ALEX MIHAI

STOENESCU

DIN CULISELE LUPTEI PENTRU PUTERE

1989
1990

PRIMA GUVERNARE PETRE ROMAN

Ceea ce li se întâmplă astăzi românilor în statul și în societatea românească – procent mare de sărăcie, discrepanțe accentuate între săraci și bogați, corupție generalizată, înapoiere economică și umilință politică, statut internațional de inferioritate – își are originea în felul cum a fost îndepărtat regimul comunist și cum a fost reconfigurat statul român în perioada de debut a tranziției politice și economice, 1990–1991. Comportamentul națiunii române în aceste evenimente istorice este ceea ce căutăm să înțelegem.

1989 1990

rao international publishing company

ISBN (10) 973-103-081-6
ISBN (13) 978-973-103-081-4

9 789731 030814

www.rao.ro
www.raobooks.com

ALEX MIHAI

STOENESCU

DIN CULISELE LUPTEI PENTRU PUTERE

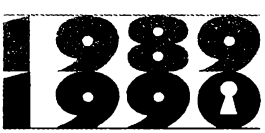

PRIMA GUVERNARE PETRE ROMAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
STOENESCU, ALEX MIHAI
Din culisele luptei pentru putere. 1989–1990: prima guvernare Petre Roman / Alex Mihai Stoenescu. – Bucureşti: RAO International Publishing Company, 2006
Bibliogr.

ISBN (10) 973-103-081-6 ISBN (13) 978-973-103-081-4

94(498) Roman, P.
32.01(498) Roman, P.
929 Roman, P.

RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, Bucureşti, ROMÂNIA
www.raobooks.com
www.rao.ro

ALEX MIHAI STOENESCU
Din culisele luptei pentru putere. 1989–1990
Prima guvernare Petre Roman

© RAO International Publishing Company, 2006

2006

ISBN (10) 973-103-081-6
ISBN (13) 978-973-103-081-4

Premisa acestei cărți este următoarea:

Ceea ce li se întâmplă astăzi românilor în statul și în societatea românească - procent mare de sărăcie, discrepanțe accentuate între săraci și bogați, corupție generalizată, înapoiere economică și umilință politică, statut internațional de inferioritate - își are originea în felul cum a fost îndepărtat regimul comunist și cum a fost reconfigurat statul român în perioada de debut a tranziției politice și economice, 1990-1991. Comportamentul națiunii române în aceste evenimente istorice este ceea ce căutăm să înțelegem.

ALEX MIHAI STOENESCU

Cuprins

Cuvânt înainte 9

CAPITOLUL I. Contextul psihosocial al eliberării de sub regimul comunist 11

CAPITOLUL II. Constituirea noii puteri în stat. Caracterul provizoriu al Consiliului Frontului Salvării Naţionale 54

CAPITOLUL III. Formarea primului guvern Petre Roman (27 decembrie 1989–2 ianuarie 1990) 147

CAPITOLUL IV. În mijlocul luptei pentru putere. Lovitură şi contralovitură de stat (ianuarie–februarie 1990) 197

CAPITOLUL V. Dezmembrarea economiei. Câmp liber „capitalismului sălbatic" 324

CAPITOLUL VI. Prima încercare de lansare a reformei economice Ianuarie–aprilie 1990 399

CAPITOLUL VII. Alegerile din 20 mai 1990. Încheierea procesului revoluţionar 431

CAPITOLUL VIII. Mineriada din 13–15 iunie 1990 505

ANEXE

ANEXA 1. Stenograma întrevederii cu ambasadorul URSS la Bucureşti – 27 decembrie 1989 547

ANEXA 2. Stenograma şedinţei Consiliului Frontului Salvării Naţionale – 27 decembrie 1989, orele 16.00 561

Bibliografie 585

CUVÂNT ÎNAINTE

Lucrarea de faţă analizează începuturile reconfigurării statului român, cu reuşitele şi eşecurile sale, astfel încât să poată fi formulat un corp de concluzii care să permită conturarea unei imagini clare şi credibile a stării naţiunii române la sfârşit de secol XX. Prin urmare, reconstituirea evenimentelor petrecute în cele cinci luni în care s-au pus bazele sistemului democratic special şi specific din ţara noastră – „democraţia originală", cum o numea Ion Iliescu la începutul primului său mandat – şi bazele economiei capitaliste speciale şi specifice – „capitalismul de cumetrie", cum îl numea preşedintele Ion Iliescu la sfârşitul mandantului său din 2004 –, este importantă pentru a încerca descifrarea mecanismelor care conservă rezistent şi astăzi imaginea de *artificialitate*, *defazare* sau *întârziere* cu care este definită societatea românească. Statul şi societatea românească de astăzi funcţionează aşa cum au fost definite atunci, în primele luni de după revoluţie. Abia criteriile şi normele impuse de Europa occidentală, astfel cum au fost în permanenţă impuse României după Unirea din 1859, pot declanşa un nou proces de reconfigurare a statului şi a societăţii româneşti, ceea ce reprezintă o altă etapă istorică. Ea ar trebui să marcheze ieşirea din perioada de tranziţie şi pătrunderea în perioada de integrare în civilizaţia europeană postcontemporană.

Izbucnirea unei revoluţii sângeroase în România sfârşitului de secol XX s-a înscris în categoria actelor istorice majore pe care le-a cunoscut naţiunea română în evoluţia sa statală. Deşi chiar denumirea de *revoluţie* pare anacronică (ultima „revoluţie" recunoscută este cea bolşevică din 1917) şi încadrarea cronologică generală (sfârşitul

secolului XX) conduce firesc spre ideile de *întârziere*, *defazare* sau *artificialitate*, procesul revoluționar prin care a trecut România între 14 decembrie 1989 și 20 mai 1990 a fost un fapt istoric autentic. Poate că timpul prea scurt trecut de la consumarea acelui eveniment nu permite percepția sintetică și nici înțelegerea deplină de către cetățeanul obișnuit a felului în care a marcat această ultimă revoluție europeană destinul națiunii, însă consecințele sale sunt percepute și înțelese activ de istoricul care se apleacă asupra lui cu instrumentele analizei istoriografice. Dincolo de opera de cercetare a istoricului, economistul, sociologul, juristul sau omul politic au și ei posibilitatea de a constata efectele pe care le-a dezvoltat modul în care s-a produs eliberarea națiunii române de sub regimul comunist, asupra reconstituirii autorității statului, a atributelor sale definitorii, precum și asupra felului în care a fost configurată entitatea statală română actuală. Altfel spus, nu numai evoluția istorică a României postdecembriste, dar și comportamentul său intern și internațional sunt legate de procesul revoluționar desfășurat în intervalul enunțat. Intervenția sovietică în România, preluarea controlului puterii de către un grup legat de URSS, criza Armatei și mai ales destructurarea autorității statului au lăsat urme profunde în comportamentul intern și internațional al națiunii. La acestea s-au adăugat falsul de fond inoculat încă de la început scenei politice, lipsa de legitimitate, care a dominat temeiurile puterii nou instalate, precum și rolul important pe care l-au avut aceste aspecte transformate în complexe de ilegitimitate. În sfârșit, toate aceste aspecte au degenerat, *causa remota et causa proxima*, în tulburările civile dintre cele mai grave din ianuarie-iunie 1990.

CAPITOLUL I

CONTEXTUL PSIHOSOCIAL AL ELIBERĂRII DE SUB REGIMUL COMUNIST

Hegel a fost unul dintre gânditorii care şi-au pus problema Istoriei, ca instrument de analiză asupra felului în care libertatea îşi croieşte drum prin lume. În concepţia lui, Istoria, ca ştiinţă, nu poate fi altceva decât povestea bătăliei pe care o dă omul de la începuturi pentru a deveni liber, cât mai liber. Iată de ce observaţiile pe teme istorice ale lui Hegel se potrivesc cu ceea ce i s-a întâmplat naţiunii române la sfârşitul anului 1989. Pe de o parte, analiza asupra evenimentelor din decembrie trebuie făcută, oricâtă pasiune sau silă am simţi pentru felul cum a fost manipulată naţiunea română atunci, iar pe de altă parte adevărul profund, care se găseşte tot în naţiune, este un raport între trăirile românului şi manifestările sale exterioare, fie că a răguşit strigând pe străzi, fie că a dat cu cocktailuri Molotov după tancuri sau că a stat acasă la televizor.

„Dacă libertatea ca atare este în primul rând conceptul lăuntric – scria Hegel în 1837 –, în schimb mijloacele sale sunt ceea ce este exterior, fenomenul, adică ceea ce nu se înfăţişează de la prima vedere, nemijlocit, în istorie. Privită de foarte aproape, Istoria ne dovedeşte că acţiunile oamenilor pornesc din necesităţile, din pasiunile, interesele, caracterele şi talentele lor, astfel încât, în această dramă a activităţii umane, numai asemenea necesităţi, pasiuni şi interese apar ca mobile, ca factor activ principal"[1]. Românii din stradă sau din clădirea

[1] Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Prelegeri de filozofie a istoriei*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1968, p. 23.

fostului Comitet Central al PCR, dominați de pasiune, simțeau cu necesitate nevoia schimbării lui Nicolae Ceaușescu, fără să se gândească la ce va urma, dorindu-și libertatea cu orice preț, chiar dacă acest concept avea o definiție vagă. Silviu Brucan era urmărit de misiunea pe care o primise de la Gorbaciov și de răzbunare; Ion Iliescu se mișca pentru a-și asigura succesiunea atât de mult așteptată; generalii implicați în represiune căutau cu disperare să șteargă urmele și să-și aroge meritele revoluției. Analiza nu coboară întâmplător la biografiile și acțiunile personajelor implicate la vârf în decembrie 1989, pentru că, după ce Marile Puteri au introdus România în marea Istorie pe care o scriau atunci, personajele acestea au făcut, la rândul lor, mica Istorie dintre frontierele statului.

Importanța factorilor sociali și economici

Națiunea română și-a redobândit libertatea prin evenimentele violente de la sfârșitul lunii decembrie a anului 1989. Din păcate, intervalul prea mare de timp de la ultima perioadă istorică în care românii au trăit într-un regim democratic (sfârșitul secolului al XIX-lea și primele trei decenii ale secolului XX), precum și durata prea lungă a perioadei comuniste (1944–1989), au produs trei generații (o generație = 20 de ani) născute sub regimuri autoritare și dictaturi și au uzat profund generațiile timpurilor democratice. Dezobișnuiți de exercițiul libertății, românii au întârziat prea mult pentru a se elibera, inclusiv atunci când lanțurile lagărului comunist au fost lăsate jos. Eliberarea societății românești din dictatura comunistă a fost o decizie de sistem, provocată de cauze și motivații străine de națiunea română, cu toate că regimul comunist din România, dincolo de particularitățile sale, cunoștea același tip de criză ca și cea sovietică. În decembrie 1989 nu s-a declanșat o revoltă generalizată de eliberare din comunism a românilor, provocată de nemulțumirea populației care n-a mai suportat regimul, ci s-a înregistrat în România consecința unei schimbări politice substanțiale în Uniunea

Sovietică, urmată de acțiuni internaționale menite să concretizeze retragerea sprijinului politico-economic pe care Moscova îl acorda regimurilor comuniste din statele europene aflate în sfera sa de influență. Din aceste motive și din altele, nu mai puțin importante, libertatea obținută de români în decembrie 1989 a fost „un dar, nu un drept", cum arăta Petre Țuțea în lucrarea sa *Omul. Tratat de antropologie creștină*. Cum au gestionat românii acest dar este prima întrebare la care va încerca să răspundă studiul de față.

Din punct de vedere doctrinar – în sensul de doctrină a abordării istorice –, paradoxul speculativ al raportului cetățean-libertate, are și un substrat geopolitic, în cazul României, pe care James M. Buchanan, laureat al Premiului Nobel pentru economie (1986), l-a evidențiat arătând că, în timp ce în Vest omul a experimentat libertatea, și libertatea însăși are o istorie, în Est omul a cunoscut numai în foarte mică măsură independența individuală[2]. În plan spiritual, adică în planul trăirilor comune tipice comportamentului național, gânditorul român Petre Țuțea, geniu oral lăsat de Dumnezeu să trăiască atât cât să apuce eliberarea, a pus sub lumina publică – în aprilie 1990, la o conferință ținută la Uniunea Scriitorilor – o altă idee, dar care are, în cazul particular al eliberării românești, și o consistență doctrinară: „Libertatea obținută cu prețul crimei este o libertate demonică și îi va urmări pe oameni asemeni unui demon, bântuindu-le ideile și ispitele, până când oamenii nu vor trece pragul liniștei sufletești a libertății spiritului". Societatea românească actuală stă în continuare pe aceste probleme, fie ignorând legătura subtilă dintre violențele din decembrie 1989 și comportamentul politic postdecembrist al națiunii, fie atribuind eșecurile economice proastei guvernări din anii de început, 1990–1991. Prin urmare, din analiza consecințelor imediate ale evenimentelor din decembrie 1989 nu pot lipsi atât elementele psihosociale, cât și psihoeconomice care s-au manifestat în națiune de-a lungul acelei perioade zbuciumate.

---

[2] James M. Buchanan, *Limitele libertății. Între anarhie și Leviathan*, Ed. Institutului European, Iași, 1997, p. 209.

Psihologia mulțimii și explozia presei

În perioada de maximă accelerare a crizei sistemului comunist din România – identificată între 17 și 25 decembrie 1989 – se dezvoltă procesul de cădere și descompunere a autorității politice și, simultan cu acesta, procesul de creștere până la cota de vârf a autorității Armatei. Eroarea făcută de Nicolae Ceaușescu, de a apela direct la o represiune brutală și rapidă, înainte de a epuiza soluția politică, a condus la apariția „vidului de putere", fenomen care, în realitatea paradoxală a evenimentelor din decembrie 1989, s-a manifestat înainte să părăsească Ceaușescu sediul puterii centrale cu elicopterul. „Vidul de putere" a fost umplut încă din dimineața zilei de 22 decembrie de către Armată. Rolul acestei instituții văzute de români drept unul din stâlpii statului, drept autoritatea ultimă atunci când dispare autoritatea supremă, drept simbolul supraviețuirii națiunii prin Istorie, este în continuare contestat ca fiind marginal și nereprezentativ. Liderii politici care au primit atunci puterea de la Armată, în frunte cu Ion Iliescu, au nevoie de persistența imaginii false a unei legitimări directe prin revolta populară. Acest lucru este ilustrat de întreaga operă publicistică a liderilor Ion Iliescu, Silviu Brucan, Dumitru Mazilu sau Petre Roman, cu observația că acesta din urmă este mai nuanțat. De fapt, este singurul care se poate legitima astfel. Opera primilor trei este dominată de teza „revoltei spontane", adoptată și de categoria revoluționarilor atestați oficial, teză depășită însă atât de cercetarea istorică recentă, cât și de percepția populară. Mai mult decât atât, „revoluția" a fost și unul din acele momente istorice, alături de „reformele lui Cuza", care au suferit un proces rapid de mitizare, de invadare cu legendă. Legendarea istorică, fenomen deja tradițional al românilor, a avut menirea să ocupe golurile de fapte, lipsa acută a acțiunii politice, atât din zona formelor organizate (partid, organizații cetățenești, instituții), cât și din rândurile *massei*.

Imagine și simbol. Atât în ultima decadă a lunii decembrie 1989, cât și în prima săptămână din ianuarie 1990, imaginea proiectată cu putere de evenimente, de zvonul despre ele, precum și de interpretarea lor mediatică (în primul rând prin televiziune), s-a constituit

într-un tablou general și simplu, dar suficient, al revoluției. Ceea ce presa franceză numea „o istorie convenabilă a acestei tulburări eroice și teatrale"[3], părea la București o revoluție autentică, încărcată de legendă istorică:

Scenariul populist și convențional

1. Poporul român n-a mai răbdat dictatura personală a lui Nicolae Ceaușescu, n-a mai suportat condițiile proaste de viață și s-a revoltat spontan împotriva regimului, mai întâi la Timișoara, apoi la București și în alte localități mari.

2. Încă de la început, adică de la Timișoara, acțiunea eroică a populației, în frunte cu tinerii, s-a îndreptat împotriva sistemului comunist, pe care a vrut să-l dărâme, atrăgând de partea sa Armata, „suflet din sufletul poporului român".

3. Poporul care a luptat în stradă a fost conștient că înfăptuiește o revoluție, motiv pentru care el a avut și o conștiință politică bine definită, exprimată prin vocea primilor săi lideri: Lorin Fortuna, Claudiu Iordache, Dan Iosif, Dumitru Dincă, Romeo Raicu.

4. Valul revoluționar a determinat fuga dictatorului și ridicarea la conducerea statului a unui grup de revoluționari condus de Ion Iliescu, disident urmărit permanent de Securitate pentru că era adversarul politic al lui Nicolae Ceaușescu. Poporul a încredințat acestui grup puterea și dreptul de a conduce țara în era postcomunistă.

5. Armata țării nu a tras în popor, ci a luptat eroic cu teroriștii-securiști, copii orfani crescuți de Ceaușescu pentru a forma o gardă personală fanatică, la care s-au asociat teroriști arabi angajați de Ceaușescu pe baza relațiilor sale de prietenie cu liderii palestinieni, libieni și irakieni. Armata a trecut de partea poporului atunci când Ceaușescu a ordonat asasinarea ministrului Apărării, Vasile Milea, erou național care s-a opus masacrului. Revoluția este rezultatul efortului comun al revoluționarilor din stradă, al Armatei și al liderilor emanați de revoluție.

---

[3] Georges Suffert, *Les énigmes d'une révolution* în *Le Figaro*, nr. 14 108, 4 ianuarie 1990, p. 4.

Această imagine falsă a persistat, în realitate, un timp extrem de scurt, descompunându-se destul de repede la lumina bătăliei politice care a urmat. Primul semnal serios a fost tras de gazetarul Ion Cristoiu printr-un articol care a devenit între timp izvor istoric: „22 decembrie 1989 – o după amiază cu prea multe întrebări", publicat în revista *Expres* la 23 februarie 1990. Folosind cu profesionalism procedeul literar al *apostrofei* și figura de stil a *interogației retorice*, Cristoiu făcea un inventar al întrebărilor grele despre „revoluție", la care nu s-a răspuns și a căror lipsă de răspuns îngreuna înțelegerea procesului politico-militar prin care trecea atunci România. „Elucidarea misterului în care plutesc evenimentele din decembrie nu e o chestiune pur intelectuală – scria Ion Cristoiu. Nu de dragul adevărului istoric se neliniștește opinia publică românească. Pentru că întrebările de sus nasc alte întrebări, mult mai grave, vizând soarta fragedei noastre democrații și poate chiar soarta noastră ca popor. Cine are interes să nu spună adevărul până la capăt? Ce interese naționale și internaționale stau în spatele unor mistere ale mișcării din decembrie? S-a promis cumva un preț? Dacă da, cui și cât?"[4] Astăzi, când putem da un răspuns coerent la întrebările gazetarului, și chiar el dă astfel de răspunsuri, problematica deschisă de Ion Cristoiu atunci nu pare a fi atât de penetrantă, dar în februarie 1990 ea reprezenta o strângere în mână a unei răni purulente care producea un țipăt asurzitor din partea Puterii. Ion Cristoiu era o autoritate recunoscută și, mai mult, cultivată de FSN pentru felul radical și lucid cu care amenda fabulațiile și frenezii politice ale Opoziției. În mod insinuant și diversionist, politicianul fesenist Ion Cârstoiu era cules în toate publicațiile FSN cu numele Ion Cristoiu pentru a se sugera că gazetarul este înrolat în partid. Ba chiar apărea și ca membru al Comitetului Director FSN din 1991. Și tocmai de la cel mai apreciat jurnalist venea bomba: „Câtă vreme adevărul nu va fi dezvăluit în totalitate, cu îndrăzneala revoluționară a tinerilor de la baricada de la Intercontinental, în orice cuvânt al

[4] Ion Cristoiu, *Punct și de la capăt*, Ed. ELF, București, 1991, p. 29.

domnilor Ion Iliescu sau Petre Roman se va bănui altceva"[5]. „Ce vor militarii?" era o întrebare care atingea problema transferului de la baza de putere din faptul revoluționar decembrie 1989 la baza de putere civilă a CFSN-ului din ianuarie; tinerii militari intraseră, de fapt, în conflict cu „cei care au confiscat Revoluția", locuțiune jurnalistică prin care Ion Cristoiu, un om de Stânga, certifica drept autentic mesajul Opoziției; apariția lui Ion Iliescu în ipostaza de „conducător deja instalat" și numirea ca ministru al Apărării a lui Nicolae Militaru, încă din după-amiaza de 22 decembrie[6], nu cum afirma și continuă să afirme diversionist Ion Iliescu, mutând numirea pe 24 decembrie; faptul că ni se pregătea o *perestroikă,* iar manifestația din seara de 22 decembrie din Piața Palatului a dat acest plan peste cap, ș.c.l, toate aceste subiecte critice ale evenimentelor din decembrie erau transformate într-o primă concluzie devastatoare pentru Ion Iliescu și FSN: în decembrie 1989 n-a avut loc o revoluție, ci o lovitură de stat cu sprijin din afară, pentru care încă nu se cunoaște prețul pe care trebuie să-l plătească națiunea română. Trimiterea la sovietici era destul de transparentă. Pronunțarea clară a primei voci de autoritate din societatea civilă, ieșind la sfârșitul lunii februarie 1990 deasupra bâzâitului incoerent al Opoziției și al organizațiilor sale anexe, a reprezentat primul șoc adevărat aplicat temei principale a națiunii și statului protodemocratic român. Faptul că imaginea caricatural-eroică despre evenimente a fost folosită în lupta pentru putere declanșată în ianuarie 1990, inclusiv cu proiecții la fel de incorecte la extrema cealaltă – complot și intervenție sovietice, ca factori determinanți –, nu înseamnă că ea exclude falsitatea de fond a imaginii proiectate, numai pentru faptul că a fost folosită abuziv în lupta politică. Opoziția organizată este coautoare la această imagine deformată despre evenimentele din decembrie 1989, mai ales prin insistența pe caracterul anticomunist, pe importanța exagerată dată complotului sovietic sau pe eroismul

[5] *Ibidem.*

[6] *Ibidem*, p. 32.

tinerilor. Reducând la grotesc, putem arăta că atât Puterea, cât și Opoziția s-au luptat pentru și în numele celor 1 104 morți căzuți în decembrie 1989, fiecare revendicându-și morții drept parte a sa, urmând ca prin cucerirea și deținerea puterii politice să le facă dreptate celor căzuți.

Imagologia, știința care se ocupă cu „studiul imaginii sociale și a imaginii de sine în procesul devenirii istorice, implicarea imaginii și autoimaginii în relațiile dintre oameni, dintre oameni și instituții, în relațiile dintre instituții, în relațiile interetnice și interconfesionale"[7], studiază și rolul simbolurilor și al mentalităților în procesul de cristalizare a imaginii sociale. Așa se face că în momentul în care au izbucnit cele două revolte populare – Timișoara (20 decembrie) și București (22 decembrie 1989) – proiecția emergentă a *massei* ieșite din comunism (după ce l-a traversat fără revoltă) se construia pe cele două componente ale imagologiei: imaginea despre sine (revoltă spontană, conștiință politică, eroism) și imaginea despre *celălalt*, despre inamic (securiștii și activiștii de partid credincioși lui Ceaușescu). Cum baza proiecției era greșită, rezultatul nu putea fi decât o imagine eronată despre revoluție. Rezistența proiecțiilor false despre revoluție se explică în primul rând prin faptul că atunci, în mijlocul evenimentelor, dar mai ales în locurile diversiunii, a fost indicat un inamic comod, urât de ambele tabere politice (activiști de partid și revoluționari), precum și de *massă*, în egală măsură – Securitatea.

După mai bine de un deceniu și jumătate putem analiza lucid realitățile de fond și de formă ale evenimentelor din decembrie 1989:

Scenariul realist

1. Pentru a evita o prăbușire economică și politică previzibilă, conducerea URSS a hotărât să declanșeze un program de reformă a sistemului de putere. A fost ales un reformator, Mihail Gorbaciov, și o strategie:

[7] Dr. Ion Chiciudean, Bogdan-Alexandru Halic, *Noțiuni de imagologie istorică și comunicare interetnică*, Ed. SNSPA, București, 1999, p. 9.

moartea aparentă[8], *cu scopul de a salva statutul de mare putere al conglomeratului sovietic.*

2. Punerea în aplicare a strategiei de liberalizare, în cooperare cu marile puteri occidentale, a presupus schimbarea liderilor și a regimurilor dictatoriale din Estul comunist al Europei. Administrația Gorbaciov a inițiat două structuri de analiză și estimare a posibilităților și mijloacelor de reformare a relațiilor cu sateliții săi europeni – Comisia Bogomolov și Departamentul Internațional din cadrul CC al PCUS. Pentru România a fost planificată o acțiune neconvențională, determinată de lipsa de reacție a populației la excesele dictaturii lui Nicolae Ceaușescu. Diminuarea capacității de reacție a societății românești a fost estimată de Comisia Bogomolov pe baza câtorva factori: eșuarea revoltei de la Brașov (1987); calitatea slabă a disidenței și opoziției; teama indusă de Securitate; unanimitatea votului acordat de organizațiile PCR realegerii lui Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea; destructurarea funcțională a aparatului superior de partid; persistența rezistentă a efectelor propagandei naționalist-comuniste și ale succeselor internaționale din perioada 1968–1981 asupra populației.

3. Pe fondul unei puternice campanii internaționale de imagine, Moscova, atât prin acțiunea politică publică, cât și prin operațiuni conduse de serviciile secrete sovietice în cooperare cu cele occidentale, îndepărtează conducerile regimurilor comuniste, fie prin lovituri de palat, date în interiorul Birourilor Politice ale Comitetelor Centrale ale partidelor respective (Ungaria, RDG, Bulgaria), fie prin stimularea și întreținerea unor manifestații de stradă violente (Cehoslovacia).

4. În România, Nicolae Ceaușescu rezista acestei schimbări artificiale, ca urmare a unui fenomen socio-politic particular: prin politica de relativă independență față de Moscova, Ceaușescu reușise să facă uitată realitatea că introducerea și persistența sistemului comunist în România fusese/era un proces la fel de artificial. Profitând de percepția internă cvasigenerală că România comunistă este desprinsă de URSS și se

[8] *Moartea aparentă* este expresia plastică a procedeului definit de Teoria Organizațiilor drept o metodă de rezolvare a unei crize prin criză, urmărind un scop reformator care să evite șocul distructiv.

dezvoltă independent, precum și de lipsa de reacție a populației și a structurilor de partid la erorile politicii sale, Nicolae Ceaușescu își va permite să contraatace neconstituțional și ilegal, ripostând la intervenția sovietică neconvențională din decembrie 1989, printr-o represiune militară care a lovit însă în cetățenii proprii.

5. În termeni generali, acțiunea sovietică din România este astăzi cunoscută: infiltrarea de unități de comando, reactivarea unor rețele de spionaj și inițierea altora noi, influențarea unor factori politici ezitanți sau derutați, organizarea și sprijinirea unui complot politico-militar și a unei disidențe, toate cu scopul de a genera o revoltă populară controlată, în fruntea căreia să fie plasată o echipă reformist-gorbaciovistă. Așa cum au dezvăluit istoricii Mihai Retegan și Dumitru Preda, Comisia Bogomolov a estimat că regimul Ceaușescu împingea situația din România spre o explozie socială necontrolată, și care, prin efectul psihologiei massei *românești, ar fi orientat rapid statul abia eliberat spre Occident, inclusiv printr-o retragere bruscă din Tratatul de la Varșovia.*

6. Pentru a preveni o astfel de situație neconvenabilă sferei de influență sovietice, Moscova a inițiat o operațiune militară neconvențională menită să asigure o răsturnare controlată a regimului Ceaușescu. Prima acțiune a fost declanșată la Iași, începând cu ziua de 9 decembrie 1989, dar în ziua de 14 decembrie ea a fost dezamorsată de Securitate. Alte orașe unde erau pregătite instigări profesioniste la revoltă au fost Brașov – unde, de asemenea, Securitatea a reacționat printr-o operațiune de prevenire –, Cluj-Napoca, unde grupul din jurul Doinei Cornea s-a dovedit nepregătit și slab organizat, și Timișoara, unde acțiunea era planificată a se dezvolta în jurul unui pastor reformat, aflat de mai mult timp în legătură cu spionajul maghiar.

7. În faptul cooperării serviciilor secrete sovietice, americane, franceze și maghiare, instigarea profesionistă a produs incidentele violente din 16-17 decembrie, la care Nicolae Ceaușescu a ripostat prin represiune, folosind neconstituțional și ilegal aparatul militar al statului. Diversiunea de la Timișoara reușește abia în ziua de 20 decembrie, când în oraș izbucnește o grevă generală, urmată de o revoltă populară pașnică.

8. Lovitura principală este dată la București, prin sabotarea profesionistă a mitingului organizat de Nicolae Ceaușescu în ziua de 21 decembrie 1989,

urmată de rezistența unui grup mic, dar foarte hotărât de tineri în zona de centru a Capitalei. Nicolae Ceaușescu, secondat de ministrul Apărării, generalul Vasile Milea, reacționează din nou prin represiune militară. Grupuri de agitatori reușesc să mobilizeze angajații platformelor industriale și, începând cu ora 03.00 din dimineața de 22 decembrie 1989, în București se declanșează revolta populară.

9. Începând cu ora 10.07 din dimineața de 22 decembrie, noul ministru al Apărării, general Victor A. Stănculescu, și, independent de acesta, generalul Iulian Vlad, șeful Securității, inițiază o lovitură de stat militară prin care îl îndepărtează de la putere pe Nicolae Ceaușescu. Aparența a rămas că presiunea mulțimii adunate în Piața Palatului a produs fuga șefului statului la ora 12.09. Fără a se formula un anunț oficial, puterea în stat este preluată de Armată; din ordinul generalului Stănculescu, trupele Ministerului Apărării Naționale preiau controlul asupra Comitetelor Județene de Partid din țară, a sediilor Palatului Telefoanelor, Radioului și Televiziunii din Capitală.

10. În jurul orei 13.40, ca urmare a unei convorbiri telefonice, generalul Stănculescu îl recunoaște drept succesor pe Ion Iliescu, principalul disident al PCR, personalitate pe care miza și Uniunea Sovietică, și îl cheamă la sediul MApN pentru a-i asigura protecția. În cadrul întâlnirii de la sediul MApN (ora 16.00), Ion Iliescu este recunoscut de toate ministerele de forță drept succesor al lui Nicolae Ceaușescu. Situația critică în care se afla conducerea Armatei, lipsa de legitimitate a noii puteri politice (grupul strâns în jurul lui Ion Iliescu), precum și dezordinea publică, determină din partea forțelor sovietice infiltrate, cu complicitatea unor comandanți din MApN, declanșarea unei diversiuni, cunoscute cu denumirea de „fenomenul terorist". Situația, în care sunt înregistrate numeroase cazuri de foc dezordonat din partea forțelor MApN, scapă de sub control.

11. După 25 decembrie, odată cu descreșterea curbei de tensiune și stabilizarea situației la conducerea Armatei – prin numirea generalului în rezervă Nicolae Militaru, notoriu agent GRU, în calitate de ministru al Apărării –, grupul Ion Iliescu se consolidează la putere. Acest nucleu de putere, constituit din membri ai conspirației sovietice, cunoscuți ai liderilor și oameni de acțiune (pe care îi putem numi cu temei revoluționari), care adoptase încă din ziua de 22 decembrie 1989 denumirea de

Consiliul Frontului Salvării Naționale, are un caracter provizoriu, fiind totodată lipsit de legitimitate juridică.

12. Violența publică înregistrată în perioada 16-25 decembrie, precum și lipsa de legitimitate juridică a noii conduceri (ceea ce se definește formal prin „preluarea puterii în faptul revoluționar") vor influența decisiv instabilitatea socio-politică a statului român în următoarele luni (în mod paroxistic) și în viitorii zece ani (în mod latent). În fondul instituțional al națiunii române, în perioada evocată s-a înregistrat o destructurare vizibilă a statului și o dezorganizare de adâncime a poporului român.

Imaginea de *massă în mișcare*, de participare masivă a populației la răsturnarea lui Ceaușescu a creat proiecția generalizatoare a temei „revoluției populare", formulă pleonastică adoptată pe fondul slabei culturi politice – o altă problemă de fond a națiunii abia ieșite din comunism. Realitatea statistică vine însă în sprijinul unei proiecții imagologice corecte. Cifrele participării românilor la acțiunile care au contribuit la înlăturarea lui Nicolae Ceaușescu sunt estimate, pe baza datelor furnizate de Curtea Supremă de Justiție, Secția Parchetelor Militare, astfel:

Statistica participării active la revoluție

a. *300-400 de persoane care nu se pot opri și nu pot dezvolta un protest în Piața Unirii din Iași în după-amiaza zilei de 14 decembrie 1989; șase lideri ai Frontului Popular Român sunt arestați și li se deschid dosare politice;*

b. *800-3 000 de persoane, pentru evenimentele din 16-17 decembrie 1989 de la Timișoara; aproximativ 40–50 000 de persoane active politic (manifestanți) în după-amiaza de 20 decembrie, reduse la aproximativ 300 de persoane în noaptea de 20 spre 21 decembrie 1989; la Timișoara s-au înregistrat 75 de morți, dintre care 24 sunt și astăzi neidentificați sau dispăruți;*

c. *2 500-3 000 de persoane, care au participat la protestele din Piața Romană și din dreptul Hotelului Intercontinental, în seara de 21 decembrie 1989;*

d. *30-50 de persoane la baricadă, secondate de o mulțime parțial inactivă, care nu a depășit 3 000 de persoane, în zona Universitate – Hotel Intercontinental, în noaptea de 21 spre 22 decembrie;*

e. *La miezul nopții, când s-a declanșat represiunea armată de la București, la baricadă erau aproximativ 30 de persoane, iar în zona Universitate – Hotel Intercontinental, aproximativ 500 de persoane; s-au înregistrat 39 de morți, dintre care 3 neidentificați, și 148 de răniți; la aceste cifre se adaugă 8 morți și 15 răniți ca urmare a unui accident rutier;*

f. *Aproximativ 50 000-70 000 de persoane staționate în Piața Palatului, între orele 12.00 și 18.00 ale zilei de 22 decembrie 1989, și care devin active politic între orele 17.00 și 18.00;*

În total, pentru întregul fenomen de prezență revoluționară în stradă, înregistrat în perioada 16-26 decembrie 1989 pe întreg teritoriul țării, se estimează o participare între 1,5% și 1,8% din populația activă a țării.

În fenomenologia revoluțiilor din epocile modernă și contemporană, participarea *massei* este înregistrată ca element numeric și politic obligatoriu, acordându-i-se de cele mai multe ori și funcții acționale decisive, cu toate că participarea numerică în stradă a fost întotdeauna accentuat minoritară în raport cu consistența numerică a națiunii. Nu acesta este fondul problemei. Nu procentul redus de populație implicată în acțiunile revoluționare din 1789–1793, 1848 sau 1917–1918 – în particularitate doctrinară, nu numai cel din Cuba, ci și regimurile comuniste constituite în Europa de Est în perioada 1944–1949, se considerau instalate „prin acțiune revoluționară" – dă diferența între formele verbale nuanțate lingvistic de „a te elibera" și „a fi eliberat" în cazul României anului 1989. Tot fenomenologia revoluționară arată că izbucnirea unui proces revoluționar, care aliniază evenimentele din perioada 14 decembrie 1989 – 20 mai 1990 din România, la acest tip de experiență istorică, a avut întotdeauna la origine o subcategorie istorică bine definită: complot, lovitură de palat, lovitură de stat militară *(pronunciament* militar sau puci), lovitură de stat, provocarea profesionistă a unei răscoale, insurecție sau revoltă populară. Prin urmare, problema de fond a evenimentelor din decembrie 1989,

cu influență asupra evoluției/involuției societății românești în primele luni ale anului 1990 și în primii doi ani postdecembriști, este **raportul între cetățeanul român și libertate,** atât înainte de eliberare, cât și după aceasta. Revoluționarii de rând, care strigau cu disperare „Armata e cu noi!" la Timișoara, în timp ce Armata trăgea după ei și îi alerga cu tancurile, și la baricada de la București, revoluționarii care căutau cu disperare, și în sediul CC, și la Televiziune, un general, un ofițer care să dea asigurări că Armata „a trecut de partea revoluției", neagă astăzi realitatea caracterului artificial, provocat, al evenimentelor, pentru o iluzorie imagine despre existența unei iluzorii societăți civile din mijlocul căreia ar fi pornit revolta. Tot omul simplu, la care trebuie adăugat și politicianul interesat, este acela care clamează „spontaneitatea" revoltei, fără a observa că ea anulează tocmai ideea de societate civilă, așa cum este ea comentată de sociologi, politologi și alți analiști. Chiar și unii militari – în primul rând cei care au dat sau transmis ordine ilegale sau au tras – preferă să nu mai sublinieze rolul-cheie pe care l-a avut instituția militară atunci, acceptând versiunea cu „revoluția poporului" pentru a-și putea acoperi vinovăția din decembrie cu o justificare generală, anistorică. Fără să o perceapă ca atare, națiunea română se cobora la fenomenologia primitivă inscripționată dramatic de sociologul Traian Brăileanu în anul 1926: „Dacă părăsim punctul de vedere obișnuit, jongleria cu capitalismul, burghezia, proletariatul, neocapitalismul și neoiobăgia, și deschidem ochii pentru a constata faptele istorice, vom vedea că structura organismului politic e determinată de crearea organelor necesare pentru apărarea statului împotriva dușmanilor din afară. Și organul principal este Armata. Crearea Armatei a fost înlesnită de transformarea psihică a individului în societate, *de posibilitatea stabilirii unei ierarhii, a unei conduceri.* Iar *formele de guvernământ vor rezulta în mod logic din felul organizației și funcțiunii Armatei.* Numai utopiștii și juriștii pot crede că forma de guvernământ se creează prin articole de Constituție sau prin «contracte sociale»"[9]. Cincisprezece ani mai târziu, Traian Brăileanu,

[9] Traian Brăileanu, *Sociologie generală*, Ed. Albatros, București, 2003, p. 246.

devenit ministru al Educației, Cultelor și Artelor în guvernul de extremă dreapta (14 septembrie 1940–21 ianuarie 1941), va cunoaște el însuși adevărurile scrierilor sale în timpul înfrângerii rebeliunii legionare de către Armată, pentru a sfârși apoi la Aiud, într-o închisoare comunistă, la numai trei ani după lovitura de stat militară de la 23 august 1944. Chiar și istoricii Dreptului acceptă că la bazele constituirii și gestionării sistemelor de putere – în cazul nostru „al situației de putere" –, adică ale guvernării, s-a aflat organizarea militară a corpului social. Vintilă Dongoroz identifica principalele interese superioare ale unei entități statale: „asigurarea existenței, integrității și a independenței statului, asigurarea orânduirei politice a statului, asigurarea ordinei sociale în stat, asigurarea bunelor raporturi internaționale ale statului"[10], în legătură cu conștientizarea lor și, imediat, cu nevoia de apărare a lor prin intermediul structurilor militare, structuri în care includea, cum este și normal pentru perioadele istorice de constituire a entităților statale, și componenta diplomației. Prin urmare, tendința generală a corpului social ieșit în stradă în ziua de 22 decembrie, a liderilor politici și a nucleelor „revoluționare" de a se orienta spre obținerea și stabilizarea sprijinului militar, în condițiile perceperii și/sau identificării situației de „vid al puterii", a fost un fenomen natural. Presa, aparent eliberată de cenzura politică, nu va întârzia să reacționeze, prin amplificarea sentimentelor de atașament față de Armată, însă în opoziție cu Securitatea, instrumentul odios al dictaturii ceaușiste. Presa din acele zile a reprezentat și o confirmare a traumei pe care o străbătea națiunea română, în condițiile în care presa era încă percepută ca fiind o expresie a autorității statului.

Impactul mediatic. Nu se uscase încă sângele pe ultimele trupuri aduse la morgă în dimineața de 22 decembrie, atunci când presa – ziarul oficial al partidului, *Scânteia*, transformat în *Scânteia poporului*, *Scânteia tineretului*, transformat în *Tineretul liber*, și *România Liberă* – se va grăbi cu lăudarea și sprijinirea Armatei. *Scânteia poporului* publica în prima sa ediție din 22 decembrie un articol elogios sub titlul

[10] Vintilă Dongoroz, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Lex, București, 1930, p. 51.

„Recunoştinţă fierbinte armatei române": „Armata română – suflet din sufletul neamului românesc, trup din trupul ţării – a slujit dintotdeauna, în orice împrejurare, ţelul suprem al poporului, libertatea de gândire şi acţiune a acestuia, a apărat cu jertfa supremă, din generaţie în generaţie de eroi, fiinţa noastră naţională, asigurând independenţa şi integritatea patriei"[11]. Iar în al doilea număr, sub titlul „Uniţi, la arme!" se putea citi: „Fiara încolţită s-a agăţat cu ghearele şi dinţii de ultimele puncte de sprijin, în speranţa absurdă că va reuşi să reînvie odioasa dictatură. Aşa cum s-a întâmplat din prima zi a marilor lupte, armata noastră, armata poporului, dovedeşte dârzenia şi eroismul de care este atâta nevoie în aceste clipe"[12]. Presa la picioarele Armatei poate fi ilustrată şi de articolele cotidianului *România Liberă*. În numărul din 25 decembrie 1989, apare articolul „Slăvită virtute ostăşească", din care citãm un pasaj: „În sfânta tradiţie şi glorie a oştirii române, a celor care întotdeauna au purtat cu demnitate şi neînfricare arma dreptăţii neamului, generaţia de azi a purtătorilor uniformei militare este şi rămâne, zi şi noapte, alături de popor, luptând în numele poporului, împotriva ultimelor zvârcoliri ale asasinilor pe care ni i-a lăsat ca unică moştenire regimul clicii ceauşiste. Cu toţii ştim, am văzut, am fost alături de ei, am trăit cu emoţie şi bucurie nestăvilită faptele pline de fierbinte patriotism şi de iubire, de oamenii acestui pământ străbun, ale întregii noastre armate"[13]. Această atitudine nu era neapărat fabricată, ci reflecta imaginea de respect şi încredere pe care o avea populaţia faţă de Armată, mai ales în condiţiile în care, cu excepţia timişorenilor şi a unei minorităţi bucureştene, populaţia nu ştia ce făcuseră militarii în oraşul de pe Bega şi la baricada de la Inter. Aici este de precizat că, încă din 16 decembrie 1989, atât emisiunile posturilor străine de radio, cât şi zvonul, au indicat eronat că autoarea represiunii este Securitatea, cu toate că, aşa cum s-a dovedit ulterior, sursele primare ale acestei ştiri false: agenţiile de presă

[11] *Scânteia poporului*, 22 decembrie 1989, Ediţie specială, p. 1.
[12] *Scânteia poporului*, 23 decembrie 1989, Ediţie specială, p. 1.
[13] *România Liberă*, Anul XLVII, nr. 14 037, 25 decembrie 1989, p.1.

TASS, Taniug și MTI, cunoșteau că forțele implicate în represiunea de la Timișoara și de la București aparțineau Armatei.

Dar dacă asupra realităților tragice de la Timișoara este posibil ca jurnaliștii de la cotidienele românești să nu fi avut o imagine prea clară, crima de la baricadă, petrecută sub ochii unora dintre ei, era bine cunoscută. Elogiul adus Armatei a fost în permanență asociat cu demonizarea Securității, creatoare a terorismului și a teroriștilor cu care lupta eroic Armata. *România Liberă* prezenta asasinatul de la MApN – uciderea cu sânge rece din ordinul ministrului Apărării, Nicolae Militaru, a ofițerilor USLA –, drept „nimicirea gorilelor mercenare". Deasupra fotografiei cu cele două ABI-uri (autoturisme ARO îmbrăcate cu tablă drept blindaj), se poate întâlni următorul text: „Lupte de un dramatism fără seamăn s-au dat în împrejurimile Ministerului Apărării Naționale. Târziu, după miezul nopții de 23 spre 24 decembrie, două tanchete tip API, *care nu sunt în dotarea forțelor noastre armate (sublinierea jurnalistului,* n.a.), au încercat să pătrundă prin forță în clădire, folosind ca acoperire tricolorul. Bravii și eroicii noștri ostași, aflați la datorie, le-au nimicit, pur și simplu, cu focuri de tunuri. Șapte mercenari, angajați în slujba tiranului, au fost lichidați pe loc. Trei dintre ei au reușit pe moment să fugă, sperând într-un miracol al scăpării. Zadarnic! Una dintre gorile s-a cățărat pe scările primului bloc de locuințe întâlnit, trăgând cu disperare în tot ce întâlnea în cale. A fost repede reperată și anihilată. Celelalte două bestii cu chip de om au fost prinse după câteva ore în urma unor lupte crâncene. Aceasta va fi soarta tuturor mercenarilor! Episodul s-a încheiat fără nici o victimă în rândul ostașilor și al locatarilor blocului. Bravo, militari ai Armatei Române!"[14] Textul, de un ridicol total, conținea o sumă de mistificări, între care și una tragică – cei trei supraviețuitori ai ambuscadei organizate de generalul Militaru s-au târât spre scara blocului, grav răniți, pentru a se salva. Trebuie să ne imaginăm cum „se cățărau" ca gorilele pe scara blocului și trăgeau în tot ce mișcă! Ziaristul, de fapt, habar nu avea ce este un ABI (scrie

[14] *Ibidem.*

API!) şi că nu avea cum să fie în dotarea Armatei, pentru că era un vehicul uşor din dotarea Ministerului de Interne. Aşa-numitul blindaj nu rezista decât la focurile trase cu pistoletul.

Cotidianul *Adevărul* îşi marchează contribuţia la mistificare cu un articol despre acelaşi episod din faţa sediului MApN, folosind o avalanşă de afirmaţii false, între care am reţinut: „O mulţime de oameni paşnici, trecători (peste o mie de persoane), privesc la lumina zilei urmările halucinante ale luptelor din noaptea trecută". La lumina zilei „oamenii paşnici" mutilaseră cadavrele militarilor USLA, au urinat pe ele, iar pe unul dintre ei l-au decapitat, aşezându-i capul pe capota maşinii. Deşi articolul apărea în 26 decembrie, odată cu încetarea temporară a diversiunii teroriste, informaţiile false şi voit exagerate continuau să apară: „Aici, un grup de terorişti, puternic înarmaţi, încolţiţi, în nebunia lor s-au înverşunat să ia cu asalt clădirea ministerului. Au ucis oameni nevinovaţi. Au dat buzna în apartamente. Au tras fără milă"[15]. Dacă reportajele ziariştilor civili au circumstanţa atenuantă că erau scrise de persoane care nu se pricepeau la problemele militare, iată ce scria în *România Liberă*, un ofiţer superior, maiorul Mihai Flora, redactor la publicaţia *Apărarea patriei*, care se prezenta drept un martor care i-a cunoscut pe teroriştii: „Am avut prilejul să-i cunosc pe ei, pe teroriştii. În 23 decembrie, în jurul orelor 11, unul dintre ei apărea pentru câteva clipe în balcoanele blocului din strada Băiceni nr. 2, paralel cu farmacia 53, de unde trăgea cu o viteză uimitoare asupra ostaşilor dispuşi pe acoperişul Ministerului Apărării Naţionale. Acţionând cu multă dibăcie, nu a putut fi anihilat. A doua zi, la orele 7, stau, pentru prima dată, de vorbă cu un terorist «în carne şi oase», la punctul de prim ajutor organizat de minister. E pansat la gât, şade pe podea sprijinindu-se în mâinile întinse pe lângă corp. Faţa lată, fălcile puternice, gât gros de luptător, spatele – ca un zid. Deşi este rănit – schijă sub sternochidomastoidian, aproape de carotidă – toată alura sa exprimă forţă brutală, siguranţa odioasă a lipsei de suflet, a absenţei conştiinţei. Susţine că a venit, în timpul nopţii, să ajute armata. Cu ce

[15] *Adevărul*, Anul I, nr. 2, marţi, 26 decembrie 1989, p. 2.

a venit? Cu unul din cele două «ABI»-uri (autovehicule blindate de intervenție) lovite de tanchiști, în fața intrării în Ministerul Apărării Naționale. Deși ceilalți nouă membri ai celor două echipaje zac pe asfalt, cu trupurile sfârtecate de exploziile proiectilelor, este calm, manifestă sânge rece și... multă, multă îndărătnicie. Nu recunoaște cu nici un chip că a venit cu gânduri rele, deși, cu o noapte înainte, o mașină de același tip a provocat pierderi substanțiale în dispozitivul de apărare a ministerului"[16]. Astăzi, după 16 ani, știm că rănitul spunea adevărul sau ceea ce înțelegea și el din ambuscada criminală în care fuseseră atrași camarazii săi, în frunte cu șeful lor, colonelul Trosca. Caracterul aberant al dezinformării vine și din faptul că un ofițer superior, jurnalist pe deasupra, transmitea cititorilor informația penibilă că un ARO a atacat dispozitivul de apărare al MApN, format, după spusele generalului Stănculescu, din trei brigăzi de blindate și trupă, provocând „pierderi substanțiale".

Tineretul liber va publica un fals reportaj de la Maternitatea Steaua din cartierul Grivița, unde teroriștii Securității au pătruns și au încercat să omoare pruncii nou-născuți. Ideea articolului era că teroriștii s-au strecurat în grădinița de copii din apropiere și au tras în maternitate „cu foc greu, de arme automate", gravidele fiind duse în subsol, unde au început să nască de frică una după alta. Titlul articolului: „Criminalii care luptă cu pruncii"[17]. *România Liberă* găsește un alt caz, la fel de dramatic, mai ales că era vorba de unul din spitalele cele mai populare ale Capitalei: „În timpul nopții de 23 spre 24 decembrie, o bandă de teroriști a atacat, cu scopul de a arunca în aer stația de oxigen a spitalului *(de Urgență*, n.a.). Soldați ai forțelor armate, membri ai gărzilor patriotice au anihilat tentativa, unul dintre teroriști a fost ucis... Drept represalii, în noaptea sfântă a Crăciunului, viperele s-au hotărât să intre în spital"[18]. Scopul era să-i ucidă pe răniți. Pentru omul „normal", de fapt pentru omul comunist – așa cum ieșea românul din cei 50 de ani de dictatură –, toate aceste minciuni erau credibile.

---

[16] *România Liberă*, Anul XLVII, nr. 14 038, serie nouă, nr. 4, marți 26 decembrie 1989, p. 2.
[17] *Tineretul liber*, Anul I, nr. 5, marți 26 decembrie 1989, p. 3.
[18] *România Liberă*, Anul XLVII, nr. 14 038, serie nouă, nr. 4, marți 26 decembrie 1989, p. 1.

În aceleași zile se lansează prin presa scrisă dezgustătoarea diversiune cu morții dezgropați în cimitirele din Timișoara. *România Liberă* reproduce, fără discernământ și fără o verificare a informațiilor, o pseudorelatare a unor jurnaliști iugoslavi, Nenad Petrovici și Matia Kokovici, transmisă prin agenția Taniug. Textul agenției conținea astfel de afirmații: „Victimele fuseseră torturate – aveau unghiile smulse și pielea arsă. Apoi au fost ucise și stropite cu acid pentru a nu putea fi recunoscute niciodată"; „Am văzut gropile comune ale victimelor lui Ceaușescu, trupul unei femei însărcinate cu pruncul nenăscut scos afară odată cu viscerele"; „un om crucificat ca Isus într-o capelă, membrele fiindu-i smulse unul câte unul pe viu"[19]. Cotidianul *Adevărul* preia și el aceeași știre de la agenția Taniug, sub titlul: „Am văzut pruncul smuls odată cu viscerele din trupul unei femei însărcinate" și cu precizarea că „trupurile poartă mărturia atrocităților săvârșite de forțele de securitate ale lui Ceaușescu"[20]. O jurnalistă a postului național de televiziune își formează o echipă cu care se deplasează la Timișoara. Acolo realizează un reportaj diversionist – de-acum celebrele secvențe cu femeia alcoolică moartă de mult, cu pruncul avortat al altei femei, așezat pe trupul celei dintîi – care va fi difuzat cu entuziasm morbid pe postul Televiziunea Română Liberă drept ilustrare a atrocităților făcute de Securitate. Catherine Durandin, o bună cunoscătoare a Istoriei României, se va lăsa și ea păcălită de această diversiune: „La Timișoara, 4 630 de cadavre sunt descoperite într-o groapă comună"[21].

S-a comentat mult despre imaginea pozitivă pe care ar fi avut-o România în lume (în rândul oamenilor simpli), ca urmare a revoluției. Este o percepție falsă. Imaginea României se afla într-un cu totul alt stadiu: prăbușită timp de doi ani în presa străină, prin sublinierea nocivității dictaturii lui Nicolae Ceaușescu în raport cu lipsa de reacție a populației la efectele dezastruoase ale regimului, imaginea negativă, generalizată la întreg poporul român, se va accentua în timpul

[19] *Ibidem*, p. 4.
[20] *Adevărul*, nr. 2, 26 decembrie 1989, p. 4.
[21] Catherine Durandin, *Istoria românilor*, Ed. Institutului European, Iași, 1995, p. 369.

revoluției. Trei tipuri de proiecții de imagine vor persista mulți ani în memoria cetățenilor țărilor civilizate: execuția sângeroasă a soților Ceaușescu; presupusele atrocități din Cimitirul Săracilor de la Timișoara; copiii handicapați din căminele insalubre, această din urmă imagine fiind lansată pentru prima oară de televiziunea olandeză, încă din timpul teledon-ului organizat la câteva zile după revoluție, în scopul ajutorării României. Michel Colomès, corespondentul săptămânalului *Le Point* la București, numea revoluția română *la tromperie* (înșelăciunea, mascarada)[22], iar filozoful André Glucksmann, sosit și el la București în noaptea de Anul Nou, scria că „după lovitura de stat, infectul proces-simulacru a părut redundant și inutil, Conducătorul fiind deja telesimbolic mort încă de joi, 21 decembrie"[23]. Au urmat preluări și reveniri asupra acestor subiecte de imagologie, prelungite pe durata unui deceniu. La ele s-au adăugat informațiile false despre conflictul etnic de la Târgu-Mureș (martie 1990) și informațiile corecte despre mineriada din 13-15 iunie 1990. Sosit în România pentru documentarea unei cărți dedicate zonei Balcanilor, scriitorul american Robert D. Kaplan va reproduce următoarea imagine despre revoluție: „Primele scene cețoase, difuzate cu echipamentul antic al Televiziunii Române, au dezvăluit o lume fizică în care cel de-al Doilea Război Mondial abia se terminase, plină de soldați cu paltoane și cu căști amintind de rușii din Stalingrad. Atmosfera era de iarnă slavă. Și totuși, oamenii erau bruneți, aproape cu aspect de sud-americani, limba era de origine latină, în anumite aspecte mai apropiată de vechea limbă romană decât italiana sau spaniola modernă; iar violența, precum și ritualurile religioase cu care erau îngropați morții, păreau teatrale și macabre, trădând niște oameni conduși de nevoia de a-și urma propriile pasiuni în fața unei oglinzi"[24]. Nu trebuie să ne mire.

---

[22] *Le Point*, nr. 922, 21 mai 1990, p. 64.

[23] *Le Figaro*, nr. 14 106, 2 ianuarie 1990, p. 5.

[24] Robert D. Kaplan, *Fantomele Balcanilor. O călătorie în istorie*, Ed. Antet, Filipeștii de Târg, Prahova, 2002 (copyright 1993), p. 94. Cartea conține și capitole fanteziste despre problema evreiască în România, care coboară opera cunoscutului scriitor în penibil, mai ales prin astfel de elucubrații despre legionari: „Pentru a intra într-un cuib,

Tot aici trebuie subliniată atitudinea ponderată, mult mai lucidă, a cotidianului *Libertatea* – fostul ziar *Informația Bucureștiului* –, care a avut o neașteptată viziune realistă asupra evenimentelor în curs și a celor viitoare. Putem identifica și o primă frază memorabilă, aparținând jurnalistului Stelian Moțiu: „Aceste gloanțe care se aud aici, în inima Capitalei, sunt cele mai mici dintre dificultățile pe care le vom avea de întâmpinat"[25].

Presa română nu s-a eliberat în acele ultime zile ale anului 1989, fiind supravegheată și controlată din Casa Scânteii de președintele Comisiei de politică externă, Silviu Brucan, care și-a asumat și rolul neoficial de cenzor al presei. Principalele cotidiene, *Scânteia* și *România Liberă*, au fost preluate ilegal, dar tot în faptul revoluționar, de redacții, în timp ce în teritoriu marea majoritate a ziarelor locale de partid au devenit oficioase ale Frontului. Cele câteva inițiative independente au evoluat, toate, spre Opoziție. Li s-a asociat destul de repede *România Liberă*, cotidian preluat în următoarele luni de fostul opozant Petre Mihai Băcanu. Abia în 1991 a fost dezvăluit public faptul că, încă din primele zile ale instalării puterii revoluționare (27-30 decembrie 1990), Comisia juridică a CFSN, condusă de Dumitru Mazilu, pregătise un proiect de Lege a presei, de fapt un act normativ de cenzură a presei, la care Societatea Ziariștilor din România, abia înființată, s-a opus cu vehemență, oprind publicarea decretului-lege în *Monitorul Oficial*[26]. Exprimându-ne opinia că, mai degrabă, autorul proiectului legii de cenzură a presei a fost Silviu Brucan, cel care chiar răspundea de cenzura presei din partea CFSN, subliniem că acțiunea grăbită de a introduce un control politic revoluționar asupra presei era un reflex al primei măsuri luate de Lenin în noaptea loviturii de stat bolșevice: întocmirea de către Anatoli Lunacearski, comisarul

---

fiecare nou-venit trebuia să bea sângele celorlalți membri ai cuibului din răni pe care aceștia și le făceau singuri, și apoi scria un jurământ cu propriul sânge, angajându-se să omoare pe oricine dacă i se poruncea asta", p. 104. Generalul Antonescu era „înalt și roșcovan", Corneliu Zelea Codreanu era „vândut evreilor", p. 105 ș.a.

[25] *Libertatea*, Anul I, nr. 2, sâmbătă, 23 decembrie 1989, p. 1.

[26] *România Liberă*, An XLIX, nr. 14 389 (355), 13 martie 1991, p. 1.

pentru instrucțiune publică, a Decretului numărul 1 al puterii sovietelor, *Decretul asupra presei*, și pe care l-au publicat la 27 octombrie 1917, după lungi confruntări cu Comitetul Central Executiv[27].

Reacții psihologice și comportamentale ale straturilor sociale

Represiunea prin care a reacționat regimul dictatorial al lui Nicolae Ceaușescu la efectele proiectului gorbaciovist în România și felul în care a fost înlăturat acesta a generat, atât în societate, cât și la nivel instituțional, o serie de consecințe pe care națiunea nu a reușit încă să le absoarbă. Nici măcar după 15 ani și jumătate, în ziua de 25 aprilie 2005, când a fost semnat actul oficial de aderare a României la Uniunea Europeană. Importanța acestor consecințe psihosociale imediate ale diversiunii din 22-26 decembrie 1989, și care au lăsat urme timp de un deceniu și jumătate, este dată mai ales de posibilitatea noii puteri, aflate sub influența decisivă a noilor și vechilor comandanți ai Armatei, de a le exploata pentru a-și asigura imaginea de legitimitate și consolidarea poziției la vârful puterii.

Frica. Prima consecință, și imediată, a fost frica indusă cetățenilor ca urmare a diversiunii teroriste, cu atât mai mult cu cât teoriștii nu aveau chip, cele câteva figuri de cetățeni reținuți pe stradă și prezentați ca teroriști trezind mai degrabă nedumerirea: un milițian arestat la Sibiu pentru că îl împușcase pe un militar în picior, apoi cunoscutul handbalist Marin Dan, prezentat plin de sânge la televizor împreună cu cheile din buzunar, drept armă albă. Printr-un Comunicat din 27 decembrie 1989, Consiliul Frontului Salvării Naționale anunța înființarea „Tribunalelor Militare Extraordinare", care „vor judeca toate cazurile de acte teroriste". La punctul 2 al Comunicatului – care, facem precizarea necesară, nu este un decret! – se hotăra că „judecarea va urma o procedură de urgență, iar executarea sentințelor se

[27] Richard Pipes, *Scurtă istorie a revoluției ruse*, Ed. Humanitas, București, 1998, p. 148.

va face imediat"[28]. Era o măsură tipică revoluțiilor comuniste, modelul cel mai apropiat fiind cel al Cubei lui Fidel Castro. Comunicatul noii puteri introducea ideea că oricare cetățean identificat ca terorist – cum au fost cu sutele în acele zile – putea fi judecat sumar și executat, ceea ce a sporit teama și a amplificat tensiunea. În lucrarea sa *Drept constituțional și instituții politice*, profesorul Tudor Drăganu arată că ordinea constituțională anterioară, definită prin Constituția din 1965, a fost răsturnată în decembrie 1989 prin violență revoluționară, urmată de înlocuirea autorităților preexistente cu structuri noi, politice, „a căror respectare o asigură *prin forța de constrângere* a statului"[29]. Altfel spus, grupul care preluase puterea folosea două instrumente de constrângere ale statului – Justiția și Armata –, pentru a-și exercita autoritatea. În preambulul comunicatului din 27 decembrie se afirma că necesitatea înființării tribunalelor extraordinare provenea din faptul că, deși cuplul Ceaușescu fusese executat, „continuă acțiunile teroriste ale unor elemente izolate, având ca urmări pierderi de vieți omenești și distrugeri materiale". Acest text demonstrează, în primul rând, că Tribunalul Militar Extraordinar care îi condamnase pe Nicolae și Elena Ceaușescu funcționase și dăduse cunoscuta sentință anterior publicării Comunicatului în *Monitorul Oficial* și, în al doilea rând, că fenomenul terorist n-a avut în realitate nici o legătură cu ideea unor formațiuni fanatice de securiști care luptau pentru salvarea dictatorului și care s-ar fi oprit odată cu moartea acestuia (teză inițiată de Silviu Brucan). Documentul vine într-o totală contradicție și cu afirmațiile insistente ale lui Ion Iliescu, potrivit cărora, odată cu execuția lui Ceaușescu, a dispărut și fenomenul terorist. Pe acest fond era aproape imposibil ca în ziarele apărute atunci să nu ajungă și efectele orgasmului mecanic și ale isteriei feminine. O scriitoare va publica în *Adevărul* un articol cu titlul „Postludiu printre rafale", în care se putea citi și această frază: „Frica, animal irațional și laș, abdică, cedând locul unei revolte acumulate în două decenii de întuneric, în pieptul nostru

[28] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 5, miercuri, 27 decembrie 1989, p. 1.
[29] Tudor Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Târgu-Mureș, 1993, p. 59.

unic de popor năpăstuit, ce părea uitat de Dumnezeu și de eterna lege morală, care i se părea infinită filozofului Kant, precum cerul înstelat de deasupra noastră"[30]. Scriitoarea cere voie să strige de șapte ori. Unul dintre strigăte este: „Cum vom vindeca infarctele, nevrozele, arteritele, tuberculoza, ulcerele, hepatita, colicistopatiile și chiar pelagra...?" Șocul aplicat națiunii și, în primul rând, bucureștenilor prin diversiunea teroristă a fost atât de puternic și a căzut pe un fond de discernământ atât de slab, încât sentimentul de frică s-a propagat prin națiune cu viteza mijloacelor de comunicare ale sfârșitului de secol XX – televiziune și radio, dar mai ales televiziune. Sentimentul de frică, transformat în nesiguranță și raportat permanent și conflictual la conceptul de libertate, a rămas activ încă mulți ani, fiind abil exploatat în lupta politică de noua putere. Succesul cel mai mare l-a înregistrat transferul sentimentului de teamă fizică, din nopțile diversiunii teroriste, în domeniul nesiguranței sociale și economice din zilele și lunile care au urmat, până la alegerile din 20 mai 1990. Continuarea acțiunilor de stradă, prin violențele politice postdecembriste ale unei infime minorități, a amplificat nevoia mecanică de ordine a majorității, traumatizată în realitate de diversiunea din decembrie, nu de necunoscutul trecerii dorite cvasiunanim de la dictatură la democrație.

Dezordinea civilă. Comunicatul CFSN asupra tribunalelor excepționale descoperă și preocuparea noii conduceri de a opri o altă consecință imediată a evenimentelor din perioada 22-26 decembrie, și anume dezordinea civilă. „Teroriștii" care mai trăgeau după 26 decembrie erau tineri neinstruiți cărora li se dăduseră fără discernământ – sau poate cu bună știință! – arme, militari care își descărcau încărcătoarele de la pistolul mitralieră, ca să nu piardă ocazia de a trage și ultimele gloanțe, grupuri de vigilenți rămași la barajele improvizate pe diferite străzi și care trăgeau focuri de avertisment pentru a opri o mașină sau alta. Un foc de pistolet tras în cartierul Băneasa de un paznic – scenă la care am fost martor – a devenit la Radio și Televiziune „o ultimă încercare de rezistență a unor grupuri de teroriști în retragere

[30] *Adevărul*, Anul I, nr. 1, luni, 25 decembrie 1989, p. 3.

prin străzile întunecoase ale cartierului Băneasa *(zona de case dintre străzile Ion Ionescu de la Brad și Dobrogeanu Gherea,* n.a.), cu scopul de a se putea refugia spre graniță și a fugi din țară". Era mai apoi și continuarea jafurilor, a devalizărilor care porniseră în după-amiaza de 22 decembrie și nu se mai opreau. Prin urmare, la 29 decembrie 1989, CFSN emite un Decret-lege dedicat exclusiv opririi dezordinii civile, în preambulul căruia se preciza: „Având în vedere că în timpul desfășurării acțiunilor forțelor patriotice și democratice ale țării pentru răsturnarea clanului dictatorial ceaușist, precum și după aceasta, anumite elemente s-au dedat la acte de devastare, distrugere și incendiere a unor unități economice și instituții social-culturale, de însușire a unor bunuri cu valoare deosebită pentru patrimoniul cultural al țării, la acte de furt, tâlhărie și violență asupra cetățenilor și bunurilor acestora" se luau măsuri de majorare a maximului pedepselor prevăzute de Codul Penal pentru furt, furt calificat, tâlhărie, distrugere[31]. Jafurile din instituțiile economice și din obiectivele culturale și de cult au continuat și după emiterea acestui decret, cauza fiind dispariția autorității și interpretarea mesajelor populiste de libertate și democrație ale reprezentanților noii conduceri, a limbajului violent la adresa regimului comunist, a Securității și Miliției, drept o cale deschisă spre „libertatea absolută", care în realitate era o formă de anarhie. Cea mai dramatică situație s-a înregistrat în agricultură, unde mesajele publice de distrugere a CAP-urilor s-au transformat rapid într-un jaf generalizat. Într-o cercetare sociologică făcută de doi studenți ai Universității București – Liviu Chelcea și Puiu Lățea – în comuna Sântana, județul Arad, tragedia distrugerii CAP-urilor este ilustrată de interviuri cu țărani participanți și cu martori ai jafului. Unul dintre martori, inginerul agronom L.G., descrie dramatic acest moment, legându-l inspirat de ciclul distrugerilor din agricultură petrecute în peste 150 de ani de existență a statului modern: „S-o luăm cu '89, CAP-urile, colhozurile... Deci am distrus o dată-n '20, dup-aia în '46-'47, și-acuma venim

[31] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 7, sâmbătă, 30 decembrie 1989, p. 2. *(Decret-lege nr. 5 pentru urmărirea, judecarea și pedepsirea unor infracțiuni.)*

și hai s-o facem, dom'le, înc-o dată și distrugem tot. CAP: ăia o furat tot, țigle... tot... Deci etapa a doua, a treia cretinizare, ia spune, de trei ori cretini – distrugem tot, mă rog, o rămas alea, coșarele, restu' ducem acasă! Cam peste tot se-ntâmplă treaba asta, foarte puține unități au rămas mai strânse, mai sudate... Nu e adevărat că omu' o avut conștiința în sine că ce-i al meu, c-a fost și-al meu... Aia e o treabă foarte... dificilă. Dar, în anumite locuri o spus așa, că de ce să trec, da' s-o dus foarte puțini care s-au sesizat. Și-acuma începe concurența: tu ai rămas în curu' gol, ăsta are ceva la bază, deci are un plug, e ceva, are ceva... Deci eu pun întrebarea următoare, am pus-o și o mai pun: atuncea *(în 1920*, n.a.) am avut un motiv, o motivație, a grofilor și a conților, buuun!; a doua oară *(în 1946–1947*, n.a.), a moșierilor și a chiaburilor; acum... acum a cui *(proprietate*, n.n.) am mai distrus? De ce am făcut treaba asta, dom' le? De ce am făcut-o?"[32]

Situația periculoasă a instalării dezordinii publice, conjugată cu lipsa de reacție a Miliției, a fost folosită de noua putere pentru a instituí un regim special – evident, restrictiv – asupra adunărilor publice. Este adevărat că, odată cu venirea lunii ianuarie 1990 și cu apariția sentimentului anarhic de absență a autorității, viața publică a capitalei și a marilor orașe cunoaște o hemoragie de manifestații neautorizate, de marșuri, slujbe, rugăciuni în aer liber – Robert D. Kaplan constata că „întreaga capitală a României s-a transformat într-o biserică în aer liber" –, proteste și violențe locale, generate dintr-un cocktail de mentalități venite dintr-un trecut turbulent. Prin Decretul-lege nr. 2 din 3 ianuarie 1990, cu privire la organizarea adunărilor publice, CFSN va încerca să pună ordine – fără succes – în mareea revendicărilor, protestelor și manifestațiilor contestatare. La articolul 2 din Decret se prevedea obligativitatea înregistrării unei cereri la organele Poliției, cu 48 de ore înainte, la articolul 3 se arăta că organizatorii adunărilor publice au obligația de a asigura „evitarea oricărui act de violență sau dezordine", iar la articolul 4 se anunțau și sancțiuni: „În cazul producerii

[32] Liviu Chelcea, Puiu Lățea, *România profundă în comunism*, Ed. Nemira, București, 2000, p. 161.

unor daune materiale sau comiterii de infracțiuni, organizatorii adunării răspund, potrivit legii, împreună cu autorii direcți ai acestor fapte"[33].

Legea nu se putea aplica, nu numai din cauza forței pe care o genera anarhia în rândurile frustraților, neparticipanți sau participanți dezamăgiți la revoluție, ci și din sentimentul puternic de ilegitimitate pe care îl aveau noii guvernanți. În plus, Miliția, agresată instituțional și individual, acuzată de abuzuri și de violențe fizice, mai ales de către numeroșii infractori de drept comun care fuseseră aleși prin diferitele organizații ale FSN, ale revoluționarilor sau ale societății civile, nu se arăta capabilă de a ieși în stradă și de a impune autoritatea ordinii publice, pe care în principiu o reprezenta. Pe de altă parte, Ministerul de Interne – în particular Miliția – nu va avea abilitatea de a izola și exclude, eventual trimite în judecată, cadrele vinovate de crimele de la baricadă (zona gurii de metrou Batiștei) și de violențele de la Miliția Capitalei și de la penitenciarul Jilava, care au urmat represiunii din noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989. Astfel, ea nu a făcut altceva decât să atragă ostilitatea acelei mulțimi, pe care Hannah Arendt o numea „plebe" sau „gloată". Această „gloată" se prezenta public drept autoarea revoluției și profita din plin de prezența unor reprezentanți ai ei în forurile de vârf ale CFSN, obținând, dar și generând astfel un transfer de imagine ocrotitor și eficient. În zilele și lunile următoare se va vedea că Decretul-lege nr. 2 din 3 ianuarie era literă moartă. Ion Iliescu va declara mai târziu că „astfel de evoluții anarhice, atipice, anormale, sunt totuși explicabile într-o perioadă de fragilitate a statului și a instituțiilor sale. Miliția fusese compromisă și nu avea încă autoritate în fața oamenilor. Noi i-am schimbat denumirea în Poliție, ca să îi dăm o nouă față, dar, pentru oameni, ea nu avea încă autoritatea necesară și s-a dovedit incapabilă să facă față unor asemenea fenomene, pentru care nu era pregătită"[34]. Atât Ion Iliescu, cât și vicepreședintele CFSN, al doilea om în stat, Dumitru Mazilu, nu vor face

[33] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 1, miercuri, 3 ianuarie 1990, p. 4.

[34] *Marele șoc din finalul unui secol scurt. Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu*, Ed. Enciclopedică, București, 2004, p. 245.

niciodată vreo legătură între această situație critică a autorității, în privința ordinii publice, și deciziile lor din decembrie 1989, când unul (Ion Iliescu) a cerut civililor să rămână în stradă și să preia controlul asupra străzii – admonestându-l pe generalul Gușă pentru cererile repetate de a trimite oamenii acasă –, iar celălalt (Dumitru Mazilu) împărțea arme civililor din clădirea fostului CC al PCR. Dezordinea civilă va reprezenta, în schimb, justificarea oficială pentru intervenția minerilor și a altor grupuri sociale (de exemplu, muncitorii de la IMGB), în procesul de substituire a autorității politice și juridice printr-o decizie care a aparținut întotdeauna în Istorie războaielor civile.

Disimularea. Efectul cel mai devastator pentru națiunea română la pragul dintre căderea regimului comunist și proclamarea libertății și a democrației a fost tocmai raportul cetățeanului român cu libertatea și democrația. Relația s-a compus ca în cazul unui obiect nou pe care îl descrii, dar pe care nu-l cunoști. Forma curentă de abordare a acestui raport a fost disimularea, fenomen psihosocial greu de depistat științific și tocmai de asta mai periculos.

Muncitorimea s-a trezit peste noapte ca și cum ar fi fost victimă a comunismului, cu toate că era clasa de bază a regimului comunist. Muncitorii au descoperit în libertate nemunca, posibilitatea de a scăpa de norme, de obligații de plan și de restricții tehnologice – este perioada cu cele mai multe și mai grave accidente de muncă –, iar în democrație – protestul, greva, marșul cu lozinci capitaliste, pe care bineînțeles că nu le înțelegeau. Ei au primit un sprijin populist constant din partea conducerii – a rămas celebră afirmația lui Dumitru Mazilu la întâlnirea cu organizația femeilor, condusă de soprana Liliana Pagu, la care vicepreședintele CFSN le-a anunțat că în noul regim femeile nu trebuie să mai muncească –, mesajele care au amplificat dezordinea civilă venind chiar de la Ion Iliescu. În discursul la posturile de Radio și Televiziune din 7 ianuarie 1990, acesta cerea președinților consiliilor județene CFSN să treacă la organizarea consiliilor Frontului până la nivel de întreprindere – în fapt, o mișcare de înlocuire a structurilor PCR cu cele ale FSN –, iar în privința raportului angajați-conducere, transmitea un mesaj periculos, inclusiv în raport

cu normele democratice, care, prin efectul disimulării, se va transforma într-un dezastru – dreptul angajaților de a-și alege directorii: „Pot fi situații în care colectivele de muncă să fie nemulțumite de calitatea, competența, autoritatea morală ale unor conducători. În aceste condiții, consiliile Frontului Salvării Naționale, ca organisme reprezentative, pot face apel la instanțele superioare pentru ca împreună să asigure schimbarea lor cu oamenii potriviți. Este în primul rând în interesul colectivelor de muncă să aibă conducători capabili și cinstiți. Aceasta se poate face însă fără a perturba desfășurarea normală a activității productive"[35]. Bineînțeles că sub acoperirea „luminii verzi" date de șeful CFSN, văzut ca șef al statului, în zecile de mii de întreprinderi ale țării producția a fost abandonată sau încetinită, angajații pornind un adevărat război pentru a impune un director sau altul. A rămas în memoria colectivă cazul unui spital din Bacău, unde conducerea a fost preluată de șoferii de pe ambulanțe. Fenomenul distructiv declanșat la nivelul întreprinderilor nu a scăpat observatorilor străini. Lucrarea cea mai echilibrată și bine documentată apărută în străinătate este *The Romanian Revolution of December 1989* de Peter Siani-Davis, director al Centre for South-East European Studies din Londra. Siani-Davis arată că „de-a lungul României muncitorii căutau puterea îndelung promisă de propaganda comunistă, dar niciodată atinsă în realitate. Ei au început să preia controlul fabricilor *lor* și, odată ce au făcut asta, în unele cazuri au pornit să-i înlocuiască pe șefii «abominabili» anteriori și să instaleze managementul lor propriu"[36]. „Revoluția – scrie mai departe istoricul britanic – a adus haos multor întreprinderi din România, iar uneori revolta părea a servi mai degrabă ca o mască pentru vendete personale și rezolvarea unor conturi individuale, pe fondul unei atmosfere generale de dezordine împinsă spre anarhie. Etosul proprietății muncitorești, așa cum era propagată de comuniști, a plasat numeroase frontiere în jurul conceptului de proprietate, iar acum haosul

[35] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 4, luni, 8 ianuarie 1990, p. 2.

[36] Peter Siani-Davis, *The Romanian Revolution of December 1989*, Ed. Cornell U.P., Ithaca & London, 2005, p. 219.

și incertitudinea aduse de revoluție păreau că asigură acoperirea pentru o cantitate apreciabilă de hoție."[37]

Schimbările de directori nu s-au făcut atunci prin intermediul ministerelor, ca „instanțe superioare" autorizate ale întreprinderilor, ci prin forurile superioare ale CFSN, adică pe linie de partid. Ca urmare a dezvoltării periculoase a acestui fenomen, având drept consecință scăderea producției, la 18 ianuarie a fost publicat și trimis în economie un *Îndrumar privind organizarea și desfășurarea activității consiliilor FSN din unitățile economice*, unde se afirma cu o anume disperare: „Consiliile Frontului Salvării Naționale nu sunt învestite cu competențe în schimbarea conducerii tehnico-administrative a întreprinderilor. Numirea și eliberarea din funcții a cadrelor din conducerea unităților economice se fac de organul ierarhic superior, în condițiile legi, ținând seama de opinia colectivului de muncă prezentată de Consiliul Frontului Salvării Naționale din unitate". Era prea târziu. Aici trebuie subliniat și un defect de comunicare, datorat nu numai ambiguității textelor oficiale. Primul document, cel care permitea schimbarea de către FSN-urile locale a conducerii întreprinderilor, a fost publicat de presă[38], dar fără însemnele sau titlurile specifice actului oficial, părând a fi un comunicat cu caracter general, o directivă, în timp ce *Îndrumarul* a fost dat publicității în *Monitorul Oficial* din 18 ianuarie 1990, fără a mai fi preluat de principalele cotidiane. A urmat un reflux revoluționar, muncitorii dându-și seama că preluarea întreprinderilor și schimbarea directorilor nu le rezolvau preocuparea lor numărul unu: mai mulți bani. Undeva la Centru, prin intermediul ministerelor, al Băncii Naționale și al CFSN, ca înlocuitor al unui Ceaușescu discreționar, se afla sursa adevărată a salariului lor,

---

[37] *Ibidem*, p. 221.

[38] Vezi *România Liberă*, nr. 14 050, 11 ianuarie 1990, p. 5. Pasajul subliniat și comentat ulterior ca ambiguu era tocmai cel al dreptului de a schimba conducerile pe cale politică: „În cazul în care colectivul de oameni ai muncii consideră că unele cadre din conducerea tehnico-administrativă sunt necorespunzătoare din punctul de vedere al competenței profesionale și integrității morale, ele au dreptul să se adreseze organelor teritoriale ale Frontului Salvării Naționale, cât și organelor ierarhice superioare pe linie administrativă".

foarte puține colective muncitorești fiind conștiente că ar putea exista o legătură directă între rezultatul muncii lor, vânzarea lui și salariu. Speriați de perspectiva catastrofei și de apariția la televizor a conceptului de șomaj, muncitorii s-au întors pe ruine, cerând de lucru. Ziaristul francez Olivier Weber a surprins acest fenomen la Târgoviște, unde, după ce au ieșit din diversiune și s-au dezmeticit, cetățenii au adoptat în marea majoritate ideea „plonjării în reconstrucție și uitării compromisurilor"[39]. Citând un anonim, Weber surprinde refluxul revoluționar declanșat încă din ianuarie: „Nu-i putem îndepărta pe toți comuniștii. Erau cu milioanele în țara asta, dar foarte puțini credeau. În plus, dacă îi trimitem pe toți în șomaj, cum vom face să funcționeze România?". Președintele CFSN local, Ion Năstăsie se prezenta drept *social-democrat* și „un fel de comisar al revoluției de la Târgoviște"[40]. „Dar, surpriză – își continuă Olivier Weber relatarea –, fostul prim-secretar departamental al Partidului Comunist, Pantelimon Găvănescu, dă târcoale: a devenit un consilier al guvernului provizoriu la Târgoviște! «Îl păstrăm, nu este compromis», judecă Ioan Alexandru, un institutor de 35 de ani cu alură de Saint Just, care este membru și el în CFSN. «Aici vrem să evităm răzbunările personale. Căci de la dictatură la anarhie nu este decât un pas»"[41].

Țărănimea a fost cel mai tăcut corp social în acele săptămâni. Rupți de Capitală și de realitățile urbane, țăranii au crezut tot, au înțeles foarte puțin și au acționat în modul cel mai primitiv. Ruperea de Putere, care se produsese de mult, a generat un simptom acut de înstrăinare: „Ăia de la București fac ceva, noi aici, în sat, avem altă treabă". Prima mișcare a fost, așa cum arătam, devastarea cooperativelor agricole, neexistând nicăieri sentimentul că acele cooperative erau ale lor, din punct de vedere juridic, tocmai pentru faptul că sentimentul de proprietate nu exista. Felul în care se făcuse colectivizarea, dar mai ales sărăcirea din ultimii ani au creat sentimentul că „războiul" de la București este o ocazie în care autoritatea, statul, nu mai stă cu

[39] *Le Point*, nr. 903, 8 ianuarie 1990, p. 62 (articolul *Tirgoviste: amère victoire).*
[40] *Ibidem.*
[41] *Ibidem*, p. 63.

ochii pe țărani și, prin urmare, este momentul unui furt masiv. Mult mai generos și mai rapid decât micile furtișaguri cotidiene, pentru care țăranii jucau eternul joc de-a hoții și vardiștii. Ruptura de evenimentele cu caracter istoric de la București era, de fapt, o prăpastie, adâncul pe care guvernările statului modern și contemporan român nu au încetat să-l sape între națiune și administrație. Puternic și profund socializată în mulți ani de asistență etatistă și de limitare a inițiativei agricole, țărănimea va rămâne în continuare, ca și pe vremea reformelor lui Cuza, puternic și profund ancorată de stat. Lipsită de perspectivă evolutivă, țărănimea se va întoarce la plug, la fărâmițarea proprietății și la votul ordonat, ca în secolul al XIX-lea. Națiunea – România profundă – intra într-o nouă-veche fază de naționalism primitiv, unică formă de supraviețuire într-o lume care curge pe lângă ea, rupându-i din maluri pe la câte un cot. La fel ca în celelalte treisprezece reforme agrare, cea de-a paisprezecea va mânji fața țăranului cu aceeași spoială a fâșiilor de pământ date de stat, pe care vor crește bălăriile pentru care merită să mori. Drama cea mai mare s-a petrecut însă în rândul țăranilor necolectivizați, a acelor țărani care au rezistat colectivizării, fie prin viclenie, fie cu prețul anilor de pușcărie. Prin legi ale regimului comunist, pe care nici astăzi regimul democratic nu le-a anulat, fostele proprietăți ale țăranilor necolectivizați nu se pot reconstitui cu acte, decât prin procese pentru care țăranii aceștia nu au bani. În timp ce cooperatorii au primit acte de proprietate de la noul regim, țăranii necolectivizați plătesc mai departe impozite pe terenuri ale nimănui. Și unii, și alții, în speranța că va fi mai bine și li se va da câte ceva, vor vota în viitorul deceniu și jumătate masiv pentru comunistul Ion Iliescu, care a venit la putere după Nicolae Ceaușescu, comunist și fiu al poporului.

Intelectualitatea a acceptat imediat conceptul de „trecere a deșertului", de completă ariditate culturală și educațională a comunismului, prin care intelectualii trecuseră fără nici o reacție de opunere (inclusiv fără o elementară solidaritate cu cei câțiva opozanți), fascinați de, și, totodată, practicanți ai pseudonaționalismului ceaușist, intimi colaboratori ai Securității și politicoși sprijinitori ai activului de partid.

Personalitățile văzute ca vârfuri ale intelectualității române – de cele mai multe ori, ca urmare a popularității, nu și a operei – au trecut rapid la transferul „războiului" lor personal din vechile grupuri constituite pe criteriul aversiunii, invidiei sau disprețului, la noile grupuri și partide politice. Având un acces direct și insistent solicitat la presa liberă, scriitorii și alți intelectuali angajați în domenii artistice au explodat în zona opiniei publice cu toată încărcătura lor personală de ură, disimulare, meschinărie, autocompătimire și autovictimizare, de improvizație. Așa cum arătam și cu alt prilej, liderii acestor grupuri adverse au creat partide: Fănuș Neagu – Partidul Democrat Agrar din România și publicația *Țara;* Eugen Barbu și Corneliu Vadim Tudor – săptămânalul *România Mare* și apoi partidul cu aceeași denumire; Nicolae Manolescu – Partidul Alianței Civice și noul săptămânal *România literară;* Adrian Păunescu – Partidul Socialist al Muncii și publicațiile *Vremea* și *Totuși iubirea;* Domokos Geza – UDMR. Conflictele violente dintre acești lideri și aceste grupuri, bine întreținute de Securitate înainte de 1990, transferate după 1989 presei libere și apoi Parlamentului, au avut o influență enormă asupra conflictelor sociale și politice din societate, unde oamenii simpli își făcuseră modele din ei. În acea perioadă, cotidianul *România Liberă*, de exemplu, avea un tiraj de 1 milion de exemplare!

Dezvăluirile despre compromisurile intelectualității culturale, ca reacție la revendicările anticomuniste ale acestora, au sporit și mai mult ura, multiplicată prin imensa scenă a presei (peste 1 500 de publicații în 1992). Cazul cel mai ilustrativ a fost cel al scriitorului Octavian Paler, asupra căruia s-a oprit fostul șef al statului din perioada 1996–2000: „În circul politicii românești postdecembriste, această girafă moralistă, care își înalță cu infinit tupeu gâtul deasupra tuturor, se numește Octavian Paler. Numai în această țară tristă, plină de umor, un nomenclaturist notoriu, membru al Comitetului Central al PCR, condus de Ceaușescu, activist de partid cu munca în presă în întreaga lui viață, de la angajare până la pensie, om de încredere al Securității în cele mai delicate acțiuni de presă din străinătate, redactorul-șef al celui de-al doilea cotidian comunist al țării timp de

13 ani și inițiatorul cultului personalității lui Ceaușescu la Televiziunea Națională, poate ajunge liderul spiritual al societății civile postdecembriste fără a schița cel mai mic gest de căință sau de regret"[42]. Alte personalități și compromisuri vor face obiectul răzbunării prin intermediul publicațiilor naționaliste.

O categorie aparte a rămas mult timp mută – „intelectualitatea comunistă" –, acea categorie de intelectuali ai domeniilor tehnice și umaniste construită de sistemul comunist din muncitori și țărani și plasată apoi în funcții politice. În octombrie 2005, o cititoare din Iași – Maria Ciornei – scria cotidianului *Evenimentul Zilei*: „În fostul regim comunist, mulți alergau după o patalama care să-i includă în rândul intelectualilor, care să le «certifice» inteligența. Nu mai vorbesc aici de cadrele de partid care slujeau cu devotament. Avea nevoie Partidul de «cadre»? Îi selecta pe cei mai servili și îi trimitea la «Ștefan Gheorghiu» (Academia S.G.) de unde, după câteva luni de șprițuri și târfe de lux, ieșeau... «academicieni». După un timp, se constata că «academicianul» nu are liceul"[43]. Acești intelectuali „noi" – care au dat foarte puține valori autentice – și-au abandonat repede meseria (în care nu mai puteau supraviețui) și s-au lansat cu disperare în bătălia politică, obținând o nouă legitimare: de revoluționar, tehnician guvernamental, anticomunist, om de partid democrat, propagandist prooccidental. Ei vor păcăli mulți oameni simpli, și nu numai, reconstruind un aparat birocratic greoi și rezistent, cu semn politic schimbat.

Preoțimea a trecut pragul regimurilor politice fără prea mari probleme. Autosuspendarea patriarhului pentru o scurtă perioadă de timp nu a afectat Biserica Ortodoxă prea mult, populația căutând-o cu fervoare și disperare, ca pe o insulă în mijlocul unui ocean violent. Nesfârșitul lanț de slujbe publice, în care Divinitatea era invocată inclusiv pentru ca motoarele TAB-urilor să nu se oprească și să lase centrele Puterii fără apărare, a reprezentat o scenă largă pe care preotul

[42] Emil Constantinescu, *Timpul dărâmării, timpul zidirii*, vol. I, Ed. Universalia, București, 2002, pp. 485-486.
[43] *Evenimentul Zilei* nr. 4 242/ Joi, 13 octombrie 2005, p. 19.

de rând și-a reconstituit statutul vechi, de stăpân al sufletului chinuit al românilor. Încă din primele zile ale libertății, când s-au declanșat și atacurile publice la adresa Bisericii, pentru colaborarea cu regimul comunist și pentru acceptarea demolării lăcașelor de cult, înalții prelați au pus la dispoziția presei, inclusiv prin intermediul noului ministru al Cultelor, istoricul Nicolae Stoicescu, un volum consistent de telegrame. Erau telegramele trimise lui Nicolae Ceaușescu de liderii tuturor cultelor religioase din România, cea mai citată fiind a șef-rabinului comunist Moses Rozen. Apoi, presei acuzatoare i s-a oferit pilda biblică a leului: când un om a întâlnit pe o stradă îngustă un leu flămând, i-a aruncat într-o parte o bucată de carne și s-a furișat pe partea cealaltă, scăpând astfel cu viață. Această pildă rușinoasă a fost transformată în virtute. Adevărul era unul singur: poporul se agăța spiritual de această ultimă speranță, nemaiavând alta. Preoții au fost apoi împărțiți în două categorii – comuniști și sfinți – de către Opoziția politică, cea care abuza cel mai mult de spectacolul religios, pentru a se legitima drept credincioasă și creștină, opusă comuniștilor atei de la conducerea provizorie a statului. „În spațiul românesc, atât de bolnav de complexe identitare, a fost mult timp o dramă că modelul canonic de rezistență anticomunistă, acreditat în Polonia și Cehia, nu se regăsește la noi. De aici a rezultat o adevărată ură de sine (lașitatea românească), fenomenul în oglindă exprimându-se în inflația de pseudodisidenți, imediat după 1989, care căutau să-și întindă micile răbufniri la adresa regimului pe tipul ideal al disidentului (concepție anticomunistă coerentă, literatură de sertar, spirit civic dezvoltat)“[44]. Preoți cu harul vorbirii, ca părintele Galeriu, un fost apropiat politic al lui Constantin Titel Petrescu, au devenit simboluri ale ortodoxiei anticomuniste. În același timp, cele câteva intervenții televizate zguduitoare prin profunzimea gândirii și viziune naționalist-religioasă ale părintelui Stăniloaie s-au consumat fără efecte. Abia în anii 2000–2005,

[44] George Enache, *Ortodoxie și putere politică în România contemporană*, Ed. Nemira, București, 2005, p. 499.

apar din arhivele Securității primele pagini despre crezul naționalist și anticomunist al fostului rector al Academiei Teologice din Sibiu.

Declarațiile de liber cugetător ale lui Ion Iliescu i-au ajutat pe fariseii Opoziției, în același carusel al fățărniciei care se oprea însă din învârteala lui amețitoare într-un singur loc: cabina de vot. Acolo, între pereții de placaj acoperiți cu pînză albastră, acolo unde românul rămânea pentru o clipă singur cu conștiința și credința lui, conștiința și credința în Dumnezeu dispăreau subit sub zgomotul viu al chiorăitului de mațe. Acuzată că s-a transformat într-un colaborator activ al Securității, Biserica Națională și înalții săi ierarhi, unii dintre ei având și grade militare, au ratat posibilitatea de a se apăra cu adevărul miilor de preoți care muriseră în torturi sau cunoscuseră închisorile comuniste, deoarece motivul real al ostracizării lor fusese naționalismul și aderența masivă la Mișcarea Legionară. Când Bisericii i s-a oferit naționalismul-comunist, ea a mărșat din nou, pentru a nu pierde contactul cu poporul. La fel ca după anul 1000, când pământul se albise de mănăstiri, după anul 1989, România s-a umplut epigonic de cenușiul betoanelor din zidurile noilor biserici. N-ar fi nimic rău în asta, dacă, spre deosebire de alte culte, bisericile acestea ortodoxe n-ar sta mai mult închise cu lacătul, în timp ce preoții se lasă ademeniți și împinși la „păcatul scîrbavnic" al economiei de piață. Supraviețuirea morală și instituțională a Bisericii, fără cutremure majore, s-a datorat unei realități spirituale pe care i-a relevat-o patriarhul Justinian, viitorului mitropolit al Ardealului, Antonie Plămădeală: „Măi Antonie, vezi poporul ăsta credincios, ăștia sunt mai credincioși decât noi, mă!"[45]

Foștii activiști de partid, ei înșiși, arătau insistent în sus spre unicul vinovat, propovăduind pe la colțuri că nu socialismul este de vină, ci dictatorul, uitând reacția de revoltă slugarnică la intervenția lui Constantin Pîrvulescu de la Congresul al XII-lea sau votul masiv din vara-toamna anului 1989, prin care au mai legitimat o dată puterea absolută deținută de Nicolae Ceaușescu. Agățându-se de câte un gest

[45] *Amintirile mitropolitului Antonie Plămădeală. Convorbiri cu Dragoș Șeuleanu și Carmen Dumitru*, Ed. CUM, București, 1999, p. 226.

minor – o închidere din ochi la o ieșire din rând, un banc spus lângă calorifer, o viză dată unui om care aștepta de doi ani să-și vadă o rudă din străinătate – sau de un coleg, prieten sau acolit ajuns în noile structuri de putere, foștii activiști de partid au jucat invariabil pe cartea victimei. Mulți dintre ei au mimat o retragere discretă, lansându-se însă în afaceri, prin exploatarea informațiilor deținute și prin cunoașterea realităților, împotriva fostelor lor instituții sau parazitându-le cu așa-numitele „firme căpușă". Alții au rămas în umbră, dar puternici sprijinitori ai partidelor moștenitoare ale PCR – FSN, PRM sau PSM –, constituindu-se într-o sursă permanentă de informații diversioniste – dar, pe alocuri, și veridice – despre adversarii politici. Deși în perioada administrației Constantinescu, dar și după, au fost citate mai multe exemple de foști lideri comuniști și activiști de partid care au făcut mari averi prin rudele lor apropiate, ei nu sunt în realitate reprezentativi; marea masă de activiști din penumbra tuturor partidelor, inclusiv a celor din Opoziție, este cea care și-a apărat lașitățile și vinovățiile cu o maree de intoxicări revărsată peste viața socială, culturală și economică.

Militarii, în primul rând generalii și ofițerii superiori, implicați în represiune, s-au prezentat ca eroi, fie lăudându-se, fie mințind că n-au tras, folosind din plin statutul de principală forță a statului pusă la dispoziția noii puteri pentru a bloca orice intenție a Justiției, orice protest al revoluționarilor, oricare act de reconstituire a rolului real jucat de Armată înainte de 22 decembrie 1989 și după. Sentimentul care a dominat categoria generalilor și ofițerilor superiori implicați direct sau indirect în represiune a fost acela de panică. Ei s-au apărat în primul rând cu forța de presiune asupra factorului politic central, cu autoritatea și imaginea pe care o avea Armata în populație și cu lașitățile Justiției. Corpul generalilor, la care s-a adăugat echipa de generali adusă din rezervă și retragere de Militaru, era grupul cel mai inadecvat, dar și cel mai ostil democrației și, în particular, libertății presei. Incapacitatea lor de a se adapta, în frunte cu ministrul Nicolae Militaru – care, de exemplu, în ianuarie 1990 trecea ofițeri în rezervă pentru „încălcarea normelor eticii și echității socialiste" – a condus

spre apariția ideii de lovitură de stat militară, de puci, ajunsă în stadiul de pregătire metodică în februarie. Chiar și mai târziu, în septembrie 1992, speriați de apropierea alegerilor, generali și colonei ai Armatei române se adunau seara la cabinetul ministrului și, în lipsa acestuia, beți cui și violenți, dădeau cu pumnii în pereți și în mese, urlând: „Trebuia să luăm puterea! Trebuia să dăm o lovitură!" Am asistat la aceste scene și cunosc pregătirile pe care le-au făcut în preajma alegerilor, panicați de posibilitatea ajungerii la putere a Convenției Democrate. În ce privește ostilitatea față de presă, voi oferi acum un singur exemplu: la Consiliul Militar Superior din data de 10 mai 1992, generalul Cheler a cerut explicit asasinarea jurnaliștilor Ion Cristoiu și Cornel Nistorescu – pregătise un ARO cu care să însceneze un accident –, fiind susținut de alți generali și blocat de ministrul Niculae Spiroiu.

În sfârșit, *omul simplu,* ros de nevoile și de frustrările sale anterioare, urmărit de vinovăția secretă că n-a făcut nimic și că a așteptat până în ultima clipă să-i rezolve cineva problema politică, va găsi ocazia să se agațe de stat cu brațele și cu picioarele, fără să vadă că statul era deja extraplat, sub picioarele sale. Acest din urmă element al națiunii – elementul majoritar – s-a împărțit atunci, prin fiecare individ, înscriindu-se pe două curbe divergente: curba ascendentă a imaginii sale ficționare despre libertate și democrație și curba descendentă a vieții sale cotidiene. De aici – fapt consemnat pentru prima oară public abia în timpul manifestației muncitorilor fostelor Uzine 23 August din 17 iunie 1991 – omul simplu a învățat foarte repede să gândească una și să spună cu totul alta, să strige ceva în piața publică și să voteze altceva în cabina de vot. Atunci, la acea primă manifestație a colectivului considerat „cel mai înaintat front al muncitorimii", pancartele afișau cereri imperioase de trecere la economia de piață, în timp ce interviurile individuale luate de reporterii BBC conțineau o singură temă: „înainte era mai bine", „aveam locul de muncă asigurat", „dacă așteptam liniștit la rând, luam casă într-un an și mașină în doi". În această disimulare transformată în forță publică a stat și drama personală a lui Nicolae Ceaușescu, acela care a crezut că aclamațiile mulțimii sunt

dovezi de iubire. Andrei Pleşu a pus cândva o întrebare retorică, pe cât de simplă, pe atât de sugestivă: „Ni-l putem închipui pe Ceauşescu perplex în faţa plutonului de execuţie: cum să înţeleagă o populaţie care, prin exponenţi notorii ai ei, te laudă hiperbolic timp de 25 de ani şi, la sfârşit, te împuşcă?"[46]. Aşa cum arată Gheorghe Teodorescu, profesor de sociologie la Universitatea din Iaşi, conduita actorului social din perioada tranziţiei a evoluat în interiorul acestei dihotomii: „Între *ceea ce indivizii declară* şi *ceea ce ei realizează efectiv* există de multe ori o distanţă sesizabilă. Procedând astfel, oamenii răspund unei trebuinţe naturale de a se proteja în relaţiile cu *Alter* (străin ori necunoscut, în general) prin disimularea competenţei lor reale. Şi tot din perspectiva aceleiaşi dihotomii, însăşi societatea se segmentează pe două niveluri de inteligibilitate, reflectând dubla structură de competenţă a limbajului: o structură de adâncime *(deep structure)*, a latenţelor şi a nonaparenţei; o structură de suprafaţă *(surface structure)* a faptelor manifeste, observabile şi aparente"[47]. *Alter*, în analiza noastră, este imaginea publică, iar obiectele disimulării sunt cele două valori: libertatea şi democraţia.

Libertate şi democraţie

Enumerând cele cinci tipuri de libertate cunoscute – fizică, civilă, politică, psihologică şi a conştiinţei –, toate obţinute de cetăţeanul român încă din ianuarie 1990, Petre Ţuţea s-a simţit obligat să comenteze scurt doar una: „Fără libertatea gândirii, libertatea politică n-ar exista decât pentru majoritate"[48]. Disimularea este o formă de nelibertate a gândirii, motiv pentru care, pe toată durata deceniului libertăţii anarhice, între 1990 şi 1999, inclusiv, libertatea politică a fost expresia exclusivă a majorităţii. Chiar a unei majorităţi relative. În 1999, un grup de sociologi, specialişti în sondaje de opinie, a publicat un interesant

[46] Andrei Pleşu, *Comédii la porţile Orientului*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2005, p. 107.
[47] Gheorghe Teodorescu, *Sociologia mirabilis*, Ed. Fundaţiei AXIS, Iaşi, 2003, p. 54.
[48] Petre Ţuţea, *Omul. Tratat de antropologie creştină*, Ed. Timpul, Iaşi, 2003, p. 163.

studiu asupra comportamentului electoral al românilor, studiu sprijinit de Fundația pentru o Societate Deschisă din România (FSDR). Rezultatul acestui studiu oferă o imagine rece, lipsită de sentimente și opinii, științifică până la duritate asupra comportamentului cetățeanului român în primii ani ai tranziției. În privința raportului cu libertatea, cercetarea sociologilor proveniți din instituțiile specializate IMAS, CURS, Institutul de Cercetare a Calității Vieții (ICCV), Laboratorul Universitar de Analiză a Sondajelor (LUAS), Metro-Media Transilvania arată că „principala și cea mai rapidă schimbare pe care a adus-o decembrie 1989, în societatea românească, a fost incontestabil libertatea. Libertatea de a ne exterioriza convingerile, libertatea de a contesta, exercitată până în pragul anarhiei, libertatea de a nu face nimic altceva în afară de a sărbători faptul că fiecare dintre noi s-a dovedit a fi subiect al unei istorii căreia îi demonstrasem puterea noastră de a o controla"[49]. Această primă observație este însoțită și de constatarea că abandonul statului de către societatea sa este un fapt, în timp ce „prima învățătură a tranziției spre democrație și capitalism fiind că putem munci mai puțin și trăi mai bine".

În ce privește democrația, aici lucrurile se scaldă în categoria abundenței. Niciodată, nici pe timpul propagandei comuniste, cuvintele **popor, patrie, democrație** n-au fost mai golite de conținut ca în anii postdecembriști, când existau toate condițiile pentru a primi o substanță. Cele cinci libertăți ale românului recent nu i-au folosit pentru a înțelege că el face parte dintr-o națiune, care este altceva decât un popor, că democrația este în primul rând o stare mentală, o convingere proprie și abia apoi un regim politic. În aceste condiții, profesorul Ion Florea nu face decât să surprindă o realitate: „Principalul concept supus mistificării este cel de *popor*, la care *democrația* se raportează prin însăși etimologia termenului. Mai întâi, *puterea poporului*, pe care o sugerează etimologia termenului democrație, nu

[49] Ionica Berevoescu, Dan Chiribucă, Mircea Ioan Comșa, Narcisa Grigorescu, Andra Aldea Lăzăroiu, Sebastian Lăzăroiu, Marilena Pop, Lucian Pop, Sofia Manuela Stănculescu, *Fețele schimbării. Românii și provocările tranziției*, Ed. Nemira, București, 1999, p. 78. (De aici autor colectiv FSDR.)

s-a întruchipat niciunde şi niciodată ca realitate. Apoi, *poporul*, pe lângă faptul că în democraţie este înconjurat de o accentuată sacralizare, mai cu seamă în democraţiile în care se cuibăresc demagogia şi corupţia, sacralizarea acestuia fiind falsificată şi de dispreţul ascuns sau de interesul gol-goluţ de a ajunge la putere, fardat şi el printr-un *populism* găunos. «În numele poporului» s-au justificat multe crime în secolul nostru, de la cele mai oribile, săvârşite de nazism, la cele staliniste, nu mai puţin grave şi chiar de proporţii şi mai mari, acestea săvârşite şi în numele democraţiei («proletare», «socialiste»)"[50].

Sociologii Fundaţiei pentru o Societate Deschisă au identificat la fel de precis şi raportul real al cetăţeanului postdecembrist cu democraţia: „Expresie a unei adevărate schizofrenii sociale, dedublarea dintre gestul public şi convingerea lăuntrică a fost pentru cei mai mulţi dintre noi nu doar o modalitate de supravieţuire socială, ci rezultat al internalizării normei informale a indiferenţei civice"[51]. Din punctul de vedere al rolului real jucat de *masse* în procesul de preluare a puterii de către grupul Iliescu, opinia lui Gelu Voican Voiculescu publicată în revista *Agora,* este cea mai aproape de adevăr: „Meritul reuşitei acestei revoluţii singulare nu revine însă unor personalităţi, ci populaţiei anonime din Bucureşti, care a răspuns apelurilor de a veni în număr cât mai mare la Televiziune, la Radio, în Piaţa CC-ului etc. Prezenţa în punctele-cheie a acestor *masse* imense de oameni, care au avut tăria să-şi înfrângă teama şi să nu se lase intimidaţi de gloanţe, a garantat succesul nostru. Aceşti oameni, care n-au plecat acasă, rămânând zile şi nopţi pe stradă, ne-au acordat un sprijin esenţial, *dându-ne posibilitatea de a păstra controlul evenimentelor* (subl. mea). Afluenţa lor masivă a încurcat planurile tuturor celor care ar fi vrut să ne înlăture şi să bareze calea radicalismului nostru anticomunist. Dacă am câştigat, o datorăm acestor sute de mii de cetăţeni neînfricaţi, care au fost solidari cu noi şi ne-au susţinut permanent, prin prezenţa

[50] Ion Florea, *Mistica politică şi paradoxurile democraţiei*, Editura FRM, Bucureşti, 1996, pp. 44-45.
[51] Autor colectiv FSDR, *op. cit.*, p. 85.

lor pe străzi și în punctele fierbinți ale Capitalei, simțind cu toții cât de necesari ne erau atunci"[52].

Dacă cele prezentate mai sus surprind sintetic câteva din consecințele principale care au afectat națiunea, au existat și consecințe care au lovit statul, ca entitate ce deținea puterea instituționalizată. Cinci consecințe grave au împiedicat posibilitatea practică de reorganizare și funcționare normală a statului, eliberat de regimul dictatorial comunist. Trei sunt consecințe politice, două sunt economico-financiare:

Consecințe politice

1. Slăbiciunile structurale și doctrinare ale factorului politic;
2. Sprijinirea noii puteri exclusiv pe Armată, singura forță care îi asigura legitimitatea;
3. Penetrarea agenturii de spionaj străine la nivelurile de conducere ale statului.

Consecințe economico-financiare

1. Distrugerea bruscă a mecanismelor economice ale statului și deschiderea porților pentru capitalismul sălbatic, în lipsa unor legi autentice de funcționare a pieței libere.
2. Explozia corupției și a crimei organizate.

[52] *Agora*, Anul I, nr. 1, decembrie 1999, p. 44.

CAPITOLUL II

CONSTITUIREA NOII PUTERI ÎN STAT
Caracterul provizoriu al Consiliului Frontului Salvării Naționale

Marea Revoluție Franceză a avut și menirea de a lăsa istoriografiei un instrument de măsură pentru perioadele istorice în care Dreptul, în accepțiune generică, Constituțiile și legile unei țări sunt suspendate și înlocuite cu „legitimitatea populară", perioadă în care fie poporul își definește noua putere, cum s-a întâmplat în țările civilizate, fie noua putere manipulează poporul pentru a fi recunoscută, cum s-a întâmplat mereu în Balcani. „«Revoluția s-a terminat – afirmase la tribuna Adunării Adrien Duport, încă de la 17 mai (1791). Ea trebuie fixată și apărată combătându-i excesele. Trebuie restrânsă egalitatea, redusă libertatea și fixată opinia publică. Guvernul trebuie să fie puternic, solid, stabil». Și motiva mai departe: «Ceea ce se numește revoluție s-a făcut; oamenii nu vor să se mai supună vechilor despoți. Dar dacă nu se păzesc, sunt gata să-și facă alții noi, a căror putere mai recentă și mai populară ar fi de mii de ori mai periculoasă. Atâta vreme cât spiritul public nu e format, poporul nu face decât să-și schimbe stăpânul; dar schimbarea aceasta nu merită desigur osteneala de a face revoluție»"[53].

---

[53] Nicolae Liu, *Revoluția Franceză, moment de răscruce în istoria umanității*, Ed. Academiei Române, București, 1994, p. 94.

Slăbiciuni structurale și doctrinare ale factorului politic. Ședința CFSN din 27 decembrie 1989

Componența CFSN. Conținutul stenogramei primei ședințe a Consiliului Frontului Salvării Naționale este destul de bogat în informații despre situația reală a corpului politic prefigurat prin comunicat în noaptea de 22 decembrie 1989. Ea dezvăluie fragilitatea acestui prim corp politic al țării eliberate, precum și distanța măsurată în experiență, abilitate și viclenie politică între grupul de activiști ai Partidului Comunist, complotiști și agenți condus de Ion Iliescu și personalitățile societății civile puse pe lista CFSN. S-a comentat îndelung asupra acelui moment, în care ar fi existat o direcție politică democratică autentică imprimată de personalități ca Doinea Cornea sau Ana Blandiana, în contrast cu neocomunismul sau perestroikismul lui Ion Iliescu. Așa ceva stenograma nu dezvăluie.

Ideea de la care a pornit Ion Iliescu în conducerea lucrărilor primei ședințe CFSN – pe care, de altfel, o numește „plenară" – a fost aceea că persoanele înscrise pe lista citită în seara de 22 decembrie la Televiziune sunt de două categorii: *revoluționari* care și-au asumat riscul să organizeze noua putere, care au înfruntat gloanțele, care au luptat cu teroriștii fanatici ai lui Ceaușescu, și *personalități cunoscute* pentru atitudinea lor anticeaușistă, dar care au stat acasă și s-au uitat la televizor cum riscă primii. Este adevărat că pe lista citită la Televiziune și în Comunicatul din 22 decembrie publicat în *Monitorul Oficial* poziția lor era inversă: se începea cu Doina Cornea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Laszlo Tökes... și se termina cu Ion Iliescu, acesta din urmă, membru al unei conspirații din interiorul sistemului, căutând legitimarea publică de opozant. Nu fusese un opozant, ci un disident, un adversar doctrinar din structurile de vârf ale partidului comunist.

Disidența politică sub regim comunist este o atitudine, o divergență ideologică, o acțiune de partid a unei persoane sau a unui grup care se manifestă **în interiorul** puterii politice (în cazul nostru PCR sau instituțiile oficiale ale statului).

Opoziția politică sub regim comunist este o atitudine, o acțiune spontană sau organizată a unei persoane sau a unui grup aparținând **societății civile** de a se opune, de a rezista în conflict deschis cu puterea comunistă.

În apărarea grupului său și pentru a impune caracterul revoluționar al acestuia, Ion Iliescu va lansa, încă de la primele cuvinte adresate în ședință, și prima informație falsă: „Toți oamenii de aici sunt cei de pe baricade; Consiliul a fost constituit în pripă, în noaptea aceea, din cei ce au fost prezenți în ziua respectivă în Piața Palatului și în alte puncte fierbinți"[54]. Evident, Silviu Brucan, generalul Stănculescu, generalul Militaru nu fuseseră la baricadă, și nici Casa Scânteii, de exemplu, nu fusese „un punct fierbinte". În realitate, singura legitimare publică a celor prezenți la acea ședință – atât a disidenților, cât și a opozanților cunoscuți – era dată de postul de radio *Europa Liberă*, de imaginea pe care le-o crease voit, ca urmare a unor înțelegeri, cancelariile Marilor Puteri. Așa cum am arătat pe larg în volumul *Istoria loviturilor de stat în România*, intervenția neconvențională în România a avut ca prim actor URSS, dar a conținut implicări importante din partea unor state occidentale, după cum arată multe documente ale fostei Securități, din care reproducem doar două: „Recent CIA a înființat o organizație denumită «Trust Organization» care își propune: încurajarea și sprijinirea mișcării de disidență în țările socialiste; organizarea și dirijarea activităților informative în rîndul emigrației originare din aceste țări; inițierea unor acțiuni îndreptate contra statelor socialiste prin intermediul elementelor ostile din rândul emigrației sau al disidenței. Organizația nou creată își are sediul central în California și filiale în RFG și Austria, activitățile fiind finanțate de CIA și (de) serviciile speciale ale țărilor membre NATO. Instruirea acestora este făcută

[54] Arhiva Guvernului României, Fond Cabinet prim-ministru, *Stenograma ședinței Consiliului Frontului Salvării Naționale, 27 decembrie 1989, orele 16.00*, p.1 (de aici, Arh. GR). Vezi Anexa 2.

de un grup special constituit din foste cadre ale serviciilor de informaţii din ţările socialiste, care au trădat, între acestea numărându-se şi Pacepa. Printre acţiunile considerate reuşite ale lui «Trust Organization» este contribuţia adusă la destabilizarea politico-socială din Polonia, Ungaria şi RDG. Potrivit datelor ce le deţinem, pentru viitor organizaţia îşi propune să-şi concentreze acţiunile cu preponderenţă împotriva României şi Cehoslovaciei"[55]. Rolul lui Pacepa, dincolo de informaţiile pe care le-a furnizat americanilor pe parcursul mai multor ani de debrifare, a fost acela de a contacta şi racola ofiţeri de Securitate aflaţi la post în străinătate sau retraşi în ţară ca urmare a deciziei lui Ceauşescu de restructurare a CIE, după trădarea fostului său om de încredere şi agent sovietic. Principalul instrument al racolării a fost corupţia cu bani, astfel că ofiţeri de Securitate români, al căror număr este estimat între 50 şi 100 de foştii lor colegi, au acceptat să lucreze atât în străinătate, cât şi în ţară pentru americani. Ei ar putea fi ceea ce presa numeşte uneori „partea bună a Securităţii" sau „cei buni", aflaţi de partea revoluţiei de la început şi lucrând în folosul ei. Existenţa acestor ofiţeri este confirmată şi de generalul Aristotel Stamatoiu: „În anii 1988–1989 s-au intensificat acţiunile asupra ofiţerilor noştri din exterior *cu recrutări concrete*, au fost acţiuni în trei ţări concrete, servicii mari de informaţii, nu neapărat din ţara de origine a serviciului de informaţii respectiv, acţionau în cadrul unui serviciu din alte ţări. A fost în Japonia, în Grecia, în Germania, *unii recrutaţi, care nu au vrut să spună*, au lucrat mai departe, dar au fost depistaţi în ţară, alţii au venit să spună şi ori au intrat în joc, ori l-am retras din joc de la post ca să evităm, că ne-am data seama că nu putem controla şi au ieşit din joc"[56]. Generalul Stamatoiu nu-i include, firesc, în categoriile evocate pe ofiţerii spioni care n-au fost descoperiţi. Comisia senatorială instituită pentru reconstituirea evenimentelor din decembrie

[55] *Raportul Comisiei senatoriale privind acţiunile desfăşurate în revoluţia din decembrie 1989*, vol. 1, p. 13 (este reprodusă DSS/SIE, *Nota 00444/814* din 14.11.1989).
[56] Arh. SR, *Stenograma nr. 31, Audiere general-locotenent Stamatoiu Aristotel*, 26 ianuarie 1994, p. 7.

1989 a consemnat inclusiv implicarea unor cetățeni străini înarmați în grupurile de manifestanți de la Inter și Piața Universității. Mai întâi i s-a semnalat Securității prinderea unor cetățeni străini (occidentali) în rândurile manifestanților: „Generalul Vasile a plecat pe la 11 noaptea pe platou, pentru că a fost informat că între cei reținuți se aflau și doi diplomați francezi, care erau în atenția Direcției a IV-a. Și atunci generalul Vasile a plecat din biroul meu ca să vadă ce se întâmplă cu ei și chiar a și spus: «Dom'ne, vedeți cum facem». I-a și raportat generalului Vlad ca ăștia doi să nu fie îmbarcați în mașini și duși la Jilava"[57]. Comisia senatorială a certificat chiar acest caz: „Este de menționat că Sandahl Eric și Benaxeteguy Bernard, atașați militari adjuncți la Ambasada Franței, au intrat în rândul demonstranților din fața Hotelului Intercontinental. Ulterior, ei au fost reținuți cu alte elemente și conduși la organele de miliție pentru cercetare... În rândul demonstranților de la Hotelul Intercontinental s-a aflat și ambasadorul Olandei... A dat mai multor persoane numărul de telefon 33.25.27 de la reședința sa, solicitându-le să-l sune pentru a-l informa cu desfășurarea în continuare a lucrurilor"[58]. Oricum, nu acești cetățeni străini, fără îndoială membri ai unor servicii de informații și spionaj, au tras după manifestanți cu arme de luptă militare. Dar cum se explică prezența unor străini înarmați – cazul cel mai clar este în Dosarul „Răzoare" de la Secția Parchetelor Militare – în rândurile manifestanților? Implicarea occidentală în evenimentele din stradă nu a întrecut însă implicarea în pregătirea și sprijinirea unor disidenți pentru a putea accede la Putere după înlăturarea lui Nicolae Ceaușescu. Numeroși alți opozanți și disidenți – între care peste o sută de deținuți politici aflați în pușcăriile din România sub acoperirea de infractori de drept comun – n-au apărut pe lista CFSN. Nu s-au regăsit acolo, de exemplu, Petre Mihai Băcanu, nu s-au găsit revoluționarii Cassian Maria Spiridon, de la Iași, și Marius

[57] Arh. SR, *Stenograma nr. 90/4 mai 1994, Audierea colonelului Goran Gheorghe*, p. 5.
[58] Senatul României, *Raportul Comisiei Senatoriale privind acțiunile desfășurate în revoluția din decembrie 1989*, vol. 1.

Mioc, de la Timişoara, abia eliberaţi din închisoare, cu dosare de deţinuţi politici pe rol[59]. Fenomenul politic de legitimare în faţa lumii şi, mai ales, în faţa Occidentului a grupurilor de disidenţi sprijiniţi de Moscova pentru preluarea puterii şi aplicarea programului gorbaciovist de deschidere controlată, nu a fost specific României, ci a funcţionat în toate statele comuniste europene. Poate cu excepţia Cehoslovaciei, unde o defecţiune în scenariul sovietic a permis ascensiunea rapidă la putere a lui Vaclav Havel.

La începutul lunii ianuarie 1990, *Le Figaro* făcea apel la cei mai cunoscuţi sovietologi francezi pentru a înţelege mecanismele transformării disidenţilor români în lideri ai noii puteri. Alain Besançon arăta că disidenţii Partidului Comunist din România au luat distanţă de Ceauşescu sub regimul lui Andropov şi începutul conducerii lui Gorbaciov, ceea ce este un indiciu că proiectul înlăturării lui Ceauşescu era anterior *perestroikăi* şi nu neapărat legat de rezistenţa aceluia la *perestroika*. Ideea este şi astăzi extrem de penetrantă, mai ales după ce istoricii români au prezentat suficiente probe asupra tentativelor sovietice repetate de a-l îndepărta pe Ceauşescu, începând cu 1969. Annie Kriegel explica mecanismele diversiunii de la Timişoara şi Bucureşti: „Când situaţia evoluează spre o «situaţie de criză», toate serviciile sovietice respective nu se limitează doar la a observa: ele elaborează, coordonează şi pun în aplicare la faţa locului modalităţi de intervenţie, publice sau clandestine, dar toate dotate cu un echipament de camuflaj susceptibil, în caz de eşec, să împiedice detectarea implicării sovietice"[60]. Specialista în sovietologie dădea astfel, indirect, un răspuns şi întrebării asupra dispariţiei teroriştilor după 26 decembrie 1989. În sfârşit, Françoise Thom, cunoscuta autoare, arăta că „Gorbaciov este cel care a provocat în mod evident succesiunea, cum a făcut şi în celelalte ţări din Est"[61].

---

[59] Vezi *Iaşi, 14 decembrie 1999. Începutul revoluţiei române?*, Ed. Cogito, Oradea, 2000, pp. 306-310 (mandate de arestare Iaşi) şi Marius Mioc, *Revoluţia din Timişoara şi falsificatorii istoriei*, Ed. Sedona, Timişoara, 1999, p. 249 (adresele Procuraturii Timişoara).
[60] *Le Figaro*, nr. 14 109, 5 ianuarie 1990, p. 3 (articolul *Les experts demeurent méfiants).*
[61] *Ibidem*.

Prin urmare, putem identifica poziția revoluționarilor, din punctul de vedere al proveniență celor adunați la masa de lucru în ziua de 27 decembrie 1989, în calitate de Consiliu al Salvării Naționale, ca fiind următoarea:

1. Un grup care acționase cu sprijinul Armatei pentru lichidarea lui Ceaușescu și a „teroriștilor" săi – de fapt, grupul căruia Armata îi încredințase puterea politică – și care se organizase deja într-o *echipă de conducere*. Grupul era constituit în principal din membri ai mai multor aripi ale complotului sovietic – Ion Iliescu, Nicolae Militaru, Silviu Brucan, Alexandru Bârlădeanu, Corneliu Mănescu, Karoly Kiraly, căpitanul de rangul I Emil „Cico" Dumitrescu – și din persoane care li s-au atașat în 22 decembrie, dovedindu-se solidari sau loiali acestui nucleu politic: Sergiu Nicolaescu, Gelu Voican Voiculescu, Mihail Montanu, Petre Roman, Cazimir Ionescu, Dan Marțian, Constantin Ivanovici, ca să-i numim doar pe cei mai cunoscuți.
2. Un grup de intelectuali cu notorietate de opozanți: Doina Cornea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Ion Caramitru, Dan Deșliu, Aurel Dragoș Munteanu, Domokos Geza, Dumitru Mazilu, în spatele cărora se aflau cancelarii europene care țineau legătura cu ei, îi protejau și le promovau imaginea, fie prin agenți acoperiți, fie prin funcționari ai ambasadelor de la București. Nu era vorba de spioni, ci de personalități revoltate, curajoase, folosite ca agenți de influență pentru a crea imaginea de existență a unei opoziții politice anticomuniste.
3. Revoluționari care jucaseră un rol într-o secvență a evenimentelor – numiți de presă mai târziu „umplutură", pentru a arăta lipsa lor de profil. De exemplu, Cristina Ciontu fusese persoana care făcuse traducerile din limba rusă a convorbirilor telefonice cu sovieticii. Mihai Ispas îl însoțise pe Ion Iliescu cu mașina la MApN ș.a.

Din punctul de vedere al pregătirii pentru gestionarea puterii – criteriu care a contat cel mai mult –, membri CFSN se împărțeau în

două categorii distincte: *vechi activiști de partid* cu experiență și *ageamii* (DEX: „Începător, novice, profan, om care nu se pricepe"). Cu această imagine bine observată și înțeleasă de liderul improvizat, transformată – prin acceptarea tacită de către opozanți – în poziție de conducere, grupul Ion Iliescu s-a prezentat încă de la început ca situat în vârful CFSN de o manieră incontestabilă. Pe timpul acelei ședințe, nimeni nu a contestat, nici măcar nu a adus în discuție poziția de șef, de președinte al CFSN a lui Ion Iliescu. Decizia se luase, de fapt, la prima întrunire a nucleului CFSN de la MApN, în ziua de 22 decembrie 1989, începând cu ora 16.00, dar o putem considera doar ca o decizie *internă*, a grupului încă neinstalat la putere. Acest fapt va fi confirmat, prin *exteriorizarea* deciziei, de sprijinul acordat de Armată nucleului CFSN, în perioada 22-26 decembrie existând mai multe acțiuni decisive ale conducerii MApN, fie sub comanda lui Stănculescu, fie sub comanda lui Militaru, în sprijinul exclusiv al lui Ion Iliescu și al echipei lui. Precizăm aici că Televiziunea nu a adoptat și consacrat public calitatea lui Ion Iliescu de lider al CFSN decât după citirea unor acte cu caracter oficial, primul fiind cel din 26 decembrie prin care se anunța desemnarea lui Petre Roman drept prim-ministru, ocazie cu care a apărut și formula „Ion Iliescu, președinte al CFSN" drept semnatar al actului. Reamintim că în Comunicatul CFSN citit de Ion Iliescu în seara de 22 decembrie, acesta a dat citire listei membrilor CFSN, iar în final a folosit formula: „... și, cu voia dvs., ultimul pe listă, Ion Iliescu". Când, în ziua de luni, 25 decembrie, Virgil Măgureanu citește cel de-al doilea comunicat al CFSN, acesta este nesemnat. Al treilea comunicat CFSN, cel din 26 decembrie, care anunța execuția soților Ceaușescu, este și el depersonalizat, deși documentul de înființare a Tribunalului Excepțional și de trimitere a soților Ceaușescu în judecată – având un caracter ilegitim și confidențial – era semnat „Ion Iliescu, președinte CFSN".

Odată cu dispariția fenomenului diversionist-terorist, odată cu consolidarea sprijinului acordat de Armată și cu dezvoltarea prin Televiziune a notorietății lui Ion Iliescu drept factor de decizie în executarea fostului șef al statului și ca succesor al aceluia, acesta s-a considerat și a

fost considerat de toţi membrii grupului drept preşedinte al CFSN. În plus, la prima „şedinţă plenară" a CFSN din 27 decembrie 1989, Ion Iliescu a anunţat existenţa unui Birou Executiv, care la acea dată, după cum arată stenograma, nu avea decât doi membri: Ion Iliescu, preşedinte, şi Dumitru Mazilu, prim-vicepreşedinte. Ion Iliescu va considera această situaţie ca bătută în cuie, inabordabilă şi firească, având în vedere meritele din perioada de foc, 22-27 decembrie, şi, în consecinţă, va anunţa de mai multe ori în timpul întâlnirii că „Biroul Executiv" a făcut sau va face anumite lucruri, după care va cere completarea acestuia. Singurul argument adus de Ion Iliescu pentru această atitudine – argument repetat aidoma timp de 16 ani – a fost acela al „celor care şi-au asumat răspunderea" în momentele cele mai dramatice. Adică el şi grupul care s-a constituit în jurul lui. Faptul este incontestabil: Ion Iliescu şi grupul său şi-au asumat răspunderea instalării noi puteri de la Ceauşescu, prin intermediul Armatei în condiţii de haos şi vid de putere, având şi un program, cel al lui Mazilu, mult avansat faţă de alternativele propuse de Dăscălescu şi Verdeţ. Numai că răspunderea nu se poate reduce doar la preluarea conducerii şi la drepturile morale care o urmează, ci şi la cei 942 de morţi căzuţi după preluarea răspunderii de către Ion Iliescu şi CFSN-ul de atunci. În timpul întrevederii liderilor CFSN din 27 decembrie 1989 – înainte de întrunirea CFSN – cu ambasadorul sovietic Evgheni Tiajelnikov, Ion Iliescu va declara: „Avem o şedinţă cu acest prim nucleu (30 de persoane), pe care vrem să-l lărgim până la 101 membri. Între aceştia vor fi 41 de preşedinţi ai consiliilor judeţene ale Frontului"[62]. La întrebarea lui Tiajelnikov: „Va fi un Birou al Consiliului?", Petre Roman răspunde: „Deocamdată, practic, Biroul a acţionat. S-a constituit şi a acţionat sub focul armelor şi a făcut faţă teroriştilor"[63]. Era vorba de grupul restrâns din jurul lui Ion Iliescu. Birou Executiv

[62] Arh. MAE, Fond Cabinet ministru, *Stenograma întrevederii cu ambasadorul URSS la Bucureşti, 27 dec. 1989*, p. 13. Vezi şi *Lumea*, Anul XII, nr. 12 (140/2004), p. 40. Vezi Anexa 1.

[63] *Ibidem*, p. 14.

al CFSN va deveni numai după ședința CFSN, care a urmat întâlnirii cu ambasadorul URSS.

Secvența ilustrativă, peremptorie a situației reale a Biroului Executiv din cadrul ședinței CFSN din 27 decembrie conține și semnificația esențială a acelui organism și a acceptării lui Ion Iliescu în fruntea lui – provizoratul:

„Ion Iliescu: (...) Un alt punct pentru funcționarea noastră operativă ar fi să organizăm un Birou Executiv. *Avem în Birou un președinte și un prim-vicepreședinte.* Propun să avem încă doi vicepreședinți. Între acești doi, aș propune o femeie. Eu propun pe Ana Blandiana și Karoly Kiraly.

Ana Blandiana: Vă mulțumesc, dar eu nu pot. Aș face prost ceea ce aș face, pentru că nu mă pricep. Vreau să fac bine ceea ce fac. Ceea ce este valabil pentru majoritatea, nu este valabil pentru femei. Pe de o parte; pe de alta, am avut toți o asemenea oroare de reprezentarea femeilor. Vă mulțumesc încă o dată, dar nu pot.

Ion Iliescu: Pentru că lucrurile erau concepute în stil cadrist.

Ana Blandiana: Bine, atunci eu îl propun pe Mircea Dinescu.

Ion Caramitru: S-ar putea ca *în cele trei luni* să înveți ceva pentru poezia ta.

Ion Iliescu: *Suntem toți provizoriu.* Unii vor confirma, alții vor infirma"[64].

Este unul din momentele-cheie ale instalării noii puteri. Așa cum arătam, la afirmația lui Ion Iliescu: „Avem în Birou un președinte și un prim-vicepreședinte", nimeni nu întreabă cine i-a numit, cine a hotărât ca Ion Iliescu să fie președinte, iar Dumitru Mazilu prim-vicepreședinte, din moment ce prima ședință a CFSN, ședința de numiri, era cea la care tocmai participau? Lipsa de reacție a celorlalți membri este cea care l-a confirmat pe Ion Iliescu, încă de la început, în fruntea statului. Ce fapte ar fi putut legitima această poziție? Singura acțiune

[64] Arh. GR, Fond Cabinet prim-ministru, *Stenograma ședinței Consiliului Frontului Salvării Naționale, 27 decembrie 1989, orele 16.00*, pp. 16-17. (Vezi și Ion Iliescu, *Revoluția română*, Ed. Presa Națională, București, 2001, p. 91.)

cunoscută a lui Ion Iliescu din acea perioadă era citirea Comunicatului din seara de 22 decembrie. Acela nu angaja desemnarea unui conducător. Populația, precum și reprezentanții societății civile de la ședința din 27 decembrie nu știau, de exemplu, că a doua acțiune/decizie a lui Ion Iliescu fusese înființarea Tribunalului Excepțional care i-a judecat pe Nicolae și pe Elena Ceaușescu. Alte decizii sau acțiuni importante, hotărâtoare ale lui Ion Iliescu din acea perioadă nu se cunosc nici astăzi. Dizidența lui Ion Iliescu s-a rezumat la câteva întâlniri prin parcuri cu Virgil Măgureanu și Nicolae Militaru. Nici unul dintre mesajele sale anti-Ceaușescu n-au devenit publice. *Scrisoarea celor șase* l-a luat prin surprindere. Independent de aceste decizii, un alt reprezentant autentic al revoluționarilor, Cazimir Ionescu, va fi ales la propunerile lui Mircea Dinescu și Ion Caramitru.

Caracterul provizoriu al deținerii puterii. Ideea de bază a grupului *personalităților cunoscute*, a intelectualilor invitați la CFSN era caracterul provizoriu al existenței CFSN, al Biroului Executiv și al prezenței lui Ion Iliescu la conducerea acestuia. Ar putea fi o primă motivație pentru acceptarea acelei situații, la care trebuie adăugată realitatea – exprimată sincer de Ana Blandiana – că nici nu se pricepeau la gestionarea statului, a gravelor sale probleme economice și sociale. Se adiționau la cele două argumente de fond situația confuză din țară și, mai ales, din București, incapacitatea de a dialoga cu Armata și faptul deloc neglijabil că, în fața lor, la aceeași masă, se găseau cei care îl lichidaseră fizic pe Nicolae Ceaușescu, ceva greu de imaginat înainte, chiar dacă unii dintre intelectuali îl mai șopteau pe la colțuri. Hainele de pe Gelu Voican Voiculescu și Victor Stănculescu încă mai fumegau de praf de pușcă. Este semnificativ pentru raportul real de forțe ceea ce s-a întâmplat cu doi dintre opozanți, Laszlo Tökes și Doina Cornea – cazul lor este cel cunoscut până acum –, care au fost încadrați de câte o echipă militară acolo unde se aflau – la Mineiu și, respectiv, la Cluj – și care, sub acoperirea ordinului de a-i proteja, nu le-a permis să se miște, să circule. Numai în momentul în care echipele militare au primit ordin să-i aducă la București, ei s-au putut deplasa și numai acolo unde au fost chemați.

Legea pentru înființarea partidelor politice se va da abia în 31 decembrie; oficial și public, Opoziția nu exista. Alți participanți au subliniat și ei caracterul provizoriu al structurilor de putere care se construiau atunci, termenul de funcționare fiind de trei luni, adică până la alegeri. Juristul Oliviu Tocaciu, de exemplu, a precizat că „singurul lucru la care avem dreptul este să abrogăm legi din Constituție", inginerul Bogdan Teodoriu a afirmat că „dacă n-ar fi fost Armata, azi nu am mai fi fost aici" – alt mare adevăr –, iar Aurel Dragoș Munteanu a fost ceva mai tranșant: „Dăm decrete până la alegeri", „Să precizăm că avem o legitimitate revoluționară, toate formele vechi sunt abolite", exprimare de natură istorică surprinzător de precisă. Petre Roman l-a propus atunci pe Silviu Brucan, ca o replică la propunerea decisivă care îl adusese în funcția de prim-ministru, și ea provizorie. De altfel, ședința CFSN din 27 decembrie 1989 a avut două puncte forte sau, mai bine spus, a conținut două decizii politice fundamentale, care au influențat evoluțiile scenei politice:

1. Organizarea și atribuțiile Guvernului, ca structură administrativă lipsită însă de autoritatea unei puteri executive;
2. Lărgirea CFSN, simultan cu mandatarea Biroului Executiv de a lua decizii în numele CFSN.

Poetul Mircea Dinescu a obiectat cel mai vehement la subiectul Guvern și atribuțiile acestuia: „Personal, am rămas surprins că s-a numit un prim-ministru fără să întrebați. Nu știm cu ce se ocupă prim-ministrul din actualul guvern. Mi se pare nefiresc"[65]. Deși subiectul fusese depășit, Dinescu a revenit mai târziu: „Nu sunt de acord ca prim-ministrul să facă numirile. Trebuie să vină aici cu propunerile. Să vină cu lista de miniștri"[66]. A fost una din erorile făcute de intelectuali atunci, blocând posibilitățile prim-ministrului Petre Roman de a-și alege miniștri și aducând problema în CFSN, unde se

[65] *Ibidem*, p. 4.
[66] *Ibidem*, p. 9.

va constitui în curând o majoritate clientelară lui Ion Iliescu. Practic, Dinescu, Blandiana și Caramitru s-au mulțumit cu faptul că au putut impune un ministru „al lor" la Ministerul Culturii, pe Andrei Pleșu. Acesta, fiind și el prezent, l-a propus la Ministerul Învățământului pe Mihai Șora. Pronunțarea numelui lui Mihai Șora a stârnit o oarecare nedumerire, fiind un necunoscut, dar a produs și o primă abatere de la viziunea guvernamentală a lui Silviu Brucan, deoarece acesta avea în vedere pe altcineva, un înalt funcționar la Ministerul Învățământului. Încă din seara zilei de 23 decembrie 1989, el a sunat la minister și i-a cerut profesorului Aurelian Bondrea, directorul Direcției de Învățământ Superior, să preia funcția de ministru al Învățământului. În absența ministrului comunist, ascuns în provincie, Bondrea a convocat conducerea ministerului și a luat primele măsuri de reorganizare, problema cea mai gravă înregistrându-se în Transilvania, unde începuse deja epurarea etnică a cadrelor de origine română.

În continuare, Mircea Dinescu a fost chiar foarte categoric asupra modului de constituire a Guvernului: „Să nu ne jucăm de-a democrația și să nu suferim de complexe occidentale, când prim-ministrul este un om pe care valul de pe stradă l-a adus aici. Dacă în ziua respectivă prim-ministrul avea treabă în provincie și era plecat din București, aveam altul acum. A fost ales într-o uriașă lipsă de totalitate a membrilor. Miniștrii trebuie propuși aici și pentru fiecare post să fie două-trei personalități propuse, să avem caracterizările lor și apoi să-i alegem. După luna martie, prim-ministrul își poate alege singur guvernul, dar nu acum"[67]. Probabil că scopul atitudinii vehemente a lui Mircea Dinescu de atunci nu era un premier-alternativă, al lui sau al colegilor săi poeți și actori, ci posibilitatea de a controla numirea ministrului Culturii. Era însă un scop minor, destul de jos în comparație cu responsabilitatea imensă pe care și-o asumau membrii CFSN în acea ședință din 27 decembrie. Momentul a fost surprins de Petre Roman într-un dialog din 19 mai 2005:

[67] *Ibidem*, p. 10.

„AMS: În ce îl privește pe Dinescu, mă interesează următorul lucru: reacția sau ce s-a întâmplat cu Dinescu după ce s-a aprobat, că acolo s-a aprobat pe loc, numirea lui Pleșu la Cultură și a lui Șora la Învățământ? Ați mai avut probleme cu Dinescu în ședință după aceste numiri?

Petre Roman: Nu. După aia a venit și mi-a spus: «Bă, Petrică, bă, să știi că de fapt e bine că te-am pus, că cel puțin tu vii din stradă. Tu vii de la baricadă».

AMS: Vă cunoșteați cu el dinainte?

PR: Nu, absolut deloc. El a avut o reacție: «Bă, e bine că ești tu, las' bă că e bine și fii atent că trebuie să vin la tine să discutăm niște chestii».

AMS: A venit cu probleme personale?

PR: Nu, nu, a venit cu problemele scriitorilor. De altfel, le-am și rezolvat"[68].

Trebuie evidențiat în acest loc că pe ordinea de zi a ședinței s-a aflat și înființarea comisiilor de lucru ale Consiliului, care la prima vedere dublau, dar în realitate subordonau ministerele Guvernului. A doua comisie, pentru Afaceri Externe, avându-l în frunte pe Silviu Brucan, conducea efectiv Ministerul de Externe. A șaptea comisie, un alt exemplu, era pentru Cultură și îl avea ca președinte pe Ion Caramitru.

Preluarea controlului decizional de către Biroul Executiv al CFSN. Preocuparea principală a lui Ion Iliescu – vechi activist de partid, cunoscător al mecanismelor de conducere ale organismului politic care tocmai își pierduse suprastructura – a fost pe toată durata ședinței obținerea unui vot pentru lărgirea componenței CFSN și mandatarea Biroului Executiv de a conduce organizația. Era în practica secretarilor de partid – inclusiv la nivelul cel mai înalt –, mai întâi pe vremea lui Gheorghiu-Dej, de a constitui o majoritate favorabilă în Comitetul Central pentru a putea numi un Birou Executiv care să asigure alegerea prim-secretarului. Pe vremea lui Ceaușescu, Biroul Executiv era numit de el. Prin urmare, așa cum arată clar stenograma,

[68] Biblioteca Institutului de Istorie „Nicolae Iorga" (de aici BIINI), *Interviuri cu personalități implicate în evenimentele din 1989*, p. 37.

Ion Iliescu a insistat în permanență asupra acestei metode. El propune mai întâi lărgirea CFSN, stabilirea unei reguli de întrunire a acestuia în plen la două săptămâni, conducerea efectivă și luarea deciziilor urmând să revină Biroului Executiv (uneori îi spune „comitet executiv"). Având în vedere viteza cu care se derulau atunci evenimentele și necesitatea urgentă de a reglementa pentru a scoate țara din haos, o întrunire a CFSN la două săptămâni o dată îl făcea practic inutil. Prin număr și aderență, el se transforma într-o mașină de vot, pe care Dumitru Mazilu a și prefigurat-o atunci: „Avem în vedere majoritatea simplă. Deci, rămâne precizarea – «majoritatea simplă»"[69]. Intelectualii nu au avut nici o reacție la această mișcare. Când Sergiu Nicolaescu a cerut eliminarea vizelor de intrare și ieșire din țară, Ion Caramitru a avut o singură replică: „Dar, neavând nevoie de vize, vin alți terorișți din afară". Fără comentarii!

În sfârșit, cam de la jumătatea ședinței, Ion Iliescu atacă subiectul principal: definirea Puterii. La propunerea de lărgire a CFSN, el cere: „Dați, vă rog, mandat Biroului Executiv să mai lucreze puțin la această componență". La această primă propunere, Ana Blandiana va răspunde: „Vă rog să fiți atenți la minorități: la naționalitățile conlocuitoare", arătându-se preocupată de prezența acestora în noul organism. Nu a pus niciodată în discuție faptul că apăruse un Birou Executiv al cărui președinte și prim-vicepreședinte se aleseseră singuri în funcție și că el se umplea cu foști activiști de partid: Dumitru Mazilu, Karoly Kiraly, Dan Marțian, Silviu Brucan. Continuând discuțiile pe tema marginală a minorităților, Ion Iliescu atacă din nou subiectul cu abilitate: „Dacă sunteți de acord să mandatăm Biroul Executiv să vadă mai atent, să ceară propuneri din Timișoara, Brașov, Iași, Cluj. Și poate, din acest punct de vedere, punctul cu privire la numărul membrilor să fie mărit și să nu se fixeze încă, pentru a avea o structură echilibrată. Dacă sunteți de acord?" Și stenograma reprodusă

[69] Arh. GR, Fond Cabinet prim-ministru, *Stenograma ședinței Consiliului Frontului Salvării Naționale, 27 decembrie 1989, orele 16.00*, p. 12. (Vezi și Ion Iliescu, *Revoluția română*, Ed. Presa Națională, București, 2001, p. 85.)

de Ion Iliescu în cartea sa consemnează: „**În unanimitate au fost de acord**“[70]. Stenograma aflată în Arhiva Guvernului nu conține acest pasaj, dar votarea în unanimitate este presupusă a fi credibilă. Din acest moment este inutil să mai comentăm vreo viziune politică sau vreo pretenție din partea reprezentanților societății civile asupra felului cum au evoluat lucrurile la nivelul conducerii țării. Aproape imediat după această victorie, Ion Iliescu a transferat și problema numirii miniștrilor la Biroul Executiv. Când s-a pus problema numirii unor miniștri, el a replicat: „Mandatați Biroul, deoarece nu sunt cunoscuți; să avem o listă“, „Nu ne grăbim cu nimic, mandatați Biroul să facă și alte propuneri“. Consecința acestor decizii pentru baza structurii de putere care se construia atunci a fost ilustrată de o mărturie venită din teritoriu, din provincie, și anume din locul cel mai îndepărtat de București, de la Baia Mare. Profesor al Universității din Baia Mare, specialist în istoria limbii române, Victor Iancu a făcut parte din prima structură județeană a FSN – înainte să devină unul dintre liderii PNȚ-cd –, fiind totodată și directorul noului ziar *Graiul Maramureșului*, funcție în care fusese numit de un inspector de la Comitetul de Cultură, de șeful statului major al Gărzilor Patriotice și de șeful Securității din județ. Imaginea CFSN-ului din Baia Mare era următoarea: „Zilnic, ședințe de câte 5-6 ore ale consiliului județean FSN, întâlniri cu «masele», seara, pe la ora 08.00, când se citea lista consiliului, fiecare membru fiind aprobat sau respins, astfel încât, în 9 ianuarie, când organismul provizoriu, autoconstituit în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989, s-a autodizolvat, nu mai semăna aproape deloc cu cel inițial. Numai vreo cinci-șase persoane rezistaseră votărilor succesive din acele zile încordate. Ședințele consiliului erau furtunoase, gălăgioase, tensionate. Se puteau distinge deja nuclee de partide diverse. În plus, cel puțin jumătate dintre membrii consiliului veneau la ședințe înarmați: unii (vreo cinci-șase) erau militari de carieră (din statul major al Gărzilor Patriotice sau din unitățile militare din oraș), alții

[70] Ion Iliescu, *op. cit.*, p. 90.

se înarmaseră singuri din depozitele Gărzilor Patriotice din întreprinderi. Aceştia din urmă veneau şi ei la şedinţă (ca şi militarii de carieră) îmbrăcaţi în uniformă"[71].

Doina Cornea a avut o singură intervenţie, în care a propus numirea în CFSN a opozanţilor Dan Petrescu, Radu Filipescu, Ion Puiu, Gabriel Andreescu, Dobre Constantin, cinci nume care se vor pierde între cele peste alte 100 de persoane aduse de Ion Iliescu şi de Biroul său Executiv în următoarele zile. La momentul decisiv al votului din ianuarie, vor fi 145 de membri. Apoi, cunoscuta opozantă de la Cluj a propus autonomia Bisericii Ortodoxe – nu se înţelege la ce s-a referit, Biserica Naţională fiind autocefală! – şi „relegalizarea Bisericii catolico-ortodoxe *(greco-catolice*, n.a.)". Chiar dacă se pierd pe moment, femeile au în perspectiva temporală un simţ al realităţii mult mai dezvoltat, astfel că, doi ani mai târziu, Doina Cornea rostea adevărul politic al acelui decembrie 1989: „Singurii care erau pregătiţi, din după-amiaza zilei de 22, să ia puterea erau comuniştii disidenţi, ca Brucan sau Iliescu, ei fiind singurii care au dispus de mijloace pentru a se pregăti, a se organiza, în timpul dictaturii. Bineînţeles, nu am nici o dovadă, dar mi se pare evident că erau gata, de la o vreme, să prindă prima ocazie care s-ar fi ivit, ca să pună mâna pe putere"[72]. În replică, Silviu Brucan îi va răspunde peste alţi nouă ani cum a ajuns „grupul ex-comunist în frunte cu Ion Iliescu" la putere atunci: „Când a sosit trenul revoluţiei populare, ei se aflau în gară. Erau singurii care cunoşteau mersul trenurilor în România de atunci. S-au suit în tren şi au pus mâna pe putere"[73]. Deşi exprimată literar, reacţia lui Brucan este totuşi o mărturie valabilă.

În sfârşit, ca fapt extrem de semnificativ, din lista comisiilor de lucru ale CFSN discutate atunci a fost eliminată comisia militară – a

---

[71] Victor Iancu, *Istoria pierdută a României postdecembriste*, Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 2000, p. 19.

[72] Doina Cornea, *Libertate? Convorbiri cu Michel Combes*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 108.

[73] Silviu Brucan, *România în derivă*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2000, p. 18.

ratat-o Sergiu Nicolaescu –, Ion Iliescu aducând un argument care iarăşi nu a deranjat pe nici un intelectual democrat din sală: „Să nu facem comisie militară, pentru că Ministerul Forţelor Armate *(era denumirea din anii '60*, n.a.) se va subordona Consiliului Frontului Salvării Naţionale"[74]. Armata – de fapt, întreaga structură militară a ţării, cu MI, Gărzi Patriotice şi Securitatea încorporate – în mâna Biroului Executiv al CFSN a fost iarăşi una din marile victorii ale lui Ion Iliescu şi una din marile erori ale intelectualilor opozanţi de acolo. Ei au lăsat în mâna lui Ion Iliescu – fără alt control civil – principala forţă din umbră pe care se sprijinea statul în acel moment. Atât la Bucureşti, cât şi în municipiile-capitale de judeţe, reprezentanţii Armatei – între care comandanţi care participaseră direct sau indirect la represiune – preluaseră controlul efectiv al întregii activităţi, sub conducerea formală a unor preşedinţi CFSN, marionete sau devotaţi nucleului de conducere de la Bucureşti. La sfârşitul lui ianuarie, Corneliu Coposu va evoca acest tip de situaţie, dar în ideea că prezenţa militarilor asigură stabilitatea: „La Timişoara, de pildă, a trebuit să se pună o comisie militară, pentru că două rânduri de consilii nu au fost suportate, răbdate de opinia publică, de oamenii care-i cunoşteau"[75]. Corneliu Coposu se înşela, conducerea militară era contestată şi ea. În februarie 1990, această structură militară de comandă teritorială va fi pregătită de Nicolae Militaru pentru o lovitură de stat militară, urmând ca aceiaşi comandanţi să îndeplinească funcţiile de guvernator militar. Ca pe vremea mareşalului Ion Antonescu.

În seara zilei de 27 decembrie 1989 era definit nucleul de putere al conducerii provizorii a statului, compus formal din două organisme distincte, dar constituit în realitate din aceleaşi persoane, motiv pentru care putem folosi cu temei noţiunea de „nucleul conducător" al puterii politice instalate:

---

[74] Arh. GR, Fond Cabinet prim-ministru, *Stenograma şedinţei Consiliului Frontului Salvării Naţionale, 27 decembrie 1989, orele 16.00*, p. 20. (Vezi şi Ion Iliescu, *op. cit.*, p. 95.)

[75] *22*, An I, nr. 2, 27 ianuarie 1990, p. 18.

Biroul Executiv al CFSN:
Președinte – *Ion Iliescu*
Prim-vicepreședinte – *Dumitru Mazilu*
Vicepreședinți – *Cazimir Ionescu* și *Karoly Kiraly*
Secretar – *Dan Marțian*
Membrii – *Bogdan Teodoriu*, *Vasile Neacșa*, *Silviu Brucan*, *Gheorghe Manole*, *Ion Caramitru* și *Nicolae Radu.*

Comisii de specialitate:
Comisia de reconstrucție și dezvoltare economică – *Bogdan Teodoriu*
Comisia pentru agricultură –
Comisia constituțională, juridică și pentru drepturile omului – *Dumitru Mazilu*
Comisia pentru tineret – *Vasile Neacșa*
Comisia pentru politică externă – *Silviu Brucan*
Comisia pentru știință și învățământ – *Gheorghe Manole*
Comisia pentru cultură – *Ion Caramitru*
Comisia pentru mediu și echilibru ecologic – *Cazimir Ionescu*
Comisia pentru minoritățile naționale – *Karoly Kiraly*
Comisia pentru administrația locală – *Nicolae Radu*
Comisia organizatorică și colectivul de împuterniciți ai Consiliului – *Mihai Montanu.*

Lista comisiilor, fără nominalizări, va fi publicată în *Monitorul Oficial*[76]. Tot de acolo aflăm că pe lângă Biroul Executiv, funcționa și un „colectiv pentru relațiile cu publicul și mijloacele informației de masă" (condus de Dan Rădulescu). După cum se observă, nucleul conducător al statului era format dintr-un număr restrâns de persoane (12), care nu-l includea în mod voit pe prim-ministru, considerat doar șef al unui organism executoriu, nu executiv, cu sarcini exclusiv administrative. Nucleul conducător al CFSN, constituit pe scheletul unui grup comunist perestroikist, gestiona puterea după aceeași structură

[76] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 4, miercuri, 27 decembrie 1989, p. 3.

folosită și de regimul Ceaușescu, în care un grup restrâns de persoane ocupa funcții în aparatul superior de partid, de stat și guvernamental. În realitatea sa decizională, puterea politică a intrat în luna ianuarie a anului 1990 cu o formă operațională ușor de identificat: țara era condusă de Ion Iliescu, influențat de Silviu Brucan și secondat de Dumitru Mazilu. Într-un interviu luat de *Le Figaro* lui Pierre Hassner, director de cercetare la Centrul de Studii și Cercetări Internaționale, acesta răspundea:

„Le Figaro: În urma revoltei populare din România, cum analizați preluarea puterii de către FSN?

Pierre Hassner: După toate evidențele, există astăzi o luptă pentru putere în România. Este încă o dilemă faptul că, în grade diferite, în toate țările din Est poporul vrea să se debaraseze (de comunism), dar, cum regimul a lăsat un vid, nu există soluții de umplere a golului. Chiar și în Polonia, unde opoziția este cea mai puternică și cel mai bine organizată, paradoxal comuniștii sunt cei mai prezenți. În România, unde răsturnarea regimului a fost foarte bruscă, nu există cu adevărat o alternativă.

Le Figaro: Ne putem teme pe moment de o confiscare a puterii de către armată și de vechii activiști de partid *(aparatciki)* îndepărtați de Ceaușescu?

Pierre Hassner: Să nu exagerăm. Armata a permis această revoluție, este normal să fie prezentă în sânul FSN. Și eu nici nu văd cine altcineva putea fi alături de ea. La limită, n-aș fi surprins peste măsură de un guvern provizoriu militar"[77].

Slăbiciunea fundamentală a noii puteri – ilegitimitatea. Trebuie precizat de la început că între cele trei opțiuni politice inițiate în după-amiaza de 22 decembrie la clădirea fostului CC al PCR – „guvernul" Dăscălescu, „guvernul" Verdeț și gruparea Iliescu –, nucleul

[77] *Le Figaro*, nr. 14 105, 1 ianuarie 1990. *Pierre Hassner au Figaro*: „Gorbatchev joue les apprentis sorciers", p. 3.

CFSN avea mesajul și programul cel mai avansat din punct de vedere politic – este vorba însă de cele 10 puncte propuse de Dumitru Mazilu – și se prezenta ca fiind cel mai bine și mai repede adecvat presiunii evenimentelor, în primul rând a succesiunii de mesaje difuzate de Televiziune. Între scandările anticomuniste ale *massei* din Piața Palatului și mesajele, avansate politic, de la Televiziune, nucleul CFSN a fost nevoit să preia programul democratic de inspirație americană cu care venise Dumitru Mazilu, raportor special al unei subcomisii ONU. Dintre foștii actori principali ai evenimentelor de cabinet din perioada 22-27 decembrie 1989, doar Ion Iliescu și Gelu Voican Voiculescu – altfel, personalități inteligente – mai susțin tezele emanației prin voința revoltei populare. De exemplu, ei continuă să afirme cu încăpățînare că primul document al revoluției este Comunicatul CFSN citit de Ion Iliescu la Televiziune în noaptea de 22 decembrie 1989 (ora estimată: 22.30). Suntem exact pe subiectul nostru. Această afirmație are un scop precis, nu este o întâmplare: ea dorește să acrediteze ideea că, prin citirea acelui comunicat, a fost consacrată calitatea CFSN de putere instalată legal în stat și, mai ales, de putere legitimă. În al doilea rând, această aserțiune vizează legitimarea actelor și documentelor emise de Ion Iliescu și de grupul său în perioada 22-27 decembrie, între care cel mai dureros, generator de complexe de ilegitimitate, este și rămâne actul de înființare a Tribunalului Excepțional, urmat de execuția soților Ceaușescu și de sinuciderea președintelui Tribunalului, din cauza conștientizării caracterului ilegitim al completului pe care îl condusese. Prin urmare, încercând să acrediteze ideea că Ion Iliescu și CFSN-ul din Comunicatul citit la Televiziune în seara de 22 decembrie au primit o recunoaștere unanimă, prin voință revoluționară, ei doresc să transfere caracterul *politic* al actelor din acea perioadă în zona *actelor juridice*. Este imposibil.

Caracterul Comunicatului CFSN din seara de 22 decembrie 1989 a fost și rămâne exclusiv politic, iar aceasta nu este o concluzie a istoricilor, jurnaliștilor sau adversarilor politici români și străini, ci o formulare explicită a specialiștilor în Drept constituțional: „În ceea ce privește natura sa, Comunicatul *are exclusiv un caracter politic*,

provenind de la un organism revoluționar, creat ad-hoc și fără o procedură formală, constituțională. În primul rând, documentul menționat întrunește caracteristicile oricărui comunicat: anunță opiniei publice anumite informații cu caracter general (alin. 1 și 2)"[78]. În continuare, profesorul universitar Cristian Ionescu arată că „Frontul Salvării Naționale nu întrunea caracteristicile unui organism exercitând prerogativele de comandă sau de decizie statală, nu era învestit cu atribuții de autoritate implicând exercitarea forței, a controlului social specific puterii de stat"[79]. Este și normal să fie așa – inclusiv din punct de vedere istoriografic –, deoarece, înainte de ora 22.30 a zilei de 22 decembrie, procesul revoluționar cunoscuse mai multe declarații politice cu caracter public: primul document al revoluției, *Declarația* și *Programul în 8 puncte* al Frontului Popular Român de la Iași, a fost difuzată sub formă de manifest la Iași, Bacău, Roman, începând cu ziua de 10 decembrie 1989; al doilea document al revoluției, *Declarația* și *Programul în 11 puncte* al Frontului Democrat Român de la Timișoara, a fost citit din balconul Operei începând cu dimineața zilei de 21 decembrie 1989; al treilea document al revoluției, *Declarația în 3 puncte a Frontului Unității Poporului,* citită de Petre Roman mai întâi în balconul CC al PCR și apoi la Televiziune, în jurul orei 15.00. Primele două documente sunt deja acte de arhivă, al treilea i-a fost predat de Petre Roman lui Ion Iliescu și se presupune că se află încă în posesia acestuia. După cum se observă – neluând în calcul Declarația grupului de scriitori citită la *Europa Liberă* în seara de 18 decembrie 1989 și nici declarația fără conținut programatic citită la Televiziune de Mircea Dinescu în numele „Frontului Unit Muncitoresc" –, *Comunicatul CFSN din 22 decembrie este abia a patra declarație politică și al patrulea document programatic al revoluției.* Faptul că acest act a avut numai un caracter politic este demonstrat și de realitatea ce poate fi documentată oficial că două dintre deciziile importante ale

[78] Prof. univ. dr. Cristian Ionescu, *Instituții politice și Drept constituțional*, Ed. Juridică, București, 2004, p. 254.
[79] *Ibidem.*

nucleului CFSN, și anume numirea lui Petre Roman în funcția de prim-ministru prin Decretul nr. 1 din 26 decembrie și Comunicatul CFSN din 22 decembrie, au fost republicate și conființite prin Decretul-lege nr. 2 din 27 decembrie 1989. Altfel spus, pentru a da acestor declarații politice un caracter juridic, atât numirea lui Petre Roman, cât și conținutul Comunicatului CFSN au fost publicate de două ori în *Monitorul Oficial:* o dată vineri, 22 decembrie (ca declarație politică), respectiv marți 26 decembrie, și încă o dată miercuri, 27 decembrie 1989 (ca act normativ). Specialiștii în Drept constituțional arată foarte clar că Decretul-lege nr. 2 din 27 decembrie 1989 privind constituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Frontului Salvării Naționale și a consiliilor teritoriale ale Frontului Salvării Naționale *„este primul act normativ* emis de către guvernământul de fapt instaurat în urma victoriei Revoluției din decembrie, act prin care s-a dat o organizare *tranzitorie* structurilor de putere din România. Acest Decret-lege a fost emis *în realizarea Programului* Consiliului Frontului Salvării Naționale (...)"[80]. Din această realitate juridică rezultă și problema morală și de complex psihologic, care îi va urmări pe actorii principali ai schimbării de putere, legată de eliminarea fizică a lui Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu.

Așa cum am arătat și cum demonstrează specialiștii în Drept constituțional, Ion Iliescu nu avea nici o autoritate să înființeze Tribunalul excepțional sau, cum arăta profesorul Ionescu: „... nu era investit cu atribuții de autoritate implicând exercitarea forței, a controlului social specific puterii de stat". Teama de a fi considerați niște asasini, îi face pe cei doi, Ion Iliescu și Gelu Voican Voiculescu, să reacționeze vehement când se ajunge la acest subiect și să insiste cu încăpățânare că declarația politică din 22 decembrie avea valoare juridică. Nu avea. Execuția soților Ceaușescu se înscrie în categoria istorică a *asasinatului politic* pe timp de revoluție (sau *în fapt revoluționar),* lucru pe care l-a confirmat și celebrul jurist francez Badenter la postul de televiziune

[80] Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Ed. All Beck, București, 2003, p. 99.

France 3: „Nu a fost un proces stalinist, a fost o lichidare politică". Această situație nu este anecdotică și nici un episod de detaliu, deoarece ilegitimitatea grupului Iliescu și complexele de vinovăție, atât pentru incitarea la violență din decembrie 1989 (cazul teroriștilor-securiști), cât și pentru asasinarea șefului statului, au reprezentat factori acționali și reacționali ai liderilor noii puteri în perioada pe care o analizăm. *Asasinatul politic în fapt revoluționar* este un tip de crimă asupra președintelui statului specific unor țări din America Centrală și din alte locuri îndepărtate de Europa (Ulises Heureaux – Republica Dominicană, 1899; Francisco Madero – Mexic, 1913; Jose A. R. Cantero – Panama, 1933; Ngo Dinh Diem – Vietnamul de Sud, 1963; Salvador Allende – Chile, 1973)[81]. Mai trebuie adăugată componenta nostalgică a personalității lui Ion Iliescu, fost apropiat al lui Nicolae Ceaușescu și, mai ales, al Elenei, care, potrivit mărturiei foștilor ofițeri de la Târgoviște (de exemplu, martorul principal Stoica), îl salvase în cursul anului 1989 de la o lichidare fizică dorită de Nicolae Ceaușescu. Numai apelul la categoriile istorice, cum este revoluția, poate justifica și consacra politic apelul la eliminarea violentă a șefului de stat, pentru că numai în revoluție, legitimitatea juridică dispare și este înlocuită cu legitimitatea revoluționară, care este un concept teoretic și moral.

Probele pe care le are Justiția la dispoziție certifică lipsa de temei juridic pentru actele emise între 22 și 27 decembrie 1989. Dacă la acest aspect se vor adăuga și probe că reacția Armatei după 22 decembrie, ora 17.30, a avut drept scop stabilizarea la putere a grupului Ion Iliescu împotriva grupului Verdeț – teză susținută inconștient de Sergiu Nicolaescu și cu convingere de Virgil Măgureanu –, atât acesta, cât și alți membri ai grupului se pot afla într-o situație juridică foarte periculoasă. Ei sunt acoperiți doar de conceptul istoric just: „a fost o revoluție și revoluțiile nu se judecă decât de istorici". Conștientizarea acestui fapt, mai ales în acele momente tensionate, când teama de existența și acțiunea unor forțe fidele vechiului regim era foarte vie și prezentă, a determinat multe din acțiunile obstrucționiste de mai târziu

[81] *Historia*, Anul 2, nr. 45, septembrie 2005, pp. 34-37.

ale grupului Ion Iliescu din interiorul Consiliului Frontului Salvării Naţionale. Oricum, după ianuarie 1990, cînd au început contestările, problema principală a nucleului politic din jurul lui Ion Iliescu a rămas recunoaşterea legitimităţii interne şi internaţionale.

În următoarele luni şi în viitorii ani, Ion Iliescu va „alerga" după recunoaşterea sa internaţională, pentru scoaterea din categoria „vechi comunist" şi pentru transferarea către el a imaginii şi importanţei acordate în exterior lui Petre Roman. Marile enciclopedii occidentale au fixat însă în Istorie cu precizie realitatea de fond a preluării puterii de către grupul Iliescu. *Marea Enciclopedie de Istorie Universală a Italiei*, tradusă şi în româneşte, descrie momentul cu acurateţea nuanţei: „1989. Revoltă *militară* şi populară împotriva dictaturii lui Ceauşescu şi a familiei sale; dictatorul şi soţia sa sunt executaţi. Vine la putere I. Iliescu, *fost reprezentant al regimului comunist*, după ce *se autoimpune* la conducerea Frontului Salvării Naţionale"[82]. *O istorie a lumii moderne (1920–2000)* a lui Paul Johnson face afirmaţia că „schimbarea din România, ca şi cea din Bulgaria s-au dovedit a fi mai mult de persoane decât de regim; în ambele ţări vechea nomenclatură comunistă şi-a păstrat puterea politică şi militară, şi-a schimbat titulatura şi numele partidelor, a recâştigat controlul asupra posturilor de radio şi televiziune şi a ziarelor, şi a înscenat «alegeri», în cursul lui 1990, care au menţinut-o la putere"[83]. Potrivit tratatului de politologie al Universităţii din Paris, întocmit de somităţi ale politologiei franceze şi ruse – Dominique Colas, Anne Gazier, Georges Mink, Jean-Christophe Romer, Anatoli Vişnevschi, Gérard Wild –, ceea ce învaţă studenţii din întreaga lume despre evenimentele din România nu mai lasă loc de comentarii: „... regimul Ceauşescu a fost răsturnat printr-o lovitură de stat condusă de comunişti, care n-au părăsit puterea decât în 1996, pentru a reveni în 2000 cu preşedintele Iliescu"[84].

---

[82] *Enciclopedie de Istorie Universală*, Ed. De Agostini şi All, Bucureşti, 2003, p. 1 112.
[83] Paul Johnson, *O istorie a lumii moderne*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2005, p. 736.
[84] Dominique Colas (coordonator), *L'Europe post-communiste*, Ed. Presses Universitaires de France, Paris, 2002.

Personalitatea lui Ion Iliescu, lider provizoriu al CFSN

Date biografice. Ion Iliescu (data oficială a naşterii este înregistrată la 3 martie 1930; botezat la 27 martie acelaşi an), preşedintele CFSN, desemnat ca succesor al lui Nicolae Ceauşescu de către Mihail Gorbaciov şi ales în această calitate de membrii nucleului constituit la MApN în după-amiaza de 22 decembrie 1989, provenea dintr-o familie destrămată de muncitori. Tatăl său, activist sindical, îl abandonează la vârsta de un an, odată cu plecarea clandestină în URSS, pentru a participa la Congresul V al Partidului Comunist din România (PCdR), ţinut la Gorikovo în 1931. Alexandru Iliescu devine acolo membru al Secretariatului CC al PCdR, organizaţie subversivă antistatală, secţie a Kominternului şi departament al Ministerului de Externe al URSS[85]. Ca urmare a programului antinaţional al acelei organizaţii interzise de stat din 1924 – unul din punctele programului preconiza dezmembrarea teritorială a statului, tatăl lui Ion Iliescu va fi pus sub urmărire de autorităţile române pentru infracţiunea de „uneltire contra ţării", prevăzută la articolul 67 Cod Penal, având ca element material „punerea în înţelegere cu guverne străine sau agenţii lor, spre a răsturna, cu orice mijloace, guvernul ţării". Ca în multe astfel de situaţii care priveau activitatea de trădare a unui părinte, atitudinea autorităţilor s-a răsfrânt şi asupra fiului, viaţa şi educaţia copilului Ion Iliescu fiind marcate inclusiv de abuzurile administraţiei regale şi militare. Îi este blocat accesul în şcoli în perioada dictaturii Antonescu, dar odată cu ocuparea ţării de trupele sovietice (1944) şi instalarea regimului comunist în România (1948), Ion Iliescu intră în categoria fiilor de ilegalişti, situaţie care îi acordă automat un statut de privilegiat al regimului de ocupaţie sovietică.

Între anii 1948 şi 1949 acţionează în Uniunea Asociaţiilor de Elevi din România (UAER), iar din 1957 devine membru al conducerii Uniunii Asociaţiilor Studenţilor din România (UASR).

[85] Vladimir Alexe, *România secretă*, Ed. Elit, Bucureşti, 2004, p. 24.

Potrivit *Recomandării* nr. 10 975 din 22 iulie 1955, „după terminarea liceului în 1949 (Ion Iliescu) a muncit timp de un an în aparatul CC al UTM, în secția de învățământ mediu, apoi în secția de învățământ superior"[86], poziție care îl plasa în nomenclatura comunistă. Din septembrie 1949, devine student al Facultății de Electrotehnică, iar din 1950 este trimis la studii în URSS, ocazie cu care este luat în evidența serviciilor de informații sovietice. Preluarea în lucru a dosarului de cunoaștere s-a făcut încă de la București, înainte de plecare, în cadrul unei operațiuni ordinare care se aplica tuturor studenților trimiși la studii în URSS.

Potrivit autorului Vladimir Alexe, „de studenții străini se ocupa Secția a IX-a (studenți străini), din cadrul Directoratului II al MGB/MVD/KGB. Primii «colaboratori» ai acestei Secții IX erau secretarii de organizații naționale ale studenților și aspiranților (doctoranzilor). Cei care «studiau» la Moscova erau selectați din țările comunizate din lumea liberă (mediile de stânga) sau din «lumea a treia» (Asia, Africa, America Latină) cu scopul de a fi «studiați» la Moscova în vederea recrutării: deveneau «agenți de influență» ori «spioni» sovietici după reîntoarcerea în țara lor de baștină"[87]. Din 1955, Ion Iliescu activează în conducerea Uniunii Internaționale a Studenților, cu sediul la Praga, organizație acoperită a KGB[88]. Cariera politică a lui Ion Iliescu din acea perioadă nu are nimic atipic, acesta făcând parte din categoria activiștilor de partid cu studii superioare tehnice, fiu de ilegalist și „cadru de bază" pentru aparatul de conducere al regimului comunist. Considerați luptători ai cauzei comunismului și ai URSS, activiștii de partid se aflau sub supravegherea permanentă a serviciilor de informații sovietice, cu scopul de a controla deciziile puterii comuniste din statul respectiv. Nu era obligatoriu, așa cum s-a speculat, ca ei să fie agenți racolați ai serviciilor de spionaj sovietice. La Plenara CC al PCR din 22-25 aprilie 1968, Ion Iliescu este numit

[86] *Ibidem*, p. 194.
[87] *Ibidem*, p. 202.
[88] Thierry Wolton, *KGB.-ul în Franța*, Ed. Humanitas, București, 1992, pp. 226-227.

„membru plin" în CC al PCR, în locul lui Alexandru Drăghici, fostul ministru de Interne și șef al Securității.

Activitatea disidentă. Ascensiunea politică a lui Ion Iliescu s-a oprit în anul 1971, când intră într-un conflict personal cu Nicolae Ceaușescu, ca urmare a unui schimb de replici care a avut loc pe durata unei vizite oficiale de partid în țări comuniste din Orientul Îndepărtat. Conflictul a scos în evidență nu numai deosebirile educaționale de fond dintre Nicolae Ceaușescu, un primitiv, și Ion Iliescu, un intelectual, ci și metodologia de reorganizare în scopuri politice personale a Partidului Comunist pe care Nicolae Ceaușescu, după momentul de vârf din august 1968, când liderul comunist român a condamnat intervenția sovietică în Cehoslovacia[89]. Este de semnalat că întreaga perioadă de ascensiune politică a lui Ion Iliescu nu este legată de pregătirea sa profesională, ci de calitatea de activist superior al partidului, în sensul mecanismului de putere instalat de sovietici în România. Altfel spus, trecerea lui Ion Iliescu prin funcțiile de secretar al CC al UTC (1956), activist în conducerea Secției de propagandă și a Secției de învățământ ale CC al PCR (1960–1967), ministru pe problemele tineretului (1968), secretar cu probleme ideologice al CC al PCR (1971), nu avea vreo legătură funcțională cu calitatea sa de inginer hidroenergetician, ci cu calitatea de activist al partidului. Chiar după rotirea sa, numit secretar cu probleme ideologice al CC în cadrul Comitetului Județean de Partid – Timiș (1971–1974) și prim-secretar al CJP – Iași (1974–1979), până la numirea în funcția de președinte al Consiliului Național al Apelor, activitatea publică a lui Ion Iliescu nu a fost legată de pregătirea profesională. Din acest motiv, pe timpul luptelor politice desfășurate din ianuarie 1990 și până în prezent, el a fost identificat constant, intern și internațional, drept vechi activist al partidului și nomenclaturist de la vârful sistemului de putere comunist[90]. În septembrie 1973, Ion

---

[89] Vezi Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. IV, partea a II-a, Ed. RAO, București, 2005, pp. 750-752.

[90] *Le Petit Larousse Illustré*, 2005, p. 1 446; *Das Neue Taschen Lexikon*, 1992, vol. 7, p. 14; *The Wordworth Encyclopedia*, 1995, vol. 3, p. 1076; *Dicționarul Oxford de Istorie Universală Contemporană de la 1900 până azi*, vol. 1, p. 426.

Iliescu este contactat la Timişoara de Virgil Măgureanu, profesor la Academia de partid „Ştefan Gheorghiu", care îl sondează „în orb" asupra potenţialului său de disident şi adversar politic al lui Nicolae Ceauşescu. Între cei doi se stabileşte o legătură amicală, fundamentată pe dezbaterea unor probleme ale sistemului comunist internaţional, pe critica regimului Ceauşescu şi pe furnizarea sistematică de bibliografie de către Virgil Măgureanu lui Ion Iliescu.

„Virgil Măgureanu: Lucrurile s-au petrecut aşa: începuse să aibă nevoie de mine, îngăduiţi lipsa de modestie, ca de un fel de drog. Eu îi spuneam şi îi scriam lucruri pe care alţii nu i le spuneau şi nu i le scriau (...) Să reţineţi că după Timişoara a urmat o perioadă în care nu l-am mai văzut deloc, după care l-am văzut în postura de prim-secretar la Iaşi, după cutremurul din '77. După care, profitând de faptul că-mi apăruse cartea *Puterea politică*, am început să contactez şi să sondez anumiţi oameni. M-am dus la el, la Verdeţ, la câţiva comandanţi militari, *nota bene*, să le duc o carte... Era pretextul. Eu căutam achiziţii. Şi problema s-a conturat prima dată că a plecat el la Cluj şi mi-a spus: «Uite mă, vreau să ne întâlnim la Sălaj». Eu am plecat la Sălaj şi acolo, unde am şi eu casa mult cântată în balade, unde o să veniţi o dată...

AMS: La Ghiurtelec.

VM: La Ghiurtelec. Eu încă mai văd acolo prilejul unei mari dezvoltări cu alonjă regională. Cu scopul ăsta m-am şi dezvoltat. Dar asta este altă poveste. Urmează să vedeţi. Am hotărât să-l primesc la Cehul Silvaniei. El mi-a atras atenţia din Bucureşti: «Măi, să fie puţină lume». «Păi nu, că vom fi în principal noi doi şi mai am un prieten acolo, un primar Vasile Vlaica, el ne va primi, ne va da o masă undeva, ştiu şi locul». Era undeva într-o pădure, o cabană deasupra Cehului, frumos loc. Şi eu am respectat reţeta şi m-am dus acolo. Am stat de vorbă cu Vasile, m-am dus în sat să-mi văd sora şi în noaptea dinspre ziua când urma el să vie, Iliescu la Cehul Silvaniei, eu am stat cuminte şi îl aşteptam. Fixasem că vom fi vreo şase persoane, numai aşa, de faţadă, că nu se cade, era prim-secretar.

AMS: Când se petrecea asta?

VM: Era mai 1981. Atunci, dintr-odată lucrurile au sărit în aer. Eu am plecat până în sat, acasă la soru-mea, și în momentul ăla sună la primărie pe un telefon din acela cu manivelă: «Vino repede la Cehul». Fug, trimisese mașina. Ce se întâmplase? Vine Iliescu și o întreabă pe prim-secretară, cunoștință de a noastră, Ionașcu o chema, prim-secretar la județul Sălaj: «Unde e profesorul Măgureanu?». «Dar noi nu l-am văzut pe tovarășul profesor!» – îi răspunde femeia. Mă cunoșteau, îmi fuseseră studenți, poziția era clară. Mă respecta, era relația profesor-elev, indiferent că ajungeau în funcții politice importante. «Da, dar nu l-am văzut deloc. Nici n-a venit pe la noi». Încep să zbârnâie telefoanele, se spune că vine Ion Iliescu cu tot comitetul județean. El așa a respectat rețeta. M-am pomenit la Cehul cu vreo 40 de persoane, în frunte cu prim-secretara. Ne așezăm la masă într-o poiană. Și încep să vină felurile de mâncare. Acuma, de mâncare nu-mi ardea. Iliescu m-a luat pur și simplu și m-a pus lângă el. Atunci am profitat nițel de el și l-am luat la o plimbare prin pădure. Acolo a avut loc racolarea, ca să folosesc expresia uzitată chiar de el. Acolo i-am spus eu: «Uite, domnule, cum stau lucrurile».

AMS: Mai 1981.

VM: Mai 1981"[91].

Într-o scrisoare pe care i-a trimis-o lui Ion Iliescu în martie 1981, folosind apelativul „Tovarășe președinte" – ca simbol al proiecției sale în calitate de succesor al lui Nicolae Ceaușescu –, Virgil Măgureanu îi scria: „Când în împrejurări «de răscruce» ne adresăm unei personalități politice, motivele fundamentale nu pot fi unele de simpatie personală, sau izvorâte din diverse nostalgii; nici măcar poziția favorabilă în mecanismul puterii nu este prin sine suficientă pentru a desemna liderul politic care ar urma să personalizeze curentul radical necesar unor înnoiri profunde"[92]. În martie 1982, relația Iliescu–Măgureanu

[91] BIINI, *Interviuri...*, pp. 163-164.

[92] BIINI, *Acte și Documente privind revoluția (1989–1990), Corespondență Ion Iliescu–Virgil Măgureanu.*

evoluase deja într-o disidență, având un caracter clasic de poziție doctrinară separată și contrară în interiorul Partidului Comunist, care va conduce și la întocmirea unui prim manifest anticeaușist. Acesta se adresa explicit muncitorilor, membrilor de partid, intelectualilor și militarilor, având drept suport ideatic înrăutățirea condițiilor de viață ale cetățenilor României și abaterea socialismului ceaușist de la principiile sale marxiste de bază: „Muncitori: Copiii voștri vor mânca tot mai puțin cât timp Ceaușescu va mai rămâne în fruntea țării (...) Comuniști din România: Drumul vostru spre socialism a suferit o gravă abatere datorită unui conducător care a făcut din putere «o afacere de familie» (...) Intelectuali: În timp ce voi îi înălțați osanale, el distruge una după alta instituțiile de cultură ale țării (...) Militari: Este un caz de trădare națională (...) Români: Pentru aceste motive și pentru încă multe altele Ceaușescu nu va mai fi în curând conducătorul vostru (...)"[93]. Violența mesajului, ca și oportunitatea lui sunt legate de momentul 1983–1984, când a avut loc tentativa sovietică de înlăturare pe cale militară a lui Nicolae Ceaușescu. A existat atunci un nucleu principal al conspirației sovietice, condus de generalii Ioniță, Militaru și Kostyal, precum și alte nuclee prin care au activat agenți de tip Vlăduț Nisipeanu și colonelul Păsărin, ca să-i numim numai pe cei care și-au recunoscut ulterior implicarea. Ca document istoric, manifestul Măgureanu–Iliescu din 1984 rămâne drept cel mai violent text anticeaușist pornit din interiorul partidului, chiar dacă nu a apucat să fie difuzat vreodată public.

Începând din perioada 1984–1985, odată cu ascensiunea lui Gorbaciov la putere în URSS, are loc asocierea micului grup de intelectuali disidenți din jurul lui Ion Iliescu, la conspirația militară organizată de serviciile de spionaj sovietice împotriva lui Nicolae Ceaușescu, conspirație care penetrase la niveluri de vârf ale Armatei. Nicolae Ceaușescu reacționează prin destituirea câtorva generali și ofițeri implicați în complotul sovietic, iar pe Ion Iliescu îl coboară în nomenclatorul PCR la funcția de director al Editurii Tehnice. Anul

[93] *Ibidem* (datat de Virgil Măgureanu – martie 1982).

1987 îl găsește în situația de succesor desemnat de Mihail Gorbaciov la conducerea Partidului Comunist Român.

„Alex Mihai Stoenescu: (...) Teza revoltei spontane din decembrie 1989 trebuie abandonată. Dar vin acum și vă întreb un lucru, în completarea sau în continuarea a ceea ce ați spus despre planificarea de către sovietici a schimbărilor din România: considerați, după experiența pe care o aveți, de șef al Serviciului Român de Informații și de participant la acțiunile premergătoare răsturnării lui Ceaușescu, considerați, după cunoștințele de politologie pe care le-am constatat în cele trei cărți ale dvs. pe care le-am citit, excelente, despre puterea politică, considerați că este posibil ca Uniunea Sovietică să planifice o răsturnare a șefului statului român fără ca în această planificare să intre și persoana care să-l înlocuiască pe Ceaușescu? Adică, altfel spus: acționau vreodată sovieticii pentru înlocuirea unui lider politic fără să-l aibă pregătit pe înlocuitorul acestuia?

Virgil Măgureanu: Din această perspectivă, a celor discutate, și logic vorbind, acest lucru ar părea imposibil. Este imposibil ca sovieticii să fi planificat răsturnarea lui Ceaușescu, fără să aibă pe cineva pregătit să-i ia locul. Mai ales că, oricine și în orice țară unde operează cu un scenariu de acest tip, trebuie să aibă în vedere succesiunea la putere, pentru că golul de putere este lucrul cel mai riscant...

AMS: Și periculos...

VM: Cel mai riscant și periculos. Golul de putere împinge la situația de a ajunge la rezultate neprevăzute. Fără îndoială că grupurile și persoana care urmau să asigure succesiunea erau dinainte contactate și pregătite pentru această eventualitate.

AMS: Ați reușit să identificați și grupul, și persoana?

VM: Vă referiți la România?

AMS: La România.

VM: Dacă luăm lucrurile așa cum s-au petrecut ele... dvs. știți că o serie de tentative care s-au desfășurat între acel foarte scurt interimat, între amiaza zilei de 22 decembrie și după-amiaza zilei, să zicem 17.00...

AMS: 17.30...

VM: În acel interval, după cum știți, au fost o serie de tentative, care toate au eșuat sau invariabil au eșuat. Tentative după aceea nu știu să mai fi fost sau nu am eu cunoștințe...

AMS: Nu, așa este.

VM: În intervalul acela s-au petrecut inclusiv episodul Verdeț, care nu era în cărți, nu?...

AMS: Este și opinia mea, deși unii cred că era una dintre variante. Este important de spus, pentru că s-a creat multă confuzie, veți vedea mai târziu în dialogul nostru de ce este bine să eliminăm versiunea cu pregătirea lui Verdeț, pentru a clarifica acțiunile viitoare, de după ora 17.30 ale diferiților actori ai evenimentelor.

VM: Dar nici nu trebuie să lăsăm nici un echivoc în această privință. Chiar dacă se spune, iertați-mă că gândesc așa, chiar dacă se spune că n-au avut loc contacte anterioare – că n-au avut cum să aibă –, contacte anterioare între cei care au asigurat succesiunea în '89, odată cu seara zilei de 22 decembrie '89 și până deunăzi, rolul lor fusese deja stabilit, și pe diferite căi directe și indirecte rolul acesta de succesor fusese convenit, mai mult sau mai puțin tacit. S-a spus, și istoricii au suficientă bătaie de cap, presupun că și pe dvs. v-a chinuit treaba asta, dacă s-au dat telefoane, dacă au fost contacte la cel mai înalt nivel, și vorbesc în primul rând de contacte cu factori de decizie de la Moscova. Indiferent de asta, lucrurile fuseseră stabilite și jocul fusese, să spunem așa, conturat.

AMS: Este foarte important ce spuneți și mai ales este important că o spuneți dvs. Concluzia o s-o trag eu, și anume că principala persoană pe care miza URSS pentru înlocuirea lui Ceaușescu era Ion Iliescu.

VM: Dar fără îndoială. Și lucrul acesta se știa de la prima vizită a lui Gorbaciov în calitate de șef de stat în România.

AMS: Să spunem, 1987. Domnule profesor...

VM: Ca o concluzie, iertați-mă, dvs. m-ați incitat și trebuie să tragem o linie aici. Ca o concluzie. În centrii de decizie majori din Europa, în primul rând la Moscova fusese omologată și conturată succesiunea și venirea lui Ion Iliescu la putere. Cu doi-trei ani înainte de

venirea lui Gorbaciov în România se conturase deja necesitatea găsirii unui succesor, prin toată rețeaua de comunicări, prin toate interferențele între notele serviciilor circula același nume. Lucrurile acestea le știa și Ceaușescu. Clar! Probabil că de aceea marginalizarea lui Ion Iliescu și ținerea lui sub cea mai strictă observație a fost un fapt cât se poate de vizibil. Eu am fost unul dintre «beneficiarii» acestor măsuri, pentru că în cele din urmă am fost îndepărtat de el. Bine, eu mă duceam acolo... mi s-a pus în seamă inclusiv faptul că de acolo unde m-au trimis eu puteam ține mai bine legătura cu autoritățile sovietice, ca să punem la cale. În realitate, orice punere la cale, într-o formă cât de cât organizată pentru a determina dispariția mai timpurie a regimului lui Ceaușescu toate au fost zădărnicite sau în orice caz duse la punctul în care orice posibilitate de acest gen era exclusă. Dar lucrul acesta, mă refer la intervenția pentru schimbare, să se știe, și cu asta închid paranteza, nu mai era posibil sub forma unei intervenții brutale, directe, adică intervenția militară, nu mai era posibilă. Valabil pentru toate țările"[94].

Kremlinul a comunicat Parisului decizia de a-l înlătura pe Nicolae Ceaușescu și de a-l înlocui cu Ion Iliescu încă din primăvara anului 1989. Franța era statul occidental desemnat de NATO să răspundă de problema românească, fapt surprins de Securitatea română, așa cum a arătat Raportul Comisiei Senatoriale privind acțiunile desfășurate în revoluția din decembrie 1989[95]. La 4 ianuarie 1990, presat de media franceză, ministrul de Externe Roland Dumas îi va recunoaște ziaristului François Luizet că a fost informat în prealabil de existența în conspirativitate a FSN: „Potrivit lui, guvernul francez cunoștea că FSN acționa în clandestinitate în timpul celor cinci sau șase luni care au precedat răsturnarea dictatorului. «Știam, a spus domnul Dumas, pentru că ambasadorul nostru de la fața locului și-a făcut foarte bine meseria și a informat autoritățile franceze. Știam și pentru că (anumite

[94] BIINI, *Interviuri...*, pp. 158-159.

[95] DSS/SIE/ Nota 00257/815 din 13.11.1989, publicată la paginile 10-11 ale Raportului.

ziare) au explicat acest lucru»"[96]. Această mărturie explică vehicularea denumirii FSN și a numelui lui Ion Iliescu în mai multe emisiuni de radio și în ziare occidentale înainte de decembrie 1989.

În cadrul proiectului gorbaciovist de schimbare a regimurilor dictatoriale din Estul comunist și a subversiunii internaționale declanșate cu scopul de a produce răsturnarea de la putere a lui Nicolae Ceaușescu, în rândurile unor vechi activiști de partid staliniști și agenți ai serviciilor secrete sovietice a fost inițiată o acțiune disidentă, cunoscută cu denumirea de *Scrisoarea celor șase*, al cărei principal autor a fost Silviu Brucan. Ajuns la Viena, Silviu Brucan a fost preluat de o echipă a Diviziei T din KGB și adus la Moscova, unde a avut întâlnirea decisivă cu Mihail Gorbaciov. Cu această ocazie, potrivit mărturiei lui Silviu Brucan, au fost confirmate bazele implicării sovietice în România: „De la început, (Gorbaciov) a declarat că este de acord cu acțiunea de răsturnare a lui Ceaușescu, cu condiția ca ea să fie concepută și realizată astfel încât să ducă la menținerea Partidului Comunist ca forță politică conducătoare în România"[97]. Așa cum a precizat tot Silviu Brucan, personalitatea desemnată să-i succeadă lui Ceaușescu la putere era Ion Iliescu.

Participarea la complotul anti-Ceaușescu. Situația disidenței comuniste din România la momentul „primăvara anului 1989" se prezenta ca un corp de complotiști constituiți în trei aripi distincte, care însă comunicau între ele prin întâlniri individuale, toate vizând contactarea liderului Ion Iliescu. O primă aripă era cea **militară**, avându-l în frunte pe generalul (r) Nicolae Militaru, și care își găsea originea în complotul organizat de GRU, începând cu anul 1969 (Operațiunea *Nistrul).* Această aripă viza o răsturnare a lui Ceaușescu printr-un puci organizat la nivelul unor comandanți activi sau în rezervă din Armată și a unor foști lucrători din Securitate, sub coordonarea

---

[96] *Le Figaro,* nr. 14 108, 4 ianuarie 1990, p. 4 (articolul „Roumanie: Controverse sur les origines du soulèvent. Roland Dumas connaissait l'existence d'un Front de salut national, agissant dans la clandestinité depuis plusieurs mois").

[97] Silviu Brucan, *Generația irosită. Memorii*, Ed. Universul & Calistrat Hogaș, București, 1992, p. 187.

agenturii militare sovietice din România. Rezervele arătate de Ion Iliescu în privința suprimării lui Ceaușescu au condus la inițiativa grupului militar de a-l contacta pe omul de afaceri de origine română Ion Rațiu, în Anglia, sub titulatura de Frontul Militar Român (FMR), cu scopul de a le furniza armament și muniție cu efect tranchilizant. Lipsa de rezultate îl determină pe Nicolae Militaru să caute contactarea directă a reprezentanților oficiali ai URSS acreditați în România, fapt ce se va petrece la Consulatul sovietic de la Constanța. A doua aripă, având un caracter **partinic** – adică destinată stimulării unei mișcări care să acționeze la nivelul conducerii superioare a PCR –, a fost constituită din pseudosemnatarii *Scrisorii celor șase*, grup al cărui lider autoritar era Silviu Brucan. Potrivit Securității, grupul mai conținea și alte câteva persoane din nomenclatura de partid, cum erau Sergiu Celac sau Aurel Dragoș Munteanu, care fuseseră mobilizate sau pregătite de Brucan pentru momentul schimbării. A treia aripă, numită formal **gorbaciovistă**, era cea compusă din grupul de apropiați ai lui Ion Iliescu – de regulă, intelectuali de partid –, între care Virgil Măgureanu era principalul secondant.

La 10 martie 1989, ora 20.47 (ora Bucureștilor), Silviu Brucan a fost contactat telefonic de un redactor al BBC pentru ca acesta să-i confirme autenticitatea *Scrisorii celor șase*, lucru pe care Brucan îl face imediat[98]. În dimineața de 11 martie 1989, postul de radio BBC a dat citire câtorva pasaje din scrisoare, iar în seara aceleiași zile *Europa Liberă* a difuzat întregul conținut al ei[99]. A doua zi, pe 12 martie, Ion Iliescu îl convoacă la o întâlnire pe Virgil Măgureanu:

„Virgil Măgureanu: Într-o dimineață din martie, exact a doua zi după ce *Scrisoarea celor șase* fusese dată, primesc un telefon de la *Alecu*, alias Ion Iliescu. Zice: «Virgile, vino la Dorobanți, că sunt aici la frizerie». Și m-am dus la Dorobanți. Bineînțeles, totul fusese ascultat. În micul scuar care este în Piața Dorobanți, este un parc acolo...

[98] *Ibidem*, p. 190.
[99] Nestor Rateș, *România: revoluția încâlcită*, Ed. Litera, București, 1994, p. 26.

AMS: Unde a fost *Lupoaica* înainte...

VM: Acolo, da, acolo a avut loc întâlnirea. A venit la întâlnire pe trotuar, însoţit de un fost ambasador, nu-i reţin numele, se duseseră la frizer, şi, mă rog, era un bun pretext să ne întâlnim acolo. A venit la întâlnire însoţit de acel ambasador al cărui nume îmi scapă, dar ştiu precis că era ăla care omorâse caii în România, din ordinul căruia fuseseră omorâţi caii...

AMS: Îl aflăm...

VM: După câteva vorbe de circumstanţă, politeţuri, eu ştiind că timpul este măsurat, l-am luat deoparte şi i-am spus ce se întâmplase cu scrisoarea. A fost extrem de impresionat, nu aflase, probabil că nici nu avusese cum, şi atunci pe loc s-a hotărât, scuzaţi de întrerupere încă o dată...

AMS: Ba nu, este foarte important...

VM: S-a hotărât să facă, aşa cum am făcut noi şi în alte dăţi... «Măi, redactăm ceva şi facem ca de obicei, scrie tu o formă...» Am şi originalul formei scrise la mine, dar n-a convenit şi atunci a scris el o formă, ceva mai lăbărţată ca a mea. Despre forma mea pot să v-o arăt în manuscris. Oricum, textul lui Trăznea era la ani lumină distanţă faţă de al nostru. După asta, ne-am despărţit să redactez eu, am şi redactat şi i-am dat. Nu i-a convenit. Textul acela era prea exaltat şi prea puţin analitic şi atunci a luat el şi a făcut un text al cărui manuscris vi-l dau. Textul acela al lui Iliescu iar este obiectul unei legende. Ne-am întâlnit în parcul Circului, aprilie '89 către sfârşit. Ca detaliu, la ora aia eu nu ştiam că fusesem scos din cadrele de la Ştefan Gheorghiu, trei săptămâni a durat din momentul când s-a hotărât scoaterea mea la sfârşitul lui aprilie şi momentul scoaterii propriu-zise din 8 mai, când mi s-a comunicat. Trei săptămâni a durat traseul deciziei, de la cel care a hotărât-o până la mine. Să fi fost jumătatea lui aprilie, în parcul Circului, pe una din băncile aleii care duce dinspre Ştefan cel Mare spre «ciupercă» ne-am aşezat, şi el avea diplomatul pe genunchi, a scos manuscrisul care era de forma aceasta...

AMS: Format A5.

VM: Un format A4 îndoit o dată...

AMS: Da, înseamnă A5.

VM: L-am luat și l-am băgat în buzunarul de la haină și am mai stat de vorbă generalități. Ăla era textul pe care eu l-am și bătut la mașină, vreau să vă zic. Acuma mă gândesc că întâlnirea între Militaru și Iliescu s-a produs în mod cert după întâlnirea noastră pentru că era limpede că... Nu am cerut eu să-l văd pe el, el a cerut să mă duc la întâlnire și coincidența a fost că eu eram la curent cu lansarea *Scrisorii celor șase*.

AMS: Întâlnirea de la Circ, când v-a dat documentul, peste cât timp de la întâlnirea de la Dorobanți a avut loc?

VM: Să fi fost vreo săptămână, poate 10 zile, nu mai mult. Cam la jumătatea lui aprilie, poate o săptămână după. Ce pot să vă spun este următorul incident, că pleacă Iliescu, el pleacă întâi și o ia în partea de dincolo de «ciupercă», din spatele lacului Tonola... El venea cu mașina lui, o Dacie de un albastru-închis, o Dacie de-asta îmbunătățită, foarte elegantă de altfel pentru standardele de atunci, și a lăsat mașina acolo și ne-am așezat pe bancă. Ulterior am aflat că puseseră ăia microfoane și la acele bănci. Stăm noi ce stăm, n-a fost mai lungă de un sfert de oră întâlnirea asta, după care eu am copiat asta și i-am dat lui Trăznea. Trăznea atunci, după ce a citit, a zis: «Nu sunt mulțumit de text» și atunci s-a hotărât să scrie el unul. «Lasă că-l fac eu». Scenariul era așa: eu îl fac, tu îl bați la mașină și eu îl dau atașatului cultural de la Ambasada americană, pe care îl cunoștea personal. Acesta a fost circuitul real. Îmi pare rău că dintre martori numai eu cu Iliescu mai trăim, dar cred că vă poate confirma, pentru că ce spun eu este valabil cuvânt cu cuvânt. Așa a fost povestea cu acel text, care nici nu s-a difuzat, nici nu a trecut granița, cum se zice«[100].

Textul compus de Virgil Măgureanu (trei file de manuscris format A4) avea aspectul unui manifest anticeaușist explicit și începea cu formula: „Stimați cetățeni ai României. Nu mai avem nici un moment de pierdut: regimul Ceaușescu este pentru noi, românii, un dezastru

[100] BIINI, *Interviuri...*, pp. 199-201.

național și acesta este cu adevărat multilateral, așa cum această clică nu încetează să ne mintă că ar fi astăzi dezvoltarea țării"[101]. Așa cum arăta autorul lui, Ion Iliescu nu a fost mulțumit de conținut și a compus un text nou (11 pagini dactilo, car mic, format A4), care avea un caracter de mesaj politic, încheiat însă cu o pagină (a 11-a) care fusese concepută sub forma unui manifest semnat Comitetul Național de Inițiativă al Frontului Patriotic Socialist[102]. Departamentul Securității Statului a urmărit îndeaproape activitățile celor trei aripi ale complotului. Audiat de Comisia senatorială pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, fostul șef al Securității Municipiului București va dezvălui că, după întâlnirea cu Virgil Măgureanu, Ion Iliescu l-a contactat pe Nicolae Militaru:

„Gheorghe Goran: Ce știu despre generalul Militaru, știu că încerca să ia contact cu diferite persoane cu funcții sau mai puțin cu funcții din aparatul de partid, întotdeauna din aparatul de partid, și chiar au fost câteva întâlniri de-ale domnului Militaru, pe care noi am încercat să le controlăm și, mai mult sau mai puțin, am reușit. Și s-a întâlnit cu domnul Măgureanu, cu domnul Iliescu, cu domnul Virgil Ioanid, în Parcul Tineretului. Din toate aceste întâlniri a rezultat un singur aspect mai important: că este nevoie să facem ceva, nu pentru a schimba regimul, ci pentru a face ceva împotriva lui Ceaușescu. Momentul cel mai profund și mai semnificativ este, după *Scrisoarea celor șase*, în acest anturaj, care, de fapt, nu s-au întâlnit niciodată toți, doar câte doi, așa. S-a pus problema: «Noi ce facem? Că, dacă cei șase au ieșit la *Europa Liberă* cu scrisoarea respectivă, noi o să fim mai puțin cunoscuți». Și atunci s-a ajuns la concluzia că trebuie să facă și ei ceva. Cel care trebuia să facă și el ceva a fost domnul Iliescu. Și domnul Iliescu a spus: «Da, o să mă ocup să fac și eu o scrisoare. Care va fi publicată la *Europa Liberă*». Ideea domnului Militaru a fost ca această scrisoare să fie transmisă în numele **Frontului Salvării Naționale**.

[101] BIINI, *Acte și Documente...*, Corespondența Ion Iliescu–Virgil Măgureanu.
[102] *Ibidem.*

Domnul Iliescu a spus: «Nu e bine. Mai bine o trimitem ca în numele Frontului Patriotic Socialist». Deci, astea au fost convorbirile, discuțiile ca ceva să se facă. În condițiile acestea s-a hotărât – nu știu dacă v-am spus data trecută –, era să stăm de vorbă cu domnul Iliescu și să-l temperăm, să nu facă această scrisoare"[103].

Ca urmare a trecerii complotului într-o fază acțională, atât prin difuzarea *Scrisorii celor șase*, cât și prin pregătirea scrisorii Frontului Patriotic Socialist, la sfârșitul lunii aprilie 1989, generalul Iulian Vlad, ministru secretar de stat MI și șef al DSS, se hotărăște să iasă la raport la Nicolae Ceaușescu, având asupra sa un raport documentat asupra stadiului în care se afla conspirația susținută de sovietici. Conținutul acelui raport a fost sintetizat astfel:

NOTĂ

„În legătură cu investigarea și documentarea cazului Ion Iliescu în perioada ulterioară apariției *Scrisorii celor șase*, menționăm că au existat trei etape distincte:

Etapa de fixare. A fost fixată activitatea grupului Iliescu, ce făcea, în ce anume consta activitatea și s-a stabilit că se limita la discuții, fără vreun consens acțional. A fost descoperită, ca sigură, calitatea lui Ion Iliescu de șef al grupului. S-au documentat clar intențiile și jocul lor, în sensul întocmirii unor apeluri sau proteste ce urmau a fi transmise în străinătate. Tot în această etapă a fost documentată relația cu KGB-ul ca fiind indubitabilă.

Etapa a doua se poate caracteriza prin ordinul primit de Securitate de la Nicolae Ceaușescu de a destrăma grupul. Acțiunea consta în a-l determina să renunțe la activitate, iar pe unii membri ai grupului să părăsească grupul. S-a reușit, dar cu prețul unei deconspirări grave (om valoros).

[103] Arh. SR, Stenograma nr. 90/4 mai 1994, *Audierea colonelului Goran Gheorghe*, p. 26.

Etapa a treia. I s-a raportat lui Nicolae Ceauşescu stadiul acţiunii şi acesta a dispus chemarea lui Ion Iliescu la Comitetul Central al PCR. Deşi chemarea sa este certă, nu deţinem informaţii asupra persoanei cu care a stat de vorbă. Estimăm a fi un membru CPEx"[104].

Fiind vorba de un grup aflat sub protecţia URSS, Nicolae Ceauşescu nu a decis măsuri extreme, nici de eliminare fizică, de care se ferea din considerente personale, nici de arestare şi trimitere în judecată sub acuza infracţiunii de trădare, aşa cum făcuse cu spionul american Mircea Răceanu. Securitatea va aplica celor trei aripi ale complotului măsuri diferite, în funcţie de interesele operative şi de posibilităţile de acţiune în interiorul grupurilor şi în afara lor. Aripa militară a fost pusă sub observaţie intensificată, atât prin dezvoltarea mijloacelor tehnice de urmărire, cât şi prin infiltrarea de informatori şi colaboratori în grup. Aripa militară nu a fost destrămată din două motive principale: prin natura sa caracteriologică, Nicolae Militaru nu reuşea să-şi acopere activităţile şi legăturile, fiind uşor de controlat, iar, în al doilea rând, Securitatea avea interesul să menţină deschis canalul de comunicare al Frontului Militar Român cu Ion Raţiu, pentru a putea controla şi această direcţie externă de acţiune (Londra).

Grupul semnatarilor *Scrisorii celor şase* a fost cercetat, în mod greşit, de către Securitate, în loc să fie supus unei investigaţii de partid. Membrii săi au fost mutaţi în locuinţe de la periferie, cu aspect de domiciliu forţat. Scopul anchetei a fost acela ca membrii săi să dezmintă sau să retracteze public conţinutul scrisorii; nu a fost vorba de o cercetare sau anchetă penală. Motivele pentru care Nicolae Ceauşescu a ordonat o anchetă a Securităţii în locul unei anchete de partid rămân încă obscure.

Grupul Iliescu a fost destrămat – în primul rând, prin detaşarea lui Virgil Măgureanu în calitate de muzeograf la Focşani –, iar Ion Iliescu a fost chemat la Comitetul Central şi avertizat oficial. Pentru a împiedica

[104] BIINI, *Acte şi Documente*... Document din arhiva autorului.

tentativele de contact ale membrilor aripilor din complot între ei sau cu agentura sovietică, Securitatea a mobilizat o echipă de supraveghere vizibilă, pe care Ion Iliescu a identificat-o, eronat, ca fiind a Filajului.

Aceasta era situația complotului disident comunist în ziua de 22 decembrie 1989, când, odată cu finalizarea loviturii militare de stat date, în mod independent, de generalul Victor Stănculescu și de generalul Iulian Vlad (între orele 10.00 și 13.00), Nicolae Ceaușescu a fost îndepărtat de la putere. Tot această situație a complotului, la care trebuie adăugat jocul dublu pe care îl făcea Securitatea față de succesorul lui Ceaușescu, este cea care explică faptul că **evenimentele din decembrie 1989 n-au fost provocate direct de complotul respectiv**. În lipsa informațiilor din interiorul grupurilor disidente și al Securității, presa va specula teza legăturii directe dintre complot și răsturnarea lui Ceaușescu. Era o legătură indirectă, prin Moscova, și pe care presa, inclusiv cea străină, o intuia, dar n-o putea dovedi. Încercând să explice apariția lui Ion Iliescu în fruntea CFSN, Françoise Thom furniza cititorilor francezi un scenariu general: „Teoria mea este că sovieticii doreau oricum să provoace o criză, gândind că vor supraviețui, mai devreme sau mai târziu, acestei crize și că este mai bine să o controleze decât să o suporte. Proiectul lor inițial era să impună *perestroika* în democrațiile populare pentru a salva socialismul, dar de a-l aplica prin niște oameni bine ținuți în mână cu devotamentul față de Moscova. Egon Krenz în RDG, ca și Karoly Grosz în Ungaria aveau întru totul acest profil"[105]. În după-amiaza zilei de 22 decembrie, liderii celor trei aripi ale complotului – Ion Iliescu, Silviu Brucan și Nicolae Militaru – se întrunesc pentru prima oară la Televiziune, apoi se deplasează la sediul MApN, unde, sub protecția Armatei, se constituie CFSN, iar Ion Iliescu este recunoscut drept succesor la putere al lui Nicolae Ceaușescu. Liderii complotului au fost nevoiți să-și reconstituie gruparea în condițiile de haos instituțional și dezordine publică, acoperindu-și trecutul, ca nucleu complotist constituit, cu manevra de asociere la CFSN a personalităților opozante cunoscute și a unor

[105] *Le Point*, nr. 902, 1 ianuarie 1990, p. 36 (articolul „Le poker de Gorbatchev").

generali oportuniști. Mult mai experimentați politic, membrii complotului se vor impune la conducerea provizorie a statului. Prin numirea lui Nicolae Militaru la conducerea Consiliului Militar Superior și prin deciziile sale luate în această calitate, nivelurile superioare ale Armatei, Ministerului de Interne și Securității sunt infiltrate de agenturi sovietice active în România.

Sprijinirea puterii provizorii pe Armată

Actele prin care se exercita forța de constrângere a statului de către CFSN aveau și scopul de a stabiliza preluarea puterii de către grupul Iliescu, de a-i construi autoritatea politică, încercându-se astfel și o primă desprindere de esența autorității sale reale de atunci, care era dată exclusiv de Armată. În spatele CFSN se afla o singură autoritate, o singură forță. Aceasta avea și o denumire oficială – Consiliul Militar Superior –, a cărei evoluție instituțională se prezintă ca sinuoasă. Fusese organizată prima dată de Ceaușescu în seara de 21 decembrie 1989 (ora 18.00), ca nucleu de conducere a represiunii, sub denumirea de Comandament Unic și avându-l în frunte pe ministrul Apărării. La întâlnirea-cheie de la MApN, din 22 decembrie, ora 16.00, ca urmare a loviturii militare date de generalul Stănculescu în dimineața aceleiași zile și a revenirii generalului Gușă la București, s-a hotărât înființarea unui Comandament Militar Unic sub conducerea lui Gușă, căruia Ion Iliescu îi va cere să colaboreze cu generalul Iulian Vlad. Acest din urmă fapt s-a petrecut la ora 17.00, în fostul sediu al CC al PCR. Tot acolo, Nicolae Militaru anunță desemnarea sa de către Ion Iliescu în funcția de comandant al Consiliului Militar Superior, compus din Armată, trupele de Securitate și USLA. Generalul Ghiță și colonelul Ardeleanu i se subordonează imediat (22 decembrie, ora 17.30).

În Comunicatul CFSN citit la Televiziune de Ion Iliescu în noaptea de 22 decembrie, în afară de propoziția-cheie „Frontul Salvării Naționale, care se sprijină pe armata română", exista și precizarea: „Întreaga putere în stat este preluată de Consiliul Frontului Salvării

Naționale. Lui i se va subordona Consiliul Militar Superior, care coordonează întreaga activitate a armatei și a unităților Ministerului de Interne"[106]. Există și o altă versiune a acestui text, scrisă la MApN, în care Puterea era preluată de altcineva: „Întreaga putere în stat este preluată de **Consiliul Militar Superior**, care coordonează întreaga activitate a Armatei și a unităților Ministerului de Interne"[107]. Un astfel de text nu putea să apară fără un ordin scris, emis la cabinetul ministrului Apărării. Acestea erau regulile în Armată pe vremea aceea. Suntem în fața unei probe care atestă instalarea lui Nicolae Militaru la conducerea Consiliului Militar Superior *înainte* de 24 decembrie – revista se tipărea cu o zi sau două înainte, pentru că se lucra în sistemul „tipar înalt" –, așa cum s-a văzut din declarațiile martorilor aflați în biroul directorului Televiziunii în după-amiaza de 22 decembrie și cum certifică comandanții structurilor intrate în subordine – generalul Romeo Câmpeanu, generalul Ghiță și colonelul Ardeleanu. Cu Gușă și Vlad izolați în clădirea CC și cu comunicațiile tăiate, dar și prin retragerea din primul plan al comenzii a generalului Stănculescu, Consiliul Militar Superior intră efectiv în subordinea lui Nicolae Militaru în ziua de 23 decembrie 1989. Nucleul de comandă era compus din generalii fostului Comandament Unic înființat de Ceaușescu pentru represiune – de aici irelevanța aspectului sinuos al evoluției acestui organism militar –, plus generalii aflați la MApN, în coordonare cu sediul CC al PCR, pentru a asigura manevra trupelor de represiune. Lor li se adăugaseră generalul Câmpeanu, de la Inspectoratul General al Miliției, și cei doi comandanți de la Securitate, al USLA și al trupelor de Securitate.

După emiterea decretului pentru numirea lui Nicolae Militaru în calitate de ministru al Apărării, a urmat Decretul privind trecerea în componența Ministerului Apărării Naționale a Departamentului Securității Statului și a altor organe din subordinea Ministerului de Interne[108].

---

[106] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 1, vineri, 22 decembrie 1989, p. 1.
[107] Revista *La datorie*, serie nouă, nr. 1/24 decembrie 1989, p. 1.
[108] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 5, miercuri, 27 decembrie 1989, p. 2.

Putem afirma că înființarea legală a Consiliului Militar Superior a fost consfințită prin Decretul-lege nr. 2 din 27 decembrie 1987, primul act juridic de constituire a CFSN. La Articolul 1, litera k, paragraful 2, se preciza: „În subordinea Consiliului Frontului Salvării Naționale funcționează Consiliul Militar Superior, care coordonează întreaga activitate a Armatei și a unităților preluate de la Ministerul de Interne"[109].

Prin Decretul-lege nr. 1, publicat în *Monitorul Oficial* din aceeași zi, Legea nr. 5/1969 privind înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Apărării Republicii Socialiste România era abrogată, astfel că relația de subordonare a CMS către CFSN devenea directă. În teritoriu, realitatea se identifica prin preluarea conducerii CFSN-urilor locale de către consiliile militare județene, așa cum, în mod explicit, a arătat profesorul Victor Iancu de la Baia Mare: „Prin 4 sau 5 ianuarie am participat la ședința (se țineau zilnic acele reuniuni) Comandamentului Militar Unic, care, de fapt, preluase puterea reală de la Consiliul FSN"[110].

Este interesant că, într-o anumită perioadă – luna de criză februarie 1990 –, chiar existența Consiliului Militar Superior a fost negată prin unele declarații publice menite să alunge ideea că CFSN ar fi prizonierul acestui organism militar. El însă își făcuse prezența oficial printr-un comunicat de forță, dat la 30 decembrie 1989:

Din partea Consiliului Militar Superior

Din împuternicirea Consiliului Frontului Salvării Naționale, Consiliul Militar Superior aduce la cunoștință întregului nostru popor următoarele: Armata, împreună cu Gărzile Patriotice și forțele de ordine, cu muncitorii din întreprinderi și instituții, cu eroicul nostru tineret, stăpânește pe deplin situația în toate zonele și localitățile țării. În București și în celelalte municipii, orașe și comune situația s-a normalizat. Cu totul izolat au mai avut loc unele manifestări ostile, datorate ultimelor elemente teroriste,

[109] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 4, miercuri, 27 decembrie 1989, p. 2.
[110] Victor Iancu, *op. cit.*, p. 27.

iresponsabile, care încă nu au înțeles să se conformeze întocmai și în termenul stabilit prevederilor comunicatului Consiliului Frontului Salvării Naționale din 26 decembrie a.c. Deși cea mai mare parte din elementele teroriste s-au predat, au fost nimicite ori capturate, unii indivizi fanatici continuă să se dedea la acte criminale împotriva oamenilor pașnici, a obiectivelor militare și economice. Tribunalele militare extraordinare din Capitală și din județele țării și-au desfășurat activitatea potrivit atribuțiilor stabilite și vor continua să judece toate cazurile de acte teroriste.

Facem un ultim apel: toți cei care nu s-au conformat până la această oră comunicatului Frontului Salvării Naționale din 26 decembrie să înțeleagă că, predându-se de bunăvoie, vor avea încă circumstanțele atenuante prevăzute de lege, în timp ce aceia care vor continua nesăbuit, irațional să comită astfel de acte criminale vor fi judecați și condamnați conform procedurii de urgență.

Cetățeni ai României, aveți deplină încredere în capacitatea și forța armatei. Armata a fost și rămâne a poporului, alături de popor și, împreună cu acesta, participă și va participa nemijlocit la stabilirea liniștii și calmului, la normalizarea întregii vieți economice și sociale a țării.

TRĂIASCĂ ROMÂNIA LIBERĂ ȘI DEMOCRATĂ![111]

Comunicatul venea în prelungirea unor decizii politice și decrete-legi importante ale CFSN, semnate de Ion Iliescu în ultimele două zile. Ziua de 28 decembrie a marcat instalarea cu autoritate a lui Nicolae Militaru la conducerea Consiliului Militar Superior, a tuturor forțelor militare ale statului. Este ziua avansării sale la gradul de general de armată (Decretul nr. 15), a scoaterii generalului Victor Stănculescu din MApN (Decretul nr. 7), a numirii generalului Vasile Ionel – cunoscut de către Securitate ca agent sovietic – în funcția de șef al Marelui Stat Major, odată cu destituirea generalului Ștefan Gușă din aceeași funcție (Decret nr. 20), a chemării din rezervă și retragere a unor generali dați afară de Ceaușescu, inclusiv pentru legături cu

[111] *Adevărul*, Anul I, nr. 6, sâmbătă, 30 decembrie 1989, p. 5.

agentura sovietică din România (Decretul nr. 17). Totodată, șapte generali fideli lui Militaru sunt avansați în grad – în frunte cu generalul Logofătu, „eroul" de la Academia Militară, urmărit de Securitate pentru legături cu agentura sovietică – și 19 colonei, plus un căpitan de rangul I, sunt avansați la gradul de general, respectiv contraamiral (Decretul nr. 21). Toate aceste acte normative întăreau, în primul rând, autoritatea lui Militaru în Armată și aduceau la conducerea ei o echipă prosovietică, de modă veche, am putea spune fără să greșim, stalinistă. Conform mărturiilor unor ofițeri din MApN, care mi-au fost colegi, unii dintre generalii chemați din retragere s-au prezentat la instituție îmbrăcați cu uniformele militare din anii '60, roase de molii și cu vechile însemne. Cei mai mulți dintre ei – după cum remarca și generalul Gușă – purtau în piept insigna roșie în formă de romb a școlilor militare sovietice. Gușă chiar a pus o problemă foarte adevărată și serioasă în legătură cu acele numiri și avansări: „De ce n-au fost avansați imediat comandanții marilor unități, care au dus ani de zile comanda, înlocuitori la comandă, că așa era pe regimul lui Ceaușescu, nu te numea, dar au dus comanda ani de zile, și au venit acești *romboiști*, cum le zic ei, cei cu rombul – insigna de absolvent al Academiei Militare în URSS –, au venit acești *romboiști* care habar nu aveau ce s-a petrecut în Armata Română ani de zile, unii din ei poate, iertați-mă, nici nu știu pe unde au mai fost sau nici nu știau unde mai sunt unitățile militare și nici cu ce ne-am confruntat noi"[112]. Răspunsul pe care și-l dădea generalul Gușă era destul de dramatic: „... s-a urmărit pas cu pas o destabilizare a Armatei, o destabilizare a țării în final, v-am spus, din păcate, în final, un atentat la integritatea României"[113]. Generalul se referea evident la preluarea conducerii Armatei de către militari bănuiți a fi agenți sovietici, prin intermediul cărora potențialul de apărare și de rezistență al Armatei României împotriva URSS era lichidat, la care trebuie să adăugăm și anularea oricărei

[112] Daniela Veronica Gușă de Drăgan, *Condamnat la adevăr. General Ștefan Gușă*, Ed. RAO, București, 2004, p. 75.
[113] *Ibidem*.

posibilități de intervenție directă – la o eventuală cerere oficială a noii puteri de la Chișinău – sau indirectă (sprijin logistic) în Basarabia. Nu putem să nu menționăm aici coincidența stranie între numărul generalilor rechemați din rezervă, precum și a celor înaintați în grad, și declarația lui Silviu Brucan în legătură cu complotul sovietic: „La începutul lui 1989, Comitetul Militar de Rezistență număra peste 20 de generali și numeroși ofițeri în fiecare garnizoană, inclusiv în forțele aeriene și în marină"[114]. Fără îndoială că acești ofițeri, fie că au fost ei înșiși în legătură cu GRU, fie că au avut o legătură cu agenții români ai GRU în România sau au avut „inspirația" de a se alia urgent cu trădătorii, acuzele de spionaj fiind exagerări ale Securității, au reprezentat baza pentru noua structură de conducere a Armatei.

Comunicatul Consiliului Militar Superior din 30 decembrie avea un ton amenințător, destinat „teroriștilor", dar mai degrabă era o prelungire a stării de teroare pe care o declanșaseră și întreținuseră generalii în perioada preluării puterii, pentru că noua conducere a Armatei nu-și rezolvase o problemă de fond. „Indivizii fanatici" nu existau; Departamentul Securității Statului fusese preluat sub controlul Armatei; colonelul Trosca – martorul principal al activității de trădător a lui Nicolae Militaru – fusese asasinat; legătura cu Securitatea a generalului Stănculescu – generalul Nuță – murise într-un elicopter doborât, dar Securitatea nu fusese desființată oficial, iar conducerea ei era intactă. Dincolo de orice resentiment și de toate abuzurile făcute de această instituție, trebuie să vedem și teama noii conduceri prosovietice a Armatei de martorul incomod al activității unora dintre generali bănuiți a fi în agentura GRU. Raportul dintre noua conducere a Armatei și vechea conducere a Securității balansa atunci între două talgere: trecea Securitatea de partea noii conduceri prosovietice și închidea ochii la actul de trădare de țară sau încerca să o distrugă, această nouă conducere prosovietică, inclusiv prin expunere publică, în noul context al comunicării oferit de presa liberă?

---

[114] Silviu Brucan, *Generația irosită. Memorii*, Ed. Universul & Calistrat Hogaș, București, 1992, p. 231.

La 4 ianuarie 1990, noul şef al MStM dădea asigurări categorice, dar în continuare însoţite de diversiune, presei franceze: „Şeful Marelui Stat Major, generalul Vasile Ionel, a indicat ieri că armata controlează totalmente situaţia, inclusiv în sectorul Carpaţilor, unde s-au refugiat ultimii fideli ai fostului dictator"[115]. Părea că încă „se mai dau lupte grele", ca pe vechile fronturi, „împingând duşmanul spre frontiere şi dincolo de ele".

La începutul lunii ianuarie 1990, în Armată se dezvoltă nemulţumirea pentru stilul de conducere al lui Nicolae Militaru. Deşi s-a vorbit şi s-a scris mult despre revolta naţionalistă a militarilor împotriva echipei prosovietice a lui Militaru, cauza reală şi cea mai profundă era sistemul de conducere – promovări şi avansări în grad peste ierarhie, ordine şi măsuri abuzive, incertitudine asupra carierei, avansarea generalilor şi ofiţerilor superiori implicaţi în represiune, simultan cu marginalizarea ofiţerilor neimplicaţi, incapacitatea noii conduceri de a gestiona situaţia materială şi de înzestrare gravă de la unităţi.

Problema apartenenţei echipei Militaru la agentura sovietică a fost însă pretextul cel mai puternic, care a zdruncinat conducerea şi comanda Armatei, lăsând CFSN-ul lui Ion Iliescu fără bază de putere. Atunci când analizăm instalarea lui Nicolae Militaru la conducerea structurii de putere pe care se sprijinea CFSN, trebuie să nu scăpăm din vedere faptul că Militaru avea o părere proastă despre Ion Iliescu, pe care îl considera, încă din perioada conspiraţiei, ca lipsit de curaj şi incapabil de acţiune[116]. Mai mult decât atât, Militaru nutrea dispreţul superior al militarilor cazoni (şi în acelaşi timp dobitoci), faţă de civili în general, şi faţă de conducerea politică, în particular. Cine l-a cunoscut pe Nicolae Militaru ştie, aşadar, că o imagine de solidaritate şi frăţie kaghebistă între Ion Iliescu şi Militaru nu este realistă. Faptul că Ion Iliescu apare ca semnatar al multor documente oficiale cerute de

---

[115] *Le Figaro*, nr. 14 108, 4 ianuarie 1990, p. 4.

[116] Claudiu Iordache, *Clasa nevrednică*, Ed. IRINI, Bucureşti, 1997, capitolul „Cronica unei lovituri de stat care nu a mai avut loc" (Testamentul politic al lui Nicolae Militaru, încredinţat lui Claudiu Iordache), p. 204.

Militaru nu înseamnă că între ei exista un acord perfect, la fel cum majoritatea ordinelor și măsurilor aberante, luate de ministrul Apărării în acea perioadă, nici măcar nu erau cunoscute de Iliescu. Repulsia sa față de sistemele militare – atitudine bine cunoscută de cei apropiați – a permis dezvoltarea crizei din Armată și din serviciile secrete. Dar, după cum singur afirmă, Ion Iliescu și-a asumat răspunderea.

Preluarea sub control sovietic a Serviciului Secret al Țării

Un fapt a trecut și a rămas neobservat timp de 16 ani: reapariția fenomenului diversionist-terorist în perioada 27-31 decembrie 1989. **Fenomenul diversionist-terorist a fost declanșat în seara de 22 decembrie, a încetat în dimineața de 26 decembrie, după executarea lui Ceaușescu, și a reapărut în dimineața de 27 decembrie.** Ceaușescu fusese executat; nu mai exista motivația pentru acțiuni în favoarea eliberării sale. Și cu toate acestea, amenințările cu asasinarea liderilor CFSN, mesaje de genul „În fiecare casă, un mort pe masă" sau „De Crăciun ați învins voi, de Anul Nou vom învinge noi", continuau să vină la sediul MApN. Fenomenul a funcționat mult mai activ în interiorul noii puteri, asupra grupului Iliescu, la comandamentul de la MApN, și mai puțin în public, unde a ajuns numai prin zvon. Deși informațiile panicarde despre acțiuni organizate de fanatici veneau de la militari prin telefoanele și telexurile Armatei, deși telecomunicațiile erau sub controlul total al Armatei, nimeni din conducerea CFSN nu punea întrebarea de unde provin, care este sursa, de ce nu este descoperit autorul, toate mijloacele de a afla găsindu-se la cabinetul ministrului Apărării, omul lor. Cert este că Silviu Brucan, ca principal instigator, Militaru, Vasile Ionel, Logofătu et co. au speculat din plin această nouă diversiune pentru a anula adeziunea Securității la răsturnarea lui Ceaușescu și pentru a menține tensiunea asupra periculozității ei. În ce îi privește, Brucan avea perfectă dreptate. Veneau în sprijinul demersului său: imaginea generală, autentică, de aversiune și

teamă, precum și dorința de răzbunare oarbă împotriva Securității a masei de cetățeni aflate în stradă.

În *România Liberă* din 26 decembrie, ca să luăm un exemplu semnificativ, apărea un articol cu titlul „Oamenii și doberman-ii" (grafia aparține ziarului), în care securiștii erau comparați cu „dobermanii" lui Ceaușescu. Cei doi câini ai cuplului Ceaușescu erau, de fapt, labradori, un dar oferit de regina Marii Britanii. Încă de la primele numere ale ziarelor eliberate de cenzură, apăruse fenomenul de reabilitare a unor trădători de țară – aceasta era încadrarea juridică a timpului –, în contrast cu abuzurile Securității. În mod neașteptat, ziarul *Adevărul*, fostul organ de presă oficial al PCR, a excelat pe acest subiect. Încă de la primele numere, noul cotidian începe să publice în serial fragmente din cartea *Orizonturi roșii* a fostului general de Securitate Ioan Mihai Pacepa. În numărul din 26 ianuarie este publicată o scrisoare a avocatului lui Laszlo Tökes, care conținea detalii ale pledoariilor sale în favoarea agentului maghiar, fără să precizeze, bineînțeles, că Tökes ocupa ilegal imobilul din care trebuia evacuat și că acționa în legătură directă cu serviciul de spionaj al Ungariei. Ziarul nu are nici un comentariu la aceste aspecte. În schimb, Mircea Răceanu, înalt funcționar al Ministerului de Externe, surprins în flagrant asupra infracțiunii de trădare de țară, era prezentat ca un erou al rezistenței anticeaușiste și i se oferea posibilitatea de a afirma „crezul sfânt al poporului român": „Odioasa dictatură – împotriva căreia s-a ridicat întregul popor și împotriva căreia am luptat și eu – a dus România la izolare totală în lume și cred că în aceste momente este de datoria noastră nu numai să acționăm cu toții pentru asigurarea unității și victoriei revoluției – și prin asta înțeleg eu sprijinirea programului Consiliului Frontului Salvării Naționale"[117]. În final, Mircea Răceanu transmite „un cald omagiu, prin ziarul *Adevărul*, tinerei generații, pentru curajul, forța, fermitatea și demnitatea cu care a știut, într-un moment crucial al istoriei, să demonstreze vitalitatea poporului român".

[117] *Adevărul*, Anul I, nr. 2, marți, 26 decembrie 1989, p. 3. (În original, fraza este eliptică de propoziția complementară.)

Cine l-a cunoscut pe Mircea Răceanu probabil că s-a strâmbat de râs citind aceste rânduri, dar fenomenul de eroizare a trădătorilor pe seama Securității a continuat – nu numai în privința celor care lucraseră cu americanii, dar în primul rând a celor care încă mai lucrau pentru sovietici –, permițând accesul la notorietate și chiar în funcții a unor persoane cel puțin lipsite de caracter, dar bune vorbitoare de limbă rusă.

Ar fi fost, pe de altă parte, și foarte greu ca liderii CFSN să facă o pledoarie publică în favoarea Securității, arătând că aceasta a fost de partea revoluției. Un alt argument puternic pentru decapitarea Securității era faptul că Securitatea, prin generalul Iulian Vlad, anunțase că a pus la punct un plan de identificare a teroriștilor, ceea ce ar fi creat mari probleme, penale, unor cadre din conducerea MApN. Reamintim că la acea dată pedeapsa cu moartea nu era abrogată. În ziua de 24 decembrie 1989, atât șeful Securității, cât și liderii CFSN, ajutați de militari, întocmeau câte un plan de prindere a teroriștilor. În documentul „Măsuri de organizare a acțiunilor de contracarare a activității grupurilor teroriste", aprobat și semnat la 24 decembrie de Gelu Voican Voiculescu, se cerea, la punctul 1, „trecerea imediată la verificarea și selecționarea (pe răspunderea generalului-colonel VLAD IULIAN, asistat de colonelul ȘARPE PAUL din Direcția Informații a MApN) individuală a cadrelor din USLA susceptibile să fie folosite, operativ, în acțiunile de contracarare (capturare, nimicire, neutralizare) a grupurilor teroriste"[118]. Este vorba de încredințarea Unității Speciale de Luptă Antiteroristă (USLA) de către CFSN a misiunii de prindere a teroriștilor. USLA era cea despre care diversiunea și Silviu Brucan continuau să strige că este teroristă! La punctul 2 se cereau „măsuri similare și pentru personalul destinat pazei demnitarilor (Direcția V, probabil)". Adică, unitatea destinată să-i apere pe demnitarii CFSN era Direcția V a Securității, despre care continuau să circule pe toate canalele zvonul că este structura Securității care trage în oameni! La punctul 3 se propuneau câteva modalități de contracarare a

[118] *Historia*, Anul V, nr. 51, martie 2006, p. 51.

acțiunilor teroriste și în final se cerea „încadrarea fiecărei grupe antiteroriste și cu militari (cercetași-parașutiști) din MApN". La acea dată, 24 decembrie 1989, după trei zile de răspândire a zvonului că teroriștii sunt de la USLA și Direcția V, conducerea CFSN acorda întreaga încredere acestor două structuri ale Securității să o apere și să-i prindă pe... teroriști. Concluzia nu poate fi alta decât că, la acea dată – probabil sub influența atitudinii generalului Vlad –, liderii CFSN erau convinși că *teroriștii nu sunt ai Securității*. Această situație nu convenea lui Silviu Brucan și generalilor aflați în legătură cu Moscova.

După executarea lui Nicolae Ceaușescu, problema descoperirii originii teroriștilor a continuat să preocupe noile organe instalate la Putere. Apăruse ideea că aceștia se vor răzbuna. La 26 decembrie, Gelu Voican Voiculescu, numit responsabil cu siguranța liderilor CFSN, emitea un nou document, tip chestionar, pentru identificarea proveniență și modului de operare a teroriștilor, indicând ca persoane ce ar trebui interogate pe Emil Bobu, Ion Dincă, Nicu Ceaușescu, Tudor Postelnicu, pe generalii Vlad, Stamatoiu, Bucurescu, Vasile și colonelul Ardeleanu. La 29 decembrie a fost elaborat un „Punctaj de probleme privind modalitățile de depistare și reținere a teroriștilor rămași în libertate", având caracter „strict secret", înaintat de viceprim-ministrul Gelu Voican Voiculescu către prim-ministrul Petre Roman. Documentul afirma că „dictatorul Nicolae Ceaușescu a organizat acest aparat de teroare și eventuală salvare personală din timp (poate de un an, poate de mai mulți)"[119]. Era teza formațiunii mixte organizate în secret de Ceaușescu prin intermediul partidului. În continuare se mai afirmă că „pregătirea aparatului s-a făcut de către specialiști străini (sau autohtoni) după un plan complex"... în mai multe domenii sofisticate, care sunt enumerate. La un moment dat – și aici se află interesul nostru pentru acest capitol – se cere „anchetarea de urgență de către organele specializate ale Ministerului Apărării Naționale în prezența și cu concursul organelor Procuraturii Militare, a persoanelor asupra cărora există prezumția că dețin date despre existența și organizarea

[119] BIINI, *Acte și Documente...*, Dosar Consiliul Siguranței Naționale.

grupurilor de teroriști (Emil Bobu, Ion Dincă, Tudor Postelnicu, Nicu Ceaușescu, general-colonel Iulian Vlad, general-maior Bucurescu Gianu)"[120]. Cineva – Gelu Voican Voiculescu îl indică pe Vasile Ionel – a adăugat aici de mână: „Stamatoiu și Vasile", doi generali din conducerea Securității. Este un text a cărui idee este prezumția de vinovăție și care se află la originea arestării lor în ziua de 31 decembrie 1989. Totodată, aceste acte sunt o dovadă contrară tezei că membrii complotului au ordonat și au condus diversiunea teroristă, teză exclusiv politică și care, până în 2006, nu a primit nici o confirmare pe bază de probe. Este însă evident că diversiunea i-a ținut la respect pe civili, înțelegând prin aceștia inclusiv nucleul din jurul lui Ion Iliescu. Cheia înțelegerii acestui fenomen rămâne în continuare Armata.

După trecerea a 16 ani de la eveniment, imaginea care a rămas imprimată asupra deciziei de a aresta conducerea Securității este aceea de frică. Le era teamă de un contraatac al Securității. Ce motive ar fi avut? Apărarea comunismului? Nimeni nu mai poate crede așa ceva. Poate o răzbunare pentru diversiunea că teroriștii sunt securiști sau poate pentru că știa cine era aliatul membrilor complotului, care se aflau atunci la conducere. În aceleași condiții a apărut și diversiunea cu planurile *Z* și *ZZ*. Primul care a adus lămuriri asupra originii acestei dezinformări a fost generalul de justiție Gheorghe Diaconescu: „În timpul cercetării, am stat de vorbă cu generalul Vlad și i-am spus: «Numai dvs. mă puteți ajuta. Cine sunt?» «Nu știu», a fost răspunsul lui categoric. A fost apoi o întâmplare foarte interesantă. M-a chemat urgent Militaru, era deja ministru, m-a chemat la Ministerul Apărării. L-am găsit în birou, ascultând la căști o emisiune a unui post de radio spaniol la care vorbea Pacepa. Când m-a văzut, mi-a spus: «Uite, îl ascult pe Pacepa și ăsta vorbește de existența unui *Plan ZZ*, cu teroriștii. Du-te și află ce-i cu planul ăsta.» M-am dus la Vlad, apoi la Postelnicu și Dincă. Postelnicu nu înțelegea nimic, îi explicam, îl întrebam, părea complet abulic. Dincă plângea. Mi-a spus următorul lucru: «Știu că merit să fiu executat pentru ticăloșiile pe care le-am făcut. Vă dați

[120] *Ibidem*.

seama că, dacă aș ști ceva despre planul ăsta *ZZ*, mi-aș fi negociat condamnarea la moarte cu el. Dar nu știu nimic.» Repet, plângea. Această întâlnire a avut loc înainte de audierea lui, care a rămas celebră prin atitudinea demnă (era convins că va fi condamnat la moarte) și prin referirile la *Planul ZZ*. Dar el aflase de acest plan din întrebările mele"[121]. Acesta a fost contextul în care generalul Iulian Vlad a scris un document olograf cu unitățile Departamentului Securității Statului care ar trebui verificate, document interpretat de procurorul Ioan Dan drept o recunoaștere a faptului că teroriștii erau securiști.

Planul Z a existat. El a fost emis la 7 iunie 1978, cu puțin timp înainte de dezertarea generalului Pacepa și probabil că prin aceasta l-a avut proaspăt în memorie. *Planul Z* se numea în realitate *Acțiunea Z – 1978*, având numărul 0095047 din 7 iunie 1978 și fusese elaborat cu ocazia vizitei oficiale în România a președintelui Partidului Social Democrat din R.F. Germania, Willy Brandt. Punctul de comandă al tuturor măsurilor de securitate și pază luate cu această ocazie era sediul Direcției V, cel de lângă clădirea CC (de aici informația diversionistă care a dus la distrugerea clădirii în timpul revoluției cu tunurile). USLA primea misiunea de a asigura „obiectivele și locurile vulnerabile cum sunt: hoteluri, localuri frecventate de studenți și cetățeni străini, obiectivele și itinerariile cuprinse în programul vizitei și alte locuri care pot constitui posibilități de pregătire și de acțiune. Pe toată durata vizitei să se asigure echipaje de luptă în timpul deplasărilor și în obiective"[122]. De asemenea, se ordona ca „dispozitivele de securitate și gardă la obiectivele și pe itinerare să fie concepute și organizate cu maximum de discreție, iar efectivele în uniformă, cu excepția posturilor strict necesare, să nu fie amplasate «la vedere»"[123]. Aceste indicații din Planul Direcției V în Acțiunea Z – 1978 au fost folosite în diversiunea din decembrie 1989 și transformate în ascunzători, apartamente zidite, depozite de arme în hoteluri etc. Cauza

[121] Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluție*, Ed. RAO, București, 2004, p. 57.
[122] Florica Dobre, Florian Banu, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Țăranu, *Trupele de Securitate (1949–1989)*, Ed. Nemira, București, 2004, p. 433.
[123] *Ibidem*, p. 435.

acelor măsuri speciale luate pentru apărarea lui Willy Brand era informația transmisă de Serviciul de Informații Externe al R.F. Germania (BND), pe calea oficială de colaborare cu Securitatea română, pe baza unei înțelegeri semnate de șefii celor două instituții, că membri ai organizației teroriste Baader-Meinhof se deplasau spre România. Conceptul de *Plan ZZ*, ca acțiune teroristă pentru apărarea lui Ceaușescu – o aberație –, îi aparține exclusiv lui Ion Pacepa și a fost transmis diversionist atât înainte de 22 decembrie rețelei activate în România, cât și după această dată.

Pe acest fond de suspiciune indusă și din exteriorul țării, într-o adunare restrânsă ținută în ziua de 30 decembrie – împreună cu Ion Iliescu și Gelu Voican Voiculescu –, Silviu Brucan cere imperios arestarea conducerii Securității. Discuția a fost intensă și de durată, insistențelor lui Brucan răspunzându-i-se cu argumente contrare de către Ion Iliescu, cel mai puternic argument al acestuia fiind că, dacă Vlad și Securitatea voiau să-i cureță, o puteau face de zeci de ori în acele zile și, mai ales, nopți. Din 27 decembrie dimineața, Petre Roman se mutase în clădirea Ministerului de Externe – actuala clădire a Guvernului din Piața Victoriei –, unde era mult mai expus asasinatului, și nu îl ataca nimeni. Cu câteva zile în urmă, atunci când Silviu Brucan deschisese subiectul „arestarea capilor Securității", Petre Roman se opusese și el, dar din alte motive:

„Petre Roman: Discuția era următoarea... din ce îmi aduc aminte, îmi aduc aminte că Brucan, care la ora aia avea o influență mare, din diferite motive obiective...

AMS: Îl asculta Iliescu?

PR: Da, avea o influență mare asupra lui. Brucan insista foarte mult asupra fățărniciei lui Iulian Vlad.

AMS: Iar dvs. vă opuneați.

PR: Iar noi spuneam: «Bine, dar...» Eu mă opuneam poate din alte motive decât Iliescu. Eu mă gândeam că n-avem nevoie de inamici în plus, pentru moment, fiindcă lucrurile se îndreptau spre o normalizare.

AMS: Oricum, Vlad era acolo, sprijinul lui era vizibil.

PR: Era vizibil. Noi spuneam: «Domnule, omul a dovedit...», dar Brucan era foarte insistent că omul e fățarnic. Avea el ceva, făcea niște corelații, mai mult speculații. Asta îmi aduc aminte"[124].

În sfârșit, ca măsură de prevenire, s-a hotărât reținerea pe durata zilelor de Anul Nou (31 decembrie 1989 – 3 ianuarie 1990) a șefilor Securității, ca un fel de zălog pentru corpul de cadre al DSS, pregătit eventual să dea o contralovitură. Pentru a putea justifica o astfel de măsură – la care proaspătul prim-ministru s-a opus în forma „arestare" –, Gelu Voican a cerut asistența unor juriști, fiind consiliat de maiorul-magistrat Mugurel Florescu: „Nu trebuie să-i arestăm. Există o formă în practica militară de inactivare, un fel de imobilizare, și nu zicem că chiar îi arestăm". Cu această concluzie, s-a hotărât chemarea *generalilor Vlad, Stamatoiu și Bucurescu a doua zi la sediul MApN pentru a prezenta planul de prindere a teroriștilor. Informați asupra* deciziei, generalul Militaru a aprobat, iar Vasile Ionel a cerut trecerea pe listă și a generalului Vasile, comandantul Direcției IV, care depistase activitățile sale în legătură cu agentura sovietică.

Pentru evenimentele din ziua de 31 decembrie vom face apel la declarațiile generalilor Iulian Vlad și Ștefan Alexie, singurii care au des*cris momentul, fără nici un comentariu auctorial.*

„Dl Hosszu: Atunci, cine sunt cei care v-au împiedicat să vă desfășurați activitatea? Hai să zicem: cine a dispus arestarea dvs.?

Dl Vlad: (...) Am fost chemat, deși mă anunțasem în dimineața de 29 decembrie, la generalul Militaru, căruia i-am raportat că planul despre care îi raportasem că trebuie să-l elaborez... că, fără o concepție, fără un plan, nu se poate face ceva serios.

Dl Săndulescu: Și a fost de acord cu punctul dvs. de vedere?

Dl Vlad: Sigur că da, nu putea să nu fie, era elementară chestiunea. În dimineața de 31 decembrie i-am raportat că sunt în măsură să-i prezint planul. Mi-a spus să stau că mă anunță el și, într-adevăr, pe la ora

[124] BIINI, *Interviuri...*, p. 35.

11.00 mi s-a spus că pot să mă duc la ora 13.00, mai exact. Mi-a dat telefon un ofiţer care îi ridica telefoanele şi i le dădea în mână, care atunci avea un grad foarte mic, dar în câteva luni a ajuns general. Nu-i rostesc numele, că a murit, şi despre morţi numai de bine *(era vorba de generalul Cerbu*, n.a.).

Dl Săndulescu: Nu era rudă cu el, că aşa s-a spus în presă?

Dl Vlad: Nu ştiu, dar nu cred. M-a anunţat că nu trebuie să mai fiu prezent la ora 13.00, ci la ora 14.00, că trebuie să mă prezint cu locţiitorii şi cu şeful Direcţiei contrainformaţii militare. M-am conformat, cu un anume simţ în plus faţă de cele normale, şi de atunci mi-am pus problema că ceva trebuie să se întâmple, am fost aproape sigur că se va întâmpla ceva grav"[125].

Scena aşteptării a fost surprinsă de generalul Ştefan Alexie:

„Ştefan Alexie: Pe 31 decembrie am intrat în birou la Vlad, făcea cu degetele pe birou, părea îngrijorat. «Ce faci?» – îl întreb. «Primii un telefon ca la două să fiu la generalul Militaru. Cred că se întâmplă ceva. Dar tu, nu. Eu, Stamatoiu, Bucurescu şi generalul Vasile». Vlad şi-a umplut geanta cu lucrări, pentru cazul că îi cere ceva Militaru, i se solicită vreo informaţie, un caz. Apoi a dat câteva telefoane de verificare. A sunat mai întâi la Roman, care până atunci, în momentul când suna Vlad sărea în sus, răspundea, îi vorbea extrem de politicos şi atent. Acum a transmis prin secretară că este într-o întâlnire, l-a refuzat. Era un semn. Apoi l-a sunat pe Mazilu... la fel. Şi-a dat seama că este ceva în neregulă. Au venit şi ceilalţi la el în birou, Bucurescu, Stamatoiu şi Vasile, ştiau şi ei ce li se pregăteşte. Stamatoiu mi-a cerut un Rudotel şi a spus: «Noi ne-am făcut datoria, că dacă nu ne-o făceam, acum ne duceam la Ceauşescu, nu la ei, printr-o baltă de sânge». Vlad s-a uitat la mine lung şi mi-a spus pe oltenește: «Mă, Puiule, vezi, dacă se întâmplă ceva, vezi şi tu pe aci. Dacă nu apar până la 4, înseamnă că ne opriră acolo. Vezi şi acasă, să nu sufere ai mei,

[125] Arhiva SR, Stenograma nr. 56/24.01.1994, *Audierea generalului Iulian Vlad*, pp. 20-21.

neamul». Noi, când eram împreună singuri, vorbeam mereu cu accent oltenesc. Era forma noastră de apropiere, de prietenie, foarte intim, mai ales când discutam situația din țară. S-au dus. M-am întors în birou. Stând așa și meditând, îmi aminteam toată cariera mea și mă întrebam unde am greșit, dacă în trecutul meu este ceva de care să-mi fie rușine. Mi-am adus aminte procese din anii de început și surpriza să constat, eram doar în audiență, să constat pedepsele grele pe care le dădea Procuratura și nu înțelegeam, eram tânăr student la Drept, și nu înțelegeam furia Justiției, mai ales că în boxă erau tineri ca și mine, proveniți din sate oltenești, ca și mine. Eu nu avusesem dușmani ai poporului în sat la mine. Mi-am adus aminte furia Justiției și mi-am dat seama că se va repeta acum, la fel ca atunci, cu aceiași judecători care îi judecaseră pe legionari, pe comuniști și care acum tot ei îi judecau pe dușmanii poporului. Paralela era foarte vie. Stând așa, am primit un telefon de la secretariatul consiliului politic (al Departamentului): «Dați repede drumul la radio!» Se anunța arestarea lui Vlad și a celorlalți. Subofițerii de la cabinetul lui (Vlad) au intrat în panică. I-am liniștit: «Generalul Vlad știa, calmați-vă. Mergeți la cabinet și stați acolo dacă sună cineva». Mie mi se tăiase telefonul TO și scurtul în birou, așa că mă duceam la etajul 2 la cadre și dădeam telefoanele de serviciu de acolo"[126].

Scena arestării a fost descrisă de generalul Vlad:

Dl Vlad: *(continuare)* La ora 14.00 am fost la cabinetul ministrului, care era în audiență cu ambasadorul sovietic. Biroul șefului de cabinet era gol, în anticamera respectivă nu era nimeni. De obicei, era forfotă, așa lăsasem în seara de 28 decembrie, când am plecat. Deja suspiciunea mea a devenit aproape convingere. Pe la 14.15 am fost anunțați, eram eu cu doi locțiitori și cu șeful Direcției de contrainformații militare, că suntem așteptați în cabinetul ministrului. Am intrat în

[126] Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluție*, Ed. RAO, București, 2004, pp. 104-105.

cabinetul ministrului, unde erau două persoane de față: viceprim-ministrul guvernului Gelu Voican Voiculescu și șeful Marelui Stat Major, generalul Vasile Ionel. Ne-am așezat la masa de consiliu, la care stătusem de atâtea ori în cursul anilor, împreună cu generalul Milea și adjuncții lui, și discutam, și analizam diverse probleme de interes comun, cum mai stătusem și în zilele și în nopțile care precedaseră acest moment. Și, cu un ton foarte normal, dar simțeam că în aer plutește ceva anume, viceprim-ministrul ne-a cerut să prezentăm măsurile pentru ziua de 1 ianuarie, Anul Nou. Eram în ajun, că ce măsuri se iau pe linie de Securitate. Mi-am dat seama că este un pretext, am început să relatez: el a spus nu și că vom începe cu generalul Vasile, care era cel mai mic în funcție și care a raportat ce s-a gândit să facă cu unitățile militare. El era șeful Direcției de contrainformații militare. Nu s-a pus nici o întrebare, am încercat eu să completez ceva, dar mi s-a spus că nu este nevoie, i s-a mulțumit și i s-a spus că poate să plece generalul Vasile. Al treilea semn că ceva este în neregulă pentru mine. A continuat generalul Bucurescu, adjunctul meu, care spunea ce măsuri se vor lua pe linia securității interne, a relatat câteva probleme mai importante, mai ales ce se prevăzuse pentru Capitală. I s-a mulțumit și i s-a spus că poate pleca. A urmat generalul Stamatoiu, locțiitorul meu pentru informații externe. Cu el problemele erau și mai abstracte, nici nu se puteau discuta detalii și nici nu avea cine știe ce de spus în legătură cu ce trebuia făcut în plan extern la ora aceea, și s-a procedat la fel ca și cu ceilalți doi. Am rămas doar eu, dar nu am mai fost întrebat nimic, mi s-a spus că lucrurile sunt clare, totul este în regulă, s-a făcut și o glumă că semăn cu Roosevelt, glumă pe care nu o gust, după care mi s-a urat un An Nou fericit. Am plecat și eu. Bineînțeles că, trecând prin aceleași locuri pustii și ieșind în hol și negăsind pe nici unul dintre cei cu care venisem, certitudinea era absolută acum. L-am întâlnit pe colegul meu de promoție, generalul Hortopan, însoțit de un colonel sau maior și o grupă de soldați, în ținută de război cu cască, cu arme cu baionetă, și m-a invitat să predau arma. Eu niciodată nu am purtat armă la mine. Mi s-a adresat că să predau arma, i-am spus că nu am armă la mine, iar el a spus că nu se

poate, să predau pistolul. Atunci a început generalul Hortopan să mă percheziționeze. Eu i-am prins mâna, i-am arătat epoletul și i-am spus că, dacă trebuie să se facă acest lucru, să o facă dînsul *(arătând spre maior*, n.a.). Și am scos cheile și banii, că atâta aveam, erau cheile de la fișet. Am fost încadrat de grupa de soldați, luat între baionete, introdus într-un TAB unde am stat circa o jumătate de oră, când probabil s-au pornit celelalte, că nu s-a mers în coloană"[127].

După arestare, generalul Iulian Vlad a fost purtat între baionete prin curtea MApN, unde se afla mașina oficială, cu steguleț, a ambasadorului URSS. De la etajul clădirii alăturate, generalul Militaru și ambasadorul sovietic au urmărit trecerea fostului șef al Securității spre transportorul blindat în care a fost urcat, în timp ce un cameraman al Ambasadei URSS filma toată scena. De la sediul MApN, viceprim-ministrul Voican Voiculescu l-a sunat pe prim-ministrul Petre Roman, informându-l asupra succesului operațiunii, iar acesta i-a cerut să se deplaseze la sediul DSS pentru a prelua conducerea Securității. Solicitând o gardă personală formată din ofițeri MApN, Nicolae Militaru a refuzat, pe motiv că aceștia, împreună cu el, pot fi luați ostatici de securiști.

„AMS: Am înțeles că ați fost martor la schimbarea conducerii Securității. Relatați-mi cum s-au petrecut lucrurile.

Ștefan Alexie: Nu știam ce să fac. Cu Vlad arestat, eu treceam la conducerea Securității. În ce mă privește, nu aveam dubii asupra trecerii Securității de partea poporului și a orientării pe care urma să o dau Departamentului. Dar se întâmplau lucruri grave, arestarea lui Vlad, împotriva adevărului. Știam și că noua putere este infiltrată. Mă puteam aștepta la orice. În sfârșit, unul dintre ei vine și mă anunță să mă prezint la cabinetul lui Vlad. Pe moment, atât de concentrat eram, că am crezut că s-a întors. Erau Doicaru într-un costum militar de tergal, vechi, de vară, Virgil Măgureanu, Gelu Voican Voiculescu,

[127] Arh. SR, Stenograma nr. 56/24.01.1994, *Audierea generalului Iulian Vlad*, pp. 21-23.

generalul Pancea, maiorul Mugurel Florescu și o grupă de pistolari. Și Doicaru îmi spune: «Alexie, ați dus țara la marasm, trebuie să o scoatem». Cuvântul *marasm* m-a surprins. Îmi venea să-l plesnesc acolo (agent sovietic încă din anii '50). «Ia spune – îmi zice –, în cât timp poți să convoci toți directorii de unități?» Zic: «Unde?» «Aici», zice. «La sala de consiliu» – îi spun. «Da, în cât timp?» «Depinde. Doriți numai directorii unităților descoperite?» «Nu – zice. Pe toți, și ai unităților acoperite, oricât de departe s-ar găsi, îi aduci aici.» «Durează cam o oră» – îi răspund. «Bine» – zice. În sala aia avuseseră loc ultima oară ședințele de bilanț cu unitățile acoperite. Mi-am adus aminte cum îmi cerea Vlad să-i scriu pe bilețele numele și pregătirea ofițerilor care vorbeau. Și ăștia îmi cereau acum să-i desconspir. Mi-am adus aminte scena de la ședința de bilanț, cum îi scriam lui Vlad pe bilețele: ofițer X, profesor universitar, studii la Köln, ofițer Y specialist în electrotehnică, specializat H.D. *(high degree)* în Statele Unite – Silicon Valey, ofițer Z, lector universitar, Stanford... Mi se rupea inima, dar asta era situația. Am dat niște ordine, n-am să vă spun care, și am adunat directorii. I-am adus în sala de consiliu și a vorbit Doicaru: «Țara este în marasm – la fel cum îmi spusese și mie –, trebuie să o scoatem. Începând din acest moment șeful dvs. este domnul Gelu Voican Voiculescu». Apoi au vorbit Măgureanu și Gelu Voican. Doicaru a revenit: «Tot ce raportăm să se raporteze la el (Voican)». A întrebat cineva dacă mai raportăm și generalului Militaru, pentru că Securitatea intrase în subordinea Armatei. «Da, raportați și lui» – a răspuns Doicaru. «Cum să ajungă rapoartele la domnul Voican?» – a mai întrebat cineva. Intrase, între timp, colonelul Goran. Voican se îmbrățișase cu el, deși eu știam că Goran îl anchetase. Atunci Voican a spus: «Prin el, prin Goran raportați». În primele luni i-au fost date informații lipsite de importanță și informații despre situația din economie, probleme de aprovizionare, apa în baraje, chestiuni din acestea.

AMS: Ce consecințe a avut asupra dvs. această schimbare a conducerii DSS?

ŞA: În aceeaşi noapte de 31 decembrie, după şedinţa de care v-am vorbit, mi s-a întâmplat un lucru ciudat. Era Revelionul, eram la birou. Practic, după arestarea lui Vlad, a lui Bucurescu, a lui Stamatoiu şi a lui Vasile, eu rămăsesem la conducerea fostei Securităţi. Macri era arestat pentru Timişoara. Stăteam şi mă uitam la televizor, când a sunat telefonul şi un ofiţer cunoscut de mine, aflat în serviciu, mi-a comunicat: «Tovarăşe general, avem informaţia că se va încerca uciderea dvs. Veţi fi ucis prin înjunghiere». Informaţia venise pe tehnică, adică fusese aflată ca urmare a ascultării operative a unor telefoane guvernamentale şi prin tehnica amplasată mai de mult în anumite locuri. În continuare, ofiţerul mi-a spus: «Tovarăşe general, luaţi-vă măsuri, este ceva serios». Am cerut amănunte şi el mi-a spus: «La intrare va veni un grup de revoluţionari, între care se vor afla şi doi indivizi care vor înjunghia subofiţerul de la poartă, apoi vor urca la dumneavoastră. Se află în posesia unei schiţe a clădirii». Am luat televizorul şi l-am dat celor de la cabinet, nu le-am spus nimic, nu i-am alarmat, apoi am blocat uşile. Aveam uşi din acelea masive, duble, cu bare între ele. Am pus şi biroul în dreptul uşilor şi m-am aşezat în fotoliu. Aşa am stat toată noaptea. Grupul a sosit la intrare, dar nu s-a întâmplat nimic. A doua zi am găsit plicul la secretariat cu destituirea mea şi trecerea în rezervă. Apoi am aflat că soţia mea avusese o problemă. O trimisesem încă din 22 decembrie la Craiova, dar i-am spus să nu stea acasă, ci la un cumnat. Ei bine, au găsit-o acolo, dădeau telefoane de ameninţare: «Te ascunzi, hai, te găsim oriunde ai fi»"[128].

În ziua de 15 martie 1990, în unitatea militară unde fusese încarcerat într-un dormitor gol, cu uşa de fier zăbrelită sudată, s-a încercat printr-un subofiţer suprimarea generalului Iulian Vlad cu foc de armă. Fostul şef al Securităţii a fost salvat de un soldat de etnie maghiară. Căderea generalului Iulian Vlad a fost explicată convingător şi bine documentat de cunoscutul istoric şi profesor Cristian Troncotă: „Setoşi de răzbunare, de jocul «de-a războiul» ori de-a «teroriştii», cu

[128] Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, pp. 105-107.

tribunale revoluționare și sentințe politice dinainte stabilite, revoluționarii de profesie nu-i puteau ierta generalului Iulian Vlad verticalitatea, adică faptul că nu li se alăturase încă de la început"[129]. Trebuie precizat că această „alăturare de la început" presupunea colaborarea secretă cu KGB pentru răsturnarea lui Ceaușescu, lucru pe care șeful DSS l-a refuzat categoric.

Preluarea conducerii Securității de către Gelu Voican Voiculescu a creat o problemă în interiorul Guvernului. În primul rând, s-a simțit nevoia unui organism de comandă a Securității, organism pe care viceprim-ministrul Voican l-a intitulat Consiliu al Siguranței Naționale. Nu a avut o consacrare juridică. Într-un document nedatat se găsesc și primele decizii luate în privința structurilor Securității:

ORDIN nr. 1
al Șefului Cons(iliului) Siguranței Naționale
Propuneri pentru noul
CONSILIU AL SIGURANȚEI NAȚIONALE

1. Rămân toate direcțiile cu următoarele modificări:

– Dir(ecția) IV va fi încadrată cu ofițeri MApN loiali revoluției; Actuala încadrare va fi redistribuită la unitățile MApN, ca ofițeri, trupă sau specialiști, conform pregătirii acestora; prima măsură va consta în eliberarea de către ofițerii C.I. a birourilor ocupate, odată cu documentele aflate asupra lor. Această documentație va fi predată organelor de comandă a unităților.

– personalul D(irecției) V se demite din funcții, cadrele fiind trecute în rezervă, cu excepția acelora care s-au dovedit loiali prin misiunile îndeplinite.

– situația de mai sus se extinde și asupra Dir(ecției) a VI (cercetări penale). Locurile rămase vacante vor fi completate cu cadre provenite din procuraturile civile.

[129] Cristian Troncotă, *Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România*, Ed. Elion, București, 2003, p. 169.

2. Direcţia personal şi învăţământ urmează a funcţiona ca serviciu independent în cadrul Direcţiei Cadre şi Învăţământ din MApN.
3. Şeful Direcţiei de Informaţii Externe, general-locotenent Stamatoiu Aristotel se demite din funcţie, în locul său fiind numit colonel DEACONESCU ION.
4. La comanda Siguranţei Municipiului Bucureşti se numeşte colonel GORAN GHEORGHE.
5. Se consideră intraţi în inactivitate până la noi ordine:
   - General-colonel VLAD IULIAN
   - General-locotenent VASILE
   - General-locotenent BUCURESCU GIANU

Semnează,
Gelu Voican Voiculescu[130]

Generalul Militaru nu era mulţumit de această situaţie. El contesta autoritatea şi priceperea lui Voican Voiculescu în domeniu, plus că insista ca toate structurile fostei Securităţi să i se subordoneze nemijlocit. Era totodată deranjat de faptul că Voican Voiculescu deţinea o funcţie superioară, aceea de viceprim-ministru, în timp ce el era doar ministru, adică, cel puţin formal, subordonat acestuia. Militaru a ignorat încă de la început autoritatea lui Petre Roman şi a lui Gelu Voican Voiculescu, nu participa la şedinţele de Guvern, preferând să *dialogheze direct cu Ion Iliescu. La conducerea fostei Securităţi a rămas* efectiv Doicaru, agentul sovietic, apoi au fost numiţi alţi doi ofiţeri aflaţi sub supravegherea UM 0110, ca agenţi sovietici – generalii Pancea şi Logofătu. Dacă ar fi să dăm crezare Securităţii, serviciul secret al României trecea din nou, după 45 de ani, sub controlul URSS.

Cine erau trădătorii, cine erau aceşti agenţi sovietici pe care îi urmărise Securitatea? Să ne uităm pe o fişă de cadre a arhivei militare şi să vedem, de exemplu, cine a fost generalul Ştefan Kostyal. Născut în 1920, de naţionalitate maghiară, îşi trece cu mâna tremurândă de

[130] *Historia*, An V, nr. 51, martie 2006, p. 52.

analfabet în prima declarație de angajare în Armata populară, limba română ca limbă străină. Absolvent a șase clase primare, este activat, în 1949, direct maior din soldat, iar după cinci ani este avansat la gradul de general. A făcut șase luni de pregătire la Academia Militară „I.V.Stalin", apoi a fost trimis în URSS timp de doi ani, la Academia Militară „K.E.Voroșilov", unde a devenit coleg de GRU cu Nicolae Militaru. Identificat de Securitate ca agent sovietic, i se înscenează un delict de drept comun și este trimis în închisoare. Acolo l-a cunoscut viitorul om de afaceri Sorin Ovidiu Vântu:

„Sorin Ovidiu Vântu: (...) Individul era cel mai înverșunat comunist pe care l-am întâlnit vreodată.

AMS: Vreți să spuneți stalinist, comunist habotnic!

SOV: Era ceva de speriat. Fusese cel mai tânăr general din Armata română, pe vremea sovieticilor, 24 de ani, nu sunt sigur *(la 34 de ani,* n.a.). Este cel care l-a racolat pe generalul Ioniță. A acționat din ordinul sovieticilor, în anul 1983, în momentul în care au observat că Ioniță acumulase mai multe nemulțumiri legate de intervenția familiei Ceaușescu în politizarea și infiltrarea Armatei.

AMS: Ceaușescu punea accentul pe activiștii de partid, cum fusese el, și pe infiltrarea structurilor de control ale Securității, după model sovietic. Apoi, așa cum spune și Brucan, făcea abuzuri – avansări peste rând, salturi în grad, rude. Apoi, era și curentul înlocuirii generalilor cu studii în URSS.

SOV: Kostyal fusese coleg cu Ioniță la Academia Militară „Voroșilov" din Moscova, în perioada 1956–1958. Ei intenționau să acționeze în octombrie 1984, când Ceaușescu era în Germania Federală în vizită.

AMS: Povestește Brucan în cartea lui.

SOV: Kostyal avea, în realitate, dar secret, cetățenie sovietică. Preventiv! Ținea pașaportul ascuns în casă. Sovieticii își protejau agenții astfel. În caz de pericol, arătau pașaportul și ambasada atrăgea atenția că este vorba de un cetățean al Uniunii. Kostyal fusese arestat pentru furt de energie, la contoarul de acasă. Să mori de râs. Era un om cu leafă de

6 000 de lei pe vremea aia, deci acuzația era absurdă. Kostyal se considera «revoluționar de profesie», stalinist, prosovietic și anticeaușist.

AMS: V-a vorbit despre rețea?

SOV: Se întâlneau în parcul Herăstrău. Securiștii erau pe fiecare alee, așezați într-un dispozitiv care îi obliga, pe Kostyal și pe Ioniță, să o ia pe anumite alei, lăsate înadins pustii, unde se găseau doar una-două bănci libere. În spatele lor era tehnică amplasată în copaci. Kostyal nu a știut până a ajuns în închisoare și și-a dat seama pe timpul anchetei. Conform mărturiei acestuia, sovieticii au abandonat gruparea militară pentru a sprijini, a construi gruparea Iliescu.

AMS: Nu pare verosimil. O răsturnare a lui Ceaușescu nu se putea face doar cu o componentă politică, aflată în afara Puterii. Iliescu nu era nimic în partid. Era nevoie cel puțin de amândouă, adică și de cea militară. Mai degrabă s-au deconspirat ei, vezi greșelile lui Radu Nicolae, vezi cei doi generali care au raportat. Brucan spune că nu era coaptă situația, nu aveau suport popular în 1984.

SOV: Kostyal era un stalinist convins, devotat URSS cu trup și suflet. Pe el îl interesa doborârea lui Ceaușescu pentru că așa ordonase Moscova. Îmi spunea că, personal, Ceaușescu nu i-a făcut nimic, că nici el nu avea ceva cu Ceaușescu, dar..."[131]

Tot în privința securității naționale, CFSN va lua câteva măsuri, strecurate printre cele menite să descătușeze societatea din chinga legislației comuniste, considerate ulterior ca fiind acte de slăbire a suveranității și siguranței statului. La 30 decembrie 1989 era abrogat Decretul nr. 408/26 decembrie 1985 privind unele măsuri referitoare la apărarea secretului de stat și la modul de stabilire a relațiilor cu străinii. Dacă eliberarea contactului cu străinii era de înțeles atunci – de fapt, și imposibil de oprit –, anularea unor restricții privind apărarea secretului de stat este de neînțeles. Apoi, la 12 ianuarie 1990, au fost abrogate mai multe prevederi ale Codului Penal și ale Codului de

[131] Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluție*, Ed. RAO, București, 2004, pp. 13-14.

procedură penală care se refereau tot la siguranța națională. Prin Decretul-lege nr. 12, articolul 2 erau abrogate dispozițiile Codului Penal privind *sabotajul* (art. 164), *trecerea frauduloasă a frontierei* (art. 245) și *divulgarea unor secrete privind interesele obștești* (art. 251)[132], fapt ce a permis nu numai un flux de treceri frauduloase ale frontierei – în primul rând contrabanda –, dar și o penetrare amplă a spionajului economic. Prim-ministrul Petre Roman arată – de altfel, foarte plauzibil – că emiterea acestor decrete a fost cerută expres de unii membri ai CFSN, anume gruparea intelectualilor:

„AMS: Eu vă întreb dacă știți de ce s-au dat aceste decrete irresponsabile atunci, în momentul acela, când țara avea alte probleme urgente.

Petre Roman: Nu știu, că nu era treaba mea, dar vreau să spun că erau decizii politice, așa-numite de liberalizare. Asta cereau membrii CFSN.

AMS: Un moment! Dvs. afirmați că emiterea acestor decrete a fost cerută de membri CFSN?

PR: Da, asta cereau gen Ana Blandiana, Dinescu... «Dom'ne, și să nu mai fie paza aia la frontiere, lasă românii să plece, lasă cu sabotajul, că știm noi...», chestii d-astea.

AMS: Vă întreb încă o dată: membrii CFSN, intelectualii, cum le zic eu, v-au cerut chestia asta?

PR: Da, erau considerate măsuri de liberalizare. Nu cred că aveau alte intenții, Doamne ferește! N-am participat la discuțiile astea, dar știu că discuții au fost.

AMS: Deci n-au fost inițiative ale grupului Ion Iliescu, ci inițiative ale celor din CFSN.

PR: Ideea era să dăm la o parte decretele cele mai odioase ale lui Ceaușescu. Dintre decretele odioase fusese și trecerea frontierei. Domnule, fuseseră omorâți sute de oameni pe frontieră, împușcați fără nici un fel de somație, pac! Sau sabotaj... dacă nu scria că a fost producție de 7 mii de tone, gata... sabotaj, băgat la pușcărie. Totuși, hai să nu uităm!"[133]

---

[132] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 7, vineri, 12 ianuarie 1990, p. 2.
[133] BIINI, *Interviuri...*, pp. 41-42.

Timp de mai multe luni de zile, România a stat fără un serviciu secret funcțional, ofițerii fostei Securități fiind consemnați acasă, cercetați asupra activității anterioare, cercetați sub acuzațiile de crimă sau terorism, și numai într-o mică măsură reintegrați activității curente, sub conducerea reprezentanților MApN. Întotdeauna în astfel de situații de prăbușire a unui serviciu secret se produc nu neapărat penetrări masive, cât penetrări importante.

Constituirea opoziției politice

Prin Decretul-lege numărul 8 din 31 decembrie 1989 a fost reglementată înregistrarea și funcționarea partidelor politice și a organizațiilor obștești[134]. Reapariția partidelor politice după 42 de ani de comunism a avut niște trăsături pe care le poți observa în manifestarea lor autentică, naturală, numai dacă privirea acoperă întreaga scenă politică a României, de la desființarea lor în 1938, trecând prin vremelnica reînființare din 1944, și până la aruncarea lor în pușcării, începând cu 1947.

Cercetarea de dincolo de aparențe a istoricilor specializați în istoria contemporană a României a arătat, după decembrie 1989, că distrugerea sistematică a partidelor politice de către regele Carol II și eșecul acestora de a oferi o soluție politică la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial le-a slăbit substanțial. Principala ruină a rămas în zona structurilor, partidele fiind dezorganizate timp de mai mulți ani prin opera distructivă a regelui sperjur, supraviețuind la debutul regimului de ocupație sovietică prin nuclee reduse numeric. Câștigarea *de facto* a alegerilor din noiembrie 1946 de către Partidul Național Țărănesc și PNL și-a avut originea nu numai în lipsa de alternativă a alegătorilor, ci, în primul rând, în programul politic cu care s-a prezentat această formațiune în alegeri, cel mai apropiat program de cel al comuniștilor. Sistemul comunist, abia instalat, a pornit și el distrugerea

[134] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 9, duminică, 31 decembrie 1989, p. 2.

sistematică, de data asta și fizică, asasinând de la lideri și până la simpli membri tot ce i s-a părut că-i stă în cale. Partidul Comunist, agentură a sovieticilor, a atacat cel mai violent PNȚ-ul pentru că era cel mai puternic adversar pe partea stîngă a scenei politice, acolo unde comuniștii voiau să se instaleze autoritar. Pentru Dreapta aveau un instrument legal – decretele regale întocmite de Lucrețiu Pătrășcanu și semnate de rege prin care au fost condamnați și omorâți „fasciștii" și „cei care au sprijinit fascismul în România".

În 1989, dintre foștii membri marcanți ai partidelor mai supraviețuiau doar câțiva lideri ai organizațiilor de tineret. Cincisprezece ani de la momentul 1990, partidele istorice se aflau în aceeași criză de structură, fiind nevoite (cazul PNL) să se alieze într-un corp politic stufos, de minimă eficiență, dependente la guvernare de aripa continuatoare directă a FSN – este vorba de Partidul Democrat –, pentru ca la începutul anului 2005 Partidul Național Țărănesc să iasă din istorie.

Reprezentanți ai societății civile. Două expresii venite din direcții opuse au surprins încă din primele zile ale anului 1990: „să implementăm economia de piață" și „societatea civilă". Cuvântul „implementare" – de la verbul „a umple" –, rostit de tânărul prim-ministru espaniolist și francofon, a apărut ca un neologism tradus cumva forțat dintr-o limbă străină, pus așadar pe seama deformărilor lingvistice pe care le suferise Petre Roman în timpul studiilor sale din Franța. De fapt, cuvântul – care provine din limba engleză – se afla în dicționar de mult. Cu „societatea civilă" a fost mai greu. Expresia fusese folosită pentru prima dată în *Comunicatul CFSN* din 22 decembrie 1989, dar a trecut neobservată: „... să facem tot ce depinde de noi pentru a reinstaura *societatea civilă* în România". Mulți au înțeles atunci că se trece de la o societate militarizată – ceea ce chiar era – la o societate deschisă, a civililor, a cetățenilor. Confuzia era totală. Era confundată în primul rând *massa* cu societatea civilă. Într-una din operele care vor rămâne ca referință pentru deceniul libertății anarhice (1990–1999), Adrian Marino denunța apucăturile elitei culturale postdecembriste de a-și construi opinia politică pe citate și traduceri din politologi străini, fără o minimă trimitere la lucrările originale românești. Acestea sunt

puține, dar oricum apelul la autorii străini este expresia lipsei de reper pentru un corp social maltratat cu insistență de regimul comunist, blocat în cunoaștere și în comunicare, pentru că reprezenta „pericolul" cel mai mare pentru ideologia marxistă, vehiculând idei. În plus, după ordalia pseudonaționalistă a „naționalismului socialist", în care fuseseră angajați mulți dintre intelectuali, elita culturală postdecembristă a făcut și eroarea de a urî naționalismul autentic. Problema organizațiilor neguvernamentale care s-au înființat pentru a construi, mai degrabă decât pentru a apăra – că n-aveau ce –, societatea civilă, este că au fost percepute de la început drept reprezentante ale Opoziției politice, drept anexe ale partidelor istorice cu aparență de independență și obiectivitate, având în realitate misiunea de a ajuta, cu statura înaltă a elitei culturale, bătălia lor politică. În termeni populari, această situație era introdusă în categoria unei șmecherii, a unei manevre mișculante de „a păcăli pe popor", cum spunea nefericitul Barbu Catargiu în 1862. Or, Mitică sau „fenomenul Gogu" nu acceptă așa ceva. Ele au mai fost văzute drept expresii ale implicării Occidentului pe scena politică din România cu scopul de a aduce la Putere „partidul lor". Urma o vindere de țară. Aceasta era imaginea. **Fondul era mult mai grav: destinate apărării societății civile, noile organizații ale societății civile se aflau, de fapt, în conflict cu ea**. Motivul era – oricare ar fi nivelul pe care vrem să-l acceptăm – inexistența unei societăți civile active, creatoare de stat, de administrație, precum și caracterul primitiv al primelor forme de organizare, prin ONG-uri politizate. În decembrie 1989, ceea ce numim națiunea română s-a comportat exclusiv ca mulțime. Scriitorul Stelian Tănase a fost cât se poate de tranșant pe această temă: „Trebuie observat că mulțimile acestea nu sunt echivalente cu societatea civilă sau cu cea politică. Ele sunt niște mulțimi și atât, cu caracteristicile acestora, și nu se substituie în vreun fel societății politice"[135]. Iar scena politică a cunoscut o bătălie de alt tip: „Elita (elita guvernamentală) și contraelita (opoziția politică) și-au disputat influența nu una asupra celeilalte, ci asupra

[135] Stelian Tănase, *Revoluția ca eșec. Elite & societate*, Ed. Polirom, Iași, 1996, p. 9.

maselor, încercând să le anexeze"[136]. Adrian Marino mai arăta şi că „partidele politice au fost şi sunt însă, totdeauna şi peste tot, doar expresia nivelului societăţii civile, a calităţii unei tradiţii politice. Ea nu a fost perfectă nici înainte de succesiunea regimurilor dictatoriale româneşti"[137]. Am prezentat pe parcursul a trei volume efectele neatingerii nivelului democraţiei autentice şi al economiei capitaliste în România precomunistă[138]. Adrian Marino este chiar „blând" cu calitatea tradiţiei noastre politice. Iar Ghiţă Ionescu atinge esenţa scenei politice româneşti din deceniul libertăţii anarhice, coborând dincolo de morfologia cunoscută a conflictului politic: „Ca instituţie, opoziţia politică s-a dezvoltat ca reacţie faţă de guvern şi, în consecinţă, reflectă într-o oarecare măsură caracterul acestuia"[139]. Atunci când analizăm bătălia politică dată în perioada ilegitimităţii juridice a Puterii postdecembriste, trebuie să luăm în permanenţă în calcul faptul că atât partidele politice de Opoziţie, cât şi organizaţiile societăţii civile au apărut şi au acţionat după chipul, asemănarea şi apucăturile Puterii instalate în decembrie 1989.

Societatea civilă românească, abia întrezărită prin ultime supravieţuiri ale presei independente şi prin câţiva gazetari de valoare (Cristian Tudor Popescu, Ion Cristoiu, Emil Hurezeanu,), nu s-a constituit nici astăzi, după două alternanţe politice la guvernare. Cetăţeanul este în continuare lipsit de apărare în faţa statului. „Cât priveşte originea noţiunii de societate civilă, Hugo Grotius încă opera cu distincţia dintre societatea globală şi stat. Dar cuplul conceptual *societate civilă–stat* a apărut, se pare, pentru prima oară la istoricul şi statisticianul german A.L. Scholtzer. În 1768 însă apărea la Leipzig în traducere germană *Eseu asupra istoriei societăţii civile* al lui Ferguson (1766), sub titlul

---

[136] *Ibidem*, p. 28.

[137] Adrian Marino, *Politică şi cultură, Pentru o nouă cultură română*, Ed. Polirom, Iaşi, 1996, p. 123.

[138] Vezi Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. I-III, Ed. RAO, Bucureşti, 2001-2002.

[139] Ghiţă Ionescu, *Opoziţia. Trecutul şi prezentul unei instituţii politice*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 75.

Versuch über die Geschichte der bürgerlischen Gesellschaft. «Societatea civilă – spune Hegel – este diferența care intervine între familie și stat, deși desăvârșirea ei este mai târzie decât aceea a statului; căci, fiind diferența, ea presupune mai înainte statul, pe care, pentru ca să subziste, ea trebuie să-l aibă în fața sa ca pe ceva de sine stătător. Creația societății civile aparține, de altfel, lumii moderne, care, abia ea, recunoaște tuturor determinărilor Ideii îndreptățirea lor»"[140]. La teorie stăm bine: „Societatea civilă, în accepția pe care o confer acestui termen, este o categorie ideală tipică (un *ideal-tip*, în sensul lui Max Weber), care nu numai descrie, dar și reprezintă un ansamblu complex și dinamic de instituții neguvernamentale protejate de lege, care sunt în general nonviolente, care se organizează și se determină singure și care sunt într-o permanentă tensiune între ele, dar și cu instituțiile statului care le încadrează, le restricționează și le înlesnesc activitățile"[141]. În practică însă, organizațiile nonguvernamentale au suplinit lipsa de forță a partidelor politice din Opoziție, iar când acestea au ajuns la Putere, au colaborat cu ele, integrându-se în administrația prezidențială și guvernamentală, ceea ce a fost și este o enormă eroare. Principalele organizații ale „societății civile" au fost Grupul pentru Dialog Social, inițiat în ziua de 31 decembrie 1989, la Hotelul Intercontinental, și Alianța Civică, înființată oficial la 6 noiembrie 1990. Apariția GDS este semnalată în Franța la 2 ianuarie 1990: „... Câțiva intelectuali disidenți, ca scriitorul Stelian Tănase, filosoful Sorin Vieru, poetul Mircea Dinescu și Doina Cornea au creat ieri GDS. Este vorba, potrivit lor, de un «laborator de reflecție critică asupra problemelor fundamentale ale societății civile române». Poporul mai degrabă nu dorește așa ceva. Ce vrea el este scris negru pe alb pe ziduri și chiar pe zăpadă: Jos comunismul!"[142] La nouă zile de la înființare, Alianța Civică organizează prima manifestare „civică", la care se scandează: „O demisie

[140] Cristian Popa, *Structura societății civile în concepția lui Hegel* în *Revista de teorie socială*, tomul V, nr. 4, Ed. Academiei Române, București, 2001, p. 77.
[141] John Keane, *Societatea civilă. Imagini vechi, viziuni noi*, Institutul European, Iași, 2003, p. 13.
[142] *Le Figaro*, nr. 14 106, 2 ianuarie 1990, p. 4.

pentru liniștea noastră" și „Jos emanatul!", precum și alte lozinci și chemări cu evident caracter politic angajant[143].

Reînființarea Partidului Național Țărănesc. Analiștii reapariției și evoluției partidelor istorice pornesc invariabil povestea conflictului cu FSN-ul de la scena respingerii lui Corneliu Coposu la Televiziune de către Alexandru Bârlădeanu și Ion Iliescu. A fost o eroare monumentală a celor doi activiști comuniști, o reacție instinctuală primitivă, deoarece Corneliu Coposu venise să citească – așa cum au dezvăluit ulterior Ion Diaconescu și Ion Rațiu – un text de adeziune și sprijin pentru FSN și Ion Iliescu. De fapt, scena este nesemnificativă, fără nici o influență asupra relațiilor viitoare dintre Putere și Opoziție. PNȚ, în forma cu care s-a reînființat, nici nu exista la acea oră. În după-amiaza zilei de 22 decembrie, un grup de zece foști deținuți politici, membri ai partidului desființat și aruncat în închisori în 1947, ca urmare a trădării lor de către anglo-americani, s-a întrunit acasă la Corneliu Coposu, ultimul secretar al Delegației Permanente a PNȚ. Din grup făceau parte Ion Diaconescu, Ion Puiu, Ion Bărbuș, Sergiu Macarie, Nicolae Ionescu-Galbeni, Ioan Lup[144]. Derutați de succesiunea rapidă a evenimentelor și, mai ales, de faptul inexplicabil pentru ei că „pe Ceaușescu îl părăsiseră toți din jurul său", cei zece bătrâni nu sesizează din primul moment dispariția Partidului Comunist Român, adversarul și călăul lor din 1947. Prin urmare, pregătesc un comunicat prin care afirmau în primul rând identitatea lor de continuatori ai partidului condus de Iuliu Maniu și Ion Mihalache, sugerând totodată că „partidul nu și-a încetat nici o clipă activitatea". Afirmația nu corespundea adevărului, fiind vorba de *supraviețuirea* unui grup de militanți ai partidului, în permanență controlat de Securitate. Transformarea omului politic Corneliu Coposu într-o legendă prin manifestări și opere encomiastice, forțat eroice și exagerate, va distruge și calitatea autentică a personalității președintelui postcomunist al PNȚ la confruntarea cu

[143] Domnița Ștefănescu, *Cinci ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor. Decembrie 1989–decembrie 1994*, Ed. Mașina de scris, București, 1995, p.105.
[144] Tudor Călin Zarojanu, *Viața lui Corneliu Coposu*, Ed. Mașina de scris, București, 2005, p. 144.

istoricii. Copiind formulele stereotipe ale propagandei comuniste despre „lupta în ilegalitate", propagandiștii PNȚ-cd continuă să lanseze fraze caraghioase despre situația din decembrie 1989 a supraviețuitorilor acestui partid: „Deși știau că sunt urmăriți permanent, că sunt infiltrați cu informatori, iar majoritatea erau (sic!) anchetați periodic de către Securitate, menținеau permanent legăturile, atât între ei cât și cu cei care reușiseră să plece din țară. În felul acesta, decembrie 1989 i-a găsit pregătiți și au reacționat cu o promptitudine care a descumpănit autoritățile nou instalate"[145]. Mărturii hilare de acest tip nu ajută la descifrarea și dimensionarea corectă a situației deosebit de grave în care se aflau supraviețuitorii fostului PNȚ condus de Iuliu Maniu, ratând astfel efortul politic extraordinar pe care l-a făcut Corneliu Coposu de a reconstitui partidul din nimic. În acea zi de 22 decembrie, nu cei zece supraviețuitori – între care, se înțelege că erau și informatorii Securității – și nu sprinteneala lor erau importante, ci mesajul politic pe care se pregăteau să-l dea.

Crezul politic al grupului de inițiativă conținea principiile independenței și integrității țării, democrației pluraliste, ale statului de drept și respectării stricte a legalității, apoi enunța nevoia de dreptate socială, de renaștere națională în spiritul moralei creștine, economie de piață, separarea puterilor în stat și libera alegere a organelor de conducere. Mai era inserată în comunicat respectarea drepturilor naționalităților conlocuitoare, așa cum fuseseră enunțate în proclamația de la Alba-Iulia din 1918. În final, „manifestul anunța că PNȚ sprijină ideile democrate cuprinse în proclamația Frontului Salvării Naționale și-și exprimă disponibilitatea de a colabora cu toate formațiunile care luptă pentru restabilirea adevăratei democrații"[146]. Deși simplu și scurt, manifestul PNȚ enunța în cuvinte mai puține principiile de bază ale unui regim democratic autentic, fiind din acest punct de vedere mult mai substanțial decât vorbăria Comunicatului CFSN. Ion Diaconescu se va duce în ziua de 23 decembrie cu acea declarație

[145] *Ibidem*.

[146] Ion Diaconescu, *După temniță*, Ed. Nemira, București, 2003, p. 210.

PNŢ la tipografia de pe strada Brezoianu, unde se tipărea cotidianul *Informaţia Bucureştiului.* Cerând redacţiei să-l publice, află cu stupoare că trebuie să aducă „o aprobare în acest sens de la tovarăşul Brucan, care supraveghea presa şi publicaţiile din partea Consiliului FSN, iar Brucan îşi avea biroul la Casa Scânteii"[147]. Respinşi, şi de la Televiziune, şi din presa scrisă, membrii grupului de iniţiativă intră în impas şi se opresc aici.

În timp ce se frământau cum să găsească o soluţie de a se face cunoscuţi, bătrânii ţărănişti află şocaţi că în oraş circulă deja un manifest – avea forma unei pagini galbene de ziar pe hârtie mai groasă – lansat de Partidul Creştin Naţional Ţărănesc, „continuator al partidului lui Iuliu Maniu" şi care făcea o invitaţie mai multor intelectuali cunoscuţi să se înscrie în acest partid. Printre aceştia erau: Ioan Alexandru, Doina Cornea, Aurel Dragoş Munteanu, Marin Sorescu, Ion Caramitru, istoricii Paul Schuster şi Alexandru Zub, apoi profesorul Ion Mînzatu, episcopul Justinian Maramureşeanul şi episcopul catolic Ioan Robu, dar şi un nume surprinzător – general Victor Stănculescu! Cum a ajuns Victor Stănculescu să fie cunoscut şi inclus în primul partid creştin-democrat, apărut chiar în ziua de 22 decembrie 1989, la câteva ore după ce se întorsese de la Timişoara, rămâne un mister. Trebuie remarcat însă că PCNŢ declara: „Salutăm Frontul Salvării Naţionale", cu explicaţia: „Adeziunea noastră la Frontul Salvării Naţionale înseamnă această chemare de a ne întoarce la noi înşine, la ce avem mai bun, la ceea ce trebuie să săvârşim fiecare conform vocaţiei noastre şi climatului de libertate şi bucurie, dar – jertfă în acest Crăciun peste neamul Românesc"[148]. Sediul Partidului Creştin Naţional Ţărănesc (PCNŢ) era indicat în „Casa Titulescu" de pe Bulevardul Kiseleff. Secretul apariţiei acestui partid şi a publicaţiei sale a fost dezvăluit de revoluţionarul Victor Negară într-o scrisoare din 27 martie 2006, adresată în Suedia lui Iftene Pop: „Ar fi bine să reaminteşti de legăturile voastre, mă refer la tine şi la Liviu Petrina,

[147] *Ibidem*, p. 211.
[148] *Renaşterea*, Anul I, nr. 1, 22-23 decembrie 1989, p. 1.

cu Ioan Alexandru, şi cum, la propunerea lui Liviu Petrina, după fuga lui Ceauşescu pe data de 22 Decembrie 1989, v-aţi adunat în casa lui Ioan Alexandru. Pe la ora 15.00 am venit şi eu, venind direct din Piaţa Palatului, şi v-am găsit punând pe hârtie acel Apel de Înfiinţare a PCNŢ (Partidului Creştin Naţional Ţărănesc), după care ne-am dus la tipografia de vizavi de cinematograful Volga, unde s-a tipărit acel Apel. Iar mai apoi, împreună cu George Conţiu (acum locuieşte în Chicago-SUA), şi cu alţi băieţi de la Biserica Creştin-Baptistă «Sf. Treime», unde era pastor Vasile Talos, am lipit în tot Bucureştiul acea Proclamaţie a PCNŢ şi am răspândit şi primul număr al ziarului *Renaşterea*"[149]. Publicaţia PCNŢ, subintitulată Jurnal al Comitetului de Organizare, avea un colegiu de iniţiativă compus din Ioan Alexandru, Ioan Caraza, Constantin Galeriu, Victor Negară, Liviu Petrina, Iftene Pop şi Pavel Suian. Folosind un limbaj de extracţie ecleziastică, membrii colegiului de iniţiativă anunţau că „PCNŢ s-a născut în focul jertfei pentru dreptate din 22 decembrie. El este partid creştin democrat. Suntem parte a Frontului Salvării Naţionale"[150].

Foştii lideri ţărănişti continuau să se întâlnească – după 23 decembrie, deja impacientaţi – la domiciliul lui Corneliu Coposu. Este interesant că Securitatea, deşi desfiinţată formal, continua să primească informări asupra acestor întâlniri. Ele se vor regăsi în materialele scandalului „Groapa de la Berevoieşti" de mai târziu[151]. Proveniența lor era din *interiorul* grupului Coposu. Ion Puiu va lua legătura cu liderii PCNŢ, constatând că aceştia erau „nişte tineri ardeleni de toată buna-credinţă, foarte dispuşi să colaboreze cu noi în lupta lor politică"[152]. Ion Raţiu va fi şi el informat la Paris asupra apariţiei acelui grup alternativ, numit de informatorul său „pocăiţii". În realitate, era vorba de grupul *Mansarda*, finanţat şi organizat de SUA prin intermediul Bisericii Baptiste, în fruntea grupului aflându-se poetul Ioan

[149] BIINI, *Interviuri...*, p. 372-373.
[150] *Renaşterea*, nr. 1, 22-23 decembrie 1989, p. 2.
[151] Vezi Cristescu Radu Constantin, *Serviciile Secrete din România şi Scandalurile de Corupţie*, 1989–2001, Ed. Antet XX Press, Bucureşti, 2002, p. 71.
[152] *Ibidem*, p. 214.

Alexandru, personalitate de mare sensibilitate, intrată de ceva timp într-o stare mistică, apropiată incoerenței. Grupului *Mansarda* i se asociaseră doi diplomați ai MAE, Liviu Petrina și Iftene Pop, și un scriitor, Pavel Suian, în fapt adevărații conducători ai PCNȚ. „Coposu face niște greșeli foarte grave – îl informa Constantin Constantinescu-Klaps pe Ion Rațiu la 31 decembrie 1989. Ne-a făcut o încurcătură din care nu știm cum să scăpăm. A făcut o fuziune cu un oarecare Alexandrescu–«Pocăiții», mă informează"[153]. „Alexandrescu" era poetul Ion Alexandru, iar „pocăiții" erau cei din grupul asociat baptiștilor, unii dintre ei provenind într-adevăr de la adventiști. În corespondența pe care autorul acestor rânduri a ținut-o cu membrii grupului *Mansarda,* aflați astăzi în Germania și în Belgia, apare și acest episod, relatat de Octavian Mihăescu: „Începusem să îmi caut locul în noua societate. Mă gândeam să mă apuc de agricultură sau zootehnie. Eram tânăr, aveam 27 de ani. Politica nu mă interesa sub nici o formă, decât să o bârfesc și să pot înjura liber la colț de stradă cu vecinul. Pentru care fapt nu m-a interesat aderarea la Convenția Democrată, pe care Ioan Alexandru, Victor Negară, Liviu Petrina și Iftenie Pop o gândiseră inițial. Dar se întâlniseră cu aripa PNȚ-Coposu și așa s-a născut PNȚ-cd. Această neangajare politică a durat până în 12 ianuarie 1990, dată de mare importanță în istoria recentă, ce trebuie atent analizată, pentru că are adâncimi și taine ce încă nu au fost discutate la rece. Este, dacă vreți, ultima lovitură dată de gruparea mea ideii că Marian Mierlă și Dumitru Mazilu știau ce fac și ce vor să apere"[154]. Octavian Mihăescu se referea la faptul că Marian Mierlă și Dumitru Mazilu erau membri CFSN, adică făceau parte din conducerea statului și fuseseră anterior, în conspirativitate, legături ale grupului *Mansarda*, monitorizat de Ambasada SUA în România. Ion Rădoi, lider al studențimii bucureștene, are amănunte care confirmă faptul că PNȚ s-a reînființat printr-o fuziune. Ion Rădoi era implicat în acel moment în organizarea sindicatului studenților din ASE, dar în clipa în care a aflat că se reînființează PNȚ sub conducerea lui Ioan Alexandru și

[153] Ion Rațiu, *op. cit.*, p. 41.
[154] BIINI, *Interviuri...*, pp. 385-386.

Victor Negară, s-a grăbit să se alăture acestora: „M-am dus imediat la ei, dându-mi seama că prin sindicat nu se putea face ceva constructiv, substanțial pentru societate în acele timpuri. Trebuia jucat în atac și nu în apărare. Colegele mele *(de la ASE,* n.a.) nu m-au urmat, decât una dintre ele, considerând că nu partidele tradiționale erau soluția. Am cunoscut acolo, la constituirea partidului în vila aceea de pe Șoseaua Titulescu *(Casa Titulescu de pe Șoseaua Kiseleff,* n.a.), pe Ion Puiu, Corneliu Coposu, Liviu Petrina, Iftene Pop ș.a. N-am fost de acord la început să ne alăturăm lor, deși știam că PNȚ-ul își meritase câștigarea cu 70% din voturi a alegerilor din 1946, voturi furate de către comuniști. Voiam să facem un partid creștin-democrat, similar oarecum celor din Europa de Vest. Ioan Alexandru și Victor Negară au insistat să rămânem alături de ei, fiind astfel, credeam noi, mai puternici. Un bunic, care, de fapt, îmi trezise din copilărie atenția spre analiza societății, fusese liberal și făcuse închisoare din această cauză. Liberalii erau însă neorganizați în acea vreme și oarecum indecișii. Am devenit președintele tineretului la PNȚ care, în urma condițiilor cerute de noi, s-a numit PNȚ-Creștin și Democrat – PNȚ-CD. Apoi, nu eram de acord cu Coposu ca președinte: cum putea concura el, la 65 de ani *(la 20 mai 1990, chiar de ziua alegerilor pierdute, Corneliu Coposu împlinea 76 de ani,* n.a.), cu Iliescu sau Roman, cei care erau în floarea vârstei, ca și politicieni. Brucan, de aceeași vârstă cu Coposu, știuse să stea undeva în spate, asumându-și rolul potrivit. Într-o vreme când totul trebuia să renască, Coposu și ceilalți din generația lui erau departe de a inspira cea mai mică încredere maselor neștiutoare“[155]. Avansul luat de PCNȚ a determinat poziția inițială de grup atașat, nu de inițiator sau nucleu, a grupului lui Coposu, acesta fiind nevoit să-și negocieze asocierea. Criticul literar Mihai Ungheanu are câteva detalii:

„AMS: Domnule Ungheanu, cum ați ajuns la PNȚ?

Mihai Ungheanu: Exista un afiș. L-am văzut pe un zid sau pe un perete, nu mai țin bine minte. Pe afiș era o chemare către oameni de

[155] BIINI, *Acte și Documente...*, Ion Rădoi, *Scrisoare din 22.11.2004,* expediată din Wezembeek-Oppem, Belgia, p. 7 (în arhiva autorului).

cultură... erau citați acolo Ilie Bădescu, Caramitru, Blandiana, Ioan Alexandru, Suianu...

AMS: Era afișul acela pe hârtie galbenă.

MU: Da, da, acela.

AMS: În ce zi l-ați văzut?

MU: Cred că pe 23 decembrie dimineața. Pe el era trecută și o adresă, Casa Titulescu de pe Bulevardul Kiseleff. Partidul nu se numea PNȚ, ci Partidul Creștin Național Țărănesc.

AMS: Cine v-a dus acolo sau cum ați ajuns?

MU: Costel Badea parcă m-a luat, cel care a fost apoi director la Rompres. Dar aș putea spune că am fost dus acolo de niște amici, între care și Badea. La Casa Titulescu, jos, la subsol, era Liviu Petrina cu copiii lui, îl ajutau să organizeze lucrurile pe acolo. Mai era și Iftene Pop. La prima întrevedere am stat cu Radu Theodoru și ne-am întâlnit cu Ioan Alexandru, Petrina și Iftene Pop. La consilierea lui Theodoru, care afișa unele inițiative și părea singurul care se pricepea la problemele de atunci, am plecat, el fiind vădit nemulțumit.

AMS: De ce?

MU: Faptul că nu era ofertantă situația. Se aștepta la mai mult din partea celor de acolo, la o altă atitudine față de cei nou-veniți. După acest episod, au venit la mine să-i ajut într-o chestiune precisă.

AMS: Cine a venit?

MU: Iftene Pop. A venit și m-a rugat într-o zi să stau la sediu pentru a primi niște persoane. Urmau să sosească... Ei, adică Iftene și Petrina, erau plecați cu o problemă importantă și m-au rugat pe mine să-i primesc pe oaspeți. Atunci au apărut Puiu, fostul legionar, care a făcut revista *Bucovina–Basarabia*, încă doi inși necunoscuți mie și după ei a venit la mare distanță și Corneliu Coposu.

AMS: Corneliu Coposu a venit la Petrina, la Casa Titulescu?

MU: Absolut! A venit, eu am făcut oficiile de gazdă, m-am întreținut cu ei pentru scurt timp. Apoi, ei au intrat în discuții cu alți membri ai partidului de acolo până s-a întors Iftene.

AMS: Pe ceilalți nu i-ați identificat?

MU: Nu, erau, în afară de Coposu și Puiu, încă doi necunoscuți

AMS: Era cumva Rădoi, un tip mai tânăr.

MU: Nu, erau în vârstă toţi. Ceea ce am remarcat a fost felul cum erau îmbrăcaţi: cu nişte haine croite altădată, la croitoria de pe vremuri. De discutat, discutau ceva despre puşcărie.

AMS: Când s-a făcut transferul la sediul celălalt?

MU: Cred că era într-o duminică, parcă 31 decembrie, a venit o tanchetă din care a coborât cineva, s-a oprit în faţa sediului şi a cerut probabil evacuarea. Eram cu alte persoane ceva mai în faţă pe stradă şi am văzut scena, dar n-am auzit-o. Am aflat apoi din presă că activitatea acolo a fost oprită şi am înţeles că Petre Roman dăduse dispoziţia asta"[156].

Este interesant că Radu Theodoru, un cunoscut scriitor cu relaţii în Armată şi în Ministerul de Interne, nemulţumit de felul cum a fost primit în noul PNŢ, hotărăşte să-şi organizeze o structură proprie. În ianuarie 1990 el convoacă la Muzeul de Istorie a Municipiului Bucureşti o întâlnire a scriitorilor relaţionaţi cu MApN şi MI, întâlnire la care au participat şi ofiţeri activi, şi în rezervă din cele două instituţii. „La această şedinţă s-au făcut două propuneri importante: constituirea unei asociaţii sau uniuni a scriitorilor militari profesionişti şi înfiinţarea unei reviste care să susţină ideile noii structuri. Radu Theodoru propune ca revista care va fi editată de scriitorii militari să se numească *România Mare*"[157]. Ideea va fi preluată de cuplul mult mai valoros Eugen Barbu–Corneliu Vadim Tudor care, împreună cu Radu Theodoru şi Mircea Muşat, va pune bazele cunoscutei publicaţii naţionaliste. Revista fiind acuzată că ar fi fost o publicaţie a fostei Securităţi, imaginea despre *România Mare* şi membrii săi fondatori va fi transferată şi grupului de iniţiatori ai PNŢ, având în vedere prezenţa timpurie a unui număr atât de mare de viitori publicişti de la *România Mare* la sediile PNŢ. De aici, concluzia că PNŢ a fost înfiinţat de Securitate, că s-au transferat apoi la revista şi partidul

[156] BIINI, *Interviuri...*, pp. 413-414.

[157] Sever Meşca, Ilie Neacşu, *Vadim între Preşedinţie şi Ospiciu*, Ed. Universul, Bucureşti, 2002, p. 228.

România Mare, lăsându-şi „cârtiţele" în formaţiunea lui Coposu. Este nu numai o exagerare, ci şi, în bună măsură, un neadevăr. Reinfiltrarea postdecembristă a PNŢ-cd a fost făcută profesionist şi instituţional, pe canalele fostelor structuri ale Securităţii, din ordinul lui Nicolae Militaru. Este locul unde un grup de ofiţeri din Securitate, Direcţia I, a ştiut să se facă foarte util lui Nicolae Militaru, punându-i la dispoziţie informaţiile despre adversarul politic al FSN.

Potrivit martorilor direcţi Horia Ivan şi Victor Negară, prima întrunire a PCNŢ a avut loc „în casa poetului şi senatorului Ioan Alexandru în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989, la iniţiativa lui Liviu Petrina şi erau de faţă doar Ioan Alexandru, Liviu Petrina, Iftene Pop şi Victor Negară". Cei doi foşti membri ai Grupului *Mansarda* – Negară trăieşte astăzi la Karlsruhe, iar Horia Ivan la Roma – afirmă că „niciodată Ioan Alexandru nu ar fi asumat rolul PCNŢ de a fi continuatorul PNŢ-ului istoric", pentru că „îl interesa în mod deosebit creştin-democraţia, aşa cum i-a fost transmisă prin viu grai de către profesorul său Martin Heidegger şi, bineînţeles, transpusă la dimensiunile istorice şi tradiţionale ale românilor". Informaţia este credibilă, având în vedere că atât Ioan Alexandru, cât şi tinerii membri ai grupului erau afiliaţi organizaţiei Christian Solidarity International cu sediul la Zürich, care avea un pronunţat caracter religios, ecumenic. Prin urmare, este mai credibilă versiunea potrivit căreia Ioan Alexandru şi grupul lui au pledat pentru afilierea la creştin-democraţie, decât povestea cu afilierea PNŢ-ului la acest curent politic occidental de către Corneliu Coposu.

Pe 26 decembrie, cele două grupuri, PCNŢ şi PNŢ, se reunesc acasă la Corneliu Coposu şi hotărăsc fuziunea, urmând ca fostul secretar politic al lui Maniu să fie preşedinte, Ioan Alexandru şi Iftene Pop vicepreşedinţi, iar Liviu Petrina, secretar general[158]. Ion Rădoi va fi ales preşedinte al organizaţiei de tineret. La 2 ianuarie 1990 apar în presa franceză primele informaţii despre PNŢ-cd şi Corneliu Coposu.

[158] Tudor Călin Zarojanu indică în mod eronat ca moment al reînfiinţării PNŢ ziua de 27 decembrie 1989, la Casa Titulescu, *op. cit.*, p. 145.

Erau invocate alegerile din 1946, furate de comuniști, și anii de închisoare ai liderului Coposu. Noul partid abia născut prin fuziune era prezentat ca unul infuzat de tineret, dar cu precizarea că este vorba de organizația de tineret a lui Ion Rădoi. În jurul lui Coposu sunt identificați drept lideri: „Ion Puiu, un inginer, Ion Alexandru, tentat de ecologie, părintele Constantin Galeriu, un preot"[159]. Ca urmare a nemulțumirii bătrânilor țărăniști – stare exprimată și de tonul mesajelor trimise lui Ion Rațiu la Paris – s-a luat decizia ca sintagma Creștin-Democrat să fie scrisă cu literă mică. Negocierile privind împărțirea posturilor la conducerea noului partid au continuat până în ziua de 2 ianuarie, când a fost definitivată lista cu care s-au înscris ca partid politic la Tribunalul Municipiului București (decizie din 8 ianuarie). La scurt timp după înscriere, noul partid anunță și componența conducerii sale, cu precizarea că organul de conducere este Biroul Provizoriu al Delegației Permanente PNȚ-cd: președinte: Corneliu Coposu; vicepreședinți: Ion Puiu, Ion Diaconescu, Ioan Bărbuș, Liciniu Faina, Ioan Alexandru, Iftene Pop; secretari generali: Liviu Petrina, Ion Lup[160]. Numirile păstrau tradiția liderului ardelean, dar împărțirea funcțiilor ținea cont de fracțiunile componente, astfel încât conducerea să conțină reprezentanți ai grupului Coposu, ai grupului Rațiu și ai grupului PCNȚ. Mai este de subliniat că acea conducere se definea ca „provizorie", ceea ce a permis încă de la început contestările și lipsa de unitate. După mutarea în sediul din Bulevardul Carol I nr. 34, a fost definitivată și doctrina politică a PNȚ-cd, pornind de la cele patru principii de bază sintetizate de Iuliu Maniu în 1944: „morală creștină, patriotism luminat, democrație autentică și dreptate socială". Statutul noii formațiuni politice a fost copiat, cu mici modificări, după cel al PNȚ din 1935, „ultimul în vigoare înainte de interzicerea partidului"[161]. Fostul partid democrat de stânga al țării se reînființa printr-o fuziune, păstrându-și caracterul său fundamental socialist, dar

[159] *Le Figaro*, nr. 14 106, 2 ianuarie 1990, p. 4.
[160] *Renașterea*, Anul II, nr. 2, 12 ianuarie 1990, p. 1.
[161] Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 217.

fiind văzut, datorită vehemenței sale anticomuniste publice și a atacurilor la adresa FSN, ca partid de dreapta, ceea ce era și este rizibil. Ba, unii lideri minori ai partidului chiar au lansat ideea că Maniu condusese în trecut un partid de dreapta, în timp ce „Declarația politică" a lui Iuliu Maniu din 25 iulie 1942 nu lasă loc de echivoc: „M-am străduit să păstrez partidul la stânga partidelor burgheze, și ca formă constituțională, și ca fond politic de reforme practice"[162].

Adoptarea liniei creștin-democrate este una din enigmele reînființării Partidului Național Țărănesc. Este adevărat că cele patru principii politice: „morală creștină, patriotism luminat, democrație autentică și dreptate socială" aparțin creștin-democrației germane moderne, dar se regăsesc și în preocupările timpurii ale unor intelectuali țărăniști. În 1947, Gabriel Țepelea publica în colecția „Problemele timpului" o serie de studii care tratau subiecte de doctrină creștin-democrată: Ion Miclea – *Elemente de politică creștină*, Gabriel Țepelea – *Problema omului în societatea românească* și Coriolan Gheție – *Introducere la omul nou*[163]. Este încă o enigmă cum au hotărât niște persoane total necunoscute bătrânilor țărăniști să înființeze un partid țărănist creștin-democrat, asociind doctrina creștin-democrată cu Iuliu Maniu, în paralel și simultan cu Coposu, Diaconescu și Țepelea! O vorbă spune că, atunci când doi oameni spun același lucru independent unul de celălalt, înseamnă că au fost inspirați de aceeași sursă. Implicarea Ambasadei SUA la București este confirmată de Negară și Ivan: „Este foarte adevărat, o parte dintre noi, așa cum a arătat și dl prof. Alexandru Mihai Stoenescu, eram monitorizați de către Ambasada SUA din București, ca: Horia Ivan, Silviu Despa, Victor Negară, Gheorghe Vruță, Octavian Mihăescu..."[164].

---

[162] *Raport asupra activității grupării național-țărăniste și a lui Iuliu Maniu, de la 1 septembrie 1940 până în prezent*, SSI, mai 1943, reprodus în Mihai Pelin, *Iluziile lui Iuliu Maniu*, Ed. Viitorul Românesc, București, f.a., p. 80.

[163] *Călătorie prin veac. Gabriel Țepelea în dialog cu Emil Șimăndan*, „Vasile Goldiș" University Press, Arad, 1999, p. 97.

[164] BIINI, *Acte și Documente...*, *Scrisoare din 10 martie 2006*. Corespondență cu Horia Ivan și Victor Negară, p. 4.

Reactivarea Partidului Național Liberal. Cea mai importantă formațiune politică a țării, creatoarea statului modern român alături de Partidul Conservator, a început reactivarea sa la 22 decembrie 1989 în apartamentul fostului fruntaș al Tineretului Liberal, Dan A. Lăzărescu, aflat atunci la vârsta de 71 de ani. În apartamentul de pe Bulevardul Lascăr Catargiu (fost Ana Ipătescu) s-au întrunit Dan A. Lăzărescu, Nicu Enescu și Sorin Bottez, cu scopul de a constitui primul nucleu al partidului, avându-i în vedere atât pe supraviețuitorii din țară, cât și pe cei exilați în străinătate. Mai întâi au luat legătura cu Radu Vâlsănescu, fostul secretar al lui Dinu Brătianu, apoi și cu un fost deputat liberal, Barbu Negoescu, în vârstă de 90 de ani. Au sunat-o și pe Sanda Tătărăscu-Negroponte, care a acceptat asocierea, iar la grup s-a alăturat în scurt timp și I.V. Săndulescu. Temători din cauza rafalelor de mitraliere provenite din diversiunea cu teroriștii (apartamentul lui Lăzărescu se afla în imediata apropiere a Secției 1 Miliție), membrii nucleului de reactivare a PNL nu au avut curajul mai multe zile să pună pe hârtie lista conducerii provizorii a partidului. Le era teamă că lista ar putea cădea în mâna Securității. În cele din urmă, aceasta s-a conturat cu douăsprezece nume, între care figurau și personalități cunoscute ale emigrației: Radu Câmpeanu, Șerban Orăscu *(Europa Liberă)* și Dinu Zamfirescu (BBC). Dan A. Lăzărescu, în calitate de scriitor și jurnalist cunoscut, a apelat la doi tineri proveniți din familii liberale, Dan Popescu și Călin Popescu Tăriceanu, pentru a pregăti reapariția ziarului *Liberalul*. „Radu Câmpeanu, Dinu Zamfirescu și Ioana Brătianu au venit la București în prima decadă a lunii ianuarie. În ziua de 6 ianuarie s-a ținut prima adunare de reconstituire a istoricului PNL, într-o sală pusă la dispoziție cu excesivă amabilitate de comunitatea armenească din Capitală, lângă edificiul Bisericii armenești"[165]. Sosirea în țară a lui Radu Câmpeanu a fost relatată chiar de acesta într-un interviu din 19 ianuarie 2006:

[165] Dan A. Lăzărescu, *Confesiuni. Dialoguri realizate cu Radu Țoancă*, Ed. Hestia, Oradea, 1997, p. 224.

„AMS: Pe mine mă interesează dacă atunci s-a constituit, încă de la Paris, un grup Câmpeanu.

Radu Câmpeanu: Nu, nu a existat așa ceva. Și la 27 decembrie, la o adunare a românilor în exil, unde, ca un episod anecdotic, unde venise și Ion Brătianu-cartof, neinvitat...

AMS: Ion Brătianu-cartof, ăsta așa o să rămână în istorie.

RC: Îl bănuiam de gânduri dubioase. El nu locuia la Paris, ducea o existență modestă, era depanator de televizoare, făcuse o școală de depanatori, bună probabil, dar noi nu aveam nici un fel de deschidere față de el, pentru că mergea la Ambasadă, la ceremoniile Ambasadei române la Paris. Or, noi nici măcar nu treceam pe lângă ea, decât când ne duceam la manifestații de protest. Deci, Brătianu-cartof a apărut și el acolo, erau vreo 25-30 de persoane, ne dăduse consilierul municipal un fel de sală, ca o sală de restaurant, dar aveam loc acolo, niște mese, scaune, chiar în centrul Parisului. Și acolo le-am spus așa: «Să știți că am luat hotărârea să mă duc definitiv la București, să pun și eu umărul... așa am spus, să pun și eu umărul la democrația românească. Voi, care vreți să rămâneți aici, rămâneți aici și duceți mai departe organizațiile noastre, ca să fiți legătura noastră cu cei de aici». Pentru că noi stabilisem niște legături acolo, cu niște persoane, străini. La care, țin minte și acuma, Brătianu-cartof zice: «Dar ar trebui să facem și un program de guvernare». Pentru liberali, pentru Partidul Liberal. M-am uitat la el și i-am spus: «Uite ce este, program de guvernare fac cei din țară, care cunosc realitățile, nu noi aici. Noi putem veni cu niște idei generale, ca o direcție mare de acțiune».

AMS: Elemente ale doctrinei liberale, așa cum supraviețuise în exil.

RC: Sigur, sigur. Toată lumea a fost de acord, dar nici unul nu a vrut să vină. A, era și Ioana Brătianu, fata lui Gheorghe! Am pe undeva lista lor. M-am hotărât să vin cu nevastă-mea, care m-a susținut teribil în toate lucrurile astea. N-am găsit bilet imediat, pe 1 sau 2 (ianuarie) și am găsit abia pe 6 ianuarie. Pentru că în avioane veneau reprezentanții asociațiilor de binefacere, doctorii care veneau să dea ajutor aici, era plin. Trebuie să știți că evenimentele din România au

avut un efect atât de pozitiv în opinia publică occidentală, încât pe mine m-a uluit. Oameni care înainte ne disprețuiau, datorită lui Ceaușescu și a faptului că nu făceam nimic să-l înlăturăm, mai arătau o simpatie, dar o simpatie de-asta, ca pentru un nenorocit, un amărît. În momentul acela a fost un reviriment extraordinar în opinia publică. Am ajuns la București, la Otopeni, cu nevastă-mea, parcă pe la 12.00, și îmi puneam întrebarea cu ce ajungem la București. Și ne mai anunța la avion că sunt minus 17 grade.

AMS: Parcă încă nu scăpasem de Siberia.

RC: Exact, îți înghețau oasele numai gândindu-te. Dar, la București, se întâmplă un lucru extraordinar. Avionul s-a oprit, a aterizat, am ieșit printre ultimii cu o anumită emoție, știți, să calc din nou pe solul românesc pe care îl părăsisem de 17 ani. Dina o ia puțin înaintea mea și cred că am ieșit ultimul pe scară, însă jos, la ultima treaptă, era pilotul, cineva în uniformă, o doamnă de la TAROM și un maior de Miliție cu căciulă de-aia cu urechi, trasă pe cap. Când trec încet și pun piciorul jos de pe scară milițianul îmi spune: «Bine ați venit, domnule Câmpeanu!» Am rămas trăsnit. De unde știe ăsta cine sunt eu, cum arăt? Ies, mă duc la bagaje, trecem prin poarta de control și, când ies, un căpitan de grăniceri îmi spune: «Bine ați venit, domnu' Câmpeanu». «Măi, de unde știți voi că vin eu astăzi?»... Ca să văd în hol acolo peste 30 de persoane care m-au văzut, m-au întâmpinat cu entuziasm. M-au primit așa de bine... mulți dintre ei fuseseră cu mine în închisoare, nici nu le mai știam bine numele..."[166]

Bun orator, bine relaționat cu autoritățile unor state occidentale, dar și experimentat observator și analist politic, Radu Câmpeanu a fost desemnat secretar general al PNL. Corneliu Coposu va denunța acest nucleu inițial al PNL drept o grupare reziduală a Partidului Liberal–Tătărescu, colaboraționist al dictaturilor carlistă și comunistă, acuzat de țărăniști ca fiind principalul vinovat de dezastrul țării înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. Într-un

[166] BIINI, *Interviuri*..., pp. 390-391.

interviu din noiembrie 1994, Coposu se plângea că „PNL care s-a reconstituit în ianuarie 1990 nu avea nici o legătură cu PNL istoric. Ceea ce s-a reconstituit în 1990 nu a fost PNL istoric, ci ramura disidentă din PNL a lui Guță Tătărescu. De fapt, foștii disidenți ai lui Guță Tătărescu au reactivat PNL"[167]. Nucleul de reactivare PNL avea însă o problemă majoră – din stricta perspectivă a partidului – și anume tradiția care urca la președinție pe unul dintre Brătieni sau pe cel desemnat de el. Vintilă Brătianu, fiind în străinătate și având soția grav bolnavă, a refuzat locul de drept. Murind în închisoare, Dinu Brătianu, ultimul descendent direct al lui Ion C. Brătianu, a lăsat prin testament conducerea partidului istoricului Gheorghe Brătianu, precum și mesajul ca președintele „să nu fie de vârstă înaintată, pentru a asigura continuitatea acțiunii sale în viitor"[168]. Din păcate, și Gheorghe Brătianu a murit în închisoare, alte tentative de reconstituire a PNL în clandestinitate eșuând în camerele de anchetă ale Securității. Așadar, problema numărul unu și care este și cauza reală a înregistrării partidului atât de târziu (15 ianuarie 1990) a constat în dificultatea de a alege un președinte. Primul număr al ziarului *Liberalul* se arăta destul de realist în privința viitorului: „O muncă anevoioasă, migăloasă, ne așteaptă. Se cuvine să vindecăm răni adânci, săpate în carnea poporului român de 50 de ani de dictatură aproape necurmată. Carnea spirituală a neamului românesc sângerează încă. O muncă uriașă, de reprofilare educativă în stil european, sub egida libertății, trebuie să ne întrunească energiile și să ne îndrumeze strădaniile"[169]. Problema conducerii rămânea totuși foarte acută. Potrivit lui Dan A. Lăzărescu, profitând de absența din București a opt dintre membrii nucleului de conducere, Radu Câmpeanu a organizat un congres, la 31 martie 1990, unde a fost ales președinte. Probabil că Lăzărescu se referă la pregătirea congresului, pentru că, de participat, au participat toți liderii la acel congres. „Lovitura", așa cum a fost calificată de

[167] Liviu Vălenaș, *Convorbiri cu Corneliu Coposu*, Ed. Ars Longa, Iași, 2005, pp. 134-135.
[168] Șerban Rădulescu-Zoner, Gheorghe Cliveti, Gheorghe Onișoru, Dumitru Șandru, Apostol Stan, *Istoria Partidului Național Liberal*, Ed. All, București, 2000, p. 292.
[169] *Liberalul*, Anul II, nr. 1, 4 ianuarie 1990, p. 1.

liderii nemulțumiți (Lăzărescu însuși viza în secret funcția de președinte), a fost criticată și îndelung acuzată – inclusiv după ce Câmpeanu a eșuat grav în 1992 –, dar trebuie spus că a rezolvat problema cea mai grea a partidului.

În general, comportamentul Partidului Național Liberal după reapariție a fost echilibrat pe scena politică și foarte bine axat pe problematica economică. În primul interviu pe care îl acordă revistei *22*, Radu Câmpeanu arăta că programul PNL era, de fapt, programul economic liberal: „Noi plecăm de la ideea că proprietatea individuală e principiul fundamental de organizare economică. Corolaru ei economic este regimul de piață liberă"[170]. În industrie, liberalii prefigurau trei metode de privatizare: prin cumpărare de către un investitor puternic, prin societăți pe acțiuni și prin cumpărarea de către angajați, aceasta din urmă fiind „privilegiată de noi". Câmpeanu mai dădea un mesaj pozitiv, prin nevoia de a evita „două mari dificultăți care au apărut peste tot în aceste țări așa-zis comuniste: șomajul și inflația". În sfârșit, el îndepărta temerile populației cu o remarcă extrem de percutantă la acea dată: „Nu vom importa un liberalism american, englez sau francez în Țara Românească. Noi acceptăm principiile, credem în ele, dar realitățile noastre presupun adaptarea modelelor"[171]. Acest mesaj îi convenea cel mai mult lui Ion Iliescu, motiv pentru care a și căutat o înțelegere cu liderul liberal. Tinerii liberali D.D. Popescu, Dinu Patriciu și Călin Popescu Tăriceanu erau percepuți chiar ca „specialiști" în economie, ca urmare a mai multor apariții televizate, dar mesajul lor era diferit de cel al lui Câmpeanu, dovedindu-se adepți ai „terapiei de șoc". A mai contat foarte mult în succesul PNL și percepția de diferență cu PNȚ-cd, pozițiile publice ale PNL fiind de multe ori susținute de tinerii partidului, fapt ce a atras categorii urbane cu nivel de educație medie și înaltă și majoritatea studențimii. Tot spre deosebire de PNȚ-cd, a cărui colaborare cu conducerea FSN era bine camuflată, PNL a intrat în dialog cu Ion Iliescu și Petre

[170] *22*, Anul I, nr. 2, 27 ianuarie 1990, p. 19.
[171] *Ibidem*.

Roman într-o manieră deschisă, ceea ce i-a adus lui Radu Câmpeanu și acuzația de oportunism: „La sediul Partidului Liberal ne-a primit îndată Câmpeanu, cu toată gloata care se înghesuia prin culoare și birouri. Mi-a făcut pe scurt o expunere a situației politice și am rămas destul de nedumerit să constat că de pe atunci considera că trebuia lucrat mână în mână cu Iliescu. Văzîndu-l apoi la televizor alături de Iliescu zi de zi în ședințele acelui erzaț de Parlament «emanat» din revoluție și numit FSN, am adulmecat o oarecare tacită complicitate. Nu puteam intui consecințele – catastrofale pentru partidul lui – ale acestei opțiuni"[172]. Primul semnal public al cooperării cu FSN a apărut în ziarul *Liberalul*, printr-o declarație a lui Radu Câmpeanu preluată de *România Liberă*: „Actualei puteri nu i se poate cere să facă totul și într-un timp foarte scurt"[173]. Nu au lipsit frămîntările interne:

„Radu Câmpeanu: Acuma am să vă spun care este substratul chestiunii, că s-a văzut pe urmă. Dan Lăzărescu a vrut să fie președintele partidului, n-a îndrăznit s-o spună însă. Și a făcut tot felul de chestii pe urmă. A făcut și unele acțiuni murdare. Un exemplu: exista o revistă pe nume *Baricada*. Și a dat un interviu... era CPUN-ul și eram ales vicepreședinte. Președinte era Iliescu, el de multe ori nu era și atunci prezidam eu ședința. Lăzărescu era și el unul din cei trei reprezentanți liberali în CPUN, Săndulescu mai era și mai era cineva, cred că Enescu. În *Baricada* apare un interviu al lui Dan Lăzărescu că eu nu mă înțeleg cu Alianța Civică, nu pot să mă înțeleg cu ei, începuse Alianța Civică, nu mă pot înțelege cu intelectualii pentru că eu nu sunt un intelectual, că n-am terminat Facultatea de Drept, n-am făcut studii.

AMS: Poate vă referiți la GDS, nu Alianța Civică. Alianța Civică s-a înființat în noiembrie.

RC: Da, cred că GDS-ul. Lăzărescu dă declarația asta, mă apucă rîsul, îmi iau diploma și mă duc la director. Vă dau în judecată. Ăia

---

[172] Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie (1948–1990)*, Ed. Albatros, București, 2002, p. 439.

[173] *România Liberă*, nr. 14 048, 9 ianuarie 1990, p. 3.

slugarnici, nu că nu noi, el a declarat, a făcut, a dres, v-a denigrat. L-am chemat pe Lăzărescu la mine... Numai că n-a căzut în genunchi. I-am spus: «Dane, dacă mă supăr pe tine, te las și fără pantaloni». «Nu că...», penibilă chestiunea.

AMS: Prin urmare, a participat la congres.

RC: Sigur, erau toți acolo.

AMS: Neagu Djuvara în amintirile sale povestește cum s-a întors în țară, cum a venit la sediul PNL, s-a întâlnit cu dvs. și i-ați făcut o prezentare a situației în care domina ideea colaborării cu Iliescu și FSN. El afirmă că a sesizat începutul compromisului cu FSN-ul. În mediile intelectuale, și astăzi aveți imaginea publică a liberalului care-i făcea compromisuri lui Iliescu. Eu știu că a existat o relație între liderii de partid de la Putere și din Opoziție. Calitatea de curier între dvs. și Iliescu o avea domnul Radu Ciuceanu.

RC: A fost și el, au fost mai mulți. Erau discuții mai ales organizatorice. Problemele politice le discutam direct cu Iliescu, așa cum era normal"[174].

Cauza reală a politicii nuanțate duse în primele luni ale anului 1990 de Radu Câmpeanu se constituia atât dintr-un considerent istoric – faptul că în istoria modernă a României tradiția era că un partid era adus la putere pentru a organiza alegerile –, cât și din situația imediată că partidul trebuia organizat în teritoriu, unde trebuia să se facă cunoscut și, mai ales, lăsat să acționeze. În starea publică de atunci și cu FSN-uri locale înființate în toate întreprinderile, orașele și primăriile țării, o colaborare cu Puterea în zona administrativă i se părea lui Câmpeanu indispensabilă. Mai mult decât atât, strategia lui Radu Câmpeanu se orienta și spre participarea cât mai timpurie la guvernare, pentru a avea posibilitatea practică de a aplica rapid reformele economice care să creeze baza electorală a partidului, elementele clasei mijlocii. Silviu Brucan a perceput corect mișcarea: „Cred că la noi în țară, avansul surprinzător pe care l-a luat Partidul Național

[174] BIINI, *Interviuri*..., p. 394.

Liberal în raport cu Partidul Național Țărănesc se explică tocmai prin apelul liberal la elementele sociale încă în fază embrionară care tind spre un statut de clasă mijlocie"[175]. Chiar și în momentul primei fracționări – 23 iulie 1990 –, motivația rupturii a fost tot de natură economică, PNL-AT intrând la guvernare cu FSN pentru a putea aplica reforme, nu din motive ideologice: „Prin tot ceea ce făcea, PNL-AT contrazicea motivațiile luptei *inventate simbolic* dintre comunism și anticomunism. În plus, apropierea tinerilor liberali reformiști de tinerii feseniști liberali contrazicea chiar axioma luptei antifeseniste: ea demonstra că până și în interiorul organizației adverse existau grupuri și fracțiuni cu care se putea discuta și conlucra"[176]. Situația avea și alte surse, una dintre ele fiind faptul șocant pentru partidele din Opoziție că Petre Roman s-a prezentat la al doilea mandat cu un program economic liberal, altă sursă fiind percepția publică asupra distanțării prim-ministrului și a guvernului său de nucleul neocomunist al lui Ion Iliescu. A treia era impactul pozitiv extern al echipei guvernamentale.

Reînființarea PSDR. La 18 ianuarie 1990 era reînființat oficial fostul Partid Social Democrat Independent al lui Constantin Titel Petrescu, avându-l ca președinte provizoriu pe Sergiu Cunescu[177]. Ca și fostul partid, PSDR era o formațiune simbolică – „partidul din autobuz", cum i se spunea –, mai mult încă handicapată de colaborationismul obținut sub teroare al lui Titel Petrescu: „Astăzi sunt în situația de a recunoaște ceea ce a devenit evident: justețea politicii Partidului Muncitoresc Român, bazată pe conducerea societății de către proletariat și pe alianța cu masele largi ale țărănimii"[178]. Nesemnificativ în bătălia politică, PSDR va fi cooptat în grupul de vârf al Opoziției pentru că apucase un sediu mai spațios în care se puteau ține ședințele partidelor istorice.

---

[175] Silviu Brucan, *Democrația în România începe cu democrația în Front*, Ed. Semnalul, București, 1990, p. 8.

[176] Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, p. 65.

[177] Stan Stoica, *România. O istorie cronologică (1989–2002)*, Ed. Meronia, București, 2002, p. 19.

[178] *România Liberă*, nr. 3 469 din 11 decembrie 1955, „Scrisoarea lui C. Titel Petrescu".

*

Constituirea scenei politice românești postdecembriste a fost marcată de slăbiciune. Pe de o parte, am avut o putere instalată în fapt revoluționar, marcată și urmărită de complicitatea la fenomenul diversionist-terorist și la intervenția sovietică, căutând totodată să dea asigurări Moscovei că situația s-a stabilizat, pentru a potoli intervenția, iar pe de altă parte o Opoziție fragilă, compusă din fragmente improvizate, puternic impregnate de efectele dezastruoase ale unei dominații comuniste de 45 de ani. Confruntarea lor din perioada pe care o analizăm nu va avea un caracter doctrinar, chiar dacă public se acredita ideea vagă a unei lupte neocomunism–anticomunism, ci se va înscrie în categoria istorică a luptei pentru putere. Ilegitimitatea juridică a puterii instalate prin transformarea FSN în partid a reprezentat fondul istoric al luptei dintre Putere și Opoziție între ianuarie și mai 1990.

CAPITOLUL III

FORMAREA PRIMULUI GUVERN PETRE ROMAN (27 decembrie 1989–2 ianuarie 1990)

Analiza guvernării Petre Roman porneşte astăzi şi cu un handicap, şi cu un avantaj. Dificultatea provine din faptul că cel dintîi prim-ministru al erei postcomuniste a fost îndepărtat din funcţie ca urmare a unei operaţiuni profesioniste de discreditare şi a unei acţiuni violente care se înscrie în categoria istorică a loviturii de stat. Discreditarea s-a încastrat în mentalul colectiv pentru mai mulţi ani şi se dovedeşte şi astăzi, după mai bine de un deceniu şi jumătate, destul de rezistentă. Abia în ultimii cinci ani oamenii au început să vadă în Petre Roman o victimă a loviturii din septembrie 1991, dar numai în raport de adversitate/ostilitate faţă de Ion Iliescu. Avantajul vine din faptul că distanţarea de evenimente, precum şi apariţia unor informaţii şi documente oficiale pot deslusi multe părţi din adevărul necunoscut atunci, în perioada decembrie 1989 – iunie 1990.

Personalitatea prim-ministrului Petre Roman

Petre Roman s-a născut la 22 iulie 1946 la Bucureşti, ca fiu al lui Valter Roman, la acea dată şef al Direcţiei de propagandă din Inspectoratul General al Armatei (nivelul 7-8 în nomenclatura comunistă), şi al Hortensiei Roman (născută Vallejeo Elarduy), o catolică de origine spaniolă (bască, după mamă), fostă luptătoare republicană. Din

clasa a X-a de liceu, Petre Roman descoperă pasiunea pentru matematică și inginerie, iar din 1963 devine student al Facultății de Energetică a Institutului Politehnic din București, pe care o absolvă în 1968 ca șef de promoție. Din același an devine asistent universitar la aceeași Facultate. După absolvire reușește la concursul pentru obținerea unei burse de studii în Franța, la Universitatea „Paul Sabatier" din Toulouse, unde pleacă în decembrie 1970. „Bursa a fost în perioada 1971–1974 – va declara Petre Roman în 2004. În realitate, pe scrisoarea de acceptare scria că trebuie să mă prezint obligatoriu în octombrie 1970, la începerea cursurilor, dar nu am primit viza, s-a întârziat cu pașaportul... știți cum era atunci, și am reușit să plec abia în decembrie 1970. Profesorul Escande, prieten al profesorului și mentorului meu, academicianul Mitu Dumitrescu, mi-a scris că pot să vin când vreau și am ajuns abia în decembrie 1970. De aceea spun că bursa a fost începând din 1971"[179]. În perioada guvernărilor sale, a fost lansată informația falsă că Petre Roman a fost trimis la bursă în Franța de către Elena Ceaușescu, pentru a-l îndepărta de fiica ei, Zoia. Dezinformarea căuta să discrediteze pregătirea universitară și profesională a prim-ministrului și să-l amestece în cercul de interese al foștilor dictatori.

„AMS: (...) Nu erați atât de important, erați un student, un bursier... însă ați atras atenția, poate a intervenit și cazul Zoia, deși am înțeles că asta s-a petrecut când erați foarte tânăr.

Petre Roman: Nu, s-a întâmplat în 1972, după primul an de studii. Eram în București la căsătoria unui coleg și prieten de la Politehnică, Adrian Gheorghe, care se căsătorea cu fiica lui Paul Niculescu-Mizil, Aurora, și Zoia a venit ață la mine, dorind să mă cunoască. Îi spusese cineva că sunt un tip sportiv... sunt lucruri naturale, firești.

AMS: Atunci este bine să precizăm că ați plecat la bursă mult înainte să o cunoașteți pe Zoia Ceaușescu și că teza cu trimiterea dvs. la bursă din cauza relației cu ea, din ordinul Elenei Ceaușescu, este complet falsă"[180].

---

[179] Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluție*, Ed. RAO, București, 2004, p. 164.
[180] *Ibidem*, p. 167.

În 1971 susține masteratul cu „Diplome d'Etudes Approfondies", iar în martie 1974 susține teza de doctorat la Institutul de Mecanica Fluidelor din Toulouse, cu tema „Aerarea naturală a curgerilor cu suprafață liberă". Prin decret al Ministerului Educației din Franța obține, ca urmare a concursurilor pe care le-a câștigat, posturi de cadru didactic la universitățile „Paul Sabatier", Școala de Aeronautică și Școala de Hidraulică. În decembrie 1989, revoluția l-a găsit în funcția de șef al Catedrei de Hidraulică și Mașini Hidraulice de la Facultatea de Energetică din București. Ion Iliescu îl cunoștea din familie, încă de copil, fiind totodată și bun prieten cu tatăl său. Potrivit unei legende greu de verificat – mai ales că îl are ca martor pe Nicolae Militaru –, Valter Roman i-ar fi încredințat pe patul de moarte lui Ion Iliescu destinul politic al fiului său. Pornind de la faptul că Spitalul „Elias" din București fusese identificat drept un loc de întâlnire între membrii conspirației organizate de sovietici, Securitatea l-a inclus și pe Valter Roman în complotul care îl avea ca lider pe Ion Iliescu, de unde s-a speculat apoi că și Petre Roman făcea parte din complot. În realitate nu există vreo probă a implicării sale în complotul sovietic, singurele date certe fiind acelea legate de vizitele lui Petre Roman la Editura Tehnică, unde într-adevăr aborda cu Ion Iliescu și subiecte anticeaușiste.

În noaptea de 25 decembrie 1989, Petre Roman a fost anunțat de Ion Iliescu asupra intenției de a-l numi prim-ministru al Guvernului provizoriu. Numirea oficială propriu-zisă a avut loc prin vot al membrilor CFSN în ziua de 27 decembrie 1989, așa cum am arătat. Având în vedere că cei dintîi prim-miniștri deschizători de regimuri noi au sfârșit-o prost de tot – Barbu Catargiu, asasinat, Ion Antonescu, executat, Nicolae Rădescu, alungat din țară – putem spune că Petre Roman a fost norocos, deși a existat un moment când i-a trecut și lui glonțul pe la ureche. Roman a fost cel de-al patrulea prim-ministru cu prenumele Petre, după Petre S. Aurelian (1896–1897), marele om politic Petre P. Carp (1900–1901; 1910–1912) și doctor Petru Groza (1945–1952). Aurelian a căzut după ce a introdus pentru prima oară în România duminica drept zi nelucrătoare și a încercat să creeze

Casa Rurală pentru țărani. Petre P. Carp a căzut prima oară (1901) pentru că a încercat să introducă Legea țuicii, cu scopul de a controla producția și, mai ales, consumul excesiv de alcool, iar în 1912 și-a dat demisia după ce a constatat că în cazul de corupție la nivel înalt „Afacerea tramvaielor" erau implicați colegii săi din Parlament, și liberali, și conservatori. Petru Groza, nefiind membru de partid, este trecut la 2 iunie 1952 de la șefia guvernului în decor. Petre Roman a fost și al șaselea prim-ministru îndepărtat printr-o lovitură de forță, găsindu-se, din punctul de vedere al statisticii istorice, într-o companie ilustră: Nicolae Kretzulescu (în 1866), Ion C. Brătianu (în 1888), Vintilă I.C. Brătianu (în 1928), Octavian Goga (în 1938) și mareșalul Ion Antonescu (în 1944).

Constituirea Guvernului provizoriu

Toate informațiile culese asupra traseului lui Petre Roman din zilele de 21 și 22 decembrie 1989, arată că a acționat din proprie voință, că a participat la manifestația de la Inter și la luarea cu asalt a clădiri CC, după desăvârșirea loviturii militare date de generalul Stănculescu. S-au acreditat tot felul de legende, inclusiv că ar fi fost pregătit de serviciile franceze, fără să existe nici o probă în acest sens. Tot ceea ce putem presupune în limitele raționalului este că, în urma unor convorbiri telefonice cu prieteni din Franța, a înțeles că soarta lui Nicolae Ceaușescu este pecetluită. Unul dintre cei care știau foarte bine asta era François Mitterrand, cel care stabilise la 6 decembrie la Kiev împreună cu Gorbaciov detaliile răsturnării de la putere a liderului comunist de la București. O serie de jurnaliști primiseră informația și deja o transmiteau prin articole de presă, astfel că nu pare nimic nefiresc ca un intelectual francez să-l sune pe profesorul român de la Politehnică și să-i împărtășească convingerea sa. Mulți dintre actorii momentului decembrie 1989 erau avizați: Ion Caramitru abia se întorsese de câteva zile de la Londra, Alexa Visarion din SUA, Mircea Dinescu din Germania, Sergiu Nicolaescu tot din Germania, generalul Stănculescu de la Budapesta, Silviu Brucan de la Moscova.

Numirea lui Petre Roman în funcția de prim-ministru al Guvernului provizoriu a fost neașteptată, inclusiv pentru cel numit: „Mă gândeam că voi face parte din guvernul provizoriu, însă, potrivit formației mele și activității mele în învățământul superior, mă așteptam la un post pur tehnic, cum ar fi acela de secretar de stat în Ministerul Învățământului și al Cercetării Științifice"[181]. Așa cum arătam, în seara zilei de 25 decembrie 1989, la puțin timp după execuția lui Nicolae Ceaușescu, Ion Iliescu i-a comunicat lui Petre Roman că va trebui să-și asume funcția de prim-ministru. Ca argumente, Iliescu a menționat că „tu ai experiență, ai condus o catedră, știu cum ai condus-o, și *ne trebuie și un om care să fie din stradă*, de pe baricadele revoluției"[182]. Numirea a fost rezultatul influenței decisive pe care o exercita Silviu Brucan asupra lui Ion Iliescu pe toată perioada săptămânii preluării puterii, Silviu Brucan dovedindu-se calculat și în acest caz. Roman venea din stradă, era bine cunoscut și de Brucan, și de Iliescu, dar mai ales avea charisma unui tânăr educat în Occident și influențat puternic de acesta. De altfel, cunoscând bine mentalitatea lui Silviu Brucan și capacitatea sa de analiză lucidă în condiții de stres, putem afirma că principalul motiv al numirii lui Petre Roman în funcția de prim-ministru, în condițiile în care nu avea nici o pregătire pentru această funcție, a fost de imagine. **Roman era proiectat în ochii publici și, mai ales, ai Occidentului pentru a se vedea mai puțin implicarea sovietică în schimbarea de regim.**

Petre Roman îndeplinea toate condițiile pentru a face imagine de popor autentic revoltat, de grup care a luat puterea din stradă „pe valul revoltei populare", de indivizi democrați care privesc cu încredere spre marea deschidere europeană la care lucrau Marile Puteri. Tip prudent și ascuns, deși propunerea lui pentru funcția de prim-ministru era Virgil Măgureanu, Ion Iliescu l-a acceptat pe Roman din două motive: îl cunoștea încă din copilărie și fusese prieten cu tatăl său și,

---

[181] Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 128.

[182] *Transformări, inerții, dezordini. 22 de luni după 22 decembrie 1989. Andrei Pleșu și Petre Roman în dialog cu Elena Ștefoi*, Ed. Polirom, Iași, 2002, p. 46.

în al doilea rând, vedea în viitorul premier un personaj secundar căruia i se încredințează misiunea exclusivă de a gestiona situația economică. Această atitudine a lui Ion Iliescu era perfect adaptată regimului comunist din România în care prim-ministrul Dăscălescu era un figurant, iar Guvernul, o instituție administrativă lipsită de orice putere. Cu ocazia interviului din 19 mai 2005, Petre Roman a declarat autorului: „În momentul în care eu am fost numit prim-ministru a fost absolut clar: «Roman se ocupă de mersul economiei». Iliescu a spus: «Noi ne ocupăm de politică, voi de gestionarea situației economice»". Virgil Măgureanu nu a ajuns prim-ministru și din cauza faptului că Silviu Brucan îl bănuia de colaborare cu Securitatea, în sensul că el ar fi agent dublu, infiltrat în complot. Nu era adevărat, scurgerile de informații veneau de la alte persoane, unele racolate din grup, altele infiltrate din afară. Dar este de subliniat aici că numirea lui Petre Roman în locul lui Virgil Măgureanu, mentorul și preparatorul politic al lui Ion Iliescu, a provocat o aversiune personală din partea lui Măgureanu și a deschis o rivalitate pe care tânărul prim-ministru a perceput-o foarte târziu.

O privire atentă poate observa cu ușurință faptul că postura lui Petre Roman în nucleul Puterii a fost într-adevăr secundară. Noul prim-ministru nu era membru al Biroului Executiv al CFSN, nici măcar nu era considerat membru *de facto* al CFSN, ca structură politică, nu a avut decizia în ce privește numirea majorității miniștrilor din cabinetul său, nu era autorul și nu semna decretele emise în acea perioadă de CFSN. Bineînțeles însă că a fost perceput ca omul numărul 3 în CFSN, adică în stat, ca urmare a expunerii sale mai mari pe televiziune, aceea fiind și perioada interviurilor date agențiilor de presă și televiziunilor străine, interviuri în care Petre Roman strălucea. Dar principalele numiri, cele pentru portofoliul ministerelor de forță, au fost decise de Silviu Brucan și Ion Iliescu – Militaru la MApN, Mihai Chițac la Ministerul de Interne, acesta fiind o legătură a lui Militaru, Victor Stănculescu la Ministerul nou înființat al Economiei Naționale, Sergiu Celac la Ministerul de Externe, unde secretar de stat a

fost numit Corneliu Bogdan, abia întors din Statele Unite. Șef al Marelui Stat Major al Armatei a fost numit generalul Vasile Ionel.

Fac aici precizarea că ceea ce numim convențional „șeful Securității" din perioada comunistă era în realitate ministru secretar de stat și șef al Departamentului Securității Statului din structura și în subordinea Ministerului de Interne. În Guvernul Roman, Securitatea a intrat în subordinea Ministerului Apărării Naționale, cu denumirea convențională de Consiliu al Siguranței Naționale, și abia ulterior a fost dezmembrată structural, prin separarea SIE și înființarea UM 0215 și a SRI. Nucleul funcțiilor-cheie, valabil pentru orice guvern – și să nu uităm că, în istoria României, Guvernul fusese format de multe ori numai din miniștri ai Apărării, de Justiție, de Interne și ai Afacerilor Externe – era constituit în prima echipă postdecembristă din oameni implicați în complot și în preluarea puterii de la Nicolae Ceaușescu, sub protecția Armatei. Condițiile în care s-a produs numirea ministrului de Justiție și a procurorului șef a fost relatată de generalul Gheorghe Diaconescu:

„Gheorghe Diaconescu: În 2 sau 3 ianuarie am fost chemat de Mazilu la Palatul Victoria. Voia să-l demită pe Popovici. Acolo, Mazilu mi-a spus: «Un grup de procurori din FSN-ul de la Procuratură v-a propus pe dvs. în locul lui. Dați-mi și niște nume pentru Curtea Supremă de Justiție și pentru ministrul Justiției». I-am dat pe Teofil Pop pentru Ministerul Justiției. Spre surprinderea mea, profesorul Mînzatu s-a opus violent la numirea mea, era violent la adresa mea...

AMS: Pentru transcendentali?

GD: Nu am reușit să aflu pentru ce... și atunci s-a scos din mînecă asul Gheorghe Robu, cu mine adjunct. Profesorul Mînzatu a venit la Procuratură cu câțiva ofițeri de la Armată, care s-au urcat pe podium și au îndreptat armele spre sală. În felul acesta a fost anunțată noua conducere a Procuraturii. Ulterior, protestând pentru acea metodă, Mazilu mi-a spus: «Pe Popovici îl dau jos pentru că în 1988 i-am cerut să-l dea în judecată pe Postelnicu pentru încălcarea unor drepturi și Popovici m-a dus cu vorba»"[183].

[183] Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluție*, Ed. RAO, București, 2004, p. 59.

Procuratura şi Ministerul Justiţiei au primit sarcina să rezolve rapid problema pedepsirii vinovaţilor pentru dezastrul ţării şi condamnării complicilor lui Ceauşescu, la fel ca în 1944 şi după. Sigur că aceste procese au fost, în majoritatea lor, covârşitoare, procese politice, care nu s-ar fi putut ţine în condiţii normale, dar care în situaţia excepţională de atunci, de ilegitimate juridică şi „legitimitate populară", satisfăceau dorinţa de dreptate a *massei* şi nevoia de a fi găsit un vinovat. Procesele, întemeiate pe rechizitorii incomplete, politizate, pe lipsa de probe sau pe refuzul de a se prezenta probele deţinute (cazul MApN) au dat condamnări pe care unii inculpaţi le meritau, dar fondul lor a fost preponderent emoţional. Ideea care a plutit difuz peste actele Justiţiei de atunci a fost că ele înfăptuiesc, de fapt, „justiţia populară", ceea ce era perfect sincron cu mentalitatea înapoiată a naţiunii. Este totodată adevărat că stabilirea „adevărului judiciar", care intră în sarcina Procuraturii şi a Justiţiei, a fost îngreunată de condiţiile în care s-au desfăşurat evenimentele, atât în ce priveşte încercarea permanentă a lui Nicolae Ceauşescu şi a complicilor săi de a ascunde crimele comise în perioada represiunii, cât şi ordinele date în Armată şi MI de distrugere a unor probe, după căderea lui Ceauşescu. Este cumva sugestiv faptul că, din totalitatea autopsiilor făcute în teritoriu, au fost prelevate doar 6 gloanţe, în condiţiile în care s-au tras peste 3 milioane de cartuşe![184] Dar, la începutul anului 1990, Procuratura Generală a României a fost în măsură să prezinte CFSN o statistică foarte aproape de realitate asupra consecinţelor în morţi şi răniţi a revoluţiei:

„În timpul evenimentelor din decembrie 1989, atât înainte cât şi după fuga lui Ceauşescu, şi-au pierdut viaţa şi au fost rănite numeroase persoane.

Numărul total al persoanelor decedate este de 1 104, dintre acestea 162 persoane fiind ucise până la 22.12.1989, iar 942 persoane după 22.12.1989.

---

[184] CSJ.SPM, Autor colectiv coordonat de gen. bg. Samoilă Joarză, *Sinteza aspectelor rezultate din anchetele efectuate de Parchetul Militar, în perioada 1990-1994, în cauzele privind evenimentele din decembrie 1989*, p. 18.

În întreaga perioadă, în București au decedat 543 persoane (dintre care 48 până la 22.12.1989 și 495 după această dată), în restul teritoriului înregistrându-se 561 decese (dintre care 114 până la 22.12.1989 și 447 după această dată).

Numărul răniților reprezintă cifra de 3 352, până la 22.12.1989 fiind rănite 1 107 persoane, iar după această dată alte 2 245.

În București au fost rănite 1 879 persoane (dintre care 604 până la 22.12.1989, iar după această dată 1 275), în restul teritoriului înregistrându-se 1 473 răniți (dintre care 503 până la 22.12.1989 și 970 după această dată).

Din totalul victimelor înregistrate după 22.12.1989, 260 de decedați și 545 de răniți aparțineau Ministerului Apărării Naționale, iar 65 de decedați și 73 de răniți făceau parte din Ministerul de Interne.

Conform datelor de anchetă, se mai constată că un număr de 333 de decedați și 648 de răniți sunt urmarea acțiunilor personalului subordonat Ministerului Apărării Naționale, personalul Ministerului de Interne provocând 63 de decese și 46 de răniri"[185].

În martie 2006, un comunicat al Secretariatului de Stat pentru problemele Revoluționarilor arăta că „numărul total al celor decedați este de 1 142, al răniților de 3 138, iar cel al celor reținuți se ridică la aproximativ 760"[186]. Aceste cifre nu au fost confirmate oficial. La Timișoara, de exemplu, încă din februarie 1990, o comisie organizată de studenți (L.S.F.M.) înregistra „86 de morți, 36 de cadavre dispărute, 25 de dispăruți, 352 de răniți"[187], cifre care nu corespund declarațiilor oficiale.

Așa cum datele statistice i-au izbit atunci pe cetățenii obișnuiți cu realitatea lor implacabilă – peste 85% din morți au căzut după 22 decembrie 1989 –, tot așa trebuie să-i fi izbit și pe unii dintre liderii noii puteri. Ei încă puneau această situație pe seama „teroriștilor", deși cifrele indicau cu certitudine ca principal autor trupele MApN. Odată

[185] *Ibidem*, pp. 28-29.
[186] *România Liberă*, nr. 4 871, 15 martie 2006, p. 4.
[187] *Forum studențesc*, Timișoara, nr. 3/1990, p. 4.

cu publicarea acestei statistici – la sfârșitul lunii februarie –, generalul Victor Stănculescu i-a cerut în mod expres prim-ministrului Petre Roman, potrivit mărturiei acestuia: „Nu vă atingeți de cazul «baricada», nu puneți în discuție acest caz". Este posibil ca acesta să fie un indiciu pentru teza folosirii ofițerilor Academiei Militare în actul propriu-zis de represiune. Nu întâmplător, generalul Stănculescu va rămâne ministru și în al doilea guvern Roman. Pentru Ion Iliescu, președinte al unui organ provizoriu, pierderile cauzate de diversiunea din decembrie care îl adusese la putere și de instituția pe care se sprijinea puterea sa au constituit un complex psihologic, distanța de la proiectul preluării pașnice a puterii la măcelul din decembrie marcându-l profund. Menținerea la putere devine în scurt timp, pe măsura creșterii agresivității Opoziției, un scop principal.

La 31 decembrie 1989 a fost publicat în *Monitorul Oficial* decretul-lege privind constituirea, organizarea și funcționarea Guvernului României, act care consfințea misiunea pur administrativă și subordonarea totală a acestuia față de CFSN, adică față de Biroul său Executiv. La articolul 2 se preciza că „Guvernul României exercită conducerea generală a activității administrative pe întreg teritoriul țării, având obligația de a îndeplini obiectivele cuprinse în programul Consiliului Frontului Salvării Naționale, asigurând executarea măsurilor stabilite prin decrete adoptate de acesta"[188]. Deși juriștii echivalează CFSN cu un organ legislativ, pentru că a emis decrete-lege, el nu a funcționat, până la apariția CPUN, decât ca organ politic prezidențial, fiind secondat de un Birou Executiv, ca organ politic, și de un corp de comisii ai căror șefi îndeplineau funcția practică de consilieri prezidențiali. Omul-cheie era șeful Comisiei pentru afaceri externe – Silviu Brucan. La articolul 6, Decretul privind constituirea guvernului Petre Roman conținea o prevedere care nu poate fi decât reflexul controlului total impus de Ion Iliescu și de Biroul său Executiv asupra Executivului provizoriu, dar și semnalul neîncrederii în tânărul lipsit de experiență pe care îl aleseseră pentru Palatul Victoria: „Consiliul

[188] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 9, duminică, 31 decembrie 1989, p. 3 *(Decret nr. 10)*.

Frontului Salvării Naţionale poate anula hotărârile guvernului atunci când consideră că acestea contravin legilor şi decretelor în vigoare sau intereselor poporului"[189]. Prim-ministrul era legat de mâini şi de picioare, nu avea în realitate nici o putere executivă, decât în domenii administrative curente, cum erau cele legate de activitatea ministerelor, de la ministru în jos. Este adevărat că Petre Roman i-a propus pe unii dintre miniştri, dar aceştia au fost numiţi de Ion Iliescu numai în măsura în care i-a acceptat el. De această dată, contemporaneitatea, faptul că istoricul este contemporan cu actorul politic al evenimentului este un mare avantaj. Să-i dăm cuvântul lui Petre Roman:

„AMS: În cartea dvs. *Libertatea ca datorie* insistaţi pe faptul că guvernul nu a fost format de dvs., ci v-a fost dat în majoritate de Iliescu. La Cultură, la Învăţământ am văzut cum, la Justiţie, Procuratură ştiu eu cum. Ceilalţi?

Petre Roman: Pe partea, să zicem aşa, a instituţiilor de forţă, eu am avut un cuvânt foarte mic. Deci, Apărare, Interne, Justiţie, Procuratură. Eu am ales pe partea economică.

AMS: Cum aţi procedat?

PR: Criteriul meu a fost foarte simplu şi era criteriul care provenea din faptul că eu eram deja un manager adevărat. Experienţa mea de şef de catedră de succes şi-a spus cuvântul. Pentru mine, obiectivul principal era repunerea economiei pe picioare, eliberarea de chingile dementei lui Ceauşescu. Pentru mine singura cheie cu putinţă era să pun oamenii cei mai profesionişti în frunte. De unde să-i aflu eu pe cei mai profesionişti?

AMS: Mai întâi spuneţi-mi cu cine v-aţi sfătuit, pentru că aţi afirmat că nu-i cunoşteaţi pe miniştri.

PR: Vă spun cu cine mă sfătuiam. Înainte de toate, mă sfătuiam cu Mihai Drăgănescu, cu care aveam o relaţie deja personală. Eu l-am propus viceprim-ministru. Drăgănescu era un om de o mare capacitate, este încă, şi un om de o onestitate absolut totală şi care a avut

[189] *Ibidem*, p. 4.

curajul să scrie unele lucruri împotriva curentului ceaușist. Fără ca să fie un disident, să ne înțelegem. Criteriul meu era foarte simplu: vom găsi oamenii recunoscuți în branșă ca cei mai tari. Și atunci... la Energie știam eu, Adrian Georgescu. Întrebam: «Cine e cel mai bun din domeniu?» «Adrian Georgescu.» La Chimie: «Domnule, cine e cel mai bun?» «Caranfil.» Și așa mai departe, la Metalurgie, la fel... Apoi Drăgănescu mi-a spus: «Am niște băieți excepționali, care au și experiență occidentală». Zic: «A, e perfect!» Vătășescu, la Electrotehnică, Stoica, la Construcții de mașini...

AMS: Mihai Drăgănescu de unde îi cunoștea pe oamenii ăștia?

PR: Acești oameni lucraseră cu el în materie de informatică. El era președintele Comisiei de informatică și el organiza întruniri, se lupta mult pe tema asta, că România este în mare pierdere... Vătășescu era directorul IPRS Băneasa, Stoica era la Cluj, îi știa, erau oameni pe care îi știa foarte bine, mi i-a recomandat și eu i-am acceptat imediat. Deci, am mers pe mâna lui Drăgănescu. Așa am ales pentru ministerele economice. Am avut o problemă, la Finanțe, unde era Pățan. Pățan a venit și a spus... Eu am întrebat cine e cel mai bun și am avut informații de peste tot că Pățan e de departe cel mai bun. Ulterior am aflat, de exemplu, că Pățan a intrat de 17 ori la Nixon, ca ministru al Comerțului și ca ambasador. Asta spune ceva.

AMS: El l-a propus pe Stolojan.

PR: Și el vine și spune: «Domnule Roman, nu mă puteți pune ministru». «Știu că nu te pot pune ministru, dar tu ești om care știe cel mai bine situația financiară reală a țării. De ce ești tu ministru aici?» Spune: «Catastrofa era așa de mare că Ceaușescu m-a rechemat din Cehoslovacia – era ambasador în Cehoslavacia –, ca să repar. Dar vă propun o formulă: numiți-l prim-adjunct pe Stolojan, pentru că ăsta este un băiat priceput, un om care a muncit mult». Nu mi-a spus că ar fi genial, ci că este un băiat care a muncit mult, «... și eu rămân acolo interimar». Și așa a fost. A mai fost un interimat, al lui Niculescu-Mizil. Nu era un minister important, era la Centrocoop, sau cam așa ceva.

AMS: La Aprovizionare...

PR: Asta era o rețea care furniza alimente, unica structură rămasă viabilă, absolut necesară. Iliescu insista că Mizil este un foarte bun organizator, ceea ce chiar așa a și fost. El a rămas interimar până când a fost arestat.

AMS: Au fost două numiri bune, corecte.

PR: Dar în materie de instituții de forță eu aici n-am avut un cuvânt de spus.

AMS: Vreau să vă reamintesc că în ședința din 27 decembrie, Iliescu a cerut să nu se numească o comisie militară, pentru că se va subordona direct CFSN, adică lui. Foarte important pentru ce s-a întâmplat mai târziu. Este clar că Iliescu a obținut atunci tot ce a vrut. Problema este următoarea: dvs. semnați prima hotărâre de guvern abia în 31 decembrie 1990 (...)

PR: Vreau să spun că pentru aceste ministere economice eu am procedat mult mai expeditiv. Îl luam la telefon și spuneam: «Petre Roman la telefon...» «A!»..., mă rog. «Domnu Vătășescu, de mâine preiei Ministerul Electrotehnicii și Electronicii, ai înțeles? Acum te duci, eu dau un telefon acolo... – în toate ministerele erau niște FSN-uri ad-hoc –, eu dau un telefon acolo și îi anunț că tu ești ministru». Așa am procedat cu toți.

AMS: Urma aspectul formal, decretul...

PR: Erau decrete ale CFSN semnate de Iliescu.

AMS: Printre primele dvs. hotărâri era și trecerea Trustului Antrepriză Generală Energoconstrucția din cadrul Ministerului Construcțiilor Industriale în subordinea Ministerului Energiei Electrice. Era o urgență?

PR: Era o mare urgență. Adrian Georgescu știa foarte bine sistemul și mi-a subliniat că tot ceea ce însemnau lucrările din cadrul Ministerului Energiei Electrice nu puteau să fie făcute de o unitate care nu depindea de Ministerul Energiei Electrice. Era una dintre nebuniile lui Ceaușescu. Și am zis: «Domnule, asta trebuie să fie foarte...» și atunci eu, dând curs, toate măsurile economice care mi se păreau logice eu le luam imediat.

AMS: A doua hotărâre... privind înființarea și organizarea întreprinderii de comerț exterior «Mercur».

PR: Asta nu mai știu cine mi-a sugerat-o și de ce.

AMS: Asigură...

PR: Alimente! Mi-am adus aminte, alimente, alimente!

AMS: Apoi ați numit adjuncți...

PR: Așa era, eu numeam adjuncții, în timp ce Iliescu numea miniștri«[190].

Primul guvern postcomunist avea următoarea componență:

Componența guvernului provizoriu

Petre Roman – prim-ministru

Gelu Voican Voiculescu – viceprim-ministru (coordona neoficial ministerele de forță – Apărare, Interne, Justiție)

Mihai Drăgănescu – viceprim-ministru (coordona neoficial ministerele economice)

Ion Aurel Stoica – viceprim-ministru și ministru al Industriei Construcțiilor de Mașini

Anton Vătășescu – viceprim-ministru și ministru al Industriei Electrotehnicii, Electronicii și Informaticii

Gen. Mihai Chițac – ministru de Interne (până la 14 iunie 1990; înlocuit de Doru Viorel Ursu)

Sergiu Celac – ministrul Afacerilor Externe

Teofil Pop – ministrul Justiției

Andrei Pleșu – ministrul Culturii

Mihai Șora – ministrul Învățământului

Nicolae Stoicescu – ministrul Cultelor

Gen. Nicolae Militaru – ministrul Apărării Naționale (până la 16 februarie 1990; înlocuit de gen. Victor A. Stănculescu)

Gen. Victor Atanasie Stănculescu – ministrul Economiei Naționale (până la 16 februarie 1990)

---

[190] BIINI, *Interviuri*..., pp. 39-41.

Ion Păţan – ministrul Finanţelor
Adrian Georgescu – ministrul Energiei Electrice
Gheorghe Caranfil – ministrul Industriei Chimice şi Petrochimice
Ioan Cheşa – ministrul Industriei Metalurgice
Victor Murea – ministrul Petrolului
Constantin Popescu – ministrul Industriei Uşoare
Ioan Folea – ministrul Geologiei
Nicolae Dicu – ministrul Minelor
Ion Râmbu – ministrul Industriei Lemnului
Simion Hâncu – ministrul Apelor, Pădurilor şi Mediului Înconjurător
Gen. Stelian Pintilie – ministrul Poştelor şi Telecomunicaţiilor
Nicolae M. Nicolae – ministrul Comerţului Exterior
Mihai Lupoi – ministrul Turismului (până la 7 februarie 1990)
Corneliu Burada – ministrul Transporturilor
Dan Enăchescu – ministrul Sănătăţii
Mihnea Marmeliuc – ministrul Muncii şi Ocrotirii Sociale
Mircea Angelescu – ministrul Sportului

Prima imagine publică proiectată despre guvernul provizoriu a fost aceea a unei echipe formate din foşti miniştri, secretari de stat şi activişti de partid ai guvernului Dăscălescu. Au fost alese două exemple – Ion Păţan şi Paul Niculescu Mizil – pentru a fi ilustrată teza continuităţii regimului comunist printr-un regim perestroikist, adică neocomunist. Imaginea nu corespundea realităţii. Împreună cu secretarii de stat, primul guvern Petre Roman era format din 69 de membri, aparent cel mai mare din istoria ţării. Chiar se sublinia în presa de opoziţie că însuşi caracterul său stufos era un simptom al continuităţii comuniste. A rămas astfel în amintirea comună faptul că primul guvern democratic a fost construit pe scheletul ultimului guvern comunist. Petre Roman a afirmat în câteva rânduri acelaşi lucru, explicând că nici nu se puteau produce modificări substanţiale atunci, având în vedere nevoia stringentă de continuitate funcţională în domeniul economic. Analiza ultimului guvern comunist al ţării, cel

condus de Constantin Dăscălescu (instalat la 29 martie 1985 și demis la 22 decembrie 1989), arată că acel ultim Executiv comunist a avut o componență numerică variabilă în cei patru ani și jumătate de mandat. El a cunoscut transformări și modificări frecvente, efect al crizei economice și al tentativelor de gestionare a ineficienței guvernamentale de către Nicolae Ceaușescu. Un calcul atent arată că guvernul Constantin Dăscălescu a fost compus din 65-72 de membri, pe un schelet cu 3-5 prim-viceprim-miniștri (funcții dispărute în Guvernul Roman), 10-12 viceprim-miniștri (doar 4 în guvernul democratic provizoriu) și 48+4 ministere (patru ministere noi: al Electrotehnicii, Petrochimiei, Industriei Alimentare și Contractării și Achiziționării Produselor Agricole), la care se adăugau tot felul de președinți ai unor Consilii Naționale și Comitete de Stat.

În principiu, primul guvern Roman a renunțat la funcțiile, și așa aberante, de prim-viceprim-ministru și la o treime din funcțiile de viceprim-ministru. În cel dintîi guvern Roman se afla în realitate un singur fost ministru al Guvernului Dăscălescu – Ion Folea, ministrul Geologiei, păstrat prin intervenția lui Gelu Voican-Voiculescu. Mai făcuse parte din echipele lui Dăscălescu, dar în urmă cu mai mulți ani, Ion Pățan, fost ministru de Finanțe și fost președinte al Comitetului de Stat pentru Prețuri. El venea în guvernul Roman din diplomație, la fel ca și ministrul Comerțului Exterior, Nicolae M. Nicolae. Paul Niculescu-Mizil nu fusese ministru al lui Dăscălescu. Restul echipei guvernamentale provizorii era format din funcționari guvernamentali din eșalonul 3 (de regulă, pentru noile funcții de secretari de stat) și din rândul specialiștilor, al tehnicienilor în domenii ale economiei (de regulă, directori de întreprinderi sau institute).

Completarea Consiliului Frontului Salvării Naționale cu o majoritate proiliesciană covârșitoare – de la 39 de persoane la 27 decembrie, la 145 de persoane la 30 decembrie –, precum și influența decisivă pe care o aveau ofițerii MApN din teritoriu asupra organizațiilor județene ale FSN, au produs ceea ce presa și Opoziția au numit „o structură neocomunistă", pe care nici cei câțiva intelectuali democrați, nici prim-ministrul Petre Roman nu o puteau contracara. Acesta din

urmă va declara cu sinceritate: „Eram un prim-ministru aproape exclusiv administrativ și, în plus, fără experiență politică, confruntându-mă cu un Comitet al Frontului Salvării Naționale care încerca să mențină mai mult sau mai puțin fățiș o veche gardă de politicieni abili – ca Marțian Dan și Silviu Brucan, acesta din urmă, eminența cenușie a excomuniștilor – oameni care cunoșteau perfect, pentru că le folosiseră în trecut, toate tehnicile și toate trucurile sistemului. Deasupra acestui grup plana figura – pe atunci, trebuie s-o spun, necontestată – a lui Ion Iliescu. Lupta era inegală, cu atât mai mult cu cât, în majoritatea cazurilor, cuvântul meu nu cîntărea în privința deciziilor politice majore ale Frontului"[191]. Ion Iliescu era la acea dată prizonier al conceptului de „guvern de uniune națională", deși nu era vorba de guvernul propriu-zis, ci de CFSN. Acesta s-a grăbit să emită acele decrete considerate a fi de eliberare din legislația ceaușistă care încălca drepturile omului. Silviu Brucan însă vede acest lucru mai nuanțat: „Guvernul FSN a debutat cu eliminarea exceselor ceaușiste (renunțarea la urbanizarea satelor, înlocuirea politicii de sugrumare a micii producții țărănești prin lărgirea loturilor individuale și încurajarea lor pentru a produce mai mult și a desface liber producția pe piață) și cu o serie de măsuri populiste (introducerea săptămânii de cinci zile lucrătoare, retrocedarea părților sociale, cheltuirea rezervei valutare pentru importuri de consum) care au asigurat victoria electorală din mai 1990: FSN cu 76%, Iliescu ca președinte cu 85%"[192]. Evident că nu Guvernul luase acele măsuri, ci Biroul Executiv al CFSN, condus de el și de Ion Iliescu. Încă o dată se vede capacitatea lui Brucan de a comenta acțiunile sale ca fiind făcute de alții. Dar multe adevăruri despre realitățile ascunse ale revoluției, de la deciziile lui Gorbaciov și până la cine cui a dat un telefon, vor fi mereu aflate de la Silviu Brucan. De exemplu, el dezvăluie felul în care s-a polarizat puterea în jurul celor două centre – CFSN și Guvern – încă din primele zile ale funcționării. Cu mai mulți ani în urmă, Petre Roman lansase un

[191] Petre Roman, *op. cit.*, p. 132.

[192] Silviu Brucan, *România în derivă*, Ed. Nemira, București, 2000, p. 19 (procentul FSN a fost de 67%, nu 76%, probabil o eroare de redactare).

enunț critic pe această temă: „Ca mulți alții eram și eu aproape orb la disensiunile potențiale care existau deja în sânul Frontului Salvării Naționale, creat în seara de 22 decembrie 1989 pentru a asigura prima fază a tranziției"[193]. Silviu Brucan este mult mai tranșant, arătând diferența netă între felurile de constituire a celor două centre de putere: „Dacă în guvern – format din tehnicieni și specialiști stând pe picioare proprii și încurajați de prim-ministrul să dea dovadă de independență în gândire și acțiune în exercitarea răspunderilor precise și concrete care revin ministerelor – s-a creat un spirit de lucru și un mediu puțin prielnic lingușitorilor și sicofanților, nu același lucru se poate spune despre mediul înconjurător al președintelui. Aici predomină yesmenii și cei care dau din coate pentru a intra în grația șefului. Mișună așa-zișii activiști politici, legați pe viață de postul lor și, deci, înclinați de «a face totul» pentru a-și păstra scaunul. Nu văd pe nici unul dintre ei spunând președintelui: «Asta nu se poate» sau «Aici ați greșit ori sunteți pe punctul de a greși», și aceasta înseamnă că șeful statului este lipsit de principala sa linie de apărare împotriva unor decizii eronate"[194]. Fie din orgoliu, fie din felul tipic al lui Ion Iliescu de a se îndepărta de oamenii apropiați, de a-i abandona pe tovarășii de drum atunci când devin prea vizibili, președintele CFSN a început să-i facă vânt, cum spune românul, mentorului său. Iar acesta, la începutul lui februarie 1990, l-a părăsit. Florin Velicu a surprins și el momentul:

„**AMS**: Ați fost din 2 ianuarie șeful de cabinet al lui Ion Iliescu.

Florin Velicu: Din 3.

AMS: Au început problemele politice, anunțarea că FSN-ul nu va participa la alegeri, după care mineriadele. Avea convorbiri, întâlniri cu Brucan în această perioadă?

FV: Da.

AMS: Venea des la el?

---

[193] Petre Roman, *op. cit.*, p. 128.

[194] Silviu Brucan, *Democrația în România începe cu democrația în Front*, Ed. Semnalul, București, 1990, p. 12.

FV: Da, dar nici nu pot să cred că Iliescu asculta ce-i spunea Brucan. Pe de altă parte, trebuie să vă fac clar un lucru. Era clar că el nu mai poate să se sprijine pe partidul comunist, nici nu putea să-şi facă alt partid. Tot atât de clar era că CFSN-ul, ăla care a fost primul, avea în componenţă o grămadă de oameni cunoscuţi, care păreau de mare valoare, dar care în realitate erau nişte nulităţi"[195].

Primii paşi în politica externă

Lupta politică, dusă mai ales prin intermediul presei, a creat timp de un deceniu imaginea unui grup de agenţi sovietici, aduşi prin lovitură de stat la putere şi slujind apoi interesele Moscovei. Există însă şi o altă imagine a grupului Iliescu, imagine cunoscută numai la vârful conducerii. Românii au ieşit din regimul Ceauşescu având acel sentiment extrem de puternic al independenţei de Moscova. În realitate, România era un stat din lagărul comunist al URSS, supravieţuirea regimul totalitar de stânga fiind datorată, aşa cum s-a văzut, exclusiv Kremlinului. Mai mult decât atât, în ultimii trei ani de dictatură, Nicolae Ceauşescu închisese şi mai mult sistemul, iar Occidentul îl abandonase, făcând regimul şi mai vulnerabil în faţa sovieticilor.

La momentul deciziei de răsturnare a lui Ceauşescu, conducerea URSS a primit tot sprijinul Vestului, pe considerentul că **România este o ţară din sfera de influenţă sovietică, nu o ţară independentă, ceea ce corespundea adevărului.** Intervenţia neconvenţională a Moscovei din decembrie 1989 a îndepărtat echipa autarhică de la putere şi aparatul ei naţionalist, Securitatea, şi a căutat să-şi asigure la conducere o echipă fidelă. Va trebui să acceptăm cu luciditate că, fără asigurarea acestei fidelităţi, situaţia de la Bucureşti ar fi fost mult mai complicată, dacă nu cumva intervenţia militară se şi petrecea până la urmă, aşa cum ceruseră liderii SUA şi ai Franţei în mod explicit. Prin urmare, prezenţa echipei Iliescu la putere a reprezentat şi o garanţie

[195] BIINI, *Interviuri...*, pp. 146-147.

pentru URSS că România nu va derapa, fapt ce-i conferă lui Ion Iliescu un rol pozitiv, cel puțin până la puciul eșuat la Moscova în 1991. Potrivit unor apropiați, între care Ioan Talpeș, Ion Iliescu era conștient de pericolul pe care îl reprezentau influența și prezența sovietică în România, precum și de responsabilitatea sa patriotică de a feri țara din calea unor noi lovituri. Prin urmare, această latură a situației politice din țara noastră nu poate fi ignorată, motiv pentru care analiza actelor de putere ale lui Ion Iliescu și ale CFSN trebuie trecută și prin filtrul stadiului real al raporturilor Moscova–București. La 6 ianuarie 1990, vizitează Bucureștii ministrul de Externe sovietic, Eduard Șevardnadze, care aduce mesajul transparent de sprijin din partea URSS și, totodată, primește garanțiile așteptate privind păstrarea României în spațiul de interese sovietic. Comunicatul oficial nu trecea de frazeologia tipică relației între țările comuniste: „Convorbirile cu Ion Iliescu, președintele Consiliului Frontului Salvării Naționale, Petre Roman, prim-ministru, Sergiu Celac, ministrul Afacerilor Externe, au confirmat acordul părților, hotărârea lor de a colabora fructuos". În declarația sa pentru presă, Șevardnadze atrăgea însă atenția asupra necesității blocării mesajului anticomunist: „În general, consider că patosul excesiv al negării este periculos. Istoria o fac oamenii vii. Și oricâte pagini negre ar cuprinde ea, nu avem dreptul să le ștergem în mod egalizator. În acest fel, printr-o singură mișcare, pot fi excluse din istorie generații întregi care au ridicat pe umerii lor o mare putere"[196]. Blocarea mesajului anticomunist, care, trebuie să o arătăm, la acea dată, nu se manifesta decât în ziarul *Dreptatea* al PNȚ-cd, sub forma exploziei de frustrare și a nevoii de a striga adevărurile concentraționare, a fost însă foarte bine înțeleasă la Palatul Victoria. Chiar cu trei zile înainte ca ministrul de Externe român, Sergiu Celac, să dea asigurări publice asupra reluării și dezvoltării legăturilor cu Moscova, Mihai Lupoi declara ziaristului Thierry Dejardins de la *Le Figaro:* „Vrem, de asemenea, să dezvoltăm relațiile noastre cu URSS, dar fără nici o condiție. La 22 decembrie noi l-am sunat pe

[196] *România Liberă*, nr. 14 047, 7 ianuarie 1990, p. 1.

Gorbaciov şi l-am întrebat în mod deschis dacă va interveni să-l susţină pe Ceauşescu. El ne-a răspuns că nu s-a pus problema nici o secundă. Dar noi suntem gata, bineînţeles, să lucrăm şi să cooperăm cu Europa de Est. Suntem chiar cei care cer asta"[197]. Este evident că subiectul, poate chiar în perspectiva vizitei lui Şevardnadze, fusese discutat la vârf.

Dispariţia CAER. Petre Roman şi-a început cariera internaţională cu un şoc. Trimis de statul român la şedinţa CAER de la Sofia, prim-ministrul a cerut practic desfiinţarea acestuia. În acea perioadă, Ion Iliescu era încă prizonierul celei de-a doua teme – după cea cu guvernul de uniune naţională – asupra căreia reflectase îndelung în perioada de aşteptare a momentului când trebuia să ia Puterea. Iliescu era convins că România poate să urmeze „modelul suedez", însă Silviu Brucan, printr-o declaraţie publică, i-a retezat toate speranţele: „Social-democraţia suedeză este un lux pentru poporul român". De altfel, teza lui Iliescu despre „cea de-a treia cale" pornea de la o profundă confuzie doctrinară, această teorie politico-economică fiind lansată în anii '60, de publicistul francez Jean-Jacques Servan-Schreiber, ale cărui cărţi *Sfidarea americană* şi *Sfidarea mondială* fuseseră publicate şi în România de Editura Politică. *Sfidarea mondială* avea prefaţa de Silviu Brucan şi era o carte foarte la modă în lumea intelectualităţii comuniste din România la începutul anilor '80[198]. Dar în anii '60, Servan-Schreiber lansase ideea unui centru politic echilibrat, drept „a treia cale", cunoscut însă mult mai bine drept curentul politic **creştin-democrat**[199]. Aşadar, Ion Iliescu ori făcea o confuzie de fond între creştin-democraţia vest-europeană şi socialismul economic suedez, în care vedea o „a treia cale" economică între comunism şi capitalism, ori se gândea la o combinare a lor în România, pentru prima dată în Istorie. La 10 aprilie, Petre Roman va respinge public această teorie: „Trebuie să arătăm că ideea de trecere la economia de piaţă reprezintă

[197] *Le Figaro*, nr. 14 107, 3 ianuarie 1990, p. 4, articolul „Notre Front était pret depuis longtemps".
[198] Jean-Jacques Servan-Schreiber, *Sfidarea mondială*, Ed. Politică, Bucureşti, 1982.
[199] Georges-Marc Benamou, *Le dernier Mitterrand*, Ed. Plon, Paris, 1996, p. 117.

un element de consens al Guvernului, că nu căutăm pentru aceasta nici o «a treia cale», ci plecăm de la dovezile perene ale țărilor dezvoltate din vestul și centrul Europei, ca Austria, Suedia, Finlanda, Franța, R.F. Germania"[200].

Totodată, mentorul politic al liderului CFSN avea să-i mai dea lui Ion Iliescu o lovitură, de data asta într-o discuție privată: „Deși am considerat atunci că FSN era singura forță politică în stare să-și asume conducerea țării, partidele cu trecut istoric (PNȚ și PNL) constituindu-se abia în ianuarie, mi-am dat seama curând că preluarea puterii de către o forță de centru-stânga era o anomalie politică în perioada tranziției la capitalism și la 4 februarie 1990 mi-am prezentat demisia din conducerea Frontului"[201]. Cauza reală a demisiei lui Brucan a fost însă pierderea influenței asupra lui Ion Iliescu, în anturajul căruia s-au instalat câțiva admiratori.

Multe speranțe se legau de ajutorul economic al URSS, de care, trebuie să o reamintim, România depindea în domenii vitale, în ciuda declarațiilor de independență economică și politică ale lui Ceaușescu. Reprezentând România, Petre Roman s-a aflat, așadar, la Sofia într-o situație critică, țara având nevoie de ajutor sovietic pentru redresarea cât mai rapidă a nivelului de trai al populației. Informat de viceprim-ministrul Voican Voiculescu, prin intermediul CIE, asupra situației haotice din economia și comerțul exterior al URSS, Petre Roman va adopta la Sofia o poziție axată atât pe asigurarea urgentă a unui import de produse energetice, cât și pe descătușarea relațiilor economice din vechile legături stabilite între statele comuniste europene.

La începutul anului 1990, Mihail Gorbaciov avea probleme în imediata sa apropiere, atât din direcția lui Boris Elțîn, care lucra pentru independența Rusiei, cât și din direcția guvernului condus de Nikolai Rîșkov, a cărui atitudine reflecta realitatea eșuării *perestroikăi*, realitate pe care Gorbaciov refuza s-o recunoască. Timp de doi ani, Rîșkov

---

[200] *Cartea albă a guvernării Roman (28 iunie 1990–17 octombrie 1991). Documente, rapoarte, informări prezentate Parlamentului*, Ed. Azi, București, 1992, p. 12.
[201] Silviu Brucan, *România în derivă*, Ed. Nemira, București, 2000, p. 19.

reușise să neutralizeze mai multe proiecte de continuare a reformei pe linia *perestroikăi*, acceptând doar programul „celor 500 de zile" întocmit de economiștii Stanislav Șatalin și Grigori Iavlinski, cu scopul de a aplana conflictul pe temele direcției reformei și ale centralismului dintre Gorbaciov și Elțîn[202]. La 11 ianuarie, când are loc ședința CAER de la Sofia, Gorbaciov își punea deja speranțele într-un nou proiect economic: „Pentru februarie 1990, Petrakov și colegii săi pregăteau un nou program economic destinat a deveni primul document oficial după alegerea lui Gorbaciov în funcția de președinte al URSS. Documentul i-a trezit interesul de a-l «studia pe fond» înainte de a-l trimite lui Rîșkov pentru confirmare. Acesta l-a uitat liniștit în fundul unui sertar"[203].

Mandatul cu care plecase Petre Roman de la București spre Sofia era greu de îndeplinit, cu atât mai mult cu cât președintele CFSN era el însuși nelămurit asupra viitorului: „Iliescu vorbea, foarte vag, de o «democrație originală», văzând în Front un fel de legătură informală și deschisă între populație și stat"[204]. Ca urmare a intervenției delegatului Cehoslovaciei, care a cerut în plenul ședinței CAER întocmirea unui studiu prin care să se stabilească dacă organizația mai este viabilă, prim-ministrul român a luat cuvântul arătând că „în prezent CAER-ul nu mai corespunde cu structura europeană a țărilor est-europene după procesele, după transformările pe care le-au cunoscut toate aceste țări, care evoluează în continuare pe calea unor profunde transformări democratice și de liberalizare economică"[205]. În continuare, Petre Roman a arătat că"în momentul actual, pentru România sunt mai importante relațiile bilaterale, deoarece relațiile acestea permit o mult mai operativă, mai eficientă, mai rapidă realizare a schimburilor, a cooperării, a contractelor directe"[206]. Practic, prim-ministrul

---

[202] Andrei Gratchev, *Le mystère Gorbatchev. La Terre et le Destin*, Editions du Rocher, Paris, 2001, p. 216.
[203] *Ibidem.*
[204] Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 139.
[205] *Adevărul*, Anul I, nr. 15, vineri, 12 ianuarie 1990, p. 3.
[206] *Ibidem.*

român se pronunța pentru desființarea CAER, având totuși ca suport al acestei propuneri atitudinea premierului sovietic Rîșkov, care anunțase deja că relațiile economice cu URSS se vor desfășura numai prin firme, fără intervenția politicului. Întors la București, Petre Roman va da acea declarație explicită presei române, subliniind cu această ocazie că relațiile comerciale ale României se vor orienta spre piața occidentală. Apoi s-a confruntat cu Iliescu.

„AMS: Ce reacție a avut Iliescu în urma declarației dvs. că organizația CAER trebuie să dispară?

Petre Roman: În primul rând, eu i-am explicat că este inevitabil. Și, ca să nu-și mai facă iluzii, i-am spus că rușii au anunțat deja acolo: «De acum înainte cumpărați petrol și gaze la prețul mondial». Deci, CAER-ul era terminat. «Vreți alte produse, le plătiți cu bani cash».

AMS: Asta au spus-o rușii la Sofia.

PR: A spus-o Rîșkov foarte clar. Eu însă aici am fost mai prudent și am întrebat: «Dar *bartere* nu mai continuăm?» Și asta a fost foarte important pentru noi, pentru că noi am mai livrat unele produse și am mai primit gaz. Au acceptat în parte, dar la ei, de fapt, era un haos"[207].

Analiștii străini au înțeles însă repede că introducerea sistemului de plăți al pieței libere de către sovietici însemna prăbușirea iremediabilă a CAER: „La 9 și 10 ianuarie 1990, pe timpul reuniunii celor 17 șefi de guverne membre CAER, alianță economică creată în 1949 și care grupa șase țări ale Europei de Est, Mongolia, Vietnamul și Cuba, funcționarea organizației era în stare critică. Un an mai târziu, în februarie 1991, s-a trecut la înlocuirea CAER-ului (sau, cum mai era numit, Consiliul de Asistență Economică Reciprocă) printr-o organizație de cooperare economică internațională, care nu a supraviețuit prea mult timp: la 28 iunie 1991, CAER-ul era desființat în mod oficial"[208]. Prin felul său de a fi, înclinat spre formulări politice vagi, Ion Iliescu

[207] BIINI, *Interviuri...*, p. 45.

[208] Dominique Lejeune, *Histoire du monde actuel (1990-2000)*, Ed. Armand Colin, Paris, 2001, p. 84.

nu a reușit niciodată să explice contextul economic grav în care a trecut România de la comunism la libertate, oferind doar câte o frază cu caracter general: „Prăbușirea economiilor statelor foste membre CAER, în special a fostei Uniuni Sovietice, la care s-au adăugat efectele crizei Golfului, ale embargoului asupra Libiei, iar mai apoi ale crizei și blocadei asupra Iugoslaviei – au deteriorat atât posibilitățile aprovizionării țării cu resurse energetice și materii prime, cât și posibilitățile de desfacere a propriilor produse, prin dispariția sau restrângerea unor piețe tradiționale"[209]. Ion Iliescu – pentru a folosi o expresie populară – nu putea „da vina pe ruși", nu neapărat din cauza afinităților sale politice, ci pentru că fenomenul se petrecea foarte repede, accelerat de prăbușirea în numai câteva luni a scenariului socialismului reformat în țările comuniste est-europene, și pentru că distrugerea pieței CAER era un proces estimat deja cu câțiva ani în urmă. Semnalele transmise de Moscova întregii lumi, în legătură cu stadiul reformei în URSS, trebuie să fi ajuns și la Palatul Victoria. Într-o conferință de presă, Tatiana Koriaghina, membră a Comisariatului de Stat de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS pentru reformă economică, semnala că „reforma economică rapidă nu se va realiza niciodată în actuala stare de spirit dominantă în structurile conducătoare ale țării. Să nu uităm că prin conținutul său social și economic, reforma este foarte complexă și, dintr-un anumit punct de vedere, chiar periculoasă"[210]. Chiar în ianuarie 1990 situația Uniunii Sovietice devenise deja dramatică: „Deteriorarea eticii muncii și a disciplinei birocratice au contribuit la declinul producției la 60 din cei 144 de indicatori analizați de statisticile oficiale în 1989, un nivel al declinului fără precedent în istoria sovietică. Statul sovietic a eșuat în tentativa de a preveni scăderile producției nu numai la petrol și cărbune, dar și la cartofi, pâine și multe alte produse (alimentare). La începutul acestui an, *Pravda* implora industria prelucrării lemnului să

[209] Ion Iliescu, *Revoluție și reformă*, Ed. Enciclopedică, București, 1994, p. 225.
[210] *Le Figaro*, nr. 14 108, 4 ianuarie 1990, p. 2, articolul „*URSS: comment réorganiser l'économie?*"

menţină aprovizionarea ţării cu hârtie, lipsa acesteia ameninţând posibilităţile publicaţiilor de a-şi continua apariţia"[211].

În aceste condiţii, prăbuşirea economiei României împreună cu piaţa CAER-lui nu era un subiect de contemplare şi de nostalgii neviene. Slăbirea legăturilor economice cu fostele ţări comuniste şi apoi dispariţia CAER au fost o altă lovitură grea pe care nu numai conducerea provizorie, ci şi România, ca naţiune şi economie, au primit-o. În mecanismul raporturilor sovieto-române interveneau, de fapt, marile probleme de structură care însoţeau prăbuşirea URSS, precum şi atitudinea rigidă şi rezervată a Occidentului în subiectul ajutorului economic pentru România. Ion Iliescu a intuit şi apoi a văzut destul de timpuriu prăbuşirea sprijinului economic sovietic, singurul care putea ajuta regimul provizoriu în momentele de început, cele mai grele, şi a fost preocupat de o situaţie politică nouă, greu de înţeles de presă şi de populaţie: discrepanţa între nivelul influenţei politice clamate şi exercitate de Moscova la Bucureşti şi sprijinul economic aşteptat de România de la URSS. Este posibil ca numirea unor agenţi sovietici în funcţii de stat să fi fost făcută de Ion Iliescu în mod deliberat pentru a linişti Moscova şi a da garanţiile cerute, căutând totodată să gestioneze situaţia ţării, fără a face prea mare apel la ei. Trebuie să ne gândim, fără a divaga prea mult, şi la componenta personală, pentru că abandonul sovietic însemna şi expunerea lui Ion Iliescu, reprezentantul cel mai potrivit al liniştii asigurate de la Est, la masacrul politic şi mediatic al Opoziţiei. Frica de URSS încă mai ţinea lucrurile în frâu, realitate care s-a văzut foarte bine în reacţiile panicate, linguşitoare ale liderilor ţărănişti în momentul puciului de la Moscova.

În căutarea unei soluţii, în condiţii de criză politică şi economică încă nevizualizată de cetăţeanul obişnuit, Petre Roman va cere ajutorul Parisului.

Reluarea legăturilor „privilegiate" cu Franţa. Vocea Statelor Unite s-a auzit atunci prin declaraţiile ambasadorului Alan Green jr.

---

[211] Vladimir Shlapentokh, Neil F. O'Donell, *The Last Years of the Soviet Empire. Snapshots from 1985–1991*, Ed. Westport, Londra, 1999.

la București: „Și m-am întrebat – există, oare, ceva ce eu aș fi făcut altfel decât cele înfăptuite de acest guvern în acest răstimp? Pot răspunde sincer: nu. Noile autorități au nevoie de timp, deoarece procesul organizării nu este ușor"[212]. Este adevărat însă că la cererea explicită a ministrului de Externe, Celac, de reluare a clauzei națiunii celei mai favorizate, autoritățile americane s-au făcut că au altă treabă. Doar din Senatul SUA a venit un avertisment, prin senatorul Frank Wolf: „... Sunt necesare, totodată, garanții că democrația va fi introdusă într-adevăr"[213].

La scurt timp după instalarea noului guvern, Germania a oferit un ajutor în energie de 50 de milioane de mărci, iar președintele Franței l-a invitat pe prim-ministrul român la Paris. Eduard Șevardnadze, Hans Dietrich Genscher și Roland Dumas fuseseră la București imediat după debutul anului 1990, dând asigurări de sprijin economic. Roland Dumas chiar precizase că firmele Pechiney, Pluyeot și Renault sunt deja nerăbdătoare să se întoarcă în România. Mai mult decât atât – un lucru care se uită de regulă în analizele asupra epocii, reprezentanții Marilor Puteri au dat declarații favorabile noii conduceri de la București. În timpul vizitei din 10 ianuarie a lui Roland Dumas la București, acesta preciza că „întâlnirile noastre au fost bogate, fructuoase, utile și mai mult decât amicale – fraterne", iar „destinul României este astăzi în mâna unor oameni foarte serioși... Sunt conducători realiști. Aceste două calități mă fac să am o mare încredere în politica externă a României"[214]. După dineul unde s-a întâlnit cu Doina Cornea și Mircea Dinescu, Roland Dumas a declarat categoric: „Sunt convins că dictatura a fost răsturnată de o revoltă populară venită din profunzimile României". Dacă Cornea și Dinescu l-au asigurat că ei au făcut „revoluția", atunci declarația sa penibilă este explicabilă. Dar este clar că Franța a dat atunci un mesaj de sprijin și încurajare pentru guvernul de la București.

---

[212] *România Liberă*, nr. 14 049, 10 ianuarie 1990, p. 1.

[213] *Ibidem*, p. 6.

[214] *Le Figaro*, nr. 14 115, 12 ianuarie 1990, p. 4, articolul *Roland Dumas en Roumanie: „Ce n'était pas une révolution de palais"*.

În plan politic, Laurent Fabius, președintele Adunării Naționale a Franței, fusese la București și la Timișoara, anunțând formal ajutorul francez pentru democratizarea României, iar FMI și Banca Mondială au anunțat disponibilitatea de a-și trimite emisarii la București pentru reluarea legăturilor întrerupte de Nicolae Ceaușescu.

Petre Roman era pregătit să redeschidă relațiile economice cu Franța, pornind de la imaginea impregnată stabil în conștiința publică, inclusiv a lui, că există o tradiție seculară de prietenie și ajutor. Se va dovedi și de această dată o imagine ficționară. Fiind doctorand la Toulouse, Roman avea o afinitate specială față de Franța, motiv pentru care se aștepta la un sprijin substanțial. În dialogul din mai 2005 cu Petre Roman, politica pragmatică și rece a Franței vizavi de România, acoperită zgomotos cu povestea prieteniei tradiționale, apare la fel de clară ca în trecut:

„AMS: Să trecem acum la prima vizită în Franța.

Petre Roman: A fost în 17-19 februarie.

AMS: Mă interesează cum a decurs vizita.

PR: Acolo am avut parte de o vizită de nivel maxim, cu drapelul României arborat pe Hotel Crillon. Mă rog, cu tot ceea ce se poate imagina la un protocol la nivel înalt. Primire la Mitterand, primire la prim-ministru, toți miniștrii importanți. Mitterrand mi-a organizat o vizită fabuloasă. Întâlnire cu mari intelectuali ai Franței, întâlnire cu oamenii de afaceri, miniștri, oamenii politici.

AMS: Ce ați discutat? Mă interesează foarte mult conținutul convorbirilor. De exemplu, cu prim-ministrul.

PR: Prima întâlnire a fost cu președintele Mitterrand.

AMS: Ce v-a spus?

PR: El, de fapt, voia să știe ce cred eu sau cum gândesc eu că va evolua politic România. El încerca să se lămurească, într-un fel, cam încotro s-ar îndrepta România. Sigur că de la mine a aflat părerea mea, care era foarte clară și anume: «Noi nu mergem spre *perestroika*. Eu nu cred în *perestroika*».

AMS: Şi ce a răspuns el?

PR: El m-a primit tot timpul ca pe un om pe care îl simpatiza în mod special, care îi era drag, m-a primit foarte cald, dar nu ştiu de ce. De exemplu, în prima seară m-a primit şi am luat cina în apartamentul lui, împreună cu oamenii lui cei mai apropiaţi. În ce priveşte părerea lui despre orientarea noastră, nu cred că era un calcul, dar el insista foarte mult pe relaţia Franţa-România.

AMS: Pe mine mă interesează următorul lucru: la afirmaţia dvs. că nu veţi merge pe linia *perestroika*, ce reacţie au avut preşedintele Franţei, prim-ministrul?

PR: Acum îmi dau seama foarte bine că au avut reacţia: «Vom vedea! Asta este ce spui tu, dar tu ai şi un preşedinte. Iliescu ce zice de linia asta?»

AMS: Cum îl vedeau pe Iliescu?

PR: Ei ştiau că Iliescu fusese un lider comunist, dar pentru ei Iliescu era un lider gorbaciovist, aceeaşi trampă. Fost lider comunist, convertit la o deschidere şi aşa mai departe.

AMS: Dar nu cumva v-a spus la un moment dat prim-ministrul Michel Rocard sau altcineva, poate confund eu, corectaţi-mă, la proiectul ăsta al dvs. cu economia de piaţă şi democraţie, nu v-a întrebat: «Dar Iliescu nu se va opune?»

PR: Da, a fost întrebarea şi poate că a fost chiar de la Michel Rocard, care totuşi, să nu uităm, era un om de stânga. Şi Michel Rocard, şi Mitterrand mi-au spus: «Bun, să nu uiţi că economia de piaţă are şi ea problemele ei!»

AMS: Reformulez întrebarea: au fost rezervaţi în ceea ce priveşte accesul, apetenţa lui Iliescu la acest program?

PR: Da, probabil că da... Repet, erau foarte precauţi în a se lansa atunci în astfel de discuţii. Ei erau interesaţi de o realipire rapidă a relaţiei Franţa-România...

AMS: Distrusă de Ceauşescu...

PR: România trebuia să fie o ţară protejată de Franţa. Sigur că undeva era în filigran această părere că s-ar putea să se meargă mai degrabă pe o variantă gorbaciovistă la noi. La ora aia, în nici un caz ei

nu vedeau destrămarea Uniunii Sovietice. Sub nici o formă! Ei îmi spuneau că trebuie să fiu atent că și economia de piață este periculoasă, mă întrebau de orientarea politică și eu le-am spus că orientarea politică va fi ca a lor, social-democrată, ceea ce sigur că le-a plăcut. De asemenea, Mitterrand spunea: «Domnule, să știi că tranziția e o treabă foarte complicată, pentru că voi nu aveți nici un fel de elemente ale economiei de piață», iar eu atunci m-am hotărât să lansez elaborarea strategiei pentru înfăptuirea economiei de piață. Încă am participat și la o dezbatere la Sorbona pe această temă.

AMS: V-ați întâlnit și cu oamenii de afaceri.

PR: M-am întâlnit și cu oamenii de afaceri.

AMS: Mă interesează următoarea idee: ajutorul Franței însemna, dincolo de interesul lui Mitterrand pentru apropierea politică, însemna investiții franceze în România? S-a discutat?

PR: S-a discutat, cum să nu! Eu le-am cerut așa, am cerut ca EDS-ul să se implice în relansarea construcției centralei nuclear-electrice de la Cernavodă, ceea ce ei n-au făcut.

AMS: V-au refuzat?

PR: Nu, au spus atunci că da, dar n-au făcut-o. Până la urmă decizia a fost a mea și am făcut-o din banii publici. O parte din banii pe care i-am cheltuit atunci din rezervele rămase s-au dus pe o investiție care s-a dovedit crucială în viitor. Și astăzi se confirmă.

AMS: De ce n-or fi vrut?

PR: Era pe filiera canadiană și ei ar fi trebuit să intervină numai pe partea de bani, de investiții. Cred că lor li s-a părut că nu se justifică o cheltuială ca asta. În schimb, sigur că am vorbit cu șeful de la Renault, cu șeful de la Alcatel, cu șeful de la... pentru aluminiu, pentru că eu voiam să retehnologizăm la Slatina, consuma enorm de mult. Am vorbit cu șeful de la televiziunea franceză, TF1, cu șeful de la Buik, pentru construcții.

AMS: Dar n-au prea venit.

PR: Ei au venit, dar din păcate... sigur că procesul politic la noi atunci era convulsionat și pe alocuri de neînțeles. Asta i-a cam speriat. «Bun, bun, punem banul, dar nu merge chiar așa!» Atunci țin minte

că cererea mea era în legătură cu centrala nucleară, pentru că eu știam tema asta foarte bine și întrebam dacă EDS-ul nu s-ar implica în acest proiect, în finalizarea unor lucrări hidroenergetice. Ei au zis că da, vor examina, dar până la urmă n-au făcut nimic. Dar hotărârea mea era oricum luată. Am preluat această investiție în ciuda multor opoziții interne, inclusiv a unor specialiști. Eu am decis de unul singur finalizarea Unității nr. 1 de la Cernavodă. S-a făcut prin investiție internă. Iată unde s-au dus, de exemplu, niște bani. A fost o decizie de care sunt foarte mândru. Era totul blocat, canadienii plecați, totul blocat acolo"[215].

Fără îndoială că atitudinea prudentă pe plan politic a liderilor francezi era justificată și probabil că se sprijinea și pe înțelegerile cu URSS asupra conservării sferelor de influență. Reluarea legăturii apropiate, tradiționale, între Paris și București, era o direcție de politică externă a Franței, atât în ce privește tradiția, cât și în ceea ce privește menținerea României ca subiect activ, de orice moment, în relația directă între Paris și Moscova. La întrevederea de la Kremlin din 2 decembrie 1944, generalul De Gaulle și I.V. Stalin abordaseră problema relațiilor strânse între Moscova și Paris cu scopul de a bloca orice amenințare germană în viitor și conveniseră asupra importanței conservării sferelor de influență. De Gaulle, „gândindu-se la situația generală a Franței în Europa și în lume, a arătat că restabilirea unei Franțe solide constituie pe continent, împreună cu o Rusie puternică, cea mai bună garanție de securitate"[216]. Stalin a dezvăluit atunci planul militarilor de a stabili frontiera sovietică pe Carpați: „Sunt la noi oameni care cer să ducem frontierele noastre pe Carpați pentru că acest lanț muntos constituie o protecție naturală a Rusiei. Dar securitatea trebuie garantată, de asemenea, prin alianțe și acorduri între națiuni prietene"[217]. Abia 23 de ani mai târziu, la întrevederea *tête-à-tête* cu Ceaușescu, din 14 mai

[215] BIINI, *Interviuri...*, p. 44.
[216] *Trésors et secrets du Quai d'Orsay*, Ed. JC Lattes, Paris, 2001, p. 859. (Raportul secret al întâlnirii de Gaulle-Stalin la Kremlin, 2 decembrie 1944, ora 21.00.)
[217] *Ibidem*.

1968, de Gaulle va produce o schimbare în tratamentul acordat sateliților Moscovei, afirmând că „noi ne gândim îndeosebi la țările numite satelite și ne gândim îndeosebi la starea de lucruri care a succedat al Doilea Război Mondial, când Rusia a susținut venirea la putere a regimurilor și a oamenilor aleși de ea. Or, dacă aceste state erau anexate, nu mai exista un echilibru posibil în Europa"[218]. A urmat celebra frază: *Nous vous aimons, c'est pourqui nous nous intéressons à vous!* și redeschiderea amplă a relațiilor franco-române.

În 1990, Mitterrand era încă *ce monarque redouté, inaccessible*, dar care în numai câțiva ani, lovit de boală, va deveni *un vieux roi malmené*, imaginea francezilor asupra lui ducându-se tot mai clar spre aceea a unui suveran mascat al Franței[219]. Se comporta ca un conducător luminat, slujind interesele Franței cu mare abilitate și consecvență, dar era și profund derutat de viteza cu care se schimba istoria Europei. De asemenea, putem afirma că „procesul politic convulsionat" de la noi, cum îl descrie Petre Roman, și în primul rând mineriadele au reprezentat un obstacol pentru pătrunderea rapidă a investițiilor franceze pe piața românească, dar este o scuză facilă. Pentru un român și, în particular, pentru un jurnalist sau analist politic este foarte greu să nu lege reacția de prudență a investitorilor francezi de imaginile violențelor de la București, dar în substrat, acolo unde coboară istoricul sau analistul economic, situația stă cu totul altfel: investițiile franceze nu puteau fi proiectate decât pe principii stricte de avantaj și de câștig. Nimeni nu bagă bani pe o piață, oricare, din prietenie sau din tradiție. Francezii ar fi venit – și până la urmă au venit, dar modest în comparație cu imaginea supradimensionată a „prieteniei" –, însă nu sub forma unui ajutor economic. În ce privește episodul cu mineriadele, avem o dovadă a pragmatismului politicii externe franceze, conduse de un președinte care nu urmărea decât interesele statului său: „E adevărat că Mitterrand a spus o frază ignobilă,

[218] *Ibidem*, p. 1 053 (Stenograma întrevederii tête-à-tete de Gaulle-Ceaușescu la București, 14 mai 1968).
[219] Georges-Marc Benamou, *Le dernier Mitterrand*, Ed. Plon, Paris, 1996, 11.

o frază oribilă doamnei Cornea, când doamna Cornea, la recepția la Ambasada franceză i-a spus lui Mitterrand: «Cum, dumneavoastră întindeți mâna unei puteri care a provocat venirea minerilor?», iar răspunsul lui Mitterrand: «Asta a fost anul trecut și s-a terminat.»"[220] Istoria joacă feste oricărui muritor, de la simplul cetățean la liderii marii politici mondiale – nu se terminase cu mineriadele, dar replica lui Mitterrand la momentul respectiv ilustra perfect politica Franței. Oricum, după vizita lui Petre Roman în Franța au apărut la București reprezentanții câtorva mari companii franceze, dar au intrat repede în mecanismul corupt al afacerilor din România. Cei care au acceptat combinațiile financiare corupte au rămas, acționând discret și beneficiind confidențial de sprijinul politic, indiferent de culoarea Guvernului.

Poziția reală a Franței față de România la debutul anului 1990. În plan politic, situația relațiilor franco-române se dovedește a fi fost la fel de gravă. Și nu mai era vorba de pagubele produse de ambițiile paranoice ale lui Nicolae Ceaușescu și de afrontul impardonabil de a refuza românilor sărbătorirea bicentenarului Marii Revoluții Franceze, gest unilateral al unui nebun, ci de orientarea unilaterală a Franței spre altă zonă geopolitică a Europei. Franța se afla în fața celei mai grele probleme de politică externă de la al Doilea Război Mondial încoace – reunificarea germană. Pentru a înțelege poziția Franței față de România eliberată – subiect de maxim interes din partea prim-ministrului Roman și a lui Ion Iliescu, Franța fiind a doua sa opțiune – va trebui să plonjăm în politica din ultimele luni a Parisului.

Am arătat în altă parte importanța pentru România a întâlnirii Gorbaciov–Mitterrand de la Kiev din 6 decembrie 1989[221]. Fragmentele de stenogramă ale întâlnirii, publicate ulterior, dezvăluie interesul – inexplicabil pentru românul de rând – pe care Mitterrand îl

[220] Vartan Arachelian, *Cuvântul care zidește*, Ed. Roza vânturilor, București, 1993, p. 219 (interviu cu Alexandru Paleologu, RTV, 21 martie 1992).

[221] Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 4, partea I, Ed. RAO, București, 2004, pp. 123-124.

arăta siguranței URSS-ului și succesului lui Gorbaciov. Îngrijorat din cauza insistenței președintelui Bush asupra problematicii drepturilor omului și implementării sistemului democratic – Bush vedea în aceste principii elementul principal al victoriei –, Mihail Gorbaciov va insista iritat pe concepția americană a „valorilor occidentale": „Ce e asta «valorile occidentale»? Nu trebuie ca Occidentul să caute să exporte contrarevoluția! Începem să uităm doctrina Brejnev și iată că se vorbește acum de doctrina Bush! Americanii spun că asistăm la «falimentul socialismului» și de statele «totalitare» din Est și că acestea nu au nici o altă soluție decât capitalismul"[222]. Gorbaciov, care numea asta o *pax americana*, atingea inteligent un subiect sensibil pentru socialistul Mitterrand – frica de creșterea influenței americane în Europa. Fostul prim-ministru Michel Rocard explica acest sentiment al președintelui Franței: „El credea că este întotdeauna periculos să vezi echilibrul mondial schimbat într-un mod foarte rapid. Această balansare a forțelor poate încuraja o voință de putere americană necontrolată"[223]. În continuare, după un lung discurs geopolitic al liderului de la Kremlin, care era, de fapt, o pledoarie pentru sfera de interese mondială a URSS, Mitterrand îi va da asigurări liniștitoare: „Revoluțiile ungară, poloneză, bulgară, cehă ne vin foarte bine și suntem gata să le ajutăm fără a încerca să le impunem valorile noastre; nu este o problemă majoră pentru noi"[224]. Argumentul președintelui francez era chiar foarte ciudat (pentru români): pericolul ca Europa să nu revină la situația din 1913, dinainte de Primul Război Mondial! De fapt, Mitterrand sugera pericolul refaceri puterii germane în centrul Europei. Pentru a se asigura că URSS nu va ceda presiunilor americane privind grăbirea reunificării germane, producând astfel o mișcare înainte ca Franța să organizeze un sistem european de blocare și de control al puterii germane – la acea dată era proiectul CSCE –, președintele francez nu înceta să-i promită lui Gorbaciov: „Veți avea bani gheață datorită

[222] Jacques Attali, *Verbatim. Tome 3. Chronique des années 1988-1991*, Ed. Fayard, Paris, 1995, p. 362.
[223] Michel Rocard, *Entretien*, Ed. Flammarion, Paris, 2001, pp. 246-247.
[224] Jacques Attali, *op. cit.*, p. 363.

acestei bănci" (BERD) și „sunt gata să ajut Polonia, Ungaria, RDG-ul și Bulgaria fără să caut a impune valorile occidentale"[225]. Nici atunci, cu numai zece zile înainte de intervenția sovietică în România, nici la 17 februarie 1990, când Petre Roman ajungea la Paris, românii nu cunoșteau această înțelegere. În final, poate pentru a sublinia dramatismul situației în care se afla, Gorbaciov îi va cere disperat lui Mitterrand: „Ajutați-mă să evit reunificarea germană, altfel voi fi înlocuit de un militar. Dacă nu faceți asta, veți purta responsabilitatea războiului"[226]. Erau lucruri grave, mult deasupra și foarte departe de România unui Ceaușescu prizonier al delirului său pseudonaționalist și de națiunea română care întârzia să reacționeze la mișcările continentului.

Două zile mai târziu, la 8 decembrie 1989, în timpul unei pauze a Consiliului Europei de la Strasbourg – după o pană de electricitate, care parcă venea să amintească slăbiciunile oamenilor –, Mitterrand a găsit un aliat neașteptat în persoana prim-ministrului al Marii Britanii, Margaret Thatcher. „Doamna de fier" va reacționa în stilul caracteristic al pragmatismului britanic, dând la o parte instituțiile internaționale ale păcii – în primul rând ONU – și făcând apel la vechiul sistem al înțelegerilor și deciziei Marilor Puteri: „Dacă se întâmplă așa ceva *(reunificarea germană*, n.a.), asta îi va pune lui Gorbaciov o problemă imposibil de soluționat. Trebuie să împiedicăm acest lucru prin jocul din CSCE și al celor patru Mari Puteri"[227]. Și în continuare: „Germanii devin din zi în zi mai dominanți în Europa. Trebuie să ne vedem în mod regulat pentru a face contrapondere Germaniei. Trebuie să fim siguri că ea nu va mai domina, cum a făcut-o Japonia"[228]. A urmat o scenă care nu poate să nu amintească celebra secvență de istorie a „șervețelului" de la 10 octombrie 1944 dintre Stalin și Churchill:

„Prim-ministrul britanic și-a deschis atunci geanta și a scos două hărți ale Europei un pic șifonate, decupate dintr-un jurnal britanic. Prima

[225] *Ibidem*, p. 365.
[226] *Ibidem*, p. 366.
[227] *Ibidem*, p. 368.
[228] *Ibidem*, p. 369.

reprezenta frontierele Europei în zorii celui de-al Doilea Război Mondial; a doua reprezenta frontierele Europei așa cum au fost fixate în 1945, după căderea Berlinului. Ea (Margaret Thatcher) a arătat Silezia, Pomerania și Prusia Orientală și a spus: «Vor lua toate astea și Cehoslovacia».

François Miterrand: Accelerarea acestei mișcări este efectiv foarte periculoasă.

Margaret Thatcher: Kohl va încuraja, va inflama! Va trebui să-i plasăm pe germani într-un cadru unde să poată fi cu adevărat ținuți. Ar putea să-și facă din Berlin capitala lor în orice moment.

François Mitterrand: Da, iar Gorbaciov nu se poate opune; nici măcar Statele Unite.

Margaret Thatcher: Statele Unite nu doresc să se opună. Există un lobby progerman foarte puternic în America.

François Mitterand: Ambasadorul american la Bonn, Vernon Walters, vorbește de reunificare germană în cinci ani. Noi nu avem mijloacele de a face față Germaniei. Ne aflăm în situația conducătorilor Franței și Angliei dinaintea războiului, care nu au reacționat în nici un fel. Nu trebuie să ne trezim în situația de la München!"[229]

Cam așa se puneau problemele la sfârșitul anului 1989, în timp ce Nicolae Ceaușescu avea alte preocupări: hotăra trecerea unităților de grăniceri la Ministerul de Interne, după ce inițial a vrut să le treacă la Securitate. Indirect, consemnările lui Jacques Attali de la fața locului și din intimitatea președintelui Franței sunt o mărturie, fără îndoială curajoasă, dar și zguduitoare despre distanța uriașă care separa atunci România de politica mondială, dovedind fără dubiu unde se prăbușise Ceaușescu, împreună cu țara, după ce reușise timp de un deceniu să joace un rol internațional activ și să bage România în cărțile jocului planetar. Situația noastră era mult mai gravă însă – ca să revenim la demersurile lui Petre Roman la Paris –, pentru că Mitterrand nu vedea doar pericolul politico-militar, ci și pe cel economic reprezentat de relansarea Germaniei ca mare putere europeană: „În miezul acestei «doctrine Mitterrand» se găsea, de asemenea, și dubla preocupare de a

[229] *Ibidem*.

crea o arhitectură europeană în care Statele Unite să nu mai aibă un cuvânt greu de sus și de a împiedica viitoarea Germanie Mare să monopolizeze dialogul cu țările Europei Centrale, care constituiau «domeniul» ei"[230]. El chiar declarase cu cinism: „Este necesar, de asemenea, să evităm relațiile de tip colonial între țările bogate din Vest și un cârd de state din Est, cerând umil ajutorul Comunității și, de la o zi la alta, certându-se între ele"[231]. Forța economică germană ar fi ocupat piețele Estului cu mare rapiditate, în primul rând datorită calității superioare a mărfurilor sale, dar și atracției pe care o reprezentau civilizația și siguranța germană în raporturile dintre state. România avea avantajul unei legături privilegiate cu Germania, mai ales în domeniile tehnice, fiind prima țară din Estul comunist care restabilise relațiile comerciale cu aceasta, după război, la 3 august 1963[232], în timp ce, odată cu liberalizarea gorbaciovistă, Ungaria și Cehia se orientau în mod transparent spre constituirea unui bloc economic central european sub conducerea Germaniei.

La 12 decembrie 1989 Statele Unite reacționează primele la prăbușirea comunismului european și lansează o nouă concepție strategică, destinată însă exclusiv statelor partenere NATO din Occident – *doctrina Baker* a „noului atlantism"[233]. *Doctrina Baker* oferea „învingătorilor din Războiul Rece" o versiune nouă a NATO, bazată pe întărirea legăturilor între membrii organizației și pe „politizarea" acesteia pentru a supraviețui desființării iminente a Tratatului de la Varșovia. Ce doi autori citați trag și o concluzie: „Dar, mai presus de toate, *doctrina Baker* nu spunea nimic de *cealaltă* Europă, cea care-l preocupa atât pe omul de la Elysée"[234]. Soluția pentru *cealaltă* Europă se va numi Parteneriatul pentru Pace (PfP).

---

[230] Pierre Favier, Michel Martin-Roland, *La décenie Mitterrand, Tome 3, Les défis (1988–1991)*, Ed. SEUIL, 1999, p. 225.
[231] *Ibidem*.
[232] Alexandru Popescu, *Istoria relațiilor culturale româno-germane*, Ed. România Press, București, 1998, p. 47.
[233] Pierre Favier, Michel Martin-Roland, *op. cit.*, p. 224.
[234] *Ibidem*.

Insesizabil pentru Ministerul de Externe român – care nu i-a pregătit vizita prim-ministrului şi nu i-a dat nici o informaţie preliminară solidă! –, politica internaţională a Franţei se afla, după cum acreditează Dominique de Villepin, într-o stare de „degradare a procesului informaţional şi al deciziei", cunoscând „sindromul preşedinţiei omnisciente", în timp ce „Roland Dumas nu se consulta cu directorii de la Quai d'Orsay, Centrul de Analiză şi Prognoză (CAP) era marginalizat chiar în momentul când se anima dezbaterea intelectuală, pentru a defini o nouă politică externă adaptată indispensabil la criza finală a Imperiului sovietic"[235]. În aceste condiţii, la 31 decembrie 1989, François Mitterrand lansează celebra teză a „Confederaţiei europene", văzută ca o a doua etapă a Comunităţii Europene (cei 12), şi formula unui viitor care urmează a fi inventat: „Fiecare ştie că schimbările care se produc în ultimele luni în ţările din Est depăşesc ca importanţă tot ceea ce am cunoscut de la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial şi se înscriu, fără nici un dubiu, printre cele mai mari evenimente ale istoriei. (...) Dar drama românească ne reaminteşte că istoria este tragică şi că libertatea se plăteşte cu preţul suferinţei"[236]. După ce a definit prima etapă prin dispariţia bipolarităţii mondiale, cu consecinţa imediată în programul de dezangajare a celor două pacte militare, simultan cu procesul reunificării poporului german, Mitterrand anunţa: „A doua etapă rămâne a fi inventată *(reste a inventer)*, pornind de la acordurile de la Helsinki. Contez pe naşterea în anii '90 a unei confederaţii europene, în adevăratul sens al termenului, care va asocia toate statele de pe continentul nostru într-o organizaţie comună şi permanentă, împărtăşind pacea şi securitatea"[237]. Era vorba de ceea ce va deveni OSCE, o instituţie născută moartă. Totodată, hotărâte de el, dar şi prezentate Cabinetului Rocard, priorităţile politicii externe a Franţei se defineau pe trei direcţii: „1. Reunificarea germană (cum o

[235] Dominique de Villepin (coordonator), *Histoire de la diplomatie française*, Ed. Perrin, Paris, 2005, p. 935.

[236] *Le Figaro*, nr. 14 105, 1 ianuarie 1990, p. 6, articolul *Les voeux du président de la Republique: „Une confédération européenne ouverte aux pays de l'Est"*.

[237] *Ibidem*.

încadrăm?). 2. Dezagregarea Blocului (estic) după cea a URSS (cum îl sprijinim pe Gorbaciov?). 3. Construcţia europeană (cum să prevenim şi să ne întărim în faţa undei de şoc destabilizatoare a perturbărilor din Est?)"[238]. Sprijinirea lui Gorbaciov însemna, practic, blocarea oricăror iniţiative anticomuniste venite din Est şi a oricărei tendinţe de desprindere din sfera de influenţă sovietică a ţărilor fostului lagăr, fapt ce dovedeşte că România Partidului Naţional Ţărănesc-creştin democrat şi a Partidului Naţional Liberal, ieşite în stradă cu „trupele" sale anticomuniste şi rusofobe nu avea nici o şansă, dacă Statele Unite nu produceau ruptura definitivă în bucăţi a Imperiului de la Răsărit. Mai este de subliniat – pentru a înţelege exact şi lipsa de realism a Opoziţiei din România şi lipsa de soluţii a Puterii – că, în timp ce interesele Franţei în Polonia, Ungaria, Cehoslovacia şi chiar Bulgaria se dezvoltau pe o gamă largă de subiecte, inclusiv comerciale, în privinţa României interesul Parisului se limita la *problema minorităţii maghiare* şi la *francofonie*[239]. În rest, *rien va plus!* În Europa *a deux vitesse*, altă formulă inventată de Mitterrand atunci, România era în viteza întâi şi foarte curând va trece în *marche arrière*. Interesul pentru minoritatea maghiară, amplificat de legăturile mult mai strânse cu Budapesta şi de influenţa tot mai mare a soţiei de origine maghiară a preşedintelui, se exprima prin împiedicarea şi incriminarea naţionalismului românesc, atitudine care a dominat tipologia presiunilor franceze asupra politicii interne româneşti.

Aşadar, descoperim astăzi că nu exista nici un interes occidental serios pentru România la sfârşitul anului 1989 şi începutul lui 1990 şi că vacarmul prooccidental de la Bucureşti se auzea numai în fundul oalei dâmboviţene. Eram în continuare ai URSS. La momentul prăbuşirii blocului comunist european, nu exista nici o compătimire pentru suferinţele istorice ale românilor, pentru adevărul Transilvaniei şi al Basarabiei, ci numai pentru tragedia recentă, din decembrie 1989. Ajuns la Paris pentru a cere sprijin politic şi economic pentru

[238] Samy Cohen, *Mitterrand et la sortie de la guerre froide*, Ed. PUF, 1998, p. 191.
[239] *Ibidem*.

îndreptarea României spre Occident, Petre Roman știa că are de înfruntat un handicap considerabil: presa franceză toca de o lună povestea „revoluției spontane" din România, acreditând tot mai apăsat teza loviturii de stat.

Teza loviturii de stat în presa franceză. În seara de 1 ianuarie 1990, postul de televiziune *France 3* a prezentat înregistrarea discuției purtate la 22 decembrie 1989 de membrii grupului Iliescu în clădirea fostului CC al PCR, în care Nicolae Militaru afirma că Frontul Salvării Naționale există de șase luni. Comentatorii francezi i-au identificat apoi pe Silviu Brucan și pe Alexandru Bârlădeanu drept vechi activiști de partid *(ancient dirigeants communistes),* iar replica lui Dumitru Apostoiu: „Dacă nu-i inginerul Voinea în noaptea asta, ne-am terminat" *(nous sommes foutu)* a fost pusă pe seama lui Petre Roman, ceea ce a indus impresia unui grup conspirativ. În aceeași zi, dimineața, *Le Point* furniza primele informații despre intervenția neconvențională sovietică în România, ca fiind planificată cu mai multe luni înainte. Autorul articolului, Kosta Christitch, arăta că, după întoarcerea din Iran, Ceaușescu „ține un discurs în care vorbește explicit de un complot teleghidat din străinătate. Dar o face fără a da amănunte și folosind vocabularul limbii de lemn, care, pentru moment, îndepărtează toată credibilitatea demersului său". „Și cu toate acestea – continuă surprinzător ziaristul francez –, în acea miercuri seara **Ceaușescu spunea adevărul**. Soarta sa a fost, efectiv, decisă cu mai puțin de o lună înainte la Moscova. La 24 noiembrie, o sursă cu totul de încredere din Europa de Est ne-a declarat în mod privat și sub pecetea secretului: «Sovieticii sunt acum hotărâți să se debaraseze de Ceaușescu». Sursa a adăugat două precizări interesante: «Operațiunea va fi declanșată de manifestații de stradă și va conține și o intervenție a regelui Mihai de România prin intermediul radioului ungar cu destinația România». La întrebarea: «Când?», sursa a răspuns laconic: «Curând». La 4 decembrie, aceeași sursă declara că evenimentele anunțate vor avea loc «foarte curând»"[240]. Kosta Christitch dă de înțeles că sursa sa este un înalt diplomat din Ministerul de Externe. Ulterior s-a speculat că

[240] *Le Point,* nr. 902, 1 ianuarie 1990, p. 34, articolul *Le jeu cachée de Moscou.*

ar fi fost chiar Roland Dumas, care, într-adevăr, a confirmat prevenirea sa de către sovietici asupra intrării în stadiul final al pregătirii răsturnării lui Ceaușescu de la putere. În privința diversiunii de la Timișoara, *Le Point* arăta că „potrivit anumitor martori oculari, «observatori sovietici» au urmărit cu mare atenție manifestațiile din 16 și 17 decembrie – «Chiar și supuși unei supravegheri nedisimulate din partea poliției române» – au filmat și fotografiat manifestanții care scandau, între altele: «Vino, Gorbaciov!» Alți martori oculari precizează că manifestațiile pacifiste din acest oraș au degenerat din cauza «unor indivizi beți și marginali care au atacat forțele de ordine». Va trebui, evident, să putem recupera aceste elemente și să identificăm momentele în care provocarea a putut juca un rol în entuziasmul general"[241]. Precizia informațiilor furnizate de săptămânalul francez este uimitoare, mai ales că se manifestă la foarte puține zile de la consumarea evenimentelor. Totodată, Christitch indica și nucleul central al complicității cu sovieticii, arătând că „Armata oferea un mediu discret și sensibil pentru influența sovietică". *Le Figaro* din 3 ianuarie punea în antiteză declarația prim-ministrului Roman, potrivit căruia „nimic nu a fost organizat dinainte", cu imaginea și intervenția din CC a lui Nicolae Militaru. Ziarul trăgea concluzia că „a existat o legătură între actualul FSN și un grup clandestin purtând același nume" și lansa totodată teza diversiunii cu cei 60 000 de morți, ca fiind o operațiune de imagine menită să înșele, să folosească presa străină. Asta a amplificat furia presei fanceze. Este citat Per Stenback, responsabilul finlandez al Ligii Societăților de Crucea Roșie, care anunța că bilanțul violențelor este mult inferior celor 60 000 de morți, făcând o apreciere „între 5 000 și 10 000 de morți și o estimare mai credibilă: sunt 1 700 de răniți în spitalele din București și 3 000 în restul țării"[242]. La 5 ianuarie, Silviu Brucan ține o conferință de presă la Centrul de presă de la Hotel Intercontinental, unde declară ritos că „revoluția română a fost un fenomen spontan și original", iar apoi îi persiflează pe jurnaliștii occidentali, care, de altfel, se aflau în sală: „În primul rând – a arătat el –, trebuie să spun sincer că am fost surprins să aflu că ziare serioase

[241] *Ibidem*, p. 35.
[242] *Le Figaro*, nr. 14 107, 3 ianuarie 1990, p. 4.

din Vest s-au lăsat înşelate de povestea fantastică a unui complot despre care se spune că a fost organizat în urmă cu şase luni, cu scopul de a-l înlătura pe Ceauşescu de la putere. N-am gândit niciodată că mass-media din Vest este atât de vulnerabilă la astfel de născociri, de minciuni monumentale"[243]. A urmat invocarea argumentului facil că „ne-am fi lăudat dacă era un complot". Nu, nu şi dacă era unul sovietic; în România anului 1989, mult amplificată de pseudonaţionalismul şi rusofobia lui Ceauşescu, o înţelegere cu sovieticii era pentru românul de rând un act de înaltă trădare faţă de patrie, indiferent cât de aspră era dictatura lui Ceauşescu. Doar câţiva intelectuali „mondializaţi" îşi doreau să vină sovieticii din nou în România pentru a-i scăpa de Ceauşescu şi a le pune la conducere un comunist luminat, care să le dea paşapoarte. Răspunsurile lui Brucan i-au nemulţumit pe corespondenţii presei franceze – cei mai pătimaşi, de altfel –, astfel că principalele corespondenţe de la Bucureşti devin evident ostile FSN-ului, iar tema loviturii de stat se extinde, ca fiind o certitudine. Emisiunea de televiziune *7 sur 7* din 7 ianuarie 1990, foarte populară în lumea francofonă, în care superba jurnalistă Anne Sinclair dialoga cu Petre Roman, a avut un impact deosebit nu numai la telespectatorii români, ci şi la cei francezi. Premierul român se prezenta ca un intelectual rasat, excelent vorbitor al limbii franceze, bine pregătit pentru a răspunde spontan unor întrebări, în realitate, nu foarte incisive, Anne Sinclair menajându-l în mod evident. Prin performanţa sa mediatică, Roman îndeplinea principala misiune de imagine necesară noii puteri, o imagine de guvernanţi responsabili, deschişi civilizaţiei occidentale, ajunşi la vârf pe cale revoluţionară. A doua zi, corespondenţii de presă de la Bucureşti, între care cel mai vehement a fost Thierry Desjardins, vor ataca şi emisiunea, făcându-l pe Petre Roman un mincinos, iar pe Anne Sinclair o falsă naivă şi trăgând concluzia că a fost „o emisiune dezamăgitoare, altfel spus, pentru că este vorba de România acestei săptămâni, o emisiune un pic ruşinoasă"[244].

La 8 ianuarie, *Le Point* revine cu tema diversiunii de la Timişoara şi a complotului, abordând în continuare şi problema „tentativei de a

[243] *România Liberă*, nr. 14 045, 5 ianuarie 1990, p. 5.
[244] *Le Figaro*, nr. 14 111, 8 ianuarie 1990, p. 42.

păcăli presa", ceea ce este întotdeauna un subiect sensibil pentru ziariști. Răspunsul dacă revoluția a avut la origine un complot sovietic „poate fi găsit în structura CFSN"; *Scrisoarea celor șase* a beneficiat de „o mediatizare excepțională și neobișnuită", sursele guvernamentale din marile capitale occidentale insistând în redacții pentru publicarea și comentarea amplă a textului, deși acesta era perestroikist. „În iunie 1989 – scria Radu Portocală –, opozanți români și maghiari au semnat o declarație comună care a deschis drumul a numeroase critici. Câteva săptămâni mai târziu, presa maghiară a declanșat o campanie de **dezinformare** în legătură cu «un zid de sârmă ghimpată» pe care Ceaușescu l-ar fi ridicat la frontiera occidentală a României. Test reușit: în Vest, presa cade în capcană". La Timișoara, „totul s-a întâmplat ca și cum se căuta a se face deliberat victime. În același timp, totul **a fost pus în scenă** pentru a se face cunoscut că nu Armata a fost aceea care a deschis focul, ci Securitatea"[245]. Este totuși șocant să constatăm că presa franceză identifica mecanismele principale ale diversiunii, inclusiv cea cu represiunea Securității, încă din ianuarie 1990, fapt care în România va fi revelat cu probe abia în decembrie 2005! „Mai mulți membri ai echipei de conducere – continua articolul – vor căutau a tăgădui această realitate pentru a menține imaginea unei revoluții populare spontane, neatinsă de comploturi sau manipulare." (...) „Încă de la instalare, noua putere caută să acrediteze teza potrivit căreia răul care a răvășit România i se datora în totalitate lui Ceaușescu și nimic sistemului sau logicii sale, care l-a produs pe tiran. Frontul se prezintă de acum încolo drept singura formațiune capabilă să redreseze țara, în cadrul CAER și al Pactului de la Varșovia. Și nu este prin hazard faptul că Dumitru Mazilu, citându-l pe Mihail Gorbaciov, vorbește deja în termeni lirici de «Casa comună europeană»"[246]. La 9 ianuarie, sovietologul Annie Kriegel, în calitatea ei de analist politic și autoritate în problematica Estului, dădea lovitura de grație tezei revoluției spontane printr-un articol metodic, care prezenta etapele diversiunii:

[245] *Le Point*, nr. 903, 8 ianuarie 1990, p. 60, articolul „Roumanie. La main de Moscou".
[246] *Ibidem*, p. 61.

„Prima fază: 1. Caracter public ideologic și de propagandă: exagerarea uriașă a numărului victimelor pentru a proiecta imaginea unei revoluții eroice, și natura demonică a tiraniei lui Ceaușescu pentru a justifica lichidarea imediată a cuplului infernal. Monopolul cvasigeneral al agenției TASS și al agenției ungare asupra începutului evenimentelor, pentru a putea lansa și susține aceste două teme.

A doua fază, semiconspirativă, a însemnat pregătirea unui număr de foști lideri comuniști îndepărtați de Ceaușescu, din cauza repulsiei pentru hipernaționalismul dictatorului și datorită continuității atașamentului lor pentru URSS. Frontul Salvării Naționale... sau al Patriei *(cum apăruse în vara anului în presa franceză*, n.a.) „o adevărată antiteză, deoarece el avea sarcina de a reîntoarce România la statutul său de satelit sovietic.

A treia fază: cea mai conspirativă, a fost la nivelul Armatei și Securității, ceea ce nu poate fi explicat decât printr-un complot la cel mai înalt nivel al Marelui Stat Major"[247].

Imaginea revoluției dispare definitiv din peisajul publicisticii franceze, luându-i locul teza loviturii de stat sovietice, cu o componentă internă – complot în rândul foștilor lideri comuniști îndepărtați de Ceaușescu, al Armatei și Securității. Mai rămânea în portofoliu distrugerea bunei imagini a lui Petre Roman în Franța: „Interogat de Anne Sinclair la *7 sur 7*, ultima duminică, noul prim-ministru român, Petre Roman, a amintit că tatăl său, Valter Roman, a fost voluntar în Brigăzile internaționale în timpul războiului din Spania. Dar el nu a spus că tatăl său, refugiat în URSS în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a fost numit general de Gheorghiu-Dej, predecesorul lui Ceaușescu. Însărcinat cu controlul politic al Armatei, a fost, de asemenea, adevăratul creator al Securității. Iar atunci când a murit, în 1983, încă mai era membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Potrivit specialiștilor, această carieră explică de ce fiul

[247] *Le Figaro*, nr. 14 112, 9 ianuarie 1990, p. 2, articolul: „Les énigmes de Bucarest". (Nu Valter Roman înființase Securitatea, iar bursa în Franța a lui Petre Roman nu se datora poziției tatălui său.)

său, Petre, a putut petrece 5 ani, între 1968 și 1973, la Institutul Național Politehnic din Toulouse, unde a ieșit licențiat în mecanica fluidelor. «Această libertate de a urma studiile în străinătate nu putea să-i fie acordată dacă tatăl său nu făcea parte dintre demnitarii regimului», au subliniat acești experți"[248]. Informațiile erau amestecate, corecte și imprecise, și fuseseră culese, potrivit unei surse din Direcția III a Securității, de Thierry Desjardin de la un fost ofițer de Securitate, recomandat de Silviu Brucan. La acea dată, 10 ianuarie 1990, generalul Vlad, care studiase dosarul Ungaria 1956 și fișa biografică a lui Valter Roman era închis de 10 zile. Mai știm că Iulian Vlad nu a comentat cu nimeni amănuntele dosarului Ungaria, în care Valter Roman apare ca serios implicat în acțiunea statului comunist român împotriva mișcării de la Budapesta.

La București, FSN încerca să contracareze prin presă acuzațiile din jurnalele pariziene, dar o făcea penibil, neprofesionist. La 7 ianuarie, FSN organiza un interviu aranjat, cu întrebări și răspunsuri dirijate, între Nicolae Militaru și ministrul Învățământului, Mihai Șora (!), sub titlul: „Un adevăr zdrobitor – revoluția română n-a fost un puci!"[249] Militaru dezmințea afirmația din înregistrarea de la CC despre existența anterioară a Frontului, lansând povestea caraghioasă cu profesorul Melian care, cum spune o vorbă românească, a „încurcat borcanele". Trei zile mai târziu, Corneliu Vlad îl admonesta, rizibil pe ziaristul Lupan de la *Le Figaro*, cu un limbaj care întărea și mai mult suspiciunea: „Cum puteți, domnule Lupan, să priviți cu asemenea ochi realitatea dramatică a acestei revoluții fără prihană, care este revoluția română? Cui servesc aserțiunile dumneavoastră? Cui, domnule Lupan?"[250] Ajuns la Paris, prim-ministrul român va înfrunta echipa *France 3* în studioul acesteia, explicând că FSN-ul de care vorbea Militaru în clădirea CC era al profesorului Melian și că fostul general auzise de el la *Radio Europa Liberă*. Totodată, Petre Roman a

[248] *Le Figaro*, nr. 14 113, 10 ianuarie 1990, p. 8, articolul *Roumanie: le père de Petre Roman.*

[249] *România Liberă*, nr. 14 047, 7 ianuarie 1990, p. 6.

[250] *România Liberă*, nr. 14 052, 13 ianuarie 1990, p. 6.

mizat decisiv pe faptul că el era venit din stradă şi nu participase la nici un complot, numind şi alţi câţiva membri CFSN care nu avuseseră nici o legătură cu Ion Iliescu. Extrem de convingător şi popular, Roman va produce, fără să vrea, destituirea redactorului postului de televiziune francez pentru neprofesionalism. În realitate, presa franceză intuia manevra Moscovei, fără a avea probele corecte, agăţându-se, în lipsa altei surse, de replica lui Militaru. Timpul va dovedi că jurnaliştii francezi aveau dreptate: Militaru era agent sovietic, făcea parte din aripa militară a complotului pregătit de sovietici şi care îl desemnase pe Ion Iliescu drept succesor al lui Nicolae Ceauşescu, iar în aprilie 1989, **cu două luni înainte** ca profesorul Melian să-şi trimită scrisoarea semnată „Frontul Salvării Naţionale", Militaru îi ceruse lui Iliescu să denumească noua formaţiune politică Frontul Salvării Naţionale. Iliescu a refuzat-o atunci în favoarea denumirii Frontul Patriotic Socialist. În după-amiaza de 22 decembrie 1989, sub presiunea membrilor grupului său, atât la sediul MApN (ora 16.00), cât şi la CC (ora 17.30), a fost nevoit să accepte denumirea aleasă de Moscova – Frontul Salvării Naţionale[251].

Avertismentul iugoslav

Tot înainte de alegerile din 20 mai 1990, prim-ministrul a fost solicitat insistent să facă o vizită oficială în Iugoslavia. Diplomaţii Ambasadei Iugoslaviei la Bucureşti au venit de trei ori la Guvern pentru a-l convinge pe Petre Roman să se deplaseze la Belgrad, iar la 5 ianuarie a sosit şi trimisul special al guvernului iugoslav, Ilia Giukici. Vizita lui Petre Roman în Iugoslavia a avut ciudăţenii, dar a permis Guvernului să evalueze corect, dincolo de imagine, două probleme care interesau direct România: dispariţia pretenţiilor teritoriale formulate în relaţiile din ultimul an cu regimul Ceauşescu, a implicării agresive în problemele României, aşa cum se întâmplase în timpul evenimentelor

[251] Pentru detalii vezi Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. IV, partea a II-a, Ed. RAO, Bucureşti, 2005, pp. 506-516.

din decembrie de la Timişoara, precum şi faptul că, în realitate, Iugoslavia se afla în pragul unei crize grave, pe care Bucureştii n-o intuiau, având în vedere imaginea favorabilă de care se bucura în lume:

„Petre Roman: A mai fost o vizită foarte importantă la insistenţa guvernului Iugoslaviei. Ne chemau cu insistenţă. Era prim-ministru Ante Marcovici. Iugoslavia în acel moment era într-un bum economic de neimaginat – mai 1990 – cu 12 miliarde de dolari rezerve internaţionale, cu o situaţie economică sub control, cu o creştere economică de 6%. Era ceva de invidiat. Ei au insistat foarte mult să mă duc, neapărat înainte de 20 mai. Eu le spuneam: «Aşteptaţi puţin, sunt alegerile, se pare că le câştigăm, mă instalez ca prim-ministru şi...» Ei, nu, să venim acum. Măi să fie! Motivul era următorul: să am o discuţie cu Slobodan Miloşevici, care era atunci preşedintele Serbiei. Insistau să vorbesc cu el. Era clar că erau nişte tensiuni grave acolo. Am stat de vorbă vreo oră jumătate cu Miloşevici, eu crezând că am de a face cu un om cu vederi prooccidentale, pentru că el venea de la Banca Mondială, de la Washington, lucrase şi la o bancă americană, şi eu ziceam că este un om cu vederi prooccidentale. Când colo, în cursul acestei discuţii el a insistat o dată, de două ori, de trei ori: «Domnule, nu se mai poate, Serbia plăteşte prea mult la bugetul federal». De fapt, el dădea semnalul pe care îl voiau şi ceilalţi dictatori, Tudjman, Izedbegovici, să dea semnalul: «Domnule, eu vreau ţara mea».

AMS: Era un semnal naţionalist?

PR: Nu, erau nişte lideri comunişti de tip dictatori.

AMS: Eu vă întreb altceva: axa aceea celebră – Belgrad, Kiev, Minsk, Moscova –, despre care s-a auzit în timpul războiului din Iugoslavia, pe care trebuia să fie şi Bucureştii, vi s-a părut că era în intenţiile lor atunci?

PR: Nu, nici vorbă. Era chestia clară: «Noi stăm singuri în picioare, noi suntem Serbia şi suntem mulţumiţi de felul nostru de a fi».

AMS: Intenţiona să rupă relaţiile cu FMI şi Banca Mondială.

PR: Nu, el zicea că va avea relaţii cu ei.

AMS: Care era totuşi mesajul iugoslavilor, că nu înţeleg de ce v-au chemat atât de urgent acolo?

PR: În capul lui Miloşevici era deja ideea despărţirii *de facto*.

AMS: Şi ce legătură avea chestia asta cu dumneavoastră, cu România?!

PR: Probabil că Ante Marcovici se gândea că eu îl voi convinge. Iar eu îi spuneam: «Bine, dar voi sunteţi într-o poziţie colosală, vă invidiază toată lumea, ca stat Iugoslavia». El: «Nu, nu, aşa cum e nu funcţionează». Eu trebuia să fiu acolo ca omul care să-l pondereze, să-i spună, domnule, eu vin de unde vin, noi am vrea extraordinar să fim măcar ca voi cu situaţia economică, de ce vreţi să vă rupeţi?

AMS: Dar Miloşevici voia ceva de la dvs.?

PR: Nu, nu, era o discuţie între preşedintele Serbiei şi prim-ministrul României, statul vecin. Am discutat şi despre relaţiile dintre statele noastre, cooperare, frontieră, mă rog, lucruri de-astea"[252].

Realităţile politice şi economice de dincolo de graniţa noastră din sud-vest conduceau spre o degradare accelerată a situaţiei generale a statului federal, punându-se în discuţie, încă de atunci, dezmembrarea teritorială. Mai întâi, „între 20 şi 23 ianuarie 1990, Congresul extraordinar al XIX-lea al *Ligii Comuniştilor* din Iugoslavia s-a ţinut la Belgrad (cu 1 654 de delegaţi), în momentul în care puterea comunistă se prăbuşea în Bulgaria (noiembrie şi decembrie 1989), în România (decembrie 1989) şi în Ungaria (iulie-decembrie 1989). Congresul a cunoscut tensiuni accentuate între sloveni (susţinuţi de croaţi) şi sârbi. După vii discuţii a fost abolit rolul conducător al *Ligii Comuniştilor* în componenţa Federaţiei şi a fost recunoscut pluralismul politic, dar delegaţiile slovenă şi croată au părăsit sala înainte de terminarea lucrărilor"[253]. La 4 februarie, Partidul Comunist Sloven îşi declară independenţa de Liga Comuniştilor, fapt care atrage declararea boicotului economic al Serbiei împotriva Sloveniei[254]. Slobodan Miloşevici, preşedinte al Ligii Comuniştilor din Serbia, hotărăşte schimbarea denumirii partidului

[252] BIINI, *Interviuri...*, p. 45.

[253] Ernest Weibel, *Histoire et géopolitique des Balkans de 1800 à nos jours*, Ed. Ellipses, Paris, 2002, p. 559.

[254] Georges Castellan, *Histoire des Balkans*, Ed. Fayard, Paris, 1991, p. 555.

în Partidul Socialist Sârb, „deşi ideologia lui era aceeaşi care inspirase politica sa încă din 1986: «Serbia Mare», reunind într-un singur stat pe toţi sârbii din Serbia, Croaţia, Bosnia-Herţegovina, Muntenegru, Macedonia, potrivit unui memorandum al Academiei"[255]. Asta însemna război civil. Croaţia, la fel de naţionalistă ca şi Serbia, căuta în mod direct şi planificat desprinderea din Federaţie, mizând pe ajutorul Germaniei, de care se considera legată istoric. „În vreme ce lobby-ul croat căuta să convingă Bonnul să sprijine pretenţia Zagrebului la autodeterminare, sârbii şi JNA (Armata Naţională Iugoslavă) îl contactau pe ministrul Apărării sovietic, Dimitri Iazov, pentru a oferi garanţii militare"[256]. În plan economic, situaţia Iugoslaviei era şi ea foarte precară – departe de imaginea pe care o aveam noi despre prosperitatea iugoslavă –, cu o inflaţie care va urca la 2600%[257], la care se adăugau efectele nocive, nu cele pozitive, ale marii migraţii economice în Vest pornite la sfârşitul anilor '60, care, potrivit Centrului de Cercetări Demografice al Iugoslaviei, depăşise cu mult valoarea de 4% din populaţia Federaţiei (1968)[258]. Principala problemă era aceea că, din cauza agitaţiei naţionaliste din ţară, emigranţii iugoslavi, indiferent de originea lor etnică, încetaseră să mai repatrieze capitalul în valută acumulat în Vest. În plus, la 22 aprilie 1990, Croaţia organizase primele alegeri democratice, multipartide, de la al Doilea Război Mondial încoace, la care Partidul Comunist Croat pierde puterea în favoarea Uniunii Democratice Croate. La 30 mai, Parlamentul democratic va proclama noua Constituţie.

Situaţia din Iugoslavia l-a pus pe gânduri pe Petre Roman. Un fost stat comunist, mult avansat economic faţă de al nostru, îmbrăţişat cu laude de Occident, se putea prăbuşi rapid, contrar ideii că Istoria are un curs liniar ascendent. România se afla atunci, în primele ei luni de

---

[255] *Ibidem*, p. 568.

[256] Misha Glenny, *The Balkans (1804–1999), Nationalism, War and the Great Powers*, Ed. Granta Books, Londra, 1999, p. 637.

[257] André Fontaine, *La Tache Rouge*, Ed. de La Martinière, Paris, 2004, p. 513.

[258] Ante Beljo, *YU-Genocide*, Ed. Northern-Tribune Pub., Toronto-Zagreb, 1995, pp. 226-228.

libertate, între dezastrul politico-economic sovietic de la Est şi perspectivele unui război naţionalist nimicitor – cum a şi fost – la Vest. Prin declaraţiii politice iresponsabile (mai ales în problema Taiwanului) şi prin atacuri jurnalistice stupide, România pierdea atunci şi sprijinul Chinei.

Prin urmare, atunci când analizăm deciziile prudente, poate şi complexate ale lui Ion Iliescu şi ale Biroului său Executiv, precum şi performanţele guvernului provizoriu Petre Roman, trebuie să luăm obligatoriu în calcul condiţiile reale în care trecuse România la tranziţie *(protodemocraţie*, cum o numesc sociologii), şi posibilităţile efective pe care le aveau la dispoziţie pentru a ţine naţiunea şi statul pe linia de plutire. Cramponarea de putere prin mecanismul pervers al raportului CFSN–FSN şi ignorarea Opoziţiei politice au fost erori indubitabile, dar în mod cert bătălia politică declanşată pe stradă la 12 ianuarie 1990 nu a ajutat cu nimic România. Apoi, a fost, bineînţeles, de-acum obişnuita manieră românească de a pierde oportunităţile istorice. Speriată că va fi scoasă din jocul economic mondial şi că va rata tot mai multe pieţe de desfacere apărute în Estul Europei, Franţa va liberaliza complet, în vara anului 1990, mişcarea capitalului, adică investiţiile în fostele ţări comuniste. Michel Rocard va recunoaşte că „nu puteam face altfel; presiunea era prea mare şi nu avea nici un sens de a pune piedici inserţiei noastre în economia mondială"[259]. La data când Franţa liberaliza, în sfârşit, capitalul, România ieşise din joc din cauza a două catastrofe politice şi de imagine: mişcarea iredentistă de la Târgu-Mureş, în care românii erau prezentaţi ca agresori, şi mineriada din 14 iunie 1990.

[259] Michel Rocard, *op. cit.*, p. 264.

CAPITOLUL IV

ÎN MIJLOCUL LUPTEI PENTRU PUTERE
Lovitură şi contralovitură de stat (ianuarie–februarie 1990)

Uniunea Sovietică – fie că ne referim la Gorbaciov, fie că este vorba de KGB şi Armata Roşie – a ştiut în permanenţă şi a luat în calcul cu mare atenţie faptul că schimbările pe care le provoca în lagărul său european trebuie să aducă la putere forţe socialiste reformiste într-un mod cât mai sigur şi stabil. Pentru asta era absolută nevoie de alegeri libere şi, acolo unde dictatorii se opuneau, de o răsturnare pe calea revoltei populare. Alegerile libere asigurau direct legitimitatea juridică – s-a întâmplat în Polonia şi în Ungaria –, iar revoltele asigurau legitimitatea populară – temă doctrinară aflată, de altfel, la baza ideologiei comuniste –, urmată de alegeri şi de atingerea legitimităţii juridice (cazurile Cehoslovacia, Bulgaria, România). Ţinta legitimităţii era asigurarea autorităţii partidelor socialiste reformiste, prin intermediul unor principii democratice, în primul rând al alegerilor libere, controlate însă, direct, de partidele gorbacioviste şi de Moscova, indirect. Putem identifica, aşadar, un scop dublu al echipei Gorbaciov: păstrarea statelor respective în sfera de influenţă sovietică şi instalarea la putere a partidelor gorbacioviste desprinse din fostele partide comuniste într-un mod legitim, astfel încât să le asigure autoritatea politică şi statală. Ambele proiecte au eşuat, cu excepţia României.

Lupta pentru putere – lupta pentru legitimitate

Prima etapă a luptei pentru putere. Primul personaj politic care a identificat apariția și desfășurarea unei *bătălii pentru putere* a fost senatorul Sergiu Nicolaescu. Acesta a confirmat public fără nici o reținere – împotriva afirmațiilor lui Ion Iliescu – existența unei bătălii pentru putere după înlăturarea lui Nicolae Ceaușescu și prăbușirea PCR, deoarece fusese implicat direct și activ în acel joc în care a și avut un rol foarte important. Din păcate, Sergiu Nicolaescu nu a explicat niciodată în ce a constat bătălia pentru putere, care au fost oponenții. Acest fapt nu este întâmplător.

Un subcapitol din lucrarea sa *Cartea revoluției române. Decembrie '89* poartă titlul „Lupta pentru putere", dar, cu excepția unei propoziții: „În birouri continua lupta pentru putere", textul nu oferă explicații[260]. Fragmentul revoluționar „lupta pentru putere" în viziunea lui Sergiu Nicolaescu se limitează însă la apariția și funcționarea a două centre de putere în după-amiaza spre seara zilei de 22 decembrie 1989: grupul („guvernul") Ilie Verdeț din clădirea CC și grupul Ion Iliescu de la MApN. Chiar și după 16 ani de la evenimente, Nicolaescu încă nu vede legătura între acea „luptă pentru putere" și cei 942 de morți căzuți în timpul ei. Un alt fragment al luptei pentru putere, un alt episod, este cel derulat între ianuarie și mai 1990, în care puterea provizorie a dus bătălia politică împotriva Opoziției. Cele două etape sunt însă legate organic, indestructibil și cauzal datorită consecințelor bătăliei pentru putere date de grupul Iliescu, în perioada 22-27 decembrie 1989, asupra configurației statului și a formei pe care a luat-o lupta politică în următoarele luni. Între cele două etape există însă o diferență de fond: prima a fost o luptă pentru preluarea puterii și distrugerea adversarului, a doua a fost pentru asigurarea legitimității și instalării autorității, fenomen identificat sec și precis de politologul Leslie Holmes: „Liderii caută să obțină dreptul de a conduce –

[260] Sergiu Nicolaescu, *Cartea revoluției române. Decembrie '89*, Ed. „Ion Cristoiu", București, 2000, pp. 164-186.

consimțământul – din partea cetățenilor. Procesul prin care caută să dobândească autoritatea (sau legitimitatea) este *legitimarea*"[261]. Tipul de legitimare, încercat de Ion Iliescu în decembrie 1989 și forțat după aceea, a fost identificat de Leslie Holmes în categoria „liderului charismatic care a condus cu succes o revoluție"[262]. Ion Iliescu nu condusese revoluția, ci fusese recunoscut de Armată ca succesor al lui Nicolae Ceaușescu și numit de grupul lui restrâns și de Moscova la conducerea CFSN, dar se străduia să impună acea imagine care, de altfel, a și convins o mare majoritate a populației țării.

Problema primei bătălii pentru putere este extrem de sensibilă, deoarece se sprijină pe teama membrilor grupului Ion Iliescu, declanșată chiar de Sergiu Nicolaescu în clădirea CC, că în jurul lui Ilie Verdeț s-a constituit o grupare puternică, avându-i ca secondanți pe șeful Marelui Stat Major (generalul Ștefan Gușă) și pe șeful Securității (generalul Iulian Vlad), două forțe periculoase ca adversare. Umblând prin încăperile clădirii CC, Sergiu Nicolaescu și cascadorii săi înarmați descoperă grupul Verdeț, sprijinit de un număr important de revoluționari și lucrând deja la un program politic, care se orienta spre gestionarea puterii comuniste lăsate de Ceaușescu. În încăperea alăturată lucrau împreună generalii Gușă și Vlad. Sergiu Nicolaescu nu știa la acea oră două lucruri esențiale: **1.** Gușă și Vlad lucrau împreună din ordinul personal și direct al lui Ion Iliescu, dat la ora 17.30. **2.** În timp ce Gușă era adus de Ion Iliescu la CC de la MApN, tot printr-un ordin dat la sfârșitul ședinței de la ora 16.00, generalul Vlad tocmai refuzase funcția de ministru de Interne oferită de Ilie Verdeț, refuz enunțat în prezența zecilor de revoluționari care l-au însoțit (și observat) tot timpul. După ce îl salvase pe Ion Iliescu în balconul CC-ului, oprind huiduielile și anunțând totodată că „noi am ales ca el să ne conducă provizoriu, până vom organiza alegeri libere", cunoscutul regizor a acționat pe baza unei opțiuni proprii, exclusiv în favoarea lui Ion Iliescu. Mai târziu, speriat de perspectiva apariției unui nou pol

[261] Leslie Holmes, *Postcomunismul*, Ed. Institutului European, Iași, 2004, p. 80.
[262] *Ibidem*, p. 81.

de putere, „neocomunist" (grupul Verdeț), care să concureze grupul Iliescu, Sergiu Nicolaescu pătrunde impacientat în biroul unde se concentrase echipa Ion Iliescu – care, să fim înțeleși, conținea o grămadă de comuniști și neocomuniști – și anunță minarea clădirii și pericolul ca aceasta să sară în aer. În felul acesta a reușit să mute grupul Iliescu la MApN, de unde generalul Stănculescu a declanșat atacul la adresa celeilalte echipe – fenomenul diversionist-terorist, tăierea legăturilor telefonice ale Securității și ale generalului Vlad, derutarea și intoxicarea generalului Gușă cu tot felul de informații false (atacuri de elicoptere dinspre mare, de sub autostrada București–Pitești etc.), izolarea și anihilarea lui Ilie Verdeț. Asupra acestui ultim subiect avem o mărturie interesantă din dialogul cu Virgil Măgureanu:

„Virgil Măgureanu (...): Eu am apărut pe scenă abia în dimineața de 23 decembrie, aproximativ în jurul orei 8.00, poate 8.30, la Televiziune. Până atunci n-am fost în București.

AMS: Ați ajuns la liderii CFSN. I-ați găsit pe jos în biroul directorului Televiziunii?

VM: I-am găsit jos, lângă piciorul mesei, pe cei care reprezentau, de fapt, deja nucleul conducător al viitoarei puteri din România.

AMS: Și ce impresie v-a făcut scena asta?

VM: Ca să fiu sincer, meditam în acele momente dramatice mai puțin la ridicolul posturii. Cred că era interesant atunci de remarcat dramatismul situației în care evolua acel grup și Televiziunea, împreună cu el, atacată practic din toate părțile. Aș mai da, ca un fel de paranteză, un episod care s-a consumat tot acolo: a apărut netam-nesam Verdeț. Se pare că fusese arestat chiar de către garda din jurul Televiziunii și condus, în această postură prea puțin potrivită, sus, la etajele superioare. Cred că fusese condus pur și simplu ca un fel de prizonier.

AMS: Este important ce spuneți. Despre acest episod al apariției lui Verdeț la Televiziune, în postura de prizonier, nu s-a vorbit niciodată.

VM: Parcă îl și văd acum, undeva pe casa scărilor, nu în vreo încăpere din Televiziune, fusese pus într-un colț și tratat ca un fel de

prizonier de război. Am intervenit atunci pe lângă conducerea Televiziunii și pe lângă cei care răspundeau militar de obiectiv și i-am rugat să-l dezlege la mâini.

AMS: Era legat?

VM: Era legat și i-am rugat să-l pună într-o postură normală. La care gazdele, să le spunem așa, mi-au răspuns că da, însă ar trebui să plece de urgență acasă. Atunci le-am spus că nu va putea trece invers prin baraj fără a avea din nou probleme cu cei din pază. Și că ar fi bine să fie condus până în afara obiectivului, ceea ce au și făcut. Acest lucru nu era numai datorită faptului că omul merita, chiar de pe poziția lui de fost lider comunist, o anumită considerație. (...)

AMS: Dar știți că este o întrebare importantă aici: ați găsit ulterior o explicație pentru tratamentul la care a fost supus în Televiziune de nucleul care preluase puterea?

VM: Nu era grupul care preluase puterea cel care îi aplicaseră un asemenea tratament. Erau cei de dedesubtul acestui grup. Oamenii aceștia știau despre Verdeț că făcea parte din grupul apropiat lui Ceaușescu...

AMS: Eu v-aș recomanda să nu fiți atât de sigur. Gândiți-vă că nu se prezenta nimeni și nu era nimeni reținut fără să fie anunțați cei de sus. Așa ați pătruns și dvs. până să-i găsiți cu nasul la piciorul mesei. O să vă rog să-mi permiteți să vă explic de ce. În perioada în care dvs. ați lipsit din București, în legătură cu Verdeț s-au întâmplat câteva lucruri importante. Văzut de către Sergiu Nicolaescu în clădirea CC, ca fiind în stare, într-o încăpere alăturată, să organizeze cu revoluționari un nou nucleu, așa-numitul guvern Verdeț, despre care s-a și fabulat...

VM: Nu s-a fabulat, s-a spus pe bună dreptate.

AMS: Acest nucleu, în realitate, a existat. Având în vedere că, prin ușa deschisă a acestui birou, în cabinetul alăturat se aflau generalii Gușă și Vlad, cu care Verdeț comunica în mai multe situații, Sergiu Nicolaescu a interpretat că acolo s-a constituit un nucleu alternativ nucleului Iliescu, un nucleu periculos, deoarece era format din revoluționarii care cuceriseră sediul puterii, din șeful Securității și din șeful MStM-ului. Nu era o glumă.

VM: Chiar așa și era.

AMS: Mă bucur că îmi confirmați. Este motivul pentru care Sergiu Nicolaescu intră în biroul acela unde se aflau Iliescu și ceilalți, pregătind comunicatul CFSN, scenă înregistrată pe film, și anunță că acea clădire este minată, că s-au găsit bombe în subsol și că trebuie să părăsească urgent clădirea. Ulterior, domnul Nicolaescu a recunoscut că era o minciună, cu scopul de a-i scoate urgent pe membrii grupului Iliescu din zona periculoasă a celuilalt grup. Sigur, mai era un aspect, și anume acela că o parte dintre revoluționarii care îl înconjurau pe Verdeț – și aici este vorba de secvența din biroul unde s-a constituit guvernul Verdeț, nu cea timpurie, în care se tot discuta și era acolo și Dăscălescu –, o parte dintre acești revoluționari erau înarmați. În biroul acela fusese arborat drapelul luat de Daniel Păcuraru de pe acoperișul CC, se instituise pază și se trecuse la discutarea unor măsuri de repunere în funcțiune a instituțiilor statului. Și această secvență a fost filmată. O are Marian Oprea. În acel moment, Sergiu Nicolaescu simte pericolul reconstituirii unui nucleu cu Verdeț în frunte și, făcând o legătură, se pare improprie, cu prezența lui Vlad și Gușă alături, îi scoate pe Iliescu și pe ceilalți din clădire. La foarte scurt timp după acest moment se deschide focul în Piața Palatului și începe diversiunea teroristă. Nu am reușit încă să determin momentele orare, astfel încât să-mi dau seama de succesiunea precisă a mișcărilor făcute de Sergiu Nicolaescu, în comparație cu apariția fenomenului diversionist-terorist și nu vreau să greșesc. Poate o va face cândva un istoric. Verdeț rămâne pe loc și, din acel moment, conform declarației mai multor lideri, între care Gelu Voican, Sergiu Nicolaescu, Victor Stănculescu, grupul Iliescu interpretează grupul Verdeț de la CC, ca pe un adversar. Din acel moment începe tăierea legăturilor Securității, de care știți, stabilirea unei legături confidențiale a lui Stănculescu cu diferiți oameni din preajma lui Verdeț, despre care Stănculescu este foarte vag, iar ei nu puteau fi decât ofițeri acoperiți, în civil, care îl informau în permanență despre ceea ce face Verdeț. Și ce făcea Verdeț? Cerea, de exemplu, întrunirea MAN, la care să fie cooptate și personalități disidente, precum și revoluționari, iar instituția superioară a statului să ia deciziile legale privind demiterea lui Ceaușescu și constituirea

unui nou guvern. Asta se întâmplă într-o țară civilizată. Apoi există telefonul pe care Verdeț l-a dat lui Stănculescu, cerându-i acestuia să aresteze grupul Iliescu, care se dusese la Televiziune și pregătea comunicatul pe care îl știți.

VM: Aici se face legătura cu ceea ce vă spuneam.

AMS: În acel moment, Stănculescu îi cere lui Verdeț să vină la MApN, pentru a-i asigura protecția, îi pune la dispoziție un TAB, cu care îl ia și îl abandonează pe stradă. Verdeț, de acolo, pleacă de unul singur la Televiziune și este arestat. Secvența văzută de dvs.

VM: Eu nu pot decât să vă dau dreptate. Nu cunoșteam acest amănunt asupra raporturilor dintre cele două grupări. Nu cred că ignorați că mai devreme mai existase tentativa de constituire a guvernului, așa-numitului guvern Dăscălescu.

AMS: Da, a eșuat foarte repede, pentru că Dăscălescu era o personalitate foarte expusă de regimul comunist. Verdeț nu. El avea imaginea unui disident îndepărtat, așa cum chiar dvs. ați arătat.

VM: Nu știu cu cât timp înainte, probabil foarte devreme, a fost tentativa Dăscălescu. Să revin. Existau mai multe circumstanțe datorită cărora cei doi, Verdeț și Dăscălescu, se simțeau îndreptățiți să o facă. La acea oră nimeni nu știa, cu excepția a foarte puțini, încotro o vor lua evenimentele, și trebuie să vă spun că nici grupul Iliescu și nici Iliescu însuși nu știa că ruptura cu comunismul devenise fapt împlinit. Încă la acea oră toți își făceau socotelile legat de un guvern perestroikist, după chipul și asemănarea noilor regimuri din Est. Dacă ținem bine minte, acolo a existat un scurt interimat...

AMS: Așa este. Sunteți perfect așezat pe linia istorică și logică.

VM: Era Egon Krenz în RDG... și nimeni nu se gândea că ruptura cu vechiul regim devenise iminentă. Așa că, atât Dăscălescu, cât și Verdeț, dar Verdeț cu incomparabil mai multă îndreptățire, dată fiind și experiența, și vârsta, dar și nivelul diferit de pregătire și de înțelegere în ce privește schimbarea lumii care se petrecea atunci și capacitatea de a guverna, căutau o astfel de soluție. Iar pe Iliescu, făcând parte și dintr-o generație mai tânără, îl considerau, dacă nu un intrus, în orice caz un secund în raport cu propriile aspirații.

AMS: Verdeț îl desemnase pe Iliescu, pe lista lui de guvern, la Ministerul Culturii, ministru al Culturii. Dar vreau să sublinez aici: înțeleg că acceptați că au existat două nuclee, două centre în care se încerca reconstituirea puterii, ceea ce presupune și existența bătăliei pentru putere.

VM: Bătălia pentru putere s-a desfășurat și nu este exclus ca anumite faze de înfruntare din care au rezultat multe victime și numeroase distrugeri să fi avut loc ca urmare a confruntării dintre cele două grupări. Deși, așa cum bine ați menționat puțin mai înainte, nici unul dintre protagoniști, dintre cei care au jucat un rol proeminent de o parte și de cealaltă, n-au mai fost dispuși ulterior să-și asume răspunderea și să facă mărturisiri complete cu privire la evoluția pe așa-zisul teatru de operațiuni. De fapt, această înfruntare violentă cu focuri poate fi în bună măsură explicată prin această luptă pentru putere, pe care nimeni n-a numit-o așa, pentru că tuturora li se părea mai comod și mai legitim să se refugieze după această formulă ambiguă: revoluția care a izbucnit, care ar duce la desprinderea României din angrenajul sovietic ș.a.m.d. Încercau să-și asigure legitimitatea, drapându-se în revoluționari, și, parțial, afacerea cu revoluționarii și cu mișcarea revoluționară din România, chiar a fost în bună măsură profitabilă pentru o mulțime de persoane. Era în fond o farsă. Acest teatru din după-amiaza și seara zilei de 22 până în ziua de 23 decembrie și continuând cu faze acute în următoarele zile, această confruntare între diferite grupări a avut loc și urmările s-au văzut. Deși, nerecunoscute. Este locul să spunem că și grupări de ofițeri, care au alimentat diferite conflicte, unele deosebit de sângeroase, toate acestea au fost o continuare disimulată a ceea ce noi putem numi: luptă pentru putere în România.

AMS: Dar fenomenul acesta nu credeți că are incidență, o legătură directă cu fenomenul diversionist care a apărut și s-a dezvoltat tocmai atunci?

VM: Nu numai că are incidență, dar există și o legătură explicită"[263].

[263] BIINI, *Interviuri...*, p. 187.

Prin urmare, „lupta pentru putere", la care se referă sigur Sergiu Nicolaescu, este cea care ar fi opus grupul Iliescu, grupului Verdeț. Aici intervine și pasajul identificabil al diversiunii teroriste (cu 942 de morți!), pe care grupul Iliescu îl pune pe seama grupului Verdeț (mai precis a generalului Vlad și a Securității), dar care este mult mai plauzibil invers, ca fiind provocat de Stănculescu în sprijinul lui Iliescu și împotriva lui Verdeț. Să nu uităm că generalului Vlad i s-au tăiat legăturile la CC și că acesta a fost în permanență urmărit de zeci de revoluționari, prezenți tot timpul în încăpere cu el, precum și că a fost tot timpul filmat! Acest moment este tulburător și pentru faptul că a produs o reacție în presa franceză, care a orientat scenariul evenimentelor din România spre o altă versiune – complotul Securității. Intrigați de negările oficiale ale FSN, jurnaliștii francezi au vizionat 12 ore de înregistrări ale evenimentelor din București, ajungând la concluzia că au fost manipulați, manipulând la rândul lor cititorii francezi. „Camera indiscretă", vor scrie ei, a descoperit că generalul Vlad a fost supravegheat tot timpul, că nu a fost nici o clipă singur pentru a putea da ordine de atac Securității, iar generalul Gușă a fost sunat în rusește și a refuzat ajutorul. „Cu acest document, nici un echivoc. Nu ne puteți trișa în fața camerei prietene"[264]. Pentru prima dată în presa străină apărea ideea discretă că nu șeful Securității a organizat manipularea, dar cum nu puteau afirma că Securitatea nu a fost implicată, au plasat-o în conspirația sovietică. Presa ratează în continuare adevărul despre lovitura dată de Armată în dimineața de 22 decembrie 1989. După cum a afirmat chiar Victor Stănculescu, „pe 22 decembrie 1989, la ora 13.00, țara era deja sub control"[265]. Așadar, șansele ca generalul Vlad să fi dat ordine unor unități speciale ale Securității să declanșeze fenomenul diversionist-terorist sunt minime. În schimb, nu știm aproape nimic despre îndeletnicirile grupului Iliescu, în afară de a cere ajutorul sovietic, și ce ordine a dat generalul Stănculescu la MapN. Intuind profesionist adevărul, istoricul Florin Constantiniu a

[264] *Le Figaro*, nr. 14 110, 7 ianuarie 1990, p. 37, articolul „Roumanie: la face cachée de l'insurrection".
[265] *Historia*, nr. 30, mai 2004, p. 19.

sintetizat cazul în câteva fraze: „Acțiunile diversioniștilor nu pot fi explicate – evident, ipotetic, în absența probelor decisive – decât ca având funcția să împiedice crearea altor centre de putere, în afara nucleului instalat la conducerea Frontului Salvării Naționale. Revoltei populare împotriva regimului Ceaușescu i-a urmat o lovitură de stat, în pregătirea căreia URSS a avut un rol de seamă – aceasta este opinia noastră în stadiul actual al cercetării"[266].

Odată grupul Verdeț distrus, generalii Gușă și Vlad aduși la MApN și ținuți sub control, echipa Iliescu trece la eliminarea cuplului Ceaușescu, fapt încadrat de istorici în categoria asasinatelor politice în fapt revoluționar, iar în ultimul timp de ziariști și în categoria asasinatelor de tip mafiot (cu scopul de a intra în posesia fondurilor speciale lăsate de dictator).

Recunoașterea informală din partea URSS. Dezordinea civilă, efectele diversiunii teroriste în rândurile populației, cei 942 de morți și 2 245 de răniți, incapacitatea – și astăzi știm că și imposibilitatea subiectivă – de a prezenta și trimite în judecată teroriștii, dezmeticirea rapidă a presei libere, contestările Opoziției au dat peste cap scenariul legitimării charismatice a lui Ion Iliescu, în calitate de conducător al revoluției, și au creat un câmp larg contestării. Situația a fost, încă o dată, intuită exact de sovietici. Ei și-au dat seama că rezistența lui Ceaușescu, efectele represiunii și pierderea controlului asupra revoltei populare – scandările masive: „Fără comuniști! Jos comunismul!" – au condus la „descoperirea", la vizibilitatea intervenției sovietice dincolo de pragul acceptat al unei operațiuni secrete. Aceasta punea în pericol cele două elemente fundamentale ale scopului: legitimarea revoluționară a agenților săi și stabilitatea autorității lor la conducerea statului. Leslie Holmes arată că, după legitimarea internă, urmează trei tipuri externe de legitimare: „a. recunoașterea formală; b. sprijinul formal; c. existența unui model de rol extern"[267].

---

[266] Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 508.
[267] Leslie Holmes, *op. cit.*, p. 83.

Consiliul Frontului Salvării Naţionale a fost recunoscut formal – recunoaşteri reconstituite pe baza telegramelor MAE – mai întâi de Iugoslavia (23 decembrie 1989, ora 17.30), apoi de URSS (23 decembrie 1989, ora 20.50), de Franţa (24 decembrie 1989, ora 16.00) şi de SUA (26 decembrie 1989, ora 05.00)[268]. La 26 decembrie 1989, ora 07.50, aflăm că şi RDG, şi Ungaria recunoscuseră CFSN ca noua putere instalată în România. La cererea ambasadei României la Moscova pentru ca URSS să recunoască formal CFSN-ul, conducerea URSS a precizat că „în declaraţia guvernului sovietic, precum şi în declaraţia MAE al URSS, se fac referiri clare la recunoaşterea Consiliului. Dacă va apărea necesitatea unei recunoaşteri formale, nu va fi nici o dificultate"[269]. De fapt, la conferinţa de presă ţinută de I.P. Aboimov, adjunct al ministrului Afacerilor Externe al URSS, la punctul 2, întrebarea.E, acesta a răspuns că „de la început s-au stabilit contacte cu Consiliul Frontului Salvării Naţionale prin Ambasada URSS la Bucureşti şi continuă aceste contacte. Iniţiatorul acestor contacte a fost Consiliul Frontului"[270]. Era vorba de telefoanele disperate date de Silviu Brucan şi Ion Iliescu de la Televiziune şi apoi de la MApN. În acest loc atingem un subiect delicat, unul din acele subiecte care-l irită pe Ion Iliescu de câte ori este evocat. Chiar în revista Institutului Revoluţiei Române din Decembrie, istoricul Ioan Chiper a publicat trei documente sovietice de extremă importanţă, între care Rezoluţia CC al PCUS din 23 decembrie 1989, unde, la punctul 4, conducerea URSS hotăra „să se ia măsuri pentru stabilirea unor contacte directe şi permanente cu conducerea Consiliului Frontului Salvării Naţionale, în primul rând cu I. Iliescu"[271]. Ne aflăm în faţa a două soluţii posibile:

---

[268] Dumitru Preda, Mihai Retegan, *1989. Principiul dominoului*, Ed. Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2000, pp. 486-497.

[269] *Ibidem*, p. 497.

[270] *Ibidem*, p. 496.

[271] *Clio 1989*, Anul I, nr. 1-2/2005, Institutul Revoluţiei Române din Decembrie, Bucureşti, 2005, p. 204.

1. Conducerea URSS știa cine este Ion Iliescu, îl considera succesorul lui Nicolae Ceaușescu, miza pe el și în consecință era normal să ordone contactarea lui permanentă și directă;
2. Rezoluția CC al PCUS era un răspuns la una sau mai multe solicitări ale conducerii CFSN, în primul rând ale lui I. Iliescu, fapt care certifică existența telefoanelor de ajutor date de Silviu Brucan și Ion Iliescu încă din 22 decembrie 1989.

Al doilea tip de legitimare externă identificat de Leslie Holmes, *sprijinul informal*, „este legătura lor directă cu *autolegitimarea* regimului", fapt care a fost concretizat prin acțiunea suplimentară a puterii sovietice, în frunte cu Mihail Gorbaciov, de a interveni cu o comunicare directă la București, în timpul desfășurării primei ședințe a CFSN, cea din 27 decembrie 1989, începută la ora 16.00. Știm astăzi că telefonul lui Gorbaciov, precum și o vizită urgentă a lui Eduard Șevardnadze la București au fost aranjate încă de dimineață, în timpul întâlnirii lui Ion Iliescu cu ambasadorul sovietic Tiajelnikov. Ion Iliescu spunea atunci: „Vă rog să transmiteți mulțumiri tovarășului Gorbaciov din partea mea. Putem vorbi la telefon", iar Tiajelnikov îi răspundea: „Dorim, tovarăși, să știm de ce aveți nevoie, din punct de vedere politic, de *armament*, acum imediat, și, de asemenea, și pentru perspectivă, în viitor. Este vorba de ajutor umanitar, *ajutor de ordin militar*, economic"[272]. Nu se înțelege rostul ajutorului în armament și al ajutorului militar în 27 decembrie și „pentru perspectivă, în viitor"! O explicație poate fi dată prin punctul 6 al aceleiași Rezoluții a CC al PCUS din 23 decembrie 1989, unde se menționa: „Să se ia notă de faptul că Consiliul de Miniștri al URSS pregătește propuneri cu privire la acordarea de ajutor umanitar și de altă natură României"[273]. Este de subliniat că, în răspunsul la ofertele sovietice, Petre Roman se oprește doar la livrările de petrol și de gaze, cerând timp pentru vizita lui

[272] Arh. MAE, Fond Cabinet ministru, *Stenograma întrevederii cu ambasadorul URSS la București*, 27 dec. 1989, p. 2.

[273] *Clio* 1989, Anul I, nr. 1-2/2005, Institutul Revoluției Române din Decembrie, București, 2005, p. 205.

Șevardnadze și ignorând complet ajutorul militar[274]. În schimb, Ion Iliescu își aranjează „legitimarea informală" cu Mihail Gorbaciov:

„Dl Iliescu: Nu știm să discutăm ordonat și eficient. Dar vom învăța. Când discutăm în colectiv, să fim la obiect. *(Între timp, președintele Iliescu a fost căutat la telefon de președintele Gorbaciov)*... Am întârziat pentru că s-a obținut greu legătura telefonică cu Gorbaciov. Mi-a transmis un salut călduros. Mi-a spus că urmărește cu atenție ceea ce se petrece în România. S-a transmis inclusiv un interviu al lui. În Congresul Poporului s-au prezentat evenimentele din România. El a făcut aprecieri frumoase și a răspuns chiar la unele provocări. În zilele respective au apărut niște zvonuri – posibil spionaj sovietic, intervenție militară. Francezii și americanii au spus că ar fi gata să accepte o eventuală intervenție militară a URSS. S-a ridicat problema că s-ar fi cerut ajutor. Gorbaciov a arătat că nici partea română nu a cerut ajutor militar și că nici ei nu sunt dispuși să o facă. Pentru că nu este nevoie. Realmente ne-am descurcat singuri. Problema s-a pus de sprijin cu materiale mai sofisticate. Francezii s-au oferit că sunt gata să ne sprijine cu profesioniști și instructori. Le-am spus că aceasta ar cere timp. Gorbaciov a spus că ne stă la dispoziție cu orice problemă; sunt solidari cu noi, ne acordă ajutor dacă avem nevoie. Dimineață, ambasadorul URSS a transmis că Șevardnadze se pregătește pentru a veni în țara noastră *(pentru a discuta unele probleme privind relațiile noastre – livrări de petrol, gaze, energie electrică etc.* – nu se înțelege scopul acestei paranteze, n.a.). Își exprimă această dorință pentru a veni în întâmpinarea nevoilor noastre. I-am mulțumit. I-am mulțumit, de asemenea, și pentru aprecierile făcute. În final, a vorbit despre perspectivele unei viitoare întâlniri. În drum, la reîntoarcerea mea în sală, m-a acostat Televiziunea Română, care m-a întrebat de ce am părăsit sala. Închipuiți-vă că m-am lăsat provocat și le-am răspuns"[275].

---

[274] Arh. MAE, Fond Cabinet ministru, *Stenograma întrevederii cu ambasadorul URSS la București*, 27 dec. 1989, p. 5.

[275] Arh. GR, Fond Cabinet prim-ministru, *Stenograma ședinței Consiliului Frontului Salvării Naționale*, 27 decembrie 1989, ora 16.00, pp. 12-13.

La simpla analiză de text se poate observa că Ion Iliescu spune: „S-a obținut greu legătura telefonică cu Gorbaciov", ceea ce înseamnă că Gorbaciov a fost sunat de la București, și nu invers. Este posibil să avem de a face cu un telefon „aranjat", plasat în mod intenționat în mijlocul ședinței CFSN. Din punctul de vedere al conținutului, este în bună măsură o **declarație preventivă**, atât a lui Gorbaciov, cât și a lui Iliescu, declarație menită să răspundă **înainte** de a se pune întrebarea dacă a avut loc o intervenție sovietică în România. Populația României încă nu știa acest lucru, presa neabordând încă temele implicării spionajului sovietic, ale intervenției militare, ale acceptului occidental la aceasta și nici nu fusese informată de oferta franceză de „profesioniști și instructori". Era vorba de o unitate militară de comando a Armatei Franței cantonată pe teritoriul Ungariei, în fața Oradei, pregătită să intervină militar pe teritoriul României, împreună cu forțe maghiare și sovietice deja infiltrate, în sprijinul CFSN-ului lui Ion Iliescu; nu era vorba de nici un „profesionist" sau „instructor", ci de forțe militare speciale străine. La acea dată, singura știre despre „lovitura de stat din România" fusese difuzată de agenția de presă nord-coreeană, știre combătută aprig și persiflator de ziariștii români. Prin urmare, telefonul dat lui Ion Iliescu de Gorbaciov, în timpul ședinței CFSN, a avut rolul de a transmite forțat, apăsat mesajul recunoașterii lui Ion Iliescu drept noul șef al statului român și contracarării informațiilor care **urmau** să fie difuzate de presa străină și preluate de presa română prin care se contesta și legitimitatea, și autoritatea noului lider de la București. Cuvintele lui Gorbaciov, transmise membrilor CFSN (reprezentând atunci o majoritate necontrolată de sovietici), acopereau părțile vizibile, dezvăluite ale subversiunii internaționale – înțelegerea între Marile Puteri pentru răsturnarea lui Ceaușescu – și ale intervenției sovietice neconvenționale din zilele de 14-25 decembrie 1989.

Transformarea CFSN în partid politic (FSN)

În aceeași perioadă de început a guvernării Petre Roman a fost creată și confuzia între **Consiliul Frontului Salvării Naționale** (CFSN),

care prelua în fapt funcțiile principale ale statului (Președinție și organ legislativ) și **Frontul Salvării Naționale** (FSN), care lua locul Comitetului Central al PCR, la nivel central, și ale Comitetelor Județene de Partid, la nivel județean, precum și al organizațiilor de partid din instituții și întreprinderi. Mai simplu spus, CFSN era organul de stat, iar FSN organul de partid. Biroul Executiv ales la ședința din 27 decembrie, în care trebuie să vedem un grup unic de persoane, conducea și statul, și partidul care înlocuise PCR. În condițiile tendinței juridice de a transforma CFSN din putere prezidențială în putere legislativă, în condițiile în care Guvernul era limitat la gestiunea administrativă, FSN-ul, ca structură de înlocuire a Partidului Comunist, se comporta ca un organism fragmentat, izolat în fiecare instituție sau întreprindere, ocupându-se cu alegeri interne, cu schimbarea directorilor, cu ruperea din ministere, cu mitingurile, cu marșurile și cu nemunca. Unitatea partidului care înlocuise PCR-ul era dată de conducerea centrală, adică de CFSN.

Proiectul politic al lui Ion Iliescu. Confuzia între **CFSN** și **FSN** a fost menținută și de atitudinea ambiguă de la nivel înalt, provenită probabil din proiecția umanist-generoasă a lui Ion Iliescu despre cum ar trebui să se compună și să funcționeze noua putere, printr-un CFSN – for al tuturor tendințelor politice și sociale, bineînțeles fără a se pune în discuție calitatea sa de șef. Fruntașul țărănist Ion Diaconescu a găsit formula inspirată pentru atitudinea de atunci a lui Ion Iliescu: acesta credea că dacă a „decretat încetarea revoluției", lucrurile intră în normal sub conducerea lui. Este interesant să subliniem că la debutul primei ședințe CFSN, cea din 27 decembrie, Ion Iliescu a spus foarte clar: „Noi va trebui *să ne prezentăm la alegeri, ca Front*, cu o platformă de ridicare a reprezentanților celor mai valoroși ai națiunii, tot pe ideile unității și concretizării acestor elemente pentru viitor"[276]. Fără îndoială că se referea la CFSN-ul în care fuseseră cooptați Tökes, Blandiana, Doina Cornea, pe care nu-l vedea ca partid,

[276] Ion Iliescu, *Revoluția română*, Ed. Presa Națională, București, 2001, p. 71.

ci ca formațiune revoluționară, în vechiul sens de „front" politic, de mișcare socială exprimată prin organizații politice menite să exprime, cum spunea tot el, „consensul pe baza conjugării intereselor generale". Pe această formulă este foarte greu de înțeles cu cine urma să se lupte CFSN-ul în alegeri, cum vedea Ion Iliescu încă de atunci, la numai două zile după executarea lui Ceaușescu, lupta politică dusă de formațiunea **statală** aflată la putere împotriva partidelor care se înființau!? Dacă la acest aspect adăugăm și ideea „guvernului de uniune națională", chiar că nu se mai înțelege rostul campaniei electorale, al bătăliei politice, al alegerilor. „Preferința liderilor CFSN pentru regimul unei «mișcări de mase» masca tendința acestui organism de a-și amplifica avantajul politic, căci campania electorală debutase, oricum, cu un singur actor, la 22 decembrie 1989. Comunicatul emis de CFSN pe 23 ianuarie 1990 elogia termenul «mișcare», menit să-i marcheze superioritatea organizațională comparativ cu «partidul». CFSN omagia caracterul structurii sale, dându-i dimensiuni naționale. CFSN devenise, oricum, noul partid unic"[277].

Putem pune însă confuzia din declarațiile lui Ion Iliescu pe seama lipsei de experiență în privința pluripartidismului. În primele fraze pe care le-a rostit la ședința CFSN din 27 decembrie 1989, Ion Iliescu a folosit expresia „pluralism programat", al cărei sens este dificil de înțeles. Viziunea sa politică din acel moment, care nouă ne apare extrem de confuză și pigmentată cu fraze demagogice, nu a primit nici o reacție din partea vreunui membru al CFSN-ului abia întrunit: „Vrem să ne debarasăm de fetișurile trecutului, să realizăm o platformă de unire a tuturor, o dezvoltare reală a valorilor, să realizăm ceea ce este necesar oamenilor, să fie idei fundamentale; platforma-program să reprezinte consensul, pe baza conjugării intereselor generale; pe baza unui studiu și al contribuției românești la acest proces al României de azi și în spiritul pluralismului politic, o să putem veni cu idei interesante. Frontul să fie factorul apropierii. Să păstrăm unele elemente fundamentale,

[277] Marius Tudor, Adrian Gavrilescu, *Democrația la pachet. Elita politică în România postcomunistă*, Ed. Compania, București, 2002, p. 97.

independent de dezvoltarea acestei mişcări, să păstrăm pentru Front ideile recunoscute; să fie o platformă largă, a tuturor, cu idei comune. Pe lângă aceasta, trebuie să ne pregătim pentru alegeri; în patru luni vor fi alegeri libere"[278]. Era un discurs politic lipsit de consistenţă şi claritate doctrinară.

Ceea ce părea de neînţeles atunci a devenit inteligibil în primele luni ale anului 1990, când în România au început să fie cunoscute ideile lui Mihail Gorbaciov. Declaraţia de intenţii a lui Ion Iliescu urma cu fidelitate demagogia reformistă a lui Gorbaciov, care vorbea de conservarea valorilor socialismului, de tradiţia leninistă a schimbărilor, pledând totodată pentru aplicarea *perestroikăi*, cu un partid comunist reformat şi un pluralism de idei şi formaţiuni bine controlate de către autoritatea centrală. La 19 august 1989, Mihail Gorbaciov compunea un text destinat presei în care, pornind de la teza lui Lenin: „Noi va trebui să construim acest socialism reînnoit cu «cărămizile» pe care le-a lăsat trecutul", îşi preciza poziţia asupra modului în care PCUS trebuie să conducă procesele de *perestroika* în societatea sovietică: „În momentul actual, deosebit de important este de a nu ridica o parte a societăţii împotriva celeilalte părţi, obţinând sprijin pentru propriile idei şi tratând drept incompetenţi şi proşti pe toţi cei care nu sunt de acord sau propun alte idei. Mai mult decât oricând, trebuie pus cu răbdare în evidenţă sâmburele sănătos şi cu adevărat constructiv din pluralismul de opinii şi propuneri. Şi, pe această bază, a ajunge la un consens pentru a munci împreună"[279]. Erau ideile lui Lenin din *Ce-i de făcut?*, lucrare din 1902 în care liderul bolşevic înfiera „libertatea de critică", pe care o considera „o nouă variantă a oportunismului"[280]. Iniţiativa personală în politică şi cea privată în economie, numită de Lenin „spontaneitate", este „pe deplin echivalentă cu renunţarea la socialism"[281], dacă nu este supusă unui centru

[278] Arh. GR, Fond Cabinet prim-ministru, *Stenograma şedinţei Consiliului Frontului Salvării Naţionale, 27 decembrie 1989, ora 16.00*, pp. 1-2.
[279] Mihail Gorbaciov, *Memorii*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1994, p. 238.
[280] V.I. Lenin, *Ce-i de făcut?* Ed. Partidului Comunist Român, Bucureşti, 1946, p. 40.
[281] *Ibidem*, p. 80.

coordonator luminat, care lărgește terenul manifestărilor individuale și de grup, dar supraveghează bine zidurile înconjurătoare.

Ca și Gorbaciov, Ion Iliescu vedea în CFSN un Comitet Central al PCR reformat, care să permită cu generozitate existența unei opoziții formale, asociate CFSN-ului printr-o platformă comună în ce privește aplicarea principiilor expuse în Comunicatul CFSN din 22 decembrie 1989. Era și ideea societății socialiste neconflictuale, total îndepărtată tocmai de principiile de libertate, inițiativă și de așezare democratică a societății cuprinse în acel comunicat. Lupta politică pentru cucerirea puterii, principal scop al unei scene democratice sănătoase, era anulată din start, motivul subtil fiind aceeași conștientizare a pericolului pe care îl reprezentau ilegitimitatea grupului Iliescu și vulnerabilitatea sa la orice bătălie politică cinstită în care ar fi apărut un triplu handicap: trecutul comunist, baza sovietică a venirii la putere, crimele din decembrie 1989.

Din aceste motive, concepția lui Ion Iliescu asupra definirii și rolului CFSN era atât de incoerentă și vagă: „Noi va trebui să ne prezentăm la alegeri, ca Front, cu o platformă de ridicare a reprezentanților celor mai valoroși ai națiunii, tot pe ideile unității și concretizării acestor elemente pentru viitor"[282]. Când spunea *noi*, în fața Anei Blandiana, a Doinei Cornea, a lui Tökes, Andrei Pleșu sau Mircea Dinescu, Ion Iliescu se referea evident la **CFSN**, nu la **FSN**, se referea la organul provizoriu suprem în stat, care, fiind și provizoriu și suprem, în mod normal nu avea ce căuta în alegeri. În al doilea rând, încă nu se înțelegea cu cine urma să se lupte în campania electorală noul CC al PCR reformat. Abia mai târziu, după ce a fost dată publicității stenograma întâlnirii cu ambasadorul sovietic, din dimineața aceleiași zile de 27 decembrie, s-a înțeles cine era adversarul:

„E. Tiajelnikov: Tov. M. Gorbaciov și Biroul Politic ar fi recunoscători dacă ne-ați spune care este aprecierea dvs. privind etapa actuală a revoluției și a situației politice de masă. Măcar pe scurt.

---

[282] Arh. GR, Fond Cabinet prim-ministru, *Stenograma ședinței Consiliului Frontului Salvării Naționale*, 27 decembrie 1989, ora 16.00, p. 2.

Ion Iliescu: În primul rând, așa cum am spus, elementul fundamental este caracterul revoluției. La noi caracterul spontan al acestei mișcări, spre deosebire de evoluția precedentă, care a împins țara într-o criză profundă, multilaterală, nu avea altă soluție decât explozia revoluționară. Mult m-am gândit la trecerea aceasta, că dacă nu vom fi capabili să acționăm cu forțe organizate, că dacă partidul însuși nu este în stare să-și asigure rolul conducător și să rămână, atunci a fost clar pentru mine de la început că dacă nu se produce deci acest lucru, se produce explozia; dar o explozie periculoasă pentru partid, care poate fi luat cu valul, și așa s-a întâmplat. Acum trebuie lucrat prin individual ca *să evităm împingerea spre dreapta a proceselor*, a problemelor sociale de la noi. Și eu cred că, din punct de vedere politic, preocuparea principală a celor câțiva care suntem aici este de a contribui la o dezvoltare sănătoasă, pe calea revoluționară și *să frânăm posibilitatea elementelor de dreapta de a prelua comanda*, tendințe care se manifestă și în alte țări socialiste (...)"[283].

Precizez că acesta era un dialog care se purta *înainte* de ședința CFSN din 27 decembrie. Întrevederea cu ambasadorul Tiajelnikov s-a desfășurat începând cu ora 10.00 din dimineața de 27 decembrie 1989, iar ședința CFSN a început la ora 16.00 a aceleiași zile. Prin urmare, atitudinea lui Ion Iliescu din prima ședință a CFSN-ului nu poate fi încadrată la capitolul „spontaneitate și improvizație", ci în categoria proiectului politic premeditat. Ne explicăm astfel atitudinea de nepunere în discuție a alegerii președintelui CFSN, pentru a putea ține sub control puterea politică centrală, de ce a insistat pe mandatarea Biroului Politic pentru exercitatea funcțiilor supreme în stat, de ce a lansat formula unei unități politice în jurul ideilor din Comunicatul CFSN – pericolul ca „elementele de dreapta" să preia controlul. Cine era dreapta, la care dreapta se referea Ion Iliescu? Dreapta politică românească, dreapta autentică nu exista; nici acele mici grupuri de bătrâni legionari supraviețuitori nu se conturaseră încă, nici partidele politice

[283] Arh. MAE, Fond Cabinet ministru, *Stenograma întrevederii cu ambasadorul URSS la București*, 27 dec. 1989, pp. 7-8.

tradiționale încă nu apăruseră la data de 27 decembrie 1989. Din prezentarea făcută de Ion Iliescu ambasadorului URSS reținem o primă definiție: „... să frânăm posibilitatea elementelor de dreapta de a prelua comanda, tendințe care se manifestă și în alte țări socialiste". Pentru a înțelege, trebuie să ne întoarcem la evoluția politică a Estului european în ultimele luni ale anului 1989. În Polonia, situația era cea mai avansată, prin faptul că „Solidaritatea" evolua deja ca o forță politică necomunistă, instalată solid în imaginea unei majorități a populației poloneze drept alternativa politică a Partidului Muncitoresc Unit Polonez. La cererea americană, sindicatul victorios „Solidaritatea" își crease mai multe organizații declarat apolitice și forțe politice pe care le folosea în bătălia electorală, în condițiile în care „sindicatul" nu putea concura pe scena politică ca partid – mișcarea cetățenească „Solidaritatea", Partidul Țărănesc „Solidaritatea", Clubul parlamentar cetățenesc (constituit din parlamentarii „Solidarității"), la care se adăugau organizațiile înființate de polonezi reveniți din exil. Toate, și organizațiile „Solidarității", și cele ale emigrației, erau sprijinite logistic, financiar și politic de Occident și în primul rând de SUA. Acestea erau forțele „dreptei", atât în concepția lui Nicolae Ceaușescu, cât și a lui Ion Iliescu. În informarea pe care o trimitea ambasadorul României la Budapesta centralei MAE la 11 decembrie 1989, erau reproduse citate și erau comentate afirmații ale ministrului de Externe ungar, Gyula Horn, din interviul acordat ziarului *Nepszabadsag* cu o zi în urmă. Iată un pasaj care ne ajută: „Afirmând că mișcarea de stânga ungară nu trebuie circumscrisă doar la Partidul Socialist Ungar, ci la toate curentele și persoanele care doresc «o democrație adevărată», cel intervievat a pledat pentru *unirea tuturor forțelor de stânga*, în perspectiva apropiatelor alegeri parlamentare, pentru evitarea unui înfrângeri majore și scoaterea lor din scena politică"[284]. Pericolul, așa cum îl vedea liderul comunist ungar, era pierderea controlului de către Partidul Socialist Ungar, „datorită *ofensivei tot mai agresive a partidelor de dreapta*, care pun mult în umbră PSU, aflat abia în curs de

[284] Dumitru Preda, Mihai Retegan, *1989. Principiul dominoului*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 2000, p. 422.

edificare"[285]. Apariția „aripii dure" a lui Imre Pozsgay a declanșat un proces de identificare a sistemului multipartid creat din interiorul partidului comunist drept unul bipolar, format din *ellenzék* (Opoziție) și din *ellenség* (inamici)[286]. Din nou, partidele care au evoluat spre dreapta în Ungaria erau, de fapt, cele care trecuseră la mesajul anticomunist și erau sprijinite de Occident. Situația luase aceeași cale și în RDG, așa cum arăta raportul trimis de la Berlin ministrului de Externe român la 12 decembrie 1989, potrivit căruia transformările vertiginoase intervenite în RDG după 7 octombrie „au modificat radical structurile social-politice și economice garantate de politica PSUG și au dus la crearea unui nou raport de forțe, în continuă evoluție, în favoarea grupărilor necomuniste"[287]. Până și în Bulgaria, unde controlul sovietic se întindea inclusiv asupra organizațiilor de opoziție, mișcarea numită convențional, dar impropriu, „de dreapta", lansase un program în care primele două puncte cereau în mod expres abolirea rolului conducător al partidului comunist și transformarea primelor grupuri și organizații necomuniste în partide politice. Iată așadar care erau forțele de dreapta de care se temea Ion Iliescu și pe care se angaja în fața ambasadorului sovietic să le combată, pentru a împiedica preluarea puterii de către acestea. Nu cunoaștem ce surse de informații suplimentare avea Ion Iliescu înainte de 22 decembrie 1989 – probabil că citea presa sovietică –, dar trebuie precizat că postul de radio *Europa Liberă* comenta amplu această evoluție, inclusiv cu exagerările și cu insistențele specifice unui organism de propagandă, dând acelor forțe necomuniste o dimensiune și o importanță mult mai mare, fapt ce le crea și o imagine mult mai periculoasă decât aveau în realitatea lor organizatorică și numerică. De fapt, ele reprezentau interesul occidental, în primul rând american, în democratizarea vieții politice și în crearea germenilor alternativei politice pe care se putea sprijini ajutorul economic de care avea nevoie Estul, în frunte cu URSS. „Pericolul"

[285] *Ibidem*, pp. 422-423.

[286] D. Stark, L. Bruszt, *Traiectorii postsocialiste. Transformarea politicii și a proprietății în Europa Centrală și de Est*, Ed. Ziua, București, 2002, p. 37.

[287] Dumitru Preda, Mihai Retegan, *op. cit.*, p. 427.

venea din faptul că Statele Unite și Marea Britanie condiționau ajutorul economic de apariția și ascensiunea la putere a forțelor necomuniste, în ideea că reforma politică și economică nu poate fi făcută de vechile partide comuniste, ci de partidele democratice. Poate nu surprinzător, având în vedere pregătirea sa politică superioară, Ion Iliescu înțelegea acest pericol, așa cum a și spus: potrivit „tendințelor care se manifestă și în alte țări socialiste", dându-i ambasadorului sovietic asigurările de care avea nevoie pentru eventualitatea că România va fi expusă asaltului „forțelor de dreapta", adică a forțelor democratice sprijinite de Occident. Aceasta era o chestiune fundamentală pentru URSS, care, așa cum am demonstrat pe larg în *Istoria loviturilor de stat în România*, volumul 4, partea I și a II-a, se implicase direct în pregătirea și instigarea revoluției din România pentru a putea controla procesele inevitabile de liberalizare ale țării noastre. **Asigurările date de Ion Iliescu ambasadorului URSS vizau direct păstrarea României în sfera de influență a Moscovei.** Pentru asta avea nevoie de un concept politic asemănător evoluțiilor perestroikiste din restul lagărului comunist european, perfect aliniat cererii exprese formulate de Gorbaciov la întâlnirea sa cu Silviu Brucan din primăvara lui 1989 – păstrarea rolului conducător al partidului comunist reformat și cu denumirea schimbată –, concept care în România se numeau CFSN și aripa sa politică FSN. Că lucrurile au stat așa, o dovedește pasajul următor din prezentarea pe care Ion Iliescu i-a făcut-o lui Tiajelnikov, în dimineața de 27 decembrie 1989:

„Ion Iliescu (...): Am proclamat ideea pluralității politice, nu am spus mai mult decât pluritate, nu am confundat pluripartismul cu pluri-partide. Nu excludem posibilitatea apariției și de partide, de tot felul de organizații, ba chiar, din punctul nostru de vedere, cu cât vor fi mai multe, cu atât mai bine, va fi mai puțin periculos pentru unitate, decât dacă s-ar crea o singură forță. Îi lăsăm să se difuzeze și apoi o să acceptăm un dialog în cadrul Frontului.

Petre Roman: Platforma este așa încât poate fi acceptată de oricine.

Ion Iliescu: Îi chemăm pe toți sub platforma Frontului. Că în cadrul ei sunt interese particulare care le exprimă într-o formă sau alta,

inclusiv interese politice, treaba lor. Cam aceasta este ceea ce am reuşit şi deocamdată este pozitiv"[288].

Intervenţia defineşte concepţia politică a lui Ion Iliescu în acel moment istoric precis: pe de o parte, o forţă politică centrală (CFSN-FSN), care să controleze unitar, central şi judeţean, statul şi în care să fie adunate personalităţile anticeauşiste cunoscute, comuniste şi anticomuniste, şi pe de altă parte o societate civilă în care se puteau dezvolta diferite tendinţe sociale şi politice, controlate superior şi autoritar de către CFSN în spiritul nevoii de unitate şi al nonconflictualităţii politice cu Centrul. Găsim în acest text şi răspunsul la deciziile care au permis apariţia unei hemoragii de partide – 83 înscrise la tribunal până la 1 aprilie 1990, dintre care 78 vor participa la alegerile din 20 mai[289]. Este interesant că până la sfârşitul lui ianuarie, numărul partidelor înregistrate era relativ mic – 19[290], şi abia după consumarea luptelor politice de stradă dintre 12 şi 29 ianuarie, numărul lor explodează spre 80, marea lor majoritate fiind anexe ale FSN-ului. O spunea foarte clar Ion Iliescu ambasadorului sovietic: „Cu cât vor fi mai multe, cu atât mai bine, va fi mai puţin periculos pentru unitate, decât dacă s-ar crea o singură forţă", adică o forţă de Opoziţie unică. S-a putut constata abia după eliberare că această concepţie politică a lui Ion Iliescu nu era originală, ci transpunea în România ideile lui Mihail Gorbaciov, idei care primiseră deja în URSS o denumire consacrată: „pluralism socialist gorbaciovist"[291]. Într-o notă explicativă pentru acest concept, Anatoli Sobciak, fost primar al Leningradului (Sankt Petersburg), ne luminează asupra înţelesului viziunii gorbacioviste adoptate de Ion Iliescu: „Începând din 1987 a apărut o primă

[288] Arh. MAE, Fond Cabinet ministru, *Stenograma întrevederii cu ambasadorul URSS la Bucureşti, 27 dec. 1989*, pp. 8-9.

[289] Cristian Preda, *Partide şi alegeri în România postcomunistă: 1989–2004*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2005, p. 21.

[290] Ioan Scurtu (coordonator), *Political structures in Central and South-Eastern Europe (1918–2001)*, vol. 1, Ed. Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2003, p. 287.

[291] Anatoli Sobciak, *Chronique d'une chute annoncée*, Ed. Flammarion, Paris, 1991, p. 35.

concesie importantă în raport cu norma sovietică a candidatului unic și impus. Era posibilitatea candidaturilor multiple pentru același post de conducere sau de reprezentare. Această pluralitate nu se referea decât la persoane și la propunerile lor de acțiune individuală; nici o legătură cu «pluripartidismul». Ea nu se atingea nici de ideologia generală, nici de structuri, care rămâneau «socialiste»"[292]. Această viziune perestroikistă despre reformarea partidului comunist din România s-a prăbușit rapid odată cu apariția partidelor politice tradiționale, susținute intens de Occident și care, prin natura istorică a reconstituirii lor, se sprijineau fundamental pe doctrina democratică a luptei pentru putere. Liderii Opoziției aveau imaginea clară, bine definită, a pluralismului politic, pentru că apucaseră să-l practice înainte de 1948, la care se adăuga și participarea directă, ca lideri tineri ai partidelor, la bătălia electorală din perioada 1945–1947, de unde ieșiseră cu capetele sparte. Formulele lui Ion Iliescu: *pluritate politică* (adică pluralism de idei) sau *pluripartism* (adică existența mai multor organizații, construite, cum spunea el, pe „interese particulare, inclusiv interese politice, treaba lor"), și nu *pluripartidism* (conceptul specific sistemului democratic), nu aveau nici o șansă de succes pentru bătălia politică în care se pregăteau să intre noile partide, numite de Iliescu „de dreapta", potrivit vechii formule propagandistice a comunismului din perioada 1944–1964. Conflictul ascuns și ciocnirea ideologică, ambele aflate încă la nivel incipient, între această concepție a lui Ion Iliescu și doctrina democratică a Opoziției (amendată cu deformările propagandei anticomuniste și ale violenței de stradă) au marcat primii pași ai dezbaterii și apoi ai acțiunii politice din România începutului de an 1990. Confruntat cu ofensiva Opoziției, Ion Iliescu va oscila în continuare în privința definirii rolului exact al CFSN-FSN, atât datorită lipsei de substanță politică a viziunii sale, datorită caracterului ei strict teoretic, cât și faptului că, aproape imediat după Anul Nou 1990, viziunea sa s-a dovedit inadecvată și depășită în raport cu ceea ce se întâmplase pe fond în România: o răsturnare violentă a regimului comunist,

[292] *Ibidem*, p. 36.

însoțită de fenomene anarhice sociale, economice și politice generate direct din baza imagologic-diversionistă care îl adusese la putere pe Ion Iliescu, și anume conflictul sângeros între revoluție și „Securitatea fanatică, credincioasă până la sacrificiu lui Ceaușescu". Dispărând inamicul facil și continuând lupta generală pentru apărarea și ascunderea altor vinovați – PCR, Armată, Justiție –, Ion Iliescu se trezea singur. Ecuația definea, de fapt, fragilitatea legitimității grupului său de Putere.

Presiunile din teritoriu. Și în continuare, la ședința Biroului Executiv al CFSN cu președinții consiliilor județene din 4 ianuarie 1990, Ion Iliescu va confunda de mai multe ori **CFSN** cu **FSN**, cerând Consiliilor județene „să adopte în orice împrejurare soluții temeinic fundamentate" în misiunea consacrată desfășurării în bune condiții a întregii activități, iar FSN-ului „să vegheze la asigurarea ordinii publice, a unui climat de liniște deplină, de siguranță pentru toți cetățenii țării"[293], cu toate că aceste sarcini aparțineau CFSN-ului local. În timpul discursului ținut de Ion Iliescu la televiziune în seara de 7 ianuarie 1990, confuzia se va amplifica și mai mult, președintele CFSN declarând că „Frontul Salvării Naționale nu dorește altceva decât să ofere o astfel de platformă, deschisă tuturor, indiferent de tendințe și, opțiuni politice, ideologice sau religioase, fără deosebire de naționalitate, în slujba interesului comun, salvarea țării și asigurarea propășirii ei viitoare"[294]. Evident, forul larg pentru o astfel de platformă era **CFSN**, nu **FSN**. Analiștii evoluției principalelor partide de opoziție nu au scăpat amănuntul provenit din presă, unde au apărut declarațiile celor doi lideri ai CFSN, Silviu Brucan și Ion Iliescu, privind netransformarea FSN în partid. La conferința de presă ținută de Silviu Brucan la Hotelul Intercontinental, „vorbitorul a arătat că Frontul Salvării Naționale, care nu este un partid și nu va fi niciodată un partid, va participa la apropiatele alegeri, propunându-și proprii candidați. Aceasta se înscrie în cadrul democratic ce se creează în

[293] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 2, vineri, 5 ianuarie 1990, p. 2.
[294] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 4, luni, 8 ianuarie 1990, p. 3.

România prin apariția unor partide politice. Vom lupta în alegeri cu aceste partide, utilizând toată puterea de influență politică de care dispune Frontul"[295]. În lucrarea lor, Dan Pavel și Iulia Huiu arată că o asemenea afirmație scotea la iveală voința politică a liderilor fesenişti de a subordona scopurilor electorale întreaga mașinărie a puterii politice și mediatice și influența enormă a FSN asupra populației. Astfel, s-a creat din start un puternic dezechilibru între FSN și orice alte organizații politice"[296]. Pare de neînțeles. Este de neînțeles. Cauza se găsește în dialogul privat dintre Silviu Brucan și Ion Iliescu, în dezbaterea proiecției lor politice pentru viitor și în slăbiciunea lui Ion Iliescu de a crede pentru un moment că, aflându-se în vârful statului și așezați acolo de Armată, necontestați și chiar adulați, este suficient să ocupi zona prezidențială pentru a fi mai presus de orice atac politic. Potrivit lui Petre Roman, Ion Iliescu se considera un „om mai presus de orice contestări", iar „în organizarea Frontului, așa cum o concepuseră apropiații lui Iliescu, cu ierarhia ei de comitete directoare încastrate unul într-altul ca niște păpuși rusești, se regăseau numeroase reminiscențe din Partidul Comunist Român și din «centralismul democratic»"[297]. Foarte repede, Silviu Brucan a înțeles pericolul pe care îl poate prezenta ajungerea la putere a partidelor istorice, cu toată slăbiciunea lor doctrinară și structurală, dar și cu violența de limbaj, preluând, prin eventuala formare a unui nou guvern, ministerele „periculoase" și controlul asupra Procuraturii. Acestea se aflau într-o situație atât de critică încât i-ar fi „vândut" repede pe foștii complotiști și agenți sovietici. După jumătatea lunii ianuarie, în timpul întrevederii prim-ministrului grec Constantin Mitsotakis, cu prim-vicepreședintele CFSN, Dumitru Mazilu și ministrul său de Externe, Sergiu Celac, au dat și ei asigurări că Frontul nu va candida la alegeri[298]. Cu ocazia întâlnirii dintre Ion Iliescu și liderii PNȚ-cd din 15 ianuarie,

[295] *România Liberă*, nr. 14 045, 5 ianuarie 1990, p. 5.
[296] Dan Pavel, Iulia Huiu, *„Nu putem reuși decât împreună". O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989–2000*, Ed. Polirom, Iași, 2003, p. 26.
[297] Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 138.
[298] Ion Rațiu, *op. cit.*, p. 70.

președintele CFSN a reconfirmat că FSN nu va participa la alegeri[299]. Tot atunci Ion Iliescu le-a făcut o invitație de a intra în CFSN. Liderii PNȚ-cd au refuzat-o, greșind fundamental. Mulți ani după, chiar și astăzi, atât Ion Iliescu, cât și unii dintre colegii săi de partid minimalizează declarațiile lui Brucan sau Mazilu pe această temă, ca fiind nesemnificative și neoficiale, și subliniază că Ion Iliescu ar fi trebuit să dea o astfel de declarație, ca președinte al CFSN. Istoria nu iartă, pentru că istoricul nu crede, ci caută: în cuvântarea ținută de Ion Iliescu la posturile de radio și de televiziune în ziua de 25 ianuarie 1990, acesta spunea clar: „Niciodată, *conducerea* Frontului Salvării Naționale nu a afirmat că nu va participa la alegeri"[300]. Mazilu era vicepreședinte al CFSN, iar Brucan președintele Comisiei de politică externă și membru al Biroului Executiv! Ion Iliescu se agață de poziția sa ambiguă și de confuzia CFSN-FSN pentru a nega că *el* a declarat vreodată așa ceva, *el* fiind *conducerea*. Era prea puțin pentru Opoziție, și ar fi fost o prostie să nu exploateze bâlbâielile Puterii. Ea a reușit să prezinte explicit principiul democratic al separației puterilor, un concept necunoscut românilor, chiar dacă declarații, ca acelea ale lui Ion Diaconescu, ajungeau cu greu la public: „Fără existența mai multor partide și fără o separație clară între partid și administrația de stat nu poate fi vorba de democrație."[301]

A pune întreaga greutate a erorilor pe umerii lui Ion Iliescu este o soluție greșită. Problema transformării FSN în partid politic nu a venit, cum s-a acreditat în timpul luptelor politice care au urmat, de la Ion Iliescu sau de la Biroul său Executiv, ci de la structurile CFSN și FSN din teritoriu. Odată cu publicarea oficială a Decretului-lege privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice, la 31 decembrie 1989, oamenii cu inițiativă politică – în marea lor majoritate persoane care nu participaseră la evenimente și nu prinseseră nici un post în noile structuri – au pornit la formarea unei puzderii de partide, reale

[299] Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, p. 27.
[300] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 16, sâmbătă, 27 ianuarie 1990, p. 1.
[301] *Renașterea*, An II, nr. 4, 9 februarie 1990, p. 1.

sau fictive, scopul primar fiind acela de a obține sedii și finanțare, ca urmare a pervertirii prevederilor articolului 3 din Decretul-lege nr. 8 din 31 decembrie 1989, unde se cerea partidelor nou înființate declararea sediului și a mijloacelor financiare de care dispun[302]. Cei care au fost într-un fel sau altul legați de revoluție și în primul rând cei care au fost aleși în structurile FSN au presat pentru transformarea în partid, urmând a gestiona puterea locală pe cadavrul fostului partid comunist. Toți acești oameni, ajunși în CFSN-urile locale, se confruntau atunci cu o situație critică, în ce îi privește, cu accente personale distincte, deoarece spre ei se canalizau toate cererile inflaționiste insistente ale populației. Și nu trebuie să uităm că gradul de sărăcire produs de politica iresponsabilă a lui Nicolae Ceaușescu era mult mai mare în provincie. Nu trebuie să uităm aici TIR-urile cu pui oprite de Nicu Ceaușescu la Sibiu sau căderea bruscă a calității vieții la Timișoara, fond social al revoltei din decembrie. Problema cea mai gravă se manifesta la nivelul organizațiilor FSN din unitățile economice și din întreg aparatul birocratic al statului, acolo unde decizia Biroului Executiv al CFSN, neamendată de ceilalți membri ai CFSN, de a înlocui organizațiile PCR cu organizații FSN, inclusiv cu dreptul de a înlocui conducerile existente, a dat peste cap, în ultimă instanță, funcționarea statului. Vasile Văcaru, fostul secretar de partid al lui Ion Iliescu și apropiat al acestuia, avea să prezinte mai târziu această situație în termeni duri: „În ianuarie 1990, CFSN indicase alegerea conducerilor întreprinderilor. O măsură tâmpită. S-a ajuns la multe situații când femeile de serviciu și mecanicii de întreținere au schimbat directorii, oameni de mare valoare, tocmai pentru că erau adevărați conducători. Aceștia au fost înlocuiți cu oameni de paie"[303]. Nicolae M. Nicolae, proaspăt numitul ministru al Comerțului Exterior, avea să se confrunte cu o situație, pe care, de altfel, o putem considera reprezentativă: „Am prezentat noua organigramă prim-ministrului, care a

[302] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 9, duminică, 31 decembrie 1989, p. 2.
[303] Vasile Văcaru, *O viață de om. Pagini din viața de editor*, Ed. Enciclopedică, București, 2002, p. 104.

aprobat-o imediat. Eu mă aşteptam ca măsurile luate să întâmpine rezistenţă, unele din cauza noutăţii lor, iar altele a impopularităţii. Ceea ce m-a surprins a fost forţa acestei rezistenţe şi viteza cu care a fost organizat programul de desfăşurare. Chiar atunci am avut impresia că acest program a fost elaborat în afara ministerului. Conducerea acţiunii a fost preluată de un grup din comitetul FSN, care a dovedit foarte multă iniţiativă, de la apeluri afişate, la fluturaşi, la colectarea de semnături, prin care se cerea demiterea mea din funcţia de ministru. Din informaţiile pe care le deţin de la unii salariaţi din minister, pentru obţinerea semnăturilor nu au lipsit chiar ameninţările. În minister domnea o atmosferă poliţienească. O discuţie cu comitetul FSN se transforma într-un interogatoriu, pe care evident eu nu-l puteam tolera"[304]. În marea majoritate a zecilor de mii de situaţii similare, noua conducere impusă de FSN-urile locale a paralizat în faţa problemelor grele de conducere şi funcţionare sau producţie, precum şi în faţa valului de revendicări inflaţioniste. Incapabile să gestioneze haosul social şi economic de la faţa locului, organizaţiile FSN au început să preseze de jos în sus, atât în plan financiar, cât şi în plan politic pentru definirea autorităţii lor în subordinea unei autorităţi centrale generoase.

Transformarea FSN în partid politic, cu păstrarea puterii şi împărţirea procentelor din CPUN sub forma 50% şi 50% cu toate celelalte partide, pe nici un alt criteriu decât cel al deţinerii Puterii, a reprezentat aşa cum explică toate dicţionarele şi enciclopediile *o adevărată lovitură de stat*. De fapt, *adevărata* lovitură de stat din timpul revoluţiei (14 decembrie 1989–20 mai 1990), preluarea puterii de către Armată în după-amiaza de 22 decembrie 1989 şi predarea acesteia grupului Ion Iliescu, încadrându-se, aşa cum am demonstrat, în categoria loviturii militare. Am mai arătat că lovitura de stat nu implică obligatoriu acte de violenţă. Lovitura de stat dată în 1930 de Iuliu Maniu, detronarea regelui legitim şi întronarea lui Carol II nu au fost însoţite de violenţe. Lovitura s-a dat prin Parlament, adică prin puterea legislativă

[304] Nicolae M. Nicolae, *O lume aşa cum am cunoscut-o. Amintirile unui fost ambasador al României*, Ed. Pro Domo, Bucureşti, 2000, p. 258.

care a folosit pervers principiul democratic al majorității. La fel s-a întâmplat și cu lovitura de stat din 30 decembrie 1947, care, în prelungirea aranjamentelor de palat convenite între suveran și liderii comuniști, a schimbat regimul monarhist în republică tot prin Parlament și tot fără violență. Ca și loviturile din 1930 și 1947, transformarea FSN în partid, cu păstrarea puterii și stabilirea unei dominații procentuale a Parlamentului (CPUN) total arbitrare, s-a înscris în categoria „loviturilor de stat parlamentare", așa cum a explicat-o cu suficiente exemple Curzio Malaparte[305]. La 23 ianuarie 1990, CFSN-ul umplut cu aderenți – ca urmare a mandatării Biroului Executiv cu puterea de a mări numărul membrilor, decizie luată chiar de către foștii opozanți ai lui Ceaușescu – hotărăște cu o majoritate confortabilă de 128 de voturi transformarea FSN în partid politic și participarea la alegeri. Au fost 8 voturi împotrivă și 5 abțineri. La fel ca în cazul „trecerii Armatei de partea revoluției" – o sintagmă des folosită cu entuziasm și nonșalanță fără a se înțelege sensul ei istoric, de puci –, hotărârea CFSN de a transforma FSN în partid politic cu un vot majoritar de 91% rămâne și astăzi în conștiința majorității, cu același entuziasm și aceeași nonșalanță, drept un act democratic, fără a se întreba cineva de ce s-a votat așa ceva în **CFSN**, organul de Putere al statului, când înființarea unui partid se făcea la tribunal? Georgiana-Margareta Scurtu consideră că „acesta *(23 ianuarie 1990, anunțarea participării CFSN la alegeri sub forma FSN,* n.a.) a fost, practic, momentul oficializării luptei pentru putere între foștii *parteneri* din Consiliul Frontului Salvării Naționale, dintre noul Front al Salvării Naționale (în calitatea sa de partid politic) și celelalte grupări politice"[306]. Confuzia inițiată de Ion Iliescu atunci este atât de mare încât și la un deceniu și jumătate de la eveniment un istoric se lasă înșelat de aparențe: partidele de Opoziție nu fuseseră nici o clipă *parteneri* în CFSN cu FSN-ul; asta era tocmai ceea ce cereau: să participe la conducerea provizorie a statului, în

[305] Curzio Malaparte, *Tehnica loviturii de stat*, Ed. Nemira, București, 1996, pp. 72-73.
[306] Georgiana-Margareta Scurtu, „Pluripartidismul în România (decembrie 1989–mai 1990)" în *Clio 1989*, Anul I, nr. 1-2/2005, Institutul Revoluției Române din Decembrie, București, 2005, p. 144.

cadrul unei instituții neimplicate în lupta politică. Așa a apărut Consiliul Provizoriu de Uniune Națională (CPUN).

În același timp, majoritatea de care vorbim nu conștientizează că fondul tezei lui Ion Iliescu despre „emanația" sa este profund jignitor la adresa națiunii române, după cum au semnalat politologii Marius Tudor și Adrian Gavrilescu: „CFSN optase pentru imaginea unui organism sinonim cu legitimitatea în fața maselor. Monopolul asupra puterii se justifica prin absența contestatarilor Frontului din peisajul decizional al lui Decembrie 1989, absență echivalată cu lașitatea, cu neasumarea responsabilității"[307]. Altfel spus, Ion Iliescu susținea că a trebuit să-și asume el responsabilitatea preluării Puterii, pentru că poporul și partidul nu l-au îndepărtat ele pe Ceaușescu. Ceea ce era perfect adevărat. Numai că, spre deosebire de un istoric sau de un sociolog, unui președinte de stat, chiar și provizoriu, nu i se permite așa ceva.

Demonstrația din 12 ianuarie 1990

Mult timp s-a pus întrebarea cine a organizat demonstrația din 12 ianuarie 1990, prima mare manifestație care a pus sub semnul întrebării nucleul de conducere al CFSN. Mai întâi, ea a avut un precedent care a scăpat analizei, deși este vorba de apariția unei noi manevre politice, care se va dezvolta în următoarele luni într-un adevărat fenomen: preluarea și politizarea oricărei manifestări de stradă în favoarea Opoziției. La 6 ianuarie încep la Universitatea București primele agitații studențești, pe fondul contestării unor profesori, dar și incitate de hotărârea rectoratului de a „decreta" încetarea participării studenților la „revoluție" și întoarcerea la studiu, fixându-se totodată și sesiunea la 26 ianuarie. Studenții de la Universitate, cărora li se vor alătura imediat și cei politehniști, anunță că vor protesta în stradă a doua zi, 7 ianuarie, și înaintează către CFSN o cerere de aprobare a unui miting.

[307] Marius Tudor, Adrian Gavrilescu, *Democrația la pachet. Elita politică în România postcomunistă*, Ed. Compania, București, 2002, p. 96.

În presa din 7 ianuarie este publicat comunicatul CFSN prin care „cererea *unei organizații de tineret* de a face miting în Piața Victoriei este respinsă"[308], formularea „o organizație de tineret" fiind interpretată de studenți ca o sfidare, ca o tentativă de a nu le recunoaște statutul. Era un joc de imagini extreme: Puterea îi ignora și minimaliza, considerându-i „o mică parte a studențimii", în timp ce ei se considerau reprezentanții întregii studențimi românești. Fenomen tipic acestei perioade: un grup protestatar, având, de cele mai multe, ori revendicări confuze, profesionale sau cu totul particulare, nepolitice, este ignorat sau ridiculizat de Puterea provizorie; odată respins, grupul respectiv începe răzbunarea: preia imediat mesajul politic anti-FSN, ascunzând publicului revendicările reale – în cazul studenților: „autonomie universitară, fără mită, fără nepotisme, timpul liber e al nostru, libertate universitară, sesiunea în februarie, fără cartele obligatorii, fără politică, afară cu oportuniștii, cămine umane"[309] – și acuză neocomunismul conducerii. La Paris, *Le Figaro* face legătura între mișcarea studenților și marșul pe care îl anunța PNȚ-cd „pentru a protesta împotriva mijloacelor financiare modeste pe care le are pentru alegerile din aprilie"[310]. Cu aceeași ocazie, Corneliu Coposu sugera că PNȚ-cd este hotărât să iasă în stradă pentru a-i susține pe studenți, folosind totodată numărul și forța acestora în folosul revendicărilor sale. Venise – așa cum arată publicația franceză – „ora revanșei pentru alegerile furate din noiembrie 1946", iar Corneliu Coposu anunța viitoarea bătălie politică: „Cei mai mulți dintre membri (CFSN) sunt comuniști deveniți disidenți, fie pentru că se plictisiseră de comunism, fie pentru că au fost aruncați în dizgrație. Pentru moment, noi susținem platforma CFSN. Dar mi-e teamă că acești vechi comuniști vor lăsa să alunece țara către un comunism mascat. Pe de altă parte, poporul nu este prost și încă nu și-a spus ultimul său cuvânt"[311]. Cu aceeași ocazie, fapt ce se va

[308] *România Liberă*, nr. 14 047, 7 ianuarie, p. 5.
[309] *România Liberă* nr. 14 048, 9 ianuarie 1990, p. 2.
[310] *Le Figaro*, nr. 14 110, 7 ianuarie, p. 3, articolul *Les étudiants contre le nouveau pouvoir*.
[311] *Ibidem*.

dovedi important la manifestația din 12 ianuarie, Coposu îl denunța presei franceze pe Dumitru Mazilu, vicepreședinte provizoriu al statului, drept fost director al școlii de Securitate de la Băneasa. Deci, cu cel puțin 8 zile înainte de 12 ianuarie, acest amănunt biografic era cunoscut în mediul politic!

Ziua de 12 ianuarie fusese declarată zi de doliu național, după o recomandare de parastas la trei săptămâni a Bisericii Ortodoxe, exploatată de grupările civile abia înființate pentru a putea demonstra. De fapt, pentru a se face cunoscute. În acele prime zile ale anului 1990 se ducea o bătălie aprigă pentru preluarea conducerii în interiorul Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, principalele instrumente ale atacurilor fiind apartenența sau colaborarea cu Securitatea, numărul anilor de detenție și comportamentul din perioada comunistă. A ieșit în evidență Constantin Ticu Dumitrescu, o personalitate vehementă și, se pare, intransigentă în perioada comunistă. Era și mai tânăr printre ceilalți și hotărât să aplice o revanșă pe sistemul comunist, pe foștii activiști de partid și pe Securitate. Pe fond și în raport cu adevărul dramatic al distrugerii vieții și sănătății sutelor de mii de români încarcerați sub regimul comunist, „reeducați" la Pitești, urmăriți și terorizați după eliberare, Ticu Dumitrescu avea dreptate. Pe de altă parte, liderul țărănist Ion Puiu, fost membru al Mișcării Legionare, a reușit să-și creeze un grup de foști aderenți și de tineri hotărâți pe care i-a pregătit pentru o răsturnare a regimului neocomunist al lui Ion Iliescu. Atât gruparea lui Ticu Dumitrescu, cât și cea a lui Ion Puiu au fost infiltrate de structurile rămase în picioare ale fostei Securități, la care trebuie adăugată – așa cum au arătat foști ofițeri de Securitate autorului – o mișcare de reluare, din inițiativa lor, a legăturilor conspirate cu foștii ofițeri și rezidenți din partea unor adversari ai celor doi. Fosta Securitate (SRI) și UM 0215 îl vor informa în permanență pe Ion Iliescu și pe viceprim-ministrul Voican Voiculescu asupra mișcărilor din interiorul AFDPR și PNȚ-cd, notele informative conținând însă multe exagerări, o dramatizare excesivă a pericolului reprezentat de acele grupuri, precum și termeni generalizatori care implicau întregul PNȚ-cd. Lucrurile nu stăteau

așa în realitate, dar trebuie subliniat că așa veneau informațiile *din interiorul* grupurilor.

În ziua de 12 ianuarie era programată și o întâlnire a liderilor PNȚ-cd cu Ion Iliescu și Biroul său Executiv. Povestește Ion Diaconescu: „Delegația noastră era formată din Corneliu Coposu, Ion Diaconescu și Ion Puiu din garda veche, Liviu Petrina și Iftene Pop din grupul celor cu care fuzionasem recent. Intrarea s-a făcut mai discret, printr-o ușă laterală, partea centrală a palatului fiind ocupată de un grup mare și foarte virulent care manifesta împotriva intenției FSN de a se menține pe linia comunistă. *Această manifestație nu avea nici o legătură cu noi*, era o simplă coincidență cu prezența noastră la Palat"[312]. Sinceritatea lui Ion Diaconescu are aici un colaps sau, pur și simplu, el nu a știut că manifestația era organizată de Ion Puiu. Este posibil ca Diaconescu să fi rămas cu impresia greșită că Puiu a participat la întâlnire sau a fost vorba de o veche manevră pe care țărăniștii o mai folosiseră în bătăliile politice dinainte de război: organizarea unei manifestații de forță pe timpul unor negocieri, simultan cu denunțarea ei ca neaparținându-le, susținându-și poziția cu explicația că strada, „poporul" cere ceva ce solicită și ei. Manevra a fost folosită – cum am arătat în volumul 3 din *Istoria loviturilor de stat în România* pe larg – și în campaniile din 1928, la alegerile din 1929 și la gonirea lui Carol II în 1940. Ion Rădoi, președintele Tineretului țărănist, va dezvălui adevărul: „Apoi a urmat prima manifestație liberă a noastră, de fapt prima din istoria României postrevoluționare, *organizată de noi, de tineret alături de Ion Puiu și Constantin (Ticu) Dumitrescu.* Am plecat de la sediu sute de manifestanți spre Piața Romană, protestând împotriva autoinstalării Frontului la Putere. În final, precum am stabilit, m-am urcat pe imensa masă de piatră din Piața Romană, unde am proclamat: «Doamne, nu credem că îți place ce se întâmplă în țara asta!», amenințând din nou puterea autoproclamată cu viitoarea acțiune, dacă nu vor să respecte regulile democrației pentru care se sacrificaseră atâția. Marian Mierlă s-a retras și el din Consiliul Provizoriu de

[312] Ion Diaconescu, *După revoluție*, Ed. Nemira, București, 2003, p. 13.

atunci *(era încă CFSN-ul*, n.a.), dându-şi seama de autocratismul acelei mişcări şi a venit alături de noi pentru un timp, întărind astfel poziţia noastră. Apoi a urmat manifestaţia în care Mazilu s-a urcat pe tanc, alături de Marian Mierlă şi (de) alţi revoluţionari, protestând astfel împotriva instalării nedemocratice a FSN-ului la Putere"[313]. Echipa de negociere condusă de Ion Iliescu era formată din vreo cincisprezece persoane, între care se aflau şi Petre Roman, Gelu Voican Voiculescu, Ion Caramitru, Cazimir Ionescu, Dumitru Mazilu (la început). „Convorbirile au demarat într-o ambianţă de cordialitate, ambele părţi manifestându-şi dorinţa de a avea o colaborare rodnică pentru a rezolva grelele probleme care stăteau în faţa ţării în acel moment" – va povesti mai departe Ion Diaconescu. După schimburi de amabilităţi şi rezolvarea unei probleme cerute de Ion Diaconescu – o intervenţie legislativă pentru un primar – Liviu Petrina a pornit o serie de atacuri virulente la adresa regimului comunist, la care Ion Iliescu îi răspundea invariabil: „Dumneata vorbeşti, domnule Petrina?" În sfârşit, liderii PNŢ-cd au deschis subiectul participării CFSN la alegeri sub forma FSN. Între Ion Iliescu şi Corneliu Coposu a avut loc acest dialog, confirmat ulterior de ambii protagonişti:

„Ion Iliescu: Atunci, noi ce facem? Ne înscriem şi noi şi candidăm pe listele partidelor acestora noi care apar?

Corneliu Coposu: Desigur, şi asta este o soluţie, dar pot fi găsite şi alte soluţii, nimănui nu i se poate lua dreptul de a face politică"[314].

Răspunsul lui Corneliu Coposu lovea direct în proiectul politic al lui Ion Iliescu, aşa cum l-am înţeles din întâlnirea sa cu ambasadorul URSS. A urmat invitarea lui Ion Iliescu şi a lui Petre Roman de a candida pe listele PNŢ-cd, fondul invitaţiei fiind imaginea corectă a liderului ţărănist asupra binomului CFSN-FSN, organ de partid şi de stat, care trebuia separat. Aşa cum arată şi Ion Diaconescu – dar mai

[313] Ion Rădoi, *Scrisoare din 22.11.2004*, p. 8.
[314] Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 14.

ales cum i-a explicat Gelu Voican Voiculescu autorului, în timpul acestor negocieri, unii dintre liderii FSN au fost nevoiți să întrerupă discuțiile pentru a se duce la fereastră. Apoi vor ieși pe balcoane pentru a răspunde manifestației din curtea Palatului Victoria. „A fost un moment de mare slăbiciune din partea noastră – explica Gelu Voican Voiculescu în 2004 –, pentru că unii dintre noi, Cazimir, de exemplu, eram foarte impacientați, agitați, plecam câte doi, câte trei la ferestre, coboram la intrare. Unii se întorceau și îi strigau panicați lui Iliescu să facă ceva. Agitația asta a fost percepută clar de țărăniști ca o slăbiciune: «Stai domnule, puțin, că ăștia nu sunt așa de tari cum credem noi!». S-au retras și au pregătit atacurile de mai târziu mult mai bine". La un moment dat, Ion Iliescu i-a cerut lui Dumitru Mazilu să coboare la manifestanți și să dialogheze cu ei. În plus, avem informația că Dumitru Mazilu trebuia să citească mulțimii un document concis intitulat „Poziția noii puteri privind fostul PCR", întocmit de Mazilu și aprobat de conducerea CFSN[315]. Vicepreședintele statului s-a antrenat în scandările mulțimii – la grupul Tineretului PNȚ-cd s-au asociat repede mulțimi de indivizi ai străzii care cereau: „Moarte pentru moarte!" – și la un moment dat a început să strige, urcat pe un blindat: „Îl vreți pe Iliescu jos? Jos, jos, jos!", într-o formulă complice, ambiguă, prin care accepta aparent coborârea lui Iliescu în rândul mulțimii. Aceasta însă a perceput că este vorba de o solidarizare a lui Mazilu cu ea pentru răsturnarea lui Ion Iliescu. Cu o viteză greu de bănuit la o instituție abia desființată, dar care confirma prezența activă a Securității în mijlocul manifestației, pe blindatul respectiv s-a urcat o angajată a Centrului de Hematologie care l-a demascat pe Dumitru Mazilu ca fost colonel de Securitate și comandant al Școlii de la Băneasa. Operațiunea de contracarare a lui Dumitru Mazilu a fost declanșată pe loc de lucrătorii Filajului, aflați în mijlocul mulțimii, care sunt și autorii mesajului: „Ce-ai făcut în ultimii cinci ani?" A doua zi, cotidianul *România Liberă* va publica documentele puse la dispoziție

[315] Dumitru Mazilu, *Proclamația revoluției române*, Ed. Lumina lex, București, 1999, p. 295.

de Securitate, care vor încheia definitiv cariera politică a lui Dumitru Mazilu. În numărul din 14 ianuarie același cotidian declanșa o campanie anti-Mazilu, cerând înlăturarea lui imediată de la conducerea CFSN. Emanuel Valeriu îl acuza pentru funcția de fost director al Școlii de Securitate de la Băneasa și mai era publicată o casetă cu ton amintind de limbajul demascărilor din anii '50: „Scurt: ce ați urmărit, domnule Mazilu, întrebând mulțimea: Îl vreți pe Iliescu jos?"[316] Fondul campaniei cotidianului *România Liberă* era apărarea lui Ion Iliescu de tentativa de a fi înlăturat. Într-o altă pagină a numărului din 14 ianuarie era publicat de-acum faimosul articol „Unde a lucrat domnul Iliescu în ultimii cinci ani", semnat de „întregul colectiv al Editurii Tehnice", în care Ion Iliescu este descris ca un adevărat erou-martir al comunismului („Noi îl cunoaștem, noi îl iubim", „om, în primul rând de mare umanitate"[317] etc.). Articolul era dirijat de fostul secretar de partid al lui Ion Iliescu, viitorul lider PSDR Vasile Văcaru.

În declarația pe care a trimis-o Comisiei senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, Dumitru Mazilu va explica: „Acțiunea de la 12 ianuarie 1990 n-am organizat-o eu. După cum am fost informat atunci, grupul inițial era condus de domnul Marian Mierlă, pe care nu-l cunoșteam. După cum știți, acțiunea a fost pașnică până la distribuirea băuturilor pe străzile alăturate. Am cerut Ministerului de Interne să stabilească cine a făcut-o. N-am primit răspuns. La a doua mea apariție în Piața Victoriei, când am văzut caseta, eu însumi nu m-am recunoscut. Fusesem drogat. Lozincile se strigau de un grup de jos, iar eu le preluam mecanic: «Moarte pentru moarte!», «Moarte securiștilor!» – erau sloganuri care contraveneau convingerilor mele"[318]. Este perfect logic ca Marian Mierlă, membru CFSN, să-și fi informat colegii asupra felului în care se completa CFSN-ul cu activiști de partid, cu aderenți ai lui Iliescu și cu dinozauri staliniști. Nu este exclus să fi asistat și la întâlnirile informative ale lui Gelu Voican

[316] *România Liberă*, nr. 14 053, 14 ianuarie 1990, p. 1.
[317] *Ibidem*, p. 7.
[318] Arh. SR, Dumitru Mazilu, *Declarația din 15 noiembrie 1993*, p. 15.

cu Securitatea și la actele de conducere și de dominație asupra lui Ion Iliescu ale lui Silviu Brucan. Atât Mazilu, cât și Ion Rădoi arată că Mierlă a coborât pentru a se atașa manifestației. Trecând peste unele argumente îndoielnice ale lui Dumitru Mazilu – scuza cu drogarea –, trebuie menționat totuși episodul cu împărțirea băuturilor alcoolice. Se repeta scena descrisă în raportul SRI pentru după-amiaza de 22 decembrie, la Universitate. Povestea cu drogații sau îmbătații a fost vehement negată de Opoziție, ca fiind o diversiune a FSN-iștilor sau a Securității. Problema nu mai este astăzi dacă episodul a fost real sau nu, ci anume cine l-a produs. Și la baricadă putea acționa Securitatea, pentru a justifica apoi că erau niște huligani beți. Și în 12 ianuarie putea fi la fel. Episoadele de acest gen se vor repeta însă mai târziu, faptul ridicând totuși semne de întrebare. Pentru că, dacă Mazilu poate afirma cu seninătate că a fost drogat (!), tinerii care primeau băutură și o duceau la gură o făceau conștienți că beau alcool. Doar dacă – după cum mai fabulează încă unii indivizi zdruncinați mental – nu îi droga Kașperovski prin televizor, de la Moscova! Ion Rațiu – preocupat în acea perioadă de contactarea liderilor Marii Britanii și ai Statelor Unite pentru a se lămuri dacă „există o înțelegere secretă între Bush și Gorbaciov, prin care să se lase România în sfera de influență a Moscovei" – va nota în jurnalul său în legătură cu manifestația din 12 ianuarie convorbirea cu Ion Ghika, aflat la București: „N-a fost mare lucru, aseară. Ceva peste o mie de oameni și mulți bețivi printre ei"[319]. Este interesant că în dimineața de 12 ianuarie 1990, imediat după ora 05.00, Ion Ghika, membru în conducerea PNȚ-cd, fusese sunat de Ion Rațiu: „Suntem respectați de guvern – îmi spune. Nu trebuie să-i atacăm. Ei ne ajută. Mazilu, în special, care ține foarte mult ca eu *(Ion Rațiu*, n.a.) să mă întorc în țară cât mai curând. Ei, guvernul, ne-au facilitat importul materialului ce i-am trimis, miercuri. Să nu atacăm guvernul, care, în orice caz, se va destrăma foarte curând. Doina Cornea nu s-a retras încă din Frontul Salvării Naționale"[320].

[319] Ion Rațiu, *op. cit.*, p. 64.
[320] *Ibidem*, p. 61.

Întrebat asupra manifestației din 12 ianuarie, Corneliu Coposu va răspunde că „partidul nostru detestă orice încercare de destabilizare și ne-am oferit să colaborăm cu Frontul. De altfel, *pe 12 ianuarie am interzis membrilor noștri de partid – erau câteva sute aici la sediu – să participe la demonstrația din Piața Victoriei*, care a fost absolut manevrată, nu știu exact de cine, cred că operează interese divergente între membrii Frontului"[321]. Declarația ridică un semn de întrebare: de unde știa conducerea PNȚ-cd că în Piața Victoriei urma a se declanșa o manifestație, devreme ce ea este considerată „spontană" de liderii partidului? În mod logic, nu se putea interzice participarea la un eveniment declanșat fără știrea conducerii PNȚ-cd. Mai degrabă putem presupune că organizația de tineret, sub influența lui Ion Puiu, a pregătit manifestația, iar Corneliu Coposu a ieșit în curtea sediului și le-a cerut să n-o facă. Grupul Rădoi a refuzat. Aceasta este o versiune plauzibilă, având în vedere atitudinea sa ostilă față de președintele partidului. Descifrarea originii manifestației din 12 ianuarie se găsește în situația din interiorul conducerii PNȚ-cd, generată de conflictul mai vechi Puiu-Coposu. Asupra acestui aspect, ofițerul de Securitate care a răspuns de urmărirea lui Ion Puiu ne-a pus la dispoziție un manuscris:

NOTĂ

PUIU ION (Ion Puiu) a fost lucrat de SMB încă de la ieșirea din penitenciar în anul 1964. A fost considerat adevăratul lider al țărăniștilor pînă în anul 1989. A fost ales în anul 1945, la Congres, secretar general al PNȚ (!). Inginer cu studii serioase, a intrat în dizgrația lui C. Coposu, care se dorea a fi el lider al partidului. Coposu se baza pe faptul că el fusese șeful de cabinet al lui Iuliu Maniu și că fusese în preajma acestuia, dar Ion Puiu dusese muncă politică și organizatorică și fusese astfel cunoscut în partid. După ieșirea din pușcărie, Ion Puiu încearcă să înfiripe legăturile de mai înainte, dar are greutăți. Observă cum

[321] *22*, Anul I, nr. 2, 27 ianuarie 1990, p. 18.

unii țărăniști (O. Voinea, C. Constantinescu Claps, Ionescu Galbeni) gravitează în jurul lui Coposu, iar acesta încerca să-i capaciteze în favoarea sa. De fapt, toată așa-zisa organizare politică a PNȚ până în (decembrie) 1989 nu era decât o mascaradă dirijată de Securitate. Orice întâlnire era monitorizată, iar acasă la C. Coposu și la alți țărăniști, inclusiv Puiu, se afla tehnică operativă.

Pînă în anii 1980–1982, adevăratul lider al PNȚ nu era nici Coposu, nici Puiu, ci Bratu Constantin, care locuia în București, cartierul..., până când acesta a decedat, iar Coposu a devenit vioara întâia. (Cu această ocazie, toată conducerea, foștii supraviețuitori care au participat la înmormântare au fost filmați, fotografiați și identificați). După 1968, Puiu Ion, ca și alți foști deținuți țărăniști, pe fondul naționalismului lui Ceaușescu, sprijină prin unele manifestări politica acestuia, care era agreată și de ei (naționalismul de tip românesc). Pe acest fond, la câțiva ani după ieșirea din pușcărie, Puiu Ion se angajează la Combinatul de Cauciuc Jilava unde, inginer fiind, dar și priceput, primește o funcție de conducere de la comuniști, prilej pentru foștii colegi de partid să-l blameze și să-l prezinte ca turnător la Securitate.

Puiu Ion a fost în legătura organelor de Securitate de la SMB (col. Goran și alții), dar fără a fi încadrat cu documente (fără angajament). După evenimentele din 1989 – pe fondul încercării lui Coposu de a conduce Partidul Național Țărănesc și de a accede în CPUN – apar între cei doi divergențe mari de opinie, situație în care Puiu îi reproșează lui Coposu că a „tocat" mulți bani ai partidului și că s-a înconjurat cu turnători la Securitate (C. Constantinescu Claps, Voinea Octavian, Ionescu Galbeni, Nelu Diaconescu). Nici Puiu nu este scutit de critici referitoare la viața lui de familie, ascensiunea profesională și setea de a fi conducător. Principala acuzație a lui Puiu era că Coposu nu a avut când să facă Facultatea de Drept în tinerețe, pentru că se ocupa de sport și femei[322].

[322] BIINI, *Acte și Documente*..., Notă ofițer Direcția I.

Dincolo de aproximațiile fostului ofițer – provenite din amintire – Nota întărește convingerea că între Ion Puiu și Corneliu Coposu a existat o rivalitate pentru succesiunea la conducerea partidului, care a generat un conflict după decembrie 1989. Într-o scrisoare din 2 martie 2006, Victor Negară afirmă că „Ion Puiu a transmis în Occident, în timpul lui Ceaușescu, o scrisoare la *Europa Liberă*, în care își exprima dorința de a candida la funcția de «președinte al României», dacă alegerile ar fi fost libere, contra lui Ceaușescu. Casa sa din Calea Victoriei era mereu supravegheată de organele de Securitate, lucru care era probabil știut și de cei din afara României"[323]. Într-adevăr, ofițerul care a răspuns de filajul lui Ion Puiu confirmă că pentru această operațiune fuseseră repartizate două echipaje cu autoturisme, între care unul parcat în fața casei, iar un alt lucrător al Filajului acționa în clădire. Punând la socoteală și instalarea TO în apartamentul lui Ion Puiu – operațiune care se făcea rar – rezultă că în anul 1989 Securitatea acorda o importanță mare supravegherii fostului lider PNȚ. Situația era similară și acasă la Corneliu Coposu. La sfârșitul lui ianuarie 1990, Coposu s-a plâns lui Ion Iliescu pentru faptul că este urmărit în continuare, iar președintele CFSN i-a promis că va lua măsuri[324].

Reconstituind evenimentele din fragmentele cunoscute acum, putem afirma că Ion Puiu și organizația de tineret a PNȚ-cd au luat o inițiativă neaprobată de conducerea partidului abia înființat, perioada scurtă trecută de la fuziune permițând încă acțiuni necorelate și voluntare. Ion Puiu credea în posibilitatea de a crea niște grupuri de șoc, după modelul fostei Mișcări Legionare (Horia Sima), la care s-au asociat tot felul de indivizi ai străzii, membri ai organizațiilor revoluționare, nou înființate și ele, tineri din Universitatea București. În timpul audierii la Comisia senatorială, va fi înregistrat și acest dialog, referitor la „fenomenul Piața Universității":

„**Ion Iliescu**: Erau grupurile de șoc ale domnului Puiu, de aceea l-a și dat afară. El a venit și mi-a spus, domnul Coposu: «D-aia l-am dat afară din partid, pentru că ne compromitea».

[323] *Ibidem*, Scrisoare din 02.03.2006, p. 2.
[324] *22*, Anul I, nr. 2, 27 ianuarie 1990, p. 18.

Valentin Gabrielescu: E adevărat.

Ion Iliescu: Cu echipele lui de şoc, cu tinerii ăia îmbrăcaţi în negru, care aminteau echipele de şoc legionare.

Valentin Gabrielescu: E adevărat că Puiu era smintit.

Ion Iliescu: El în tinereţe a fost legionar. A fost în celula legionară de la Politehnica bucureşteană. Şi năravurile i-au rămas. S-a prezentat în faţa Televiziunii, dacă vă amintiţi, cu un tânăr îmbrăcat în negru din cap până în picioare, cu diagonală, cu cizme, adică exact prototipul detaşamentelor de asalt legionare.

Valentin Gabrielescu: ... Da, şi pe ăsta l-am eliminat. V-am spus că a luat-o razna"[325].

Există o versiune din interiorul partidului cum că Ion Puiu acţiona sub controlul Securităţii, ca instigator, el fiind persoana arestată de Securitate cu banii primiţi de la Raţiu în decembrie 1987. Fie că a colaborat, fie că a vrut să se răzbune pentru ce păţise – el este autorul lozincii „Moarte securiştilor!" –, Ion Puiu era vicepreşedinte al PNŢ-cd şi nu putea să nu implice partidul prin acţiunile sale. Cel puţin până la convorbirile de la Palatul Victoria din 12 ianuarie, conducerea PNŢ-cd pare să fi fost divizată în privinţa atitudinii faţă de Ion Iliescu şi CFSN. După acest moment, constatând slăbiciunea noii Puteri, conducerea PNŢ-cd a mizat pe Ion Puiu şi pe grupurile sale de tineri, aceştia fiind întâlniţi şi la alte acţiuni violente, pe care probabil Securitatea le-a folosit pentru a le amplifica şi apoi expune. Debilitatea Puterii, deţinută oricum provizoriu şi ilegitim de Ion Iliescu şi de Biroul său Executiv, a fost cu atât mai evidentă, cu cât a acceptat revendicările mulţimii din Piaţa Victoriei, pentru ca apoi să le anuleze. „Se semnează imediat trei decrete: 1. Declararea în afara legii a PCR. 2. Organizarea la 28 ianuarie 1990 a unui referendum privind reintroducerea în Codul Penal a pedepsei cu moartea (la 7 ianuarie 1990, CFSN adoptase Decretul-lege nr. 6 privind abolirea pedepsei cu moartea). 3. Instituirea unei Comisii naţionale pentru rezolvarea sesizărilor

[325] Ion Iliescu, *Revoluţia română*, Ed. Presa Naţională, Bucureşti, 2001, pp. 237-238.

și doleanțelor tuturor cetățenilor"[326]. Imediat după ce Ion Iliescu a citit aceste decrete din balconul Palatului Victoria, mulțimea a început să scandeze: „Iliescu! Iliescu!". Potrivit cotidianului *Le Figaro*, Petre Roman ar fi declarat atunci: „«Sunt aici oameni care vin din partea criminalilor. Dacă această revoluție este contracarată de un partid, oricare ar fi, mă retrag. Partidul comunist nu mai există», la care mulțimea i-a răspuns: «Partidul Comunist încă mai există, activiștii lui sunt în Guvern»"[327]. Petre Roman va prelua, noaptea târziu, grupurile rămase în Piața Victoriei și se va deplasa cu ele în Piața Universității unde se vor ruga împreună. Elementul-cheie al listei de cereri era reintroducerea pedepsei cu moartea, care, în cazul unor procese corecte sau al venirii Opoziției la putere, reprezenta un pericol letal pentru generalii implicați în represiune, pentru agenții sovietici de la conducerea Armatei și pentru foștii activiști de partid implicați în conducerea dictatorială a statului. Ei se vor înghesui panicați la Ambasada URSS și la Agenția TASS, cerând protecție. Corespondentul TASS la București, același Nikolai Morozov, va descrie momentul: „Pe neașteptate, deasupra capetelor noastre au început să zboare fluturași. Am izbutit să prind și eu unul. Era celebrul decret al FSN privind interzicerea partidului comunist și introducerea pedepsei cu moartea, care a declanșat o adevărată panică în România. În zilele următoare mai multe persoane, destul de cunoscute în țară, au trecut pe la biroul TASS, după câte mi-am dat seama, în căutarea protecției în fața valului în creștere, cum spuneau ei, al extremismului"[328]. Moscova a reacționat atunci printr-o poziție oficială transmisă pe cale diplomatică (Ambasada de la București) solicitându-i să blocheze vendeta împotriva foștilor membri ai PCR, atrăgând atenția că procesele inițiate împotriva foștilor membri CPEx au un caracter politic. Potrivit unor lideri CFSN din acea perioadă, URSS a solicitat eliberarea unor persoane: Gheorghe Rădulescu și Gheorghe Ursu, netrimiterea în judecată

[326] Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, p. 46.
[327] *Le Figaro*, nr. 14 116, 14 ianuarie 1990, p. 3.
[328] Nikolai Morozov, *Corespondentul Agenției TASS care a văzut totul*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 2002, p. 98.

a lui Barbu Petrescu, dar și arestarea lui Niculescu-Mizil, unul dintre partenerii naționaliști și antisovietici ai lui Ceaușescu. Ion Iliescu și Guvernul s-au conformat. Informația nu pare plauzibilă, dacă a avut un caracter oficial, oral sau scris, și mai degrabă este reflexul unor legături greu de controlat și dovedit cu Ambasada URSS la București.

Încă din 14 ianuarie, generalul Militaru va cere colaboratorilor săi direcți întocmirea unui plan de preluare a Puterii de către Armată și formarea unui guvern din persoane de încredere. Pe linie militară au fost contactați comandanții de mari unități din teritoriu și s-a întocmit o listă cu ofițerii prezenți în CFSN-urile județene. În cotidianul *România Liberă* apare un text al opozantului anticomunist Petre Mihai Băcanu, care cunoscuse închisoarea sub regimul Ceaușescu și care pleda împotriva reintroducerii pedepsei cu moartea[329]. În același număr, cu totul inexplicabil și neașteptat, Doina Cornea îi lua apărarea lui Dumitru Mazilu: „Probabil nu cunoșteau *(manifestanții*, n.a.) nici activitatea domnului Mazilu împotriva dictaturii, desfășurată mai mulți ani cu riscul vieții, ce garanție mai bună a cinstei și probității morale și intelectuale poate exista pentru un om, decât acel raport înaintat de domnul Mazilu privind încălcarea flagrantă a drepturilor omului în România, raport pe care a reușit să-l facă cunoscut la ONU?"[330]. Pe 17 ianuarie, CFSN hotărăște anularea decretelor, iar la 18 ianuarie – dându-și seama ce înseamnă desființarea juridică a PCR – patrimoniul PCR este trecut în proprietatea statului. A urmat o bătălie crâncenă pentru averea partidului. „Cert este că proprietatea statului (bunul și banul public) – avea să scrie mai târziu ziaristul Dan Badea – a fost târfa comuniștilor, indiferent cine i-a condus. Religia lor, care le interzicea dreptul de proprietate, i-a deformat probabil așa de tare, încât, când au trecut de la comunism la «postdecembrism», au confundat proprietatea lor cu proprietatea celorlalți și dintr-un instinct primar au acționat în consecință"[331]. O săptămână mai târziu,

[329] *România Liberă*, nr. 14 055, 17 ianuarie 1990, p. 1, articolul „Moarte? Să ne gândim bine".
[330] *Ibidem*, p. 2.
[331] Dan Badea, *Averea președintelui. Conturile Ceaușescu*, Ed. Nemira, București, 1998, p. 17.

Ion Iliescu supune votului participarea FSN-ului la alegeri. Doina Cornea, care la 10 ianuarie declara în *Le Figaro* că FSN reprezintă „un risc pentru perioada următoare"[332], demisionează din CFSN.

În plus de asta, conducerea PNȚ-cd cade într-un păcat mai vechi – credea că poate rezolva preluarea puterii prin intermediul unui general, cum încercase Maniu cu Ion Antonescu în 1940. De la Londra, Ion Rațiu trimite la un moment dat un mesaj: „Ne trebuie un general", inspirat probabil tot de spionii sovietici în frunte cu Nicolae Radu, cu care se afla inconștient în contact conspirativ. La Palatul Victoria, în timp ce Ion Iliescu și echipa lui de conducere coborau în mulțime, delegația PNȚ-cd a rămas singură cu generalul Victor A. Stănculescu. Ministrul Economiei Naționale din Guvernul Roman s-a prezentat atunci ca o persoană apolitică, provenind dintr-o famile aristocratică și care nu prea are treabă cu echipa de comuniști a lui Ion Iliescu. Astăzi ne vine să râdem, știind cine i-a predat puterea lui Ion Iliescu în după-amiaza de 22 decembrie. Dar în 12 ianuarie 1990 liderii țărăniști nu știau asta. Mulți nu știu nici astăzi că „persoana interesantă", pe care liderul țărănist Ion Diaconescu „se gândea serios" să o „folosească într-o viitoare combinație"[333] era tocmai cel care îl adusese la putere pe Ion Iliescu în locul lui Nicolae Ceaușescu. Rămâne totuși o întrebare pentru Istorie cum a fost numit generalul Stănculescu pe prima listă de membrii PCNȚ în seara de 22 decembrie 1989! Cine din organizatorii partidului îl cunoștea dinainte și l-a pus pe listă? Legătura cu generalul Stănculescu a continuat, inclusiv prin aranjarea unei întâlniri în Elveția cu fostul suveran, ilegitim și acesta, Mihai I. La 29 martie 1992, în timpul dezbaterilor furtunoase din Convenția Națională a FSN între grupările Iliescu și Roman, Corneliu Coposu îi va cere explicit generalului Niculae Spiroiu, ministru al Apărării, să ordone paraşutiștilor de la Televiziune luarea cu asalt a sălii în care se desfășura Convenția partidului de guvernământ, aflată în apropiere, să-i aresteze pe liderii FSN și să dea o lovitură militară,

[332] *Le Figaro*, nr. 14113, 10 ianuarie 1990, p. 5, articolul „Doina Cornea pour une «démocratie réelle»".
[333] Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 15.

asigurându-i sprijinul politic occidental. Generalul Spiroiu a refuzat. De altfel, la acea dată Televiziunea nu mai era apărată de paraşutişti.

În toate interviurile şi vizitele sale externe, precum şi în cărţile publicate pentru străinătate, Ion Iliescu va pune întârzierea reformelor şi violenţele stradale pe seama „convulsiilor politice" care au urmat preluării puterii de către CFSN. „*La première moitié de l'année 1990* – scria Ion Iliescu pentru francofoni – *a été pour la Roumanie une période d'incessantes convulsions politiques. Dès le mois de janvier, plusieurs dizaines de partis politiques se sont constitués avec le souci de donner au pays une vie parlementair sur le modèle des démocraties occidentales. Souvent, faute d'une doctrine, d'une équipe et d'un leader, ces formations se contentaient soit de ressusciter de modèles d'avant la Seconde Guerre Mondiale, soit de traduire en roumain des slogans étrangers. Elles semblaient plus soucieuses de s'offrir un marchepied pour accéder au pouvoir que de chercher une base électorale, d'essayer de comprendre au nom de qui elles parlaient et qu'elles étaient les options de ceaux au nom desquels elles demandaient le droit de diriger la société roumaine*"[334]. După 16 ani de la acele evenimente, după 16 ani de pasiune politică şi după milioane de cuvinte scrise în presă pentru a demoniza FSN-ul, pentru a-l discredita pe Ion Iliescu şi pentru a construi o imagine de victimă fără apărare a Opoziţiei, lucrurile pot fi judecate mai calm şi cu obiectivitate. Analizând textul lui Ion Iliescu putem constata că unele afirmaţii nu sunt corecte – nu poţi vorbi despre PNL că nu avea doctrină, nu poţi declara că PNŢ-cd nu avea lider. Dar Iliescu avea dreptate în ce priveşte interesul partidelor din Opoziţie de a cuceri Puterea, mai mult decât de a emite un program politic sau unul economic. În al doilea rând, aşa cum le scria Ion Iliescu cititorilor germani, dând vina şi pe presa străină care a luat partea Opoziţiei, pentru aceste partide „poporul rămâne o simplă proiecţie intelectuală, un fundal abstract": „*Es würde mich jedoch freuen, wenn alle diejeningen, die sie teilen, so ehrlich wären, eine solche Diktatur einer Minderheit nicht als Demokratie auszugeben. Auf diese Weise wird ein verzerrtes*

[334] Ion Iliescu, *La Roumanie à l'heure de la vérité*, Ed. Henri Berger, Paris, 1994, p. 81. (Traducerea în *Revoluţie şi reformă*, Ion Iliescu, p. 92.)

Bild in der westlichen Öffentlichkeit – und nicht nur dort – erzeugt. Manche Medienvertreter stellen schockiert fest, dass sich der einfache Rumäne in den diversen Wahlkämpfen der letzten jahre angeblich «falsch orientiert» habe. Schliesslich sei bekannt, dass die «richtige» Richtung diejenige sei, die ihre Redaktion oder sie selbst wiedergaben, wen sie sich für ein paar Stunden an Ort und Stelle aufgehalten hatten und von den Aussagen scheinbar sachverständiger Menschen mit Fremdsprachenkenntnissen beeindruckt worden waren. Für diese „Sachverständingen" ist das Volk nicht mehr als eine abstrakte projektionsfläche ihrer eigenen Ansichten"[335]. Afirmația președintelui provizoriu al CFSN în legătură cu distanța de la partidele istorice la popor – care a părut tot timpul pentru ziariști drept o minciună, deși cercetătorii din institutele de sondaje arătau contrariul – a fost confirmată zece ani mai târziu într-o destăinuire cu mare grad de sinceritate a liderului țărănist Ion Diaconescu despre baza sa electorală: „Mai rămâneau, în afara acestei lumi respinsă a priori *(a membrilor de partid comunist*, n.a.), în rândurile noastre, numai noi, bătrânii, foști deținuți politici, o bună parte din țărănime, *neinteresantă sub raport politic*, alte categorii mai puțin numeroase și cei puțini la număr care rămăseseră permanent pe baricade, intransigenți, care refuzaseră orice contact și orice compromis cu puterea"[336]. Să afirmi, ca lider PNȚ, că țărănimea era neinteresantă sub raport politic este poate nu numai un act de curaj, ci expresia unei dure realități. Realitatea mai avea o față: țărănimea nu era cu PNȚ-cd, ci cu FSN-ul. Masiv!

Pentru cititorii de limbă engleză, după 13 ani Ion Iliescu devenea mai nuanțat, dar și fără dubiu nedrept: „*Finally, Romania had to experience the social explosion of december 1989 in order to open the gates to a new modernity. This involved social and political processes having a distinctive dynamic, first accompanied by violent convulsions that prompted a certain negative perception of our evolution. The price was*

---

[335] Ion Iliescu, *Aufbruch nach Europa. Rumänien – Revolution und reform 1989 bis 1994*, Böhlau Verlag, Köln Weimar Wien, 1995, p. 93. (Traducerea în *Revoluție și reformă*, Ion Iliescu, p. 93.)

[336] Ion Diaconescu, *După temniță*, Ed. Nemira, București, 2003, p. 213.

paid for a long time. It was measured, not as some wrongly assumed, by the prestige of this or that politician, but by missed or postponed economic opportunities, mistrust and suspicions as to the real course of change, and absence of vital cooperation projects. That explains why in certain fields we accumulated lags that we have to find commensurate solutions to"[337]. („În cele din urmă, România a trebuit să trăiască explozia socială din decembrie 1989 pentru a deschide porţile spre o nouă modernitate. Asta a implicat procese sociale şi politice având o dinamică distinctă, acompaniate de la debut de convulsii violente care au înfăţişat o anumită percepţie negativă a evoluţiei noastre. Preţul a fost plătit pentru o lungă perioadă. El s-a măsurat, nu cum greşit au afirmat unii, prin prestigiul unui politician sau altuia, ci prin oportunităţi pierdute sau amânate, neîncredere şi suspiciune, iar pentru cursul real al schimbării o absenţă a proiectelor vitale de cooperare. Asta explică de ce în anumite domenii noi am acumulat rămâneri în urmă la care a trebuit să găsim soluţii comensurabile", tr.n.). Afirmaţia nu se susţine cu situaţia de fond, la fel cum, nici în anul 2005, când şi-a publicat ultima carte, Ion Iliescu nu iese decât prea puţin din scenariul său liniar, depăşit de cantitatea şi de calitatea informaţiei noi apărute între timp. El continuă să afirme că „violenţa a fost introdusă în viaţa publică de către partidele aflate în opoziţie în 1990, de către «partidele istorice»"[338]. Violenţa de care vorbeşte Ion Iliescu a izbucnit în după-amiaza de 22 decembrie, odată cu lansarea diversiunii cu securiştii care atacă Armata, la Sibiu şi la Bucureşti. Reamintim că înainte de 22 decembrie au murit 162 de oameni, iar după – 942! De altfel, în ultima sa carte, fostul preşedinte al CFSN introduce pentru prima oară o nuanţă în legătură cu scopul violenţei: „Marea enigmă a Revoluţiei Române rămâne declanşarea atacului armat din seara zilei de 22 decembrie în sediul Comitetului Central, adică tocmai acolo unde se întrunise nucleul de oameni care începuseră să redacteze Platforma-program a

[337] Ion Iliescu, *Integration and Globalization. A Romanian View*, Ed. Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2003, p. 27.
[338] Ion Iliescu, *Viaţa politică între violenţă şi dialog*, Ed. Semne, Bucureşti, 2005, p. 21.

Revoluției. Acest atac a însemnat, de fapt, și un prim semnal de contrareacție, un prim semn de violență, un avertisment, probabil, o primă încercare de stăvilire a forțelor angajate în înfăptuirea obiectivelor Revoluției, precum *e posibil ca el să fi fost declanșat cu totul întâmplător*, pe fondul sau ca urmare a unei erori «tehnice» (în clădire era un furnicar de oameni agitați și înarmați)"[339]. Într-adevăr, cercetarea dusă de Procuratura Militară și de Comisia senatorială arată că focul deschis în clădirea CC al PCR a fost accidental, și nu îndreptat de niște „forțe teroriste" împotriva „nucleului de oameni care începuseră să redacteze Platforma-program a Revoluției". Mai multe grupuri de revoluționari au coborât înarmate în subsolul clădirii pentru a verifica încăperile și culoarele și, găsind câteva camere încuiate, au folosit armele pentru a distruge încuietorile. Focul deschis astfel a fost interpretat la etaj drept o luptă cu teroriștii ascunși în subsol, iar la revenirea grupurilor, acestea au fost luate drept teroriști, deschizându-se foc asupra lor. Grupurile de revoluționari revenite au ripostat și ele, astfel părând că este atacată încăperea în care se afla nucleul de conducere al CFSN. O altă afirmație falsă, în ce privește declanșarea violențelor, este cea legată de atacul exterior asupra nucleului CFSN, „tocmai în acele zone în care se desfășura activitatea acestui comandament ad-hoc al Revoluției"[340]. Atacul diversionist a fost declanșat *simultan* asupra sediului Direcției IV a Securității, sediului MApN și clădirii CC al PCR (locul unde se afla atunci Ion Iliescu) și faptul că au fost atacate mai multe sedii odată arată că diversiunea avea cu totul alte scopuri decât suprimarea lui Ion Iliescu.

Una din problemele majore, de fond, ale violențelor de stradă care au urmat crizei din decembrie a fost faptul că, deși avea la dispoziție Armata, Ministerul de Interne, Justiția, Procuratura și întreaga putere politică, CFSN-ul lui Ion Iliescu a ratat tocmai problema originii teroriștilor, a descoperirii acestora și trimiterii lor în judecată. După 16 ani, Ion Iliescu continuă să afirme că au fost atacați de o „enigmă",

[339] *Ibidem*, p. 28.
[340] *Ibidem*.

fără a putea lămuri definitiv cine a fost inamicul care l-a conturat drept lider, a cărui înfrângere l-a așezat în poziția „incontestabilă" de președinte al CFSN, a cărui existență și acțiune justificau moartea a 942 de oameni! În acest context, apariția contestărilor și a versiunilor privind „furtul revoluției" a fost cât se poate de firească. Ele au reprezentat fondul incipient al bazei politice pe care și-o construia – în afara unei doctrine – Opoziția politică.

Imaginea care a rămas după 16 ani – corectă sau falsă – este următoarea: violențele politice la care se referă Ion Iliescu erau, de fapt, reacția Opoziției la transformarea organului provizoriu aflat la conducerea statului în partid politic. Acele violențe politice și etnice, conduse de ambele părți, au amânat investiția de capital străin în România, dar adevăratul motiv al erorilor și întârzierilor a fost sabotarea programului de reformă pe care l-a lansat al doilea guvern Roman. Prețul pe care l-a plătit România s-a datorat dorinței lui Ion Iliescu și a partizanilor săi de a păstra puterea și controlul ei, pentru a se proteja de trecutul lor prosovietic, pentru a nu fi anchetați asupra diversiunii din decembrie 1989 și pentru a aplica un program economic al pașilor mici, care să permită formarea unei clientele de partid substanțiale pe seama jefuirii statului. Au fost ajutați de votul masiv al electoratului român. La această imagine Ion Iliescu continuă să răspundă cu aceleași fraze generale, lipsite de conținut, sau cu reacții nervoase necontrolate, în care produce atacuri verbale, în locul argumentelor.

Octavian Mihăescu, muncitorul implicat în operațiunile americane din România, descrie o întâmplare semnificativă: „După o analiză la rece, observând pericolul manipulării TVR, procentul de care se bucura FSN m-a pus în gardă și am conștientizat că trebuie susținut provizoriu un partid de opoziție. Această chestiune a contribuit considerabil la hotărârea de a mă înscrie în PNȚ-cd. Din această clipă, buna mea prietenă Iuliana Pleșa îmi va deveni cel mai aprig dușman. «Legionar», «vînzător de țară», «spion» și, ca să fie bomboana pe colivă, mi-a spus-o textual: «Las că o să vă băgăm noi la pușcărie pe toți!» Mă așteptam de la muncitoarele de la APACA, dar de la un intelectual, nicidecum. Nu a fost singurul intelectual care m-a dezamăgit. A avut

un moment de sinceritate și mi-a spus motivul adevărat pentru care nu dorește revenirea la normalitate: teama de viitor, incapacitatea de a se adapta noilor cerințe ale concurenței. Dacă un intelectual gândea atât de îngust și, egoist, ce să mai vorbesc de cei mici? Această mentalitate a ajutat considerabil FSN–Iliescu, care ne-a făcut să pierdem peste 10 ani și nu în ultimul rând o hemoragie de emigrare a tot ce era mai bun, idealist în acele vremuri"[341].

Manifestația din 28 ianuarie 1990

Criza din acea zi nu poate fi înțeleasă corect și complet, fără cunoașterea și analiza unor întâmplări din zilele precedente. Joi, 25 ianuarie, *Monitorul Oficial* publica un comunicat al CFSN care anunța participarea FSN la alegeri și o serie de măsuri pentru sprijinirea țărănimii. Informația explodase în presă încă din 23 ianuarie seara. La punctul 3 al Comunicatului exista această formulare: „Legitimitatea Frontului de Salvare Națională nu poate fi pusă la îndoială de nimeni. Ea a fost dată de revoluția populară"[342]. Declarația nu era numai un fals, ci și o sfidare, iar pentru partidele de Opoziție – cărora, de fapt, le era adresat avertismentul – o atitudine de forță. Frontul Salvării Naționale nu avea nici o legitimitate, fusese pus la conducerea statului de Armată, participase la o diversiune care a produs sute de morți și mii de răniți, iar formula pleonastică „revoluție populară" era, pur și simplu, o explozie de nervi a lui Ion Iliescu, una din acelea negândite pentru care va plăti public de mai multe ori în anii care vor urma. Totodată, era publicat și un nou Decret-lege privind unele măsuri referitoare la desfășurarea adunărilor publice, act menit să intimideze forțele de Opoziție și care conținea și sancțiuni cu închisoarea[343]. În ziua de 26 ianuarie, PNȚ-cd a lansat un *Manifest*, pe care presa centrală nu l-a preluat, dar a fost

[341] BIINI, *Interviuri...*, p. 386.
[342] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 15, joi, 25 ianuarie 1990, p. 1.
[343] *Ibidem*, p. 3.

transmis de posturile de radio străine. Textul a ajuns la CFSN sub forma unei ştiri *Rompres:*

1. FSN şi guvernul pe care l-a emanat să se retragă imediat de la conducerea statului şi administraţiei;
2. În locul Frontului şi al actualului guvern să se constituie un guvern provizoriu învestit şi cu puterea legislativă, care să gireze conducerea României până la viitoarele alegeri;
3. Guvernul provizoriu să fie format din: reprezentanţi ai partidelor politice active, personalităţi de prestigiu care s-au afirmat în lupta împotriva dictaturii comuniste timp de 45 de ani, reprezentanţi ai tineretului.

Manifestul a fost interpretat de liderii CFSN ca un ultimatum. A doua zi, pe 27 ianuarie, comisia comună juridică a fost perturbată de reacţia reprezentanţilor PNŢ-cd. *România Liberă* va da a doua zi o ştire: „O cacealma! În capitală, sâmbătă (27 ianuarie) a avut loc prima întâlnire masă-rotundă pentru dezbaterea proiectului Legii Electorale, conducerea CFSN plus conducerea partidelor. Delegaţia PNŢ-cd, după ce şi-a expus punctul de vedere, s-a retras"[344]. Situaţia era explicată chiar în acea zi de Corneliu Coposu: „Membrii comisiei noastre, care sunt jurişti emeriţi, nu sunt foarte mulţumiţi de felul cum au fost primiţi de comisia oficială. Nu ne deranjează asta. Ne-ar deranja numai dacă observaţiile noastre n-ar fi luate în seamă. Dacă ni se vor refuza amendamentele, care au ca obiectiv exclusiv să asigure libertatea alegerilor, cei care le vor refuza se vor pune singuri într-o situaţie suspectă"[345]. Ceea ce s-a şi întâmplat. Liderii CFSN vor lega Manifestul şi retragerea de la comisia electorală de atacul asupra sediului CFSN din 28 ianuarie, acuzând o tentativă de „lovitură de stat". În realitate, situaţia la nivelul conducerii celor două partide principale din Opoziţie nu contura o unitate de vederi. Liberalii acceptaseră o prezenţă

[344] *România Liberă*, nr. 14 065, 28 ianuarie 1990, p. 1.
[345] *22*, Anul I, nr. 2, 27 ianuarie 1990, p. 18.

simbolică în Guvern, având acolo doi angajați[346]. PNL încă nu avea un președinte, cel mai activ lider fiind secretarul general Radu Câmpeanu. Spre deosebire de Corneliu Coposu, acesta vedea transformarea CFSN/FSN în partid politic drept o mișcare firească:

„AMS: Mă interesează reacția dvs. la transformarea FSN-ului în partid. Am studiat-o și din punct de vedere istoric și juridic. A fost o lovitură de stat, potrivit tuturor dicționarelor și enciclopediilor, pentru că s-a dat în interiorul puterii provizorii, care nu legitima juridic nici guvernul, nici CFSN-ul?

Radu Câmpeanu: Fără îndoială. Dar eu nu am avut sentimentul ăsta. Probabil că am greșit. Pe mine chestiunea asta nu mă interesa. Știam că ăștia ne sunt adversarii, că sunt instalați în prelungirea puterii comuniste, că trebuie dați jos prin luptă politică. Pentru asta faci partid și convingi electoratul. Nu pot să spun, trebuie să recunosc că nu am avut o atitudine în această chestiune. Greșit sau negreșit, eu eram preocupat de răsturnarea lor, nu de legitimitatea lor. Eram aproape indiferent la ce fac ei. Problema mea era să întărim partidul, ca să putem lupta cu ei, așa cum văzusem în democrație, în Vest. Nu era democrația aia în România, dar mă gândeam la un lucru simplu: lupta noastră, a liberalilor, trebuia să fie și un exemplu despre cum arată democrația. Țărăniștii arătau că democrația se instalează prin bătaie, cu capetele sparte. De aceea, nu pot să spun că am avut vreo atitudine față de preluarea puterii de către FSN, fapt care mie mi se părea o acțiune la care nu te puteai opune. Răsturnarea lor de la putere pe cale democratică era altceva.

AMS: Dar nu prea se lăsau răsturnați democratic, domnule Câmpeanu.

RC: Asta așa este. Poate am greșit, nu știu. Coposu mereu făcea declarații pe această chestiune. Pe mine nu mă interesau.

AMS: Dar vedeți că la acea ședință, care a urmat manifestației din 28 ianuarie, Tăriceanu, care s-a prezentat în numele PNL, a expus un

[346] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 16/sâmbătă, 27 ianuarie 1990, p. 2.

program de revendicări al partidului foarte corect și foarte precis: crearea unui Consiliu de Uniune, desființarea Consiliilor de Front constituite, crearea unui organism format din reprezentanții tuturor forțelor politice.

RC: Poate să fi discutat, dar eu n-am luat parte foarte activă la această luptă. Cred că a fost vorba atunci de un program, de un prim program comun cu țărăniștii. Sigur că mi-am spus părerea, dar fără să acționez. Aici a fost chestiunea. Eu n-am crezut că în România a fost o revoluție, nici acum nu cred că a fost, și lupta cu comunismul eu o vedeam în timp, ca o transformare radicală, dar făcută de populație, în primul rând. Eu am venit în țară ca să lupt împotriva comunismului, și când am ajuns în țară și m-am lămurit mi-am dat seama că, de fapt, comunismul nu este doar Iliescu și Roman, ci mult mai mult, și acel mult trebuia dărâmat. Acel comunism era cel din structuri, din popor, din țară"[347].

Manifestația din 28 ianuarie 1990 a fost organizată de PNȚ-cd. Ca urmare a înțelegerii prealabile, la manifestație s-a asociat și PNL. Aprobarea dată de Primăria Capitalei și de Poliție limita manifestația la spațiul dintre Piața Universității și Piața Romană, până la ora 17.00. Victor Negară a fost martor la pregătirile ei: „La manifestația din 28 ianuarie 1990, am fost eu, Negară Victor, cu Barbu Pițigoi din partea PNȚ-cd. Ion Rădoi a făcut parte din delegația PNȚ-cd care a fost la Poliția Capitalei, pe Calea Victoriei, la generalul Chițac. Eu am mai scris pe internet despre acel eveniment. La aceea audiență la generalul Chițac, în care s-a depus cererea din partea PNȚ-cd, au fost: Corneliu Coposu, Ion Puiu, Ioan Alexandru, eu – Negară Victor, Ion Rădoi și Liviu Petrina, fiindcă era secretar general al PNȚ-cd la acea dată. Nu îmi aduc aminte dacă a fost și Barbu Pițigoi atunci cu noi! În cererea către Poliția Capitalei trebuia specificat cine erau însărcinați din partea PNȚ-cd cu organizarea acelei demonstrații. Întâlnirea cu generalul Chițac s-a ținut la etajul 1 sau 2 al Poliției

[347] BIINI, *Interviuri...*, pp. 400-401.

Capitalei, cum se intra pe colţ, în spatele Casei de Modă, intrarea principală pe mâna stângă, pentru şefi, nu cea din mijloc. Cu o zi sau două de a se face acea manifestaţie, am asistat la o discuţie, în cabinetul lui Corneliu Coposu, între reprezentaţii partidelor organizatoare: PNŢ-cd, PNL, PSD (Sergiu Cunescu) şi, la celălalt fir al telefonului, Ion Iliescu şi Petre Roman. Motivul manifestaţiei era clar: FSN, care prin gura lui Ion Iliescu spunea cu câtva timp în urmă, după împuşcarea lui Ceauşescu, că «a luat frâiele politice ale României, deoarece se crease un vid de putere, şi nu avea ambiţii politice» şi că el doreşte să fie doar provizoriu, ca preşedinte interimar, până la organizarea primelor alegeri libere din România de după căderea regimului comunist. La acea discuţie cu Ion Iliescu erau de faţă domnul Câmpeanu, Sergiu Cunescu, Corneliu Coposu, Călin Popescu Tăriceanu, Ion Diaconescu, Ion Puiu şi Ioan Alexandru. Din partea Poliţiei Capitalei ne-am trezit în dimineaţa demonstraţiei, la sediul PNŢ-cd din Bdul Republicii, cum se numea încă atunci, cu colonelul Toma Zaharia împreună cu mai mulţi miliţieni care urmau să formeze cordoanele de protecţie a coloanelor de manifestanţi. Ei vor dispărea în dreptul Palatului Victoria"[348]. Mărturia surprinde înţelegerea telefonică între Ion Iliescu şi Corneliu Coposu pentru desfăşurarea manifestaţiei partidelor *numai* în zona Piaţa Universităţii–Piaţa Romană, fără a fi continuată în Piaţa Victoriei. Derularea evenimentelor demonstrează că, încă de la început, organizatorii au hotărât să depăşească termenii aprobării şi să intre masiv în Piaţa Victoriei pentru a pune sub presiune clădirea Guvernului şi sediul CFSN. Este evident că, în momentul în care manifestaţia a depăşit Piaţa Romană şi s-a îndreptat spre Piaţa Victoriei, forţele poliţiei s-au retras, cu scuza că nu puteau proteja o activitate ilegală. Scopul acelei încălcări a legii privind organizarea manifestaţiilor publice, mărturisit atunci de unii dintre lideri şi mai târziu de alţi participanţi, apoi negat cu vehemenţă, era acela de îndepărtare de la Putere a grupului Iliescu, pe care îl considerau, de drept, ilegitim. Ideea se conturase după observarea slăbiciunilor şi

[348] *Ibidem*, pp. 375-376.

panicii liderilor CFSN în 12 ianuarie, a felului timorat în care reacționaseră gărzile Palatului Victoria și ca urmare a impresiei că Armata nu va riposta. Era o încercare de a repeta mișcările de stradă și „Marșul asupra Bucureștiului" cu care presaseră pentru a prelua puterea, lucru pe care bineînțeles că îl știau numai bătrânii țărăniști, altfel foarte tineri în 1928. Liderii politici, urmați de o mulțime estimată de ei la 100 000 de oameni și de autorități la 10 000 de oameni (mult mai aproape de adevăr), au pătruns în Piața Victoriei, presând asupra gărzilor, scandând: „Jos comunismul!", „Jos comuniștii!", „Jos Iliescu!", „Demisia! Demisia!" și agitând lozinci: „FSN = PCR!", „Ieri Ceaușescu – azi Iliescu!", „Vrem guvern de coaliție". Lozincile evident că nu puteau fi scrise ad-hoc, ci fuseseră pregătite din timp, fapt ce confirmă încă o dată intenția de asalt al Puterii, la sediul acesteia. De asemenea, un mic grup pregătit din timp agita rânduri de chei și striga: „Cheile de la Consiliu!", adică FSN să predea cheile Puterii, ale sediului.

Desfășurarea evenimentelor din Piața Victoriei este importantă pentru înțelegerea vitezei cu care s-a dezvoltat apoi ura între cele două părți aflate în conflict politic, în afara legitimității și în afara regulilor democratice dintr-un stat de drept. Informatorii fostei Securități aflați la sediul PNȚ-cd l-au anunțat încă de la orele dimineții pe Gelu Voican Voiculescu, viceprim-ministru, că manifestația partidelor urmează a intra în Piața Victoriei și a lua cu asalt clădirea Guvernului. Informația prelua, de fapt, numai versiunea unei părți a conducerii PNȚ-cd, strânsă în jurul lui Ion Puiu, și nu arăta că, la nivelul de vârf al partidului, se desfășura o întreagă dezbatere aprinsă asupra modalității de exercitare a presiunii asupra CFSN. Trebuie subliniat ca fapt istoric că, înainte de presiunea exterioară asupra Puterii, s-a exercitat presiunea interioară asupra conducerii PNȚ-cd, asupra lui Coposu în primul rând. Înainte de a intra la negocieri, Corneliu Coposu dă o declarație posturilor străine de radio în care folosește expresia „dizolvarea Frontului". Informația ajunge imediat la prim-ministrul Petre Roman. Ion Diaconescu povestește: „În condițiile acestea, nu se punea problema unor negocieri liniștite și constructive, ci a fost mai mult o manifestație cu vociferări și acuze de o parte și de

alta, cu puține șanse de a se ajunge la o înțelegere. Erau speriați de amploarea mitingului nostru și ne acuzau întruna că am venit să-i dăm jos cu forța. Am încercat să-i lămurim că nu am venit cu această intenție, dar nu păreau prea convinși"[349]. La parter, grupuri violente începuseră deja să spargă geamurile, să forțeze ușile și să-i lovească pe militarii din pază. Cum s-a ajuns la această situație?

Pentru a contracara efectul mișcării manifestanților spre Guvern, lideri ai CFSN vor acționa pentru organizarea unei contramanifestații. Locul de adunare era stabilit la Primăria Sectorului 1 din Bulevardul Banu Manta, iar mobilizarea s-a făcut prin organizațiile FSN din întreprinderi[350]. Presa s-a orientat mai mult asupra contramanifestației, decât asupra cauzei ei, fapt ce va deveni o obișnuință în lunile următoare. *România Liberă* arăta că duminică, 28 ianuarie, ora 10.30, peste o mie de oameni s-au adunat la clădirea administrației sectorului 1 din Banu Manta. Grupurile au fost identificate ca provenind de la unitățile IMGB, ICTB, Electroaparataj, IMMR, Griviția Roșie, IIRUC, Vulcan, dotați cu pancarte pe care erau înscrisuri: „Ce vor PNȚ și PNL? Un os de ros", „Frontul la alegeri", „Nu-i vrem pe cerșetorii de putere". La ora 10.45, începe încălzirea pentru miting a manifestanților la microfon; îi învățau ce să strige. Acolo a fost implicat și cascadorul Soby Ceh, care a strigat: „Nu vrem ca cei care au stat la căldură în străinătate să vină acum și să ne dea lecții", ceea ce era o formulă preluată de la Ion Iliescu. La ora ora 11.40 a luat cuvîntul Dan Iosif: „Avem încredere în Iliescu"[351]. Era un miting electoral, o contramanifestație și nu există informații că s-ar fi constituit în grup de șoc, în „*massă* de bătăuși", cum s-a afirmat ulterior. De altfel, numărul manifestanților adunați la Banu Manta era mult inferior celor din Piața

[349] Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 21.

[350] În calitate de angajat al întreprinderii Aerofina, am fost martor al mobilizării organizației FSN din întreprindere pentru contramanifestație. Au fost inscripționate mai multe lozinci, între care una era „PNȚ = Legionari". Subliniez că în această acțiune foștii activiști PCR din întreprindere nu au avut absolut nici un rol, principalii agitatori fiind muncitori revoluționari participanți la evenimentele din 21 și 22 decembrie 1989, la Universitate.

[351] *România Liberă*, nr. 14 066, 30 ianuarie 1990, p. 1.

Victoriei, situație care se va repeta mereu, inclusiv în timpul campaniei electorale, Opoziția având la dispoziție în permanență mulțimi pe care FSN nu le putea strânge. Ca în multe alte ocazii din istoria României și pentru ziua de 28 ianuarie 1990 ne confruntăm cu un paradox: contramanifestația a ajuns în Piața Victoriei înainte de manifestația propriu-zisă a partidelor politice. Colonelul Ioan Rusan, la acea dată ofițer în Direcția III a fostei Securități, a fost martor:

„**Ioan Rusan:** Era ziua. Făceau mișto, adevărul este că îi dominau din punct de vedere intelectual pe cei de la FSN. Erau și mai mulți și au avut logistică bună. Au fost mai deștepți: au venit două coloane, a venit una dinspre Titulescu, a FSN-arilor, și ei au venit de pe Ana Ipătescu. Mai întâi au venit cei de la FSN. Când au venit liberalii și cu țărăniștii, au rupt în două coloana celor de la FSN, care oricum erau mai puțini. Coloana partidelor s-a spart în două, și cei mai din spate au fost dispersați și au plecat. Cum te uiți cu fața la Guvern, în stânga era un grup și mai aveau și un alt grup lipit de Guvern. Cei împinși spre Muzeul Antipa au fost cei care au plecat. S-au format trei grupuri: cel al FSN-arilor, spre fosta statuie a soldatului sovietic, centrul ocupat de partide, și încă un grup mic al FSN-ului lângă clădirea Guvernului. Așa a început. Au început discuțiile, n-au fost bătăi, sau n-am văzut eu, dar mișcouri, chestia cu «cine a fost cinci ani la ruși, n-are cum gîndi ca Bush». Altă chestie: «Noi gândim, nu muncim», aruncată de țărăniști și liberali. Erau studenții. Ăilalți au început să strige invers: «Noi muncim, nu gândim». Ăăăă...! Erau studenți, iar dincolo erau și oameni mai în vârstă, dar majoritatea de la întreprinderi. Erau și intelectuali, printre altele era și o ingineră chimistă pe care am cunoscut-o. La un moment dat, i-au rupt pe ăștia în două, un grupuleț care a rămas în colțul Guvernului și alt grup la Muzeul Antipa. A rămas un grup la intrarea C, dinspre strada Paris, și alt grup mai mare de la Bdul Aviatorilor spre Antipa. Ăștia, când au văzut că sunt rupți... partidele aveau echipe cu camere de filmat care intrau printre ei, aparat de fotografiat și cu foarte mulți agitatori. FSN-arii nu erau chiar așa o masă compactă, erau grupuri-grupuri și

veneau agitatorii și îi lămureau să plece. Ca să nu mai piardă, și-au făcut rost de o ață cu care s-au înconjurat ca să nu mai plece. Dar, până la urmă, încet-încet au plecat. Piața a fost cucerită, cu excepția unui grup de 200 de persoane care a rămas lipit de clădirea Guvernului.

AMS: Pe la ce oră se petreceau lucrurile astea?

IR: Asta era pe la cinci, cinci și jumătate.

AMS: Înseamnă că era întuneric.

IR: Nu, era ziuă.

AMS: Păi este ianuarie, domnule Rusan. La cinci și jumătate e întuneric.

IR: Ba nu, patru și ceva, era ziua, aveți dreptate, era ianuarie. Pe la 7 seara, 7 și jumătate sau 8, la Televiziune au apărut două grupuri pe sticlă, unii afirmând că sunt reprezentanți care cer schimbarea FSN, și la un moment dat se lipesc și vreo doi care spun: «Noi suntem ingineri, fraților care țineți cu... nu știu ce, veniți repede, veniți pe strada Ilie Pintilie ca să mergem să apărăm FSN-ul». Bulevardul care începe de la Guvern până pe la Perla.

AMS: Actualul Iancu de Hunedoara.

IR: Iancu de Hunedoara. Într-adevăr, au început să vină pâlcuri-pâlcuri de oameni și când au început să intre pe breteaua aia de deasupra pasajului, acolo s-au organizat și au început să facă rânduri. Tot acolo erau câteva grupuri de agitatori țărăniști, care le spuneau: «Nu se poate pe aici, duceți-vă prin spate», ca să-i abată. Au fost puțini care au ascultat, restul s-a prins că e diversiune. La ora aia deja liberali nu prea mai erau, erau numai țărăniștii. Fuseseră mulți liberali, cred că la paritate cu PNȚ.

AMS: Da, pentru că la liberali erau studenții.

IR: Îi vedeam după semnul cu săgeata. Ei, ăștia noi, care au venit, au făcut un loc, se țineau de mâini și au penetrat și au spart acolo, doar primele rânduri, după care a venit puhoiul din spate. Erau foarte mulți. Seara, pe la ora 21. Veneau cu sutele, cu miile. Grupul ăsta a intrat în masa compactă a țărăniștilor, a spart-o și a făcut ca un pinten.

AMS: Nu erau minerii?

IR: Nu, minerii au venit pe la 1 sau 2 noaptea. Când au venit ei, nu mai era picior de țărănist acolo. Ca urmare a apelului disperat de la televizor a venit acel al doilea val.

AMS: Am înțeles.

IR: Au spart și au început să-i ducă pe la câțiva metri de peretele Consiliului de Miniștri. Și s-au tot dus încet-încet până i-au îndepărtat. Între timp, acolo s-au făcut tentative de a se pătrunde în Guvern. S-au spart geamurile de la porți. Am văzut cu ochii mei"[352].

Avem de a face, prin urmare, cu următoarea secvențialitate: contramanifestația FSN pătrunde în piață dinspre Bdul Banu Manta; este spartă de forța de șoc a manifestației partidelor venită pe Bdul Ana Ipătescu; se stă timp de mai multe ore într-o confruntare verbală; Televiziunea refuză să transmită imagini pe motiv că este ceață; la ora 17.00 manifestanții PNL se retrag; lideri FSN cheamă noi forțe din întreprinderi, dar și la Televiziune agitatorii FSN îi alertează; în jurul orei 19.00 se constituie un nou grup compact al FSN, venit dinspre Bdul Ilie Pintilie, care acționează în forță și degajează piața de resturile manifestației partidelor; noaptea sosesc în București minerii, al căror număr este estimat – credem că exagerat – la peste 5 000. Cocoțat pe acoperișul de tablă al Muzeului Antipa, Ion Cristoiu a fost martorul acelor evenimente: „Pe la unu noaptea, când în Piață și-au făcut apariția călărășenii veniți cu douăzeci de autobuze IRTA (pitite pe Ștefan cel Mare), pentru a salva Frontul Salvării Naționale, scorul ajunsese 10-1 pentru Front. Dacă pe plan politic FSN-ul a repurtat o victorie zdrobitoare, pe plan estetic el a fost învins net de către Opoziție. Am citit cu mare atenție pancartele susținute și prin viu grai de către partizanii Frontului: «FSN», «Iliescu și poporul», «Iliescu nu ceda/Țara te va apăra», «Oamenii muncii de la IMGB votează cu FSN». Texte de o simplitate evidentă. O pancartă m-a făcut chiar să izbucnesc în râs: «Tineri revoluționari – Să muncim și să învățăm pentru țară!» În schimb, lozincile adversarilor Frontului m-au încântat prin

[352] BIINI, *Interviuri...*, p. 323.

fantezie și umor. Iată câteva exemple: «Frontul provizoriu/ Mincinos notoriu», «Cine-a stat cinci ani la ruși/ Nu poate gândi ca Bush», «Frontul va fi provizoriu numai 20 de ani. Semnat: Silviu Brucan», «Ole, ole, ole, Frontul astăzi ce mai e?», «Securiștii! Țării cât mai mult cărbune!», «Azi în parcuri/ Mâine-n țarcuri», «Trăiască FSN – Partidul Semicomunist Român»"[353].

Asupra întâmplărilor din interiorul clădirii Guvernului avem o mărturie decisivă prin înregistrarea audio făcută de doi reporteri aparținând săptămânalului *22* al GDS. Publicația Grupului pentru Dialog Social era în acea perioadă de început o foaie de bun profesionalism, care combina inteligent comentarii ale unor intelectuali cu informația precisă, de calitate. Subliniez acest fapt tocmai pentru faptul că presa cotidiană din aceeași perioadă era extrem de săracă în știri concrete, limitându-se la relatări și comentarii neutre, neangajante, dar și lipsite de orice valoare jurnalistică. Revista *22*, deși promova pe larg frustrările și lașitățile multor intelectuali, precum și un agresiv curent prooccidental și antinaționalist, avea o acurateță impresionantă în materia problematicii politice. Este de presupus că această calitate venea în primul rând de la pregătirea doctrinară pe care o avea scriitorul Stelian Tănase, director al publicației. În numărul din 2 februarie 1990, revista publică înregistrarea audio brută a unor scene din interiorul clădirii Guvernului. Este surprinsă, de exemplu, pătrunderea grupurilor de muncitori, în sprijinul FSN-ului, chiar în sala unde se desfășuraseră negocierile: „Dacă partidele vor ca Frontul să se dizolve, înseamnă că ne dizolvă pe noi, muncitorii!", „Să vină rușii să ne salveze?", „Pe pancarte scrie «Jos Iliescu». Asta este o instigație făcută de partide", „Vin cu banii să ne cumpere, dar pe noi nu pot să ne cumpere"[354]. La un moment dat s-a ieșit în balcon și este precizată ora – 18.30, ceea ce este foarte important pentru încadrarea secvențelor înregistrate. La acea oră se strigă din balcon: „Cristian Dumitrescu ne comunică: muncitorii blochează căile de acces în Piața Victoriei. Noi

[353] Ion Cristoiu, *op. cit.*, p. 16.
[354] *22*, Anul I, nr. 3, 2 februarie 1990, p. 18.

suntem înăuntru și nu știm exact care este situația!"[355]. Era vorba de acele grupuri de simpatizanți FSN sosite dinspre Bdul Ilie Pintilie (actualul Iancu de Hunedoara). Urmează un scurt interviu cu liderii tineretului PNL, Dinu Patriciu și Călin Popescu Tăriceanu, în care acesta din urmă prezintă două din revendicări: regimul consiliilor Frontului din întreprinderi și constituirea unui organism nou, numit „Consiliu de Uniune Națională" (viitorul CPUN). Înregistrarea surprinde apoi alte discuții din sala de ședințe, după ora 19.00, ora aproximativă a atacului grupurilor FSN alertate prin telefon și televiziune împotriva manifestanților partidelor. Iliescu spune: „N-au vrut să coopereze cu noi. Îm pare foarte rău; regret acest lucru. Acum trebuie noi să-i păzim. Piața, oamenii s-au alertat în tot orașul. Piața este deja plină și vin, în continuare, oameni din oraș. Am făcut apel la ei să nu se lase provocați, ca să nu iasă violență, să nu iasă lucruri neplăcute"[356]. Este o atitudine tipică lui Ion Iliescu, specifică însă unor particularități ale propagandei comuniste: oamenii *s-au* alertat singuri, n-au fost alertați de lideri FSN, și a făcut apel să *nu se lase provocați* la violență, deși grupul FSN apărut seara era cel care intrase cu violență în Piața Victoriei, spulberând rămășițele manifestației partidelor. Întreaga propagandă comunistă din anii 1944–1947 s-a sprijinit pe ideea că militanții săi sunt pașnici, inamicii sunt cei violenți, iar ei au fost nevoiți să se apere. Înregistrarea reporterilor de la *22* conține însă un pasaj lămuritor:

„**O voce**: A spus Cazimir (Ionescu) foarte clar, de trei ori a țipat: «Chem un milion de oameni!» A spus: «Am mobilizat oameni din uzine să vină aici!», l-am auzit toți! A zis: «Chem un milion de oameni!»

Sergiu Nicolaescu: Domnilor, lăsați-l în pace!

O voce: Sergiule!

Altă voce: De unde să-i cheme duminica, domnule? Un milion de oameni? Da, da, unde i-o aduce Cazimir pe oamenii ăștia?"[357]

---

[355] *Ibidem*.
[356] *Ibidem*.
[357] *Ibidem*.

Cazimir Ionescu nu avea autoritatea și mijloacele să cheme pe cineva. Legătura cu organizațiile FSN din întreprinderi era ținută de Liderii CFSN – București: N.S. Dumitru, B. Pătrașcu și Niculescu-Duvăz.

Fondul politic al manifestației din 28 ianuarie era *ilegitimitatea* deținerii puterii de către CFSN-ul din care se retrăseseră câțiva intelectuali – fără Ion Caramitru – și reacția la *lovitura de stat* prin care FSN-ul candida în alegeri, cu conservarea calității sale de organizație instalată la Putere. **Liderii CFSN, în frunte cu Ion Iliescu, încălcau punctul 3 al Comunicatului din 22 decembrie 1989 și al Decretului-lege privind constituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Frontului Salvării Naționale și a consiliilor teritoriale ale Frontului Salvării Naționale privind separarea puterilor legislativă, executivă și judecătorească**. Deși Ion Iliescu a afirmat de mai multe ori că puterea instalată în 22 decembrie și-a îndeplinit mandatul dat (corect: acceptat) de națiune și că FSN a îndeplinit toate punctele din declarația citită la Televiziune în 22 decembrie seara, prima parte a punctului 3 din principiile Declarației și ale Decretului-lege nr. 2: „separarea puterilor legislativă, executivă și judecătorească în stat și alegerea tuturor conducătorilor politici pentru unu sau, cel mult, două mandate"[358], nu era respectată, atât timp cât reprezentantul autorității revoluționare statale CFSN își subordona total Guvernul, puterea judecătorească, pe care o dirija pentru a da sentințele rapide care să certifice naivilor ruperea noii puteri de fosta putere, iar după numai câteva zile anunța că înființează un partid care preia puterea în stat, se instalează la conducerea organizațiilor revoluționare județene și coordonează activitatea structurilor constituite în țară până la nivel de întreprindere.

Din aceste motive, mișcarea din 28 ianuarie, deși pare la prima vedere pretențios și exagerat, se înscrie din punctul de vedere istoriografic în categoria istorică de *contralovitură de stat*. Argumentele sunt următoarele:

1. Încadrarea corectă a *revoluției* între datele de 14 decembrie 1989 și 20 mai 1990 permite ca în procesul revoluționar de 157 de zile să fie incluse și evenimentele din primele 5 luni ale anului 1990 (140 de zile).

---

[358] Monitorul Oficial, Anul I, nr. 4, 27 decembrie 1989, p. 2.

Conform Dreptului constituțional, în această perioadă de 140 de zile Consiliul Frontului Salvării Naționale a avut o „legitimitate populară", legitimitate pe care, de altfel, o aveau și partidele politice nou înființate. Dacă a doua zi se reinstaura conducerea PCR și regimul comunist anterior, membrii CFSN și liderii partidelor sfârșeau împreună în fața plutonului de execuție, potrivit Constituției și legilor țării de la acea dată. Funcționarea CFSN, ca structură de conducere a statului, a fost acceptată în mod provizoriu, inclusiv pentru faptul că avea în componența sa inițială, cea de pe lista de 39, personalități opozante regimului Ceaușescu și revoluționari din stradă. Odată ce aceștia s-au retras, Opoziția nu a mai recunoscut reprezentativitatea CFSN. Erorile făcute de intelectuali în primul CFSN din 27 decembrie 1989 și lipsa de pregătire politică își arătau efectele acum. Mircea Dinescu, singurul care avea capacitatea și forța de a contesta deciziile CFSN, s-a mulțumit cu satisfacerea unor cereri neînsemnate, de numire a unui prieten la Ministerul Culturii și de sprijinire a poziției sale de președinte al Uniunii Scriitorilor. Când a venit vorba de manifestația din Piața Universității, el a cerut să se pună furtunuri cu apă pe manifestanți.

2. Petre Roman greșea atunci când afirma că partidele au încercat atunci „o lovitură de stat"[359]; era vorba de o *contralovitură de stat*, de un răspuns la fel de ilegitim ca și lovitura de stat prin care FSN se înființase ca partid la tribunal și păstra puterea, devenind și organizator al alegerilor. O preluare a Puterii de către Opoziție atunci nu ar fi reprezentat nici o încălcare constituțională. Abia Legea electorală votată de CPUN și publicată în *Monitorul Oficial* din 18 martie 1990 va avea caracter constituțional, luând această funcție până la promulgarea Constituției la 8 decembrie 1991.

3. Evenimentul a fost puternic deformat de proiecțiile politice ale celor două tabere, Opoziția – sprijinită substanțial de presa liberă, dar partizană – clamând ilegitimitatea CFSN și păstrarea puterii, iar FSN-ul revendicându-și dreptul de a participa la alegeri ca oricare alt partid. Manifestația din 28 ianuarie 1990 a fost un episod violent al

[359] Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 142.

bătăliei pentru Putere desfășurată după căderea regimului comunist și dispariția PCR. Toate cronologiile asupra perioadei de după 1989 ratează întâmplările din 26 și 27 ianuarie, cu 48 și 24 de ore în urmă, deși acestea conțin explicații elocvente pentru dezvăluirea pozițiilor reale din 28 ianuarie.

După o oră de ceartă, liderii CFSN și cei ai PNȚ-cd au ieșit în balcon într-o încercare de a potoli violențele, apoi s-au întors la negocieri. Stenograma negocierilor arată, în primul rând, caracterul de luptă pentru putere și de încercare de răsturnare a FSN-ului, în ce privește PNȚ-cd, precum și caracterul pragmatic, corect orientat politic al liderilor PNL. Ion Iliescu a dezvăluit că în ziua de 27 ianuarie avusese loc o discuție cu Corneliu Coposu de trei ore în legătură cu înființarea unui organism tip pseudoparlamentar în care să fie cooptate toate partidele nou înființate. Despre acea întâlnire *România Liberă* publica a doua zi o știre ușor ciudată, prezentând-o ca având statutul unei prime mese rotunde de tip ungar sau polonez, pentru dezbaterea proiectului legii electorale, și de la care delegația PNȚ-cd s-ar fi retras[360]. Era o informație deformată. Ion Diaconescu arată că PNȚ-cd era dispus să acorde FSN-ului un procent inițial de 20-25% din locuri în noul organism legislativ. Ion Iliescu nu a dat un răspuns convingător. Se convenise apoi, tot la întâlnirea din 27 ianuarie, apariția la Televiziune împreună, pentru a da un mesaj despre decizia de a crea Consiliul Provizoriu de Uniune Națională. Au vorbit numai Iliescu și Petre Roman, liderii PNȚ-cd neprezentându-se. „Dimineața, domnul Coposu și domnul Câmpeanu mi-au dat asigurări că au luat toate măsurile pentru limitarea demonstrației la Piața Universității, de unde să vină o delegație cu care să dialogăm și care să se întoarcă cu, eventual, concluziile acestui dialog" – va afirma Ion Iliescu în timpul negocierilor. Este ceea ce confirmă Victor Negară în mărturia sa. Discuția în contradictoriu de la sediul Guvernului între feseniști și țărăniști a fost întreruptă de intervenția liberalului Călin Popescu Tăriceanu:

[360] *România Liberă*, nr. 14 065, 28 ianuarie 1990, p. 1, articolul „*O cacialma!*"

„Călin Popescu Tăriceanu: Dacă-mi permiteți, avem mandat din partea Partidului Național Liberal să vă prezentăm punctul nostru de vedere, și anume, primul punct: crearea unui Consiliu de Uniune, din care să facă parte reprezentanții forțelor politice de Opoziție și Frontul de Salvare Națională, *care are inclus în componența sa mișcările care au aderat și care sprijină efectiv Frontul.*

Al doilea punct, condițiile prezenței acestor forțe în Consiliul de Uniune Națională *și în guvern* trebuie să garanteze tuturor posibilitatea efectivă de participare la toate deciziile.

A treia propunere: în vederea depolitizării activității din întreprinderi și instituții este necesară *desființarea Consiliilor de Front* constituite, pentru a permite crearea sindicatelor libere.

Și ultimul punct: crearea unui organism format din reprezentanții tuturor forțelor politice, însărcinat cu supravegherea *imparțialității și obiectivității tuturor emisiunilor de televiziune și de radio*"[361].

Privirea obiectivă aruncată asupra acestei intervenții nu poate să nu observe precizia revendicărilor formulate de liberali. Ele reprezentau esența dialogului cu liderii PNȚ-cd, iară nu a convorbirilor bilaterale între Radu Câmpeanu și Ion Iliescu și a mesajelor schimbate prin fostul deținut politic, istoricul Radu Ciuceanu, interpretate de țărăniști ca un act de trădare. La fel a fost denunțată și decizia PNL, prin Radu Câmpeanu, de a se retrage din Piața Victoriei după ora 17.00, pentru a nu fi implicat în violențe. Și totuși, revendicările tinerilor liberali erau corecte. Am subliniat în text punctele-cheie ale demersului lor, puncte pe care Ion Iliescu, amestecând voit lucrurile și mărginindu-se la contraatacul îndreptat împotriva țărăniștilor, nu le-a acceptat: puzderia de partide minore care sprijineau Frontul urmau a fi incluse în procentajele Frontului, nu cu procente separate. Era vorba de constituirea a două blocuri politice, asupra cărora se putea aplica eventual

[361] Ion Iliescu, *Revoluția română*, Ed. Presa națională, București, 2001, p. 264. (Stenograma înregistrării pe bandă magnetică a întâlnirii din 28 ianuarie 1990, Palatul Victoria.)

paritatea de 50%; PNL cerea în mod inteligent și participarea în Guvern, fie pentru a putea bloca hotărâri inflaționiste cu scop electoral, fie pentru a-și putea asuma beneficiile unor astfel de măsuri; desființarea consiliilor FSN din întreprinderi, care înlocuiau organizațiile BOB ale PCR, nuclee pentru baza electorală a FSN-ului; împărțirea controlului asupra Radioteleviziunii, mijloace de presă care se vor dovedi partizane și decisive pentru succesul FSN-ului în alegeri și în distrugerea imaginii PNȚ-cd-ului.

Violențele prezentate fragmentar și deformat la televizor, apoi secvențele în care Corneliu Coposu aproape că-și prezenta scuze pentru ce se întâmplase în Piața Victoriei au avut un impact major asupra cetățenilor, Ion Iliescu și echipa lui fiind văzuți ca victime. Radioul și Televiziunea vor face apel la cetățeni să sprijine FSN-ul și apoi anunțau că „peste 200 000 de simpatizanți ai FSN se îndreaptă spre Piața Victoriei"[362]. Aurel Dragoș Munteanu, președintele din acel moment al Radioteleviziunii, dar și purtător de cuvânt oficial al FSN, va constata că funcția pe care o deține nu îi permite să-și conducă instituția și că aparatul birocratic, al fostului partid comunist și al Securității, acționează în continuare sub etajul lui, independent de dispozițiile pe care le dă. În plus, o parte a salariaților săi intrase într-un delir regalist vecin cu isteria patologică. La 9 februarie își va da demisia.

O descriere din perspectiva tinerilor participanți la organizarea acestei manifestații am primit de la Ion Rădoi. Înainte însă de a-l cita, trebuie să arătăm că grupul tineretului PNȚ-cd nu a fost singurul care a acționat atunci. Conform raportării telefonice a ofițerilor din paza clădirii fostului CC, în după-amiaza zilei de 28 ianuarie, în fața intrării s-a prezentat un grup masiv de demonstranți, în majoritate tineri aflați în stare de ebrietate, cerând să vorbească cu șefii FSN, în special cu Dumitru Mazilu. Au fost îndrumați către Piața Victoriei. Este însă interesant că acest grup habar nu avea unde este sediul CFSN, ceea ce exclude ca ei să fi aparținut Tineretului PNȚ-cd. Ion Rădoi și-a

[362] Peter Siani-Davies, *The Romanian Revolution of December 1989*, Ed. Cornell University Press, Ithaca and London, 2005, p. 252.

continuat activitatea organizatorică a tineretului țărănist, dovedindu-se nu numai foarte dinamic, dar și neașteptat de lucid politic: „Apoi am pregătit acea manifestație împotriva Frontului ce urma să se soldeze cu crearea CPUN-ului. Lucram de dimineață până noaptea târziu în sediul partidului, contactând jurnaliști, ambasade, dând interviuri (inclusiv la CNN) și vorbind despre Revoluția furată etc. Ne mulțumeam cu două sendvișuri pe zi și cu miile de înjurături și amenințări pe care le primeam de la fanaticii neocomuniști. Era o echipă întreagă: între alții, alături de grupul nostru cel vechi, Raluca Dumitrescu, Tiberiu Tăutu, Dragoș Dănău, Mircea Bedrulea, Cristian și Elena Ciobanu, Mihaela Ioan, Remus Agatinei și mulți alții ale căror nume nu le-am mai reținut și care depuneau eforturi extraordinare, ajutați și de alți simpatizanți, pentru a se face utili țării. Apăruse și ziarul *Dreptatea.* Desigur apăruseră și fricțiunile: bătrânii din partid ce făceau exces de zel în fața televiziunii, frica unora dintre bătrâni de «Domnul Iliescu», refuzul dialogului cu tineretul etc. (...) Manifestația împotriva Frontului a început printr-o greșeală: de unde ceream alegeri libere, împărțirea puterii prin stabilirea unui guvern tranzitoriu reprezentat în mod echilibrat de către formațiunile politice veritabile, Coposu și cu cei încă câțiva acoliți ai lui au fost «scoși în față» ca și cum ar fi cerut exclusiv puterea. Nu se consultase cu nimeni asupra acestei posibile impresii. Am ajuns la Guvern în piață și ceea ce a urmat se știe. O contramanifestație violentă a început, unde mulți manifestanți de-ai noștri au fost bătuți, linșați. Eu nu am intrat la acele discuții, deoarece nu eram deloc de acord cu maniera pe care o aleseseră cei din vechea conducere de a acționa, manieră ale cărei rezultate aveam să le culegem"[363]. Concluzia pe care o putem trage este că atacul verbal violent al lui Ion Iliescu asupra lui Corneliu Coposu din timpul negocierilor nu a fost întâmplător, deși reprezentanții celorlalte partide îi tot cereau să revină la discuții, la negocieri. Atacul lui Ion Iliescu a fost înadins îndreptat împotriva celui mai slab, în timp ce afară grupele de șoc organizate de activiștii FSN și aduse cu

[363] BIINI, *Acte și Documente...*, Scrisoare din 22.11.2004, în arhiva autorului.

autobuzele din provincie îi atacau pe tinerii țărăniști, zdrobindu-i în bătaie. Au putut fi identificate două grupuri de contramanifestanți – presa nu a făcut distincția, dar i-a observat –, un grup fiind acela de indivizi în stare de ebrietate, care s-a ocupat mai mult de violențele împotriva clădirii, ca și cum ar fi fost parte a manifestației Opoziției – evident, un grup de provocare –, iar al doilea grup a fost cel organizat seara de FSN și care a atacat din exteriorul manifestației. În imaginea publică, prin televiziune și radio, demonstrația tinerilor țărăniști și a aderenților Opoziției a fost limitată la grupul violent de provocatori, fapt ce a trezit reacția unor organizații FSN din întreprinderile bucureștene IMGB, IIRUC, ICTB și IMMR, precum și a minerilor din Valea Jiului. Reamintim că aceștia reprimiseră sporurile de periculozitate retrase de Ceaușescu și că reintraseră în programul de lucru de 6 ore. Altfel spus – fără a minimaliza cu nimic munca grea a acestor oameni – primeau mai mulți bani muncind mai puțin. Ușor de manevrat, ei vor porni spre București pentru a-și apăra privilegiile. Violențele au aparținut întotdeauna unor grupuri distincte, formate din indivizi ai străzii, tineri eliberați din penitenciare și aziluri, manevrați din umbră. A doua categorie a fost cea formată din mineri și lucrători ai fostei Securități. Este însă important de sublinat aici că problema de fond a acestei reacții de tip FSN a fost și rămâne *folosirea organizațiilor FSN de întreprindere în bătălia politică de partea Puterii*, fapt ce justifică în totalitate protestul Opoziției. Reacția violentă de a doua zi este dovada că organizațiile FSN de întreprindere funcționau ca fostele organizații de partid ale PCR.

Pentru violențele care au urmat în 29 ianuarie vom face apel tot la fostul șef al Tineretului țărănist, care a fost un martor ocular direct implicat și care a păstrat cu multă acuratețe amintirile acelor momente dramatice: „Toată noaptea a fost o forfotă la sediul partidului. Cred că am dormit două-trei ore, pentru ca dimineața să ne trezim cu o contramanifestație la fel de violentă în fața sediului nostru. Am dat telefoane la toate ambasadele occidentale unde cunoșteam pe cineva, la jurnaliști să vină să ne ajute. Eram înconjurați din toate părțile de o mulțime fanatizată. Am ieșit afară la balcon, să încerc să le explic – am

fost întâmpinat cu un huiduit general. Scuipau, mă trăgeau de haine, urlau, înjurau, aruncau cu resturi de alimente. Muncitori și intelectuali adunați din cine știe ce întreprinderi, fanatizați și idiotizați. Ce să le explici? Le-am făcut semn că trebuie să gândească, că pentru ei luptăm. Mi-au arătat o pancartă pe care puseseră trei oase imense de animal formând o piramidă întoarsă și unde scria: «Osul lui Coposu»"[364]. În acele condiții, Corneliu Coposu l-a sunat pe Petre Roman, cerându-i ajutorul. Prim-ministrul l-a anunțat pe Ion Iliescu asupra solicitării, atrăgându-i totodată atenția că există riscul unui linșaj. De la Cabinetul lui Petre Roman, prin Cabinetul ministrului Apărării, spre sediul PNȚ-cd au fost dirijate câteva blindate cu ordinul de a-i scoate pe liderii țărăniști și a-i pune sub protecția Armatei, în clădirea Cercului Militar. Să continuăm relatarea lui Ion Rădoi: „Poliția se strecurase și reușise să facă baraj în fața sediului. Apăruse și Roman care a venit să calmeze mulțimea. I-am urlat că sunt o mulțime de tineri care vor fi linșați datorită faptului că a organizat această contramanifestație. Aveam în față pe cel care era acuzat de complicitate la genocid (!) și cât de greu mă abțineam să nu îl atac verbal. Îi era teamă pentru că ar fi compromis Frontul și manierele lui în fața Occidentului, că ar mai fi pierdut, ei și acoliții lor – viitorii îmbogățiți de putere –, din grămezile de bani ce le erau rezervate.

– Vezi, domnule Coposu, semeni vânt și culegi furtună – i-a zis Roman.

Coposu i-a răspuns cu diplomație, spunându-i că l-a cunoscut pe tatăl lui.

– Da, tata a luptat în Spania... – nemaispunând că, de fapt, a luptat pentru comuniști, aveam să aflu după aceea. Tehnica atât de uzitată de comuniști de a trunchia informația, falsificând-o în interes propriu.

– Citesc ura în ochii dumitale, domnule Puiu – i-a zis Roman.

– Dar cine a inventat și cultivat ura de clasă, nu voi, comuniștii? i-a răspuns mai mult decât revoltat Ion Puiu.

---

[364] *Ibidem*.

Aveam încă o dată să-l apreciez pe acest desăvârșit și ferm om politic, care nu dădea dovadă de diplomație goală și ieftină. Roman a început să bată în retragere, simțind fermitatea noastră și pericolul pentru Front dacă mulțimea ar fi pătruns în sediul nostru. I-am spus lui Roman că suntem de acord să plecăm din sediu în tanc, dacă sunt și ei de acord să discutăm după aceea privitor la doleanțele pe care i le adresasem deja. A fost de acord, a promis de altfel. Ion Puiu nu a plecat însă cu noi"[365]. Pentru a putea asigura evacuarea în siguranță a liderilor PNȚ-cd, Petre Roman a ieșit în curtea sediului partidului și a făcut apel la manifestanți să nu fie violenți. I s-a răspuns cu urlete și agitație răzbunătoare. Atunci, prim-ministrul a rostit propoziția: „S-au demascat", făcând referire la *Manifestul* publicat în 26 ianuarie prin care se cerea dizolvarea FSN, cu aspect de ultimatum. Sensul cuvintelor lui Petre Roman acesta a fost, deși presa l-a reprodus rupt din context. Și în timpul negocierilor de la Palatul Victoria, Petre Roman îl acuzase pe Coposu de „lovitură de stat", arătându-i *Manifestul* și făcând legătura cu manifestația violentă din piață. „Am ieșit din sediu – povestește mai departe Ion Rădoi – și am intrat în TAB-ul ce reușise să se apropie de intrare: eu, Coposu și Mihaela Ioan. Mulțimea fanatizată ne scuipa, arunca cu resturi în noi. «Între sublim și ridicol nu e decât un pas». Am ajuns la Casa Armatei, unde ne-au întâmpinat cu mitraliera și am fost ținuți cu mâinile ridicate un «bun» timp. După un timp de așteptare a telefonat Roman spunând că «Eu cu acești oameni nu am de discutat». Desigur, îl avantaja o astfel de retragere. Apoi, după câteva zile, aveam să aflu că Coposu s-a întâlnit singur cu Iliescu, fiind chemat de acesta. Eram revoltat de atitudinea lui: nici Ion Puiu, nici noi nu am participat. Deja fricțiunile apăruseră. Acum, după acest tratat Iliescu–Coposu, nu mai voia să discute nici cu Puiu, nici cu noi"[366].

Într-adevăr, a avut loc o întâlnire secretă Iliescu-Coposu, întâlnire la care Ion Iliescu a prezentat informațiile pe care le avea de la Securitate

[365] *Ibidem.*
[366] *Ibidem.*

despre acțiunile lui Ion Puiu și ale Tineretului țărănist, calificându-le ca „legionare" și somându-l pe Corneliu Coposu să se disocieze de ele. Acesta este momentul în care Coposu hotărăște eliminarea lui Puiu din partid. Lucrul nu era ușor de făcut în interior, deoarece grupurile componente erau destul de divizate, iar „luptătorii" aveau o preeminență câștigată în partid prin aspectul dinamic și intransigent anticomunist al acțiunii lor, prin refuzul de a admite compromisuri și prin faptul elementar că, din punct de vedere politic, aveau evident dreptate – FSN dăduse o lovitură de stat pe timpul unei „legitimități revoluționare", ceea ce nu exclude contralovitura. Pentru a aplana conflictul intern, Ion Puiu se va interna la Spitalul Carol Davila. Lupta va fi preluată de Constantin Ticu Dumitrescu, o personalitate mai tânără și mult mai hotărâtă, care a dovedit în timp calități remarcabile de tenacitate și consecvență. Cu ocazia contramanifestației din 29 ianuarie au apărut scandările și lozincile „Nu ne vindem țara!", „Să nu mai vină străinii să ne schimbe Guvernul!", „Nu vrem capitalism!" Cu trei zile în urmă revenise în țară Ion Rațiu. Manifestanții pro-FSN îl confundau pe Corneliu Coposu cu Ion Rațiu și pe Ion Diaconescu cu Ion Puiu. În timpul unei emisiuni televizate la postul Realitatea TV *(100%* cu Robert Turcescu) în seara de 24 noiembrie 2003, Ion Diaconescu va recunoaște: „La mitingul din 28 ianuarie ei s-au speriat. Din momentul acela toate structurile au văzut în noi niște dușmani". În seara de 29 ianuarie, Cazimir Ionescu va da un interviu corespondentului la București al lui *Washington Post* în care va recunoaște că muncitorii chemați pentru a ataca sediul PNȚ-cd erau aduși de Front. Jurnalista Mary Battiata publica în numărul din 30 ianuarie al cotidianului american și următorul pasaj: „Mulți dintre muncitorii pro-Front, care au sosit la manifestație duminică noaptea, au spus că au fost transportați acolo de reprezentanții Frontului, de la fabricile lor, sau de către lideri locali ai fostelor sindicate comuniste. Azi, (Cazimir) Ionescu, mai întâi a tăgăduit că Frontul ar fi chemat muncitorii, mai apoi a spus că liderii i-au chemat pentru că erau speriați de manifestațiile contra Frontului. El a blamat evenimentele de azi cu amenințările lor de violență, punându-le pe seama celor trei mari partide politice,

care împreună cu studenții au sponsorizat manifestația și au adus oamenii pentru a păstra liniștea. «Ei au început», a declarat el. «Tot ceea ce am întreprins a fost un răspuns la acțiunea lor. Tot ceea ce doream era un dialog. Există un vechi proverb românesc: Cine seamănă vânt, culege furtună»"[367]. Oficialitățile au avut și ele o reacție stupidă, generalul Jean Moldoveanu, prim-adjunct al ministrului de Interne, declarând: „Pot să vă spun cu toată răspunderea că sediile n-au fost atacate"[368].

Replica „Noi nu gândim, noi muncim!", strigată de un cretin în Piața Victoriei, ca răspuns la strigătul altui cretin: „Noi gândim, nu muncim!", va fi preluată și folosită în viitorii ani ca o manifestare de *massă* a plebei comuniste împotriva intelectualității. Este o aberație la fel de mare ca aceea strigată de acel individ, o încercare penibilă – în care, din păcate, s-au ambalat și personalități ale culturii – de a convinge că ar exista două popoare române: unul majoritar, abrutizat de comunism și inconștient, și unul format din intelectuali, cetățeni responsabili care votează constant partidele istorice. Pe 28 ianuarie, când manifestația se desfășura încă la Piața Universității, un alt cretin a strigat: „Du-te Iliescu la nevasta ta canceroasă!", fără vreo reacție în corpul medical al țării. Un scurt articol al arhitectului Alexandru Andrieș intitulat „Am văzut cu ochii mei" va fi considerat probă pentru lozinci de genul: „Jos intelectualii, studenții la muncă!"[369] Strigătul „Moarte intelectualilor!" este o invenție publicistică, preluată și ea de intelectuali tarați de mentalitatea comunistă a luptei între clase. Ea va fi folosită de personalități culturale în opera lor publicată după evenimente, transformând-o dintr-o intoxicare în informație credibilă. Lipsite de forță, aflate abia la începutul organizării lor, fără mijloace și fonduri, terorizate de forța brutală declanșată împotriva partidelor istorice, organizațiile societății civile vor arunca povestea cu ura împotriva intelectualilor în presa internațională, în care vedeau singura lor protecție. Presa română, și în special *România Liberă*, va

[367] Alexandru Duvan, *Revoluția română văzută de ziariști americani și englezi*, Ed. Fundația „România Liberă", Washington/Baltimore, 1991, p. 113.
[368] *România Liberă*, nr. 14 066, 30 ianuarie 1990, p. 1.
[369] *22*, Anul I, nr. 3, 2 februarie 1990, p. 4.

reacționa confuz, încă prizonieră a influenței exercitate de Putere și derutată de mesajele contradictorii ale Opoziției. La această dată încă nu putem vorbi de o presă ostilă FSN-ului și lui Ion Iliescu. În articolul „Neliniști", Petre Mihai Băcanu critica participarea CFSN-ului la alegeri și faptul că nu s-a înscris ca partid până în acel moment. Băcanu reproducea declarația lui Silviu Brucan despre intenția FSN-ului de a nu se transforma în partid, apoi invoca organizarea manifestației din 28 ianuarie ca o „lovitură de stat", însă ambiguu, fără a se înțelege prea bine dacă era vorba de manifestația Opoziției sau de contramanifestația din Banu Manta[370]. Un alt articol, „Poporul vrea liniște", mărea confuzia, prezentând contramanifestația în culori foarte calde: „Miră atunci pe cineva faptul că zecile de mii de oameni au venit ieri în Piața Victoriei să susțină o politică lucidă, loială, cinstită, făcută cu mijloace demne și civilizate?"[371].

La 29 ianuarie a avut loc și o întâlnire privată între Ion Iliescu și Ion Rațiu. Amețit de ideea loviturii de stat militare cu care îl împingea spre compromitere Nicolae Radu, dar și de fabulațiile ministrului Turismului, Mihai Lupoi, care încerca să-l convingă că în Armată acționează o lojă masonică puternică, că liderii Brucan, Roman, Mihai Bujor funcționează la comanda Masoneriei mondiale, Ion Rațiu se va prezenta destul de conciliant în fața șefului CFSN: „Discuția cu Iliescu, bună. I-am mulțumit că a recunoscut UMRL-ul. Cum să ieșim din impas? Asta a fost tema principală. Am apelat la el să facă concesiile necesare ca să se evite vărsarea de sânge, poate chiar un război civil. I-am vorbit de momentul istoric, de răspunderea pe care o are. Puteți să rămâneți un om mare în istoria neamului, dacă dați posibilitatea poporului român să-și exprime liber voința. Și, cu emfază, să nu lase România să lâncezească în obscurantismul din Răsărit. Să o lase să reintre în Europa unde i-e locul. Celelalte țări, Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, toate se îndreaptă spre Occident. Noi riscăm să rămânem sub dominația Moscovei. Forțe mari militează chiar pentru

[370] *Ibidem.*
[371] *Ibidem*, p. 2.

dezmembrarea României. Transilvania să fie desprinsă etc. Şi am conchis: Să nu provocăm Sovietele, dar să ne asigurăm un viitor în cadrul Europei civilizate... M-a ascultat cu atenţie. El, probabil, e un pion al Moscovei, dar am ţinut să-i prezint alternativele. Mi-a explicat cum vede el separarea de puteri. Consiliul FSN să înglobeze reprezentanţii partidelor. Guvern de tehnocraţi. FSN să fie partid, cu totul aparte. De ce aşa mulţi comunişti? Roman e om inteligent, bărbat frumos. Nimic împotriva lui, dar ar fi bine să fie înlocuit de un necomunist. Am vorbit şi de obţinerea unei case şi de banii ce mi-au fost confiscaţi în decembrie 1987 (Radu Ferdinand, Ion Puiu, Florin Rusu). I-am propus tipografie modernă. Post de radio şi de TV. N-a acceptat nimic, dar va studia problema"[372].

Ion Raţiu, născut la Turda în 1917, a fost un patriot român naţionalist refugiat în Occident la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, unde a devenit un prosper om de afaceri. Aflat în permanenţă în legătură cu serviciile de informaţii britanice, el a militat consecvent împotriva comunismului, dovedindu-se intransigent chiar şi atunci când guvernele occidentale făceau serioase compromisuri cu regimul Ceauşescu. Ziarist şi autor de cărţi cu temă politică, el va denunţa „independenţa" României comuniste, ca pe o înşelătorie, arătând totodată diferenţa adâncă între poporul român şi regimul dictatorial de extremă stânga. Din toate operele sale se degajă însă patriotismul şi naţionalismul luminat: „În forma sa cea mai pură – scria el în 1956 – naţionalismul este o forţă deosebit de benefică. Este o forţă mult mai progresistă decât oricare altă forţă pseudoprogresistă, care se consideră de obicei, dar nejustificat, că ar aparţine stângii, pentru că naţionalismul susţine pur şi simplu drepturile tuturor popoarelor de a-şi duce existenţa după propria dorinţă, libertatea sa înscriindu-se în cadrul şi în limitele fixate de normele de comportament ale dreptului internaţional"[373]. Viziunile sale naţionaliste nu erau departe de cele

[372] Ion Raţiu, *op. cit.*, pp. 77-78.

[373] Ion Raţiu, *Politică pentru Occident*, Ed. Progresul Românesc, Bucureşti, 1992, p. 147.

din 1946 ale lui Corneliu Coposu[374]. Opiniile lui Raţiu despre poporul român au fost enunţate într-o lucrare specială, publicată pentru străini, cu scopul ca aceştia să înţeleagă fenomenul românesc: „Românii au aceeaşi concepţie fundamentală a vieţii, bazată pe echilibrul armonios şi nicidecum pe lupta hegeliană a contrariilor. Toţi filozofii români, de la Dimitrie Cantemir la Eminescu, Conta, Pîrvan şi Blaga, considerau omenirea ca un ansamblu armonios, tulburat şi zguduit din când în când, dar de fiecare dată regăsindu-şi drumul spre normal. Acest mod de a gândi reflectă cu fidelitate atitudinea românului faţă de viaţă, faţă de problemele şi misterele ei. Şi nimic nu o exprimă mai bine decât balada Mioriţei"[375]. Problema lui Ion Raţiu – de departe cea mai bună soluţie pentru conducerea României în acele momente – a fost că, trăind aproape toată viaţa în Occident, departe de pământul românesc răvăşit de comunism şi cu naţiunea aproape complet transformată din cea pe care o lăsase el în urmă, în 1944, a devenit extrem de vulnerabil. Inteligent, cultivat şi foarte preocupat de imagine, Raţiu a fost o pradă uşoară pentru comuniştii din FSN, dar şi pentru colegii săi de partid. Soţia sa şi fiii săi se vor opune revenirii în ţară, reuşind încă înainte de aceasta să blocheze averea lui Ion Raţiu, pentru a nu fi cheltuită în ţară. În această situaţie, Ion Raţiu şi-a luat un angajament riscant în faţa Coroanei Britanice şi a Departamentului de Stat al SUA că *va câştiga alegerile prezidenţiale* din România. A fost ajutat cu unele sume şi cu o tipografie, fiind la un moment dat ameninţat cu denunţarea publică dacă nu candidează. Problema lui era că PNŢ-cd voia aducerea regelui Mihai şi a întârziat foarte mult decizia de a-l lăsa pe Raţiu să candideze.

Eşecul catastrofal al mişcărilor din ianuarie 1990 a declanşat o luptă internă în PNŢ-cd, între trei fracţiuni: **grupul Coposu**, format din foşti lideri ai Tineretului ţărănist (urmaşii lui Maniu şi Mihalache); **grupul**

---

[374] *Dreptatea*, Anul XXI (seria a III-a), nr. 202 şi 203, din 11 şi 12 octombrie 1946, (articolul „Naţionalismul reflectat în programul Partidului Naţional Ţărănesc").

[375] Ion Raţiu, *România de astăzi. Comunism sau independenţă?* Ed. Condor, Bucureşti, 1990, p. 192.

Ion Puiu, format din noul Tineret țărănist (în jurul nucleului *Mansarda* pregătit anterior de Occident); **grupul Ion Rațiu**, format din membrii UMRL și din partizani adunați în jurul banilor săi. În următoarele luni, linia politică, cea pe care o reprezenta grupul Coposu, va avea câștig de cauză, reușind să-l elimine pe Ion Puiu și să-l izoleze pe Ion Rațiu cu ajutorul presei, al FSN-ului, dar și prin preponderența alianței de partide cu PNL și ficționarul PSDR. La 6 iunie, Corneliu Coposu va anunța printr-un comunicat că „pe 31 mai a.c., în partidul nostru a fost identificat un grup de tineri care făcuseră mai multe nereguli de disciplină și de moralitate"[376]. Era vorba de grupul lui Ion Rădoi.

Cu ocazia primei veniri a minerilor în București (a nu se confunda cu evenimentele din 18 februarie!) s-a înregistrat un fapt care va avea semnificații majore în lunile și în anii care vor urma: Ion Iliescu s-a plâns acestora că forțele de ordine sunt timorate și că Armata refuză să intervină. Drept răspuns, minerii au cerut înființarea unei „gărzi civile" formate din ortaci, care să rămână la București și să păzească Palatul Victoria. Zelul lor a fost aplanat atunci de generalul Victor A. Stănculescu – una dintre cele mai controversate figuri ale revoluției –, care, în calitate de ministru al Economiei, i-a convocat la o ședință separată, la care le-a arătat că, față de producția pe care o realizează, ritmul de livrare este foarte lent, salariile au sporit nejustificat de mult, se pierd 150 de milioane de dolari pe an din cauza nerealizărilor de plan și că producția, chiar și așa cum este raportată, conține în realitate o cantitate prea mare de steril. Minerii au promis că vor remedia situația, lucru pe care nu l-au respectat.

La 30 ianuarie 1990, Silviu Brucan a dat un interviu presei în care anunța modificări ale structurii centrale de putere în stat:

„Întrebare: Se discută mult în legătură cu faptul dacă guvernarea Fontului are sau nu un caracter provizoriu.

Silviu Brucan: Nu cunosc vreo declarație autorizată în acest sens. Impresia că avem un mandat limitat și că suntem doar o putere

[376] Tudor Călin Zarojanu, *op. cit.*, p. 149.

provizorie a fost acreditată de adversarii noştri cu scopul de a ne bara drumul spre participarea la alegeri şi a-şi deschide astfel drumul spre o victorie electorală a lor (...)

Întrebare: În legătură cu decizia Frontului de a participa la alegeri se aud reproşuri din partea unor partide în sensul că Frontul se va plasa la alegerile din 20 mai 1990 în postura atît de «jucător», cât şi de «arbitru»...

Silviu Brucan: Consider acuzaţia ca fiind justă. În declaraţia Frontului din 22 decembrie, era afirmat principiul separării puterilor în stat pe care noi nu le-am pus încă în aplicare"[377].

Răspunsurile lui Silviu Brucan dezvăluie interesul major al grupului Iliescu de a păstra puterea cu orice preţ şi limitele cedărilor pe care era dispus să le facă partidelor politice. Afirmaţia tranşantă a unui fals era una din tehnicile lui Silviu Brucan. Nu cunoştea o declaraţie *publică* autorizată despre caracterul provizoriu al deţinerii puterii de către CFSN, dar caracterul provizoriu era demonstrat de toate actele emise de CFSN până atunci şi fusese stabilit clar între membrii săi în şedinţa din 27 decembrie 1989. Ion Iliescu a spus atunci clar: „Suntem toţi provizoriu", iar ceilalţi au subliniat caracterul indubital al situaţiei în care se aflau. Nu putea fi vorba de o scăpare a lui Brucan, deoarece interviul era aranjat, cu întrebări pregătite dinainte, şi fusese solicitat chiar de el, în calitate de coordonator şi cenzor al presei în acea perioadă. Recunoaşterea poziţiei Frontului, de jucător şi arbitru în acelaşi timp era o cedare care l-a costat pe Brucan eliminarea din conducerea provizorie a statului, deşi a încercat mulţi ani să acrediteze ideea că s-a retras benevol.

La 9 februarie este dată publicităţii scrisoarea deschisă a Doinei Cornea adresată lui Ion Iliescu. Pe un ton deferent, admiţând meritele din zilele de 22-25 decembrie 1989 ale preşedintelui CFSN, cunoscuta opozantă îşi construia epistola în jurul unei idei originale: având în vedere că la manifestaţia din 12 ianuarie, Ion Iliescu recunoscuse „că

[377] *România Liberă*, nr. 14 067, 31 ianuarie 1990, p. 1.

acele mulțimi reprezentau, de fapt, opinia publică, poporul", prin prezența sa în mijlocul ei și prin deciziile pe care le-a luat atunci, trebuie să țină cont de cererile societății civile. Este, probabil, prima expresie a inteligenței politice manifestată de Opoziție după 22 decembrie 1989 și, din păcate, va urma o lungă perioadă de absență a unor astfel de idei și concepte politice strălucite, de unde se vede că, în loc să o ignore sau să o îndepărteze cu brutalitate (vezi reacția lui Radu Câmpeanu: „Doina Cornea este un zero tăiat în patru în politică"), era nevoie măcar de o consultare periodică sau de o implicare a Doinei Cornea în conceperea programelor Opoziției. Prin urmare, Doina Cornea îl anunța pe Ion Iliescu că „scopul acestei scrisori este chiar acela de a vă exprima deschis gândurile de azi ale poporului român"[378]. I se reproșa președintelui CFSN că nu a lămurit împrejurările exact în care FSN s-a constituit, coincidența prezenței sale în clădirea CC, „chiar în momentul potrivit pentru a lua puterea", faptul că platforma FSN precum și manevrele politice principale din prima lună au fost făcute de activiști PCR și membri ai nomenclaturii comuniste, precum și faptul că FSN s-a prezentat ca un organism provizoriu, heterogen politic, care grupează „toate forțele sănătoase ale țării, toate organizațiile și grupările care s-au ridicat cu curaj în apărarea libertății și demnității în anii tiraniei totalitare" (citat din *Comunicatul către țară* al CFSN din 22 decembrie 1989, paragraful 3). „Această afirmație a fost falsă și în 22 decembrie – scria mai departe Doina Cornea –, și este falsă și astăzi. Din FSN lipsesc chiar acele organisme politice (partidele istorice), care ele, în primul rând, s-au opus cu sacrificii enorme terorii comuniste, începând din 6 martie 1945 și până în 22 decembrie 1989"[379]. Argumentul era viabil și solid – Doina Cornea avea indubitabil dreptate. În continuare, ea punea la îndoială atașamentul lui Ion Iliescu la ideile democratice autentice, bănuindu-l de convingeri marxiste. Pentru a exemplifica, ea citează niște declarații promarxiste ale lui Ion Iliescu din ziua de 23 decembrie

[378] *Renașterea*, Anul II, nr. 4, 9 februarie 1990, p. 3.
[379] *Ibidem*.

1989, date unor ziariști, fără a preciza însă cu exactitate sursa. Aceste declarații nu sunt încă identificate (cui le-a dat, unde au fost publicate?). Totodată, ea denunța implicarea FSN în preluarea structurilor PCR din teritoriu: „Este evident pentru oricine că aceste consilii ale FSN nu sunt altceva decât fostele organizații de bază ale PCR, cu firmă și conducere schimbate, menite să fie instrumente politice și electorale în mâinile puterii de stat constituite în FSN"[380]. În sfârșit, Doina Cornea enumera cauzele suspiciunilor care planează asupra sincerității și bunelor intenții democratice ale lui Ion Iliescu: graba cu care a fixat alegerile în aprilie, fapt care dezavantaja partidele (nefondată, data a fost cerută de intelectuali din CFSN, între care Ion Caramitru, Mircea Dinescu ș.a.); folosirea Televiziunii pentru cultul personalității lui Ion Iliescu și pentru propagandă exclusivă făcută FSN (observație întemeiată); „ați luat deliberat toate măsurile legislative și administrative ca partidele politice, ce în mod firesc trebuiau să reintre în legalitate sau să se reînființeze, să fie dezavantajate față de FSN în competiția electorală: birocratism în înscriere la tribunal, cu amânări repetate, taxe enorme de înscriere (peste 100 000 lei), lipsa oricărui sprijin material și în același timp interzicerea unor ajutoare venite de la membrii lor în străinătate, lipsa totală a mijloacelor tehnice și materiale pentru publicații, atât în Capitală, cât și în provincie (deși pentru alte ziare zise independente există și tipografie, și hârtie, și bani)"[381], (observațiile erau corecte, dar nu Ion Iliescu dăduse ordin să fie șicanate partidele, ci era o reacție a sistemului, de la judecători la ultimul funcționar care vedea în partidele istorice inamicul); eșecul instituirii comisiei juridice multipartite care să elaboreze proiectul Legii electorale (nefondată, reprezentanții partidelor s-au retras); crearea și dirijarea unei multitudini de organizații și partide mici subordonate FSN, prezentate ca fiind inițiative ale societății civile (observație corectă); încălcarea promisiunii că FSN nu va participa la alegeri (observație corectă). În final, Doina Cornea îi cerea lui Ion Iliescu, în

[380] *Ibidem.*
[381] *Ibidem.*

numele întregii țări, să ia șase decizii: 1. Să nu intre în alegeri sub egida FSN și să-și constituie un partid cu ideologie și programe anunțate public, condus de personalități care să-și prezinte onest trecutul. 2. Să desființeze organizațiile FSN de la toate nivelurile societății și să depolitizeze instituțiile administrative și economice. 3. Lege electorală democratică și alegeri sub supravegherea ONU. 4. Transformarea televiziunii într-o „tribună deschisă tuturor opiniilor, și celor politice". 5. Să spună adevărul în toate ocaziile și să nu mai ascundă nimic poporului „ținut în minciună de 45 de ani". 6. Demascarea Securității și pedepsirea legală a celor vinovați de fărădelegi; „desființați-o, dezarmați-o, anihilați-o". Doina Cornea își încheia epistola cu convingerea că Ion Iliescu, luând acele măsuri, va „câștiga simpatia întregii țări", iar în jurul său va crea „un adevărat front al întregului popor, unit în dorința de a salva țara din dezastrul în care se găsește". Documentul Doinei Cornea din 9 februarie 1990 nu a fost preluat de presa centrală, fiind considerat prea lung, dar era un act politic responsabil, dominat de aprecierile și de observațiile pertinente, corecte, perfect adaptate momentului istoric. Trebuie să ne imaginăm că respectarea cerințelor formulate de cunoscuta opozantă anticomunistă ar fi însemnat o cotitură vizibilă, substanțială a României, chiar dacă ea ar fi adus, în afară de înscrierea țării pe direcția democratică atât de necesară, și glorificarea eternă a fostului lider bolșevic din fruntea puterii provizorii drept un mare reformator. Ar fi fost similar cu cazul Kadar din Ungaria, pe care analiștii îl consideră „un trădător devenit părintele patriei"[382].

Consiliul Provizoriu de Uniune Națională a fost înființat oficial la 9 februarie 1990 prin Decretul-lege numărul 81, în care se preciza forțat, contrar normelor de Drept, că CPUN este o „realcătuire a Consiliului Frontului Salvării Naționale" (Art. 1, paragraful 3)[383]. Se încerca acreditarea ideii că CPUN nu era un organism nou de Putere, ci o reorganizare a CFSN-ului din decembrie 1989, adică o supraviețuire

[382] Thomas Schreiber, *Hongrie. La transition pacifique*, Ed. Le Monde, Paris, 1991, p. 35.
[383] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 27, 10 februarie 1990, p. 8.

la Putere a grupului instalat în fapt revoluționar, la care s-au adăugat reprezentanții noilor partide înființate începând cu ianuarie. Principiul de bază al acestei diversiuni era fals. Consiliul Provizoriu de Uniune Națională se constituia ca o instituție provizorie specifică revoluțiilor și schimbărilor de regim politic, în domeniul legislativ, al adunărilor naționale reprezentative, așa cum se întâmplase și în Marea Revoluție Franceză și după lovitura de stat bolșevică din 1917. CFSN era un grup revoluționar care asigurase succesiunea lui Nicolae Ceaușescu și apucase să dea câteva decrete (în mare majoritate discutabile în privința legitimității), fiind în realitate un nucleu de Putere politic, prosovietic, care lupta să-și mențină controlul asupra Puterii în stat. Prin Decretul-lege nr. 82 din 13 februarie 1990, componența CPUN a fost hotărâtă la 253 de membri, conduși de un Birou Executiv format din 21 de membri (un președinte, 5 vicepreședinți, un secretar și 14 membri)[384]. La prima ședință a CPUN din 16 februarie 1990, au fost dezbătute trei subiecte: **1.** Definitivarea documentelor de constituire pe baza hotărârilor adoptate în sesiunile Consiliului Provizoriu de Uniune Națională din zilele de 9 și 13 februarie 1990. **2.** Stabilirea sarcinilor și răspunderilor în cadrul biroului executiv al consiliului. **3.** Desemnarea conducerilor comisiilor de specialitate ale consiliului[385]. Toată această perioadă de cinci zile în care România a revenit la normalitatea istorică, prin înființarea organismului legislativ provizoriu, a consemnat una din principalele preocupări ale grupului instalat la Putere în decembrie 1989: asigurarea amplasării lui Ion Iliescu la vârful Puterii din România postcomunistă. Acest fapt se realizase prima dată prin decizia generalilor Armatei, Ministerului de Interne și ai Securității la sediul MApN, în după-amiaza de 22 decembrie (aproximativ între orele 16.00 și 16.30), a doua oară la ședința CFSN din 27 decembrie 1989, când s-a profitat de amatorismul intelectualilor-disidenți prezenți acolo, iar a treia oară, din nou incorect, la ședința de negocieri finale pentru înființarea CPUN din 13 februarie 1990. Aplecându-ne asupra actelor oficiale ale statului, așa cum o

[384] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 28, 14 februarie 1990, p. 1.
[385] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 29, 17 februarie 1990, p. 3.

va face peste 50 de ani și cercetătorul în Drept sau în Istorie, constatăm din nou aceeași șmecherie cu numirea șefului suprem: Decretul-lege pentru înființarea CPUN era semnat de Consiliul Frontului Salvării Naționale, Decretul-lege privind componența CPUN era semnat de Ion Iliescu, în calitate de președinte al CPUN, deși la acea dată nici CPUN, nici Biroul său Executiv nu se întruniseră oficial și nu definitivaseră componența conducerii noului organism legislativ. Aflăm astfel că alegerea lui Ion Iliescu în funcția de președinte CPUN nu a fost votată în plenul acestui organism, ci aranjată și decisă în cadrul Biroului Executiv, pe care iarăși nu l-a ales nimeni, ci a fost convenit la ședința masă-rotundă din 13 februarie. Dacă privim astăzi componența Biroului executiv – Ion Iliescu, președinte; Ion Caramitru, Cazimir Ionescu, Kiraly Karoly, Radu Câmpeanu, Ioan Mânzatu – vicepreședinți, Dan Marțian secretar –, ne dăm seama că acolo nu apărea nici un membru PNȚ-cd, și că noul organism de conducere era format din susținătorii lui Ion Iliescu, între care îl includem și pe reprezentantul PNL, Radu Cîmpeanu. Încă o dată, Ion Cristoiu a fost primul care a dezvăluit secretele dezbaterilor decisive ale mesei-rotunde din 9 februarie 1990, adunare la care s-a decis înființarea CPUN și aplicarea perversă a principiului parității care oferea din start 50% fostului CFSN, transformat în partidul politic FSN. La acea negociere furtunoasă a intervenit din nou decisiv poetul Mircea Dinescu, susținând teza că membrii CFSN nu sunt și membrii FSN, dând și exemplul lui Andrei Pleșu și al lui Petre Roman, neînscriși oficial în partid: „Impetuosul Mircea Dinescu, un poet al cărui teribilism se întrevede a fi tot mai orientat către un anume scop, s-a ridicat și a declarat că nu toți membrii Consiliului FSN s-au înscris sau se vor înscrie în formațiunea politică intitulată Frontul Salvării Naționale. S-a mers până acolo cu acest divorț declarat pe loc încât domnul Ion liescu, președinte al FSN, după cum o demonstrează nu numai textul, dar și fotografia făcută la înscrierea la Tribunal, a susținut, răspunzând unei întrebări, că domnia sa nu face parte din Frontul Salvării Naționale“[386]. A fost o minciună ordinară, una din acele numeroase afirmații diversioniste pe

[386] Ion Cristoiu, *Punct și de la capăt,* Ed. ELF, București, 1991, p. 18.

care le-a făcut Ion Iliescu, disperat să rămână, cu orice preţ – inclusiv cu preţul prăbuşirii statului –, la conducerea ţării. La acea dată, partidul FSN nu avea încă membri, decât cei câţiva desemnaţi de Ion Iliescu să organizeze noua formaţiune, nu existau nici structuri ale partidului şi nici organizaţii teritoriale. Trebuie însă subliniat aici sprijinul decisiv acordat atunci lui Ion Iliescu de Mircea Dinescu şi de Andrei Pleşu, acest disimulant al societăţii civile, ministru şi girant moral al lui Iliescu în mai multe ocazii. Atitudinea lor, inexplicabilă pentru unii, îşi avea originea în perioada lor de disidenţă anticeauşistă, susţinută de Ambasada URSS.

Incidentele din 18 februarie

Incidentele din 18 februarie rămân şi astăzi controversate, din punctul de vedere al originii manifestaţiei în dezvoltarea căreia s-au produs violenţele cunoscute. Una din numeroasele manifestaţii din acea perioadă s-a deplasat din nou de la Piaţa Universităţii la Piaţa Victoriei, unde s-a masat în faţa clădirii Guvernului. Acţiunea era cam fără rost – prim-ministrul era în Franţa, iar Ion Iliescu se mutase la Palatul Patriarhiei, unde era CPUN. În cei 16 ani trecuţi de la evenimente s-au formulat mai multe ipoteze: mişcare de revenire în forţă a organizaţiei de tineret PNŢ-cd, pentru a nu pierde iniţiativa; grup violent constituit din infractori eliberaţi şi oameni ai străzii, pus de Ministerul de Interne să compromită partidele democratice; luptă între două fracţiuni ale serviciilor secrete şi expresie a conflictului intern pentru putere dintre Guvern şi Nicolae Militaru. De la 1 februarie 1990 începuse să funcţioneze UM 0215, văzută ca o structură fidelă viceprim-ministrului Gelu Voican Voiculescu, constituită din foşti ofiţeri ai SMB şi condusă efectiv de fostul ofiţer Ion Condoiu, care îl anchetase pe Voican Voiculescu şi se conciliase cu acesta în schimbul fidelităţii. Sub acoperirea naţionalismului, noua structură era implicată în pregătirile pentru debarcarea lui Militaru, motiv pentru care se acreditează tot mai mult versiunea unei mişcări de reacţie

la destituirea ministrului Apărării survenită cu două zile în urmă, pe 16 februarie. Nu trebuie scoasă din evidența posibilelor surse ale violențelor din 18 februarie planurile de lovitură de stat dezvăluite de Ion Rațiu în jurnalul său. Este perioada în care agentul sovietic Nicolae Radu îi propune conducerea statului printr-o lovitură de forță și, fiind bine cunoscute legăturile sale cu Militaru, precum și legăturile vechi dintre Rațiu și grupul GRU, numit Frontul Militar Român, versiunea acestei origini pare cât se poate de plauzibilă. S. Vladimir a fost martor la evenimentele din acea zi de 18 februarie: „Manifestația din Piața Victoriei a durat aproximativ 14 ore, cam de la ora 10 dimineața, până la miezul nopții. În faza culminantă, în cursul după-amiezii se aflau în Piață, după aprecierea celor prezenți, cam zece mii de manifestanți. Manifestanților masați în fața clădirii Guvernului nu le-a răspuns nimeni din clădire. Pe la ora 14.00 au apărut câțiva tineri care, plini de calm și siguri pe ei, s-au cățărat pe ferestrele parterului clădirii și au început, încet și metodic, cu mare ostentație să le spargă“[387]. Scena este surprinzător de identică cu cea descrisă de mulți martori oculari la Timișoara, în 16 decembrie 1989. De aici, suspiciunea unor analiști că autorii violențelor aparțineau DIA. Mulțimea din piață a cerut insistent, timp de peste trei ore, ca cineva din conducerea CFSN sau a Guvernului să iasă pentru a dialoga cu manifestanții, dar nu a ieșit absolut nimeni. „Către orele 17.00 – relatează mai departe S. Vladimir –, oamenii au început să pătrundă în clădire prin ferestrele sparte, apoi pe ușa de la intrarea principală“[388]. Indivizii tineri de mai devreme, antrenând un grup de oameni ai străzii, între care și adolescenți eliberați din instituțiile de reeducare și din cele pentru bolnavi psihici, acționează cu violență, devastând interiorul și căutând să-i prindă pe liderii politici. Revoluționarul Măriș va relata postului de televiziune N24 în ziua de 18 februarie 2006 că acel grup violent, compus din „infractori, retardați, plus interlopa, toți beți“, va da peste cei doi vicepremieri, Drăgănescu și Gelu Voican

[387] *22*, Anul I, nr. 6, 23 februarie 1990, p. 5.
[388] *Ibidem*.

Voiculescu, precum și peste magistratul militar Mugurel Florescu. Doru Braia, interlocutorul lui Mărieș, îi va descrie pe atacatori drept „nebunii scoși cu o zi înainte din ospicii". Este adevărat că atât Voican Voiculescu, cât și Mugurel Florescu sunt acreditați cu calitatea de părinți ai UM 0215[389]. Descoperind șase arme automate în biroul lui Voican Voiculescu, agresorii devin extrem de violenți, încercând chiar să-l suprime de viceprim-ministrul fesenist. Într-un dialog din 14 august 2004, Gelu Voican Voiculescu îi va declara autorului: „Convingerea mea este că au fost represalii pentru îndepărtarea lui Militaru. Asta m-a costat. Pe 18 februarie, când au atacat clădirea era să fiu sfârtecat. Erau indivizi congestionați, dopați cu ceva. Unul voia să mă lovească cu o țeavă scurtă cu ghimpi, făcută anume". Informat la Paris despre evenimentele de la București, prim-ministrul Petre Roman va declara pentru postul de televiziune TF1: „Dacă noi, cei care suntem la guvernare, nu avem o legitimitate adevărată, ei, care au făcut această pătrundere violentă, nu au nici o legitimitate".

Cercetarea evenimentului conduce la concluzia că o manifestație organizată de GDS, Grupul Independent pentru Democrație și alte asociații obscure cu scopul de a cere scoaterea Securității din subordinea MApN și desființarea ei, nu a reușit să capete coerență în Piața Victoriei, dar a atras o masă deja familiară de curioși. Cu o seară înainte, Stelian Tănase îl anunțase pe directorul general al Radioteleviziunii că urmează să conducă a doua zi o manifestație împotriva fostei Securități, în dreptul sediului acesteia din apropierea Dâmboviței. Echipa Televiziunii trimisă acolo nu a găsit pe nimeni; în lipsă de aderenți, manifestația s-a mutat în Piața Victoriei[390]. Pe acest fond, un grup violent pregătit din timp și acționând împotriva lui Gelu Voican Voiculescu a pătruns în clădire, antrenând o serie de tineri cu probleme de sănătate mintală și de infracționalitate. Indiferent de amalgamul participării și al scopurilor, incidentele au fost puse pe

[389] Cristescu Radu Constantin, *op. cit.*, p. 205.

[390] Răzvan Theodorescu, *Cele 900 de zile ale „manipulării"*, Ed. Tinerama, București, 1994, pp. 41-42.

seama partidelor din Opoziție, sporind și mai mult aversiunea populației. Acest fapt va avea efecte în timpul campaniei electorale.

Criza din Armată

Originea fenomenului C.A.D.A. Fenomenul cunoscut cu inițialele C.A.D.A (Comitetul de Acțiune pentru Democratizarea Armatei) a avut o dublă geneză. Înainte de a intra în analiza acestui fenomen, vom preciza că titulatura acelui comitet a fost prost aleasă de la început, neexistând și neputând exista o democratizare a vreunei armate din lume. Instituția militară, Armata, este o organizație nedemocratică întemeiată pe o ierarhie precisă, pe disciplină riguroasă, pe interdicții și pe limitări ale drepturilor omului, voit asumate de stat și de militari, pe ordin venit de la superior la inferior și care se execută fără comentariu. Impunerea disciplinei și a executării riguroase a ordinelor are scopul – în toate armatele din lume, mai ales în cea americană – de a asigura combativitatea forțelor și capacitatea unitară de reacție la agresiune. Din acest motiv fundamental, al caracterului său funcțional și structural nedemocratic, asupra forțelor militare se exercită conducerea și controlul democratic civil, atât prin instituțiile politice ale statului, cât și prin organizații ale societății civile[391]. Prin urmare, așa cum au explicat mai târziu chiar liderii acelui Comitet, nu era vorba de o democratizare a Armatei, ci de reformarea sub regim democratic a instituției militare. Totodată, precizăm că fenomenul instituțional militar cunoaște două categorii de putere: conducerea și comanda. Conducerea Armatei este atributul puterii politice, în timp ce comanda este atributul Marelui Stat Major. Acest lucru este valabil sub orice regim, Armata fiind condusă – dacă stăm și ne gândim mai bine – de factorul politic atât în comunism, cât și în democrație. În consecință, problema reală a „democratizării Armatei" era modificarea regimului

[391] Vezi dr. Gheorghe Diaconescu, Floarea Șerban, Nicolae Pavel, *Controlul democratic asupra Armatei în România*, Editura Enciclopedică și Asociația Manfred Wörner, București, 1996.

de conducere a Armatei, potrivit principiilor democratice ale noului regim politic.

Primele semne ale acțiunii unor grupuri de contestatari și autori de programe de reformă în Armată au apărut în interiorul Ministerului Apărării Naționale. Era vorba de foști activiști politici din Armată, care se revendicau de la atitudinea de revoltă împotriva generalului Ilie Ceaușescu, fostul lor șef, și de la diferite servicii pe care le făcuseră noii conduceri și CFSN-ului în decembrie 1989, pe timpul diversiunii teroriste. Presat de Politic – în particular, de prim-ministru și de viceprim-ministrul Voican –, generalul Nicolae Militaru va accepta desființarea fostului Consiliu Politic Superior al Armatei prin decret semnat de Ion Iliescu[392]. O parte dintre activiști a fost incorporată Direcției pentru Educație Patriotică și Cultură a Armatei. La conducerea acestei Direcții va ajunge însă generalul Safta – un analfabet grosolan, o figură sinistră a Securității din perioada anilor '50, având la activ asasinarea câtorva „frontieriști" –, care va păstra în subordinea sa ofițeri numai pe criterii personale, subiective. Idiot patentat, dar primit într-un cadru oficial și pompos în rândul Cavalerilor de Malta, printr-o ceremonie masonică, generalul Safta va constitui împreună cu acoliții săi un factor de presiune permanent asupra conducerii MApN. Ceilalți activiști, în majoritate cei din provincie, au fost transferați la unități militare pe funcții inferioare, mult mai prost plătite. Ei aveau o problemă personală gravă, dincolo de trecutul lor infamant, pentru că selectarea lor cu mulți ani în urmă, încă din liceele și școlile militare, pentru activitatea politică, îi deprofesionalizase complet ca ofițeri. Sistemul de învățământ al Armatei în perioada comunistă conținea o particularitate, pe care am mai prezentat-o în lucrări anterioare, dar care merită a fi înfățișată și aici: în momentul examenului de admitere în liceele militare, un număr de locuri era rezervat tinerilor cu dosar de cadre bazat pe „origine sănătoasă" (familii sărace, cu mulți copii, neimplicate politic înainte de 1947, cu părinți membri de partid). De regulă, acești tineri

[392] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 1, miercuri, 3 ianuarie 1990, p. 9 (Decret nr. 13).

erau introduși în liceele militare fiind mai în vârstă cu un an, astfel încât, odată repartizați la unități ca activiști de partid, să-i poată conduce pe foștii lor colegi de școală, ca urmare a prevederii regulamentare conform căreia, la grade și funcții egale, prevalează vârsta. Rareori învățau ceva util în școală acești oameni, pregătirea lor fiind axată pe politic și propagandă. Totodată, din rândurile lor se recrutau informatorii, predați apoi de la conducerea școlii militare la structurile militare superioare și la CI. Așadar, ei ieșiseră din școli, inclusiv din Academia Militară, fără pregătire de specialitate sau cu o pregătire precară în armele ale căror însemne le purtau pe umeri. Foarte rar, de ordinul sub zece, unii dintre acești foști angajați ai CPSA au pus mâna pe carte după revoluție și au reușit să dea o anumită substanță pregătirii lor culturale și profesionale.

În ianuarie 1990 oamenii aceștia au rămas în aer, cei mai mulți dintre ei fiind incapabili de a se integra unităților militare. Ei vor forma o „armată" de activiști „naționaliști" stupizi, agitând diplome de istorici și „filozofi" (în realitate, de absolvenți ai școlilor de marxism) pe care le obținuseră la colțul mesei secretarului de partid. Ei bine, acești ofițeri vor fi primii angajați într-o campanie de „democratizare" a Armatei, făcând agitație pe culoarele ministerului, propunând chiar înființarea unui sindicat al ofițerilor. Tema lor, mai întâi discretă, prudentă, a fost conducerea prosovietică a ministerului și apariția din rezervă și retragere a generalilor conspiratori, care au primit grade în plus și funcțiile de conducere ale instituției.

Tema era într-adevăr foarte sensibilă. Dar ea nu poate fi înțeleasă decât cunoscând și înțelegând lumea distinctă, lumea aparte a Armatei, și mai ales mentalitățile care o animă. De exemplu, dacă ordinul de folosire a elicopterelor împotriva manifestanților de la Timișoara și Sibiu ar fi fost legal, el trebuia încadrat în categoria „Operațiune de interdicție aeriană și izolare a raionului acțiunilor de luptă", iar cele două localități erau considerate ca făcând parte din categoria „teren frământat". Pare o aiureală, dar nu este – acesta este limbajul forțelor armate. Revenind la subiectul nostru, vom arăta că sistemul militar comunist, copiat după cel sovietic, asigura tinerilor intrați în școlile

militare o anumită stabilitate, siguranță în carieră și un avantaj material important, mai ales pentru cetățeanul sărac. Respectând regulamentele militare, ofițerul avea asigurată o specializare militară, o carieră ascendentă (trecerea automată într-un grad superior după un număr de ani prestabilit) și o serie de avantaje materiale (salariu mai mare, îmbrăcăminte, încălțăminte, hrană), toate gratuite. Atacul la aceste avantaje este simțit întotdeauna acut de militar. A fost și una dintre erorile grave făcute de Nicolae și Elena Ceaușescu în anul 1989 (la 23 august și 25 octombrie), neacordând avansările la termen, fapt care a îndreptat spre ei, fără ezitare, ploaia de gloanțe de la Târgoviște. Făcând aici o paranteză, atunci când în campania electorală din 1992 liderul țărănist Ion Diaconescu a declarat la ședința organizației PNȚ-cd din Brăila că „ofițerii noștri sunt ratații societății care nu au intrat la facultăți și s-au refugiat sub o haină militară"[393], avea poate în parte dreptate, dar nu credem că partidul său se mai aștepta la simpatie. În sfârșit, după episoadele de așteptare și deziluzie din 1989 – când, așa cum arătam, Nicolae Ceaușescu, influențat de Elena Ceaușescu, a refuzat avansările în gradele superioare la 23 august și la 25 octombrie – , avansările haotice făcute de Nicolae Militaru au iritat întregul corp de ofițeri. S-a adăugat nemulțumirea pentru avansarea ofițerilor și generalilor vinovați de represiune la Timișoara, Sibiu, Cluj, București și din alte localități, cu scopul de a-i liniști, în timp ce ofițerii neangajați în executarea ordinelor neconstituționale și ilegale ale lui Ceaușescu și Milea au rămas pe loc. Generalul Constantin Olteanu va relata autorului în anul 2005 următoarea scenă petrecută la începutul anului 1990: „Eram reținut în Șoseaua Olteniței. Acolo nu mai erau uși, în locul lor erau gratii, și în fața mea, adică vizavi de mine, era Constantin Dăscălescu. Eu, care fusesem pe teren la Iași, mai aveam la mine unelte de bărbierit, prosop, îi mai serveam cu ceva etc. Garda era de la Regimentul 2 Mecanizat. Comandantul ei, căpitanul Nicolae, mă

[393] Informație venită pe canalul Contrainformațiilor militare în octombrie 1992 și difuzată în toată Armata. SIRPA a verificat informația și a confirmat-o. Mult mai abili, liberalii au lăudat Armata și corpul ofițeresc, candidatul PNL la Primăria Capitalei, Crin Halaicu, fiind votat masiv de militari în acel an.

cunoștea. Majoritatea soldaților erau maghiari. Dar s-au purtat foarte respectuos. L-am auzit pe Coman că soldații s-ar fi purtat urât... Poate la Timișoara! Își vedeau de treaba lor. Unii, care au aflat de la comandantul lor cine am fost, m-au întrebat: «Tovarășe general, vreți să vă luăm ceva de la chioșc? Biscuiți, mîncare...». De fumat, nu fuman, așa că nu aveam nevoie. Le-am mulțumit pentru gestul lor. Pe urmă am intrat în discuții cu ei, câțiva erau de la Oradea. Eu am o soră în Oradea, cunoșteau strada pe care locuia, mă rog. Erau muncitori, băieți tineri, toți lucrau în fabrică. Căpitanul Nicolae îmi spune într-o zi, când era și Dăscălescu la grilajul lui: «Tovarășe general, l-au pus pe Ciubăncan la cadre, l-au adus din rezervă și îi aduce pe toți ăștia care au fost cu studii în URSS. Îi aduce din rezervă și îi pune comandanți. Pe Pletos, care de-abia mai merge... pe Pletos l-au numit comandantul Diviziei 1 Mecanizate București». Zic: «Ce-i de mirare, tu n-ai văzut ce s-a întâmplat?». Generalul Dumitru Pletos, care era chel complet, era unul dintre apropiații generalului Militaru și mult timp îi fusese locțiitor. Au avut relații strânse până la moartea lui Militaru. Intervine atunci Dăscălescu și mă întreabă: «Bine, dar dumneata n-ai studii în URSS?» «Nu.» «Nici un curs?» «Nu.» «Păi cum te-a pus ministrul Apărării.» «Hopa!», îmi zic. El, care avea studii acolo. Iată cum se legau chestiunile. Pe el nu-l mira treaba asta, că fuseseră aduși ăia din rezervă, îl mira că nu eram eu cu studii acolo. În timpul exercițiului funcției nu m-a întrebat niciodată, însă acuma asta a fost manifestarea lui. Încă ceva. Pe Constantin Dăscălescu l-au depus, cum arătam, la 31 decembrie 1989, la scurt timp după mine. Prima întrebare pe care mi-a adresat-o a fost: «Știi, s-a hotărât ceva cu Transilvania?» I-am răspuns că nu înțeleg la ce se referă. Explicația lui a fost: «Au luat-o ungurii?» Mai mult nu cunosc din această problemă, dar este un subiect de reflecție"[394].

În timp ce coloneii și generalii se bucuraseră de privilegii și în timpul comunismului, ofițerii de rând suportaseră cele mai multe privațiuni. Am avut posibilitatea să văd ordine aberante venite de la CC, de

[394] BIINI, *Interviuri...*, pp. 257-258.

la Elena Ceaușescu, prin intermediul celor de la Secția militară, prin care se ordona coaserea buzunarelor la mantale – trecând cu coloana oficială pe Podul Eroilor, unde Elena Ceaușescu a interpretat mersul unor ofițeri cu mâinile în buzunare ca fiind un gest de ascundere a unor arme –, prin care se interzicea accesul ofițerilor în uniformă în perimetrul CC – Palatul Republicii, prin care se anula dreptul ofițerilor de a purta cămașă cu mânecă scurtă vara, pentru că li se vedea părul de pe brațe. Aceste ordine nu sunt desprinse din vreun roman sud-american, ci se găsesc în Arhiva MApN. Prin urmare, revolta foștilor activiști de partid din Armată pe tema naționalistă a prins pe un teren plin de turbulență. Lor li s-au asociat și foștii ofițeri de Contrainformații militare (CI-știi), care cu toții erau avizați asupra apartenenței lui Militaru și a unora dintre generalii aduși din rezervă la GRU.

O a doua categorie de ofițeri nemulțumiți a venit din rândurile militarilor de carieră implicați din ordin în evenimentele de după 22 decembrie, pentru apărarea diferitelor obiective, victime și ei, cu morți și răniți din rândurile lor, ai diversiunii teroriste. Un grup anume de profesioniști ai armelor a pus foarte serios problema în cine au tras și unde sunt teroriștii arestați de ei. Ei s-au manifestat încă din ziua de 24 decembrie 1989, sub forma unui „Grup de inițiativă pentru democratizarea Armatei" care a întocmit un memorandum în 27 de puncte. Documentul a fost înaintat în săptămânile următoare pe cale ierarhică, prin generalul Voinea până la ministrul Militaru. Acesta l-a ignorat. În ziua de 12 ianuarie 1990, ministrul Apărării, constatând atacarea sediului CFSN, a ordonat comandantului Zonei 4 de responsabilitate și pază, locotenent-colonel Mircea Chelaru: „Pleci cu plutoanele de intervenție și îmi raportezi când ai ocupat clădirea Guvernului". Mircea Chelaru, membru al „Grupului de inițiativă pentru democratizarea Armatei", a refuzat executarea ordinului, act la care s-au solidarizat toți comandanții subordonați. În aceste condiții, generalul Nicolae Militaru ordonă arestarea capilor grupului de inițiativă. La 12.01.1990, ora 18.25, generalul Voinea consemna în Documentarul său:

„**18.25**. Ord(in). MApN. *(era vorba de ministru, nu de instituție*, n.a.) Ofițerii de la D 57 Tc care au semnat platforma program:

– Lt. col. Chelaru (*este vorba de viitorul gen. Mircea Chelaru, şeful MStM,* n.a.), lt. col. Handaric, lt. col. Bălteanu
– Lt. col. Popescu Silviu, mr. Gârleşteanu, mr. Ghiţă Sorin
– Mr. Tudor, lt. col. Didoiu, mr. Dumitriu
Col. Mateescu – ideologic *(ofiţer politic,* n.a.)"[395].

Ofiţerii arestaţi au fost duşi în arestul garnizoanei, apoi în cazarma din Şoseaua Olteniţei, unde au început să fie anchetaţi de un grup de şase procurori conduşi de fostul procuror din procesul Ceauşescu. Totodată, generalul Militaru a ordonat înfiinţarea unui complet de judecată de urgenţă, a unui tribunal excepţional – Decretul-lege emis de CFSN în decembrie 1989 era în vigoare – şi, folosind ca argument citirea de către Ion Iliescu din balconul clădirii Guvernului a decretului privind reintroducerea pedepsei cu moartea, a cerut completului de judecată condamnarea ofiţerilor la pedeapsa capitală. Pe timpul nopţii, Militaru a convocat un Consiliu de Război, ale cărui decizii au fost blocate de declanşarea simultană în mai multe unităţi din Garnizoana Bucureşti a unui protest. Comandanţii de subunităţi au ordonat trecerea echipajelor de luptă în tancuri, TAB-uri şi camioane, pornirea motoarelor şi ambalarea acestora. Prin intermediul colonelului Nicolae Popescu a fost transmis la cabinetul ministrului Apărării mesajul: „Dacă nu li se dă drumul, radem ministerul de pe faţa pământului". Alarmat asupra situaţiei din Garnizoana Capitalei, Ion Iliescu dă chiar în acea noapte ordin ca acţiunea împotriva ofiţerilor să fie oprită şi trimite un emisar care să stea de vorbă cu ei: consilierul său, Vîrgil Măgureanu. În cazarma din Olteniţei, ofiţerii reţinuţi au primit apă şi ouă, apoi procurorul-şef i-a eliberat. Ofiţerii din „Grupul de iniţiativă pentru democratizarea Armatei" sunt primii militari care au simţit legătura funcţională între diversiune şi conducerea prosovietică a Armatei. Una dintre descoperirile lor era existenţa unei structuri deplin conspirate care se mobiliza prin Comisariatele militare şi care

[395] BIINI, *Acte şi Documente...*, Documentarul comandantului Armatei 1 (caiet verde), p. 191.

a fost, după toate probabilitățile, sursa fenomenului terorist. Este de subliniat că ei nu făceau parte din categoria ofițerilor politici, menționată mai sus, și că acel colonel Mateescu care apare în raportul comandantului Armatei 1 era, de fapt, informatorul care i-a turnat.

Apariția CADA – Timișoara. La Timișoara se dezvoltase încă de la sfârșitul anului 1989 un conflict local în rândul efectivelor militare. Cazul a avut o anumită particularitate. Ea era legată direct de riposta dată din închisoare de unii ofițeri de Securitate arestați, care luaseră legătura cu foștii lor informatori și cu ziariști din presa locală, provocând primele dezvăluiri despre adevărații autori ai represiunii. Cum timișorenii știau foarte bine cine a tras, atacul la adresa Armatei, inclusiv ca instituție – așa-numita operațiune „Cristal" –, s-a produs foarte timpuriu în comparație cu București, unde domnea adulația pentru Armată. În Timișoara exista și un caz important, cel al ofițerului Oancea, care dezertase din Armată și se alăturase revoluționarilor. Nedispunând de informații precise și avizi de senzațional, jurnaliștii ziarelor independente s-au năpustit asupra tuturor ofițerilor din garnizoana Timișoarei, fără discernământ. Ofițerii nu mai aveau curaj să iasă și să circule pe stradă în uniformă. La un moment dat, aflând că a existat un ordin de folosire a elicopterelor unității din apropierea orașului, presa a acreditat fantezia unor revoluționari îndoielnici că orașul ar fi fost bombardat în timpul evenimentelor din decembrie 1989, pentru ca apoi să nuanțeze: se pregăteau să bombardeze. Informația nu corespundea adevărului, motiv pentru care ofițeri de aviație din acea unitate s-au revoltat. S-a adăugat la motivația lor și faptul că ar fi refuzat să execute ordinul, ceea ce a atras neglijarea din partea ministerului, blocarea avansărilor și chiar tentative de pedepsire. În plus, ofițerii de aviație din Timișoara erau în posesia mai multor dispozitive aeriene de simulare a aparatelor de zbor, căzute în decembrie în apropierea aeroportului, dispozitive care aveau însemne ale unor armate din Tratatul de la Varșovia, fapt ce le confirma implicarea acestei organizații în diversiunea de la sfârșitul anului 1989. Fostul procuror-șef adjunct Gheorghe Diaconescu își amintește întâlnirea cu ei: „Înainte de 30 decembrie 1989 au venit la mine 5 sau 6 ofițeri de

aviație din Timișoara și mi-au prezentat și lăsat pe birou niște umbreluțe de staniol care aveau un mic aparat care funcționa cu o mică baterie. Bateria era inscripționată în limba maghiară. Au fost găsite în jurul aeroportului, căzute după ce emiteau o lumină intermitentă imitând luminile de poziție ale unor aeronave. Artileria a tras după ele ca la balamuc. I-am dat să ancheteze cazul procurorului Mihai Popov, actualmente colonel, procuror general la Parchetul de pe lângă Curtea militară de Apel. Este un om cu o memorie formidabilă. Apoi am vorbit cu Stănculescu, întrebându-l dacă deține niște specialiști să vadă ce e cu jucăriile alea. Stănculescu a chemat pe un general inginer, director al Institutului de cercetare al Armatei de la Clinceni, care a venit la Procuratură cu mai mulți ofițeri, a studiat instrumentele, după care le-a luat și a continuat cercetarea la institut. Aparatele sunt ori la institut, ori la Procuratură. Popov știe, pentru că a rămas cu dosarul acesta deschis. Când au fost folosite, unde au fost găsite, în dosar se află declarațiile ofițerilor, pentru că i-am pus într-o cameră alăturată să le scrie. Din câte îmi amintesc, dispozitivul avea un fel de umbreluță octogonală din folie argintie, dedesubt era un stimulator de semnal alimentat cu baterie. Peste 90% sigur că pe baterii erau inscripții ungurești"[396] . Împreună cu câțiva ofițeri din trupele de uscat motivați de nemulțumiri personale, s-a constituit un Grup de inițiativă având ca principală revendicare aflarea adevărului despre autorii represiunii din Timișoara. Demersul viza întreaga suprastructură de conducere a marilor unități din județul Timiș.

Unul dintre ofițerii contestatari de la Timișoara a fost maiorul Nicolae Durac. Revoltat de transferarea sa în 1985 la canalul Dunăre–Marea Neagră pentru ca funcția lui să poată fi ocupată de un ofițer politic, Durac a protestat în repetate rânduri după 22 decembrie 1989 împotriva menținerii ofițerilor politici în funcții, subliniind rolul nefast pe care îl avuseseră aceștia în timpul represiunii – mobilizați de generalul Ilie Ceaușescu, ei chemaseră toți ofițerii în unități, sigilaseră aparatele de radio și televiziune, izolându-i informațional pe militari,

[396] Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluție*, Ed. RAO, București, 2004, p. 58.

apoi trecuseră la propaganda cu jurământul de credință față de comandantul suprem și cu amenințarea maghiară. La 8 ianuarie 1990 el iese la raport la generalul Gheorghe Popescu, în fața căruia îi denunță pe ofițerii care conduseseră represiunea din 17-18 decembrie. „Fiind seară când am ajuns acasă, la puțin timp, s-a tras asupra blocului în care locuiesc. Gloanțele au pătruns prin geamuri, unele au rămas implântate în uși, producând panică în rândul locatarilor. Nu pot acuza pe nimeni, dar am înțeles intenția cuiva din armată de a mă avertiza că trebuie să renunț definitiv la ceea ce vreau să întreprind. De cel puțin 10-12 zile în oraș nu s-a mai tras un cartuș și... nici după aceea. Pot afirma cu siguranță că acțiunea a avut drept scop intimidarea mea, iar obiectul ei îl reprezentam eu"[397]. Era probabil primul militar din Timișoara care înțelegea pe pielea lui cine făcuse diversiunea cu teroriștii din decembrie. Deși era 8 ianuarie 1990, repetarea manevrei diversioniste identic ca în decembrie a fost un semnal clar al originii fenomenului. A doua zi, Durac a fost transferat la CFSN-ul local. „Hotărârea ca *armata să preia conducerea interimară a județului Timiș* în ianuarie – avea să scrie maiorul Durac – nu a fost a generalului Gheorghe Popescu, ci a conducerii statului, speriată de mișcările sociale anticomuniste din Timișoara, care puteau genera schimbări radicale în întreaga țară"[398]. Din această poziție, ofițerul publică la 28 ianuarie în *Gazeta de Vest* un articol cu titlul „Dreptatea revoluției" în care denunța public, de data asta, înființarea Direcției de cultură a MApN și avansarea generalilor vinovați de represiune. Chemat la 2 februarie la București de ministrul Militaru, Durac va constata existența unui memoriu al ofițerilor din Garnizoana Craiova înaintat comandantului Armatei 3, generalul Roșu – cel care arăta spre el la Craiova și striga din balcon: „Armata 3 n-a tras!" Totodată, ofițerii din forțele aeriene ale României avuseseră o întrunire pe țară la care formulaseră un protest asemănător. Pentru a încerca să contracareze acțiunea protestatară din Armata 3, comandamentul din Timișoara

[397] Nicolae Durac, *Neliniștea generalilor*, Timișoara, 1990, p. 30.
[398] *Ibidem.*

publică la 9 februarie în ziarul *Renașterea Bănățeană* un articol sfidător, în care se cerea declararea Armatei „erou-martir al Timișoarei".

La cererea locotenent-colonelului de aviație Cornel Șurcu s-a hotărât întocmirea unui document „care să cuprindă propuneri concrete de democratizare și de demascare a celor care se fac vinovați de reprimarea mișcărilor revoluționare". Întruniți în ziua de 9 februarie 1990, ora 17.00, într-o sală pusă cu greu la dispoziție de comandamentul Diviziei, membrii CADA vor definitiva *Apelul* lor:

APEL

1. Stabilirea adevărului privind rolul armatei în Revoluție, în special în perioada 16-20 decembrie 1989 în Timișoara.
2. Desființarea actualei structuri a armatei și înlocuirea ei cu noi structuri care să țină seama de specificul armatei.
3. Restructurarea învățământului militar pe principii care să corespundă următoarelor cerințe:
   – școlile militare de ofițeri să fie transformate în institute de învățământ superior cu durata de 5 ani, iar programa să fie elaborată de comun acord cu Ministerul Învățământului, astfel ca, la absolvirea institutului, ofițerii să aibă o echivalare cu pregătirea în institutele de învățământ civil;
   – școlile de maiștri militari, de subofițeri să aibă o structură asemănătoare școlilor postliceale, iar programa de învățământ să fie stabilită de comun acord cu Ministerul Învățământului, astfel ca, la absolvirea școlii, să poată avea echivalarea cu școlile de profil postliceale.
4. Restudierea statutului elevului de liceu militar, în sensul adaptării lui la cerințele democrației.
5. Introducerea de urgență a informaticii în armată, la toate nivelurile.
6. Stagiul militar să fie de 12 luni.
7. Revizuirea noțiunilor de secret din armată.
8. Fiecare armă să facă propuneri concrete de restructurare și drepturi specifice prin consultarea fiecărui colectiv.

9. Desființarea Direcției și a Birourilor de Educație Patriotică din armată.
10. Senatorii care reprezintă armata să fie aleși prin vot direct, universal, secret (ca și cei din viața civilă).
11. Revizuirea statutelor cadrelor militare din armată în raport cu noile cerințe democratice.

Documentul a primit a doua zi primele 183 de semnături. După cum se observă – cu excepția punctului 10, care nu a fost aprobat de Constituție – CADA avea dreptate, cerea lucruri absolut necesare pentru reformarea armatei comuniste și trebuie spus că în viitorii ani toate aceste cereri au fost aplicate de reforma declanșată sub ministeriatul generalului Neculai Spiroiu.

Bătălia pentru controlul fostei Securități. În timpul acesta, la București continua bătălia pentru controlul asupra fostei Securități. Generalul Doicaru, numit la conducere și având funcția de consilier al lui Gelu Voican Voiculescu, se purta grosolan și paranoic. Deși s-a afirmat că celebrul spion Caraman a fost adus la SIE de Petre Roman pentru că „au lucrat împreună în Franța", tot agentul sovietic Doicaru l-a adus în structură pe generalul Caraman, faimos pentru operațiunea de infiltrare a NATO în Franța[399]. În dialogul din 14 august 2004, Gelu Voican Voiculescu va relata autorului: „De exemplu, Caraman... A fost propus de Doicaru, prim-consilier al viceprim-ministrului, adică al meu, deși mi se spunea că mă face un coate-goale, că mă denigrează. Doicaru era un bătrân fanfaron. Intra dintr-odată pe ușă și striga: «Bă, eu sunt generalul Doicaru, bă, sunt cutare și cutare». L-a adus pe Caraman"[400]. Viceprim-ministrul Voican Voiculescu pornise o acțiune secretă pentru păstrarea Serviciului de Informații Externe, rămas intact, sub controlul Guvernului și îndepărtarea generalului Militaru de la conducerea MApN. Cauza era acumularea

[399] Vezi Thierry Wolton, *KGB-ul în Franța*, Ed. Humanitas, București, 1992, pp. 119-136.
[400] BIINI, *Interviuri...*, pp. 126-127.

informațiilor despre creșterea tensiunii în Armată și apariția acuzațiilor directe, venite de la toate grupurile contestatare de militari, că generalul Nicolae Militaru este agent sovietic. **O revoltă în Armată însemna atunci o prăbușire a forței principale pe care se sprijinea puterea provizorie.** De altfel, observarea cu atenție a discursului ținut în balconul Palatului Victoria de Ion Iliescu după manifestația din 28 ianuarie 1990 dezvăluie pentru prima dată un șef al CFSN-ului agitat, speriat, extrem de agresiv, care striga: „Nu se poate ca Armata să fie indiferentă. Armata este forța care asigură cuceririle revoluționare!" Era vorba de refuzul ofițerilor de a se mai implica politic și de cererile de schimbare a lui Militaru. De altfel, existase o reacție, încă din 7 ianuarie, a lui Ion Iliescu la apariția necunoscută de public a „grupului de inițiativă" al locotenent-colonelului Mircea Chelaru. În discursul ținut la Televiziune, Ion Iliescu spunea: „Vă rog să nu dați crezare zvonurilor alarmiste cu intenții destabilizatoare. Nu au nici un temei zvonurile care caută să semene suspiciunile la adresa Armatei. Astăzi m-am întâlnit cu un larg activ de ofițeri superiori din conducerea Armatei. Armata este cu noi! Sprijină fără rezerve Frontul Salvării Naționale"[401]. Era o minciună sau fusese dezinformat – cazul Ceaușescu! Ce se întâmplase? Agitația foștilor activiști de partid din Armată s-a unit – în mod natural, nu a fost o înțelegere – cu Grupul de inițiativă al ofițerilor conduși de Mircea Chelaru și în ziua de 6 ianuarie a explodat în sala de conferințe a MApN, printr-un protest violent la adresa lui Militaru. Ofițerii s-au ridicat în picioare și au scandat: „Gușă! Gușă!", apoi Militaru a fost întrebat „Unde este comandantul nostru, Gușă?" Le-a răspuns că Gușă și Vlad au fost împreună și au lucrat împreună împotriva Frontului. I s-a cerut apoi să dea explicații despre dosarele „Corbii", moment în care Militaru a părăsit nervos sala. Ulterior s-a aflat că agentul sovietic numit de Ion Iliescu ministru al Apărării a cerut parașutiștilor să-i aresteze pe cei 14 ofițeri CADA (grupul București) și să-i execute. Parașutiștii au refuzat. În fața revoltei din 6 ianuarie, Ion Iliescu l-a trimis mai întâi pe consilierul

[401] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 4, luni, 8 ianuarie 1990, p. 3.

personal Virgil Măgureanu, apoi, în 7 ianuarie, s-a dus personal pentru a aplana conflictul. Cu această ocazie și-a dat seama cât de gravă este situația.

Debarcarea lui Nicolae Militaru. Pe acest fond, Voican Voiculescu hotărăște să preia acțiunea CADA (cea de la Timișoara) cu scopul de a o folosi pentru debarcarea lui Militaru. Ofițerii au fost contactați și încurajați prin foști ofițeri CI trimiși de la București. Grupul CADA, pregătit în prealabil de Gelu Voican Voiculescu timp de două zile, 12-14 februarie, va fi primit de Petre Roman în ziua de 14 februarie 1990, la ora 12.00. Discuțiile au pornit pe un fond de iritare a prim-ministrului, care a cerut să afle dacă au reprezentativitate, iar apoi a respins ideea, oricum neserioasă, a înființării de sindicate în Armată.

Militarii timișoreni au relatat întâlnirea astfel: „Miercuri, 14.02., la masa de dialog s-a așezat domnul Roman. A avut o atitudine corectă, dar a manifestat o oarecare reticență față de delegații Armatei. Militarii vor să știe totuși, de ce domnul Iliescu a refuzat dialogul? (La un moment dat, el se afla în clădire.) De ce domnul Militaru a fost de acord cu demiterea generalului Chițac, dar nu și cu a sa?"[402] La un moment dat, subiectul principal, discutat și convenit în prealabil cu Gelu Voican, a explodat în sala de ședință:

„Maior Chiriac: Ministrul a fost contestat de cadre din Ministerul Apărării Naționale. A concentrat toată puterea militară în mâna sa, dispunând discreționar de aceasta. A dat comunicate în total dezacord cu realitățile Armatei. Folosește metode ceaușiste – adunări de blamare, telegrame de adeziune. A dat ordin ca în unitățile militare să se facă de trei ori, zilnic, apelul militarilor și să fie luate măsuri drastice împotriva celor care lipsesc, respectiv a celor care sunt acum la București. Nu a ordonat, până la această oră, nici o anchetă cu privire la participarea Armatei în Revoluție.

Căpitan Miulescu: Să fie analizată activitatea domnului general Militaru din perioada premergătoare trecerii sale în rezervă. Este

[402] *Forum studențesc*, Timișoara, nr. 3/1990, p. 12.

vorba de acțiuni antistatale, desfășurate în acea perioadă. Propun să se studieze de către guvern conținutul a două dosare, *Corbul 1* și *Corbul 2*. În acest scop, să fie audiat locotenent-colonelul Tănăsescu"[403].

În timpul discuțiilor, Gelu Voican comunica cu liderii CADA prin bilețele: „Stănculescu și Gușă rămân", propuneri pe care ofițerii le-au aprobat. În timpul transmisiei televizate, viceprim-ministrul a făcut un joc al inocenței, care a înfuriat pe multă lume – celebra replică „Sunt surprins". Iritați de atitudinea viceprim-ministrului, ziariștii au reacționat cu ironie: „Întrebarea finală care se pune au rostit-o militarii: «Vă veți putea reveni vreodată din această perplexitate, domnule Voican?»"[404].

Debarcarea lui Nicolae Militaru nu era un lucru facil. Om al Moscovei și principal partener de conspirație al lui Ion Iliescu, Militaru nu mai reprezenta Armata, dar îi reprezenta pe sovietici. Nu avem date despre conținutul numeroaselor întrevederi, între care unele fără asistență și traducător, cu ambasadorul URSS și reprezentanții sovietici ai comandamentului Tratatului de la Varșovia în România, dar nu putem ignora faptul că ministrul trădător avea acces la documentele cele mai secrete și că și-a compus o miniarhivă din dosarele privind agentura KGB și GRU în țara noastră. De câte ori au dat Rusia sau URSS o lovitură în România, printre primele acțiuni ale lor a fost preluarea unor arhive. În plus, este de subliniat că Nicolae Militaru nu a încetat diversiunile și tentativele criminale de a înscena și executa operațiuni militare de război civil și după decembrie 1989. Instabilitatea politică și violențele străzii, precum și apariția fenomenului contestatar în cadrul ministerului l-au făcut să încerce relansarea diversiunii cu teroriștii-securiști în mai multe ocazii din ianuarie și chiar februarie 1990. În *Raportul* nr. T/S 145 033 înaintat la 15 februarie 1990 către MApN, șeful UM 05595 București, colonel Stângaciu, arăta că în ziua de 13 februarie i s-a ordonat să pregătească un număr

[403] Nicolae Durac, *op. cit.*, p. 78.
[404] *Forum Studențesc*, nr. 3/1990, p. 12.

de 6 ABI, încadrate cu echipaje complete, și să se deplaseze la Televiziune pentru a înlocui blindatele Armatei aflate acolo în dispozitivul de apărare. Cunoscând felul în care fusese măcelărită echipa colonelului Trosca, prin aceeași manevră de chemare a ABI-urilor în fața dispozitivului cu blindate al MApN, colonelul Stângaciu – care era ofițer USLA, comandant de batalion, în decembrie 1989 – se va consulta, în jurul orei 16.15, cu locțiitorul tehnic maior George Amăriuței și împreună vor hotărî verificarea terenului. Ajuns la Televiziune, colonelul Stângaciu constată că „situația la TVRL este normală; la TVRL sunt 16 (șaisprezece) TAB care nu se retrag și că sunt suficiente mijloace pentru pază și apărare; nu se justifică aducerea celor 6 (șase) ABI care ar deranja (incita) personalul Televiziunii și populația din zonă"[405]. Întors la unitate în jurul orei 17.45, colonelul Stângaciu se va convinge, inclusiv din raportările subordonaților săi, că tocmai scăpaseră dintr-o nouă înscenare organizată de ministrul Nicolae Militaru. În finalul raportului său către MApN, șeful UM 05595 avea să consemneze:

„În urma acestei situații apar ca firești următoarele întrebări:

– De ce să intervenim noi la TVRL, când unitatea execută numai misiuni de pază și apărare a reprezentanțelor diplomatice, iar la TVRL nu avem nici un fel de competențe?

– În condițiile unei totale lipse de pregătire a echipelor improvizate (în special a trăgătorilor de la mitraliere și a șoferilor ABI) de ce s-a dorit expunerea nejustificată a unor efective din cadrul unității noastre?

– Date fiind primirea unor ordine asemănătoare în zilele de 23 și 25.12.1989, când puteau fi foarte multe victime în mod nejustificat și când numai spiritul de analiză și orientare al comandantului au evitat acest lucru, ne întrebăm în ce scop și cui a servit asemenea ordin?

---

[405] BIINI, *Acte și Documente...*, MApN, *Raportul comandantului UM 05595*, nr. T/S 145 033 din 15 februarie 1990 către MApN, p. 2.

– Având în vedere cele de mai sus vom fi puşi în situaţia de *a nu mai executa unele ordine primite*"[406].

Inclusiv această ultimă reacţie demonstrează situaţia gravă din Armată, generată de ordinele şi de acţiunile destabilizatoare ale lui Militaru. Momentul deciziei destituirii lui Nicolae Militaru a venit însă chiar în seara de 14 februarie 1990, când, la numai câteva ore de la întâlnirea cu ofiţerii din CADA, Nicolae Militaru s-a prezentat la Guvern. Audienţa la prim-ministru s-a perfectat prin cabinetele celor două instituţii. Militaru a venit la Petre Roman şi i-a predat un document care, după cum îşi aminteşte Petre Roman, se intitula: „Plan de militarizare a conducerii centrale şi locale pentru restabilirea ordinii", plan care propunea preluarea de facto a puterii la nivelul judeţelor şi ale principalelor instituţii ale statului de către Armată. Petre Roman a explodat, s-a dus la Ion Iliescu, i-a arătat documentul şi a cerut ferm destituirea acestuia. Este de menţionat că în dimineaţa zilei de 14 februarie, prim-ministrul a fost informat de generalul Caraman asupra apartenenţei lui Militaru la GRU:

„Petre Roman: Eu ştiu ce mi-a spus Caraman, din datele de bază, nu din minciuni: oamenii lor sunt Măgureanu, Pancea, care, din păcate, a fost numit secretar al CSAT, ai văzut documentul, Militaru şi Vasile Ionel. Ăştia erau oamenii pe care mi i-a menţionat Caraman.

AMS: Şi n-aveţi nici un tremolo când vă gândiţi că cineva i-a pus pe oamenii ăştia, unul secretar al Consiliului Suprem de Apărare, altul şeful MStM şi apoi consilierul preşedintelui?

PR: Mă rog, asta este. Şi din Armată mai erau pe listă. Mai erau Eftimescu, Logofătu...

AMS: Ăla pe care cineva l-a pus şef la Securitate. Mai erau Nicolescu, Pletos, Cheler....

PR: Cheler era, Dumnezeule, era chiar pe faţă. Trebuie să spun, pentru a fi corect, că am avut o foarte bună relaţie de colaborare cu Vasile Ionel şi una foarte proastă cu Marin Pancea"[407].

---

[406] *Ibidem*, p. 3.

[407] BIINI, *Interviuri...*, p. 65.

În aceeași zi, consilierul Ioan Talpeș se va prezenta la Ion Iliescu, la sediul CPUN (fosta cădire a Parlamentului), cu un raport detaliat asupra situației din Armată, cerând totodată îndepărtarea imediată a lui Militaru. Potrivit relatării proprii, Ion Iliescu l-a întrebat atunci: „Îți dai seama ce-mi ceri?" Era vorba de reacția previzibilă a Moscovei și de riscurile pe care și le asuma atunci Iliescu. Pus în situația de a alege între colegul său de conspirație și Armată, Ion Iliescu va alege Armata. Al doilea motiv a depins de coordonatele caracteriologice ale lui Ion Iliescu – Militaru îl expunea, reprezenta o dovadă publică a apartenenței grupului său la operațiunea sovietică, iar Ion Iliescu a știut întotdeauna să scape de prietenii incomozi. În al treilea rând, presa străină deja făcea aluzii transparente la posibilitatea declanșării unui puci și a instalării dictaturii militare. Nicolae Militaru, un individ primitiv, nu înțelegea că sistemul de control al Uniunii Sovietice asupra unei țări din sfera sa de influență se schimbase, că nu se mai apela la „doctrina Brejnev" întemeiată pe forța militară, ci pe subtile infiltrări politice la nivelul cel mai înalt. Pe scurt, Ion Iliescu era stânjenit de acțiunile brutale și de expunerea publică a lui Militaru, motiv pentru care l-a debarcat, nu fără o ușoară nostalgie. Eliberarea din funcție a lui Nicolae Militaru prin Decretul nr. 124 din 16 februarie 1990, art.1 a fost însoțită de un *Comunicat* al cărui conținut poate fi exprimat prin ceea ce Slavoj Zizek numește *Ostalgia*, în locul nostalgiei[408]. Ion Iliescu a simțit nevoia să aducă un omagiu colegului său de conspirație sovietică, aducând totodată încă o dovadă asupra autorului crimelor din perioada 22-27 decembrie 1989: „Generalul Nicolae Militaru a jucat un rol deosebit în desfășurarea revoluției din decembrie 1989. Până la înfrângerea rezistenței forțelor teroriste, adepte ale fostului regim de dictatură ceaușistă din România, *el a asigurat coordonarea și echilibrul operațiunilor militare* necesare înlăturării rezistenței acestor forțe"[409]. Coordonarea și „echilibrul" operațiunilor militare ordonate de Nicolae Militaru au băgat 942 de oameni nevinovați în mormânt.

---

[408] Slavoj Zizek, *Ați spus cumva totalitarism?* Ed. Curtea Veche, București, 2005, p. 107.
[409] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 29/sâmbătă, 17 februarie 1990, p. 4.

Renumit la conducerea Ministerului Apărării Naționale – funcție pe care a preluat-o în noaptea de 16 spre 17 februarie –, generalul Victor Atanasie Stănculescu va juca pe cartea Guvernului, fiind atras nu fără anumite interese și motivații personale spre cuplul Roman–Voican Voiculescu. Relația era foarte strânsă, Stănculescu făcând printre altele și o deplasare în Libia, de unde a adus plata unei datorii a statului libian de 100 de milioane de dolari, sumă importantă pentru programul guvernamental. Orientat mai demult spre Occident și având o relație privilegiată cu Serviciul de Informații Externe al Marii Britanii, celebrul MI6 (Military Intelligence 6) – al cărui agent a fost, conform Securității, generalul Stănculescu va profita de și va folosi CADA pentru epurarea Ministerului Apărării Naționale de ofițerii-agenți aduși de Militaru din rezervă și numiți pe funcțiile de conducere. Așa cum a stabilit Comisia senatorială pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, generalul Stănculescu a trecut în rezervă între 17 februarie 1990 și 30 aprilie 1991, 70 de generali și 2 500 de locotenent-colonei și colonei[410]. Marea majoritate s-a îndreptat către FSN și către publicația și, mai apoi, Partidul România Mare. Cert mai este și faptul că Stănculescu a intrat foarte repede într-un conflict de serviciu cu șeful MStM lăsat în funcție de Nicolae Militaru, generalul Vasile Ionel, pentru faptul că acesta îl „sărea", având o legătură directă, neregulamentară, cu Ion Iliescu. Stănculescu va întreba retoric Comisia „ce a existat așa de puternic, încât legătura dintre generalul Ionel și președinte a fost mai tare decât legătura dintre mine, ministru și președinte?"[411] Era legătura din complotul sovietic. A fost apoi conflictul cu generalul Pancea – alt individ documentat de DSS drept agent sovietic și numit de Militaru într-o funcție-cheie –, pe care Stănculescu l-a destituit la sfârșitul anului 1990: „Vreau să vă mai spun că în ziua de 30 decembrie 1990, aflând că o serie întreagă de informații ale Direcției de Informații din Armată pleacă către alte organisme de informare, ca să aibă prioritate în

[410] Arh. SR, *Stenograma nr. 203 din 31.10.1995, Audiere general Victor A. Stănculescu*, p. 24.
[411] *Ibidem*, p. 27.

informare, am schimbat pe șeful Direcției Informații, general Pancea, peste dorința generalului Ionel și peste alte dorințe. Și, la ora 04.00 dimineața, generalul Pancea este numit la Președinție, consilier, pe 4 ianuarie (1991). Și atunci întrebarea mea a fost: «Domnule comandant, de fapt, am zis Domnule președinte, dar nu am zis nici așa, cum e posibil ca acești oameni să fie scoși de mine, dar să fie luați acolo?»"[412] În interviul pe care mi l-a acordat generalul Stănculescu la data de 29 noiembrie 2004 – la Teatrul Național din București, unde eram director general adjunct –, el a furnizat informații substanțiale despre problemele grave de comandă de la nivelul superior al Armatei:

„Victor A. Stănculescu: Ăștia vor să șteargă urmele. Au vrut să mă și elimine de vreo trei ori. Mai întâi Militaru, apoi Vasile Ionel. Ăsta știți ce a fost?

AMS: Vă mai mirați? Nu știați că era din grup?

VAS: Văd că știți. Eu am cerut la ședința din 8 iunie '90, parcă, lui Roman, să plec de la minister, dar să plece și Vasile Ionel. Mai întâi a fost cu Militaru, când am anunțat eșarfa galbenă *(la elicopter*, n.a.)... am pus pe unul *(era vorba de maiorul Mugurel Florescu*, n.a.) să rupă partea galbenă de la un steag... și Militaru a dat ordin să ne doboare, deși se știa parola.

AMS: La plecarea de la Târgoviște.

VAS: După ce îl executasem pe Ceaușescu, Militaru a vrut să șteargă urmele.

AMS: Domnule general, nu vreau să discutăm procesul, e pierdere de timp.

VAS: A doua oară, când l-am trecut în rezervă pe Militaru, am trecut în rezervă și pe toți cei pe care îi adusese din rezervă în zilele alea. Deci, și pe Vasile Ionel. Când i-am pus pe listă pe toți ofițerii aduși de Militaru, l-am pus și pe Ionel. Și Iliescu a aprobat lista, fără Vasile Ionel, pe care l-a pus consilierul lui. Poftim!

AMS: Era în grup mai de mult.

---

[412] *Ibidem*, p. 32.

VAS: Așa, și a doua oară i-am spus lui Roman: «Eu plec de la Ministerul Apărării și trec la Industrie. Să plece și Vasile Ionel». Eu am plecat, el nu, și l-au făcut general de armată"[413].

Fenomenul CADA a involuat prin dezintegrare treptată și s-a compromis printr-o serie de ieșiri cu caracter politic sau revendicativ exagerat, nerealist. În timpul unei emisiuni la postul de televiziune OTV, colonelul Ion Bărbuță va mărturisi: „Spre sfârșitul anului 1990 i-am propus generalului Stănculescu, în subsolul Spitalului Militar, unde eram psiholog, împreună cu Octavian Chiriac *(alt ofițer CADA*, n.a.) i-am propus să dea o lovitură de stat militară. Generalul Stănculescu mi-a răspuns: «Mi-e frică, pentru că suntem nepregătiți și pentru că poporul român este sătul de dictaturi»". Substanța ideii de „democratizare a Armatei" se consumase.

MIȘCAREA IREDENTISTĂ DIN TRANSILVANIA
Tulburările etnice de la Târgu-Mureș (19-20 martie 1989)

Redeschiderea „Dosarului Trianon". Evenimentele din martie 1990 de la Târgu-Mureș au fost printre cele mai deformate mediatic și istoric în ultimii 15 ani. Dacă n-ar fi existat secvențele filmate și difuzate pe canalele de televiziune occidentale și apoi la noi, probabil că în timp s-ar fi putut afirma că n-au existat sau că au fost cu totul minore. Ca și alte evenimente violente, șocante, din această perioadă – manifestația și contramanifestația din 28-29 ianuarie, lichidarea fenomenului Piața Universității – incidentul a fost dezbătut și imprimat în amintire doar prin secvențialitatea sa mediată, care a ales instantaneul și fragmentul. Prin urmare, imaginea despre mișcarea iredentistă din Transilvania care s-a finalizat dramatic prin evenimentele violente de la Târgu-Mureș a rămas izolată într-o singură secvență: lovirea cu bestialitate a românului Mihăilă Cofariu de mai mulți agresori unguri,

[413] *Historia*, Anul VI, nr. 52, aprilie 2006, p. 75.

prezentată invers de către televiziunile occidentale. În realitate, la acel deznodământ dramatic s-a ajuns ca urmare a unei lungi perioade de pregătire, urmată de o insistentă căutare a situației conflictuale.

Grupurile iredentiste ale lobby-ului maghiar din Occident, intrate într-un raport de colaborare deschis cu administrația oficială a Ungariei, au proiectat o tentativă de segregare teritorială în Transilvania, prin redeschiderea internațională a „Dosarului Trianon". Cuplată la operațiunea sovietică de răsturnare a regimului Ceaușescu, dar relaționată strâns și cu Marile Puteri occidentale, Ungaria a pus în permanență pe agenda dialogurilor destinate sprijinului pentru democratizarea rapidă și refacerea economică, și problema încorporării Transilvaniei în spațiul său teritorial. Nu s-a pus problema unei intervenții militare, deoarece, așa cum a fost anunțat public ca urmare a tuturor întâlnirilor bilaterale și multilaterale între liderii URSS, Franței, Marii Britanii și Germaniei, problema numărul unu a liberalizării est-europene era reunificarea germană. Pentru acest țel a fost proclamat solemn *statu-quo*-ul teritorial. Este adevărat că, după prăbușirea URSS, Occidentul nu a mai respectat unele din promisiunile făcute, tot solemn, Kremlinului. În acest loc trebuie subliniat că politica externă ungară a fost întotdeauna mai pragmatică decât cea română. Ea a pus întotdeauna un preț scăzut pe promisiunile Marilor Puteri, în timp ce românii s-au sprijinit de prea multe ori *numai* pe acestea. Cum problema Transilvaniei nu putea fi deschisă atunci printr-un conflict militar, calea aleasă a fost provocarea unei crize etnice, care să profite de toate slăbiciunile statului român: o Putere provizorie debilă, complexată de trecutul ei comunist și prosovietic; o Armată dezorganizată, complexată de prima represiune ilegală dusă împotriva propriului popor, un serviciu secret destructurat și acuzat de terorism, o societate civilă inexistentă și o națiune total derutată. Prevalându-se de principiul democratic al separației puterilor, conducerea Ungariei s-a făcut că nu observă declarațiile și activitățile iredentiste, extremiste, nepermise de Constituție și de normele internaționale, ale Forumului Democratic Maghiar, angajat în campania electorală pentru alegerile

din 25 martie 1990. MDF va câștiga alegerile cu 165 de locuri în Parlament din 386[414].

Ecuația reală a mișcărilor iredentiste din Transilvania era formulată de forțele politice revizioniste din Ungaria, care foloseau în campania electorală mesajele iredentiste și exploatau din plin sprijinul extern venit de la puternicul lobby extremist occidental. Ele au exploatat înclinațiile separatiste ale unor lideri maghiari din România și au preluat, fără nici o pauză, întreaga campanie anti-Ceaușescu și anti-România dinainte de evenimentele din decembrie, pe care Cancelariile și presa occidentală o transformaseră în solidaritate și admirație pentru revoluția română, după 22 decembrie 1989. Acțiunea iredentistă din Transilvania a fost favorizată de abandonarea de către CFSN a problemei naționale, pornind de la ideea falsă că, odată cu eliberarea din comunism, problema care întreținea conflictul maghiaro-român de un mileniu – iredentismul maghiar – a dispărut. Fondul pe care s-au putut petrece evenimentele de la Târgu-Mureș a fost dispariția autorității statului, principală consecință a felului violent în care a fost înlăturat regimul Ceaușescu, a revoluției.

Atitudinea CFSN față de minorități. Noua putere a avut încă de la început o politică echilibrată și deschisă față de minoritatea maghiară, cooptându-i pe Laszlo Tökes și Domokos Geza în CFSN. În primul Comunicat al CFSN întocmit pe baza programului în 10 puncte al lui Dumitru Mazilu, la punctul 7 se prevedea: „Respectarea drepturilor și libertăților minorităților naționale și asigurarea deplinei lor egalități în drepturi cu românii". În Comunicatul CFSN din 25 decembrie 1989, citit la Radioteleviziune de Virgil Măgureanu, la ultimul paragraf se spunea: „Consensul național, conlucrarea forțelor creatoare ale țării, ale tuturor categoriilor sociale de orice naționalitate constituie condiția vitală și garanția înfăptuirii obiectivelor fundamentale ale procesului revoluționar în România"[415]. În Decretul-lege nr. 2

[414] *The reliable book of facts. Hungary '98*, Ed. Greger-Delacroix, Budapesta, 1998, p. 61.
[415] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 2, luni, 25 decembrie 1989, p. 2.

din 27 decembrie 1989, la punctul 10, se prevedea „respectarea drepturilor și libertăților minorităților naționale și asigurarea deplinei lor egalități în drepturi cu românii", iar la punctul 11 se prevedea „libertatea cultelor; garantarea liberei manifestări a credințelor religioase".

Este de precizat că în acest Decret-lege, primul act oficial prin care CFSN prelua puterea în stat, erau stabilite numele țării, forma de guvernământ (republică) și drapelul; nu se decreta nimic în privința suveranității, independenței și integrității teritoriale a statului. Probabil, o scăpare. Tot la 27 decembrie 1989, cu ocazia primei ședințe „în plen" a CFSN s-a stabilit alegerea lui Karoly Kiraly în funcția de vicepreședinte CFSN și de șef al Comisiei pentru minorități naționale. Această numire a unui minoritar maghiar într-o funcție atât de înaltă nu a primit niciodată vreo explicație. Karoly Kiraly nu participase la revoluție și nu avusese vreo activitate de disidență sau opoziție, în afara celei șovine, pentru care Consiliul Oamenilor Muncii de Naționalitate Maghiară, organizația comunistă a maghiarilor din România, l-a exclus, iar Ceaușescu l-a destituit din funcțiile de înalt demnitar comunist, între care și aceea de membru CPEx. S-a acreditat la un moment dat ipoteza că ar fi participat la o tentativă de asasinare a lui Ceaușescu la o vânătoare. Fostul președinte Emil Constantinescu îl plasează în categoria „proveniți din zona controlată de KGB–GRU"[416], ceea ce ar explica aducerea lui de către Ion Iliescu la conducerea provizorie a statului. Motivul mai plauzibil este însă acela al unei vechi legături între Ion Iliescu și Karoly Kiraly din perioada tinereții, când erau amândoi în conducerea UTM-ului. Ulterior, Karoly Kiraly a devenit principalul lider comunist al minorității maghiare, foarte ascultat și respectat de conaționalii săi. Trimis de Ceaușescu la conducerea unor întreprinderi din Ardeal, Kiraly nu făcea mai nimic, în afară de beții și „bisericuțe" șovine, prin care, sub acoperirea nemulțumirilor față de politica economică a lui Ceaușescu, se îndrepta spre iredentism.

În discursul de Anul Nou al președintelui CFSN, dat publicității la 3 ianuarie 1990, se afirma: „Dorim să creăm condiții optime pentru

[416] Emil Constantinescu, *op. cit.*, p. 206.

înlăturarea tuturor îngrădirilor, a tuturor surselor de tensiuni și neînțelegeri, pentru o conlucrare cu adevărat frățească între toate naționalitățile care conviețuiesc pe teritoriul României"[417]. Abia la 25 ianuarie 1990, Ion Iliescu va semnala public că în Transilvania se dezvoltă o acțiune iredentistă: „În ultimele zile, ni se semnalează multe fenomene îngrijorătoare din unele județe din Transilvania, privind tendința de separatism, care provoacă tensiune și conflict între cetățenii români și cei de naționalitate maghiară. Este păcat să se alimenteze asemenea tensiuni, după ce revoluția evidențiase interesul comun al românilor și al minorităților naționale la răsturnarea dictaturii, care a provocat numeroase nedreptăți și amărăciuni atât unora, cât și altora"[418]. Ion Iliescu nu făcea nici o legătură publică între aceste fenomene și numirea de către el a lui Kiraly în conducerea superioară a statului.

Formarea UDMR. Începând cu seara de 22 decembrie 1989, intelectuali maghiari din județele Cluj, Timiș și Mureș „au inițiat crearea organizațiilor politice proprii, iar la 25 decembrie s-a constituit, la București, *Comitetul Executiv Provizoriu* al UDMR (Uniunea Democrată a Maghiarilor din România), care a lansat un *Apel* pentru organizarea comunității maghiare la nivelul țării, ce susținea că scopul fundamental al Uniunii este «perpetuarea minorității maghiare din România, păstrarea tradițiilor limbii și culturii ei prin realizarea *autonomiei* în interiorul granițelor țării»"[419]. UDMR a avut ca origine fostul Consiliu al Oamenilor Muncii de Naționalitate Maghiară din România și l-a ales ca prim-președinte pe scriitorul Domokos Geza, fost membru supleant al CC al PCR. UDMR s-a reconstituit din mai multe mici partide politice și asociații neguvernamentale, formate exclusiv pe criteriul etnic, nu pe baza Decretului-lege din 31 decembrie 1989 privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice, ci pe baza vechii legi a

[417] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 1, miercuri, 3 ianuarie 1990, p. 1.
[418] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 16, sâmbătă, 27 ianuarie 1990, p. 3. (*Discursul președintelui CFSN la Radioteleviziunea Română Liberă.)*
[419] Stan Stoica, *Dicționarul partidelor politice din România (1989–2003)*, Ed. Meronia, București, 2003, p. 83.

fundațiilor și asociațiilor din 1921. Georgiana-Margareta Scurtu a subliniat o particularitate a programului: „În platforma sa program se arată că Uniunea «este *coaliția* diferitelor organizații autonome locale și de grup ale maghiarilor din România, menită să le apere interesele, asigurând la nivel național reprezentarea minorității naționale din România, centralizând și impulsionând diferite forme ale autoorganizării sociale»"[420]. Nu întâmplător am subliniat cuvântul *coaliție*. În lucrarea cu caracter enciclopedic *Partide Politice*, întocmită pe baza datelor furnizate de partide, UDMR se prezintă ca fiind compusă din 6 asociații neguvernamentale și 3 partide: Partidul Creștin Democrat Maghiar din România (RMDE), Partidul Micilor Proprietari Agricoli (Kisgazda Part), Uniunea Organizațiilor de Tineret Maghiare (MISSZ)[421]. UDMR va fi întotdeauna, din punctul de vedere juridic și electoral, o „coaliție" compusă din partide și asociații cu personalitate juridică distinctă, sedii, lideri și programe bine individualizate, motiv pentru care **pătrunderile sale în toate Parlamentele României din 1990 și până astăzi s-au făcut ilegal**, prin încălcarea prevederilor legilor electorale care stabileau procentul de 8% pentru coaliții. Această situație ilegală a fost și este posibilă cu ajutorul slăbiciunilor Justiției române și a lașității partidelor politice, cu toate că formațiunea de coaliție CDR-2000, de exemplu, constituită din 5 partide (PNȚ-cd, UFD, ANCD, FER și Partidul Moldovenilor) și 6 formațiuni civice, va fi eliminată din Parlament pe același criteriu al neîndeplinirii procentelor stabilite de legea electorală pentru coaliții! Singurul partid care a atras atenția asupra ilegalității prezenței UDMR în Parlamentul României a fost Uniunea Forțelor de Dreapta (UFD), dar vocea sa a rămas mult timp izolată. Ulterior, subiectul a fost preluat de Partidul România Mare, dar care, fiind acuzat constant de extremism naționalist, nu a reușit nici el să provoace o cercetare parlamentară sau juridică asupra cazului. „Încă de la constituirea sa, UDMR a cultivat echivocul: nu era partid politic, dar revendica, prin programul său, prezentarea de candidaturi proprii

[420] Georgiana-Margareta Scurtu, *Pluripartidismul în România (decembrie 1989–mai 1990)* în *Clio 1989*, Institutul Revoluției Române din Decembrie, București, 2005, p. 141.
[421] *România. Partide Politice*, Agenția Națională de Presă–Rompres, București, 1993, p. 147.

pentru alegerile parlamentare, cât şi pentru puterile locale, aspect specific numai partidelor politice"[422].

Declanşarea tulburărilor etnice în Transilvania. Trebuie subliniat de la început că în marea majoritate a localităţilor transilvănene, eliberarea de sub regimul comunist nu a fost însoţită de conflicte etnice. Români, maghiari şi germani s-au adunat la primării sau la Consiliile Judeţene şi au format în bună înţelegere organizaţiile locale ale FSN. Probleme au fost în localităţile vizate de diversiunea internaţională pregătită pentru răsturnarea lui Nicolae Ceauşescu. Reamintim că primul semnal mediatic dat în legătură cu evenimentele de la Timişoara a aparţinut Agenţiei sovietice TASS, care a afirmat că ceea ce se petrece în România (incidentele de la Timişoara din 16 decembrie 1989) este o revoltă a minorităţii maghiare.

Cercetările făcute de Poliţie şi Procuratură au stabilit că, sub acoperirea unor violenţe îndreptate împotriva exponenţilor fostului regim, s-a desfăşurat un plan de distrugere sistematică a autorităţii statului român în acel judeţ. „În dosarul nr. 116/P/1990 s-au efectuat cercetări în legătură cu vătămarea corporală gravă la 22.12.1989 a şefului postului de poliţie Căpâlniţa, judeţul Harghita, plutonierul Coprean Alexandru, a cărui viaţă a fost salvată de preotul catolic şi de medicul din comună. Dosarul a fost declinat aceluiaşi Parchet judeţean Harghita. Victima agresiunii pretinde că persoanele care au năvălit peste el în apartament, prin spargerea uşii cu topoarele, s-au exprimat că «S-a terminat cu autorităţile române!»"[423] Procesul a demonstrat că poliţistul agresat nu fusese făptuitorul vreunor abuzuri care să fi provocat o răzbunare pentru cauze penale. Prin dosarul nr. 109/P/1990 „au fost trimişi în judecată trei inculpaţi, în stare de arest (Ilyes Istvan + 2) pentru uciderea în apartamentul său, la 22.12. 1989, a şefului postului de poliţie Zetea, judeţul Harghita – plutonier Dănăilă Gabi,

---

[422] *Ibidem*.

[423] Curtea Supremă de Justiţie, Parchetul General al României, *Sinteza aspectelor rezultate din anchetele efectuate de Parchetul Militar, în perioada 1990–1994, în cauzele privind evenimentele din decembrie 1989*, p. 207.

prin împușcare cu propria sa armă de care a fost deposedat, prin înjunghiere și lovire la cap cu un grătar metalic. Cauza a fost cercetată de Parchetul Militar, deoarece autorii și alți 7 inculpați trimiși, de asemenea, în judecată, au distrus toate documentele și bunurile din postul de Poliție"[424]. În timpul urmăririi penale inculpații nu au putut explica motivul distrugerii tuturor documentelor și a instalațiilor de comunicații.

Raportul Serviciului Român de Informații a identificat trei tipuri de acțiuni:

„1. **Incitările fulminante** la care au recurs permanent, începând cu mitingurile ad-hoc organizate în piețele din principalele orașe, unele persoane autohtone de naționalitate maghiară recunoscute pentru concepțiile lor extremiste. S-au remarcat prin virulența inițiativelor de acest gen, inginerul BENKO ALEXANDRU – la Miercurea Ciuc, profesorul KATONA ADAM – la Odorheiu Secuiesc, funcționarii FERENC EMERIC și BENEDEK JOZSEF – la Gheorghieni și alții, care au folosit în scopul menționat inclusiv instalații de sonorizare. Pe fondul unor asemenea instigări, în rândul participanților s-au scandat lozinci cu caracter naționalist-iredentist și antiromânesc de genul: «Moarte valahilor!», «Horthy-Horthy!», «Ardealul la Ungaria», «Acum ori niciodată» și altele. De asemenea, s-au cristalizat anumite grupuri la care s-au antrenat preponderent elemente cu antecedente penale ori aflate sub efectul consumului exagerat de alcool și care s-au deplasat la sediile organelor fostului Minister de Interne, recurgând la violențe asupra unor cadre, la devastarea și chiar incendierea unor astfel de clădiri.

2. **Participarea activă** în procesul derulării evenimentelor a unor persoane de naționalitate maghiară, îndeosebi tineri, din categoria celor *stabilite în condiții ilegale în Ungaria, revenite în țară* – prin diferite filiere – în perioada premergătoare acestora. Erau bine cunoscute la momentul respectiv demersurile insistente ale statului ungar de a restitui României o parte cât mai însemnată a cetățenilor români cu

[424] *Ibidem.*

un asemenea statut, în legătură cu care existau date că au fost pregătiți pentru a desfășura acțiuni antiromânești la întoarcerea în țară, precum și creșterea evidentă a numărului de tentative de trecere frauduloasă a frontierei româno-ungare, în ambele sensuri. Deși până în prezent nu se cunoaște cu suficientă exactitate numărul persoanelor din această categorie implicate în derularea evenimentelor din județul Harghita, este stabilită participarea nemijlocită a unora dintre ei mai ales în acele locuri în care s-au desfășurat acțiuni violente, unde s-au aflat printre principalii inițiatori și instigatori.

3. **Influențe exercitate și chiar implicarea directă în desfășurarea evenimentelor a unor cetățeni străini**, îndeosebi unguri, ori români cu domiciliul în străinătate, prezenți în zonă în acea perioadă. Relevantă în acest sens este apariția neașteptată în județul Harghita a cetățeanului român cu reședința în Germania, KOSZTA ISTVAN (intrat în țară la data de 16 decembrie 1989 și care, în ziua de 22 decembrie 1989 a participat activ la coordonarea și desfășurarea manifestațiilor la Miercurea Ciuc, ajungând chiar să fie ales în primul Consiliu Județean provizoriu. Cu câteva luni în urmă acesta avertizase o legătură a sa din Miercurea Ciuc cu privire la iminența căderii regimului comunist în România)"[425].

La începutul lunii ianuarie 1990, conducerea Ministerului Apărării este informată direct de comandanți ai unor unități din Ardeal – Direcția CI fiind dezorganizată –, asupra activității grupurilor de inițiativă formate din intelectuali maghiari având drept scop secesiunea unei părți din Transilvania. Direcția de Informații a Armatei constituie o grupă informativă pe care o deplasează în Ardeal și o instalează în incinta unei unități militare de vânători de munte. Grupa era dotată și cu aparatură audio-video. Iată o notă informativă primită la MApN în legătură cu subiectul nostru:

---

[425] Arh. SR, *Punct de vedere preliminar al Serviciului Român de Informații privind evenimentele din decembrie 1989. Raport Decembrie '89, Județul Harghita*, pp. 2-3.

NOTĂ

16.30. Colonel CIUTĂ **03.01.1990**

Apostilă *(creion roşu): 17.05. Transmis în scris la gl. col. Ionel Vasile.*

Din informaţii primite de el rezultă că

1. Trei maghiari – DALI ŞANDOR – dir. Teatru Sf. Gheorghe
   – VEREŞ DANIEL – secretar literar Teatrul Sf. Gheorghe
   – SILVESTER LAJOS – ziarist local

întocmesc un **memorandum** de alipire a Ardealului la R. Ungară.

   – KONY ADAM – profesor Geografie şi
   – VEREŞ CAROLY – profesor Filozofie

întocmesc o **platformă-program** pentru a o supune Uniunii Naţionale Maghiare prin care cer alipirea Ardealului la R. Ungară.

2. Foarte multe cereri de paşapoarte pentru plecare definitivă în R.U. *(Republica Ungară,* n.a.), RFG şi Austria.
3. Toată aparatura Securităţii din Sf. Gheorghe şi Tg. Secuiesc este distrusă complet.
4. La Covasna – aparatura este intactă.
5. În perioada 24-26.12.89 toţi ofiţerii de Securitate au fost înregistraţi pe casete video de către o persoană din Consiliul local ales (Sf. Gheorghe) împreună cu col. CRISTEA de la G.P. (*Gărzile Patriotice*, n.a.)

   – s-a ordonat col. CIUTĂ ca împreună cu militari să ridice caseta[426].

La ora 20.00 a aceleiaşi zile, un maior din Sfântu Gheorghe raporta comandantului Armatei 1 că „a recuperat caseta cu of(iţerii) de Securitate filmaţi şi cercetează cine a dat aprobarea"[427]. Aprobarea era dată de preşedintele Consiliului local, constituit din maghiari.

---

[426] BIINI, *Acte şi Documente...*, MApN, *Documentarul comandantului Armatei 1, gen. Voinea,* p. 166.

[427] *Ibidem.*

În acest loc ne oprim pentru o scurtă analiză. Informațiile furnizate de SRI și de MApN, din care noi am ales doar câteva, doresc să ilustreze teza conform căreia operațiunea de război neconvențional declanșată împotriva României comuniste pentru răsturnarea regimului a avut din partea maghiară și o componentă distinctă, de provocare a unor tulburări etnice, segregaționiste în România democratică, astfel că activitățile extremist-revizioniste au avut o continuitate. Asta presupune un plan. Acțiunile au fost pregătite înainte de decembrie 1989 și desfășurate potrivit unui plan care folosea dezordinea previzibilă a statului român comunist și contribuia direct la distrugerea autorității statale în Transilvania. Probele existente atât la Comisia senatorială pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, cât și la Comisia pentru cercetarea evenimentelor de la Târgu-Mureș demonstrează acest lucru. Aici nu mai este vorba de diversiuni aruncate de Securitate pentru a se salva sau pentru a se reînființa, pentru a-și arăta utilitatea și profesionalismul. Este vorba de un fenomen real, bine definit. Sentimentul sau imaginea proiectată voit că „problema națională" și acțiunea de „rupere a Transilvaniei din trupul Țării Mamă" sunt niște făcături ale regimului „naționalist" al lui Ceaușescu au apărut firesc în rândul unor intelectuali. Pe de o parte, știau că poporul român, prin lipsa de conștiință politică, era cam „vegetal", iar pe de altă parte ura împotriva celorlalți intelectuali – „naționaliștii", „colaboraționiștii", Barbu, Păunescu, Vadim și alții – îi făcea să creadă că totul este propagandă. Nu era. Problema era serioasă, așa cum a fost la toate cotiturile istorice, și doar exagerările encomiastice și modalitățile uneori caraghioase de a apăra principiile suveranității, independenței și integrității teritoriale aparțineau propagandei. Fondul era însă real. Pe acela nu l-a apărat nimeni, toți crezând că îl apără Ceaușescu împreună cu partidul, cu Securitatea și cu Armata. Deziluzie totală.

Ceea ce nu se spune este că toate acele acțiuni planificate de extremiștii unguri au beneficiat din plin de naivitatea, iresponsabilitatea și prostia românilor, de la ultimul funcționar din Miercurea Ciuc și până la șeful CFSN, care au crezut că, scăpând de Ceaușescu și de partidul comunist, au scăpat și de responsabilitatea pentru suveranitatea,

independența și integritatea teritorială ale țării, ca fiind ale lui Ceaușescu, nu ale lor. Fenomenul de abandon al statului de către suprastructura sa a fost înregistrat la poporul român de mai multe ori în istorie. Reamintesc aici informațiile furnizate de liderii comunității evreiești din București, în frunte cu șef-rabinul Alexandru Șafran, conform căreia întreaga administrație centrală a statului, inclusiv prim-ministrul, se adresa imediat după 23 august 1944 comunității evreiești pentru aprobarea unor decizii și hotărâri de stat, pe ideea că aceștia au preluat conducerea țării, nu sovieticii[428]. Când citim lucrurile astea acum, ne facem cruce, dar ele se constituie ca parte dintr-o mentalitate studiată de sociologi, inclusiv pe date istorice, pentru că am mai făcut figura asta și în timpul ocupației germane din Primul Război Mondial. De fiecare dată însă, au existat niște oameni care au rezistat, care n-au scăpat din vedere problema națională și suveranitatea statului, fie că a fost vorba de Ionel Brătianu sau de luptătorii din munți. Prin urmare, dincolo de informațiile pe care le primeau Ministerul Apărării și „Consiliul Siguranței Naționale" (fosta Securitate) despre acțiunea iredentistă din Transilvania, se manifesta și cunoscutul fenomen de reflux tipic românesc: când simte că este înșelat, românul orbește. Apoi contraatacă violent. Asta s-a întâmplat în Transilvania din februarie 1990 și până prin 2000, când se înregistrează ultimul vot „naționalist", acordat masiv de tineretul bănățean și transilvănean Partidului România Mare.

Începând din după-amiaza de 22 decembrie 1989, toate instituțiile și obiectivele importante ale municipiului Târgu-Mureș erau sub controlul Armatei, în virtutea ordinului dat de ministrul Apărării, general Victor A. Stănculescu, transmis prin Nota telefonică nr. 39 (fraza a doua). În seara de 23 decembrie forțele militare decid, la cererea cetățenilor, redeschiderea Primăriei și organizarea condițiilor tehnice pentru constituirea Consiliului Municipal al FSN. În acea noapte au fost aleși 37 de membri, între care 5 ofițeri, iar în funcția de

[428] Vezi Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 3. „Cele trei dictaturi", Ed. RAO, București, 2003, p. 584.

președinte a fost ales colonelul inginer Ioan Judea. Vicepreședintele său a fost ales Magyari Dezsö, din comunitatea maghiară. Între timp, se constituie și Consiliul Județean Mureș al CFSN, în fruntea căruia este numit Karoly Kiraly, avându-l ca vicepreședinte pe Kincses Elöd. Începând cu ziua de 24 decembrie în municipiul Târgu-Mureș se petrec mai multe evenimente legate de ceea ce am numit „fenomenul terorist", care însă a fost perceput de militarii garnizoanei drept provocări. Motivul pentru care au interpretat incidentele drept provocări era felul în care se petreceau: grupuri mici de români și țigani provenind din lumea interlopă, 5-6 persoane, de regulă în stare de ebrietate, ieșeau din întuneric și îi insultau pe militarii din barajele rutiere sau din dispozitivele de pază ale unor instituții. În câteva cazuri au aruncat cu pietre și sticle goale. Hărțuielile continuau până se producea o reacție – pornirea motoarelor la blindate, somații, focuri de avertisment. La câteva minute după ei, de locul respectiv se apropia un grup de tineri maghiari, condus de un lider al organizației etnice din localitățile respective – fenomenul se petrecea identic în mai multe localități –, însoțit de o echipă de jurnaliști maghiari sau occidentali. Incidentul era transformat într-o știre de presă, uneori însoțită de imagini, care se transmitea în aceeași seară sau în ziua următoare în presa din Ungaria. Agențiile de presă occidentale preluau informația, în al cărei conținut se afla o singură idee: „În Transilvania, autoritățile române au militarizat zona și amenință (uneori și atacă) minoritatea maghiară de 2,5 milioane de suflete!" Aceste știri erau însoțite de imagini cu coloane militare sau cu blindate staționate, filmate în perioada 21-23 decembrie 1989, în alte locații și, bineînțeles, cu alte misiuni. În comuna Band, cu populație majoritar maghiară, un grup a preluat conducerea localității și a început să exercite presiuni asupra familiilor de români pentru a părăsi localitatea. Aceștia din urmă s-au baricadat în case, iar unii dintre ei, încercând să ia legătura telefonică spre București, au fost împiedicați violent. În noaptea de 29 decembrie 1989 a fost simulată incendierea unei case, după care vicepreședintele CJFSN Kincses Elod a solicitat garnizoanei Târgu-Mureș să deplaseze o companie de blindate pentru „a despresura comitetul

sătesc al FSN de grupuri de români care fac măcel". Comandantul militar al garnizoanei are inspirația să permită unui ofițer îmbrăcat în civil să se deplaseze voluntar cu un autoturism proprietate personală și să constate că în comuna Band era relativ calm, iar Armata era așteptată de o puternică echipă a televiziunii maghiare, a Agenției Reuters și a unor cotidiene finlandeze. Anunțându-l pe Kincses Elod că nu va trimite trupele cerute, Ioan Judea va constata cu surprindere că numai după câteva minute este sunat de la București de ministrul Militaru, care îi spune că „aici, la Consiliul Provizoriu al Frontului Salvării Naționale, se discută că la Band este război civil – armata trage în manifestanți!"

Separatiștii maghiari postați la conducerea CJFSN Târgu-Mureș, în frunte cu Karoly Kiraly și Kincses Elod, s-au constituit în grup de inițiativă pentru întocmirea unui memorandum privind reînființarea Regiunii Autonome Maghiare cu capitala la Târgu-Mureș. Precizăm că până în 1965, Karoly Kiraly fusese prim-secretar UTM al Regiunii Autonome Maghiare și membru al CC al UTM, alături de Ion Iliescu. Chemat de Ion Iliescu la București, fostul său coleg și prieten din anii UTM-ismului aduce cu el memorandumul în limba maghiară și în limba română. El îi va prezenta șefului CFSN documentul, iar acesta îl va aproba verbal. Probabil că separatiștii maghiari i-au pus la dispoziție o traducere ameliorată, lipsită de formulările extremiste de textului în limba maghiară, pe care oricum nu stătea nimeni atunci să-l traducă. Liderii UDMR și extremiștii din teritoriu vor aplica această metodă a traducerilor diferite și în anii viitori, creând confuzie în rândul românilor și ambiții periculoase în mintea maghiarilor. Este dincolo de logica noastră și de bunul-simț a crede că Ion Iliescu, Ana Blandiana sau Doina Cornea au știut cu ce se ocupă și ce urmărește agentul sovietic pe care Ion Iliescu l-a numit în trei funcții de conducere ale statului, pentru care Ana Blandiana și Doina Cornea pledau în timpul ședinței din 27 decembrie. Ion Iliescu a propus o singură persoană, pe același Kiraly, Ana Blandiana a avut o singură propunere – drepturile minorităților, iar Doina Cornea a avut și ea o singură propunere – reînființarea Bisericii greco-catolice. Probabil că imaginea falsă creată de posturile de radio străine despre importanța cazului

Tökes și a „revoltei minorității maghiare" de la Timișoara a influențat sentimentele celor două doamne. După dezorganizarea rapidă și eficientă a Miliției în Transilvania, separatiștii au orientat acțiunea lor împotriva Armatei, tema principală fiind „militarizarea", acuzație transmisă zilnic prin corespondenții presei străine sau preluată de la Televiziunea din Budapesta. Timp de două luni și jumătate, știrile despre militarizarea Transilvaniei pentru a masacra minoritatea maghiară s-au combinat cu știrile privind mișcările intelectualității maghiare pentru obținerea dreptului de a înființa școli separate, de a-i separa pe elevii și pe studenții maghiari de cei români și de a inscripționa orice enunț public în limba maghiară.

În același timp, pornind radiant de la Târgu-Mureș, folosind drept vehicul legal declarațiile lui Ion Iliescu privind constituirea și apoi lărgirea consiliilor locale ale FSN, precum și declarația privind dreptul organizațiilor de a schimba conducerile instituțiilor, liderii UDMR au pornit o operație de epurare etnică a consiliilor locale provizorii înființate în 22 și 23 decembrie, cum se spune, „în focul revoluției". Fericiți de faptul că a căzut regimul comunist, dar și uniți împotriva „teroriștilor", maghiarii și românii de rând nu își puneau probleme etnice în acele prime zile, fiind solidari în fața unui eveniment care se desfășura violent și rapid, la televizor. În felul acesta, consiliile locale FSN ad-hoc s-au constituit pe criteriul solidarității. În Târgu-Mureș, Consiliul Municipal s-a format cu un caracter preponderent „tehnic", axat exclusiv pe problemele de aprovizionare și asigurare a serviciilor publice. Conlucrarea perfectă între președintele Judea și vicepreședintele Magyari se transmitea pe noua ierarhie în jos, fără nici o piedică etnică. Cu toate acestea, în ziua de 26 decembrie 1989 Karoly Kiraly publica următorul anunț:

Precizări în legătură cu constituirea consiliilor județene, municipale, orășenești, comunale și din unități ale Frontului Salvării Naționale

Întrucât s-au ridicat obiecțiuni privind componența acestor comisii, se precizează:

Consiliile locale ale Frontului Salvării Naţionale au caracter provizoriu, membrii componenţi pot fi revocaţi în baza hotărârii obştii.

Membrii consiliilor judeţene, municipale, orăşeneşti, comunale şi din unităţi, în legătură cu care s-au ridicat obiecţiuni, nebucurându-se de încrederea cetăţenilor din rândul cărora fac parte, se vor pune în discuţia întregii colectivităţi unde lucrează.

Se va discuta în prezenţa celui în cauză şi se vor adopta hotărârile de menţinere sau de revocare. În cazul în care s-a hotărât revocarea, se va face altă propunere, se va decide cu majoritate de voturi, dar nu mai puţin de 50% din numărul salariaţilor sau al locuitorilor din sat, cartier etc.

Cei care au întrunit adeziunea oamenilor vor fi reprezentanţi de drept în consiliul respectiv al colectivităţii.

Adunările de deliberare cu privire la cei în legătură cu care s-au ridicat obiecţiuni se vor desfăşura până la data de 1 ianuarie 1990.

Cu privire la componenţa Consiliului Judeţean se vor ţine adunările generale de rediscutare a componenţilor acestuia în fiecare unitate.

Lista nominală a celor aleşi urmează să fie înaintată în data de 3 ianuarie 1990.

Preşedintele Consiliului Judeţean,
Kiraly Karoly

Acest document a declanşat conflictele în organizaţiile FSN din judeţul Mureş, fiind contestaţi românii care ocupaseră funcţii în administraţie şi în structurile politice, precum şi colegii lor maghiari, sub acuzaţia de colaborationism. Magyari Dezsö a fost înlocuit. Cum „revoluţionarii" erau în majoritate maghiari, ca urmare a incitărilor, dar şi, pregătirilor făcute din timp pentru diversiunea etnică din Transilvania, schimbarea componenţei organizaţiilor CFSN din teritoriu a avut şi un impact etnic. Printre revendicările centrale era şi eliminarea militarilor din structurile provizorii de conducere. Aceste

manevre au folosit din plin autoritatea pe care o acorda CFSN central din București lui Karoly Kiraly. Acesta era – să nu uităm – vicepreședinte al Biroului Executiv al CFSN, unul dintre adjuncții șefului provizoriu al statului!

Lipsiți de orice protecție din partea statului și abandonați de autoritatea centrală, românii din marile centre urbane ale Transilvaniei au început să se organizeze singuri. Mai peste tot, această organizare s-a făcut în jurul reprezentanților Armatei din CFSN-uri sau chiar a unităților militare. Cei excluși pe criterii politice, inclusiv foștii activiști de partid, au denunțat epurarea etnică și, preluând tema națională sub forma pericolului pierderii Transilvaniei, au trecut la contraatac. Așa avea să apară Uniunea Culturală „Vatra Românească". Importanța și forța ei au crescut rapid, ca urmare a publicării în presă a manifestului organizației UDMR – Mureș:

Aici și acum (Itt es most)

1. Separarea învățământului de la grădiniță până la universitate.
2. Separarea instituțiilor de cultură și științifice.
3. Limba maghiară, limbă oficială în toate localitățile unde ungurii sunt majoritari.
4. Scrierea bilingvă a denumirilor localităților și a reclamelor unde locuiesc peste 10% unguri.
5. Preluarea în administrație și folosință separată a tuturor imobilelor construite în perioada dominației austro-ungare.
6. Alegerea sau numirea în organele puterii politice legiuitoare, executive și judecătorești a cadrelor conducătoare în raport cu proporția minorităților maghiare; conducătorii acestor colective să cunoască limba maghiară, vorbit și scris.
7. Instituirea Ministerului Minorităților cu toată rețeaua de subordonare până la localități, unde locuiesc unguri.

Acest document, cunoscut și cu denumirea „Cele 7 porunci ale conducerii maghiare", a fost multiplicat și răspândit în județ sub formă de manifest. La incitarea maghiarilor și a românilor au contribuit și

emisiunile posturilor de radio și televiziune din Ungaria, care preluau mesajele iredentiste ale emigrației maghiare fără a face disocieri explicite față de poziția oficială a statului. Nu e vorbă că și campania electorală din Ungaria, cu zgomotul ei specific, amplifica aceste mesaje.

La 8 februarie 1990 se constituie Uniunea Națională „Vatra Românească", organizație care consemna în *Statutul* ei „repunerea în drepturi a adevăratelor valori naționale românești, conviețuirea în bună înțelegere cu minoritățile, respectarea identității naționale și afirmarea, pentru binele patriei comune, a tuturor locuitorilor". Uniunea Națională „Vatra Românească" era în realitate o organizație de apărare civilă a românilor din Transilvania, în contextul distrugerii autorității statului național unitar în Transilvania și abandonării lor de către noua conducere de la București: „Deplina maghiarizare a zonei central-estice a Transilvaniei era primul obiectiv în planul ce viza distrugerea Statului național unitar român și alipirea unor părți ale lui la Ungaria. Planul nu a reușit datorită reacției de autoapărare a românilor din zonele cele mai periclitate; aceștia au fost primii care și-au dat seama ce se pregătește, *și-au dat seama că, practic, sunt părăsiți de Guvernul român* și, de aceea, singura salvare este propria rezistență. Această credință a făcut ca la Târgu-Mureș să se înființeze, la 8 februarie 1990, Uniunea națională «Vatra Românească»"[429]. Contrar campaniilor reciproce de denigrare, care nu se opresc nici astăzi, „Vatra Românească" și UDMR–Târgu-Mureș au stabilit încă din 10 februarie 1990 o colaborare pentru a împiedica escaladarea tensiunii din zonă și au făcut public schimbul de scrisori, în care se convenea, printre altele, ca „atât Uniunea «Vatra Românească» cât și Uniunea Democrată a Maghiarilor din România să se abțină de a provoca, sub o formă sau alta, unele acțiuni care ar lovi în mândria și în demnitatea națională, fie română, fie maghiară"[430]. Din păcate, după numai câteva zile,

---

[429] Petre Țurlea, *UDMR și societatea românească*, Ed. România pur și simplu, București, 2003, p. 9.

[430] *Cuvântul liber*, Târgu-Mureș, 10 februarie 1990, p. 1. (*Apelul Uniunii „Vatra Românească" către Uniunea Democrată Maghiară din România de la Adunarea din 8 februarie 1990.)*

UDMR încalcă înțelegerea cu „Vatra", adresându-se direct CFSN, unde vicepreședinte era Karoly Kiraly, și Ministerului Învățământului, unde ministru adjunct era Palfalvi Attila. Acesta, în înțelegere cu vicepreședintele CFSN din județul Mureș, făcuseră încă de la începutul lunii februarie o diversiune grosolană, informând greșit București și producând un ordin al Ministerului Învățământului, semnat de ministrul iresponsabil de atunci, profesorul Mihai Șora, prin care clasele cu predare în limba română de la Liceul Bolyai erau mutate în localul Institutului de subingineri din oraș, local ocupat deja. Practic, ministrul și adjunctul său îi aruncau pe elevii români în stradă. Descoperirea jocului dublu făcut de UDMR și mai ales identificarea autorităților de la București drept autoare a unui abandon a românilor din Transilvania au reprezentat atmosfera de fond a violențelor care au izbucnit în martie. La începutul lunii februarie, un grup de intelectuali transilvăneni, între care Corneliu Coposu și Raol Șerban, i-au trimis lui Ion Iliescu și Petre Roman o scrisoare în care prezentau o poziție comună în privința problemei minorităților și protestau împotriva tendințelor de separatism din Ardeal. Ei cereau explicit „să nu fie acceptată ideea – apărută deja – a reînființării Universității de limbă maghiară la Cluj, creație utopică a guvernului Groza"[431].

La 15 martie, zi în care se sărbătorea în Ungaria începutul revoluției din 1848, pătrund în Transilvania și în Banat peste 10 000 de turiști maghiari, care vor fi dirijați de lideri UDMR astfel: „peste 7 000 la Satu Mare, peste 3 000 pe direcția Oradea, Cluj, Târgu-Mureș, Harghita, Covasna și o parte spre Timișoara și Arad"[432]. Manifestația a încălcat prevederile legale și s-a transformat într-o manifestație antiromânească. Echipe ale Ministerului Apărării au înregistrat (și ulterior difuzat) imaginile care atestă caracterul iredentist, fascist al acelei manifestații, la care s-a scandat: „Horthy, Horthy!", „Ardealul la Ungaria!", „Moarte românilor!" A doua zi se înregistrează un incident la o farmacie din Târgu-Mureș, unde firma în limba română a

[431] *Renașterea*, Anul II, nr. 4, 9 februarie 1990, p. 2.
[432] Ioan Judea, *Târgu-Mureș. Cumpăna lui martie*, Ed. Tipomur, Târgu-Mureș, 1991, p. 78.

fost înlocuită cu una în limba maghiară. Aproximativ 300 de cetățeni au protestat, apoi, ca urmare a unor lozinci incitatoare afișate în balcoanele unui bloc din apropiere, numărul lor crește la 1 000. La ora 22.30, un autoturism Trabant, condus de un maghiar aflat în stare de ebrietate, însoțit de soția sa românca și de o rudă, tot român, intră în viteză în masa de manifestanți, rănind 14 persoane. La ora 23.00, Karoly Kiraly sună de la București la Târgu-Mureș și ordonă forțelor militare din oraș să intervină, pretinzând că are aprobarea lui Ion Iliescu. Acesta va nega ulterior existența aprobării. În acele zile și nopți, statuile lui Avram Iancu și Nicolae Bălcescu din județ sunt profanate. Între 17 și 19 martie 1990, în mai multe orașe din Transilvania apar manifeste care cer reînființarea Regiunii Autonome Maghiare, structură teritorială înființată arbitrar de Stalin pentru a menține sub control România, prin șantajul în problema națională. Activiștii Uniunii „Vatra Românească" fac legătura între aceste manifeste (SRI a depistat ulterior că proveneau din străinătate) și calitatea de prim-secretar UTC al Regiunii Autonome Maghiare pe care o avusese Karoly Kiraly.

Raportul Comisiei de anchetă asupra cazului Târgu-Mureș. Raportul întocmit de comisia parlamentară a fost îndelung contestat de naționaliști și complet ignorat de instituțiile și agențiile de presă internaționale. La o analiză distanțată de evenimente, Raportul se prezintă ca o încercare penibilă de a aplana conflictul politic din interiorul legislativului între partidele naționaliste și UDMR, căutând totodată să prezinte o imagine de echilibru și imparțialitate din partea FSN și a lui Ion Iliescu. Pe de altă parte, presa cotidiană românească, dezlănțuită împotriva apariției noului serviciu de informații al țării, SRI, ca fiind o reînființare a Securității, precum și lansată orbește în teoriile democratizării europene rapide a țării a ratat adevărurile grave ale evenimentelor din Transilvania. Au fost ignorate, de exemplu, informațiile din Raport asupra epurărilor etnice operate de liderii maghiari ai Consiliilor locale și UDMR, Raportul însuși punând fenomenul de părăsire masivă a Transilvaniei de către cadrele didactice și

funcționarii români pe seama dictaturii comuniste care îi repartizase acolo „rupți forțat de mediul lor familial și formativ“[433]. În raport se invocă și „confruntări ideologice“ (!), precum și o mutare a „centrului de greutate din planul ideilor în cel al acțiunilor agresive“[434], teorii penibile în condițiile în care, după cum afirma chiar prim-ministrul Petre Roman, la Târgu-Mureș s-a încercat un scenariu tip Bosnia *avant la lettre*. După ce dimineața postul de radio Târgu-Mureș în limba maghiară a anunțat o grevă generală a populației maghiare, în după-amiaza zilei de 20 martie în oraș au fost organizate două manifestații, una a maghiarilor și una a românilor, despărțite cu greu de slabe dispozitive ale forțelor de ordine. Cele două tabere au organizat aducerea din localitățile județului a unor mase de simpatizanți, cu autobuze și camioane, în operațiunea maghiară fiind implicați primari și funcționari publici[435]. „La începutul serii din 20 martie s-a ajuns, în piața din centrul orașului Târgu-Mureș, la o bătălie adevărată, de ambele părți fiind folosite masiv: ciomege, rângi de fier, cuțite, bile de oțel aruncate cu praștia, sticle incendiare și altele, multe dintre acestea fiind pregătite dinainte, ceea ce reprezintă încă un element doveditor al caracterului organizat al acestei manifestări colective agresive. Incidentele violente au durat până la miezul nopții“[436]. S-au înregistrat 278 de răniți (190 români și 88 maghiari) și 6 morți (3 maghiari și 3 români). Intervenția Armatei a pacificat lucrurile. Acțiunea separatistă maghiară de la Târgu-Mureș a permis presei internaționale și Cancelariilor occidentale să lanseze o avalanșă de presiuni care vor marca, prin șantaj, politica internă și internațională a României în viitorul deceniu și jumătate.

---

[433] Arhiva Senatului României, *Raportul Comisiei instituită în vederea cercetării evenimentelor petrecute în municipiul Târgu-Mureș în zilele de 19 și 20 martie 1990*, p. 18.
[434] *Ibidem*, p. 21.
[435] *Ibidem*, p. 30.
[436] *Ibidem*, p. 31.

CAPITOLUL V

DEZMEMBRAREA ECONOMIEI. CÂMP LIBER „CAPITALISMULUI SĂLBATIC"

În anul 2002, pe timpul dezbaterilor privind cota unică de impozitare, președintele Iliescu și-a exprimat nemulțumirea pentru faptul că „unii oameni s-au îmbogățit atunci, profitând de o anumită conjunctură". Conjunctura era creată chiar de el și de voluntarii CFSN-ului.

Din punct de vedere economic, situația în care s-a aflat România, după ceea ce numim impropriu „revoluția din decembrie", adică săptămâna 22-27 decembrie 1989, a semănat foarte mult cu situația de după cei patru ani de participare la al Doilea Război Mondial. Încăpățânarea lui Nicolae Ceaușescu, represiunea pe care a ordonat-o, felul în care a fost înlăturat și mai ales cele șase zile de dezordine civilă au echivalat cu un război de câțiva ani. Atât de mare a fost dezastrul lăsat de sfârșitul violent al comunismului, amplificat de revoluție.

Criza constituțională

Dezorganizarea politică izbucnită odată cu rezolvarea crizei politice prin lovitură de stat militară și revoltă populară a avut efecte imediate asupra economiei, în principal asupra producției. Sursa dezordinii politice și economice este, fără îndoială, revoluția, pe care o putem defini neconvențional drept manifestarea anticeaușistă a unei minorități urbane, provocate profesionist, ca reacție la represiunea armată cu care dictatorul a încercat să reziste la Putere. Ea a impus – și acest lucru este, din punct de vedere istoric, incontestabil – o trecere bruscă

de la un sistem politic la o perioadă de tranziție inaugurată cu un lung interval de ilegitimitate juridică, substituit prin ceea ce juriștii numesc „legitimitate populară", iar istoricii o definesc drept „legitimitate revoluționară". Sursa acestui concept este Marea Revoluție Franceză. Comunicatul CFSN din 22 decembrie a fost – așa cum am arătat, dar trebuie mereu subliniat – o declarație politică destul de bine sprijinită ideatic pe cele trei componente temporale – trecut, prezent și viitor. Ea s-a deschis cu rememorarea „spiritului de sacrificiu al maselor populare" și cu meritele celor care „și-au pus în pericol viața, protestând împotriva tiraniei". Ambele enunțuri nu corespundeau realității, dar într-o declarație politică ele sunt permise. Au urmat pasajele care se ocupau de prezent – dizolvarea structurilor de putere, ministerele își continuă activitatea, măsuri pentru asigurarea aprovizionării populației cu alimente, energie electrică, căldură și apă etc. Proiecția de viitor a statului era dată de textul în zece puncte luat de la Dumitru Mazilu. Acolo se făceau referiri la restructurarea economiei naționale, la restructurarea agriculturii și la reorganizarea comerțului țării. Abia Decretul-lege nr. 2 din 27 decembrie va stabili atribuțiile CFSN, care, în principal, erau cele ale unui Parlament, funcția cu cea mai mare greutate fiind aceea de a emite decrete cu putere de lege. Pe fond, dincolo de articole și paragrafe, CFSN prelua în stat autoritatea Marii Adunări Naționale, a Consiliului de Stat, dar și a PCR, ca partid unic, prin faptul că înlocuia organizațiile PCR, din întreaga sa structură, cu organizații FSN, alese însă liber. Prin urmare, putem afirma că CFSN a fost o forță revoluționară sprijinită pe Armată care a preluat puterea în stat în perioada critică a loviturii de stat militare „avortate" – cum o numește Gelu Voican Voiculescu pentru a remarca faptul că Armata nu a păstrat puterea și nu a instituit un regim militar, ci a predat-o imediat unui grup revoluționar. Acesta a păstrat-o în perioada activării fenomenului diversionist-terorist și a luptat pentru a și-o menține inclusiv după ce România a revenit la sistemul politic pluralist, cu mai multe partide. **Din păcate, românii nu au găsit mijloacele politice de a se elibera dintr-o dictatură și de a proiecta un stat democratic funcțional, astfel încât avaria instituțiilor sale să fie cât**

mai mică. Eșuând în planul organizării și acțiunii politice, societatea românească a șubrezit și mai mult statul pe care Nicolae Ceaușescu începuse să-l demoleze cu deciziile lui aberante.

Am făcut această scurtă recapitulare pentru a contura problema numărul unu a „revoluției din decembrie" – atacul decisiv la adresa Constituției. Începând din 22 decembrie dimineața, Constituția României nu mai funcționa, nu mai era respectată și a rămas literă moartă până la promulgarea noii Constituții, la 8 decembrie 1991. În toată această perioadă, ceea ce numim de regulă „Legea fundamentală" a unui stat a atârnat suspendată undeva în aer, pierzând, prin încălcare sistematică și fără sancțiune, nu numai articolele specifice regimului comunist, ci și pe cele care legiferau norme fundamentale ale suveranității, securității naționale, ordinii publice, Justiției, economiei. Asupra acestui subiect, specialiștii în Drept constituțional fac o distincție între planul teoretic și cel pragmatic, realist. În plan teoretic, profesorul Ioan Muraru arată că „după decembrie 1989, Constituția României era formată din aceste acte cu caracter constituțional *(decretele-lege ale CFSN publicate în Monitorul Oficial,* n.a.), precum și din dispozițiile Constituției din anul 1965 care nu au fost abrogate expres sau tacit"[437]. Profesorul Cristian Ionescu este mai categoric, dar și mai realist: „Izbucnirea revoluției la 22 decembrie 1989 a atras după sine pierderea oricărei legitimități a ordinii constituționale instituite la 21 august 1965"[438]. CFSN și apoi CPUN au încercat să „acopere" golurile rămase în Constituție cu legi și decrete adaptate la perioada de tranziție politică – în primul rând – și la conceptul de liberă inițiativă, în condițiile în care instrumentele de aplicare, control și sancționare a încălcării lor nu mai funcționau. Ecuația de înțelegere a acestui fenomen este: autoritatea statului român sub regimul Ceaușescu fiind concentrată la vârf, exercitată brutal prin Armată, Securitate și Miliție, a fost nu numai îndepărtată, ci și pierdută odată cu îndepărtarea șefului statului și a structurii sale de putere – PCR. Organizația

[437] Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *op. cit.*, p. 98.

[438] Cristian Ionescu, *Instituții politice și Drept constituțional*, Ed. Juridică, București, 2004, p. 259.

care a anunțat dizolvarea structurilor de putere anterioare și preluarea întregii puteri în stat era provizorie, avea un caracter revoluționar, nu constituțional, și se sprijinea acum exclusiv pe autoritatea, forța, imaginea publică și influența Armatei. Din punct de vedere constituțional, actele emise de CFSN și CPUN, care vizau norme constituționale, au avut un caracter tranzitoriu.

Situația juridică a CFSN și apoi a CPUN a fost explicată de specialiștii în Drept constituțional prin faptul că „numai convențional se poate admite caracterul constituțional al unor acte normative emise de noua putere, rezultată din lovitura de stat, insurecție sau revoluție și numai sub rezerva sprijinului popular al schimbărilor politice respective"[439]. Teoretic, această teză corectă certifică activitatea legislativă „revoluționară" a CFSN și ilegitimitatea juridică a deținerii puterii de către Frontul Salvării Naționale, până la alegerile din 20 mai 1990, când FSN și Ion Iliescu au fost învestiți cu autoritatea legitimă prin votul majorității, asigurându-se astfel „sprijinul popular al schimbărilor politice respective". Prin urmare, în primul rând din punct de vedere constituțional, perioada dintre 27 decembrie 1989 și 20 mai 1990 a fost una de **tranziție**, de la regimul comunist la regimul democratic. Definiția juristului Cristian Ionescu – destinată unui manual de Drept constituțional – nu poate cuprinde însă realitatea că FSN, adus la putere de Armată, având un caracter provizoriu declarat și preluând „întreaga putere în stat", s-a transformat într-un partid politic care a rămas la putere în mod abuziv și care a folosit toate atributele și mijloacele autorității pentru a câștiga alegerile. Iată de ce lucrarea de față pornește de la premisa că ceea ce numim revoluție s-a desfășurat între 14 decembrie 1989, când începe represiunea la Iași – încercarea lui Ceaușescu de a opri procesul de distrugere a regimului său –, și 20 mai 1990, când FSN și Ion Iliescu primesc legitimitate juridică, când se alege Parlamentul, care va funcționa și ca Adunare constituantă, iar statul își reia de facto și de jure atributele sale fundamentale.

---

[439] Cristian Ionescu, *Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală a instituțiilor politice*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1997, p. 134.

Caracterul formal, politic și electoral al primelor măsuri legislative luate de CFSN

Pentru economie, perioada de „legitimitate revoluționară" a reprezentat o scurtă etapă de „injecție" cu fonduri pentru consum. Eroarea de fond a acelei perioade de provizorat – greu de judecat cu obiectivitate, dincolo de orice proiecție uchronică – a fost dorința și acțiunea de a îndepărta cât mai repede legile restrictive din domeniul social și economic ale regimului comunist, fără însă a reglementa un nou sistem de valori. Atât Comunicatul din 22 decembrie, cât și Decretul nr. 2 din 27 decembrie au proclamat „instaurarea democrației, libertății și demnității poporului român", așezarea economiei naționale „pe baza criteriilor rentabilității și eficienței" și a comerțului pe ideea opririi exportului de produse agricole. Toate aceste idei, atât cele politice cât și cele economice, aparțin **consumului** – românii au avut liber la consumul libertății, al drepturilor fundamentale ale omului, al produselor materiale și serviciilor, fără să existe sistemul, programul și aplicația unei „producții" a libertății, a drepturilor, a produselor materiale și a serviciilor. Proiecția uchronică a unor analiști, acel „dacă se făcea altfel", în care intră ipoteze fanteziste – numim pe rând: Ana Blandiana sau Doina Cornea la conducerea FSN; dictatură militară; regim de autoritate condus de PNȚ-cd, cu judecarea liderilor comuniști, a autorilor militari ai represiunii și introducerea legii lustrației; instituirea unui regim de autoritate externă prin ONU sau prin protectoratul Marilor Puteri –, nu are nici o relevanță pentru analiză. Pe temeiul istoric, noi trebuie să luăm în calcul numai ceea ce s-a întâmplat și să definim bine actorii evenimentelor. Ceea ce s-a întâmplat a fost că statul a pierdut controlul autorității, iar actorul principal al perioadei de dezordine civilă numită „legitimitate revoluționară" a fost națiunea română. Ea a consumat tot ce a găsit la îndemână, tot ce nu era apărat de nimeni, în economia românească socialistă. Mai corect spus, a consumat tot ceea ce i s-a dat, fie prin legi, fie prin încălcarea legilor fără sancțiune.

Pentru exemplificare, voi alege cazul consumului mediu anual de carne pe locuitor. Cunoscând bine situația dramatică în care fusese

adusă populația României de politica lui Nicolae Ceaușescu în problema esențială a alimentației, guvernul provizoriu a oprit exporturile de carne și a trecut la un import masiv. Cifrele prezentate de Anuarul statistic al României, între 1991 și 2000, arată că, deși în anul 2000, după un deceniu de la revoluție, țara noastră nu atinsese, în marea majoritate a indicatorilor economici, nivelul, oricum scăzut, din 1989, consumul la carne a atins încă din 1990 nivelul din 1982, adică nivelul cel mai înalt din istoria României. Dacă în 1970, consumul mediu anual de carne pe locuitor era de 31,2 kg, în 1982 el se dublase, la 62,0 kg – expresie a creșterii evidente a nivelului de trai, fapt care a și împiedicat declanșarea loviturii sovietice încă de atunci –, el scăzuse în 1989 la 50,2 kg. Prin măsurile menționate, în 1990 consumul mediu anual de carne pe locuitor a revenit la 61,0 kg. În anii următori a căzut din nou[440]. S-a declanșat atunci și un consum irațional, nu numai al libertății, în domeniul politic, ci și al alimentelor de bază. În 1990 s-a redeschis marea piață de legume a României, dar populația nu le mai consuma: consumul de cartofi a căzut de la 71,7 kg în 1989 la 59,4 kg în 1990, iar la legume, de la 135,6 kg la 110,8 kg în condițiile abundenței. Fiind iarnă, în primele trei luni ale anului 1990, populația României a consumat fructe citrice și alimente din import în valoare de peste 232 milioane de dolari SUA. Pentru un istoric străin ar fi greu de înțeles de ce s-a cheltuit atunci o sumă importantă pentru importul de televizoare color – unul din primele „tunuri" date de câțiva întreprinzători –, dacă nu știe că în România condusă de Nicolae Ceaușescu programul de televiziune avea o emisie de două ore zilnic din care jumătate era destinată propagandei. De aceea, ar fi probabil nedrept și incorect să afirmăm că cineva, Ion Iliescu, Petre Roman sau șeful Marelui Stat Major, Washingtonul sau Moscova, puteau opri cererea imensă de consum, dar și devastarea, dezmembrarea economiei românești și apariția fenomenelor specifice „capitalismului sălbatic". Dureros este faptul că ipoteza unei împiedicări a distrugerii economiei

[440] Mircea Ciumara, „Deux siècles de discordance entre la transition économique et celle alimentaire (1800–2000)" în *Studii de istorie economică și istoria gândirii economice*, vol. VI, Ed. Academiei Române, București, 2004, p. 59.

românești nu poate fi luată în calcul decât dacă, începând din 17 decembrie 1989, după înlăturarea în CPEx a lui Nicolae Ceaușescu, urma un regim socialist de tranziție, fără revoluție și morți, ca în celelalte țări comuniste.

Mediul economic pe care încercăm să-l definim din punct de vedere istoric a fost analizat de către economiști (mai ales în rapoarte și lucrări de sinteză cu destinație guvernamentală), dar și de către sociologi și analiști politici. Economiștii au arătat că diferitele guverne din primul deceniu postdecembrist au enunțat fiecare, indiferent de coloratura politică, un program economic pe care nu l-au putut aplica. Această succesiune de eșecuri în concretizarea dezideratului anunțat în Comunicatul CFSN din 22 decembrie: „rentabilitate și eficiență", a creat imaginea publică de economie în derivă, de tranziție care mai întâi coboară spre un punct zero, îl atinge și apoi urcă, dar nu se știe care îi este finalitatea. Mihai Botez arăta cu temei: „Este un truism să observi că societățile *nu se deplasează* din loc în loc – în particular, din «stare comunistă» în «stare democrată»; ele se *transformă* și *evoluează*, modificându-și structurile și, posibil, aspirațiile și țelurile"[441]. Economiile comuniste „nu au fost niciodată sănătoase, spre a fi acum însănătoșite prin terapie"[442]. Toate guvernările – poate cu excepția celui de-al doilea guvern Petre Roman, numit nu întâmplător „echipa de sacrificiu" – au considerat că este mai important să-și păstreze puterea și să cedeze solicitărilor inflaționiste, de consum, de protecție etatistă ale populației, decât să aplice o reformă dureroasă, care le-ar fi îndepărtat de la guvernare. Principala cauză a întârzierii introducerii reformei economice reale, care să ducă spre economia de piață incipientă și apoi spre economia de piață consolidată, a fost absența forței politice în stare să reziste presiunii inflaționiste și capacității de disimulare a națiunii, forță care să nu aibă în spate un trecut infamant și care să proiecteze în față doar dorința de a aduce binele națiunii. Această forță în istoria României a fost întotdeauna dreapta politică.

---

[441] Mihai Botez, *Dilemele speranței*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1994, p. 3.
[442] *Ibidem*, p. 9.

În 1920, la numai un an și jumătate de la Marea Unire, cotitură a istoriei cu care poate fi echivalată și revoluția din decembrie 1989 – mai 1990 –, la conducerea statului era o formațiune de dreapta, Liga Poporului, sub conducerea lui Alexandru Averescu. El va rezista tuturor presiunilor inflaționiste, mișcărilor sindicale – celebra grevă generală din 1920, care era proslăvită de manualele comuniste –, presiunilor externe și va declanșa primele reforme de redresare a țării, după războiul greu prin care trecuse. La alegerile din mai-iunie 1920, Partidul Poporului a obținut, printr-o victorie categorică, 206 mandate de deputați și 124 mandate de senatori, fiind urmat la mare distanță de Partidul Național cu 27 și respectiv 14 mandate[443]. Reforma Dreptei, având în frunte două personalități, Alexandru Averescu și Nicolae Titulescu, cel care a spus atunci: „Prefer să fiu vinovat de legi, decât de fărădelegi", a scos România din criză. În 1990, Dreapta nu exista. Ceea ce numea impropriu Ion Iliescu „dreapta" era în realitate orice opozant din organizațiile nonguvernamentale sau din Opoziția politică care îi contesta autoritatea, îi punea în discuție ilegitimitatea și clama orientarea sa neocomunistă. El nu făcea altceva decât se repete mecanismele propagandistice ale anilor 1945–1948, în care PNȚ era considerat „dreapta" de către agentura sovietică din România, motivată și de prezența unei fracțiuni a Mișcării Legionare (Horia Sima) în partidul lui Maniu. Cealaltă fracțiune era la comuniști.

Sociologii, la rândul lor, au observat tendința de sărăcire a populației, efectele creșterii șomajului, dezorganizarea socială și chiar națională, înrăutățirea stării de sănătate a populației, abandonarea învățământului de către un număr din ce în ce mai mare de copii și de tineri. Toate aceste aspecte ale dezorganizării economiei românești sunt însă efecte. Analiștii politici – aici a excelat Silviu Brucan, care are o capacitate extraordinară de a vorbi cu detașare despre lucruri pe care le-a făcut, ca și cum ar fi fost făcute de alții – au insistat pe fenomenul de jaf sistematic și aleatoriu din averea statului de către noii îmbogățiți ai României. Aceștia au fost însă așa-numiții „milionari de

[443] Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Enciclopedia de Istorie a României*, Ed. Meronia, București, 2000, p. 64.

carton", capitaliști fabricați de stat, care după 15 ani populează sălile Parchetului Național Anticorupție. Fostul președinte al României, Emil Constantinescu, având acces la informație de la nivelul cel mai de sus al statului, a identificat fenomenele infracționale din economie circumscrise corupției și crimei organizate. Ele au fost simultan „frauda-rea patrimoniului public", „devalizarea băncilor", „încălcarea legislației vamale", „lipsa de ripostă a autorităților"[444]. Seria de întrebări care se pun pentru toate aceste enunțuri este: exista Constituție, existau legi, mai exista Codul Penal? Răspunsul este unul singur – nu. Problemele au început în ziua de 22 decembrie 1989. De aceea, autorul își permite să pună propriile întrebări și să dea răspunsuri la o problemă care a fost ignorată sau evitată de alți analiști ai deceniului 1990–1999, deceniul libertății anarhice, și anume „comportamentul națiunii".

1. Exista voința politică de a aplica prevederile Constituției din 1965, în vigoare la acea dată? Exista, dar nu avea curajul să se manifeste.

Anterior lui decembrie 1989, Ion Iliescu a fost adeptul unui transfer al puterii de la Ceaușescu la un regim gorbaciovist printr-o acțiune de partid. Ion Iliescu știa cu certitudine că, potrivit juriștilor, Legea fundamentală a statului comunist român, Constituția din 1965, conținea „întreaga gamă de drepturi și libertăți cetățenești recunoscute în documentele internaționale, fapt ce conferea Legii fundamentale aspectul formal al unei Constituții moderne și democratice"[445]. Problema era că nu se respectau. Este caracteristic angajamentelor politice internaționale și proiecțiilor de imagine ale lui Ceaușescu de a „lucra" asupra Constituției statului comunist pentru a o alinia legilor fundamentale ale unor state democratice, în timp ce prevederile ei nu se aplicau. Când cetățeanul invoca un articol din Constituție în fața unui milițian, primea imediat un baston în cap și câteva înjurături de mamă – ca să luăm un caz foarte popular sub regimul Ceaușescu. Prin urmare, așa cum i-a încredințat Ion Iliescu lui Petre Roman în repetate rânduri opinia sa, înainte de izbucnirea evenimentelor din

[444] Emil Constantinescu, *Adevărul despre România*, Ed. Universalia, București, 2004, p. 16.
[445] Cristian Ionescu, *op. cit.*, vol. II, p. 85.

decembrie 1989, înlăturarea prin acțiune de partid lui Ceaușescu ar fi permis o continuitate a statului, cu minime modificări ale Constituției. Unii specialiști în Drept constituțional arată că ar fi fost suficientă eliminarea articolelor 3 – monopolul partidului unic, și 26 – exercitarea rolului conducător al acestuia. Fără îndoială că ipoteza lui Ion Iliescu ar fi fost cea mai bună pentru stat. Dar atunci când invocă dezordinea civilă instalată odată cu înlăturarea lui Ceaușescu, precum și vehemența luptei politice de la începutul anului 1990, Ion Iliescu nu are curajul să aducă și argumentul constituțional, faptul că în perioada de tranziție se putea amenda Constituția din 1965, prin eliminarea articolelor specifice regimului dictatorial, și completa cu ansamblul de acte normative emise de CFSN și apoi CPUN. Argumentul ar fi fost valabil și operațional dacă se obținea încă de la începutul lui ianuarie 1990 cooperarea partidelor politice și a organizațiilor societății civile pe o platformă de egalitate, cu eliminarea *establishment*-ului executiv-administrativ, adică **statul** (CFSN + Guvern) din lupta politică. Liderii principalelor partide (Radu Câmpeanu și Corneliu Coposu) nu erau iresponsabili, cum s-a tot acreditat în campania electorală, ci, dimpotrivă, dețineau o experiență valoroasă, precum și o imagine influentă pentru a consacra stabilitatea prevederilor constituționale care țineau de stat, nu de regim. Nici Coposu, nici Câmpeanu nu doreau haosul instituțional, ci un tratament egal pentru toate forțele politice. Este ceea ce nu li s-a oferit.

2. Erau necesare abrogările de legi și de articole de lege decretate de CFSN? Potrivit juriștilor – nu.

CFSN nu avea caracter constituțional, fiind o putere instituită prin mijloace revoluționare, cu caracter provizoriu și cu misiunea de a asigura transferul spre un regim politic democratic. Ca să putem răspunde, trebuie să ne întoarcem la Decretul-lege nr. 1 din 26 decembrie 1989. Au fost abrogate în acel act decretele prin care s-au acordat titluri și ordine lui Nicolae Ceaușescu. Inutil, Ceaușescu fiind mort de două zile, iar ipoteza exercitării drepturilor și folosirii onoarei conferite de aceste distincții fiind absurdă. A fost desființat Consiliul Apărării RSR. Inutil și demagogic, întrucât, potrivit articolului 7 din

Legea 5/1969, Consiliul Apărării se convoacă de către președinte. Dacă abrogarea se referea la secretarul general al PCR și comandant suprem, acesta era mort, cele două funcții fuseseră desființate, iar dacă se referea la înlocuitorul acestuia prin faptul revoluției, atunci acesta era Ion Iliescu. Prin urmare, desființarea CARSR nu este de înțeles pentru nimeni. În realitatea curentă, Ion Iliescu se întîlnea cu membrii CARSR – primul-ministru, ministrul Apărării, șeful Securității, ministrul de Interne – în ședințe operative, deși CARSR era desființat! A fost abrogată legea privind sistematizarea teritoriului și localităților. Inutil. Legea nu se aplica încă de pe vremea lui Ceaușescu, din același motiv pentru care nu se putea aplica nici după dispariția acestuia – lipsa de fonduri. Este imposibil să ne imaginăm că, după 22 decembrie 1989, se apuca cineva, individ sau instituție, să dărâme sate. A fost abrogată Legea privind normele de adresare în relațiile dintre cetățenii RSR. Inutil, întrucât nimeni nu respecta și nici nu avea de gând să respecte această lege. Singura afirmare publică a unui articol din această lege s-a produs în filmul artistic *Acțiunea Autobuzul*, într-o replică a actorului Mircea Albulescu. Ironia soartei face ca, peste aproape 16 ani, Ion Iliescu să pronunțe la un congres cuvântul „tovarășe", fapt care l-a costat președinția partidului său. A fost abrogată legea care îi obliga pe activiștii de partid să locuiască în localitățile unde își desfășurau activitatea. Mare semn de întrebare! Structurile de putere ale PCR fuseseră desființate; cine mai erau activiștii și de ce li se dădea voie să se mute, este greu de înțeles? În sfârșit, o lege interesantă, care a fost abrogată, era aceea a participării cu părți sociale a oamenilor muncii. Este una din deciziile CFSN care au o legătură directă cu analiza pe care o facem asupra prăbușirii economice, pentru că articolul 6 din Decretul-lege nr. 1 anunța restituirea acestor sume timp de 3 ani. Articolul acesta nu a fost respectat, sumele fiind date salariaților în următoarele luni din motive strict politice, electorale. Cu acești bani s-a alimentat consumul de care au profitat, cum vom arăta, primii oameni de afaceri români. Au mai fost abrogate atunci decrete și hotărâri ale MAN privind „alimentația științifică", întreruperea sarcinii, regimul aparatelor de multiplicat, defăimarea

unor organizații de stat sau obștești, chestiuni minore care oricum căzuseră sub impactul prăbușirii regimului dictatorial și a autorității statului. Ele nu sunt relevante, ca acte juridice; conform statisticii publicate în 1999 de Institutul Național de Statistică, între 1990 și 1999, s-au înregistrat peste două milioane de avorturi.

Impactul economic al primelor decrete-lege emise de CFSN

La 29 decembrie 1989 a fost emis Decretul-lege nr. 3, privind stabilirea tarifului la energia electrică livrată populației, având ca formă un caracter reparatoriu – ca și în cazul cuantumului chiriei –, dar care însă, din punct de vedere economic, implica un consum bugetar cu impact asupra căderii generale a economiei. În practică, decretul a fost și inutil, având în vedere că plata la „lumină", cum spun oamenii, nu s-a mai efectuat atunci timp de șase luni, iar în anii următori a fost nevoie de reglementări punitive explicite pentru a se putea colecta sumele restante. În acest loc, atunci când vorbim despre cuantumul chiriilor și plata la energie electrică, trebuie subliniat că populația, națiunea în unanimitatea ei, a acceptat voit și conștient măsurile de înghețare a prețurilor, pe care le-au atribuit unor decizii „înțelepte", binevoitoare și chiar obligatorii ale lui Ion Iliescu și ale guvernului său. Chiar și minoritatea protestatară politic din stradă, cerând răsturnarea echipei Iliescu–Roman, nu invoca niciodată, ca o măsură greșită, faptul că plătea 300-400 de lei (15-20 USD) chiria unui apartament cu trei camere, că, așa cum s-a spus în presă atunci, apartamentele la bloc s-au putut cumpăra „cu prețul unui televizor", și că plata luminii reprezenta echivalentul unei perechi de pantofi. Nici o clipă cetățeanul nu a făcut un calcul elementar că sumele uriașe de la buget cu care se subvenționa pacea buzunarului său proveneau, de fapt, tot din buzunarul său. În imaginarul popular, toate aceste sume, bunuri și facilități fuseseră blocate de Nicolae Ceaușescu, din motive megalomane, pentru că altfel românii ar fi trăit bine. Era o iluzie – Nicolae Ceaușescu

prăbușise statul la un nivel la care aproape tot ce crease națiunea română cu eforturi imense era inutilizabil sau extrem de greu de gestionat.

Pe de altă parte, s-a vorbit și s-a scris despre marile afaceri imobiliare din primii ani de după decembrie 1989; prin Decretul-lege nr. 9 din 31 decembrie 1989 a fost abrogată legea cu privire la regimul juridic al terenurilor fără construcții din perimetrul construibil al municipiilor și orașelor (intravilan)[446]. Este legea care a dat drumul construcției de vile și blocuri particulare în București și în marile orașe, precum și de vile în mediu rural, de care au profitat, prin vânzare sau închiriere, persoane care, în foarte scurt timp, vor intra în categoria „îmbogățiților peste noapte". N-au furat; au primit sprijinul statului. Tot acolo a fost abrogat decretul care stabilea programul de funcționare a unităților comerciale și de alimentație publică, legea cu privire la contractul-angajament al salariaților, decretul privind regimul mijloacelor de plată străine (valuta). Este de presupus, cu obiectivitate și prin exercițiul rațiunii, că primele abrogări au încercat să elibereze națiunea din chingile normelor restrictive ale regimului comunist, că au fost făcute haotic, la inițiativa unor juriști limitați sau a unor membri ai CFSN – care aveau fiecare problema lui, de la cine o să fie ministrul Culturii, la deschiderea frontului edilitar – sau că printre numeroasele consultații date noului șef al statului au fost și unele interesate direct, pe care Ion Iliescu nu le-a putut depista pe moment. Dar după apariția partidelor politice, aruncate în Opoziție prin decizia FSN de a participa la alegeri, simultan cu păstrarea Puterii, toate măsurile legislative luate de CFSN și de CPUN-ul constituit abuziv prin atribuirea a 50% din locuri FSN-ului, au avut un caracter vădit electoral, fie din inițiativă politică, fie prin satisfacerea unor cereri inflaționiste din partea populației.

În aceste condiții, în afară de nomenclaturiști și de rude ale acestora, de activiști de partid și de securiști – de care ne vom ocupa separat –, pe scena economică în dezintegrare a României s-au lansat și oameni de afaceri români a căror avere s-a acumulat prin inițiativa de

[446] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 9, duminică, 31 decembrie 1989, p. 2.

a folosi imediat acea „conjunctură" pentru a deschide firme particulare și pentru a câștiga sume imense de bani într-un timp extrem de scurt. Alții au speculat ilegitimitatea puterii FSN, erorile de guvernare și dispariția autorității statului, a Constituției și a legilor țării. Cei mai bogați români – în realitate, nu în carton – sunt cei proveniți din aceste două categorii. La 1 februarie 1990, prin Decret-lege, CFSN a stabilit cursul de schimb al leului la dolar de 21 de lei pentru un dolar SUA, deși valoarea reală era de 60 lei, iar până la sfârșitul anului va ajunge la 80 de lei. La 5 februarie a fost emisă Legea inițiativei private.

Prima licență pentru o firmă particulară în România postdecembristă i-a aparținut arhitectului Dinu Patriciu. Pe data de 6 februarie, a doua zi după emiterea decretului, Dinu Patriciu s-a prezentat la Primăria Municipiului București cu un dosar subțire ce conținea o cerere de înființare a unei firme și câteva date despre profilul ei. Era o agenție de arhitectură și de decorațiuni interioare, obiect de activitate perfect adaptat valului de investiții particulare în construcția de locuințe. Mai bine zis, de vile. Beneficiarii erau cetățeni care acumulaseră sume importante, pentru acea vreme, din comerțul intern, din munca în străinătate, din contrabandă, de la rude aflate în străinătate și, în primul rând, din „tunurile" pe care le dăduseră deja pe piața de consum românească în lunile ianuarie și februarie 1990. Așa cum a relatat Dinu Patriciu autorului, la acea dată Primăria nu avea un serviciu specializat de primire a cererilor pentru înființarea de firme particulare, astfel că înregistrarea primei întreprinderi private, care a primit numele sugestiv *Alpha* și avea 20 de salariați, s-a făcut pe un hol. Patriciu a primit o chitanță. În perioada următoare, la Primărie a fost improvizat un ghișeu și s-a deschis un registru, cel care mai târziu va deveni Registrul Comerțului. Dinu Patriciu a fost chemat în două rânduri pentru a da informații suplimentare, și, la sfârșitul lunii martie, a primit brevetul. Este licența cu numărul 0000001 din 23.03.1990, seria A, purtând semnătura primarului Dan Predescu și înregistrată la cabinetul acestuia cu nr. 800001.0. Este, așadar, prima licență a unei firme particulare în România postcomunistă, emisă, după cum se observă, la sfârșitul lunii martie. Ce este important pentru noi în acest caz se

desprinde din faptul că au trecut trei luni pentru a se putea înscrie legal prima firmă particulară. Astfel de firme particulare „ilegale" au apărut atunci cu zecile de mii, prosperând rapid pe fondul lipsei unei reglementări legale. În acea perioadă erau suficiente zile și săptămâni pentru a da una sau mai multe lovituri pe o piață care se inundase brusc cu lei și valută. Nu exista impozitul la stat și nici controlul economico-financiar. Se întâmpla în 1990 ce se întâmplase și la reformele administrative ale lui Alexandru Ioan Cuza, ale regelui Carol I sau ale guvernelor Brătianu: se dădeau legi înainte ca administrația să fie pregătită să le aplice; se dădeau legi înainte ca populația să le înțeleagă rostul; se dădeau legi de care profitau câțiva, după care urmau scandalul de corupție și alte legi, care aparent corectau erorile primelor, dar în realitate măreau și mai mult confuzia. Nici în 1990 inițiativa privată nu a așteptat după birocrația românească și după legislația provizorie din acea perioadă. De altfel, Dinu Patriciu și Călin Popescu Tăriceanu, ambii membri ai Partidului Național Liberal recent reactivat, deși se aflau într-un conflict deschis și destul de violent cu Guvernul și cu conducerea FSN, s-au prezentat la prim-ministrul Petre Roman și l-au anunțat că ei demarează deja activitatea privată, înainte să primească licența. Petre Roman i-a răspuns atunci lui Dinu Patriciu: „Dă-i drumul, că nu mai revenim". Relația tinerilor liberali cu prim-ministrul se va dovedi importantă în viitor, când se va stabili o colaborare confidențială între ei, devenită apoi publică în aprilie 1991 prin participarea la guvernare sub sigla PNL-AT. Cu banii câștigați prin *Alpha*, Dinu Patriciu s-a lansat pe piața imobiliară, unde câștigurile, mai ales în mediul urban, ca urmare a decretelor-lege emise de CFSN în perioada ilegitimității sale juridice, s-au multiplicat rapid, atingând nivelul milioanelor de dolari. „Terenurilor li s-au adăugat proiecte – avea să declare în 2005 cunoscutul om de afaceri –, acestea au fost vândute sau construcțiile realizate pe terenuri au fost vândute și așa am dezvoltat o afacere imobiliară. Pentru că sunt urbanist, pe la mijlocul anilor '90 mi-am dat seama că piața imobiliară va cădea, așa cum s-a întâmplat și pe alte piețe ale țărilor în tranziție, și m-am reorientat. Afacerile cu petrol mi s-au părut de la bun început deopotrivă de

provocatoare și consistente"[447]. Din 1998 este președintele consiliului de administrație al marii companii petroliere Rompetrol.

În acele trei luni de zile s-au conturat marile averi de mai târziu, atât ale oamenilor de afaceri cinstiți, cât și ale celor care au speculat efectele imediate, arătate mai sus, ale felului cum s-a prăbușit comunismul în România. „Milionarii de carton", indivizii aleși de Putere pentru a jefui economia și sistemul bancar aparțin unui fenomen ulterior.

Cel mai controversat om de afaceri din România a fost în anii 1990 și este și astăzi Sorin Ovidiu Vântu. El are probabil și cea mai spectaculoasă biografie. Născut la 23 noiembrie 1955 la Roman dintr-o familie cu tradiție în magistratură – un unchi al său a fost primarul Bucureștilor la începutul anilor '40 –, a fost lovit încă de la vârsta de un an și jumătate de poliomielită. Din cauza ascendenței legionare a părinților săi a fost nevoit să copilărească în mahalaua orașului natal, unde a cunoscut duritățile vieții. În anii '70 s-a înscris în atmosfera studențească, puternic impregnată cultural a Iașilor, unde a fost pe rând, doar câte doi ani, student al facultăților de Filozofie, Limba și literatura română, Drept. Cunoscut în lumea universitară ca preocupat de istoria culturii indo-europene și în același timp publicist la *Convorbiri literare* și *Junimea*, nu a întrerupt niciodată legăturile cu lumea interlopă, motiv pentru care a și fost exmatriculat. În anul 1981 a făcut parte dintr-un grup de studenți care scriau și răspândeau manifeste anti-Ceaușescu. Unul dintre texte, intitulat „Curaj moldoveni!" a declanșat o anchetă a Securității care s-a finalizat cu descoperirea grupului prin identificarea mașinii de scris pe care o foloseau. Sorin Ovidiu Vântu a fost avertizat (procedură oficială a Securității) și pus sub urmărire permanentă. Cazul este confirmat de general (r) Ștefan Alexie, fost secretar general al DSS. În anul 1982, Sorin Ovidiu Vântu a fost arestat pentru o infracțiune minoră de drept comun, făcând apoi patru ani de detenție. După ieșirea din închisoare, Sorin Ovidiu Vântu este preluat de o rețea de contrabandă transfrontalieră, aflată sub controlul Securității și care obținea importante sume valutare

[447] Revista *Biz*, nr. 100, 1-14 martie 2005, p. 49.

pentru bugetul acesteia. De fapt, al statului. În foarte scurt timp, el va dirija întreaga operațiune având ca principală activitate contrabanda cu argint industrial prin Iugoslavia până în Italia. Pentru a putea străbate teritoriul Iugoslaviei, contrabandiștii români trebuiau să stabilească o înțelegere cu cel mai puternic grup sârbesc omolog. Pericolul reprezentat de acesta a făcut ca românii să fie nevoiți să opereze înarmați. Armele erau predate prin corupție de comandanți sau șefi de depozite ai unor unități militare din Banat. Un participant la aceste operațiuni a relatat autorului în anul 2002: „Ne dezbrăcam la piele și ne legam armele și hainele de spate. Domnu Vântu ne aducea un camion cu butelii de oxigen de la Moldova Nouă. Coboram pe malul Dunării, în zona cu pietriș de la mila 57 și acolo se încărca fiecare cu un rucsac de contactori de argint, cu hainele și cu arma. Dădeam apoi drumul la gaz din tuburile de oxigen și ne lansam cu ele în apă, ca torpilele. Așa am trecut prima dată într-o gașcă de treizeci și patru, fără zgomot. Doar că ne-am izbit rău de malul celălalt, că buteliile n-aveau frână". Cu două săptămâni înainte de evenimentele din decembrie 1989, șeful contrabandei sârbești i-a comunicat lui Vântu că pe teritoriul Serbiei se pregătește o operațiune diversionistă – cea de la Timișoara – și i-a recomandat să oprească, pentru un timp, orice activitate de trafic în zonă.

Retras la Roman, Sorin Ovidiu Vântu asistă la televizor la derularea evenimentelor, și în ziua de 27 decembrie hotărăște să se lanseze în presă. „Stând în fața televizorului nopțile și zilele acelea, mi-am dat seama că se năștea o nouă putere – Presa. CFSN, PNȚ-cd, Guvern nu reprezentau nimic în fața acelei uriașe forțe care se ridica și avea să conducă politica țării mult timp, conducându-i și pe cei din stradă, ale căror strigăte haotice le amplifica – avea să declare autorului Sorin Ovidiu Vântu în ziua de 14 aprilie 2005. Toți intelectualii Romanului au vrut un ziar, erau nevorbiți de douăzeci de ani și toți voiau să scrie și să vorbească atunci. Au apelat la mine. Am scos primul ziar al orașului meu, *Romanu' liber*, cu un tiraj de 20 000 de exemplare, la care în foarte scurt timp am fost nevoit să scot și o a doua ediție, de seară"[448].

[448] Interviu din 14.04.2005, în arhiva autorului.

Primul număr apare la 23 decembrie 1989 sub egida Consiliului Frontului Salvării Naționale din Municipiul Roman și era o foaie format mic, tipărită pe o singură parte, mesajul principal fiind: „Romașcani! Armata e cu noi!"[449] Sediul redacției, care din 25 decembrie scoate ziarul în format de patru pagini, fusese oferit gratuit de Episcopia Romanului și Hușilor[450]. În entuziasmul primelor zile ale anului 1990, tiparul, hârtia, distribuția erau gratuite, oferite de instituțiile respective, astfel că Sorin Ovidiu Vântu a ajuns să câștige aproximativ 80 000 de lei pe zi. La 21 de lei dolarul, cum fusese stabilit prin Decretul din 1 februarie, omul de afaceri romașcan scotea un câștig de 4 000 de dolari pe zi, adică aproximativ 100 de mii, 120 de mii de dolari pe lună. Cu acest capital – uriaș pentru acea dată – a deschis o consignație în Roman. Prin acest magazin și pe baza legăturilor sale din lumea interlopă, la care se adăugau relațiile anterioare cu rețelele din Turcia, URSS și Iugoslavia, a început să vândă masiv produse de contrabandă. Două exemple: țigări (pachetul de Kent cumpărat cu 15 lei era vândut cu 110 lei) și pantofi de damă (cumpărați cu 50-60 de lei perechea, ca urmare a cursului de 21 de lei/dolar, erau vânduți cu 1 500 de lei). Din această perioadă, conform unei mărturii care indică ziua de 15 ianuarie 1990, datează relatarea conform căreia, aflat în sediul Primăriei din Roman în prezența câtorva foști colegi de liceu, Sorin Ovidiu Vântu ar fi afirmat: „În cinci ani de zile voi numi un președinte al statului!" Cei prezenți au râs de el.

Dispariția pedepselor pentru trecerea frauduloasă a frontierei și haosul de la Punctele de Trecere a Frontierei – pe unde se spunea că vin ajutoarele pentru năpăstuiții revoluției – au permis o amplificare fără precedent a traficului necontrolat de produse și, bineînțeles, a contrabandei. Pe tot parcursul anului 1990, Sorin O. Vântu a deschis 147 de consignații similare în toată zona Moldovei, prin care comercializa, de exemplu, transportul *full* a trei autocamioane TIR de țigări pe zi. Nu mai avea nevoie să facă el contrabandă, ca în perioada

[449] *Romanu' liber*, nr. 1, 23 decembrie 1989, p. 1.
[450] *Romanu' liber*, nr. 2, 25 decembrie 1989, p. 1.

comunistă, rețelele de contrabandă multiplicându-se aproape pentru toate categoriile de produse cerute atunci insistent de piața românească. Astfel, până la sfârșitul anului 1990, cifra de afaceri personală s-a apropiat de 100 de milioane de dolari.

„AMS: Cum a fost posibil?

Sorin Ovidiu Vântu: O sete de consum imensă! Veneau la mine angrosiști din toată Moldova și cereau marfă cu o frecvență care mă și speria. Poporul român ieșea în stradă, se revolta prin fabrici, cerând bani și muncind mai puțin, cheltuia banii pe tot felul de lucruri la care tânjiseră oamenii în perioada comunistă, apoi ieșea din nou în stradă sau în curtea întreprinderii ca să li se mai dea bani. Așa au primit contribuțiile acelea sociale, care, cel puțin pentru Moldova, cred că în cea mai mare parte, zeci și sute de milioane de lei, au ajuns în buzunarul meu. S-a fumat în 1990 atâta Kent, că din mucurile de țigară cred că aș fi construit o piramidă egipteană. Fum! Apoi, sigur, obiectele casnice, îmbrăcăminte, încălțăminte.

AMS: A fost o dorință de îmbogățire din partea dvs., ca reflex al vieții grele pe care ați dus-o sau o privire lucidă asupra oportunității?

SOV: Am fost conștient că astfel de momente ca cele din decembrie și apoi situația din tot anul 1990 nu se mai repetă. Cel puțin pe timpul vieții mele. Două argumente m-au făcut să acționez atunci, ca fulgerul: credința în propriile mele puteri, în cunoștințele pe care le aveam și în faptul că mă trezeam dintr-odată, fără să fi făcut nimic, ca un lup printre oi. Vedeam câtă naivitate este în jurul meu, câtă lăcomie, câtă sete de a avea și chiar de a fura, cine a ajuns să conducă Romanul meu, multiplicat la nivel național. Oamenii dați afară atunci, plus cei de valoare care ar fi putut gândi lucid un viitor, nu au fost înlocuiți cu competențe, ci cu un val de pegră pusă pe furat. Furau de la stat prostește, cu o ticăloșie neexersată. Al doilea argument a fost că știam drumul capitalismului. Știam încă din ianuarie 1990 câți bani pot să fac, care este potențialul comercial al țării, care este dimensiunea reală a pieței. Știam de atunci că pot atinge în câțiva ani miliardul de dolari. Dar cel mai bine cunoșteam mentalitatea de consum a

românului, foamea lui de nou, de mai bun, de tot ce e străin. În realitate, el fusese abandonat complet de statul lui"[451] .

De la începutul anului 1991, Sorin Ovidiu Vântu își transferă centrul de conducere a afacerilor sale la București. Este solicitat imediat să finanțeze deschiderea de mici firme, cu un capital de 500-1 000 de dolari, bani pe care îi va împrumuta la sute de astfel de investitori minori, cu dobândă 100%. Până la sfârșitul anului 1992, trei sferturi din angrourile care populau periferiile Capitalei – de la Expoziție, din comuna Voluntari – aveau la origine investiția lui Sorin O. Vântu. Tot atunci începe să se reglementeze piața, să revină statul în controlul și gestionarea ei, să apară primele legi și norme oficiale, revin implicarea Poliției în gestionarea infracțiunilor economice și controlul vamal. Din acel moment, omul de afaceri romaşcan oprește orice legătură cu activitățile „ilegale" – în raport cu vechea legislație comunistă, pentru că, în acei ani, alta nu exista –, încetează relația cu rețelele de contrabandă și devine foarte atent la legislația care se năștea pentru economia de piață. Tot din acel moment – aruncând o privire analitică asupra destinului acestui straniu personaj – el nu mai este interesat de folosirea golului legislativ sau de lipsa de reacție a statului, ci se va preocupa constant de *influențarea* legislației, astfel încât să-i permită sporirea, de această dată legală, a veniturilor. În acest moment, pentru omul de afaceri, pentru oricare om de afaceri, interesul era ca în România să se introducă legislația economiei de piață. Și cât mai repede. Oameni ca Sorin Ovidiu Vântu aveau nevoie ca aerul de o legislație europeană, de reforma economică pentru a-și putea consolida afacerile, pentru a le putea cota la o bursă viabilă. Este vechea mentalitate americană: „Să nu mă întrebi cum am făcut primul milion". Dar, pentru a putea influența legislația, trebuie să intri în contact cu factorul politic. „Pegra", de care amintea, ajunsese până în Parlamentul României și se ocupa de propriile-i afaceri, de scandalul politic steril, de răzbunări anticomuniste și de revanșe neocomuniste, de unguri și de lupta cu

[451] BIINI, *Interviuri...*, p. 423.

Securitatea. O categorie anume de oameni politici, având studii de economie și finanțe, va intra într-o relație confidențială de colaborare plătită cu investitori de tip Sorin Ovidiu Vântu, devenind apoi nu numai principale surse de informație pentru aceștia, ci și agenții lor politici. Ajunși la putere după alegerile din 1996, politicienii trădează înțelegerile cu oamenii de afaceri, între care și Vântu, încercând să se desprindă din relația de subordonare financiară cu aceștia. În aceste condiții, convins că reforma economică nu va fi aplicată, Sorin Ovidiu Vântu hotărăște să vândă toate afacerile sale – între care mai multe firme de construcții, două fabrici de bere, 172 de baruri, restaurante și bodegi, cu un total de 6 011 angajați – și să treacă pe lichidități. „Alergam 18 ore pe zi pentru a putea gestiona o afacere de o asemena dimensiune – arată Sorin Ovidiu Vântu – și, bineînțeles, pentru a o putea controla. Pentru că, oprindu-se micul jaf de la stat și diminuându-se hoția, prin intervenția autorităților – cred că era deja perioada guvernului Stolojan – au început să fure de la privați. Așa că, pe la începutul anului 1993, am vândut tot"[452]. Un fost colaborator apropiat al său, Teodor Nicolaescu, ajuns la un moment dat președinte al Grupului Gelsor și al Băncii Române de Scont, va relata presei resorturile începutului marii afaceri: „Când l-am cunoscut eu, toată lumea spunea că era un om bogat. Avea ceva avere, nu cine știe ce, cam ce câștiga din afaceri investea. Mi-au plăcut gândirea și strategia lui, să facem o firmă de brokeraj care să crească, să se dezvolte într-un grup financiar, mi s-a părut că are idei bune, împărtășeam și niște filozofii politice relativ comune. Eram adepții unei politici mai degrabă social-liberale, cu grijă față de cei cu venituri mici"[453]. Timp de 3 luni, Vântu preia toată rețeaua de agenți care tranzacționau certificatele de proprietate, celebrele cupoane, date de stat cetățenilor. Deja în 1994 înființase cea mai mare agenție de brokeraj din România, având în portofoliu peste 1 milion de certificate de proprietate. Înainte să fie transformate în acțiuni, le-a vândut și pe acestea, obținând alte sume

[452] *Ibidem*.

[453] *Săptămâna Financiară*, Anul II, nr. 45, luni 23 ianuarie 2006, p. 6.

uriașe în dolari. În 1994 a hotărât să construiască propriul sistem de investiții financiare, înființând compania de brokeraj Gelsor, prin care a finanțat câteva sute de întreprinzători particulari, care începuseră să-și facă firme în acel an.

În 1999, Gelsor avea 80 000 de clienți, persoane fizice și juridice, jucători pe piață care rulau o sumă de 35 000 de miliarde de lei depuși în această companie, la care se percepea un comision pe tranzacții. Este evident că la asemenea sume și cu astfel de dimensiuni a fost posibil ca, în luna iunie 1997, Gelsor să câștige 1 milion de dolari pe zi, perioadă în care aproximativ 15% dintre oamenii de afaceri de astăzi din România au apelat la serviciile Gelsor. Trebuie subliniat aici că atât Banca Națională, cât și Puterea FSN închideau ochii și chiar sprijineau astfel de activități, deoarece ele, în afară de îmbogățirea discrepantă a câtorva oameni, între care și Sorin Ovidiu Vântu, sprijineau efortul de gestionare a inflației. Vântu nu arunca banii pe consum, ci îi folosea pentru investiții. La asta se adăuga și creșterea constantă a numărului de angajați scoși din domeniul bugetar și aduși în domeniul privat. Afacerile lui Vântu erau și o afacere a statului, la care trebuie adăugată obligatoriu inițierea unor scheme de finanțare a serviciilor secrete ale țării, al căror buget se prăbușise și el amenințător pentru siguranța statului. Unul dintre fenomenele tipice ale acumulărilor și, mai ales, ale transformării fondurilor de investiții în jocuri piramidale a fost protecția pe care o acordau fie direct, fie tacit serviciile de informații acestor adevărate organizații, pentru motivul că ele reprezentau și o sursă de fonduri pentru bugetele lor secătuite.

Perioada sfârșitului anului 1996 și începutul anului 1997, care a coincis – nu întâmplător, Sorin Ovidiu Vântu fiind principalul sponsor – cu câștigarea alegerilor de către Convenția Democrată, a însemnat un aflux mare de investitori străini, în primele luni ale anului 1997, o creștere substanțială a pieței de capital, precum și apariția pe piața românească a jucătorilor mari pe bursă. Este și perioada în care Fondul Național de Investiții (FNI), prin compania Sovinvest, care administra

fondul, joacă exclusiv pe bursă și produce un câștig constant, până după iunie 1997, când, din cauza erorilor de guvernare, piața începe să se prăbușească, iar interesul investitorilor străini scade brusc. Plecarea investitorilor străini fiind barometrul cel mai sensibil al pieței, Sorin Ovidiu Vântu decide să vândă Sovinvest (octombrie-noiembrie 1997). Cumpărătorul principal va fi Centrocoop, care o va numi ca președinte al Sovinvest pe Maria Vlas. Potrivit lui Vântu, Vlas era o persoană încă din 1996, pentru incompetență. Vântu mai face greșeala de a permite păstrarea numelui de Sovinvest firmei vândute, din motive de imagine. Asta îl va costa în momentul izbucnirii scandalului FNI, numele Sovinvest fiind folosit pentru a se lansa ideea că prăbușirea fondului a fost dirijată de el.

La momentul izbucnirii scandalului FNI, în 1999, Sorin Ovidiu Vântu afirma că are o avere de 1 miliard de dolari și că majoritatea afacerilor sale se derula în străinătate, unde deținea calitatea de proprietar al unor importante firme cu sediul în mari capitale europene. Doar 10% din afacerile sale se dezvoltau în România. Sub conducerea Mariei Vlas, Sovinvest a vândut 20% din acțiuni Băncii Agricole (proprietar statul român) și 20% CEC-ului (proprietar statul român), Centrocoop păstrându-și 51% din acțiuni, iar aproximativ 10% revenind Mariei Vlas și asociaților ei. Totodată, Sovinvest a devenit o companie deplin acoperită a unui serviciu român de informații. **Practic, FNI era proprietatea statului**. Nu întâmplător, autorul Cristescu Radu Constantin își intitulează capitolul dedicat afacerii FNI „Ingineriile financiare cu statul român", dovedind că, de fapt, afacerea era a statului[454]. Fiind avizați asupra afacerilor care se derulau prin CEC în beneficiul CDR, ca urmare a unui contract de garantare, liderii PDSR vor declanșa scandalul FNI pentru a lovi în administrația președintelui Emil Constantinescu. În timpul campaniei pentru alegerile locale din primăvara anului 2000, candidatul la Primăria Municipiului

[454] Cristescu Radu Constantin, *Serviciile Secrete din România și Scandalurile de Corupție, 1989–2001*, Ed. Antet XX Press, Filipeștii de Târg, 2002, pp. 108-115.

București, Traian Băsescu, va folosi informațiile despre legătura PNȚ-cd–CEC pentru a-și ataca principalul adversar, câștigând mandatul. Pentru a face față atacului lansat de PDSR, serviciul secret implicat în afacerile FNI încearcă să dirijeze atacul spre Sorin Ovidiu Vântu, manipulând câteva cotidiene centrale. Situația a fost favorizată și de faptul că Vântu a făcut eroarea de a-și vinde concernul de presă cu puțin timp înainte, deși fusese sfătuit de unii apropiați să nu o facă. Până în toamna anului 2004, Sorin Ovidiu Vântu va pierde jumătate din avere din cauza desființării Gelsor, a retragerii complete de pe piața românească în anul 2002[455] și a pierderilor de imagine pe piețele externe. De asemenea, partidul pe care îl înființase în 1999 – Uniunea Forțelor de Dreapta –, cu scopul de a recrea forța politică de dreapta dispărută înainte de război, eșuează în alegerile locale din anul 2000 sub impactul scandalului FNI.

Această analiză nu poate fi încheiată aici fără a sublinia comportamentul oamenilor, al clienților marilor fonduri de investiții și al jocurilor piramidale. Nimeni nu îi obliga pe cetățeni să-și bage banii în aceste fonduri, dar lăcomia și, în primul rând, dorința puternică de îmbogățire peste noapte, simptom al decăderii națiunii, au favorizat marile lovituri financiare care au urmat. În anul 2005, publicația *Săptămâna Financiară* va publica un bilanț zguduitor al „păcălelilor" cu fondurile de investiții transformate în jocuri piramidale, sub titlul „România, o țară de păgubiți". Statistica asupra numărului de păgubiți și asupra sumelor păgubite vorbește în primul rând despre mentalitatea a peste un milion de români:

Gerald (1993–1994)	330 000 păgubiți –	20 milioane euro
FNI (2000)	300 000 păgubiți –	150 milioane euro
Caritas (1993–1994)	260 000 păgubiți –	80 milioane euro
FMOA și SAFI (1996)	100 000 păgubiți –	40 milioane euro
CEC–Dacia (1990)	32 000 păgubiți –	6 milioane euro
Mega–Caritas	12 500 păgubiți –	4 milioane euro

[455] Revista *Capital*, nr. 3, noiembrie 2004, p. 35.

Mondoprosper ..... 10 000 păgubiți – 1,8 milioane euro
MTS Leasing (2005).....700 păgubiți – 50 milioane euro[456].

Explozia corupției și a crimei organizate

Emil Constantinescu, fost președinte al României (1996–2000) și, prin urmare, personalitatea cu accesul cel mai amplu și adânc la informație, personalitate provenită din societatea civilă care a încercat să combată efectele gravelor erori ale perioadei precedente, a identificat patru fenomene aparținând criminalității economice: „fraudarea patrimoniului public", „devalizarea băncilor", „încălcarea legislației vamale", „lipsa de ripostă a autorităților". Deși sunt cuprinse într-o listă cu aparență cronologică, ele au reprezentat de fapt fenomene simultane. Le vom comenta în ordinea propusă de Emil Constantinescu:

„**Fraudarea patrimoniului public**. Primul segment afectat a fost patrimoniul public, în special economic. Cadre de conducere ale societăților comerciale cu capital de stat sau majoritar de stat au falimentat sau subevaluat premeditat obiective economice, în scopul preluării lor ulterioare, prin mijloace și metode oneroase. Patrimoniul public a fost diminuat în beneficiul factorilor de conducere, care și-au însușit o parte din avuția României la prețuri derizorii"[457].

Comentariu: Ceea ce numim astăzi cu un termen adecvat „patrimoniu public" era în 1990 – indiferent și inalienabil față de măsurile legislative luate de către CFSN în decembrie 1989 – „proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție", compusă din „proprietate de stat asupra bunurilor aparținând întregului popor", și „proprietate cooperatistă asupra bunurilor aparținând fiecărei organizații cooperatiste". Conform Constituției RSR din 1965, articolul 7, „Bogățiile de

[456] *Săptămâna Financiară*, Anul I, nr. 25, luni, 22 august 2005, p. 5.
[457] Emil Constantinescu, *Adevărul despre România (1989–2004)*, Ed. Universalia, București, 2004, p. 16.

orice natură ale subsolului, minele, terenurile din fondul funciar de stat, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, fabricile și uzinele, băncile, întreprinderile agricole de stat, stațiunile pentru mecanizarea agriculturii, căile de comunicație, mijloacele de transport și telecomunicații de stat, fondul de stat de clădiri și locuințe, baza materială a instituțiilor social-culturale de stat, aparțin întregului popor, sunt proprietate de stat"[458]. Prevederea articolului 8, de altfel foarte scurtă, completa imaginea economiei românești: „Comerțul exterior este monopol de stat". Pornind de la această situație concretă, Consiliul Frontului Salvării Naționale, ca forță care a preluat provizoriu întreaga putere în stat, poartă și întreaga răspundere pentru felul cum a fost gestionat statul. Din punct de vedere decizional, Biroul Executiv, avându-l în frunte pe Ion Iliescu, a fost acela care a condus România prin starea de provizorat politic și economic până la 20 mai 1990 și apoi, în condiții de legitimitate juridică, până în decembrie 1996. Altfel spus, ei au avut statul pe mână și întreaga decizie. Statul comunist român – această precizare trebuie repetată – era pe deplin recunoscut ca legitim, era subiect de drept internațional, membru al ONU și al altor organizații internaționale, avea relații diplomatice și economice fără restricții cu peste 150 de state. Nu se punea în discuție legitimitatea sa juridică, prin urmare nici dreptul statului de a dispune, prin efectul suveranității, de proprietatea sa, deși pe scena politică românească postdecembristă s-au manifestat unii politicieni ridicoli, precum și juriști care și-au încălcat statutul profesiei, afirmând contrariul. Prin urmare, ceea ce se pune în discuție este felul cum a fost gestionat acest patrimoniu.

Esențial în înțelegerea acestei responsabilități este faptul că Ion Iliescu și echipa sa de aderenți au căutat în primul rând, iar din ianuarie 1990 – după ce „amenințarea teroristă" dispăruse –, cu interes și panică, să păstreze și să consolideze puterea dobândită. Problema numărul unu a lui Ion Iliescu era legitimitatea. Problema numărul doi era eșuarea rapidă și totală a proiectelor sale politice: consens politic

[458] *Buletinul Oficial*, partea I, nr. 65/29 octombrie 1986, p. 2.

național și „a treia cale" în economie. El putea ajunge în numai câțiva ani, împreună cu unii dintre aderenții săi, în fața Justiției pentru morții de după 22 decembrie 1989. Problema era cu atât mai gravă, nu pentru faptul că aveam o Justiție autentică, independentă, ci, dimpotrivă, din cauza faptului că aceasta se dovedise versatilă politic până la ambele limite ale inculpatului – excesivă sub comunism împotriva opozanților, la fel de excesivă sub regimul provizoriu împotriva liderilor comuniști. Se adăuga și situația periculoasă în legătură cu Armata, presa liberă trecând destul de repede la descoperirea și dezvăluirea violentă a principalei instituții autoare a represiunii. Avalanșa de decrete pentru satisfacerea nevoilor cetățenilor, printre care s-au strecurat, cum am văzut, și germenii corupției, a devenit încă din ianuarie 1990 politică de partid, CFSN transformându-se, pe fondul erorilor și slăbiciunilor membrilor de umplutură ai săi, în partid politic instalat (rămas) ilegal și ilegitim la conducere. **O astfel de putere, dincolo de popularea ei rapidă cu foști activiști ai PCR, nu putea, organic, să facă reforma economică de care avea nevoie România.** Este fără îndoială perioada în care se naște și se amplifică fenomenul de fraudare a patrimoniului public, descris de Emil Constantinescu în lucrarea sa de sinteză. Cauzalitatea și evoluția legată de politic a acestui fenomen distructiv au fost surprinse cu acuitate de cunoscutul om politic Ulm Spineanu, fost ministru al Reformei (12 decembrie 1996–9 decembrie 1997): „Pentru reușita atât a democratizării, cât și a reformei economice, legitimitatea incontestabilă, echilibrată și onestă, este esențială"[459]. Dependența grupului FSN al lui Ion Iliescu de rămânerea la putere a permis ca rudimentul de liberalizare politică instituțională să scurtcircuiteze liberalizarea economică autentică – stabilirea imediată a regimului proprietății pe baza principiului suveranității, deschiderea pieței financiare și economice, legiferarea liberei inițiative și a concurenței loiale –, scena economică românească transformându-se într-un câmp de pe care fiecare apucă ce poate, ce i se dă și ce poate fi furat de la stat. Situația nu numai că a fost favorizată, dar a și fost

[459] Ulm Spineanu, *Încotro... România 2000?* Ed. Mondograf, Constanța, 1995, p. 12.

creată de măsurile luate de CFSN în economie. S-a vorbit și scris foarte mult despre „firmele-căpușă" și despre aranjamentele de familie ale conducătorilor de unități economice. Există o cauză originară a acestui fenomen. Firmele de comerț exterior cu capital de stat, de exemplu, erau obligate să schimbe dolarii obținuți din afacerile lor, jumătate la cursul liber și jumătate la cursul oficial, suma rezultată din diferența de curs ducându-se la buget. Statul fura de la propriile sale întreprinderi. Pentru a ocoli acest mecanism, firmele de stat vindeau marfa unor firme private de intermediere, care o vindeau aceluiași client, astfel că suma pe care o mai putea reține statul devenea extrem de mică. Fondul valutar al țării se diminua astfel accelerat, fapt ce a produs în final așa-numita „naționalizare a valutei" propusă de guvernatorul Băncii Naționale, Mugur Isărescu, și aplicată de prim-ministrul Teodor Stolojan în 1992. Pe de altă parte, conducerile întreprinderilor de stat au început să-și înființeze ele micile firme de intermediere, așa-numitele „firme-căpușă" conduse de rude sau de asociați, prin care erau trecute mărfurile și produsele achiziționate, materia primă sau aparatură și utilaje destinate retehnologizării, crescându-le prețul de câteva ori sau percepând comisioane pentru tranzacție. Aceste fenomene parazitare nu au apărut numai din dorința de a acumula cu orice preț, de a profita de „capitalismul sălbatic", ci au fost determinate și de legislația restrictivă adoptată, în locul pieței libere, și de mecanismele puse în funcțiune pentru a permite marea corupție, sursă financiară mascată a partidului de guvernământ.

„Devalizarea băncilor. În domeniul bancar, resursele statului român au fost grav prejudiciate prin acordarea de împrumuturi mari, fără respectarea procedurilor legale de aprobare a creditelor, ori prin suplimentarea nejustificată, pe baza relațiilor personale, a creditelor inițiale, în scopul acoperirii dobânzilor aferente nerestituirii acestora la termen. În multe cazuri, credite în lei au fost transformate în valută și depuse în bănci din străinătate. Cum garanțiile prezentate pentru obținerea creditelor fuseseră supraevaluate, pagubele uriașe aduse băncilor s-au dovedit a fi irecuperabile. Creditarea preferențială și pe

criterii clientelare a devenit un fenomen general în perioada guvernării Văcăroiu, aducând o serie de bănci în pragul prăbușirii. Tratamentul inegal aplicat cetățenilor în acordarea împrumuturilor, ca și alte practici cu caracter discreționar și clientelar din domeniul economic-financiar, au condus la știrbirea încrederii în instituțiile statului"[460].

Comentariu: Problema centrală a acestui aspect este atribuirea (menținerea) calității de autoritate formală exclusivă Băncii Naționale, care, în fapt, a avizat apariția noilor bănci pe baza principiului dreptului de control, pe care însă nu l-a aplicat, de conivență cu factorul politic. Mecanismul – așa cum se vede el la nivelul cetățeanului obișnuit – nu numai că a permis, dar a și sprijinit aplicarea programului politic „din umbră" al FSN. Ce este programul „din umbră"? Este ansamblul deciziilor politice oculte, neprezentate prin declarații publice și neconținute în programele economice și sociale oficiale. Este locul unde s-a declanșat – tot în secret – conflictul între Ion Iliescu, grupul lui de foști activiști comuniști, și Petre Roman, împreună cu echipa sa numită la 28 iunie 1990. Petre Roman a vrut să aplice programul cu care a primit mandatul din partea Parlamentului, dar s-a lovit de realitatea mult mai puternică și activă a programului „din umbră". El poate fi definit prin următoarea ecuație: stabilirea regimului democratic, liberal al proprietății private, deschiderea pieței financiare și economice, privatizarea rapidă pot produce, pe de o parte, apariția unei pături și apoi clase înstărite care nu își mai găsesc reprezentarea și interesele în FSN, orientându-și puterea financiară și de influență către exponentul liberalismului – unul (PNL) sau mai multe partide liberale. Pe de altă parte, reforma autentică permite pătrunderea masivă a capitalului străin pe piața românească, ajungând în foarte scurt timp să o domine și, în consecință, să o influențeze tot în direcția contrară FSN, proiectat și constituit ca partid de masă (vezi încă o dată decretul de înființare prin care organizațiile PCR din întreprinderi sunt înlocuite cu organizații FSN). În ecuație intră și acea adevărată armată de activiști de partid fără studii profesionale, cu studii

[460] Emil Constantinescu, *op. cit.*, p. 16.

false sau deprofesionalizați, care nu se puteau întoarce la școală, la activitatea de bază sau la profesia lor. În condițiile în care Ion Iliescu nu putea obiectiv să-i succeadă lui Nicolae Ceaușescu la conducerea partidului și a statului comunist, nucleul de interes al programului „din umbră" al FSN a fost capitalul. Mai ales, o particularitate a sa – cine și cum va obține capitalul. Ecuația trebuia să fie dusă la capăt și finalizată prin crearea artificială a capitaliștilor români, unul din trasee fiind cel fraudulos arătat de Emil Constantinescu – o clientelă postcomunistă solidară ideatic și doctrinar cu noua conducere (nu are importanță că erau activiști, securiști sau infractori), care a primit acces în mecanismul bancar al programului „din umbră". Mai neortodox spus: un „om de încredere" era chemat la partid, i se indica o bancă de unde primea un credit fabulos, de zeci și sute de milioane de dolari, bani cu care trebuia să cumpere întreprinderi și, în calitate de patron, să le facă rentabile, profitabile. Potrivit generalului M.D. din SRI, astăzi om de afaceri – motiv pentru care nu îi putem da numele întreg –, în primele luni de după instalarea celui de-al doilea guvern Petre Roman (iulie-octombrie 1990) șefii săi au primit misiunea de a nominaliza persoane din componența rețelelor de colaboratori ai fostei Securități, cu pregătire și activități economice în perioada comunistă, pentru a deveni „oamenii de încredere" ai programului de transfer al avuției naționale. Chiar și în această situație, un investitor străin puternic îl sufla pe „omul de încredere" de pe piață imediat, motiv pentru care, pentru a contracara acest fenomen, reforma legislativă a fost sistematic sabotată.

Un alt program a fost cel al fidelizării birocrației de stat. Sub acoperirea ideii împiedicării corupției funcționarilor publici din ministerele de forță a fost lansat programul Bancorex al creditelor preferențiale. „Noua putere voia să-i ajute pe cei care nu aveau nici timp, nici mijloace pentru a se confrunta cu începutul de capitalism. Doar nu era ca generalii și coloneii din amintitele structuri să fie trimiși frumușel la muncă pentru a economisi din salarii?! Tot sistemul ar fi sărit în aer. În același timp, oamenii importanți din zonele militarizate ale statului trebuiau câștigați sau chiar îndatorați. Prin acele credite avantajoase,

noua putere «democratică» își asigura sprijinul și devotamentul «cadrelor de bază» ale Armatei, Poliției și Serviciilor Secrete. Mișcarea, cu substrat politic și cu efecte financiare în viața privată a acestora, s-a dovedit a fi «benefică». Oamenii de încredere și-au rezolvat problemele personale, iar tânăra noastră democrație s-a așezat pe stâlpi puternici. Operațiunea a fost una de o sută de puncte"[461]. Evident că ofițerii simpli au fost împrumutați cu sume mici. În schimb, anumiți înalți funcționari ai statului au primit sume foarte mari cu scopul de a le specula bancar: „Au luat bani de la Bancorex cu dobândă preferențială și i-au depus la alte bănci, cu dobândă cu 15-20, chiar 50 la sută mai mare"[462]. Mecanismul corupt al statului – implicând politicul, Banca Națională, Poliția, Justiția – întreținea activitatea lipsită de legi și cu încălcarea legilor a acestui tip de „milionar de carton". Când Petre Roman și Adrian Severin au încercat să combată acest mecanism și să permită pătrunderea masivă a capitalului franco-german pe piața românească, au fost înlăturați cu violență.

„Încălcarea legislației vamale. La rândul lor, infracțiunile de frontieră, prin proporțiile la care se ridicaseră spre sfârșitul anului 1996, au adus prejudicii imense bugetului prin neaplicarea cu bună știință a reglementărilor privind plata taxelor și accizelor la introducerea în țară a mărfurilor provenite din străinătate"[463].

Comentariu: Am arătat deja cum au fost deschise frontierele României, încă din săptămâna diversiunii teroriste, și apoi cum a fost favorizată contrabanda la proporții de nebănuit. Atacul la adresa autorității, promovat de întreaga mișcare revoluționară, a produs acea retragere a instituțiilor de ordine și control din misiunile pe care le au în oricare stat. Fără îndoială, era vorba de autoritatea regimului dictatorial, iar instituțiile respective erau total integrate regimului. Noi nu am avut instituții care să fi rămas cu caracterul lor statal, întregul

[461] *Evenimentul Zilei*, 15 martie 2003, p. 1, articolul „Cazul Temeșan, spre final".
[462] *Ibidem*.
[463] Emil Constantinescu, *op. cit.*, p.16.

sistem fiind politizat prin supremația partidului comunist. Neexistând însă posibilitatea practică de a crea instituții noi în numai câteva zile – s-a văzut că nici în câțiva ani –, distrugerea autorității regimului comunist a afectat direct funcționarea instituțiilor statului. Iată o mărturie venită de la un om de afaceri român stabilit în Germania, Octavian Radu, la acea dată angajat al firmei *Hellbut*, astăzi patronul marelui concern RTC[464], în legătură cu ceea ce se întâmpla la frontierele României: „Aveam în depozitul de stoc al *Hellbut*-ului o marfă pe care nu credeam că o s-o vând vreodată. Adunase Christian Moehrman *(patronul acelei firme*, n.a.) o cantitate imensă, inexplicabilă, de pungi de plastic rebutate. Nu țineau nici 100 de grame. Suflai în buza pungii ca să o deschizi și se rupea fundul din suflătură. Ce mama dracului fac cu ele? Nu ocupau spațiu prea mare, dar era ultimul lucru care mai rămăsese în depozit. Și atunci apare un polonez care zice: «Le iau eu». Îi explic adevărul, nu l-am mințit: «Domnule, nu sunt bune de nimic». «Le iau, cât vrei pe ele?» Nu înțelegeam. I le-am dat imediat și abia apoi am aflat ce făcea cu ele. Umplea un TIR cu cosmetice și punea patru paleți de pungi de-ale mele în dreptul ușii. În acte, tonele acelea de cosmetice intrau nu în Polonia, că nu pentru Polonia erau, ci în România, ca pungi de plastic pentru mărțișoare. Polonezul aflase că frontiera română este vraiște. Ajungeau la Nădlac, grănicerii și vameșii apăreau la camion și șoferii săreau jos, strigând la ei: «Securiștilor, criminalilor, voi, grănicerii, ați omorât la Timișoara, ați tras în popor!» Nici nu prea știau cum se pronunță corect Timișoara, însă grănicerii și vameșii băgau capul între urechi. Astfel intra atunci în România tot ce voiai și ce nu voiai. A mers așa luni de zile. Altul, un neamț oarecare, fără nici o autorizație, a intrat cu un tir plin de reviste porno luate de la gunoi, pe post de ajutoare pentru sinistrați. A scris o hârtie pe genunchi și a pus ștampila de la jucăriile McDonald's. A trecut fără probleme". La sfârșitul anului 1990, Octavian Radu hotărăște să se reîntoarcă în țară pentru a testa realitățile pieței: „La granița Germaniei cu Cehia, vameșul ceh s-a

[464] Revista *Biz*, nr. 100, 1-14 martie 2005, p. 61.

uitat la mașină și m-a întrebat unde merg. «În România.» Omul a dat din cap a neîncredere, că n-o să ajung cu hârbul ăla până acolo, apoi mi-a cerut o cutie de bere. I-am dat. La granița cu Ungaria vameșii unguri s-au uitat și ei la acte și mi-au cerut două spray-uri. Când am ajuns la frontiera României, au apărut cinci vameși, au dat ocol mașinii, m-au pus să ridic portbagajul și m-au întrebat: «Ai *spray*-uri?» «Am.» «Ai săpunuri?» «Am și săpunuri.» «Bere ai?» «Da, am bere olandeză.» «Dar pungi ai?» «Pungi n-am.» «Perfect, îți dăm noi.» Și mi-au dat cinci pungi goale să le umplu cu de toate, ca să pot trece granița. Mă reîntâlneam cu țara mea după trei ani"[465].

Grănicerii au semnalat public situația de la frontiere printr-o serie de articole din presa militară. Este interesant că, solicitând preluarea subiectelor de către cotidienele cunoscute, au fost refuzați pe motiv că „Armata încearcă să îngrădească libera circulație". Iată ce scriau grănicerii: „Că organele de grăniceri sunt, altfel spus, «legate de mâini și de picioare», vom înțelege mai bine din cele ce urmează. Comparativ cu aceeași perioadă a anului trecut, numărul trecerilor peste frontieră prin locuri nepermise, cu sau fără documente legale, a crescut aproape de nouă ori în lunile ianuarie-februarie a.c. în zona cea mai activă de la graniță.(...) Călăuzirea străinilor la frontieră a devenit o profesiune, care se practică fără nici un fel de jenă sau teamă. Călăuzele sunt de notorietate, acționează organizat, fără scrupule și după scenarii bine puse la punct. Două-trei Ro-Taxiuri se deplasează pe traseele ce duc la graniță și, constatând că acestea nu sunt controlate de poliție, dau «semnalul verde» autobuzelor ori autocamioanelor încărcate cu străini. Bunăoară, în zona Timișoarei, autocamionul 21 TM 7521 face curse regulate pentru transportarea străinilor până în localitățile cele mai apropiate de frontieră. Acolo, clienții sunt așteptați de alte călăuze ale filierelor. Ioan Jukici din Timișoara a înlesnit trecerea ilegală a graniței la șapte grupuri, iar un oarecare Bodor din Sânnicolau Mare la 117 persoane. În ciuda acestor fapte, amândoi sunt bine mersi, cu teșchereaua doldora de bani. Ce contează pentru ei

[465] Magazin *Businessman's*, Anul II, nr. 7, 2005, p. 44.

o amendă contravențională de la 1 000 până la 5 000 de lei, care, plătită pe loc, cu zâmbetul pe buze, ajunge la cel mult 500 de lei, în condițiile când câștigurile lor sunt de valoarea miilor de dolari sau de mărci"[466]. Toată această situație era efectul Decretului-lege nr. 12 din 12 ianuarie 1990 emis de CFSN, unde, la articolul 2, erau abrogate dispozițiile Codului Penal privind *trecerea frauduloasă a frontierei.* În 1994, când BBC face primul reportaj pe Clisura Dunării, fenomenul se transformase într-un adevărat pod de vase pentru contrabanda cu produse petroliere, încălcând embargoul impus Iugoslaviei. Ziaristul Răsvan Popescu, reporterul acelor anchete, arăta că „se trecea benzină ca pe bandă rulantă, sub ochii grănicerilor. De la București, Iliescu închidea ochii când era vorba de prietenul său Miloșevici.(...) Pe malul sârbesc așteptau zeci de cisterne claxonând de câte ori traficul era întrerupt"[467].

„Lipsa de ripostă a autorităților. Toate aspectele prezentate mai sus au fost agravate de faptul că tocmai instituțiile, care ar fi trebuit să fie foarte active în combaterea criminalității organizate și a corupției, înregistrau în interiorul lor o atitudine de neimplicare și chiar de participare la asemenea acțiuni ilegale de anvergură"[468].

Comentariu: Ideea generoasă a liberei inițiative a fost folosită ca imagine și justificare pentru întreținerea mediului economic instabil și neperformant în care se derula jefuirea statului în cadrul programului „din umbră" al FSN. Cunoaștem astăzi că, încă din 24 decembrie 1989, Securitatea a furnizat informații conducerii CFSN în legătură cu ceea ce se întâmplă la frontiere, cu pătrunderea fără nici un control a produselor de contrabandă și cu ceea ce este scos din țară. În 27 decembrie, ziua în care se întrunea pentru prima dată în plen CFSN, Securitatea („Consiliul Siguranței Naționale") a prezentat informații despre situația din întreprinderile deținătoare de valori economice deosebite. Nu s-a luat nici o măsură. A fost emis decretul cu amenințări

[466] *Armata poporului*, Anul III, nr. 17(72), 24-30 aprilie 1991, p. 7.
[467] Răsvan Popescu, *Purtătorul de cuvânt*, Ed. Universalia, București, 2002, pp. 20-21.
[468] Emil Constantinescu, *op. cit.*, p. 16.

de sancțiuni pentru jaf și furt, precum și comunicatul belicos, „bătaia la popou" a Consiliului Militar Superior. Dimpotrivă, prin decret a fost stabilită paritatea dolarului la 21 de lei. Mai târziu, SRI – așa cum a declarat însuși directorul său de atunci – și-a orientat activitatea în proporție de peste 80% spre culegerea de informații despre situația din economie și punerea acestora la dispoziția președintelui Ion Iliescu. Scuza a fost atunci – este și astăzi – că inițiativa legislativă a fost înmormântată în Parlament, dar în Parlament FSN avea o majoritate covârșitoare (66,31% din voturile pentru Adunarea Deputaților și 67,02% din voturile pentru Senat), la care se adăuga votul numeroșilor săi sateliți. Protecția autorităților asupra afacerilor ilegale și oneroase pe seama statului și a banului public a excelat în zona comerțului exterior, unde au fost introduse licențe de export – unice în lume la sfârșitul secolului XX –, astfel încât marile afaceri nu se mai puteau realiza decât cu avizul Ministerului Comerțului și Turismului. Un exemplu: la sfârșitul lunii iulie 1991 a izbucnit „scandalul zahărului", generat de importul de zahăr făcut prin firme-cliente și prin Banca Română de Comerț Exterior (Bancorex), la care clauza principală pentru câștigarea selecției de oferte era livrarea urgentă. S-a dovedit, de către presa liberă, că firma care a câștigat selecția de oferte nu putea asigura condițiile din caietul de sarcini. Reacția ministrului Constatin Fota – asumarea răspunderii pentru corectitudinera afacerii[469]. Presa a consemnat reacția unui liberal: „Afirmând că ne aflăm în plin capitalism sălbatic, domnul Viorel Cataramă a anunțat hotărârea de a trece la sancțiuni exemplare pentru cei care nu respectă legea în domeniul comerțului și turismului. «Aplicarea unei amenzi de 10 000 de lei – a subliniat domnia sa – nu mai afectează pe nimeni în momentul de față. Abia atunci când un ospătar care umflă nota de plată va primi o amendă de un milion de lei, iar firmei la care lucrează i se va suspenda dreptul de a face comerț pe perioada desfășurării cercetărilor, lucrurile se vor schimba, iar mafia din comerț și turism va fi dizolvată»"[470].

[469] *Libertatea*, Anul 3, nr. 507, miercuri 21/joi 22 august 1991, p. 2.
[470] *Curierul Național*, Anul II, nr. 178, marți, 20 august 1991, p. 2.

Nu a existat nici o reacție. Ba nu, a existat o reacție: i s-a înscenat secretarului de stat Viorel Cataramă un scandal de presă prin intermediul unor ziariști plătiți pentru introducerea caselor de marcat electronice în unitățile hoteliere și în restaurante. Intra în funcțiune sistemul de corupție din presă, unde, pentru o sumă în dolari, o afacere sau un afacerist era protejat sau, după caz, șantajat.

Lipsa de reacție a autorităților, ca și lipsa de reformă a produs și întărirea fără precedent a fenomenului birocratic, schemele ministerelor și ale aparatului funcționăresc subordonat încărcându-se până la refuz cu zeci de mii de oameni care se retrăgeau din întreprinderi și căutau un loc „mai călduț", unde să nu facă nimic. Fenomenul a frânat mulți ani procesul de modernizare și mai ales pe cel de informatizare, acea armată de funcționari fiind incapabilă să se califice în folosirea computerelor. Ulm Spineanu a surprins cu exactitate tendința de răsturnare a autorității prin aparatul birocratic: „Birocratismul, ca manifestare comportamentală agreată, birocrația ca mijloc de manifestare, până la a fi individualizat, *sunt cea mai amplă formă de putere moștenită* și din nou ajutată să prolifereze și să aglomereze structurile instituționale. Ea, birocrația, este formatoarea administrației de criză și de umbră, conducătoarea nealeasă democratic, conducătoarea «esențială a guvernelor pe o bază de zi cu zi și care ia majoritatea covârșitoare a deciziilor atribuite public liderilor, demnitarilor, prim-miniștrilor și președinților». Față de ea, în dependență executivă, conceptul de vasalitate este inversat. Din ce în ce mai mult, politicienii au devenit până la stadiul total dependenți de birocrați pentru a analiza, a elabora, a aproba și a promulga proiecte de legi"[471].

Chiar și apariția noii Constituții, în decembrie 1991, nu a reușit decât să proiecteze instituții, construcția lor durând încă cel puțin cinci ani, iar unele instituții, cum sunt Curtea de Conturi și Avocatul Poporului, fiind sistematic sabotate și ignorate pentru a nu împiedica

[471] Ulm Spineanu, *op. cit.*, p. 482.

acumularea prin capitalismul sălbatic. Puși în fața unui test analitic, absolvenții promoției 2004 a Colegiului Superior de Siguranță Națională au evaluat fenomenul corupției României postcomuniste și, cu ajutorul datelor furnizate de Serviciul Anticorupție din cadrul Direcției de Combatere a Criminalității Economico-Financiare, au identificat domeniile principale în care a acționat fenomenul corupției[472]. Dincolo de aspectele particulare ale analizei, concluzia este cât se poate de importantă, pentru că subliniază vinovăția directă a instituțiilor și conducătorilor acestora: „Aflându-se într-o perioadă de tranziție, statul român se confruntă cu problema corupției, a cărei apariție a fost favorizată de criza instituțională în special la nivel local, constatându-se o scădere a mijloacelor de investigație, a controlului social și normativ, o criză de autoritate și de credibilitate a unor instituții, o slabă influență a normelor legale asupra comportamentului indivizilor, o implicare a unor persoane cu răspundere și a unor funcționari publici în mari afaceri ilegale și abuzuri"[473]. La capitolul corupției din domeniul financiar-bancar, faptele de corupție au fost favorizate de acordarea sau facilitarea obținerii preferențiale a unor credite, în absența garanțiilor pe care le cere orice bancă din lume. Este vorba de așa-numitul „program din umbră" al FSN, acțiune hotărâtă de conducerea statului și a partidului de guvernământ și aplicată de conducătorii instituțiilor, inclusiv de serviciile secrete. Potrivit aceleiași analize, „unul dintre domeniile cele mai corupte în România îl constituie sistemul judiciar"[474]. Cauza profundă a acestei mari vulnerabilități a fost controlul politic al Magistraturii, care în decembrie 1989 nu a schimbat decât stăpânii. Cauza imediată a fost comportamentul versatil din decembrie 1989, care a distrus încrederea în profesiune și în demnitatea magistraților.

---

[472] William Brânză, Dimitrie Bogdan Licu, Nelu Coman, „Corupția, o problemă la nivel național" în *Neliniștile Insecurității* (coordonator Cristian Troncotă), Ed. Tritonic, București, 2005, pp. 180-216.

[473] *Loc. cit.*, p. 186.

[474] *Ibidem*, p. 183.

Teza infiltrării Securității în politică și în economie

Apariția AFDPR. Mediul evazionist creat de noua conducere a țării a fost populat și cu erorile făcute de opoziția politică. Înființarea la 2 ianuarie 1990 a Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, sub conducerea lui Constantin Lățea, a reprezentat o încercare de a aduna resturile acelei părți a societății antecomuniste intrate în malaxorul criminal al ocupației sovietice din 1944. Bătrânii aceștia – astăzi din ce în ce mai puțini – au fost mutilați moral și psihic prin programul sistematic de distrugere a potențialului uman românesc și au ieșit din totalitarism cu viețile irosite și cu o imensă dorință de revanșă. Reacția era firească. Ei dețineau un adevăr neștiut sau greu de acceptat de generațiile comuniste, fiind totodată o moștenire dramatic nedorită și iritantă, care aparent complica și mai mult situația agitată a scenei politice. Dacă acceptăm că lașitățile națiunii române au permis generalizarea crizei statului din ultimii ani de regim comunist și au determinat intervenția Uniunii Sovietice pentru a produce revolta, trebuie să acceptăm și ideea că intrarea, dominată de violența de limbaj, a liderilor foștilor deținuți politici pe scena politică postdecembristă – acuzele de comunism, de neocomunism, de colaboraționism – a excitat și mai mult capacitatea națiunii române de a-și disimula vinovățiile. Probabil că umilința individuală și națională la care au fost supuși oamenii aceștia – unii dintre ei, părinți și bunici de-ai noștri – a mărit revolta. Ei au fost o pierdere ireparabilă a istoriei, pierdere pe care generațiile născute sub comunism au moștenit-o în mentalități, vulnerabilitate, slăbiciune doctrinară. Atitudinea politică ponderată a Partidului Național Liberal, formațiune politică axată mai mult pe reforma economică, a făcut ca AFDPR să se orienteze, inclusiv prin vechi afinități politice, spre Partidul Național Țărănesc-creștin democrat, condus de Corneliu Coposu și să fie identificată ca un apendice al acestuia. De altfel, ea s-a înființat în sediul PNȚ-cd: „Cu încuviințarea noastră, și-a sumat sarcina de a pune bazele acestei asociații Constantin Lățea, persoană cunoscută în închisoare sub numele de maiorul Lățea. El și-a instalat biroul în holul de la etaj al sediului PNȚ-cd și,

în câteva zile, a înscris sute de foşti deţinuţi politici"[475]. Mesajul dur, pe alocuri amintind de radicalitatea activistului comunist, s-a cuplat armonic cu mesajele publice – nu şi cu cele din relaţiile confidenţiale cu FSN – ale PNŢ-cd, partid reconstituit de Corneliu Coposu cu o doctrină de „dreapta" – de fapt, exclusiv anticomunistă –, deşi istoria şi comportamentul său erau de stânga. Prin această direcţie imprimată de Coposu, PNŢ-cd împreună cu AFDPR şi Alianţa Civică s-au constituit foarte repede şi bine fixat în imaginea publică drept Opoziţia politică din România postdecembristă. Principalul lor demers a fost îndreptat spre obţinerea şi stabilizarea libertăţilor democratice, fiind aproape total absenţi din problematica economică. Cum haosul instalat în decembrie 1989 era interpretat de populaţie drept un câştig absolut al libertăţii, demersul politic zgomotos, dur şi activ în mijlocul străzii al Opoziţiei a părut ca un exces. Iar în momentul în care populaţia a început să simtă efectele dezintegrării economice, acest demers a părut ca periculos. Pe acest fond s-a declanşat contraatacul Puterii, sprijinit informaţional de fosta Securitate, speriată de radicalismul Opoziţiei şi de pericolul de a fi trasă la răspundere pentru trecutul de teroare, pe de o parte, dar şi mulţumită de ocazia care i s-a oferit să poată arunca în derizoriu rezistenţa anticomunistă. Umiliţi, doborâţi psihic şi distruşi fizic, vechii deţinuţi politici au mai fost făcuţi o dată praf.

Infiltrarea politică. A existat o infiltrare a Securităţii în PNŢ-cd, dar nu din ianuarie 1990, ci mult mai de mult, de când a fost reactivată structura desfiinţată în anii '70, de urmărire a membrilor fostelor „partide burgheze". Scopul Securităţii nu a fost, aşa cum s-a afirmat într-un timp, de a forma o alternativă politică la PCR, de a pregăti un partid de Opoziţie pentru momentul trecerii la pluripartidism. Scopul a fost stăpânirea câmpului informaţional, cunoaşterea şi controlarea acţiunilor acestui partid în momentul în care va fi reînfiinţat, Securitatea ştiind, din experienţa aflată în derulare în celelalte ţări comuniste europene, că Occidentul va investi masiv în organizaţiile societăţii civile şi în Opoziţia politică. Aceste misiuni au fost îndeplinite atât de

[475] Ion Diaconescu, *După revoluţie*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2003, p. 18.

foşti deţinuţi politici şi membri PNŢ racolaţi, cât şi de nou-veniţi care, prezentându-se drept victime ale comunismului, drept fii şi fiice de martiri, drept adepţi la fel de radicali ai anticomunismului, au fost primiţi fără discernământ şi chiar li s-a acordat onoarea de a conduce mişcări de stradă, proteste, campanii de presă. Legăturile pe care le-a avut Securitatea cu Londra şi Washington par să fi fost extrem de avansate în privinţa colaborării pentru reînfiinţarea fostului partid condus de Iuliu Maniu. Această legătură a fost extinsă pe plan intern printr-o serie de personalităţi culturale care frecventau anterior ambasadele occidentale şi au fost sfătuite să se îndrepte spre noul PNŢ-cd. Câţiva ani mai târziu, după dispariţia lui Corneliu Coposu şi odată cu declanşarea luptelor interne pentru controlul partidului, a fost invocată „aripa Securităţii", care ar fi fost autoarea eşecurilor repetate şi a slabei performanţe politice. Altfel spus, partidul mergea prost din cauza infiltrării Securităţii. Mai mult decât atât, s-a afirmat că ar fi vorba de un „păcat originar", de gruparea care s-a aflat la originea reînfiinţării partidului. Ea a fost capabilă să invite în partid foşti securişti şi adepţi ai lui Ceauşescu. Cazul cel mai interesant este al poetului Corneliu Vadim Tudor.

Unul dintre intelectualii care i-au elogiat pe Nicolae şi Elena Ceauşescu – potrivit argumentelor sale, „pentru politica naţională pe care au dus-o timp de două decenii" şi „pentru a proteja alţi intelectuali" –, Corneliu Vadim Tudor afirmă că nu a fost racolat de Securitate; nu îndeplinea condiţiile prevăzute de Instrucţiunile privind activitatea de creare şi folosire a reţelei informative (Capitolul III, art.11, paragraful II şi art.12), fiind catalogat „instabil şi nesincer, lipsit de obiectivitate". În realitate, era vorba de o personalitate accentuată, greu de controlat de vreo instituţie sau de vreo altă persoană. „Vadim a fost, toată viaţa, un rebel – declara mai târziu fostul general de Securitate Aurel Mortoiu –, nu l-a stăpânit nimeni!" În perioada comunistă, C.V. Tudor a fost însă prima personalitate culturală care a reînviat mitul lui Iuliu Maniu, în timpul regimului comunist, fapt remarcat de liderii supravieţuitori ai partidului. La 5 septembrie 1980, el scria pe pagina 1 a revistei *Săptămâna* editorialul „Idealuri" în care

cerea publicarea discursurilor lui Iuliu Maniu. „Scandalul a fost de proporții internaționale – povestește C.V. Tudor. După câteva zile, primarul-general al Capitalei, Gheorghe Pană, care ținea în subordine revista de cultură a Bucureștilor, avea să-mi spună: «M-a chemat tovarășul Ceaușescu și mi-a zis: *A înnebunit Vadim? Ce l-a apucat cu Maniu? Noi am luptat cu maniștii, în 1946, ne-am bătut cu ei la alegeri! Maniu a fost fascist!*»"[476]

Putem spune că poetul a avut noroc: ar fi cunoscut o mare dezamăgire când ar fi citit cuvântările lui Maniu, mai ales pe cele antinaționale din Parlamentul de la Budapesta. Dar, așa cum arăta: *„Idealuri* a fost primul text din România, după cel de-al Doilea Război Mondial, care a reabilitat memoria lui Iuliu Maniu"[477]. Acest fapt nu putea să nu fie remarcat de foștii asistenți ai lui Maniu. Motivația abordării cu curaj a mitului Iuliu Maniu de către Corneliu Vadim Tudor este obscură, cunoscutul poet și publicist, altfel bine informat, agreând și el legenda exagerată despre rolul politic pozitiv al acestuia. Conform versiunii lansate de aripa anticomunistă a PNȚ-cd, la începutul lunii februarie 1990, după deruta prin care trecuse în prima lună de libertate, cum sincer o recunoaște, Corneliu Vadim Tudor s-ar fi hotărât să contacteze conducerea PNȚ-cd, la îndemnul mentorului său, scriitorul Eugen Barbu. Acesta deținea informații, venite pe linia de vârf a Securității, asupra infiltrării timpurii a PNȚ-cd și intenționa să se înscrie în partid. În ziua de 5 februarie 1990, autorul volumului *Saturnalii,* pentru care suferise efectele unei violente reacții din partea autorităților, s-a prezentat la sediul central al partidului: „La țărăniști e vânzoleală mare. Dau nas în nas cu doi fotoreporteri Agerpres, Vasile Moldovan și Corneliu Mocanu, care au venit să-și ofere serviciile. Pop Iftene mă prezintă venerabilului Gabriel Țepelea, care mă salută cu multă căldură. Apare și fratele doctorului Radu Rey, pe care Iftene îl acuză că i-a șterpelit un ziar. Extrem de aferat și agitat e Liviu Petrina, căruia i-a dispărut umilința onctuoasă pe care o avea pe când

[476] Corneliu Vadim Tudor, *Cartea de Aur*, Ed. Fundației România Mare, București, 2003, p. 436.
[477] *Ibidem*, p. 437.

făcea câte două-trei ore de anticameră la Eugen Barbu și la mine, acum e și el disident, țărănist și manist, din tată-n fiu! Nici nu deschid bine gura ca să întreb de situația casei, că Liviu Petrina mă și repede: «Ai început să faci presiuni asupra noastră, lasă-ne să lucrăm!» I-am pus cruce și ăstuia, ar fi foarte bun în piesa lui Aurel Baranga, *Mielul turbat.* Intru la Coposu. E îmbrăcat complet în negru, având și o helancă pe gât, tot neagră. Fumează cu nesaț. Abordez o temă: cea referitoare la «dictatura democrației». Nu-i de acord, zice că așa ceva nu există. Eu îi argumentez nu numai că există, ci și că ne izbim de ea la tot pasul, fiind vorba de anarhie. Ne despărțim cordial"[478]. Corneliu Vadim Tudor va mai rămâne în sediu, ocazie cu care i se propune să preia conducerea ziarului partidului, *Dreptatea*, sau să înființeze un cotidian cu altă denumire. Radu Vasile, fostul prim-ministru țărănist, confirmă această informație: „Știa prea bine *(Corneliu Coposu*, n.a.) cine era Vadim și își amintea și el, cum îmi amintesc și eu, că în ianuarie 1990 Eugen Barbu și Vadim Tudor se prezentaseră la sediul central al PNȚ-cd, oferindu-și serviciile de gazetari pentru ziarul *Dreptatea*"[479]. În realitate, nu se confirmă prezența lui Eugen Barbu la sediul PNȚ-cd. În timp ce se întreținea cu stafful PNȚ-cd, C.V. Tudor va fi agresat verbal de Ticu Dumitrescu, însoțit de un grup de tineri: „«Dumneata n-ai autoritate morală să vii aici! N-ai dreptul, după câte ai scris și ai dres!» ș.a.m.d. Eram, deja, obișnuit cu istericalele străzii. I-am răspuns individului, calm, că am toate drepturile, din moment ce sunt invitat de câțiva fruntași țărăniști, iar unui oaspete, care nu ți-a făcut nimic, nu i te poți adresa astfel. Dar, întrucât omulețul spumega pe mai departe, l-am întrebat, tot calm, pe Pop Iftene, dacă ei au măturat în dimineața aceea pe jos"[480]. Această versiune a intenției lui Corneliu Vadim Tudor de a se înscrie în PNȚ-cd este infirmată de unul dintre fondatorii partidului – nu s-a prezentat și nu a cerut să fie primit, ci a fost invitat. Pavel Suian avea să declare: „Date fiind opiniile pe care le

[478] Corneliu Vadim Tudor, *Jurnalul Revoluției, de la Crăciun la Paște*, Ed. Fundația România Mare, București, 1999, p. 187.
[479] Radu Vasile, *Cursă pe contrasens*, Ed. Humanitas, București, 2002, p. 85.
[480] *Ibidem*, p. 188.

aveam despre poetul Vadim, mi s-a părut mai mult decât firesc ca, la începutul anului 1990, să îl caut și să îl invit să vină să preia conducerea ziarului *Dreptatea*, pe care dorea să-l editeze PNȚ-cd. *Eu* am fost acela care a avut acea idee. *Eu* l-am căutat pe Vadim și l-am invitat să vină la sediul PNȚ-cd pentru a avea o discuție cu Corneliu Coposu. *Eu* am participat alături de Vadim la prima discuție, care a avut loc în biroul lui Coposu"[481]. Pavel Suian, fost membru al CC al PCR și membru fondator al PNȚ-cd, arată în continuare că „noi, în acea primă întâlnire, nu am discutat decât participarea lui Vadim la editarea și publicarea ziarului *Dreptatea*; nu s-a discutat despre înscrierea lui Vadim în partid, dar nu a fost nici exclusă această posibilitate"[482]. Versiunea lui Suian se prezintă a fi cea mai aproape de adevăr.

Asupra atmosferei din sediul PNȚ-cd din acele zile s-a păstrat și mărturia profesorului Victor Iancu – pe care fostul său idol, Ion Iliescu, și FSN-ul l-au ignorat –, venit pentru a se înscrie în partid. „Înainte de a-i înmâna adeziunea *(lui Corneliu Coposu*, n.a.), mi-am exprimat însă dezamăgirea de a-l fi văzut printre membrii importanți ai partidului pe M.U. (Mihai Ungheanu), fostul redactor-șef adjunct al revistei *Luceafărul*, revistă care mulți ani de-a rândul fusese tribuna protocronismului, iar redactorul-șef adjunct, vârful de lance al acestui curent. În plus, M.U. se arătase un devotat câine de pază al Secției de Propagandă și al Securității în cultură, chemându-i la ordine pe toți scriitorii care se abăteau de la ideologia rigidă a PCR. «Ce caută ăsta la noi?», l-am întrebat pe amicul P.? Mi-a răspuns senin: «Lasă-l, că-i de-al nostru. Vrei să ne inunde evreii de la *România literară*?» N-am mai zis nimic. Am predat adeziunea și am plecat"[483]. Invitarea lui Eugen Barbu, Corneliu Vadim Tudor și Mihai Ungheanu de a se înscrie în PNȚ-cd a izbucnit ca știre în presă două zile mai târziu, la 7 februarie, compromițând definitiv accesul lor acolo. Gonirea celor trei intelectuali cu perspective doctrinare de dreapta și cu forță jurnalistică redutabilă a fost una din marile erori făcute de Opoziție în acele

[481] *România Mare*, 13 august 2004, p. 5.
[482] *Ibidem*.
[483] Victor Iancu, *op. cit.*, p. 30.

săptămâni decisive pentru lupta politică. Ziarul *Dreptatea* a rămas o publicație obscură, apoi a dispărut. Cotidianul Alianței Civice, *România Liberă*, va fi bine infiltrat, folosit în sprijinul lui Ion Iliescu, apoi izolat sub acuzația de publicație partizană, monarhistă și neprofesionistă. Un atac dat atunci în forță asupra apartenenței unora din liderii CFSN la agenturile KGB-ului – cum numai Corneliu Vadim Tudor poate să dea –, ar fi pulverizat FSN-ul. Un atac la adresa lui Militaru, de exemplu, ar fi rupt legătura ombilicală a noii puteri cu Armata, instituție cu care Corneliu Vadim Tudor avea legături puternice. O lună mai târziu, în februarie, Armata s-a revoltat împotriva ministrului agent sovietic, fapt pe care Opoziția nu a știut să-l exploateze. Tot atunci PNȚ-cd a ratat pentru totdeauna definirea componentei sale naționaliste, de la care se revendica doctrinar prin pretenția (falsă) că este continuatorul Partidului Național Român înființat de liberali în Transilvania secolului al XIX-lea.

Cazul Ion Rațiu. Securitatea a depistat din timp și cu o bună documentare activitatea pe care o desfășura Ion Rațiu din exil împotriva regimului de la București. „Pericolul" venea din faptul că era un om foarte influent și bogat care, mai ales prin organizația pe care și-o formase – Uniunea Mondială a Românilor Liberi (UMRL) – putea finanța numeroase acțiuni, atât în străinătate, cât și în țară, cu scopul de a zdruncina regimul comunist. Infiltrarea în anturajul lui Ion Rațiu s-a făcut atât prin agenți conservați sau trimiși din țară, cât și prin agenți „sub steag străin" (cetățeni străini racolați de Securitate și care se prezentau fie ca activiști anticomuniști, fie ca aparținând unor servicii secrete occidentale). Atât prin traseul stabilit cu Ambasada Marii Britanii la București – cum a arătat colonelul Goran –, cât și prin rețelele proprii, Securitatea a urmărit evoluția patriotului român îndeaproape, reușind să captureze fondurile de 1,5 milioane de lei (aproximativ 100 de mii USD, la valoarea din 1989), precum și alte sume mai mici, trimise supraviețuitorilor PNȚ pentru reorganizarea partidului în ilegalitate.

Conducerea DSS cunoștea foarte bine faptul că Ion Rațiu era un patriot autentic și că militează, prin folosirea influenței sale uriașe și a

legăturilor cu cancelariile americane și britanice, împotriva puternicului lobby iredentist maghiar, combătând atât public, prin presa scrisă și televiziune, cât și în contacte la niveluri foarte înalte tezele revizioniste ale acelui lobby. S-a încercat inclusiv folosirea lui, prin influențare, pentru misiunile de combatere ale iredentismului. Odată însă cu implicarea lui Ion Rațiu în campania iredentistă care a condus la „Declarația de la Budapesta" și cu apariția informațiilor privind întâlnirea de la Frankfurt din 11 noiembrie 1989 cu secretarul de stat în Ministerul Afacerilor Externe al Ungariei, în urma căreia a fost difuzată internațional informația că emigrația română, în frunte cu regele Mihai, este de acord asupra desprinderii Transilvaniei de România pentru a se face o „democratizare" în etape a acestei țări, atenția acordată liderului ardelean devine și mai mare. Legătura stabilită între grupul militar al lui Nicolae Militaru–Radu Nicolae și Ion Rațiu a fost interceptată și infiltrată, motiv pentru care credem – inclusiv pe baza cunoașterii apartenenței acelui grup la agentura Moscovei – că liderul ardelean a fost influențat și dirijat și după decembrie 1989, de data asta de către o Securitate intrată sub conducerea agenturii sovietice. De aici pătrundem pe subiectul nostru.

În primul rând, imediat ce legătura, deocamdată telefonică, între comandorul Radu Nicolae și Rațiu a fost restabilită, mesajul constant pe care l-a primit acesta în străinătate a fost să nu se întoarcă în țară și să-l sfătuiască și pe regele Mihai să nu o facă. Pentru a amplifica acest mesaj, lui Ion Rațiu i s-a spus, atât de la București, cât și din anturajul său infiltrat, că Securitatea urmărește să-l asasineze și că a fost depistată existența unei echipe multinaționale cu misiunea de a-l ucide. Impactul acestui mesaj a fost destul de important, Rațiu cerând protecția unui serviciu secret britanic și a Departamentului de Stat al SUA. Din acel moment va purta pe sub costum o vestă antiglonț. Securitatea intrată în subordinea FSN va reuși să întârzie revenirea lui Rațiu în țară, aceasta petrecându-se abia la 23 ianuarie 1990, în condiții de teamă pentru un asasinat, motiv pentru care va fi însoțit în România de doi deputați britanici și de un număr însemnat de jurnaliști. Celebra declarație a lui Ion Rațiu de pe scara avionului: „Am venit cu

sabia", a fost făcută cu vesta antiglonț purtată pe sub haine. În lunile următoare, prin contactul direct cu Radu Nicolae, Ion Rațiu va fi influențat în direcția compromiterii sale, propunându-i-se în câteva rânduri o lovitură de stat militară organizată de „grupul O" – nimic altceva decât fostul grup militar prosovietic condus de Militaru, cu care Rațiu corespondase și care îi ceruse echipamentul sofisticat, arme silențioase, cu tranchilizante și alte prostii, pentru eliminarea lui Ceaușescu. În ziua de 2 februarie 1990, Radu Nicolae îi va declara lui Ion Rațiu: „Ion Iliescu a făcut parte din «O». Mă informează că, la 26 ianuarie, Militaru s-a întâlnit cu doi generali KGB pentru a reactiva Securitatea, iar miercuri, 31 ianuarie, toți șefii de Securitate au fost convocați ca să reactiveze supravegherea populației"[484]. Informațiile erau credibile; Nicolae Militaru a dat astfel de ordine, dar trebuie subliniat că ofițerii aflați în acel moment la conducerea fostelor Direcții ale Securității erau de la MApN. La 1 martie, posibilitatea unei lovituri de stat militare îi este prezentată lui Rațiu pentru a-l dirija spre o acțiune compromițătoare sau – este deocamdată greu de știut, dar nu poate fi exclusă ipoteza – pentru a contracara printr-o contralovitură îndepărtarea lui Nicolae Militaru de la MApN, fapt petrecut la 16 februarie 1990: „Rămași singuri, Radu intră direct în subiect. «O» este în măsură să schimbe situația. Tot printr-o mișcare de masă. Situația actuală nu este acceptabilă. Nici țării și nici Armatei. Guvernul provizoriu va fi înlocuit. Avem nevoie de un președinte"[485]. Pare mai degrabă reflexul tentativei de răzbunare pe viceprim-ministrul Gelu Voican Voiculescu și pe prim-ministrul Petre Roman, artizanii înlăturării lui Militaru de la conducerea Armatei, la care se asociase discret și generalul Victor A. Stănculescu, revenit în funcția de ministru al Apărării. Ion Rațiu va condiționa candidatura sa la Președinție de votul PNȚ-cd. „Nu e vorba de alegeri. Acceptați Președinția, dacă vi se oferă?" – îl întreabă comandorul Radu Nicolae, oferindu-i conducerea statului ca urmare a puciului pe care îl pregătea grupul

[484] Ion Rațiu, *În fine, acasă. Note zilnice. Decembrie 1989–Decembrie 1990*, Ed. Univers, București, 1999, p. 79.
[485] *Ibidem*, pp. 107-108.

Militaru. „Cu aceleași rezerve, da, i-am răspuns, mai mult din curiozitate" – îi va răspunde Ion Rațiu. În sfârșit, fruntașul țărănist ne încredințează și concepția sa asupra acestei perspective: „Intrigă bizantină sau plan bine chibzuit pentru compromiterea mea. E posibil însă să fie o încercare autentică de a rezolva problema națională în momentele acestea. Natura mea mă îndeamnă să cred că și ceilalți gândesc ca mine. Oare nu mă las înșelat de disimularea valahă? Prestigiul și legăturile mele în Occident să fie utilizate pentru a se asigura o credibilitate rezultatului alegerilor din 20 mai, la care, cu siguranță, Frontul va ieși victorios? Dacă acest scenariu e just, eu sunt de acord să-mi îndeplinesc rolul, cu condiția ca Frontul, ieșit victorios la alegeri, să meargă rapid și fără nici o întrerupere la democratizarea țării. Altfel nu"[486]. Ion Rațiu va angaja în anturajul său o serie de ofițeri de Securitate, cunoscând trecutul lor, fapt care va fi dezvăluit de Corneliu Coposu: „«Eu nu cunosc situația din România, sunt plecat de 51 de ani din țară. Ca să o cunosc, am nevoie de consilieri din Securitate, doar ei știu cu adevărat situația din România, voi nu o cunoașteți, nu mă puteți ajuta»... Asta ne-a spus, mie și lui Diaconescu"[487]. La alegerile din 20 mai, Rațiu va obține cel mai mic număr de voturi – 4,29%. Misiune îndeplinită!

Teza infiltrării Securității în partidele politice (și în organizațiile societății civile) se dovedește, pe măsură ce ne îndepărtăm de acea epocă, iar persoanele implicate au hotărât să vorbească, tot mai reală. Ea nu ține însă cont deocamdată – este vorba aici de analiștii și de jurnaliștii care acreditează această teză –, de șocul pe care l-a suportat principalul serviciu secret al țării și de faptul că fosta Securitate a fost preluată, cel puțin pentru primele două luni, de serviciile de spionaj sovietice. Nicolae Militaru, nu numai ministru al Apărării, ci și șef al Securității și patron al ministrului de Interne – generalul Mihai Chițac –, va declanșa operațiunile de infiltrare, nu numai în ce privește fostele structuri ale poliției politice, ci și pe cele ale Armatei însăși. Un aspect ignorat și de analiști, și de jurnaliști este infiltrarea

[486] *Ibidem*, p. 109.
[487] Liviu Vălenaș, *Convorbiri secrete cu Corneliu Coposu*, Ed. Ars Longa, Iași, 2005, p. 67.

structurilor de informații ale Armatei în partidele politice și mai ales în presă, declanșată odată cu apariția atacurilor publice la adresa instituției militare, ca autoare principală a represiunii. Foști ofițeri de Securitate s-au prezentat la redacțiile ziarelor declinându-și identitatea și clamând nedreptatea de a fi fost dat afară din serviciu. Ei au fost repede cooptați în echipele de „reporteri speciali", fiind considerați „securiștii buni".

Erori interne. Cu precizarea că noua structură de informații a țării, incorporată Ministerului Apărării Naționale și apoi Serviciului Român de Informații, a penetrat și infiltrat toate partidele și publicațiile importante, trebuie arătat că și Opoziția a făcut erorile ei, care nu mai pot fi puse pe seama Securității. Într-o carte de bună consistență sociologică, dar apărută cu o inexplicabilă neglijență redacțională, Alina Mungiu a surprins pentru prima oară – din interiorul Opoziției – erorile de construcție și de atitudine ale acesteia, fiind pentru asta atacată în primul rând de vocile radicale ale PNȚ-cd. În realitate, Alina Mungiu spunea adevărul. Arătând că schimbarea de generații în PNȚ-cd a fost blocată de la început, autoarea aducea probe incontestabile: „În PNȚ-cd, această generație tânără cel puțin nu a existat niciodată după revoluție: pentru alegerile din septembrie 1992 media de vârstă a celor propuși pe listele partidului a fost de 70 de ani; singurul senator al partidului ales la 20 mai murise de altfel în timpul legislaturii"[488]. Politicienii Opoziției vor pierde două rânduri de alegeri pe erorile proprii, „inadecvarea lor la realitate mergând până la autism"[489]. În continuare, autoarea va reproduce și opinia lui Marian Munteanu – așa se înțelege din text –, lider al Ligii Studenților și aliat al PNȚ-cd: „Una dintre principalele cauze ale victoriei lui Ion Iliescu era propriul lor diletantism, propria lor lipsă de unitate, incompetența liderilor lor politici și îndepărtarea de ceea ce majoritatea

[488] Alina Mungiu, *Românii după 89. Istoria unei neînțelegeri*, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 92.
[489] *Ibidem*.

românilor gândeau și doreau"[490]. În sfârșit, mijloacele alese pentru a duce lupta politică au fost și ele inadecvate: „Prima apariție la televiziune, în ianuarie 1990, a unui grup reprezentând Partidul Național Țărănesc, câștigător al alegerilor trucate de comuniștii din 1946, ulterior victimă a unei înscenări și a unei serii de procese care au decapitat conducerea partidului înainte de a trece la represiunea simplilor membri, a făcut publicului românesc o impresie deplorabilă. Bătrâni, uzați de ani îndelungați de închisoare, făcând greșeala de a se prezenta la această primă emisiune complet îmbrăcați în negru, liderii național-țărăniști, tineri la data instalării comunismului, arătau în 1990 ca niște spectre ale trecutului"[491]. Și din alte puncte de vedere, PNȚ-cd avea o problemă: potrivit schemei conducerii provizorii a partidului și a sistemului său de organizare, PNȚ-cd era un partid oligarhic[492]. Reputatul om de cultură Sorin Antohi aduce problematica noului eșec al democratizării rapide a națiunii la esența sa, la problema numărul unu – națiunea însăși, comportamentul ei inadecvat, neajungerea ei istorică la gradul de civilizație: „Cui mai putea să-i ardă de laborioasa cură a *hybris*-ului pe care o propunea Opoziția? Pateticul *Apel către lichele* al lui Gabriel Liiceanu, intransigența PNȚ-cd simbolizată de efigia lui Corneliu Coposu (între timp erodată și ambiguizată), lirismul dramatic al Anei Blandiana, reproșul laconic și intratabil al Doinei Cornea, revenirea unor radicali la condiția de disident, toate acestea tulburau ritualul regăsirii de sine a națiunii, sărbătoarea catharică a democrației originale"[493]. Problema infiltrării Securității în

---

[490] *Ibidem*, p. 93. (Gramatica frazei aparține volumului citat.)

[491] *Ibidem*, p. 91. (Autoarea face o confuzie cu emisiunea din 17 aprilie, la care patru lideri PNȚ-cd, în frunte cu Corneliu Coposu, au apărut complet îmbrăcați în negru; motivul real al vestimentației era moartea la 28 martie a Doinei Coposu, a doua soră a lui Corneliu Coposu, acesta fiind prin urmare în doliu. Colegii s-au solidarizat cu el pentru a nu crea un contrast).

[492] Marius Tudor, Adrian Gavrilescu, *Democrația la pachet. Elita politică în România postcomunistă*, Ed. Compania, București, 2002, p. 134.

[493] Sorin Antohi, *Exercițiul distanței. Discursuri, societăți, metode*, Ed. Nemira, București, 1997, p. 308.

partidele politice, ca o **cauză principală sau unică** a slăbiciunii lor, ca autoare a numeroaselor și zgomotoaselor inconsistențe, conflicte interne și erori politice, nu poate rămâne ca un argument valabil peste timp, oricâte dezvăluiri va aduce viitorul în privința acestui fenomen, altfel real. Cauza principală se afla în națiune. Acolo, după cum arăta Alfred Bulai, Opoziția nu era PNȚ, PNL, AFDPR sau Alianța Civică, ci fosta putere comunistă[494], pe care „ei", cei mulți, o îndepărtaseră eroic, luptând alături de Armată cu teroriștii, cu securiștii și cu elicopterele de sub autostrada București–Pitești, conduși cu înțelepciune de Ion Iliescu.

Neadecvarea a fost eroarea de fond a Opoziției. Și, culmea, având în frunte singurul partid democratic de stânga destinat a reprezenta principala bază electorală a țării – țăranii cooperatori! Văzută acum, după 16 ani, opțiunea politică și acțională a grupării PNȚ-cd, AFDPR și Alianța Civică nu poate fi scoasă din imaginea puternic imprimată istoric că ceea ce au încercat în 1990 a fost reluarea istoriei de la anul 1946, identificând FSN-ul ca urmaș al comuniștilor care îi aruncaseră în închisori, ceea ce era corect, dar inconfortabil pentru o majoritate a națiunii, și mai crezând, de data asta eronat, că națiunea este aceeași cu cea care i-a votat atunci. Aceste erori, ca și multe altele, nu mai pot fi puse pe seama infiltrării Securității.

De cealaltă parte a baricadei, situația din rândurile Opoziției a fost privită cu optimism și folosită deplin în lupta politică. Ion Iliescu nu va întârzia să taxeze această situație într-un text, care, analizat la un deceniu după apariție, poate fi combătut frază cu frază: „Această formă de opoziție, interesată obsesiv de demolare, nu de construcție, opoziție care se teme să spună DA pentru că nu l-a spus pe NU la timpul potrivit, a oferit un spectacol nefiresc după revoluție. Mulți protagoniști, însetați de glorie politică, în loc să-și asume biografia și istoria pe care au traversat-o, cu toate ale lor, acum, când adversarul lor real a fost eliminat, au ajuns în situația de a-și inventa și fabrica

[494] Alfred Bulai, *Mecanismele electorale ale societății românești*, Ed. Paideia, București, 1999, p. 78.

dușmani, pentru a-și legitima negativismul tardiv și artificial, precum și refuzul de a se implica în construcția noilor structuri"[495]. Fostul susținător și apoi șef de cabinet al lui Ion Iliescu (ianuarie-aprilie 1990), profesorul de istorie Florin Velicu, i-a declarat autorului la 17 aprilie 2005:

„Florin Velicu: (...) În CFSN-ul acela nu a existat opoziție, ba chiar, la un moment dat, ei nu au făcut altceva decât să-i facă jocul lui Iliescu.

AMS: Cum așa?

FV: S-au retras. N-au fost activi.

AMS: Să luăm un exemplu: au fost ședințe ale acestui CFSN. Ce făceau? Să spunem clar că au fost acolo Tökes, Doina Cornea, a fost acolo Ana Blandiana... Ce spuneau, ce reacție au avut oamenii aceștia, ce făceau?

FV: Reacție de discurs. Țineau niște discursuri fără nici o aplicabilitate.

AMS: Sterile.

FV: De discurs politic formal. Eu am o părere, am făcut Facultatea de Istorie: prin politica lor, partidele de opoziție l-au ajutat enorm pe Iliescu. Iliescu e și el un om, e adevărat că și-a urmărit permanent țeluri personale. De exemplu, el a făcut prin ianuarie niște gafe personale, pe care eu nu le-aș fi făcut. El era adeptul ideii guvernului de uniune națională. Era imposibil așa ceva atunci. Iar partidele căutau revanșa...

AMS: Stați să ne înțelegem. Partidele au reacționat la declarația că FSN-ul va participa la alegeri, după ce anunțase că nu va participa.

FV: Ăsta a fost argumentul de formă. În realitate, acționau cu scopul de a-și lua revanșa pentru 1946, să se răzbune pe comuniști, iar comuniștii atunci erau Iliescu și ai lui. Deci, ca istorici, să nu greșim. Una era masca publică, unul era argumentul mediatizat și altul era resortul politic intern, real. Voiau răzbunare pentru 1946. Or, asta era o aberație. Iliescu primea informații despre aceste intenții ale lor și nu înțelegea, nu credea. Abia când au început marșurile, mitingurile, atacurile asupra sediului CFSN, și-a dat seama că este adevărat"[496].

---

[495] Ion Iliescu, *Revoluție și reformă*, Ed. Enciclopedică, București, 1994, p. 90.
[496] BIINI, *Interviuri...*, pp. 147-148.

*

Deşi unui cercetător obiectiv şi adept al analizei impersonale nu i se permit de regulă astfel de intervenţii, consider că simpla calitate de scriitor contemporan cu evenimentele îmi oferă prilejul de a consemna şi o opinie voit subiectivă. Un anumit moment m-a tulburat în legătură cu subiectul nostru. Îl aleg aici pe acesta, pentru că scenele din care îl extrag sunt exterioare familiei mele, rudelor care au cunoscut teroarea şi închisorile comuniste.

Momentul este legat de întâlnirea mea cu fruntaşul liberal Sorin Bottez. La sfârşitul anului 1997, odată cu formarea celui de-al doilea guvern Victor Ciorbea (5 decembrie), la conducerea Departamentului de Informaţii al Guvernului a fost numit ca ministru Sorin Bottez, fost deţinut politic. Personalitate rasată, cultivată şi experimentată – prin misiunea diplomatică dusă la post după 1989 –, noul ministru s-a instalat în vastul birou al departamentului cu o anume stânjeneală. Aveam să constat imediat, din poziţia de secretar de stat pe care o deţineam, că Sorin Bottez nu putea comunica în timpul audienţelor cu subalternii sau invitaţii săi decât umblând pe linia unui patrulater din mijlocul biroului, desenând cu paşii săi un mic spaţiu din interiorul covorului persan plasat în centrul încăperii. Fostul deţinut politic – 17 ani de închisoare grea – refăcea zi de zi perimetrul fostei sale celule de la Aiud şi ieşea cu greu, ezitant din acel „teritoriu" îngrozitor de îngust, care îi marcase definitiv viaţa. Ministrul Sorin Bottez îi dicta secretarei sale ordinele din celula de care nu se mai putea elibera, fiind în continuare supravegheat nu prin vizeta uşii, ci prin doi ochi frumoşi, aparent atenţi la ceea ce consemna pe caietul de notiţe. Urma un telefon la bază. Sunt şi astăzi şocat de acea imagine, care în universul meu mental reprezintă unul din acele ipostaze reprezentative pentru tragedia prin care au trecut înaintaşii noştri sub regimul comunist.

*

Infiltrarea în economie. Teza infiltrării organizate a Securităţii în economie şi a „căpuşării" acesteia este de dată relativ recentă. Ea a fost lansată spre sfârşitul mandatului preşedintelui Emil Constantinescu,

ca urmare a unor rapoarte puse la dispoziție de serviciile de informații SRI și SIE și a constatării, de către președintele în exercițiu, a impactului negativ pe care îl avea acest fenomen asupra situației economice. În anul 2004, volumul *Moștenitorii Securității* al istoricului Marius Oprea a apărut ca lucrarea cea mai bine documentată, întemeindu-se direct și indirect – prin informațiile furnizate presei și publicate în ziare – pe acele rapoarte. În anul 2002, în ultimul capitol al volumului 3 din *Istoria loviturilor de stat în România*, scriam: „Experiența politică a guvernărilor de după 1996 a demonstrat că a reduce eșecurile la existența unor ofițeri de Securitate sau colaboratori încă nedemascați, care acționează din umbră pentru a sabota calea dreaptă a democrației, este inoperant. Activitatea unor astfel de grupări securiste presupune *caracterul lor organizat*, lucru care trebuie confirmat de structurile informative române și dovedit cu probe, astfel încât efectul ei în societate sau în partidele politice să poată fi evaluat"[497]. Astăzi avem la dispoziție un instrument de analiză care se sprijină pe rapoartele serviciilor de informații și pe autoritatea unui președinte al statului.

Potrivit istoricului Marius Oprea, „procesul de privatizare la care a participat activ Securitatea seamănă perfect cu modul în care a decurs, pe numeroase segmente, așa-zisa tranziție în fosta URSS, deși în România lucrurile s-au petrecut fără violență. O posibilă explicație a acestui caracter nonviolent este fidelitatea structurilor privatizate ale fostului DSS față de noii protectori, fidelitate sporită de faptul că Securitatea a fost salvată și recuperată după decembrie 1989 de noua putere, în condițiile în care majoritatea populației solicita dizolvarea ei și tragerea securiștilor la răspundere"[498]. Ideea unei pregătiri calculate a serviciilor secrete comuniste pentru preluarea controlului economiei posttotalitare a fost lansată, cu suficiente argumente și probe, de Vladimir Bukovski. Cunoscutul disident a avut o șansă unică pentru contemporani de a primi acces la arhivele cele mai secrete ale

[497] Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 3, Ed. RAO, București, 2003, p. 602.
[498] Marius Oprea, *Moștenitorii Securității*, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 151.

Biroului Politic al CC al PCUS și ale KGB, prin dorința fostului președinte al Federației Ruse, Boris Elțîn, de a demola mitul exagerat al lui Mihail Gorbaciov. Bukovski a demonstrat existența unui plan de „tranzitare" a ajutorului Biroului Politic către partidele frățești prin „intermediul relațiilor comerciale cu firme controlate de partide frățești"[499]. Prin această operație se intenționa „spălarea banilor partidului, ca și ai celor furați de la stat", prima modalitate fiind aceea de creare a unor bănci comerciale. Totodată, „structurile KGB și ale Departamentului internațional al CC creează o mulțime de «întreprinderi mixte», așa-zis comerciale, cu «prietenii» lor din Vest"[500]. Față de URSS, România era în Vest și, dacă acum știm că țara noastră era considerată – din punct de vedere al spionajului – un teritoriu inamic, având calitatea de teren informativ asemănător celui din Vest, atunci putem accepta faptul că proiectul Politbiroului viza și România.

Marius Oprea este un tânăr istoric valoros, tenace, dar cu slăbiciuni literare scuzabile și cu tendința de a politiza analiza istorică. Pentru acest moment al dezvoltării istoriografice românești este însă primul care atacă direct subiectul nostru. În al doilea rând, este și foarte greu să fii obiectiv, în absența unui acces la documente și în prezența unei campanii generale de identificare a Securității drept unic vinovat al comunismului. Procesul de privatizare făcut de Securitate nu „seamănă perfect" cu programul sovietic, pentru că în România „partidul frățesc" de la noi s-a dizolvat în câteva ore ale zilei de 22 decembrie 1989, dispărând partenerul. Felul violent în care s-a produs tranziția în România, spre deosebire de cea din URSS, căderea economică, orientarea vizibilă a guvernului Roman spre Occident, reizbucnirea fățișă a sentimentelor rusofobe ale românilor (vezi demonstrația din 12 ianuarie 1990), precum și complexele complotiste și de ilegitimitate ale lui Ion Iliescu nu au permis o trecere la aplicarea programului sovietic dezvăluit de Bukovski. Relațiile comerciale ale României cu URSS și apoi cu Federația Rusă s-au prăbușit pentru mai

[499] Vladimir Bukovski, *Judecată la Moscova*, Ed. Albatros, București, 1998, p. 404.
[500] *Ibidem*. (Nota din 23 august 1990 a CC al PCUS.)

mult de un deceniu, iar tentativa de a semna un nou tratat de prietenie cu URSS a declanşat o violentă ripostă din partea opiniei publice. În al doilea rând, aluzia la caracterul nonviolent al penetrării Securităţii în economie, după programul de tip sovietic, nu este tocmai exactă. Marius Oprea vrea, de fapt, să facă o comparaţie între reglările violente de conturi din URSS împotriva agenţilor KGB-ului sau a clienţilor acestuia cărora li s-au încredinţat valori imense şi au încercat să se desprindă din acest contract de tip mafiot. Baza a reacţionat, asasinând câţiva rebeli şi trimiţându-i pe alţii în puşcărie. Ultimul dintre ei, Hodorkovki, a ajuns pentru 8 ani în Siberia, deoarece a îndrăznit să finanţeze campania unui adversar al preşedintelui în exerciţiu al Federaţiei Ruse. Fenomenul s-a manifestat însă identic şi în România, fapt pe care Marius Oprea nu-l sesizează, numai că a fost suficient un singur asasinat ritual, amplu mediatizat de presă (cazul Mihai Ionescu), pentru ca amatorii de evadări să-şi bage minţile în cap. Dar ideea tânărului istoric că a existat o fidelitate a structurilor privatizate ale fostului DSS faţă de noii protectori este într-adevăr valoroasă, deşi această fidelitate nu s-a datorat faptului că noua putere i-ar fi salvat pe securişti în decembrie, ci pentru că aceasta le-a creat cadrul nonlegislativ şi nondemocratic de a se manifesta.

În continuare, prin capitolul dedicat special „privatizării Securităţii", Marius Oprea face o amplă şi utilă analiză asupra unor cazuri de securişti care s-au privatizat, care au beneficiat de programul „din umbră" de creare a capitalului românesc, care au dezvoltat afaceri pe seama informaţiilor deţinute în calitate de lucrători ai Securităţii pentru interese personale şi de grup. De asemenea, tot pe baza rapoartelor SRI şi SIE, Marius Oprea arată şi legătura directă între aceste afaceri şi lideri ai administraţiei FSN (PDSR)[501]. Cristescu Radu Constantin publică şi el o lungă listă de cazuri din domeniul financiar-bancar[502]. Adevărul, pe care tineri cercetători ai acestui subiect îl rostesc uneori cu prea multă pasiune politică, ar putea fi cel afirmat de generalul

[501] Marius Oprea, *op. cit.*, pp. 152-153.
[502] Cristescu Radu Constantin, *op. cit.*, pp. 121-124.

Iulian Vlad în pauza audierii sale la Comisia senatorială din ziua de 24 ianuarie 1994, la o cafea cu unii dintre senatori: „Fiecare atac al domnului Oprea îi strânge şi mai tare pe securişti şi pe informatori lângă apărătorii lor, foştii activişti de partid comunist, care ştiu să gestioneze puterea, pentru că o făceau şi înainte, şi care au ştiut întotdeauna să conducă Securitatea, că o făceau legal, lucru pe care îl aplică şi acum". Opera lui Marius Oprea este importantă şi pentru că, la întrebarea legitimă dacă putem vorbi de un nucleu conducător al Securităţii după desfiinţarea Securităţii, de acea comandă ocultă care să-i dirijeze pe noii privatizaţi şi care să dea acel *caracter organizat* operaţiunii, el dă un răspuns convingător – centrul de dirijare şi control al infiltrării Securităţii în economia românească a fost FSN-ul condus de Ion Iliescu, PDSR-ul condus de Ion Iliescu şi guvernele României numite de el între 1992 şi 1996.

Aşa cum arătam anterior, nu a existat un plan al Securităţii de a se privatiza după căderea lui Ceauşescu, aşa cum avea KGB-ul. Asta ar fi însemnat un complot, o acţiune organizată sub nasul lui Ceauşescu şi al partidului, ştiind că ambele vor dispărea. Deşi cunoştea că procesul declanşat la Moscova era inevitabil, Securitatea nu a crezut în dispariţia conducătorilor săi în câteva ore. Securitatea, în frunte cu generalul Iulian Vlad, i-a fost fidelă şi l-a slujit profesionist pe Nicolae Ceauşescu până în ziua de 17 decembrie, când acesta a încercat să o implice în represiune împotriva populaţiei revoltate, după care ea şi-a declanşat propriul program de supravieţuire. Amintind de supravieţuire, nu avem voie să excludem din analiza noastră un set de întrebări la care nu s-a răspuns încă. Pe 21 februarie 1990, la mai puţin de o săptămână de la reluarea funcţiei de ministru al Apărării, generalul Victor A. Stănculescu avea să facă unele precizări asupra situaţiei fostului Departament al Securităţii Statului: „Au fost desfiinţate unităţi ale Departamentului, iar efectivele lor au fost trecute în rezervă – Direcţia V de pază şi ordine (437 cadre), Direcţia IV de contrainformaţii militare (1 073 cadre din care 611 trecute în rezervă, iar unele arestate). Au fost trecute în rezervă 1 844 cadre ale Securităţii Municipiului Bucureşti şi ale judeţelor Timiş, Sibiu, Braşov, Cluj. (...) În total,

la 22 decembrie 1989, efectivele aparatului central și teritorial de Securitate însumau aproximativ 8 400 de cadre"[503]. Presa și politicienii din Opoziție au reacționat zgomotos, contestând veridicitatea acelor cifre. Ele însă corespundeau realității. Mai întâi, să lămurim o confuzie: atât istoricul Dennis Deletant, cât și istoricul Marius Oprea dau ca total al efectivelor DSS 15 312 angajați. Această cifră însă era cea de pe stat, plus o serie de confuzii legate de structurile acoperite. Securitatea României avea cel mai mic efectiv din întreg lagărul comunist european, nu numai raportat la populație, ci și în comparație cu țări mult mai mici, ca de exemplu Ungaria sau Bulgaria. Această realitate, care provenea din concepțiile lui Nicolae Ceaușescu despre serviciile de informații și din politica sa de încredințare a misiunii de prevenire acestui organism, nu a fost acceptată de Opoziție și de presă, pentru că părea incredibilă în comparație cu imaginea gigantescă pe care o creaseră tot ei aparatului de Securitate. Și totuși, era adevărat. Deși în dosarele Securității figura aproximativ un milion de informatori, baza surselor de informații *culese*, în proporție de aproape 90%, provenea de la membri de partid. Procentul de informație *folosită* nu atingea 10%.

Întrebările simple și logice care se pun sunt: Ce ar fi trebuit să se întâmple cu ofițerii de Securitate dați afară? Dispăreau, fugeau în străinătate, stăteau la pensie acasă și se uitau la televizor? Ce și-au închipuit politicienii și jurnaliștii care au presat, ca din partea opiniei publice, că vor face oamenii ăștia dați afară din serviciu? Că se duc la pescuit? Își poate imagina cineva 3 500 de cadre ale unui serviciu de informații trăind din pensie sau angajându-se responsabili de bloc? Exista vreo decizie politică, vreun decret care să-i împiedice să intre în afaceri? Depozitari ai unei cantități imense de informație despre stat și economia sa, ei și-au folosit cunoștințele pentru a beneficia de haosul instalat, apoi au intrat – aproape firesc – în mecanismul politic și economic promovat de noua Putere. Problema cu cele aproape 3 500 de cadre ale Securității trecute în rezervă în ianuarie-februarie

[503] Apud Domnița Ștefănescu, *Cinci ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor, decembrie 1989–decembrie 1994*, Editura „Mașina de scris", București, 1995, p. 53.

1990 sau reținute ilegal de Justiție fusese provocată de Nicolae Militaru. Agentul sovietic, împreună cu ceilalți agenți și cu acoliții apăruți după decembrie '89, a avut ca misiune distrugerea urmelor activității de spionaj și trădare de țară, a lui și a celorlalți, precum și destructurarea sistematică a serviciului de informații al țării. Această operațiune a produs un prim conflict serios în interiorul noii puteri. În timpul dialogului pe care autorul l-a avut cu Gelu Voican Voiculescu în ziua de 14 august 2004, acesta a arătat felul în care s-a declanșat bătălia pentru preluarea fostei Securități: „La un moment dat, Militaru a început să vocifereze, că voia ca Securitatea să rămână în subordinea lui. Dar eu nu voiam să-i dau. Militaru mi-a pus în vedere că nu este de acord să rămân acolo. Era o problemă de ierarhie, pentru că Securitatea trecuse la Armată și el era ministru al Apărării, dar eu eram viceprim-ministru, adică peste Militaru. Eu fusesem în aceeași seară și la SIE și le-am spus: «Dvs. nu ați făcut abuzuri, ați slujit țara, rămâneți în misiuni»". Pentru a putea contracara aspectele ierarhice de natură politică, Nicolae Militaru a hotărât atunci să numească la conducerea Securității pe unul dintre agenții sovietici din anturajul său, generalul Gheorghe D. Logofătu. Militaru va fi sprijinit în această acțiune de Ion Iliescu, cel care la 4 ianuarie 1990 semnează decretul de numire a lui Logofătu în funcția de adjunct al ministrului Apărării Naționale[504], poziție din care trebuia să conducă Securitatea, ca structură subordonată Consiliului Militar Superior. Și această numire s-a făcut peste capul prim-ministrului Petre Roman și a viceprim-ministrului Gelu Voican Voiculescu. Ca urmare a acestei manevre, Voican Voiculescu hotărăște să acționeze, așa cum am arătat mai sus, printr-o tentativă de a reorganiza Securitatea ca structură în subordinea Guvernului, dându-i și denumirea de Consiliu al Siguranței Naționale. Relația sa cu colonelul Gheorghe Goran, pe care îl numise șef al Siguranței Municipiului București, i-a permis să afle și adevărul despre apartenența grupului Militaru la GRU și KGB. A urmat un joc

[504] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 2, vineri, 5 ianuarie 1990, p. 4 *(Decretul nr. 19/ 4 ianuarie 1990).*

al dosarelor, în care foştii ofiţeri ai UM 0110 şi ai Direcţiei de contrainformaţii militare au fost obligaţi să le predea lui Nicolae Militaru şi lui Vasile Ionel dosarele compromiţătoare, iar lui Ion Iliescu i-au fost aduse dosarul de urmărire şi materiale audio-video în care se aflau probe incriminatoare ale activităţii preşedintelui CFSN, inclusiv fotografii ale aventurilor sale erotice. Pe 19 februarie colonelul Goran este arestat. Nicolae Militaru dă ordine ca din arhiva generală a Securităţii să fie dislocate arhiva Direcţiei IV şi a UM 0110, cele cu dosarele spionajului sovietic în România. De momentul înfiinţării Serviciului Român de Informaţii, aceste două arhive nu au fost returnate, aflându-se şi astăzi, inaccesibile, în Arhiva MApN.[505]

În continuarea luptei pentru menţinerea controlului asupra Ministerului de Interne, a Justiţiei şi a fostei Securităţi la Guvern şi scurtcircuitarea relaţiei directe Militaru-Iliescu – favorizată de prevederile articolului 2, litera k, din Decretul-lege nr. 2 din 27 decembrie 1989, potrivit căruia Consiliul Militar Superior se subordona direct CFSN, adică lui Ion Iliescu, neexistând Comisia militară –, Gelu Voican Voiculescu face la jumătatea lunii ianuarie 1990 o propunere de primă reformare a structurilor ministerelor de forţă. Documentul poartă viza lui Ion Iliescu şi este adnotat sau corectat de acesta, motiv pentru care vom marca pe document şi intervenţiile sale:

VICEPRIM-MINISTRU STRICT SECRET
Cabinet Ex. nr. 1 *(viza lui Ion Iliescu)*
nr. 30 din 15.01.1990 *(apostila prim-ministrului:* Propunem aprobarea; *semnat Petre Roman)*

NOTĂ

Aşa după cum s-a raportat la sfârşitul lunii decembrie 1989, în conformitate cu unele constatări şi informări directe ale unor specialişti din domeniul Armatei, Procuraturii şi Justiţiei, supunem atenţiei şi aprobării următoarele măsuri şi propuneri:

[505] Vezi interviul cu directorul Arhivelor SRI, Florin Pintilie, în *Jurnalul Naţional*, luni, 16 mai 2005, pp. 8-9.

1. a) Întinerirea și însănătoșirea aparatului de cercetare penală al poliției, inclusiv de conducere, prin promovarea ofițerilor și subofițerilor competenți și care nu au ocupat anterior funcții de comandă *(paragraf subliniat, urmat de o paranteză în care scrie* tineri, n.a.);
   b) pe aceeași linie, înlocuirea tuturor *(tăiat și pus* unor, n.a.) șefilor *(șters sufixul și lăsat* șefi, n.a.) și adjuncților *(tăiat sufixul și lăsat* adjuncți, n.a.) acestora din sistemul procuraturii civile și militare, al Justiției și al Curții Supreme de Justiție;
   c) înlocuirea tuturor lucrătorilor din aparatul polițienesc, Armată, Procuratură și Justiție, inclusiv Curtea Supremă de Justiție care s-au compromis *(ultimele trei cuvinte subliniate cu linie dublă și pe margine adnotat:* verificare legală și minuțioasă, n.a.), cu persoane competente, oneste și atașate sincer de cauza revoluției.
2. Stabilirea și revizuirea tuturor cauzelor penale și civile soluționate prin încălcarea legii ca urmare a unor indicații venite de la forurile locale și centrale ale puterii și administrației de stat (se va întocmi o listă în acest sens de către Curtea Supremă de Justiție, Ministerul de Justiție și Procuratura Generală).
3. Pentru impulsionarea desfășurării anchetelor privind teroriștii și toate persoanele implicate direct în vechea conducere (aparatul central de partid și de stat până la nivel de județe și municipii, membrii Guvernului și ai celorlalte organe centrale de execuție, lucrătorii de Miliție și Securitate participanți la înăbușirea acțiunilor revoluționare începând cu ziua de 16.XII.1989):
   a) se vor forma echipe de anchetă conduse de câte un procuror militar în care vor fi incluși ofițeri de cercetare penală necompromiși, cât și procurori civili din toată țara *(paragraf subliniat*, n.a.);
   b) redistribuirea aparaturii tehnice și criminalistice, inclusiv mijloacele auto, radioreceptoarele etc. la Procuratura Generală

şi la Laboratorul central de criminalistică al Ministerului de Justiţie (*paragraf subliniat*, n.a.);
c) întocmirea în cel mai scurt timp a unui set de acte normative de către Consiliul Legislativ, Curtea Supremă de Justiţie, Ministerul de Justiţie, Procuratura Generală şi Inspectoratul General de Poliţie ce urmează a fi abrogate şi modificate. (Ex.: Legea contractelor economice nr. 3/1988, Legea Finanţelor, Legea ce reglementează activitatea de comerţ exterior etc., în ideea reluării imediate şi cu efecte pozitive a întregii activităţi economice.) (*Pe margine, în dreptul înşiruirii de nume de instituţii, un semn de întrebare, probabil pentru că erau în competenţa CFSN, nu a Guvernului*, n.a.);
d) informarea continuă a mass-media cu evoluţia la zi a anchetelor şi a proceselor în curs de soluţionare privind pe cei vinovaţi de săvârşirea unor fapte penale grave, cu prioritate a teroriştilor, a foştilor guvernanţi şi conducători politici;
e) Zilnic, Ministerul Apărării Naţionale, Ministerul de Interne, Ministerul Justiţiei şi Procuratura Generală vor prezenta la cabinetul domnului viceprim-ministru de resort sinteze cu problemele cele mai importante pe această linie. *(Problema esenţială a documentului: dorinţa de a subordona ministerele la Guvern, aşa cum era şi normal. În dreptul paragrafului, un alt semn de întrebare, din acelaşi motiv ca şi sus*, n.a.)

Toate măsurile în materie vor fi coordonate şi urmărite numai de corpul de consilieri de la cabinetul viceprim-ministrului de resort *(ultima parte subliniată, fiind vorba de actul de autoritate căutat*, n.a.).

VICEPRIM-MINISTRU
Gelu Voican[506]
(semnătura)

[506] *Historia*, Anul V, nr. 51, martie 2006, p. 53.

Ion Iliescu a avizat și nu a luat nici o măsură, atitudinea fiind în nota sa caracteristică, la care trebuie adăugat faptul că deciziile în numele CFSN se luau – mai ales după ce i-a lăsat pe intelectuali să-și aleagă ministrul Culturii și pe cel al Educației și s-au potolit – numai prin consultări individuale cu oamenii cei mai apropiați și, în primul rând, cu mentorul său, Silviu Brucan. Nicolae Militaru nu a acceptat în continuare subordonarea sa Guvernului. Bătălia a continuat în subteran pe două direcții, în ce îl privește pe Gelu Voican: preluarea prin intermediul unor ofițeri CI a grupului CADA de la Timișoara și București, cu scopul de a pregăti debarcarea lui Militaru, și organizarea unui serviciu de informații paralel. În timpul discuției din 14 august 2004, fostul viceprim-ministru, în acel moment ambasador în Maroc, i-a declarat autorului: „A venit... *(generalul Logofătu*, n.a.), au fost dizolvate aceste structuri. Atunci a cerut Măgureanu o parte și a făcut cu ea SRI. Cu ocazia dezmembrării Securității, Militaru a spus: «Pe ăștia de la Direcția IV și SMB nu-i bag nicăieri, îi dau afară». Și ofițerii au spus: «Noi rămânem în sediu și nu plecăm». Atunci m-am dus la Petre *(prim-ministrul Petre Roman*, n.a.) și am hotărât să facem 0215, ceva cu pază și protecție, un serviciu public. A fost numit Cico Dumitrescu. Iliescu a făcut decretul. Dar Cico a spus că nu vrea, că mai bine trece la Direcția de Cultură. Și el era temător în situația de atunci. Eu l-am vrut pe Goran, Petre l-a vrut pe Calapod și am zis, fie Calapod, numai să văd problema rezolvată o dată". O parte dintre ofițerii dați afară au fost integrați noilor structuri, devenind ceea ce Marius Oprea numește „fideli ai Puterii", alții au rămas în economie. O mică parte se înscrie în categoria numită de Marius Oprea „fraierii", trăind din pensie și din veniturile părinților de la țară[507]. Colonelul Viorel Roșu a cunoscut direct motivațiile plecării foștilor ofițeri de Securitate din structuri și, în plus, s-a ocupat un timp cu istoricul serviciilor secrete postdecembriste:

„AMS: Eu vă dau o cifră: 3 443 de lucrători ai Securității, dați afară la începutul anului 1990. Ce s-a întâmplat cu ei?

[507] Marius Oprea, *op. cit.*, p. 150.

Viorel Roșu: Este adevărat, dacă n-or fi fost mai mulți. Etapele au fost astea: în primul rând au fost cei cu 50 de ani împliniți. Foarte mulți au plecat în rezervă până la crearea SRI-ului în 26 martie. Mulți au plecat atunci și vă dau o altă dată la care s-a ieșit masiv, după 20 mai, după avansările în grad la SRI. Atunci mulți au considerat că avansările n-au fost pe merit și au părăsit structura. Erai pe o funcție, erai șef de birou, căpitan, te-a făcut maior. Au fost și doi generali, unul dintre ei s-a lăudat că este primul general al SRI, dar era o ordine alfabetică în decret, Drăgoi înaintea lui Stan, deși Stan îi era șef.

AMS: Deci unii au plecat ca nemulțumiți de noul SRI.

VR: Eu îmi cunoșteam colegii, n-am fost nici credul, nici mai deștept decât alții, poate mai analitic, pornind de la dragostea pentru istorie, m-a interesat istoria instituției. Și m-a interesat ce spun alții, cum a fost, ca să-mi fac o idee... Din punct de vedere al noii deschideri date de democrație, unii au ajuns mult mai sus, plecând din structură. A fost o situație în care viața le-a oferit mult mai mult decât dacă rămâneau în SRI.

AMS: Aici este un subiect foarte dezbătut în ziare, un subiect la zi. Oamenii ăștia care au plecat, dați afară sau plecați de bunăvoie înainte de alegerile din 20 mai, au plecat din proprie inițiativă sau din vreun ordin: «Duceți-vă și intrați în afaceri!»

VR: Nu, au plecat, marea majoritate, pe nemulțumiri personale.

AMS: Dar dvs. știți că plecarea nu era o chestie simplă, exista pensie, existau drepturi și obligații ale fostului ofițer. Vă întreb din nou: au plecat pentru că li se deschisese și lor șansa unei alte societăți sau au plecat pentru a se infiltra în societate?

VR: Dirijat n-a plecat nimeni. Este cu titlu de certitudine. Din toate cazurile pe care le cunosc, dacă le punem pe hârtie, tragem această concluzie.

AMS: Deci nu susțineți teza că a existat un plan prin care ofițerii de Securitate să fie infiltrați în diferite domenii ale societății.

VR: Nici vorbă. Am să vă dau un exemplu: zilele acestea, când stăm de vorbă, se pune problema să se desființeze gradele militare și vă garantez că vor pleca ultimii mohicani, rămași de pe vremea

Securității, pentru că ăstora, prin mentalitate, nu le convine. Cei care au 50-55 de ani vor să iasă cu pensie de militar, pentru că lumea asta n-a înțeles că, în viața unui militar care a fost în Securitate, a trecut în Securitatea condusă de Armată și apoi la SRI nu s-a schimbat nimic, el tot militar a rămas.

AMS: În ce condiții de cadre au ieșit oamenii ăștia în primele luni ale anului 1990?

VR: Să le luăm pe rând. Primii au ieșit în condiții de vârstă cu drept de pensie și au întrunit marea majoritate – criteriul de vechime, pentru că la 50 de ani aveau aproape toți 25 de ani de muncă. Au fost scoși de Armată. Numai că Armata le-a dat exchivalențe de funcții mult mai mici ca la Securitate, după normativul Armatei. Dau un exemplu: la un cabinet medical de unitate al DSS, medicul șef avea funcție de colonel, comandant de regiment, și a fost trecut de cei de la Armată pe locotenent-colonel, comandant de batalion. Începând cu sfârșitul lunii ianuarie, când încă era Militaru ministru, apar primele conduceri militare în acel Departament al Siguranței Naționale, sub comanda generalului Logofătu, și la fiecare unitate, inclusiv la județe, ne-am trezit cu câte trei sau patru comandanți de la Armată. Majoritatea nu se pricepeau, erau total nepregătiți pentru o astfel de muncă. E greu să te aducă din pifan să te facă profesor. La vreun an-doi, după ce a apărut legea SRI, ei au fost înlocuiți. În ședințele de instalare a comandanților de la Armată, unii s-au purtat frumos, pentru că le era frică sau habar nu aveau ce e acolo, alții s-au purtat urât și ne-au zis: «Securiști, aveți grijă ce faceți!» Pe acest fond, au apărut și unii care stătuseră 10 ani la pensie cu bube în cap de la fostele organe, și acum MApN i-a pus în fruntea structurilor. N-au găsit aici niște proști, de regulă i-au găsit pe cei mai tineri, care știau meserie...

AMS: Era oricum generația naționalistă a lui Ceaușescu.

VR: Exact. Au dat de cei din zona profesioniștilor, pentru că cei vechi, cu pensionarea la 50 de ani, fuseseră decapitați. Ei bine, acești comandanți de la Armată au fost și în capul de listă la decretele de avansare care au urmat. Ăștia au ținut discursuri, tema fiind să servim cauza. «Care cauză?» au întrebat ofițerii. Problema era că foloseau o

limbă de lemn, aveau niște fraze generice... democrație, statul de drept etc. Dar o structură de informații trebuie să primească misiuni. Ăștia de la Armată nu știau ce misiuni trebuie să dea celor preluați de MApN. Aici a mai apărut un conflict, un conflict strict profesional. Până la urmă, au venit cu noua organigramă și cu așezarea pe funcții și s-a făcut un talmeș-balmeș. Când au preluat departamentul, l-au preluat cu un număr de funcții. Asta însemna atâția bani de la buget și, dacă voiai să mai pui pe alții, trebuia să mai găsești niște bani. Apar noile funcții. Dacă nu mă înșel, era generalul Ciubăncan la cadre, adus de Militaru și apoi Măgureanu l-a adus pe un colonel Bulea, care a fost vreo doi ani șef de cadre. La prima ședință, era încă Logofătu la comandă, s-a ridicat cineva și l-a întrebat ceva legat de misiuni, ăla habar nu avea și atunci a răspuns Bulea. Atunci s-a întâmplat următorul lucru: dacă un șef de serviciu dintr-o unitate centrală de Securitate avea funcție de colonel clasa 41-42-43 de salarizare, clasă foarte bună, pe noua structură dată de MApN se numea șef de secție, mai mică din punct de vedere al salarizării. Vin ștatele și vedem fiecare ce s-a întâmplat și au început discuții"[508].

La scurt timp după anunțul generalului Stănculescu a început goana firmelor străine după foștii ofițeri de Securitate. Au fost contactați – procesul s-a petrecut și invers, spre legăturile lor din Vest – foștii ofițeri descoperiți și acoperiți implicați în activitatea comercială, cele mai active contacte înregistrându-se pe relația cu Germania Federală. Primul reprezentant al unei firme germane în România după decembrie 1989 a fost colonelul Gheorghe Rațiu, fostul șef al Direcției I a Securității. Rudele, mai ales fiii unor generali din eșalonul de vârf al DSS, au primit în primele luni ale anului 1990 vize și chiar cetățenia în SUA sau au devenit reprezentanți ai unor afaceri americane în România și Republica Moldova. Firmele japoneze venite rapid, unele chiar din timpul evenimentelor violente din decembrie, s-au orientat către ofițerii de Securitate cu profesii de arhitecți și ingineri

[508] BIINI, *Interviuri*..., pp. 328-329.

(ianuarie 1990), apoi au recrutat mai mulți ani la rând șefii de promoție ai Academiei Tehnice Militare (plătind integral școlarizarea) și absolvenți ai facultăților de electronică (martie-aprilie). Toate, dar absolut toate firmele străine de asigurări s-au orientat către ofițeri superiori ai MApN și ai Securității, aceștia fiind practic primii angajați ai respectivelor companii. Un studiu istoric al Direcției de Relații Publice al Armatei din 1993, pus la dispoziția Statului Major al Forțelor Armate ale SUA în Europa, arăta că principala cauză a acelui val de racolări din 1990–1991 a fost imaginea de profesionalism pe care o aveau străinii despre corpul militar al țării. În al doilea rând, a funcționat imaginea de ordine și disciplină cu care este acreditată orice structură militară, iar în al treilea rând, și cel mai important, cunoștințele pe care le aveau, mai ales ofițerii de Securitate, despre piața românească, anunțată de CFSN ca o piață în deschidere. De fapt, nu începuse încă anul 1990 și unul dintre primele Decrete-lege emise de CFSN, semnate de Ion Iliescu, oferea cetățenilor străini posibilitatea de a angaja cetățeni români; a fost abrogat Decretul nr. 81 din 15 aprilie 1977 „privind modul în care cetățenii români pot să presteze servicii în favoarea persoanelor juridice străine, reprezentanților acestora și persoanelor fizice străine, care desfășoară activitate pe teritoriul R.S. România"[509].

Era asta o urgență în 30 decembrie 1989?! Decretul-lege însă a permis contactul necontrolat al oricui cu oricine, fapt benefic pentru cetățeanul obișnuit și cât se poate de suspect pentru cei care se ocupau cu transferul, vânzarea sau cumpărarea de informații și pregăteau marile afaceri de mai târziu. Asupra faptului că distrugerea serviciului de informații al țării a permis desfășurarea de operațiuni ample și infiltrări ale serviciilor de informații străine pe teritoriul României, nu voi mai insista. Voi menționa doar că în anul 2004 a izbucnit în Germania un imens scandal, generat de apariția unei cărți scrise de fostul agent BND Norbert Juretzko, care prezenta încălcările sistematice ale legii de către acest serviciu secret *als Instrument der demokratichen*

[509] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 7, sâmbătă, 30 decembrie 1989, p. 1 *(Decretul-lege nr. 4 al CFSN).*

Gründordnung (ca instrument al statului de drept). Una dintre operațiile pe care le descrie s-a petrecut în noiembrie 1995, în România. Spionii germani au fost conduși la zona de acțiune, care era Iași, de un taximetrist luat de pe stradă și angajat cu 200 de dolari, așteptați până își termină treaba și aduși înapoi fără probleme[510].

În scurt timp, și oamenii de afaceri români, abia puși pe picioare, au început să-i caute pe foștii securiști pentru a-i angaja. Un caz **anume** a atins proporții nebănuite.

Structura de informații Gelsor. Declanșarea scandalului FNI a adus în notorietate dimensiunea fără precedent, inclusiv față de perioada interbelică, pe care o luase afacerea de investiții financiare a lui Sorin Ovidiu Vântu. Cu toate că atacurile au fost dirijate prin multe informații false, diversioniste, pentru a ascunde faptul că FNI era o afacere prin care statul înșela câteva sute de mii de cetățeni ai săi, a apărut totuși ca evidentă forța pe care o deținea pe piața financiară și în economie firma Gelsor. Ea fusese construită, din inițiativa lui Vântu, cu sprijinul direct al unor profesioniști în informații și în economie, dar și cu multe lichele, a căror proveniență era fosta Securitate. Fie dintre cei dați afară, fie dintre cei angajați în SIE și SRI. „Am vrut, a fost ideea mea să angajez cât mai mulți și cât mai buni la mine – îi va declara autorului Sorin Ovidiu Vântu în vara anului 2001. De ce? Simplu: pentru a nu rămâne pe drumuri, pentru a nu fi culeși de acolo de serviciile de informații străine și pentru a nu-și vinde cunoștințele despre țara asta unor străini. În al doilea rând, care, de fapt, e cel mai important, ofițerii aceștia din Securitate aveau cele mai precise informații despre economia românească, nu Petre Roman, nu Iliescu, nu Corneliu Coposu. Iar în al treilea rând, îmi asigurau protecția internă a firmei și a afacerilor, astfel încât să nu pot fi aruncat de pe piață de vreo companie multinațională care putea intra cu o politică de *dumping*, cum au și intrat și ras câteva afaceri românești". Racolarea zecilor de foști ofițeri ai Securității s-a făcut individual, prin

[510] Norbert Juretzko mit Wilhelm Dietl, *Bedingt Dienstbereit. Im Herzen des BND–die Abrechnüng eines Aussteigers*, Ullstein Buchverlag GmbH, Berlin, 2004, pp. 279-286.

discuții directe, de către Sorin Ovidiu Vântu, gândirea întregii structuri aparținându-i. Amănuntul acesta este important, nu numai pentru faptul că patronul și-a cunoscut și evaluat singur fiecare angajat, dar și pentru a îndepărta zvonul care a circulat mult timp că Vântu a fost numai un pion, un *frontscreen* pentru o afacere gândită de fosta Securitate. *Gelsor* nu se putea lansa și nici nu putea ajunge la dimensiunile la care a ajuns fără capitalul mobil uriaș acumulat de Vântu în perioada primilor ani, 1990–1994, pe fondul planului „din umbră" pus în aplicare de administrația Iliescu.

Sorin Ovidiu Vântu a construit o rețea națională, singura rețea organizată din România – Compania de Investiții Financiare GELSOR –, cu 8 000 de salariați, repartizați în număr de aproximativ 200 de salariați pe județ. Era organizată militar și condusă de cadre militare. Avea peste 2 500 de puncte de lucru în comunele și satele mai importante din România. La centru era un fost șef al contraspionajului pe America, pe funcția de director executiv. Mai mulți ofițeri ai Departamentului de analiză și relații internaționale ai SIE și SRI erau angajați la Gelsor. De asemenea, fostul șef al managementului de la Direcția de Informații Militare, adjunctul de la SIE, generalul Dumitru Ciobanu – una dintre cele mai mari lichele din serviciile de informații românești –, apoi și șeful spionajului român în lumea arabă. Agențiile din țară erau conduse numai de oameni de contrainformații din SIE și SRI, proveniți din activitatea de spionaj. Firma mai avea ca angajați specialiști în contabilitate, finanțe, mass-media, telecomunicații, care ajunseseră în scurt timp să controleze finanțele, creditul și telecomunicațiile din județe. În final, Gelsor a ajuns să controleze bănci, firme de asigurări, de leasing, piața de holding, o bună parte din mass-media centrală, telecomunicații, ziare și radiouri locale. Sorin Ovidiu Vântu avea la dispoziție un sistem propriu de telefonie – Logictelecom, mult mai eficient decât RomTelecomul. Cea mai mare bază de date din România era la Gelsor, cu informații zilnice, informații pe toate planurile, de la cele politice la cele sportive. Toate informațiile locale erau scanate și trimise pe serverul de la București, unde erau sortate pe domenii. În orice moment, conducerea Gelsor se putea informa cu un anume grad

de precizie asupra situației reale dintr-un județ, însumând informații despre situația financiar-contabilă a întreprinderilor, despre lumea interlopă, SRL-uri căpușă, aventuri ale liderilor locali (fete, băutură, braconaj etc.), despre firme și personalități locale. Volumul de informații prelucrat zilnic și pus la dispoziția investitorilor, clienți ai firmei Gelsor, era uriaș. Așa cum arătam mai sus – și repetăm informația pentru consistența ei –, în 1999 Gelsor avea peste 80 000 de clienți, persoane fizice și juridice, care rulau o sumă de 35 000 de miliarde de lei depuși în această companie, activitate de pe urma căreia Sorin Ovidiu Vântu obținea sume importante sub formă de comision. Aproximativ 15% din oamenii de afaceri de astăzi din România au apelat la serviciile Gelsor și foarte puțini și-au permis să-l înșele, forța de care dispunea firma lui Vântu fiind destul de temută. Compania centrală avea la dispoziție o firmă de bodyguarzi pe numele fostului general Mitică Iliescu – cel care întorsese tancul la Piața Romană în ziua de 22 decembrie și apoi a condus dispozitivul de apărare a clădirii Guvernului la mineriada din septembrie 1991, acțiune care s-a soldat cu moartea lui Andrei Frumușeanu –, apoi și cu fostul general Dumitru Ciobanu, implicat în acte de corupție încă de pe vremea lui Nicolae Ceaușescu. Vântu a făcut un contract cu ei, în proporție 50%-50%, înzestrând 500 de luptători înarmați cu pistoale și tehnică modernă.

De asemenea, deținerea informației i-a permis să cunoască din timp mai toate afacerile de corupție ale partidelor angajate la guvernare, făcute de regulă cu mari companii occidentale dispuse să cumpere active românești subevaluate, contra unui comision. Așa a fost cazul marii companii L., care s-a înțeles cu liderii unui partid aflat la guvernare pentru cumpărarea la un preț foarte mic a unei industrii extrem de profitabile, la care România comunistă ajunsese să dețină locul 4 în lume, oferind un comision de 1,5 milioane dolari. Fiind informat asupra tranzacției, Sorin Ovidiu Vântu a cumpărat masiv acțiuni cu un preț modic, pe care apoi le-a vândut firmei L. cu un preț de 30 de ori mai mare, obținând un profit net de 200 milioane dolari. Într-un interviu acordat cotidianului *Evenimentul Zilei*, Sorin O. Vântu se declara un „speculant pe piața financiară"; era vorba de cunoașterea

perfectă a mecanismelor corupte ale statului, de afacerile frauduloase ale partidelor și guvernelor, pe care le specula în beneficiul propriu. Ca urmare a existenței și funcționării la astfel de dimensiuni a structurii de informații a Gelsor, aceasta a fost solicitată de SRI pentru un parteneriat, principala structură de informații a țării fiind în scurt timp racordată la baza de date a firmei lui Sorin Ovidiu Vântu. SRI extrăgea de regulă informațiile privind rețelele de corupție românești și străine pe care Gelsor le documenta cu ajutorul vastei sale structuri formate din foști ofițeri ai Securității. Totodată, SRI asigura Gelsor curieratul și corespondența, în contrapartidă, fapt speculat de cei care au dat atacul prin scandalul FNI în defavoarea lui Vântu, prin încercarea de a transforma fondul de informații pe care le deținea despre actele de corupție din țară în afaceri ale acestuia. Mecanismul de lansare a atacului prin mass-media a fost simplu: Gelsor identifica o afacere a vreunui partid sau a unui membru al Guvernului și intervenea pentru a obține un câștig, atacul jurnaliștilor prezentând numai partea de câștig a lui Vântu, fără a se spune nimic despre oamenii de afaceri și politicienii corupți care luau, cum se spune, grosul.

Un număr impresionant de oameni de cultură – multe nume faimoase – l-au cultivat pe Sorin Ovidiu Vântu, cu scopul de a beneficia de importantele sume vărsate în cele 20 de fundații pe care le deținea. Trebuie subliniat aici că Sorin Ovidiu Vântu a investit sume uriașe în sport – de exemplu, 1 milion de dolari sponsorizare pentru Federația Română de Atletism – și în cultură, banii săi salvând efectiv o serie de zone ale administrației culturale prăbușite după decembrie 1989. A fost finanțată apariția unor publicații și volume, reconstrucția și renovarea unor instituții de cultură, montarea unor piese de teatru, producția de filme, organizarea de spectacole etc.

Contrar celor prezentate prin presă în perioada de atacuri pentru distrugerea afacerilor lui Sorin Ovidiu Vântu timp de mai bine de 5 ani (2000–2005), acesta prezintă cauzele dispariției Gelsor ca având alte motive:

„Sorin Ovidiu Vântu: Structura nu a fost distrusă. Structura devenise uriașă. Pe plan intern nu mai putea fi susținută economic. Atinsese

capacitatea maximă de efort a economiei naționale, în condițiile activității în cadru legal. Societatea, economia românească nu putea mai mult, nu permitea mai mult. Economia era mică și slabă, nu se făcuse reforma și din cauza asta structura mea a atins destul de repede pragul de potențial al țării. Din acel moment, costurile mele deveniseră prea mari. De aceea, plănuiam să ies în Balcani, în toată zona, astfel încât expansiunea să permită relaxarea situației în interior. Urmăream să construiesc principalul centru de afaceri balcanic la București, astfel încât Bucureștiul să fie capitala financiară, economică a Balcanilor. Eram obligat. România devenise prea mică. Numai dezvoltând afacerile peste hotare puteam să mai susțin structura din țară în limite legale. Lovitura din 2000 mi-a blocat extinderea balcanică. Deja eram implantat în Bulgaria, Serbia și Muntenegru cu entități de afaceri. După izbucnirea scandalului a trebuit să vând, s-a prăbușit. În realitate, structura devenise apăsătoare. Am profitat de scandalul declanșat, am lăsat lucrurile să curgă...

AMR: Puteați să le opriți atunci?

SOV: Ba bine că nu! Am lăsat lucrurile să curgă, astfel încât să am justificarea pentru o analiză asupra pierderilor de cost. În această structură se adunase și o grămadă, o grămadă de impostori, de indivizi cu CV, cu background extraordinar, dar în realitate erau niște dobitoci. Recunosc că am căzut în plasa diplomelor. Vai de capul României câți indivizi cu diplome sforăitoare ocupă locuri importante din administrație și sunt niște incapabili!"[511]

Privit astăzi, la o distanță de câțiva ani buni, efectul infiltrării Securității în economie – subiect al acestei analize – pare secundar. A fost secundar.

Principalul agent al transferului avuției naționale în mâini private a fost nomenclaturistul, înțelegând aici prin acest nume generic activistul de partid, de la Comitetul Central și până la întreprindere, care se afla înainte de 1990 pe lanțul producției în economia centralizată.

[511] BIINI, *Interviuri...*, p. 425.

Acești indivizi cunoșteau cel mai bine traseul vechi al investiției, al capacității de producție și specificului unei unități economice, relația cu banca și mai ales cine erau furnizorii și beneficiarii. Interni și externi. Elementul-cheie al succesului în procesul de transformare a nomenclaturiștilor în oameni de afaceri capitaliști a fost ajutorul pe care l-au primit de la factorul politic, trecerea avuției naționale de la stat, cu ajutorul legii sau prin furt, fiind facilitată de acesta. Factorul politic a creat contextul, mediul favorabil unei mișcări rapide de acumulare de capital din patrimoniul statului, fenomen pe care Ion Iliescu l-a denunțat în vreo trei ocazii, reușind să creeze impresia, ca urmare a imaginii sale de incoruptibil, că nu are nici o legătură cu el. La o săptămână după alegerile din 20 mai 1990, el declara presei: „Să devină Frontul partidul incoruptibililor din România! Aceasta este ceea ce eu îmi doresc acum"[512]. Era o abordare a temei corupției, înainte ca presa să o identifice, dovadă că noul președinte cunoștea bine fenomenul declanșat în partid. A eșuat total în dorința sa, patronând corupția până în 12 decembrie 2004, când a încheiat *al treilea mandat*, apropo de partea a doua a punctului 3 din Declarația citită în noaptea de 22 decembrie 1989.

În octombrie 1999, apărea la Paris un studiu unic prin amploarea și acuratețea analizei sale: *La grande conversion. Le destin des communistes en Europe de l'Est*, avându-i ca autori pe directorii de cercetare ai Laboratorului de analiză a sistemelor politice (CNRS) de la Universitatea Paris X-Nanterre, Georges Mink și Jean-Charles Szurek. Studiul, care analizează transformarea nomenclaturiștilor fostelor partide comuniste în oameni de afaceri, se oprește numai asupra celor trei state ale Grupului de la Vișegrad – Polonia, Cehoslovacia, Ungaria –, dar surprinde o fenomenologie răspândită în tot Estul Europei. Peste tot în fostele țări comuniste europene, legile care au consacrat procesul de confirmare a existenței întreprinderilor de stat, pe de o parte, și a SA-urilor sau SRL-urilor, pe de altă parte, n-au fost niciodată favorabile întreprinderilor de stat. În amintirile sale, Adrian Năstase arată

[512] *Dimineața*, Anul I, nr. 81, 27 mai 1990, p. 3.

că, în anii decisivi 1990–1991, la subiectul privatizare „ideea de bază este că proprietatea publică, de stat, e ineficientă. Doar cea privată poate oferi o gestionare pozitivă. Lucrul acesta nu e neapărat adevărat la modul absolut"[513]. Pentru a argumenta aceste afirmații, liderul social-democrat arăta în 2004, înainte să fie debarcat de la conducerea partidului său (PSD) printr-o cabală politică dâmbovițeană, că „s-a apelat la alte formule, MEBO și altele, care, în general, nu au dat rezultatele așteptate. Am gândit privatizarea ca modalitate de eficientizare a firmelor românești. Din păcate, nu s-a întâmplat acest lucru. *Productivitatea muncii în firmele privatizate cu capital autohton nu a fost mai mare decât productivitatea în cele de stat.* Am schimbat managementul firmelor românești, dar a apărut conflictul între firmele-căpușă și conducerea fabricilor. Aceasta a dus la crearea așa-ziselor datorii istorice"[514]. Georges Mink și Jean-Charles Szurek explică principalele cauze ale acestui fenomen: „Societățile de drept privat, contrar celor anunțate de ele *(la debutul activității,* n.a.), *foarte rar și-au deschis activitatea în domeniul sectorului productiv, marea majoritate a activității lor fiind comercială;* directorii au putut beneficia de transferuri financiare, fie direct, fie indirect prin jocul intermedierii, care i-au îmbogățit rapid. În această mișcare de transfer al activelor de la întreprinderile de stat la sectorul privat, un număr important de reprezentanți ai vechii nomenclaturi economice s-a convertit în capitaliști privați. Prin urmare, de-a lungul acelor câteva luni de tranziție (de la căderea vechiului regim, la debutul noului regim), o parte dintre ei au operat o acumulare primitivă, dar semnificativă de capital"[515]. Autorii explică foarte bine și mecanismul relaționării între foști reprezentanți ai nomenclaturii economice și *aparatcikii*, nomenclaturiștii de partid, care, ajungând în funcții politice, fie parlamentare, fie în aparatul de conducere central și local al partidelor de înlocuire ale fostelor partide

[513] Adrian Năstase, *De la Karl Marx la Coca-Cola, dialog deschis cu Alin Teodorescu*, Ed. Nemira, București, 2004, p. 35.
[514] *Ibidem.*
[515] Georges Mink, Jean-Charles Szurek, *La grande conversion. Le destin des communistes en Europe de l'Est*, Ed. du Seuil, Paris, 1999, p. 103.

comuniste (în cazul României, FSN) au „aranjat legi"[516] pentru cei dintâi, pe baza unei înțelegeri de finanțare. O parte a câștigurilor acestor firme noi erau dirijate spre partid, altele spre parlamentarii FSN, alte modalități de transfer al banilor în cadrul acestor legături de tip mafiotic fiind participarea la AGA sau împrumutul bancar girat. Factorul politic asigura protecția de controlul Curții de Conturi, al Fiscului sau al Procuraturii. Precizăm că sistemul de impozitare globală (celebrul Fisc) a fost introdus în România abia în 2001, și că activitatea Curții de Conturi a fost pusă sub control politic, minimalizată și scoasă din circuitul dezbaterilor publice, ceea ce spune foarte mult despre mecanismul de un deceniu al jafului. Făcând în continuare o evaluare a metodei prin care fosta nomenclatură economică și de partid, în mod direct sau prin intermediari (de cele mai multe ori, rude ale acestora, dar și securiști, adică *executanții* din fostele lanțuri ale puterii comuniste), a preluat active ale statului și a deschis firme comerciale profitabile, abandonând producția în mâinile unui stat protodemocratic debil, cei doi autori identifică principalul element subiectiv al succesului lor: „Forța cadrelor de partid care s-au îndreptat spre activitatea antreprenorială nu consistă nici în posesia unui capital ocult, nici în capacitatea de a deturna bunurile publice prin «delictul de început». Deși tocmai acesta a fost practicat, ceea ce a contat în majoritatea cazurilor a fost *rețeaua* de contacte și de prietenii țesute în vechiul regim; ele alimentau circuitul de informații, de capital, de idei absolut indispensabil demarajului afacerii"[517]. Răspunsul la numeroasele întrebări puse de președintele Emil Constantinescu asupra felului cum a fost creat și cum a acționat „sistemul securisto-comunist" din România postdecembristă se poate da acum cu precizie: „Trei factori *de natură politică*, obținuți ca moștenire de la vechiul regim, sunt prezenți în capitalul de pornire al ex-nomenclaturiștilor eșantionului nostru: *rețelele, cunoașterea felului cum trebuie acționat* și *posibilitatea care li s-a oferit* de a «călări» pentru un anumit timp publicul și domeniul privat"[518].

[516] *Ibidem*, p. 105.
[517] *Ibidem*, p. 118.
[518] *Ibidem*, p. 122.

Principala problemă a epocii scurse între 26 decembrie 1989 şi 25 aprilie 2005, când a fost semnat actul oficial de aderare a României la Uniunea Europeană, este guvernarea axată pe mimarea democraţiei, pe corupţia la cel mai înalt nivel şi pe rezolvarea conflictelor politice prin „mineriade", acte care ţin de războiul civil. Mediul creat de administraţia Ion Iliescu – pe care acesta îl numeşte cu nonşalanţă „o anumită conjunctură" – a fost acela care a permis celor care deţineau cel mai bine informaţia despre România, ca instituţii, ca stare socială, ca mentalitate, ca economie, ca partener al marilor afaceri pe care le făcuse Nicolae Ceauşescu, tiranul, cu Occidentul – adică activiştii de partid şi securiştii – să se mişte mai repede prin deceniul libertăţii anarhice scurs în istoria ţării noastre între 1990 şi 1999.

CAPITOLUL VI

PRIMA ÎNCERCARE DE LANSARE A REFORMEI ECONOMICE ianuarie–aprilie 1990

Sunt pagini în cărţile de istorie pe care cititorii maturi le sar, elevii nu le suportă, studenţii le înghit cu greu, gazetarii nu le înţeleg. Este vorba de acele părţi ale lucrărilor sau tratatelor de istorie în care este prezentată situaţia socială sau economică a unui moment. Datele statistice sau mecanismele care relaţionează politicul de social sau economic par plictisitoare, pentru că sunt aride stilistic, lipsite de farmecul naraţiunii, al cronologiei. Şi totuşi, de cele mai multe ori, situaţia economică este oglinda cea mai fidelă a realităţii profunde, este imaginea reflectată din adâncul fântânii Istoriei. Ruptura politică bruscă prin care a trecut România la sfârşitul secolului XX nu putea să nu aibă consecinţe asupra stării sale sociale şi economice, cu atât mai mult cu cât ruptura a fost produsă de URSS tocmai din motive care ţin de mecanismele economiei. Analiza situaţiei psihosociale şi economice de la sfârşitul anului 1989 şi începutul anului 1990 îşi găseşte ca instrument modalitatea istoriografică a cauzalităţii, aleasă datorită relaţiei directe între factorul politic şi cel economic, aşa cum s-a manifestat ca urmare a tipului de schimbare înregistrat în decembrie 1989 – o răsturnare de regim în interiorul sistemului comunist, care, invers decât la bazele ideologiei marxiste, afirma că politicul determină economicul.

Potrivit legendei, într-una din zilele detenţiei, în celula lui Petre Ţuţea, unde se afla deja şi Alexandru Paleologu, a fost adus un ţăran arestat pentru încăpăţânarea cu care refuza să se înscrie la colectivă.

Țuțea s-a prezentat, apoi a început să-i explice țăranului deosebirile de sistem filosofic între Hegel și Kant. Cunoscutul geniu oral vorbea, aducea argumente, făcea trimiteri la operă în limba germană, trăgea concluzii, apoi iar revenea cu alte argumente, în timp ce omul acela simplu, cu numai patru clase, îl asculta fascinat, dând uneori din cap pentru a-i face pe plac colegului său de celulă. Țuțea a vorbit timp de patru ore, până în clipa în care țăranul, epuizat de efortul de a înțelege ceva, s-a prăbușit pe jos, ajuns la capătul puterilor. Atunci, Alexandru Paleologu s-a apropiat de Țuțea și l-a întrebat: „Bine, măi, ce rost a avut să-i explici unui analfabet deosebirea dintre Hegel și Kant?" Țuțea l-a privit cu uimire și i-a răspuns: „Pentru că deosebirea dintre Hegel și Kant trebuia făcută de cineva o dată și o dată!" Prin urmare, analiza economică asupra trecerii de la comunism la tranziția spre democrație trebuie făcută, chiar dacă povestea faptelor politice intrate în Istorie pare mai accesibilă.

Contextul economic al României la momentul 1 ianuarie 1990

Presiunea inflaționistă asupra Guvernului. Ajunși la București la ședința CFSN din 4 ianuarie, reprezentanții din teritoriu simțeau nevoia de a se legitima în calitate de noi conducători ai județelor prin rezolvarea avalanșei de cereri materiale care au explodat imediat ce populația a identificat CFSN-ul și Guvernul drept noile autorități ale statului. Acestea trebuiau să le dea ce le refuzase Nicolae Ceaușescu, după ce anunțase cu mândrie că România și-a achitat întreaga datorie externă. Drept urmare, ședința comună a CFSN-ului și Guvernului a cunoscut și momente dramatice:

„Petre Roman: Resursele de combustibil sunt la fundul butoiului. Trebuie să importăm urgent, pentru că altfel se închid întreprinderile.

Barbu Popescu (pe atunci, președinte CFSN Tulcea): Altfel murim. Trebuie să importăm și furaje, și alimente. Trebuie să terminăm

odată pentru totdeauna cu raționalizarea pâinii, zahărului, uleiului, salamului, cărnii...

Petre Roman: Resursele de combustibil trebuie să crească și, datorită faptului că a crescut – s-a dublat consumul populației (n.a.: *pentru a ne da seama în ce „mare fericire" trăia populația în timpul dictaturii, reamintim că doar 4 la sută din consumul total pe economie, la energie și combustibil, reprezenta „cota" sa; după revoluție, a ajuns la circa 25 la sută; în 1989, numai întreprinderea de aluminiu din Slatina consuma tot atâta energie cât întreaga populație a țării, respectiv 4 223 mil. kWh întreprinderea din Slatina și 4 277 mil. kWh populația României).*

Mircea Dinescu: Dar alimentele, cu alimentele ce facem? Nu mai scăpăm de foame?

Petre Roman: Am alocat pe primul trimestru pentru importul de alimente 125 milioane dolari și 125 milioane ruble, ceea ce înseamnă de trei ori și jumătate față de primul trimestru și oricare alt trimestru din 1989.

Mircea Dinescu: Față de mizeria care era, mi se pare puțin!

Petre Roman: E, într-adevăr, puțin față de cerințe. Cred însă că ar fi nepotrivit să mergem să strâmtorăm balanța financiară pe valută până în pragul unui pericol real.

Mircea Dinescu: Nu și când este vorba de hrană!"[519]

Este destul de evident că marile cheltuieli de valută făcute pentru consum, care au epuizat rezervele valutare ale țării în ciuda semnalelor de atenție date de prim-ministru, au condus la întărirea poziției fruntașilor FSN locali, dar și la transferul acela de valută de ordinul sutelor de milioane de dolari arătat mai sus, de la stat la speculanții ad-hoc, pe fondul creșterii de 6 (șase) ori a consumului într-o perioadă de numai 10 (zece) zile. Ceea ce este colosal! O foame imensă era senzația dominantă a românilor ieșiți din comunism. În acest loc acuzele stau și nu stau în picioare. Este greu de imaginat o nouă putere instalată, de

[519] Teodor Brateș, *Echipa de sacrificiu. Din culisele guvernării postrevoluționare, 5 ianuarie 1990–5 februarie 1991*, Ed. România azi, București, 1992, p. 13.

orice culoare, care să nu fi cheltuit sume mari pentru nevoile curente ale cetățenilor.

AMS: (...) Spuneți dvs. în carte: «Iliescu mi-a cerut să calmez tensiunile sociale». De exemplu, s-au mărit salariile la mineri.

Petre Roman: Nu, nu s-au mărit salariile, s-a făcut altceva, s-a făcut un lucru care era foarte important atunci: eu am redat sectoarelor grele și toxice drepturile anulate de Ceaușescu.

AMS: Și era și mineritul?

PR: Mineritul era primul. Vă spun eu ce sectoare erau: mineritul, petrolul, chimia toxică și siderurgia.

AMS: Vi s-a explicat de ce le-a anulat Ceaușescu?

PR: Lipsa de bani.

AMS: Să trecem mai departe. Ședința din 4 ianuarie...

PR: Este prima ședință de guvern.

AMS: Bun, de acord. Atunci vi s-a făcut o prezentare a situației economice, și zice așa: «Recolta reală de 16 milioane de tone a fost raportată fals, ca fiind de 60 de milioane de tone».

PR: Realitatea a fost așa: producția n-a fost rea, a fost 16,9 milioane tone cereale, iar ceea ce a anunțat oficial Ceaușescu a fost 42 de tone. Între 16,9 și 42 era minciuna lui.

AMS: Perfect adevărat, numai că necesarul de consum anual la cereale al populației României era ceva de genul a 5 milioane de tone. Bun, era falsă cifra de 60, era falsă și cifra de 42, dar existau totuși peste 10 milioane de tone excedent.

PR: Nu mai existau, o parte fusese consumată deja. Apucase să și exporte din ele.

AMS: Să ne înțelegem: s-au consumat cele 5 milioane, nu intră în discuție. Cu Ceaușescu, fără Ceaușescu, cele 5 milioane să zicem că s-au consumat matematic în 1989. De ce nu ați folosit cele 11-12 milioane din rezerve și ați importat cereale?

PR: Dar n-a fost import de cereale! Import de cereale nu a fost în acel an deloc. Au fost importuri mari de alimente, dar nu de cereale. Au fost importuri, în afară de ajutoare, care au fost și ele importuri, a

fost importul de portocale, lapte praf pentru sugari, banane, ciocolată, cacao, ca să facă ciocolată, adică tot ceea ce românul nu mai văzuse de mult, de ani de zile, plus furaje. Dar nu cereale, n-am importat atunci cereale.

AMS: E bună precizarea, ca să nu mai dăm loc la dezinformare. Există această impresie, că s-a consumat prea repede și haotic rezerva lăsată de Ceaușescu de 1,8 sau 2 miliarde.

PR: S-a consumat, dar nu s-a consumat pe asta, asta este o legendă.

AMS: Pe ce s-a consumat?

PR: S-a consumat pe următorul lucru foarte, foarte important: importuri pentru materiale vitale funcționării economiei. De exemplu, utilaje, materiale, cabluri, contactoare electrice, piese de schimb și așa mai departe... erau marile importuri din industrie pe care Ceaușescu le tăiase și pentru care ceruse înlocuitori, acele produse pe care ne forța să le producem în țară și nu mergeau, erau de calitate mai proastă. Și imediat după decembrie au venit directorii din centrale, de la întreprinderi: «Faceți ceva și dați drumul la importuri că murim, se prăbușește economia!» Din păcate, aici a fost un pic de balcanism. S-au repezit ca să importe, pentru că era liber, aproximativ liber, pentru că eu impusesem niște criterii, și fără îndoială că unii au importat cu gândul că vor revinde. Am fost confruntat, vă spun acum adevărul, cu această ticăloșie. (...) Vreau să spun că multe averi s-au făcut și pe ce am spus mai devreme: importuri care apoi s-au transformat în vânzări, nu în producție.

AMS: Adică vreți să spuneți că directorii de întreprinderi, de centrale, de trusturi au importat utilajele alea de care ziceau că moare economia, dacă nu le importam rapid, că i-a forțat Ceaușescu să folosească produse românești... importurile acelea au fost revândute?

PR: Da, domnule Stoenescu, le revindeau după aceea, și mai mult, nici nu știu dacă unele din aceste materiale mai ajungeau în România. Unele erau vândute prin telefon direct de la furnizor la noul client din altă parte a globului, și ei încasau banii. Au fost oameni care s-au îmbogățit din afacerea asta.

AMS: Când v-ați dat seama că se întâmplă asta?

PR: Fenomenul ăsta?... Cam prin august-septembrie '90. Am sistat și am introdus reguli mult mai riguroase. Eu pornisem pe o anumită bună-credință. Nu mi-am putut imagina așa ceva. Cum să-ți poți imagina că oamenii tăi, românii tăi, directori, ce erau, strigă, urlă după utilajele alea, cu care, în ultimă instanță, dădeau de muncă și de hrană la români, și în loc să le aducă acasă și să le pună în funcțiune, le vindeau?"[520]

Problema înțelegerii acestui moment este că o bună parte a consumului de atunci nu putea fi evitată, că o legislație chiar și limitat permisivă ar fi generat oricum speculații, că nimeni nu s-a gândit atunci la investiții în economia socialistă, dar gestul cel mai important de făcut era fundamentarea unui program de redresare și relansare economică. Factorul politic a avut o greutate mult mai mare decât legitățile economice. La 10 aprilie 1990, atunci când se împlineau 100 de zile de mandat provizoriu al Guvernului Roman, prim-ministrul a făcut un bilanț. Acest bilanț avea un caracter electoral-inflaționist evident, fiind axat pe ceea ce Guvernul dăduse populației, bază propagandistică pentru organizațiile FSN din teritoriu:

„Cu titlu de exemplu vom cita câteva din principalele măsuri luate în acest sens, precum și implicațiile aferente asupra bugetului:

– desființarea cotelor și stabilirea tarifului unic pentru energia electrică de 0,65 lei/Kwh (numai pentru trimestrul I 1990, efectul bugetar este de 1,6 miliarde lei);

– desființarea cotelor și stabilirea tarifului unic pentru livrarea gazelor naturale la populație de 1 leu/ m.c. (289 milioane lei);

– sacrificări de animale sub greutate;

– reducerea tarifelor la convorbirile telefonice interne și internaționale și a lucrărilor de instalare și transfer de posturi telefonice;

– acordarea integrală tuturor cetățenilor României a drepturilor prevăzute de lege privind învățământul, sănătatea și ocrotirile sociale, cultură și artă, asigurări sociale (1,7 miliarde lei);

[520] BIINI, *Interviuri*..., p. 42.

– înlăturarea diminuării nejustificare a salariului, acordarea sporurilor la salarii pentru munca desfăşurată în condiţii periculoase, înlăturarea inechităţilor în promovarea personalului (2 miliarde lei);

– desfiinţarea participării cu părţi sociale a oamenilor muncii din unităţile de stat (1,2 miliarde lei) şi restituirea sumelor deja preluate (15,5 miliarde lei) (...)

– luarea de măsuri pentru stimularea ţărănimii şi a activităţilor economice în unităţile cooperatiste şi de stat (1,5 milioane lei în trimestrul I – 1990).

Toate aceste măsuri cu caracter social luate de Guvern în intervalul relativ scurt de la victoria revoluţiei sunt de natură să aibă un efect major atât asupra bugetului (cheltuielile bugetare aferente lor pentru primul trimestru al anului 1990 se cifrează la 22,2 miliarde lei), cât şi asupra potenţialului de cumpărare al populaţiei (care a crescut în aceeaşi perioadă cu 29,2 miliarde lei)"[521].

Acest efort bugetar însemna peste 1 miliard de dolari. Numai un popor chinuit de istorie este în stare să cheltuiască 1 miliard de dolari în trei luni fără să se mai gândească la viitor. Şi cu toate acestea, cauza reală a eşecului a constat în faptul că, în momentul în care Petre Roman a prezentat un program liberal de măsuri şi a trecut la aplicarea lui, a fost sabotat masiv din interiorul puterii şi în cele din urmă înlăturat prin lovitura de stat din septembrie 1991. Bătălia politică, mai mult sau mai puţin oarbă, şi distrugerea profesionistă a imaginii premierului Petre Roman au tras pe teren politic drama României şi a românilor, în timp ce adevăratul dezastru se petrecea în economie.

Contextul internaţional al prăbuşirii economiei româneşti. Întors la Bucureşti după vizita în Franţa, Petre Roman iniţiază întocmirea unei strategii pentru înfăptuirea economiei de piaţă. Contactul cu

[521] *Cartea albă a guvernării Roman (28 iunie 1990–17 octombrie 1991). Documente, rapoarte, informări prezentate Parlamentului*, Ed. Azi, Bucureşti, 1992, pp. 9-10, vezi şi *Adevărul*, nr. 91, 11 aprilie 1990, p. 1.

realitatea externă şi înţelegerea faptului că România se afla atunci în situaţia paradoxală de libertate, deschidere politică şi economică pentru reintegrarea în circuitul mondial al valorilor, pe de o parte, şi totodată lăsată cam singură să se descurce, pe de altă parte, l-au făcut pe tânărul prim-ministru să treacă de la evaluări la proiecte. Cauza prudenţei occidentale trebuie să fi fost identificarea ţării noastre, în continuare, drept stat aflat în sfera de influenţă sovietică, unde nu se putea intra politic mai mult decât la nivel diplomatic, şi unde se putea intra economic, dar numai pentru câştig, numai pentru a exploata o piaţă incipientă. Se adăuga acestei situaţii decizia marilor puteri industriale de a controla direct şi foarte restrictiv activitatea Băncii Mondiale (BM) şi a Fondului Monetar Internaţional (FMI) în toate operaţiile care vizau statele în curs de dezvoltare, precum şi în particular a celor europene, intrate în procesul de liberalizare gorbaciovistă. Semnalul fusese făcut public de preşedintele Franţei, François Mitterrand, cu ocazia conferinţei de presă de la încheierea Summitului Economic – G7 de la Paris, 1989. Primele rezerve asupra ţărilor Lumii a treia au fost exprimate de Mitterrand, în stilul său cinic, ca răspuns la o întrebare privind respectarea Drepturilor omului: „Pe de o parte, marile ţări industriale sunt şi mari democraţii şi au locul lor. Pe de altă parte, toate ţările Lumii a treia nu sunt democraţii angelice, dar au această problemă de a fi sărace şi de a aspira la prosperitate. Este aşadar un fenomen revoluţionar constatat de fiecare dată când se produc mari cotituri în istoria umanităţii"[522]. La întrebarea privind consultările regulate cu reprezentanţii ţărilor în curs de dezvoltare, Mitterrand a confirmat controlul Marilor Puteri asupra BM şi FMI: „Ţările reunite la Summitul Arcului dispun de o anumită influenţă asupra marilor instituţii internaţionale, deoarece au o contribuţie substanţială la ele. Ele pot să facă, prin urmare, cunoscute direct, aşa cum au făcut deja către Banca Mondială şi Fondul Monetar Internaţional, orientările

[522] Bibliothèque Nationale de France, *Conference de Presse de M. François Mitterrand, President de la Republique, a l'Issue du XVe Sommet des Pays Industrialises, 16 juillet 1989*, Paris/ Press, p. 6.

care le aparţin. Am indicat imediat, în acel lung document pe care l-am rezumat şi nu l-am comentat, că, asupra a 7 sau 8 puncte extrem de concrete, aceste mari instituţii au de îndeplinit un anumit număr de acţiuni pozitive, în special în ce priveşte maniera de abordare a datoriilor, de a le reduce, de a le eşalona sau de a pregăti viitorul, adică să alimenteze refacerea economică a acestor ţări cu bani gheaţă"[523]. Ideea ajutorării ţărilor subdezvoltate, între care se aflau şi cele din lagărul comunist european, după preceptul biblic invocat de un jurnalist: „celui care nu are să-i dai măcar ceea ce n-a avut", a primit din partea preşedintelui francez următorul răspuns: „Este un precept foarte frumos, dar este un precept moral şi morala nu s-a substituit încă întru totul politicii"[524]. Cele două planuri, politic şi economic, trebuie urmărite constant şi împreună în orice analiză.

În prima jumătate a anului 1990, consecvenţi şi loiali înţelegerilor cu Mihail Gorbaciov, liderii francezi şi britanici au dat semnale că iau în calcul propunerea sovietică de constituire a unei „Case comune Europa", dar lucrau în paralel pentru accelerarea constituirii noului bloc politico-militar şi economic vest-european. La scurt timp, presa va denunţa proiectul sovietic al „Casei comune Europa" ca fiind o tentativă mascată de scoatere a influenţei americane de pe vechiul continent. În timp ce analişti ca Pierre Hassner anunţau clar că „trebuie să forţăm la maximum pentru ca pariul democraţiei după model occidental să reuşească şi cred că, pentru asta, arma economică este cea mai eficace"[525], iar Guy Sorman sublinia că „numai sectorul privat poate inventa pentru Europa Centrală un nou plan Marshall, care ar putea fi eficace tocmai pentru că este privat"[526], Annie Kriegel respingea oferta politică sovieto-franceză, ca neviabilă: „Să lăsăm deoparte ajutorul economic propriu-zis, care pare că trebuie să se transforme într-o prioritate a organismelor internaţionale care sunt făcute pentru

[523] *Ibidem*, p. 7.
[524] *Ibidem*, p. 8.
[525] *Le Figaro*, nr. 14 105, 1 ianuarie 1990, p. 3.
[526] *Le Figaro*, nr. 14 106, 2 ianuarie 1990, p. 2.

asta, FMI, BIRD etc. Să rămânem în domeniul politic. Care este urgența? Ea nu este agitarea temei, pentru moment total inconsistentă, a unei Europe «de la Atlantic la Ural», care poate să înregistreze reverii și discursuri dominicane. «Casa comună europeană» este o versiune înșelătoare și cu totul impregnată de cinismul ortodox leninist, pentru că este concepută pentru a goni America din Europa și a o livra hegemoniei sovietice"[527]. În general, presa occidentală – și aici trebuie precizat că cea franceză s-a ocupat cel mai mult de România, cea britanică fiind rezervată, iar cea germană, dominată de problema reunificării –, a insistat în domeniul politic pe adoptarea de către țările din Est a sistemului democratic occidental, iar în domeniul economic pe sprijinul FMI, al BERD-ului și al Băncii Mondiale, inclusiv pentru a îndepărta cetățeanul occidental de la ideea că, practic, ajutorarea țărilor din Est urma a se face cu banii din buzunarul cetățenilor din Vest. Insistând pe rolul central al instituțiilor financiare internaționale, banii păreau a pleca spre Est de undeva de departe. Statele Unite, dimpotrivă, vor accentua ideea că ajutorul vine de la națiunea americană, atitudine susținută prin intermediul lobby-ului maghiar și polonez, activat în presa americană încă de la sfârșitul anului 1989. Aici, România, având o emigrație dezorganizată, a pierdut din nou teren. La 29 noiembrie 1989, președintele Statelor Unite semna o lege prin care acorda sprijin economic și politic Poloniei și Ungariei. În anii următori, Polonia și Ungaria vor primi un ajutor substanțial, mai ales prin anularea și reeșalonarea marilor datorii externe pe care le aveau.

România nu avea datorii externe și prin urmare nu avea ce să-i fie eșalonat, astfel că primele două măsuri din cele trei hotărâte la G7 Paris nu i se aplicau. Îndeplinea doar condițiile celei de-a treia măsuri: „sprijin financiar pentru redresarea economică". El era însă condiționat de luarea unor măsuri strategice, de liberalizare a economiei centralizate cu un program pe termen scurt și mediu de trecere la

[527] *Ibidem.*

economia de piață, simultan cu democratizarea statului. Monica Heintz, cercetător la Departamentul de antropologie socială din Institutul Max Planck, introduce în analiza cazului României postdecembriste și versiunea interesului limitat al Occidentului: „Unii analiști (chiar străini) consideră că România ar fi avut nevoie de o politică protecționistă până în momentul în care ar fi fost capabilă să intre în competiția de piață. Ei argumentează, în stil neomarxist, că țările occidentale, în dorința de a-și extinde piețele în Est, au forțat Guvernul să deschidă piața românească, amenințând cu anularea ajutoarelor financiare. Astfel, România a fost colonizată de produse străine, ceea ce este singurul tip de colonizare care mai interesează Vestul astăzi"[528]. Nu cunoaștem dacă acest proiect a stat la baza relațiilor cu România, dar în mod sigur aceasta a fost percepția românilor. Iar guvernanții s-au chinuit să îl îndeplinească, confundând integrarea în structurile politico-economice și financiare ale Vestului cu deschiderea cât mai rapidă a pieței românești pentru a satisface cerința. României i se oferea același statut ca și celorlalte țări foste comuniste, un statut de protectorat politico-economic, pe care naționaliștii l-au văzut ca un statut de colonie postindustrială.

Jean-Marie Colombani, director al ziarului *Le Monde*, avea să scrie în aprilie 1999: „Am intrat într-o lume nouă, în care suveranitatea națională nu mai este ceea ce era, în care a apărut o «comunitate internațională» care va impune existența unor protectorate, toate acestea fiind niște inovații ce pot conduce – și nu văd de ce nu ar face-o – la mai multă «morală» și la mai puțin «naționalism», la o mai mare solidaritate și la o mai mică excludere, la mai multă fraternitate și la mai puțină ură. Această noutate continuă încă să zdruncine ideea pe care o avem despre Europa de mâine"[529].

Oferta europeană; sursa presiunilor externe. Primele contacte cu reprezentanții autorizați ai Occidentului – miniștrii de Externe ai

[528] Monica Heintz, *Etica muncii la românii de azi*, Ed. Curtea Veche, București, 2005, p. 15.
[529] *Puteri și influențe. Anuar de geopolitică și geostrategie 2000–2001*, Beaumarchais Center for International Research, Ed. Corint, București, 2001, p. 33.

Franței și Germaniei – și cu Frans Andriessen, comisarul european pentru relații externe al CEE, au înregistrat felicitări pentru eliberarea de sub dictatura lui Ceaușescu și o politicoasă invitație de a înscrie România pe calea democratizării și a economiei de piață. Ca terminologie și vocabular, proiectul general al transformării României într-un stat capitalist democratic părea destul de clar pentru guvernanții românii și total confuz pentru cetățenii țării. În fond, Europa Occidentală oferea României o singură soluție: sistemul democratic. Mulți ani în România a fost evocată mereu o declarație a lui Churchill în care afirma că democrația este imperfectă, dar este cel mai bun sistem politic cunoscut. Nu aceasta era problema țării, nu opțiunea între democrație și altceva era dilema românilor. La o analiză rece a situației se putea observa că ideea revenirii la democrație nu avea suport, cel puțin în aria experienței și a mentalității, la o mare majoritate a națiunii (peste 86% din populație), iar în domeniul economiei de piață nu exista nici măcar nucleul debil de inițiativă privată care apăruse cu câțiva ani în urmă în țările comuniste central-europene. Analiștii anglo-saxoni – de regulă, cei mai serioși – au observat că, în primii ani după prăbușirea comunismului, ideea dominantă despre societatea care urmează era legată de proprietatea privată. Românii își imaginau mai greu sistemul democratic – în care vedeau un sistem de libertăți „precum cele din Occident" –, dar trăiau un sentiment puternic al proprietății, care echivala, în termeni simpli, cu traiul mai bun.

Într-un studiu de cercetare comparată, Lawrence Whitehead arăta că, „la 1989, democrația în Europa Centrală și de Est era unanim echivalată cu dezmembrarea sistemului impus din exterior al regimului comunist, bazat filosofic pe suprimarea proprietății private. Drepturile cetățenești erau, de aceea, identificate intim cu drepturile de proprietate. Într-adevăr, în terminologia locală uzuală, restabilirea economiei de piață a fost văzută ca un ingredient central al democratizării și a fost privită ca legată indisolubil cu alte aspecte distincte ale regimului tranziției, cum ar fi demontarea structurilor comuniste de control politic, respingerea hegemoniei sovietice și răsturnarea alianțelor

internaționale"[530]. Nu întâmplător, printre primele întrebări puse guvernanților români de emisarii străini a fost și cea referitoare la schimbarea regimului proprietății. Putem afirma că a fost și prima formă de presiune, în sensul presiunilor externe constante cu care românii s-au obișnuit timp de peste 16 ani. Regimul proprietății se afla la dispoziția statului postdecembrist român, în forma consacrată de legitimitatea internă și internațională cu care fusese acreditat statul comunist român în perioada 1955–1989. Problema de fond era din nou aceeași care frământase societatea timp de peste un secol și cunoscuse prea multă instabilitate în ultimii ani înainte de 1948 – reforme agrare repetate, exproprieri, mutații patrimoniale generate de război, naționalizări („românizarea").

În planul sistemului politic, Occidentul promitea ajutorul economic și financiar cu condiția aplicării principiilor democrației și construirii instituțiilor clasice ale acesteia. Este interesant că nu analiștii est-europeni, ci anume cei occidentali au pus o întrebare care în Est era tabu: de ce a oferit Occidentul, drept unic model, sistemul democratic existent la Vest de Oder-Neisse? Britanicii, mai pragmatici, au inaugurat în anul 2000 o publicație specializată în analiza procesului de democratizare. Cercetătorul principal al Universității din Copenhaga, Gorm Rye Olsen, dă un răspuns la întrebare: „Pentru Europa, exista un număr de avantaje legate de ideea de a promova democrația ca un obiectiv al politicii externe. Primul, democrația și asistența economică erau probabil cele mai eficiente mijloace civile pe care EC/EU le avea la dispoziție pentru a promova stabilitatea globală și prin aceasta să sporească securitatea europeană. (...) În al doilea rând, o atitudine de aderență la democrația din Vestul Europei putea în mod cert să contribuie la crearea unui sprijin popular puternic scopului de a avea o politică externă și de securitate comună"[531]. La mijloc

---

[530] Laurence Whitehead, „East-Central Europe in comparative perspective" în *Building Democracy? The International Dimension of Democratisation in Eastern Europe*, Ed. Leicester University Press, Londra, 1997, p. 31.

[531] Gorm Rye Olsen, *Promotion of Democracy as Foreign Policy Instrument of „Europe": Limits to International Idealism* în *Democratization*, Londra, vol. 7, issue 2, 07.01.2000, p. 36.

erau cele două subiecte de interes ale Marilor Puteri europene: stabilitatea continentului, prin suprimarea oricărei tentații spre naționalism sau de redeschidere a rănilor de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, și blocarea creșterii influenței americane în Europa eliberată. Modelul pe care au încercat să-l aplice pentru procesul de democratizare, adică de trecere de la dictatură comunistă la democrației, a fost cel al Americii Latine, asortat cu unele experiențe petrecute în Spania, Portugalia, Grecia și Turcia, țări care trecuseră recent la democrație. Whitehead recunoaște inadecvarea modelului: „Abordarea inițială a teoriei democratizării a derivat din dimensiunea limitată a proceselor din America Latină și Europa de Sud *(este vorba de Grecia și Turcia*, n.a.), care au avut loc în timpul unei lumi bipolare stabile, cu rezultatul că «dimensiunea internațională» a democratizării a fost minimalizată și concepută într-o manieră restrictivă"[532].

Altfel spus, aplicarea în Estul european a modelului democratizării Americii Latine și chiar al celor două cazuri sud-est europene, Grecia și Turcia, era nerealist din mai multe motive:

1. Acel tip de democratizare se petrecuse într-un alt context internațional, în care bipolaritatea mondială permitea intervențiile în propria sferă de influență a fiecăreia dintre cele două Mari Puteri (SUA și URSS).

2. Cele două cazuri sud-europene, Grecia și Turcia, trecuseră mai întâi prin dictatură militară (regimul coloneilor și regimul Kenan Evren), dictaturi care, în ciuda criticilor ONU, dar sub protecția NATO, produseseră saltul economic de la țări subdezvoltate la țări dezvoltate. Abia după aceea au trecut la democrație.

3. Atât în America Latină, cât și în toate celelalte cazuri europene, s-a făcut într-adevăr trecerea de la dictatură militară la democrație, dar economia nu a suferit transformări, pentru că era capitalistă și în timpul dictaturii. Nici unul dintre exemplele folosite de experții occidentali

---

[531] Laurence Whitehead, *op. cit.*, p. 30.

[532] Geoffrey Pridhom, *Confining Conditions and Breaking with the Past: Historical Legacies and Political Learning in Transition to Democracy* în *Democratization*, Londra, vol. 7, issue 2, 07.01.2000, p. 36.

nu avusese economie comunistă de comandă, astfel că tranziția s-a făcut numai în domeniul politic. Nu era cazul vreunei țări din fostul lagăr comunist european. Analiștii acceptă că eliberarea din regimul comunist în numai câteva luni ale anului 1989 nu a produs o dispariție imediată a vechiului sistem: „Regimul se schimbă, indiferent ce formă ia; este un punct de cotitură major în experiența unei țări și unul care adesea are repercusiuni ample și persistente. Dar este în continuare o ocazie pentru reconsiderarea unui trecut inconfortabil, ca și o privire spre viitor și o prospectare a creării unui sistem politic democratic nou și stabil. Așa cum remarca unul dintre puținele studii asupra factorului timp: democratizarea poate fi descrisă ca un moment critic al reconfigurării percepțiilor asupra timpului și reprezentărilor temporale (...) Schimbările de sistem din Centrul și Estul Europei în anii '90 au pus în lumină imediat în mod evident perspectiva istorică. Noțiuni ca *renașterea istoriei* semnifică renașterea tradițiilor istorice, legitimități și probleme după căderea regimului comunist, tradiții despre care se spune că ar fi rămas înghețate"[533]. Tranziția democratică „implică acomodarea indigenă cu tot felul de reziduuri ale fostului regim", deoarece „este puțin probabil că o criză a unei dictaturi este atât de totală, încât să lase în urmă un vacuum perfect de interese, organizații și legitimități pe care o nouă democrație să îl poată ocupa imediat"[534]. În cazul României, principala îngrijorare a cancelariilor occidentale era „reziduul" naționalismului, motiv pentru care cea mai mare presiune asupra conducerii statului s-a exercitat în problema minorității maghiare, chiar dincolo de realitățile transilvănene.

În sfârșit, abia în anul 2000 studiile universitare și analizele oficiale ajung la concluzia că atât reformele rapide din Ungaria, Polonia, Cehia, cât și întârzierile din Slovacia, România, Bulgaria au conținut și erori ale Occidentului, prin impunerea unui model inadecvat realităților regionale. Lawrence Whitehead trage concluzia că „o astfel de

[533] *Ibidem.*
[534] *Ibidem.*

perioadă foarte lungă a impunerii autoritariste va include în mod tipic o varietate de stadii diferite, experimente întrerupte, ocazii pierdute şi aşa mai departe, care de regulă contribuie la formele specifice şi la înţelesul social diferit al democratizării în fiecare ţară"[535]. Pe acest fond – şi aici este ideea care ne interesează cel mai mult – tranziţia la democraţie şi la economia de piaţă a fost împărţită de analiştii occidentali în două stadii diferite:

1. Reformarea fostului partid conducător, fără a renunţa la dominaţia sa, cu tendinţe spre monopolul politic şi cu blocarea accesului celorlalte partide la putere, este considerată o *liberalizare de tip perestroika şi glasnost* şi nu o *democratizare*.
2. Tentativa de reformare a economiei de comandă, pentru a proteja bazinul electoral etatist şi pentru a asigura dominaţia fostului partid comunist cu o nouă denumire, simultan cu menţinerea statului în sfera hegemoniei sovietice, în loc să distrugă bazele fostei economii comuniste, face parte din aceeaşi *liberalizare gorbaciovistă*, şi nu este considerată o *democratizare*.

Aceste două criterii au fost aplicate României anului 1990. FSN era văzut ca fostul partid comunist rămas la putere şi dominând scena politică, iar soluţia reformei economice – aşa cum era ea prefigurată de CPUN şi apoi de primul Parlament – era privită ca o tentativă de „refundamentare" a economiei socialiste, şi nu ca o trecere la economia de piaţă. Din aceste motive, procesul de sprijinire de către Marile Puteri industrializate a fostelor ţări comuniste a demarat lent, devenind din a doua jumătate a anului 1990 mult mai accelerat pentru Ungaria, Polonia şi Cehia în anii 1990–1991, şi fiind blocat pentru statele „naţionaliste" România, Iugoslavia (Serbia) şi Slovacia. Acolo, în afara celor doi parteneri de dialog cu instituţiile financiare mondiale – Puterea şi Opoziţia democrată –, mai apăruse şi o a treia forţă: organizaţiile şi partidele naţionaliste, care se poziţionaseră tot în Opoziţie,

[535] Lawrence Whitehead, *op. cit.*, p. 32.

criticând direct și violent procesul de colonizare a celor două state „sub jugul Occidentului". În particular, România a cunoscut și acel tip de violențe insurecționale ale luptei pentru putere, care au blocat atât împrumuturile BM și FMI, cât și pătrunderea capitalului străin în economia autohtonă.

Pe acest fond, Guvernul Petre Roman ajunge foarte repede în fața unor decizii. Se conturase deja ideea de tranziție, fără a avea încă un concept, dar înțeleasă ca o distrugere a vechiului sistem politico-economic și construirea noului sistem, după model occidental. Aici se naște contradicția de fond între Guvernul Petre Roman și gruparea parlamentară comunistă a FSN-ului, la care este asociat, cu veșnicele sale oscilații, și președintele Ion Iliescu. Fără a putea spune că era conștient de acest lucru de la început, Guvernul Petre Roman intenționa să introducă, în planul cvasiunanim acceptat al reformei economice, un element particular: factorul timp. Tranziția urma a se face prin criză: „Ruperea momentului de «creație» de cel de «distrugere» înseamnă criză, iar criza este cu atât mai gravă și păguboasă cu cât distanța dintre cele două momente este mai mare"[536]. Tranziția, fiind prin definiție o trecere de la un stadiu la altul, implică factorul timp. La prima vedere, liberi și entuziaști, românii aveau tot timpul din lume. Factorul timp se va dovedi, mai ales după ce a apărut voința politică de a schimba și proiectul schimbării, cheia eșecurilor și a întârzierii care au marcat involuția generală a României. Privirea panoramică, după 16 ani, asupra celor întâmplate în viața socio-economică a țării, dezvăluie erorile de fond făcute la început, cu sau fără vina guvernanților. Înainte de reformă economică, România avea nevoie, în primul rând și imediat, de o investiție în cultură, în cultura generală a societății, în educație și comunicare, în relaționarea internațională. Este însă simptomatic că, din toate personalitățile de elită ale țării perindate în acei ani prin fața ecranului televizorului, una singură, marele logician și filozof Anton Dumitriu, a semnalat la 19 mai 1990 că

[536] Nicolae Belli, *Tranziția mai grea decât un război, România 1990–2000*, Ed. Expert, București, 2001, p. 52.

este nevoie mai întâi de reforma în cultură, astfel încât românii să înţeleagă democraţia şi apoi s-o aplice: „Să introducem cât mai multă cultură, nu artificial, ci în mod natural, şi de cea mai autentică calitate în ţara noastră şi democraţia urmează în mod necesar. Iar ceilalţi, care o fac pe democraţii şi nu sunt, vor fi expulzaţi tot în mod natural"[537]. Guvernul va alege refoma economică rapidă, iar Parlamentul, reforma graduală, ambele soluţii fiind ramificaţii ale factorului timp şi ambele soluţii care ignorau inconstanţa şi realităţile turbulente ale factorul uman.

„Raportul Ionete". La începutul lui ianuarie 1990, preocuparea pentru evaluarea corectă a situaţiei economice şi pentru descifrarea unui posibil program de reformă condusese la înfiinţarea Institutului Naţional de Cercetări Economice (INCE). Decretul din 2 ianuarie arăta că INCE se compune din 9 instituţii subordonate, finanţate din bugetul de stat. La articolul 8, CFSN decreta: „profesor universitar doctor Tudorel Postolache, membru corespondent al Academiei Române, se numeşte în funcţia de director general al Institutului Naţional de Cercetări Economice, cu grad de ministru secretar de stat"[538]. Iniţiativa înfiinţării acestui institut îi aparţinuse lui Ion Iliescu, dar la 27 februarie Petre Roman va emite o hotărâre de guvern prin care INCE avea sarcina să elaboreze „Schiţa privind strategia înfăptuirii economiei de piaţă în România". Academicienii şi economiştii încep adunarea datelor şi întocmirea sintezelor sectoriale. Schiţa va avea propria istorie, şi înainte de a fi elaborată, şi după ce a fost făcută publică.

În primul rând, trebuie arătat că, deşi adunarea datelor s-a realizat pe baza informaţiilor, statisticilor şi rapoartelor deja existente asupra stadiului economiei româneşti la momentul decembrie 1989, o analiză preliminară a sistemului economiei comuniste româneşti nu a fost făcută atunci. Altfel spus, nu a existat o sinteză, o lucrare de stadiu despre situaţia de la care se porneşte, deşi economiştii o cunoşteau

[537] Vartan Arachelian, *Cuvântul care zideşte*, Ed. Roza Vânturilor, Bucureşti, 1993, p. 112.
[538] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 1, miercuri, 3 ianuarie 1990, p. 8 (Decretul nr. 10).

și îi foloseau indicatorii. Această lucrare a fost cerută de Petre Roman abia în iulie 1990, când și-a dat seama că imaginea economiei românești este puternic deformată în ochii cetățenilor – moștenirea de tip „realizările Ceaușescu", în contrast cu dezastrul moștenit în realitate –, când a constatat cât de mari erau costurile primului mandat (decembrie 1989–iunie 1990) și cât de greu va fi să aplice reformele cerute de Occident. În domeniul intern, al fostului Comitet de Stat al Planificării (CSP), economiștii și finanțiștii acelui organism comunist erau mândri de faptul că reușiseră să mențină un control asupra economiei și că lucraseră cu o „contabilitate dublă", astfel încât aveau posibilitatea să opereze acum cu realitatea. În fruntea lor, se afla prospăt numitul secretar de stat Nicolae Văcăroiu. Pentru aceștia însă realitatea însemna gestionarea economiei socialiste fără raportările false impuse de Ceaușescu. Ordinul prim-ministrului de constituire a „Comisiei pentru studierea și evaluarea fenomenului de subminare a economiei naționale a României în perioada de dictatură" a fost emis la 6 septembrie 1990, cel însărcinat să-l întocmească fiind academicianul Constantin Ionete. Cuvântul „subminare" era ales special de Petre Roman pentru a demonstra că unul dintre capetele de acuzare din procesul Ceaușescu era valabil, ceea ce întrunea calitatea veridicității, numai că venea cam târziu. Prin urmare, am avut mai întâi proiectul de viitor și după aceea imaginea locului de unde am pornit. Așa ceva ține de opțiunea politică și nu este, în ultimă instanță, criticabil, atâta timp cât Puterea a hotărât să se dedice proiecției, fără să arate mai întâi care este realitatea debutului. Pe de altă parte, în euforia generală a consumului, manifestațiilor publice și a bătăliilor de stradă, Guvernul Petre Roman a pierdut tocmai în planul imaginii, acolo unde sinteza asupra situației de la care pornea economia românească a fost exprimată printr-o singură frază: „Am văzut nenumărate instalații, mașini și chiar uzine întregi, care nu sunt decât fiare noi cu calitate de fier vechi"[539]. Declarația a fost imediat deformată de presă și s-a transformat

[539] Petre Roman, *Mărturii provocate. Convorbiri cu Elena Ștefoi*, Ed. Paideia, București, 2002, p. 49.

într-o imagine rezistentă, în care prim-ministrul consideră întreaga industrie românească „un morman de fier vechi". Într-o sinteză întocmită pentru Occident în martie 1991, Corneliu Coposu scria: „Este clar că multe din utilaje nu sunt bune decât pentru fier vechi"[540]. Ironia soartei face că Petre Roman și Corneliu Coposu aveau dreptate, în anii următori principale capacități industriale fiind dezansamblate și vândute ca fier vechi.

„Raportul Ionete" a fost gata în decembrie 1990, dar nu a fost publicat, pentru că era, de fapt, un „proces al ceaușismului" inconvenabil tocmai în momentul în care, pe fondul comemorării unui an de la „Revoluția din decembrie 1989", fusese lansată de ministrul de Justiție, Victor Babiuc, și susținută de Opoziție ideea unui „proces al comunismului", dar politic. Academicianul Ionete și colaboratorii săi găseau cauza primară a crizei de sistem din economia românească în mecanismul deciziei centralizate care nu ținea cont de legile economiei, subordonase sistemul informațional și practicase dezinformarea, determinând evoluții destabilizatoare în dinamica structurilor unor indicatori relevanți ai economiei. Din cauza articolului 3 din Constituția comunistă, care statua că „în Republica Socialistă România forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român", capacitatea de decizie a organelor de stat, prevăzute și ele în aceeași Constituție, era anulată. Prin urmare, capacitatea de decizie în domeniul economico-financiar, legislativ, administrativ și jurisdicțional era încredințată organelor superioare de partid stabilite prin statutul PCR: „Conform statutului, unele dintre ele, congresele și conferințele erau adevărate organe legislative. Potrivit dogmei, adevărata putere revenea «forței active», respectiv organelor superioare de decizie dintre congrese, care cumulau puterea legislativă și executivă. Funcționarea acestei dogme s-a manifestat pe deplin în centralismul excesiv, dominant în toate sferele vieții sociale și economice"[541]. În aceste condiții, „sistemul decizional delimita și organele răspunzătoare

[540] Liviu Vălenaș, *op. cit.*, p. 159.

[541] Constantin Ionete, *Economia României. Criza de sistem a economiei de comandă și etapa sa explozivă*, Ed. Expert, București, 1993, p. 14.

pentru funcționarea economiei" și nu permitea crearea „cel puțin, de condiții minime pentru constatarea și reglarea dezechilibrelor economice și tensiunilor sociale la nivel național și sectorial"[542]. Refuzul obstinat al lui Nicolae Ceaușescu de a regla mecanismele economice și financiare pentru a scoate țara din criză, precum și insistența lui doctrinară de a conserva sistemul comunist în formele înțelese de el în anii '50, „au generat fenomenul de subminare a economiei naționale", fiind vorba de o acțiune conștientă de impunere a dogmei ideologice împotriva realităților economice. Pentru a putea acoperi această decizie antinațională, Nicolae Ceaușescu și alți lideri comuniști aparținând aparatului superior al PCR au instituit controlul total asupra informației economice și financiare cu scopul de a o falsifica. Astfel, măsurile de ajustare a mărimii indicatorilor economici au țintit în primul rând „exagerarea indicatorilor sintetici și, mai ales, a produsului social și a venitului național, care transmiteau în lanț sporuri inexistente"[543]. Raportul Ionete arăta că abaterea raportărilor față de datele statistice recalculate la principalii indicatori sintetici fuseseră: la Produsul Social de 108,5%, la Venitul Național de 117,9%, la Fondul de Acumulare de 131,7%[544]. Coeficientul de dezinformare a atins cotele cele mai mari, absolut paranoice, la raportările producțiilor agricole, între anii 1980 și 1988, înregistrându-se abateri între plan și raportare de 243,2%, iar între raportări și realizări de 169,1%. „Cel mai ridicat indice de dezinformare s-a înregîstrat în 1989 (peste 300%)"[545]. Academicianul N.N. Constantinescu a sintetizat tarele și contradicțiile principale ale economiei românești la momentul 1989 în următoarea ordine:

„**a.** caracterul centralist-birocratic al planificării economiei naționale, bazată predominant pe proprietatea de stat, ceea ce conducea la frânarea inițiativei creatoare și, nu o dată, la iraționalitate;

---

[542] *Ibidem*, p. 15.
[543] *Ibidem*, p. 17.
[544] *Ibidem*, p. 18.
[545] *Ibidem*, p. 20.

b. datorită erorilor de politică economică și de conducere, rezultatele se dovedeau prea mici în raport cu uriașele eforturi la care fusese obligată populația;

c. structura economiei era distorsionată; problema energetică devenea tot mai gravă, unele industrii de prelucrare primară erau supradimensionate; sectorului terțiar nu i se acordase atenția cuvenită;

d. trecerea de la dezvoltarea extensivă a economiei la cea intensivă întâmpina enorme greutăți;

e. toate acestea se concentrau în scăderea eficienței economice și se resfrângeau negativ asupra nivelului de trai al populației; se dezvolta o puternică tendință de nivelare a veniturilor"[546].

Ceea ce putem numi corect „moștenirea trecutului", în sensul său definit de către economiști, nu în cel exploatat de către politicieni și jurnaliști, conținea și problema decalajului, atât în interiorul datelor comparative naționale, cât și în raport cu alte economii europene. S-a argumentat de multe ori că la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial România era o țară subdezvoltată, cu un procent foarte mare de activitate economică rurală, slab industrializată, dependentă majoritar de capitalul comercial neromânesc și că sistemul comunist a produs un salt, mai ales în perioada Ceaușescu, în nivelul general de civilizație al națiunii române. A fost exploatată propagandistic situația precară în care se afla societatea românească postbelică, lipsa de drepturi a muncitorilor și nivelul mare de sărăcie al țăranilor. Economiștii nu pun problema în aceste coordonate, chiar dacă, în ultimă instanță, este vorba de nivelul de trai al cetățenilor. Ei fac o comparație teoretică între **ceea ce s-a întâmplat cu nivelul de trai al oamenilor în regimul comunist și ceea ce putea fi nivelul de trai al românilor în condițiile sistemului capitalist** – adică, dacă în România nu se instala în 1948 sistemul comunist și țara ar fi urmat traseul unui stat democratic și capitalist sud-est european, cum a fost, de exemplu, Grecia.

[546] N.N. Constantinescu, *Învățăminte ale tranziției economice în România*, Ed. Economică, București, 1997, p. 61.

Alte state acceptate pentru acest tip de comparație sunt Portugalia, Danemarca, Țările Scandinave, Austria. Or, nivelul lor de dezvoltare la momentul 1989 era mult superior celui înregistrat în România după 40 de ani de comunism. Nivelul decalajului între România și alte state europene a cunoscut o cădere dramatică, dacă se ia în calcul momentul „de vârf" 1938 și anul 1990. „În anul 1938, PNB pe locuitor al României era de 28,5% din cel al Elveției, de 30,5% din cel al Germaniei, de 48,5% din cel al Austriei și de 92,2% din cel al Poloniei, iar „PNB pe locuitor a fost, în 1990, de numai 15,1% din cel al Elveției, de 17,3% din cel al Germaniei, de 19,1% din cel a Austriei și de 47,0% din cel al Poloniei"[547]. Felul în care s-a aplicat reforma economică în România postcomunistă, lungimea și meandrele tranziției au mărit toate aceste decalaje, inclusiv în raport cu fostele țări comuniste din Centrul Europei. Un excelent studiu al profesorului universitar Victor Axenciuc arată însă că România a avut în 1990, spre deosebire de alte state comparabile, și probleme de natură „istorică", țara noastră cunoscând, de la 1859 și până în 1989, adică pe întreaga perioadă de 130 de ani de existență a statului modern și contemporan, **trei sisteme economico-sociale și trei perioade de tranziție**.

Prima tranziție la economia de piață a avut loc între 1859 și 1921 (62 de ani!), perioadă care corespunde constituirii noului sistem democratic și tentativei de introducere a capitalismului. Dacă în zona sistemului politic s-a ajuns la unele rezultate, România neatingând însă niciodată stadiul de democrație autentică, și la începutul anilor '20 se poate vorbi de „încheierea tranziției la sistemul economico-social modern și la democrația economică", statul nostru **nu a pătruns în sistemul capitalist**, în ciuda celor șase decenii de efort[548]. Deși sub toate regimurile dictatoriale – regalist, militar și comunist – anul 1938 a fost luat ca referință, drept anul vârfului în dezvoltarea economică a

[547] Cornelia Nistor, *Tranziția în România. Modelarea echilibrului economic*, Ed. Militară, București, 2004, p. 31.

[548] Victor Axenciuc, „Considerații asupra tranzițiilor la alte sisteme economico-sociale, în secolele XIX-XX în România" în *Studii de Istorie economică și Istoria gândirii economice*, vol. VI, Ed. Academiei Române, București, 2004, p. 65.

României, situația statistică a venitului național pe locuitor se prezenta astfel: „60% din PNB Angliei, cu 150 de ani în urmă, 57% din PNB Franței, cu un secol în urmă și 52% din PNB Italiei de la mijlocul secolului al XIX-lea"[549].

A doua tranziție a fost cea la economia socialistă de comandă, care a cunoscut, la rândul ei, trei etape: anii 1946–1947, ca etapă premergătoare, cu instituirea controlului și dirijării funcționării principalelor sectoare ale economiei; anii 1948–1953, etapa a doua, de etatizare și introducere a monopolului de stat asupra activității economice și de eliminare a principiilor economiei libere; anii 1954-1962, etapa a treia, caracterizată prin organizarea, sub constrângere, în mari exploatații agricole prin așa-numitul „proces de colectivizare". Cea de-a doua tranziție a fost mai scurtă, a durat aproximativ 16–18 ani, dar a durat mai puțin decât prima din cauza caracterului totalitar represiv al regimului, toate măsurile fiind luate prin forță și cu aplicarea terorii comuniste.

A treia tranziție este cea declanșată în 1990, considerată a fi prima tranziție la economia de piață, cu toate că România nu încheiase tranziția „istorică" la capitalism (profesorul Axenciuc face o diferențiere între prima tranziție, la capitalism, și cea de-a treia, la economia de piață, considerând că sistemul capitalist din secolul al XIX-lea nu este similiar cu cel de la sfârșitul secolului XX).

Prin urmare, în momentul în care Guvernul Roman inițiа proiectul celei de-a treia tranziții prin reformă economică și socială, situația României, ca stat și economie, era deosebit de gravă: prăbușirea instituțiilor și autorității statului, blocarea activității economico-financiare, consum excesiv al rezervelor și avalanșa de importuri, câmp larg deschis acumulării capitaliste sălbatice, contrabanda favorizată de stat, absența cadrului legislativ și abandonarea principalelor principii ale Constituției, deruta socială și a pieței muncii; în plan politico-economic România nu atinsese în 1930 stadiul de sistem democratic autentic, a cunoscut 60 de ani de regim autoritar și dictatorial (1930–1990),

[549] *Ibidem*, p. 66.

inclusiv o perioadă a terorismului de stat (1938–1941), iar în plan economic nu atinsese niciodată stadiul de capitalism, intrând în sistemul economic comunist cu ambele valori de gândire și de viață naționale incomplete. Această realitate nu a fost explicată națiunii, informarea populației fiind înlocuită cu câteva formule stereotipe: „moștenirea grea", „aberațiile economice ale lui Ceaușescu" și „conjunctura internațională defavorabilă". Motivul pentru care nu a putut fi spus adevărul despre catastrofa lăsată în urmă de comunism era nu atât apartenența liderilor, în frunte cu Ion Iliescu, la structurile de conducere ale PCR, cât convingerile comuniste care continuau să-i anime. Pentru ei, Stalin și Ceaușescu erau niște accidente, niște deviații de la marxismul și socialismul neîntinat.

Decizia de a declanșa reforma economică

Raportul Postolache. La 20 aprilie 1990, ora 16.15, a venit momentul adevărului: în ședința Guvernului, academicianul Postolache și-a prezentat raportul. „Trei sunt ideile de bază pe care le dezvoltă: ne aflăm într-o **gravă criză economică** (sistemul economic supercentralizat a dat faliment și odată cu aceasta s-a pus «la ordinea zilei» necesitatea unor schimbări de fond, radicale, în economie); orientarea spre **economia de piață** este singura alternativă (nici un alt sistem n-a dat rezultatele ce se înscriu la activul economiei bazate pe libera inițiativă); realizarea economiei de piață nu este posibilă fără o **perioadă de tranziție** (nu se pot schimba lucrurile «peste noapte»)"[550]. Martori oculari au relatat apoi că academicianul Postolache „mângâia dosarele cu sute de pagini care sintetizau, la rândul lor, 23 de volume cu studii semnate de peste 1 200 de specialiști, din care peste o treime din străinătate"[551], dosare care conțineau imaginea economiei românești în momentul căderii regimului comunist și instalării regimului provizoriu al

[550] Teodor Brateș, *Echipa de sacrificiu. Din culisele guvernării postrevoluționare (5 ianuarie 1990–5 februarie 1991)*, Ed. România azi, București, 1992, pp. 16-17.
[551] *Ibidem*, p. 17.

CFSN, precum şi o serie de considerente despre ce ar trebui făcut, despre căile de abordare a tranziţiei. Principalele studii efecuate de INCE au vizat: 1. Cadrul economico-financiar; 2. Cadrul general al politicii sociale; 3. Probleme specifice diverselor ramuri în procesul tranziţiei (inclusiv retehnologizare şi modernizare); 4. Cadrul juridic[552].

La primul punct se stabilea ca element fundamental pentru pornirea oricărui demers reformator soluţionarea problemei proprietăţii şi pregătirea sectorului de stat pentru privatizare. În al doilea rând, se cerea liberalizarea preţurilor şi reformarea sistemului financiar monetar şi de credit, liberalizarea comerţului şi punerea la punct a sistemului planificării. Cadrul general al politicii sociale se ocupa în principal de diferitele forme de protecţie socială, iar la capitolul retehnologizare şi modernizare se anunţa că „la temelia modernizării economiei naţionale se vor situa electronizarea, informatizarea, robotizarea, ca direcţii fundamentale ale actualei revoluţii tehnico-ştiinţifice"[553]. Măsurile ce urmau a fi luate pentru asigurarea cadrului juridic au fost extrase dintr-o enumerare de trei modalităţi, optându-se pentru instituirea bazelor economiei de piaţă prin acţiune legislativă, urmând „concretizarea ulterioară, pe măsura acumulării experienţei necesare, a reglementărilor specifice diferitelor domenii de activitate"[554]. Altfel spus, să se dea mai întâi legile şi după aceea să se construiască instituţii, mentalităţi şi mijloace – tipic reformelor româneşti, de la Cuza şi până astăzi. Neavând instituţii, mentalităţi şi mijloace, bineînţeles că populaţia s-a ocupat în primul rând de ocolirea legilor. De la pagina 56 (în textul prezentat atunci de academicianul Postolache, pagina 32 în documentul tipărit oficial) începeau propunerile de eşalonare a măsurilor şi, în particular, enumerarea legilor tranziţiei şi ale economiei de piaţă. La capitolul VI, subcapitolul A, punctul 6 se prevedea „Introducerea convertibilităţii leului", dar estimarea nu atingea convertibilitatea propriu-zisă a leului, cel puţin până în 1993, oferind o serie

[552]Acad. Tudorel Postolache (coordonator), *Schiţă privind strategia înfăptuirii economiei de piaţă în România*, Ed. *Monitorul Oficial*, Bucureşti, mai 1990, p. 9.
[553] *Ibidem*, p. 27.
[554] *Ibidem*, p. 30.

de soluții improvizate, care vor constitui baza principalelor conflicte între grupul guvernamental și grupul prezidențial în următoarele luni și în următorii doi ani.

Este important de subliniat că autorii Schiței anunțau de la început că „strategia pentru care optăm ar putea fi definită ca o tranziție graduală **efectuată în ritm rapid** și în cadrul căreia implementarea mecanismelor juridice și economice strict necesare funcționării economiei de piață să se facă **în mod accelerat** (în cel mult 2–3 ani – cu asigurarea unei protecții sociale corespunzătoare a întregii colectivități)"[555]. Aceste sintagme, preluate de liderii politici și folosite pentru a acredita imaginea de echipă reformatoare, hotărâtă să meargă în ritm rapid și accelerat spre economia de piață, erau însă considerate ambigue din punct de vedere economic și, mai mult, suspectate că ascund temporizarea reformei cu scopul de a asigura liniștea socială și, implicit, conservarea puterii. Profesorul N.N. Constantinescu chiar va afirma că „prin însăși esența sa, «Schița strategiei...», adoptată în mai 1990, era vizibil de sorginte FMI" și constituia în realitate o soluție care respingea „terapia de șoc"[556]. Analiza ulterioară a demonstrat că documentul academicianului Postolache nu era o copie a programului FMI, cum s-a întâmplat în Polonia cu faimosul program „al lui Balcerowicz", lăudat, criticat și apoi lăudat din nou[557]. Dar aplicat.

Iosif Boda, consilier al președintelui Ion Iliescu, va dezvălui dedesubturile conflictului de opțiune care s-a dezvoltat atunci, încă de la jumătatea anului 1990. Ion Iliescu a înființat la Cotroceni un Consiliu Consultativ, la care aduna lunar pe cei mai renumiți economiști, sociologi și politologi și unde, „uneori, dezbaterile se finalizau cu anumite concluzii și cu unele recomandări clare pentru factorii de decizie"[558]. Boda mai arată că Ion Iliescu „ezita să ia deciziile necesare" și „se schimba de pe un picior pe altul între Emilian Dobrescu, unul dintre

---

[555] *Ibidem*, p. 11.

[556] N.N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 62.

[557] Leszek Balcerowicz, *Libertate și dezvoltare. Economia pieței libere*, Ed. Compania, București, 2001, pp. 255-256.

[558] Iosif Boda, *Cinci ani la Cotroceni*, Ed. Evenimentul Românesc, București, 1999, p. 19.

adepții măsurilor radicale, și academicianul Tudorel Postolache, mereu speriat de radicalitatea reformelor"[559]. De altfel, Ion Iliescu avea mult mai multe întâlniri separate, individuale cu Tudorel Postolache, care era considerat totodată și principalul său consilier economic. Aici nu este în discuție vreo vinovăție a academicianului, una dintre somitățile economice ale României, ci factorul politic, anume acela care alegea soluția și lua deciziile.

Opoziția – de fapt, numai PNL – nu avea în acea perioadă decât două variante pentru reformă: una care era exprimată printr-o categorie formală a metaforei: „decât să lăsăm câinele bolnav să moară, mai bine tăiem coada câinelui", iar cealaltă era un proiect încâlcit și vag, foarte prost prezentat publicului de un economist pe nume Cojocaru.

Decizia de a aplica o reformă graduală, lentă și dureroasă i-a aparținut lui Ion Iliescu și grupului său de putere, în care intrau în primul rând președintele Senatului, Alexandru Bârlădeanu, și președintele Camerei Deputaților, Dan Marțian. Văzută astăzi, problema alternativei reformă graduală–terapie de șoc ne conduce la un singur răspuns: România avea nevoie de terapia de șoc, dar aceasta nu s-a putut aplica. De regulă, Ion Iliescu și FSN-ul sunt considerați principalii vinovați. Probabil că așa va rămâne în Istorie, având în vedere că în Istorie este luată în calcul, în primul rând, decizia politică. Mugur Isărescu, guvernator al Băncii Naționale, arăta că „unii pot afirma că strategia adoptată nu a fost cea mai bună. De fapt, procesul de tranziție graduală mai degrabă prelungește declinul economic, odată cu impactul social care rezultă. Mai mult decât asta, România s-a confruntat cu un răspuns nefavorabil din partea cercurilor politice și de afaceri din Vest, ca rezultat al lipsei de încredere în procesul prudent de reformă de la noi"[560]. Isărescu este convins că terapia de șoc ar fi fost nefezabilă în România dintr-un motiv foarte simplu, pe care încă nimeni nu l-a observat: **România cunoscuse deja terapia de șoc prin efortul imens**

---

[559] *Ibidem.*

[560] Mugur Isărescu, „Monetary Policy, Macroeconomic Stabilization and Banking Reform in Romania 1995" în *Central European Issues*, vol. 1, nr. 2, iarna 1995/1996, București, 1996, p. 26.

și în termen scurt făcut de întreaga economie românească pentru plata integrală a datoriei externe de 11 miliarde dolari! În a doilea rând, „la începutul anilor '90 nu exista nici un mecanism, nici o instituție și nici o expertiză care să susțină o abolire rapidă a vechilor structuri de producție"[561].

Guvernul s-a confruntat atunci cu două probleme de fond: în primul rând, „Schița" pe care o prezentase INCE avea un caracter strict teoretic, conținea teze și definiții, nu putea oferi un program de guvernare, iar în al doilea rând, Executivul nu putea aplica nimic din ce scria acolo deoarece nu avea legitimitate juridică. Totul trebuia amânat până după alegeri. Ministrul Industriei Ușoare, Constantin Popescu, a declarat atunci, la ședința din 20 aprilie: „Suntem un guvern provizoriu! Nu suntem abilitați să dăm drumul la un asemenea document!"[562] Eugen Dijmărescu a fost de acord cu lucrarea, dar numai până la pagina 56, de unde începea lista legilor ce trebuiau să creeze cadrul juridic al tranziției. Ministrul Justiției, Teofil Pop, a cerut să se înceapă cu Legea proprietății, ca primă și principală măsură pentru a porni oricare act legitim de tranziție, juristul dovedindu-se prin aceasta cel mai realist (nu-l putem bănui de aderență la idei de dreapta, regimul proprietății fiind primul principiu economic al dreptei). Membrii Guvernului au revenit însă foarte repede cu picioarele pe pământ, Anton Vătășescu și Eugen Dijmărescu deschizând un subiect care ținea de fenomenologia dezmembrării economiei românești și de apariția jafului sistematic practicat la nivelul unităților economice – pe care l-am prezentat mai sus –, fenomenologie aflată în plină expansiune după primele patru luni de guvernare. „În spatele unor manevre – spunea Dijmărescu – se ascunde încercarea de transformare a centralelor într-un fel de trust cu caracter de holding prin care, după adoptarea unei anumite hotărâri, se va cere liberalizarea deplină a prețurilor". Concluzia cu care s-a încheiat acea ședință din 20 aprilie a fost „să nu se adopte măsuri care ar fi venit, eventual, în contradicție cu opțiunile

[561] *Ibidem*, p. 27.
[562] Teodor Brateș, *op. cit.*, p. 19.

unei alte echipe guvernamentale"[563]. Observația era legată de o anume conjunctură politică – negocierile secrete privind numirea lui Radu Câmpeanu ca prim-ministru după alegeri – pe care o vom analiza mai târziu. Petre Roman era însă avizat asupra pericolelor pe care le implica încercarea de a introduce *ordinea* economiei de piață împotriva fenomenului de jaf sistematic și de reorganizare prin economie subterană a economiei statului comunist. În martie primise o scrisoare de la marele economist de origine română Nicolae Georgescu-Roegen în care i se spunea să nu uite nici o clipă „că sistemul comunist a fost de tip mafiotic și că el n-a urmărit altceva decât să-și conserve propria putere. Luptele din interiorul sistemului comunist n-au fost decât lupte pentru putere"[564]. Așa stând lucrurile, reforma îi deranja pe acești oameni, organizați într-o forță legată ombilical de vechiul regim. Eliberarea de regimul Ceaușescu a fost pentru ei o mană cerească, pentru că ceea ce făceau înainte cu riscuri enorme și cu cotizări substanțiale la ierarhia coruptă a regimului comunist, puteau face acum în voie, fără nici o opreliște și fără nici o măsură. Partidele politice și organizațiile societății civile nu au simțit atunci acest fenomen, fiind preocupate doar de lupta politică pentru preluarea puterii de la o structură incipientă pe care o simțeau debilă și acuzând generic noua putere că vrea întoarcerea la comunism.

O a doua zonă, care a acționat împotriva reformei economice, a fost cea sindicală. Unul din blestemele reformelor economice din România este tentația permanentă, însoțită de presiuni sociale, de a folosi rezervele financiare ale statului pentru consum, din dorința majorității populației de a trăi mai bine. Faptul că timp de generații populația României a trăit prost, în stare de subzistență și faptul că reformele au fost întotdeauna lungi și încărcate de eșecuri au creat această pornire de a cere și de a obține creșterea nivelului de trai, primind mai mulți bani de la stat. În 1990, lipsa exercițiului democratic și a experienței capitaliste lua forme cât se poate de concrete, prin

[563] *Ibidem*, p. 22.

[564] Petre Roman, *România încotro?*, Ed. Scripta, București, f.a., p. 53.

marşuri, manifestaţii şi proteste. După primele trei luni de derută, au fost iniţiate primele organizaţii sindicale, considerate de politologi ca fiind construcţii artificiale, de sus în jos. Ele îşi revendicau în primul rând statutul de reprezentante ale muncitorimii, clasă politică revoluţionară care îl răsturnase pe Nicolae Ceauşescu de la putere (baza socială a revoltelor populare de la Timişoara şi Bucureşti) şi care suferise cele mai mari privaţiuni în timpul comunismului. Întârzierea implicării sindicatelor s-a datorat în primul rând existenţei organizaţilor FSN de întreprinderi, în care salariaţii au văzut un timp noua autoritate a statului prezentă la locul lor de muncă. De altfel, FSN era acela care le dădea banii înapoi, celebrele contribuţii sociale. Situaţia s-a schimbat odată cu apariţia şi evoluţia publică a partidelor politice de Opoziţie, dar mai ales odată cu percepţia asupra căderii producţiei şi conştientizarea apariţiei marelui „spectru al capitalismului" – şomajul. Salariaţii, şi în primul rând muncitorii industriali, au văzut în sindicate organizaţia care i-ar putea apăra de „darea afară" şi le-ar asigura leafa, indiferent câtă muncă şi de ce calitate prestează. Pe de altă parte, foştii lideri de sindicat – pe care în realitate partidul nu-i băga în seamă, sindicatul în comunism fiind o ficţiune –, precum şi o serie de angajaţi dispuşi să renunţe la profesie în favoarea activismului, au profitat de ocazie şi au iniţiat primele organizaţii, exploatând teama salariaţilor de viitor. Doi sociologi au analizat fenomenul: „Din punctul de vedere al modului în care s-au constituit sindicatele, se disting două modalităţi: de sus în jos şi de jos în sus. Prima din cele două metode a fost utilizată de activiştii care deţinuseră funcţii în fosta centrală sindicală comunistă (UGSR). Ei au dorit să conserve, într-o altă formă, fostele structuri sindicale. Vorbim în această situaţie de o construcţie de sus în jos, pentru că persoanele care se aflau la vârful instituţiei sindicale comuniste au încercat să păstreze vechea structură, precum şi persoanele care activaseră în cadrul ei (exemplu, Confederaţia Naţională a Sindicatelor Libere din România – CNSLR)"[565].

[565] Andreea Nicolaescu, Radu Ştefan Mălureanu, „Dinamica şi percepţia mişcării sindicale în România postdecembristă" în *Revista Română de Sociologie*, Anul XII, nr. 5-6, Bucureşti, pp. 495-496.

Înființată la 16 martie, CNSLR se prezintă public cu un program democratic, proeconomie de piață, dar cere reforma graduală și privatizarea treptată. O altă structură sindicală, CSI Frăția, apărută tot în 1990, va organiza prima mare manifestație sindicală în ziua de 1 aprilie, la care va susține revendicări politice anticomuniste și anti-FSN – de exemplu, „FSN agentură KGB"[566] – și, în frunte cu liderul Sindicatului Șoferilor, Miron Mitrea, se va poziționa ca adversară a CNSRL. CSI Frăția va fuziona cu CNSLR în anul 1993. Alte confederații au fost Cartel Alfa și Blocul Național Sindical (BNS), toate ieșind în stradă în numele a milioane de salariați, mai mult pentru a se face cunoscute și a-și impune autoritatea conducerii lor în ochii salariaților. Totodată, disperarea liderilor sindicali în fața aderenței slabe din acea perioadă, precum și tentația accesului la fondurile, patrimoniul și proprietățile fostului UGSR au transformat negocierile cu Guvernul în adevărate bătălii încrâncenate și ambițioase. Sprijiniți din străinătate cu *know-how*, liderii sindicali au încercat – pe toată perioada guvernărilor Petre Roman – să impună în România standardele sindicale ale salariaților din Occident, fără să țină cont de diferențele uriașe între nivelul economiei din acele state și România, între productivitatea de acolo și cea de aici. În absența Constituției și a legilor specifice, activitatea stradală a sindicatelor și presiunile pe care le-au exercitat asupra Guvernului au contribuit și ele nu numai la prăbușirea accentuată a producției, cât și la întârzierea aplicării reformelor.

[566] Domnița Ștefănescu, *Cinci ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor, decembrie 1989–decembrie 1994*, Ed. Mașina de scris, București, 1995, p. 58.

CAPITOLUL VII

ALEGERILE DIN 20 MAI 1990
Încheierea procesului revoluționar

În anul 2006 încă acționa imaginea că în România postcomunistă s-ar fi instalat un consens național, pe care l-au stricat partidele politice, inclusiv FSN, ca urmare a luptei pentru putere. Această proiecție a fost generată de intenția fiecărei părți, Putere și Opoziție, de a-l identifica pe celălalt drept vinovat. Cum Ion Iliescu a mediatizat cu insistență ideea consensului politic timp de peste un deceniu, în termenii gorbacioviști pe care i-am arătat deja, ea a rămas mult mai puternică în conștiința publică. Consensul a existat timp de aproximativ 10-11 zile, între ședința CFSN din 27 decembrie 1989 și 6 ianuarie 1990, când apare anunțul participării FSN-ului în alegeri, în condițiile păstrării puterii. Dar, sursa reală a acelui consens era pe de-a întregul artificială: teama de teroriști. Fenomenul terorist adunase laolaltă personalitățile din 27 decembrie, care au acceptat atunci ca autorul suprimării fostului președinte să-i succeadă la conducerea puterii provizorii. Odată cu dispariția diversiunii, a dispărut și vehiculul mental al consensului – solidaritatea. Prin caracterul revoluționar al instalării sale, care generează caracterul său provizoriu, noua putere era extrem de fragilă, suferind în primul rând, așa cum am arătat, de sindromul ilegitimității. Este un fenomen care însoțește toate procesele revoluționare și care se rezolvă prin trei metode cunoscute: victoria unei forțe politice în lupta pentru putere, prin consens sau prin rezultatul alegerilor. Alegerile aduc intrarea în legitimitate. Prin urmare, cronologia evenimentelor din perioada 6 ianuarie–20 mai 1990 ilustrează inițierea, desfășurarea și finalizarea luptei pentru putere în interiorul

procesului revoluționar declanșat la 14 decembrie 1989, la Iași, proces istoric în care națiunea și statul se deplasează în mod natural de la transformare la stabilitate. Același fenomen îl trăiesc și grupările politice, fiecare dintre ele luptând pentru obținerea puterii, în ideea că, odată cu deținerea ei, vor putea asigura stabilitatea politică necesară guvernării. Baza acestui concept este tot legitimitatea.

Prima și principala problemă politică a „cazului România" – în sensul de caz particular al proiectului sovietic de liberalizare a Estului comunist – a fost că a deviat de la scenariul înlocuirii pașnice a regimurilor dictatoriale cu forme ale socialismului reformat, gorbaciovist, din cauza slăbiciunii structurale a partidului comunist, prin rezistența opusă de Nicolae Ceaușescu și prin implicarea Armatei în represiune, în loc să-l înlăture prin retragerea sprijinului. Daniel Barbu observă cu temei că „în Europa de mijloc și răsăriteană nu avem de-a face cu o legitimitate democratică a democrației. Cu excepția României, unde și-a pus în scenă o dispariție de tip revoluționar, socialismul de stat și-a pregătit decesul istoric sub forma unei retrageri negociate cu parteneri sociali pe care i-a identificat el însuși, atunci când nu a fost nevoit să-i improvizeze sau să-i inventeze de-a dreptul"[567].

A doua problemă a fost de natură personală: liderul desemnat de Moscova și de complotul din partid nu a putut prelua conducerea aripii gorbacoviste a PCR – care i-ar fi asigurat legitimitatea prin continuitate, confirmată apoi prin alegeri libere –, ci a fost nevoit să se implice direct în preluarea puterii, în condițiile unui atac terorist care nu a existat.

În al treilea rând, intervenția sovietică din decembrie 1989 nu a fost perfectă, a lăsat urme vizibile, fiind identificată și de revoluționarii din stradă și de instituțiile de forță ale statului: Armată, Ministerul de Interne, Securitate și Justiție.

Ministerul Apărării Naționale, prin DIA și MStM, cunoștea că sovieticii sunt infiltrați în țară, fapt confirmat apoi prin incidentul de la

[567] Daniel Barbu, *Republica absentă. Politică și societate în România postcomunistă*, Ed. Nemira, București, 2004, p. 21.

Craiova, în care forțe militare române au distrus o coloană sovietică, identificată drept comandou al trupelor speciale; Miliția i-a identificat în mai multe locuri „fierbinți" ale Capitalei, pe jos sau cu mașini; Securitatea i-a observat de la intrarea în țară, sub acoperirea de turiști în tranzit, până la Timișoara, Arad, Cluj, Brașov sau București, unde au acționat prin instigare și diversiune; Justiția i-a descoperit în dosarele revoluției, identificați de Procuratura militară printre morți și răniți. Periculozitatea acestui subiect, faptul real, iar nu cel ficționar ceaușist, că România era în continuare un stat din sfera de influență sovietică, precum și nevoia disperată de legitimitate a noii puteri au determinat negarea vehementă a implicării sovietice și ascunderea sau distrugerea probelor. Așa s-a acreditat teza „revoluției spontane" și a „emanației", care a convenit și revoluționarilor. Însă ea nu putea ține loc de legitimitate: „Legitimității populare (morale) a revoltelor poporului, trebuie să-i urmeze în mod necesar o recunoaștere juridică bazată pe un text constituțional sau pe manifestarea într-o formă organizată democratic (constituțional) a sprijinului popular"[568]. De aici, importanța alegerilor de la 20 mai 1990 și motivul pentru care această dată reprezintă încheierea procesului revoluționar.

Proclamația de la Timișoara

Documentul rămas în istorie ca *Proclamația de la Timișoara* își are originea în violențele de la 29 ianuarie îndreptate împotriva liderilor și sediului PNȚ-cd. Mecanismul de constituire al acestui protest împotriva puterii provizorii a acumulat nemulțumirile generale ale timișorenilor pentru cursul politic al țării, imaginile de violență difuzate de televiziune și contradicția între informația mediatizată deformat și informația venită direct de la sursele Opoziției. Reamintim că mișcarea studențească din 7–8 ianuarie a fost minimalizată de putere, apoi

[568] Cristian Ionescu, *Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală a instituțiilor politice*, vol. I, Ed. Lumina lex, București, 1997, p. 132.

acuzată că urmărește scopuri destabilizatoare în sistemul de învățământ, că manifestația din 12 ianuarie a dezvăluit fragilitatea puterii și a pus-o în situația de a reveni asupra promisiunilor, că la manifestația din 28 ianuarie s-a răspuns cu contramanifestația din 29, la care au participat pentru prima oară minerii, parte a unei forțe civile angajate de FSN în bătălia politică, și că la 18 februarie sediul Guvernului a fost devastat, acțiunea fiind pusă pe seama Opoziției. Factorul declanșator al protestului timișorean a fost prezența minerilor pentru a doua oară la București, cu ocazia violențelor din 18 februarie, și mai ales promisiunea acestora de a forma o gardă pretoriană care să suplinească lipsa de eficiență a organelor de ordine. Putem presupune că a mai existat o cauză profundă, poate nu neapărat exprimată printr-o idee publică, și anume faptul că la acea dată Opoziția, deși activă în stradă, nu avea sau nu anunțase un program politic coerent.

La 22 februarie are loc la Timișoara un miting de protest împotriva incursiunii minerilor la București, miting la care revoluționarul George Șerban propune redactarea unei proclamații care să ilustreze poziția organizațiilor revoluționare din Timișoara față de situația din țară, în special din Capitală, pe fondul violențelor îndreptate împotriva Opoziției. Acțiunea este ignorată de puterea centrală, fiind considerată una dintre numeroasele manifestări minore de protest, care izbucneau în diferite locuri din țară cu motivații economice, salariale sub acoperirea luptei pentru democrație. Trebuie să luăm în calcul, pentru a defini atitudinea puterii față de inițiativa timișoreană, și faptul că liderii FSN-ului, în primul rând Ion Iliescu, cunoșteau adevărul despre declanșarea revoluției de către sovietici și priveau agitațiile timișorene ca fiind demagogice. La 27 februarie, când George Șerban revine asupra propunerii de redactare a unei proclamații care să aducă „la cunoștință opiniei publice românești idealurile originare ale revoluției timișorene, aspirațiile ei autentic europene", folosirea argumentului (fals) că, încă din 16 decembrie 1989, mișcarea de la Timișoara a avut un caracter anticomunist n-a impresionat pe nimeni de la Palatul Victoria. În al doilea rând, chiar ideea de anticomunism deranja.

La 1 martie 1990, cu ocazia unei adunări a organizației „Societatea EUROPA" a studenților publiciști din Timișoara, textul inițial al proclamației este analizat și adoptat. Cu aceeași ocazie se formulează opinia izolată că „Timișoara este mai aproape de Occident decât Bucureștii" și că „Banatul reprezintă o entitate separată de restul țării" prin comuniunea armonică a etniilor și prin deschiderea mai amplă spre civilizația vest-europeană. Printr-o dezinformare, pe care organizațiile civice ale Timișoarei o denunță ca intenționată, la București ajunge informația că la Timișoara se dezvoltă un curent de separare a Banatului de România. Ulterior, lideri ai revoluționarilor vor afirma că Viena este mai aproape (geografic) decât Bucureștii. În aceeași perioadă apăruse la Televiziunea centrală problema folosirii denumirii provinciilor istorice ale României în prezentarea Buletinului meteo, ca fiind un mesaj segregaționist. De fapt, inițiativa se referea la Basarabia, care reapărea pentru prima oară oficial cu această denumire în buletinele Televiziunii, și era folosită de separatiștii maghiari pentru a o aplica și Transilvaniei.

Proclamația de la Timișoara a căzut involuntar pe această situație și a fost ușor de folosit diversionist, pentru a arunca o umbră asupra unui demers politic, altfel foarte serios. Evenimentele de la Târgu-Mureș din 19–20 martie vor amplifica ostilitatea la adresa organizațiilor civice din Banat, ca o confirmare că mișcarea segregaționistă, instigată din străinătate, este reală. Această imagine negativă a acționat asupra percepției publice a *Proclamației de la Timișoara*, încă din primele săptămâni. Prezentată Biroului Executiv al CPUN-Timiș, proclamația este respinsă cu argumentul principal că ar conține idei nedemocratice – anularea dreptului de a fi ales al unei categorii de cetățeni –, dar și argumentul că Guvernul a inițiat deja cercetarea pentru depistarea persoanelor vinovate de abuzuri prin Comisia guvernamentală pentru județul Timiș, înființată la 14 februarie și împuternicită cu atribuții la 22 februarie 1990[569]. Potrivit acestei Hotărâri de Guvern, în componența Comisiei intrau și reprezentanți ai populației

[569] *Monitorul Oficial*, An II, nr. 31, luni, 26 februarie 1990, p. 4 (Hotărârea nr. 162).

civile, revoluționari și jurnaliști. La 9 martie, Consiliul Municipal Timișoara hotărăște cu 45 de voturi pentru, 3 abțineri și nici un vot împotrivă să susțină textul final al documentului[570]. Din acest moment, problema *Proclamației de la Timișoara* devine subiect de interes pentru conducerea centrală de la București, datorită implicării oficiale a Primăriei, adică a unei autorități de stat, într-un subiect politic. Conducerea provizorie a statului și a FSN-ului vedea în manifestul timișorenilor, nu o proclamație a societății civile, ci o acțiune politică în sprijinul partidelor de Opoziție și îndreptată împotriva sa. Imediat, propaganda Puterii contraatacă folosind tema ruperii Banatului de România. *Proclamația de la Timișoara*, lansată la adunarea din Piața Operei în ziua de 11 martie 1990, în fața a 15 000 de participanți și preluată de presa Opoziției, era într-adevăr un document politic. Mai mult decât atât, manifestația propriu-zisă a avut un caracter politic explicit anti-FSN: s-a scandat „Jos comunismul, Jos mafia comunistă!", „Jos FSN!", „FSN, nu uita, te votăm la Moscova!"[571]

Proclamația de la Timișoara conține un mic preambul explicativ, în care, dincolo de exagerările obișnuite ale timpului – populația Timișoarei ar fi fost „inițiatoarea Revoluției", „război", „asasinate în masă", Armata „a fraternizat cu demonstranții și a apărat împreună cu ei victoria" – se găsește și scopul real al acelui demers: explicarea întregii națiuni „pentru ce au pornit timișorenii Revoluția".

Documentul proiecta de la început imaginea falsă că ideile enunțate în cele 13 puncte ale proclamației sunt cele care au pus în mișcare mulțimea la 16 decembrie 1989, adică sunt cele care au provocat revoluția. În cazul în care la București s-ar fi spus adevărul despre planificarea și declanșarea diversiunii de la Timișoara pentru răsturnarea lui Ceaușescu, pretențiile bombastice ale preambulului ar fi fost ușor de demontat. Ar fi rămas ceea ce, de fapt, și rămâne în istorie: gândul și acțiunea curate ale unei mâini de timișoreni revoltați autentic împotriva comunismului și care astăzi se pierd în mulțimea de impostori

[570] *Proclamația de la Timișoara*, Ed. Societatea Timișoara, Timișoara, 1994, p. 6.
[571] *Forum studențesc*, Timișoara, nr. 3/1990, p. 9.

ai revoluției. Puterea de la București era însă prizoniera teoriei revoluției spontane, cu care își justifica emanația, și nici nu putea rosti adevărul în acel moment. Preambulul se încheia cu legătura logică între „o serie de fapte întâmplate în România după 28 ianuarie 1990" și hotărârea timișorenilor de a lupta „cu orice preț și împotriva oricui, până la victoria deplină". Era vorba de victoria idealurilor democratice.

Punctul 1 anunța că „Revoluția de la Timișoara a fost încă din primele ei ore, nu doar anticeaușistă, ci și categoric anticomunistă", formulă ficționară preluată însă de Opoziție și transformată în mesaj politic, la care s-a adăugat insistența mediatică de transformare a Timișoarei într-un oraș izolat, condamnat și amenințat de Putere, pentru că refuză să accepte conducerea neocomunistă a țării. Acest prim punct pare să fi avut rolul de a stabili autoritatea morală a Timișoarei asupra națiunii, pentru a da importanță documentului și pentru a-i imprima un caracter programatic general. **Punctul 2** devenea dintr-odată mai serios, mai plin de conținut, dovedind responsabilitatea autorilor și, totodată, trecerea mesajului de la ficțiunea propagandistică la realitatea politică și socială a României. Evocând „tehnica tipic comunistă de dominație prin învrăjbirea claselor și categoriilor sociale", punctul 2 avertiza „împotriva pericolului repetării acestei triste istorii", ca urmare a acțiunilor de clasă pe care le stimulase FSN începând cu 28 ianuarie: „Jos cu fiii de chiaburi și legionari!", „Noi muncim, nu gândim!", „Liberalii și țărăniștii la muncă!", precum și mesajul diversionist „Moarte intelectualilor!". Textul surprindea un fapt real și dădea un mesaj veritabil. **Punctul 3** restabilea adevărul că la evenimentele revoluționare de la Timișoara nu au participat doar tinerii, ci și „oameni de toate vârstele". **Punctul 4** confirma lipsa unui caracter etnic pentru revolta timișoreană, dar făcea și o declarație gorbaciovistă, surprinzătoare în contextul unui oraș mai aproape de Occident decât Capitala: „Timișoara este un oraș românesc și european, în care naționalitățile au refuzat și refuză naționalismul. Invităm pe toți șovinii din România, indiferent că sunt români, maghiari sau germani, să vină la Timișoara, la un curs de reeducare în spiritul toleranței și al

respectului reciproc, singurele principii care vor domni în viitoarea Casă a Europei"[572]. Caracterul gorbaciovist al textului nu venea doar din apelul la Casa Europei, proiectul la zi al liderului de la Kremlin, ci și din folosirea incorectă a termenului „naționalism", tipică lui Gorbaciov, în sensul peiorativ de extremism.

Punctul 5 susținea ideea pluralismului politic, în sensul că „fără partide politice puternice nu poate exista o democrație autentică" și interzicea existența partidelor extremiste de stânga sau de dreapta în Timișoara. De asemenea, autorii Proclamației anunțau că nu vor tolera reapariția partidului comunist, „indiferent sub ce denumire ar încerca să renască".

Punctul 6 se pronunța împotriva efectelor propagandei comuniste, staliniste, și cerea redactarea de urgență a unei istorii a perioadei 1944–1950. Textul pare să-l fi vizat pe Silviu Brucan.

Punctul 7 ataca problema nomenclaturii comuniste, a cărei prezență în fruntea țării „face moartea eroilor din Timișoara zadarnică". Potrivit punctului 7, nomenclaturiștii fostului partid comunist ar fi fost acceptați dacă, în urmă cu zece ani, ar fi reacționat la intervenția lui Constantin Pârvulescu și ar fi răsturnat atunci clanul ceaușist. Punctul 7, deși denunța lașitatea nomenclaturiștilor, era într-o contradicție flagrantă cu punctul anterior, pentru că răsturnarea lui Ceaușescu la intervenția lui Constantin Pârvulescu, notoriu stalinist și exponent al dominației sovietice directe în România, nu putea aduce libertate și democrație, ci o marionetă a Moscovei la conducerea României.

Punctul 8 a fost construit ca o prelungire concluzivă a punctului 7:

„**8.** Ca o consecință a punctului anterior, propunem ca Legea electorală să interzică pentru primele trei legislaturi consecutive dreptul la candidatură, pe orice listă, al foștilor activiști comuniști și al foștilor ofițeri de Securitate. Prezența lor în viața politică a țării este principala sursă a tensiunilor și suspiciunilor care frământă astăzi societatea românească. Până la stabilizarea situației și reconcilierea națională, absența lor din viața publică este absolut necesară. Cerem, de asemenea, ca în

[572] *Ibidem*, p. 10.

Legea electorală să se treacă un paragraf special care să interzică foştilor activişti comunişti candidatura la funcţia de preşedinte al ţării. Preşedintele României trebuie să fie unul dintre simbolurile despărţirii noastre de comunism. A fi membru de partid nu este o vină. Ştim cu toţii în ce măsură era condiţionată viaţa individului, de la realizarea profesională, până la primirea unei locuinţe, de carnetul roşu şi ce consecinţe grave atrăgea predarea lui. Activiştii au fost însă acei oameni care şi-au abandonat profesiile pentru a sluji partidul comunist şi a beneficia de privilegiile materiale deosebite oferite de acesta. Un om care a făcut o asemenea alegere nu prezintă garanţiile morale pe care trebuie să le ofere un preşedinte. Propunem reducerea prerogativelor acestei funcţii, după modelul multor ţări civilizate ale lumii. Astfel, pentru demnitatea de preşedinte al României ar putea candida şi personalităţi marcante ale vieţii culturale şi ştiinţifice, fără o experienţă politică deosebită. Tot în acest context, propunem ca prima legislatură să fie de numai doi ani, timp necesar întăririi instituţiilor democratice şi clarificării poziţiei ideologice a fiecăruia dintre multele partide apărute. De-abia atunci am putea face o alegere în cunoştinţă de cauză, cu cărţile pe faţă"[573].

Textul punctului 8, cu toată integralitatea sa valoroasă, era totuşi minat de contradicţii. El propunea o lege a lustraţiei în interiorul legii electorale, în momentul în care proiectul Legii electorale pentru alegerile din 20 mai era definitivat în CPUN de reprezentanţii partidelor politice. Decretul-lege nr. 92 din 14 martie 1990 pentru alegerea Parlamentului şi a preşedintelui României prevedea la articolul 10, paragraful 2, că „nu pot fi alese persoanele care au săvârşit abuzuri în funcţii politice, juridice şi administrative, care au încălcat drepturile fundamentale ale omului, precum şi persoanele care au organizat sau au fost instrumente ale represiunii în cadrul organelor de securitate, vechea poliţie şi în miliţie"[574]. Era o interpretare voit juridică, sub

[573] *Ibidem*, pp. 12-13.

[574] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 35, duminică, 18 martie 1990, p. 2. (Vezi şi Cristian Ionescu, *Dezvoltarea constituţională a României. Acte şi documente 1741–1991*, Ed. *Monitorul Oficial*, Bucureşti, 2000, p. 811.)

acoperirea principiilor democratice moderne care nu permit eliminarea cuiva de la dreptul de a alege și de a fi ales, pe criterii politice. Sigur, introducerea prevederii hilare că nu pot candida angajați ai „vechii poliții", adică agenții Siguranței dinainte de comunism (cel mai tânăr avea 70 de ani în 1990), pornea de la povestea cu „beciurile Siguranței" în care suferiseră eroii comuniști din ilegalitate. Ceea ce era o viziune politică. Cu toate acestea, având în vedere și caracterul tranzitoriu al perioadei istorice în care a fost emis documentul timișorean și adevărurile, expuse inclusiv de Ion Iliescu, Silviu Brucan și Alexandru Bârlădeanu la Televiziune în 22 decembrie 1989, că activiștii de partid dovediseră lașitate și erau nedemni să mai ocupe funcții publice, o Lege a lustrației era necesară și posibilă în acel moment. Fără îndoială, primul paragraf al punctului 8 îi viza pe liderii FSN, dar și pe mulți dintre membrii CPUN, organismul legislativ desemnat să voteze o lege electorală. În al doilea paragraf se propunea interzicerea candidaturii foștilor activiști de partid la funcția de președinte al României, text care îl viza direct pe Ion Iliescu. Personajul care preluase imaginea de părinte al patriei de la Nicolae Ceaușescu a reacționat violent, acuzând organizațiile revoluționare din Timișoara de intoleranță și lipsă de democrație. O majoritate substanțială a populației a interpretat această cerere timișoreană ca pe o tentativă necinstită de a-l îndepărta pe Ion Iliescu de la funcția pe care o merita, având în vedere cât îl chinuise Ceaușescu, precum și lupta lui din revoluție. În plus, cei doi posibili contracandidați – Ion Rațiu și Radu Câmpeanu – veneau din străinătate, unde nu mâncaseră salam cu soia, și erau tocați sistematic de propaganda neocomunistă a FSN prin presa scrisă, Televiziune și mai ales Radio. Afirmația autorilor Dan Pavel și Iulia Huiu, potrivit cărora „impactul imediat și de lungă durată al *Proclamației de la Timișoara* a fost devastator pentru FSN și liderii acestuia"[575] este o fantezie, nu este un reflex al realității publice a României anului 1990. Ea a produs un efect de seră în rândurile Opoziției și societății civile, unde s-au încins, dar a avut meritul de a le da programul politic pe care nu-l aveau. În rândurile FSN a produs ură,

[575] Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, p. 46.

iar în *massa* de alegători, nemulțumire și sentimentul că se încearcă o înșelătorie care ocolește competiția, dreptul egal de a concura.

La acea dată – 11 martie 1990 – contestarea lui Ion Iliescu era izolată doar în zona PNȚ-cd și a ziarului *Dreptatea*, care avea un tiraj oficial de 5 000 de exemplare, nu era difuzat în țară de întreprinderea unică de distribuție a presei, iar retururile erau distruse; declarațiile PNL și presa cotidiană încă nu conțineau tema contestării fostului lider comunist; Alianța Civică nu exista, iar GDS-ul încă umbla pe la ușile Puterii pentru a fi recunoscut și băgat în seamă. **Prizonieri ai teoriei revoluției spontane declanșate anticomunist în orașul de pe Bega, autorii Proclamației nu puteau să-l atace pe emanatul lor pentru calitatea de exponent al unei intervenții sovietice neconvenționale în care ei au fost massa de manevră, pentru că asta ar fi distrus legenda revoluției timișorene.** Atenți să demonteze elementele de contraatac ale propagandei neocomuniste, autorii *Proclamației de la Timișoara* subliniau inteligent că punctul 8 nu-i atinge pe simpli membri de partid, în condițiile în care predarea carnetului roșu de partid – cazul Corneliu Vadim Tudor – atrăgea consecințe grave. În rest, propunerea pentru o primă legislatură de doi ani a fost ascultată de liderii politici și aplicată în realitate. Pe de altă parte, la acea dată exista CPUN-ul condus de Ion Iliescu și populat cu o majoritate FSN, rezultată artificial și incorect prin aplicarea perversă a principiului proporționalității.

Punctele 9,10 și 11 au un caracter economic, dominate de luciditate și responsabilitate. La punctul 9 se arăta că „mărirea în acest moment a salariilor ar declanșa automat inflația, așa cum s-a întâmplat în unele state est-europene" (...) Numai creșterea producției, deci a cantității de marfă aflată pe piață va permite, în paralel, „creșterea generală a nivelului de salarizare", iar la punctul 10 era enunțată o viziune echilibrată asupra modelului: „Deși militâm pentru reeuropenizarea României, nu dorim copierea sistemelor capitaliste occidentale, care își au neajunsurile și inechitățile lor. Suntem însă categoric în favoarea ideii de inițiativă particulară"[576]. De asemenea, la acest punct,

[576] *Proclamația de la Timișoara*, Ed. Societatea Timișoara, Timișoara, 1994, p. 13.

autorii *Proclamației* se pronunțau pentru privatizarea prin metoda MEBO. Punctul 11 propunea introducerea principiului descentralizării economice și administrative și pleda pentru dezvoltarea societăților mixte, precum și pentru înființarea la Timișoara a unei filiale a Băncii Române de Comerț Exterior (viitoarea BANCOREX).

Punctul 12 făcea un apel pentru încetarea hulirii exilaților întorși în țară și acuzării acestora de trădare, iar **Punctul 13** solicita instituirea zilei de 16 decembrie, ca zi națională a României. Finalul Proclamației devenea patetic, dezvăluind o anumită disperare venită în mod cert de la diferența vizibilă între proiecția idealistă asupra viitorului deschis de revolta de la Timișoara din 20 decembrie 1989 și realitatea protodemocratică, dominată de lupta grupului de foști activiști ai PCR de a-și păstra puterea oferită de Armată în decembrie 1989. Afirmații de genul „a fost o revoluție autentică și nu o lovitură de stat. A fost categoric anticomunistă și nu doar anticeaușistă" nu pot înlocui concluziile istoricilor și ale milioanelor de cetățeni cu judecată proprie. *Proclamația de la Timișoara* a fost publicată în premieră în ziarul studenților timișoreni[577].

După mai bine de un deceniu și jumătate, liderul revoltei timișorene, Lorin Fortuna, declara că „Documentul din 11 martie își asumă o calitate pe care n-o are, aceea de proclamație; nu a realizat nimic"[578]. Se înșală. *Proclamația de la Timișoara*, în ciuda slăbiciunilor sale – minore în comparație cu fondul mesajului – rămâne în istorie un document important, în primul rând pentru că este cel dintâi program politic coerent al Opoziției politice. Deși rămâne un document ineficient, fără rezistență în timp, el este oglinda unui instantaneu și a dat atunci un sens luptei politice duse de Opoziție. La jumătatea lunii aprilie, reacționează și FSN, printr-un articol din ziarul *Azi*, în care se afirma că „esența Proclamației e conținută în punctele 7 și 8; restul e un ambalaj atrăgător" și că e bine să înțeleagă toată lumea dedesubturile acestei

[577] *Forum studențesc*, Timișoara, nr. 3/1990, pp. 8-9.
[578] DDTV, emisiunea *Deșteptarea României* din 25.03.2006.

strategii. Nu cumva este strategia PNȚ-cd de eliminare a FSN de pe arena politică și a dlui Iliescu de la candidatura prezidențială, strategie începută cu tentativa de lovitură de guvern (!) din 28 ianuarie 1990 și continuată cu demonstrațiile săptămânale din Capitală, cu propaganda indecentă din *Dreptatea* etc?"[579]. Liderii FSN se înșelau într-o privință: pe fondul înfrângerii acțiunii partidelor și în absența unui program al Opoziției, grupurile anti-FSN din societatea civilă preluaseră inițiativa, fapt pe care l-au ignorat și care le-a dat apoi mare bătaie de cap, totul terminându-se într-o mineriadă istorică de a cărei vinovăție nu vor scăpa niciodată.

Prezentată în limba engleză ambasadorului Statelor Unite în România, *Proclamația* a fost redusă de acesta la prevederile economice, Alan J. Green jr. ținând să aprecieze „maturitatea capitolelor economice și, îndeosebi, punctul 9, în care se explică riscul pe care l-ar reprezenta pentru economia românească mărirea salariilor în absența unei creșteri prealabile a producției și productivității muncii"[580]. **Eroarea majoră de a reduce conținutul ei la punctul 8 este însă cauza ineficienței politice și inutilității sale programatice**, deoarece a permis Puterii să inducă populației imaginea unui act nedemocratic îndreptat împotriva unei persoane, șeful provizoriu al statului din acel moment, individ popular, urmărit de Securitate, victimă a lui Ceaușescu etc. Invocarea politicianistă și demagogică a acestui document izvorât din responsabilitate îi va distruge potențialul de impact pentru acel moment istoric, transformându-l într-un pretext al continuării în forme paroxistice a campaniilor de stradă, campanii pe care majoritatea covârșitoare a populației nu le agrea. Mai mult, această abordare stradală a născut protestul altor categorii de timișoreni, între care un grup de tineri intelectuali (în majoritate studenți) organizați în Grupul Independent pentru Asanare Morală și Respectarea Adevărului (GIAMRA). La 25 aprilie ei trimiteau ziarului *Azi* o scrisoare, pe care cotidianul FSN s-a grăbit s-o publice. În scrisoare se arăta că la

[579] *Azi*, Anul I, nr. 4, 14 aprilie 1990, p. 3.

[580] *Proclamația de la Timișoara*, Ed. Societatea Timișoara, Timișoara, 1994, p. 20 (apud „Timișoara", nr. 35/10.04.1990).

mitingul la care se lansase *Proclamația* nu participaseră mai mult de 15 000 de oameni, între care majoritatea simpli spectatori, și că apelul făcut către sindicate de a se asocia mișcării nu a atras nici unul *înainte* ca *Proclamației* să i se facă publicitate prin televiziune. Autorii scrisorii semnalau astfel că *Proclamația* n-a avut nici un ecou în Timișoara, dar a devenit interesantă după ce s-a văzut că partidele și GDS de la București se solidarizează cu ea. În publicația *Timișoara* a revoluționarilor timișoreni, în numerele 7 și 8 februarie, ziarista Doina Pașca-Harșanyi publica un articol critic la adresa organizațiilor revoluționare timișorene cu titlul „Prea multă vorbărie", iar în numărul 15, chiar George Șerban își cerea scuze că a uitat să prezinte *Proclamația* tocmai timișorenilor înainte s-o adreseze țării! Bomba scrisorii trimise de tinerii timișoreni era însă dezvăluirea adevărului despre manifestațiile din 16–20 decembrie din orașul de pe Bega: „**1.** în seara zilei de 16 decembrie și în noaptea de 16 spre 17 decembrie 1989 pe multe străzi din Timișoara s-a strigat și «Gorbaciov!», și «Perestroika!» **2.** în 20, 21 și 22 decembrie 1989 cei peste 100 000 de iubitori de libertate din Piața Victoriei au scandat la unison «Gorbaciov!» și «Perestroika!» (vezi și articolul lui Florian Mihalcea «Revoluția perpetuă?» din Timișoara, nr. 4, p. 1 și **3.** în articolul lui Chantal de Rudder «Le Walesa de Timisoara» din nr. 1 312 al revistei *Le Nouvel Observateur*, p. 47, dl Lorin Fortuna – pe atunci președinte FDR – dorea «*à imposer un socialisme à visage humain et à constituer une société libre des droits de l'homme*»"[581]. Lovitura dată organizatorilor mișcării din jurul *Proclamației* continua cu aceeași duritate crudă, pentru că li se amintea totodată că în zilele de 20, 21 și 22 decembrie „s-a strigat la unison Iliescu! Iliescu!, deoarece Frontul Democrat Român l-a propus pe dl Iliescu pentru funcția de conducător al României libere"[582].

Tinerii de la Timișoara nu au explicat – probabil că în aprilie 1990 nu-și puneau această problemă – de unde până unde strigau timișorenii numele lui Ion Iliescu înainte ca acesta să apară pe ecranele televizoarelor, el neexistând în revoluție până atunci?! În continuare, din

[581] *Azi*, nr. 11, 25 aprilie 1990, p. 4.
[582] *Ibidem*.

lectura scrisorii descoperim și originea unor replici ale lui Ion Iliescu, referitoare la faptul că cei care îl atacă sunt nereprezentativi și că „și-au schimbat blana după revoluție în anticomuniști" – era dezvăluit faptul că George Șerban a predat socialism științific la Institutul Politehnic „Traian Vuia" din Timișoara, iar Dorel Mihiț, un alt lider legat de *Proclamația de la Timișoara*, absolvise Academia de partid „Ștefan Gheorghiu". Finalul trăgea o linie, care reflecta într-o bună măsură – se va vedea la alegeri – atmosfera reală din Timișoara: „În concluzie, la *Proclamația de la Timișoara* nu pot adera decât oamenii care nu știu sau nu mai țin minte ce s-a strigat pe străzile Timișoarei în timpul revoluției și care fie nu citesc cu atenție, fie nu sunt deprinși să judece logic"[583]. Ulterior, această scrisoare a fost pusă pe seama Securității, dar ofițerii Securității din Timișoara erau în închisoare sau fuseseră retrași la București. Nu este exclus ca ea să fi fost inspirată de membri ai fostelor rețele de informatori, însă timpul a demonstrat că la Timișoara a existat un nucleu important de ziariști tineri care au folosit mulți ani informațiile furnizate de „surse confidențiale" (mai ales pentru a ataca Armata), precum și studenți care, după ce au refuzat să iasă pe stradă în nopțile de 16 și 17 decembrie, au aderat la FSN.

Manifestația din Piața Universității

Decretul-lege nr. 92 din 14 martie 1990, cunoscut cu denumirea mai simplă de Legea electorală, a fost publicat la 18 martie și a stabilit, prin Secțiunea 7, felul în care urma a se desfășura campania electorală. La articolul 50 se prevedea că „în campania electorală, candidații, partidele, formațiunile politice, toate organizațiile sociale și cetățenii au dreptul să-și exprime opiniile în mod liber și fără nici o discriminare, prin mitinguri, adunări, utilizarea televiziunii, radioului, presei și a celorlalte mijloace de informare în masă", fără a contraveni însă ordinii de drept. Problema era că ordinea de drept însemna, la acea dată,

[583] *Ibidem*.

Constituția din 1965, legile emise în timpul regimului comunist și neabrogate expres prin acte ale noii puteri, precum și decretele publicate de puterea provizorie în limitele regimului tranzitoriu, adică fără legitimitate juridică. Ultima reglementare în acest sens era de la sfârșitul lunii ianuarie, când, imediat după anunțarea oficială a participării la alegeri a FSN, a urmat Decretul nr. 39, care conținea și sancțiuni: „Fapta persoanei care organizează adunări publice fără înregistrarea acestora la organele poliției cu cel puțin 48 de ore înainte, potrivit Decretului nr. 2/1990, constituie contravenție și se sancționează cu închisoarea contravențională de 15 zile la 30 de zile sau cu amendă de la 500 lei la 2 000 lei"[584]. Forțele de ordine ale Ministerului de Interne și ofițerii SRI (după 24 martie 1990) au primit misiuni de protecție a adunărilor publice legale, a mitingurilor și marșurilor organizate pentru campania electorală. Fostul ofițer SRI Ioan Rusan arată felul în care au fost implicați:

„Ioan Rusan: (...) Și în campania electorală am primit primele ordine și am participat la acțiuni la mitingurile electorale. La două mitinguri, de fapt.

AMS: Asta însemna aprilie.

IR: Da.

AMS: În ce constau ordinele?

IR: Am participat cu totul, cu unitate cu tot. Nu știu ce au făcut alte diviziuni, dar pot să spun ce misiuni a primit Contraspionajul. Misiunea era ca să mergem cu toții, vreo 200, și la marginea manifestației... prima a fost a FSN, s-a făcut la Piața Aviatorilor (8 aprilie), noi pe margine stăteam, ca să fim atenți să nu vină cineva care să conturbe mitingul. Dacă sunt unii, să-i semnalăm și să-i dăm la organele de ordine, adică la Poliție. Exact același lucru ni s-a cerut după vreo săptămână la mitingul partidelor, că erau împreună PNȚ cu PNL și PSDR. Au făcut miting în comun în Piața Aviatorilor (22 aprilie).

[584] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 15, joi, 25 ianuarie 1990, p. 3.

AMS: Prin urmare, nu existau misiuni cu caracter politic dirijat, păziți-i p-ăștia de la FSN și infiltrați-vă la țărăniști, să faceți nu știu ce?

IR: Nu, nimic de genul ăsta. A fost doar o mică diferență. La mitingul FSN ne-au dus organizat, la celălalt: «Mitingul începe la cinci, la trei–trei și jumătate puteți să plecați și ne vedem pe acolo». Nici jumătate nu am ajuns. Eu am fost disciplinat în treaba asta"[585].

Originea mișcării. În ziua de 22 aprilie au loc două manifestații, una fiind mitingul electoral al partidelor democratice, ținut în Piața Victoriei, și cealaltă fiind un marș de protest al unui amalgam de asociații și organizații revoluționare, între care Asociația „16–21 Decembrie", Alianța Poporului, Liga Studenților, GID, Frontul Antitotalitar Român, care s-a ținut în Piața Unirii. Ele aveau ca mesaj exploatarea punctului 8 din *Proclamația de la Timișoara* împotriva candidaturii la Președinție a lui Ion Iliescu, precum și protestul împotriva accesului lor redus la Televiziune. Puterea, în general, și Televiziunea, în particular, nici nu le recunoșteau, considerându-le niște asociații-pirat, ieșite „ca ciupercile după ploaie" și nedorind altceva decât fonduri de la stat pentru a putea activa, sedii și privilegii, prin legi destinate recompensării revoluționarilor din decembrie. Deși, într-adevăr, aceste asociații erau populate cu tot felul de impostori, Puterea a ignorat încă de la început imensul potențial de frustrare și revendicare pe care îl puteau aduna din stradă în acele momente. De asemenea, Puterea a neglijat uriașa forță de disimulare a manifestanților aflați în căutarea unei legitimări revoluționare, pe care au transformat-o într-un puternic demers anticomunist și prodemocratic. Prezența printre ei a intelectualilor, de genul celor adunați la GDS, singurii avizați asupra principiilor și cerințelor statului de drept, precum și a câtorva revoluționari de la baricadă, le-a dat un statut de reprezentanți ai unui curent popular care luptă pentru o democrație de tip occidental, curent care la acea dată nu exista, a fost abia stimulat de fenomenul Piața Universității și s-a reflectat cu totul minoritar în alegeri.

[585] BIINI, *Interviuri...*, p. 317.

Nevoia membrilor acelor asociații de a se face cunoscuți, de a dobândi notorietatea care le aducea legitimitatea teoretică necesară accesului la fonduri, și-a găsit debușeul și rostul autentic în cererea de înființare a unui post independent de televiziune. Ideea și banii îi aparțineau lui Ion Rațiu. Mecanismul de transfer de tip hegelian de la interese limitate, uneori personale, la idei care mișcă mulțimile, poate fi descifrat în paginile *Raportului comisiei pentru cercetarea mineriadei din 13–15 iunie:* „Până la 22 aprilie 1990, când a început blocarea zonei din Piața Universității, au avut loc 65 de demonstrații și mitinguri, în majoritate neautorizate"[586]. Începând din luna martie, s-au înregistrat mai multe tentative de ocupare a zonei din dreptul Hotelului Intercontinental care, nu întâmplător, era locul unde fusese baricada din 21 decembrie, și din zona de pelerinaj improvizată pe scuarul din mijlocul bulevardului, în dreptul Universității. Ele aparțineau, cum am arătat, unor asociații și organizații mai mult simbolice, dar care exprimau în numele libertății, democrației și revoluției câteva revendicări foarte concrete:

„– 30 martie 1990, orele 17.00, Asociația «21 Decembrie» și Alianța Poporului, cu 300 de participanți, au ocupat artera de circulație dinspre Hotelul «Intercontinental»; au fost trasate pe asfalt dungi cu vopsea;

– 31 martie 1990, pe carosabilul din fața Hotelului «Intercontinental», 30 de membri ai Asociației «21 Decembrie» demonstrau pentru obținerea unui sediu;

– 2 aprilie 1990, orele 21.00–21.30, 30 de persoane aflate pe carosabilul din fața Hotelului «Intercontinental» strigau lozinci anti-FSN și de sprijin pentru domnul Doru Braia, cunoscut pentru poziția sa extremistă;

– 11 aprilie 1990, orele 12.00, două grupuri de 50–60 persoane, ocupă carosabilul din fața Hotelului «Intercontinental» scandând lozinci anti-FSN;

---

[586] Parlamentul României. Arhiva Camerei Deputaților, *Raportul Comisiei parlamentare de anchetă instituită în vederea cercetării evenimentelor petrecute în zilele de 13–15 iunie 1990*, București, 15.07. 1991, p. 10. (De aici Arh. CD.)

– 16 aprilie 1990, orele 15.00, un grup de persoane din Alianța Poporului și Grupul Independent pentru Democrație, după un miting neautorizat, ocupă o parte din carosabilul din Piața Universității și ovaționează pe domnul Ion Rațiu, care a rostit acolo o scurtă alocuțiune;

– 18 aprilie 1990, un grup de susținători ai Alianței Poporului, condus de dl Dumitru Dincă, a ocupat din nou o parte a carosabilului din Piața Universității. Tot atunci, dl Ion Peta, domiciliat în șos. Mihai Bravu nr. 292, a declarat greva foamei, motivând că a suferit în timpul dictaturii și nu este ajutat de autorități"[587].

La mitingul partidelor din 22 aprilie, acestea și-au expus programele politice și au reconfirmat voința de a lupta împreună, pe liste de partid separate și cu doi candidați la Președinție, pentru victoria în alegeri. Se pare că inițiativa frontului comun a aparținut liderilor PNȚ-cd, reluând astfel situația din 1946, ca urmare a unor dezbateri interne agitate. Ion Rațiu fusese desemnat la Delegația Permanentă din 4 aprilie drept candidat al PNȚ-cd la Președinție, cu o majoritate de voturi confortabilă: „Interesantă scenă. Coposu la mijloc. Flancat de Diaconescu la dreapta, și Lupu la stânga, Coposu citea voturile, unul după altul. Citea, adică, singurul nume nesters de pe buletin. Primul vot a fost pentru Lupan. Al doilea și al treilea pentru Ioan Alexandru. Apoi au început, multe, tot mai multe pentru mine. Presărate cu altele. Rezultatul final: 44 pentru mine, 15 pentru Ioan Alexandru, 7 pentru Lup și 3 pentru Lupan"[588]. Anunțarea candidaturii lui Radu Câmpeanu în numele Partidului Național Liberal s-a făcut ca urmare a congresului organizat în martie: „S-a hotărât după aceea, după ce au început să se organizeze județele, să facem un congres pe care l-am făcut în martie, la sala ARLUS. Sala aia, care cuprinde cu tot cu balcoane peste 600 de locuri, era plină până la refuz și acolo,

[587] *Ibidem*, pp.11-12. (Prin organizare și limbaj textul se dovedește a proveni de la un serviciu de informații nou creat, SRI sau UM 0215).

[588] Ion Rațiu, *În fine, acasă. Note zilnice (decembrie 1989–decembrie 1990)*, Ed. Univers, București, 1999, p. 146.

cred, Sanda Tătărăscu a făcut prima propunere. Eram cu toții în prezidiu, veniseră și Patriciu, și Tăriceanu... Pe Patriciu și pe Tăriceanu îi cunoscusem în după-amiaza când am fost la Lăzărescu acasă. Era într-o încăpere, o cameră, și după un timp au venit să se prezinte și ei. Sanda Tătărescu a făcut propunerea ca președinte să fie Radu Câmpeanu. În momentul acela nici nu s-a mai pus chestiunea de vot, pentru că sala a sărit în picioare"[589]. Potrivit mai multor surse, între care chiar Petre Roman, această decizie a liberalilor a dat peste cap o înțelegere secretă care îi avea drept protagoniști pe Alexandru Bârlădeanu și Radu Câmpeanu, ambii vicepreședinți ai CPUN. Încă din 3 aprilie, Ion Rațiu își nota în Jurnalul său: „Într-adevăr, au avut o înțelegere Câmpeanu și Iliescu. Să se susțină reciproc. Iliescu la Președinție și Câmpeanu prim-ministru. Anunțându-și candidatura, Radu a călcat-o în picioare"[590]. La 25 aprilie, cu mai puțin de o lună înainte de alegeri, Petre Roman dădea o declarație ciudată ziarului *Progress* din Lyon. Era declarația unui om care își pregătea o ieșire elegantă din funcția de prim-ministru. Pornind de la această declarație, am avut un dialog cu fostul prim-ministru la 30 martie 2006:

„AMS: În cotidianul francez *Progress* din Lyon, în 25 aprilie, adică trei săptămâni înainte de alegeri, ați declarat: «Cred că după alegeri nu voi mai dori să exercit funcții la acest nivel de reprezentativitate ca în prezent. Am avut dificultăți foarte mari, pe care am încercat să le rezolv cât mai bine. După alegeri mă voi afla în fața unei alte situații. Hotărârea mea este motivată și de rațiuni personale». A existat un moment în care ați vrut să renunțați la funcția de prim-ministru după alegeri? Este evident ca asta este semnificația. Care era motivația?

Petre Roman: Eram îngrijorat, poate chiar tracasat de faptul că încasam tot. Încasam tot. Toată problema economică, cea care contează, era în spinarea mea. Toate manifestațiile, toate grevele, toate, toate erau în spinarea mea, în timp ce decizia politică...

---

[589] BIINI, *Interviuri...*, p. 394.
[590] Ion Rațiu, *op. cit.*, p. 140.

AMS: Era în altă parte.

PR: Era în altă parte. Şi atunci m-am gândit, în mod logic, nu împotriva cuiva, ci în raport cu mine: «Domnule, ce fac?»

AMS: Dar nu v-aţi pus întrebarea: «Domnule, hai să stau de vorbă cu Iliescu şi cu cei de la Parlament?»

PR: Cu Iliescu, de câte ori stăteam de vorbă în privinţa asta, el spunea: «Eu te sprijin total». Niciodată nu a spus că nu mă sprijină total. Realitatea era că eu, şi nu Guvernul, ci Petre Roman, ca şi Iliescu, eram cu încredere foarte mare în sondajele preelectorale, peste 90%. Ăsta era gradul de încredere, iar din punctul de vedere al deciziei economice eram «Ceauşescu». Respectiv, tot ce se întâmpla, trebuia să rezolve Roman. Din cauza asta am şi dat mii de hotărâri de guvern. Nu existau legi, anumite legi erau căzute în desuetudine, nu le puteam aplica, foarte multe lucruri erau contradictorii. CPUN funcţiona cât funcţiona. Prin urmare...

AMS: (...) Apoi, este şi o motivaţie personală, spuneţi dvs. Era doamna Mioara care vă presa să ieşiţi?

PR: Nu, ea îmi spunea că familia are şi va avea de suferit major. Iar eu trebuia să ţin cont de treaba asta. Aşa s-a şi întâmplat.

AMS: Răspunsurile la prima temă introduc o dilemă: eraţi gata să renunţaţi din oboseală, tracasare sau din incapacitate de a gestiona un proces atât de complex? În interiorul FSN se căuta formula unei colaborări cu Radu Câmpeanu, iar dvs. eraţi provizoriu, neutru. Eu cred că aceasta era cauza reală a mesajelor de retragere după alegeri.

PR: Oboseală, în nici un caz. Lipsă de ambiţie sau de angajament, nici atât. Cu toată sinceritatea spun, azi, că nu-mi amintesc de acea stare în care mă gândeam la retragere. Singura mea neliniştе era aceea dacă eu voi putea forma un guvern cu oameni pe potriva ambiţiilor de reformă, deci nelegaţi de structurile vechii puteri, dar competenţi. Aceşti oameni existau, dar ei trebuiau susţinuţi de FSN. Mă tracasau adesea îndemnuri venite din zona FSN de tipul: «Domnule prim-ministru, punem oamenii noştri, nu-i aşa?» Lupta cu Opoziţia, născută după ce FSN s-a autodeclarat partid, era şi dură, şi confuză. Prea puţini erau aceia care înţelegeau că jocul politic, puternic influenţat de

fostele nuclee ale Securității, ne îndepărta de la șansa de a porni pe drumul unei reforme substanțiale și reale, așa cum se întâmpla deja în Ungaria, Polonia, Cehoslovacia. Schimbarea politică se produce la Conferința Națională a FSN.

AMS: În aprilie.

PR: Conferința Națională FSN mă cheamă să fiu prezent acolo. M-a chemat Dan Iosif, mă cheamă acolo ca să țin o cuvântare despre intențiile mele personale. Și eu vin și le spun: «Domnilor, intențiile mele personale să știți că astea sunt: s-a elaborat Strategia înfăptuirii economiei de piață în România».

AMS: Trebuie să fie mai târziu, pentru că strategia este din 20 aprilie, iar declarația dvs. este din 25 aprilie.

PR: Eu mă refer la necesitatea schimbării politice. Acolo eu prezint această situație. Țin minte ca și acuma, foarte bine, că le-am spus că asta este ceea ce vreau eu să fac. «Iar eu nu am venit aici să vă cer să mă includeți pe listele voastre». S-au supărat. În momentul ăla s-au întâlnit, s-au consultat, și Iliescu mi-a spus: «Este de neconceput să nu candidezi». Am spus: «Să candidez ca ce, pentru ce?» «Păi o să formăm guvernul. După aceea se pare că vom câștiga alegerile și după aceea...» Eu căutam un fel de garanții în legătură cu zona politică în care eu fusesem tot timpul un pic cam așa, deoparte.

AMS: Asta este pe 8 aprilie. Raportul Postolache este pe 20 aprilie, iar declarația dvs. pentru revista *Progress* din Lyon este din 25 aprilie.

PR: Eram absolut convins că în condițiile astea o acțiune guvernamentală nu are rost să mi-o asum. Mai ales că eu tot timpul auzeam că în FSN erau discuții, cum să formeze guvernul etc. Să știți că la ora aceea nu erau mulți care să creadă că luăm 50%. Mai degrabă se spunea că FSN-ul câștigă 45–46%. Luați presa.

AMS: Am luat-o, eu vin întotdeauna pregătit la interviuri. Este acolo o declarație din *Adevărul*, Viorel Sălăgean este autorul, și în care se vorbește despre faptul că va fi un guvern de coaliție, aluzia fiind la o formulă FSN–liberali.

PR: Exact. În condițiile astea, Măgureanu insista foarte mult pe o coaliție cu Radu Câmpeanu. Mai mult decât atât, apăruse ideea că

poate ar fi mai bine, Bârlădeanu susținea ca prim-ministru să fie Radu Câmpeanu. În condițiile astea am spus: «Stai, domnule, ce vreți de la mine? Adică eu, cu credibilitatea pe care o am, cu bătaia de cap, cu bătălia pe care o dăm zi de zi cu strada... Toate au o limită».

AMS: Deci au existat aceste discuții. Și vă duceați la Iliescu și Iliescu vă spunea: «Nu, domnule, eu te sprijin».

PR: Eu te susțin sută la sută, dar...

AMS: V-a dat vreodată garanția că veți fi prim-ministru 100%?

PR: El, dintr-un anumit punct de vedere, mi-a dat o garanție mai mare. El mi-a spus: «Dacă eu (Ion Iliescu) voi fi ales președinte, tu va trebui să iei partidul»"[591].

Într-adevăr, și prin ziarul *Adevărul*, FSN încerca să-și pregătească electoratul pentru o posibilă coaliție la guvernare: „Opoziția – ipostază a guvernării. Indiferent cine va câștiga alegerile, va fi obligatoriu să se formeze o largă coaliție de guvernare"[592]. Era tot ideea de consens a lui Ion Iliescu, a guvernului de uniune națională, cât se poate de pozitivă, de altfel, dar să nu pună în discuție conducerea statului de către grupul care luase puterea în decembrie. PNȚ-cd, PNL și PSDR au respins oferta, anunțând că nu vor participa la o astfel de coaliție, pentru a nu distruge ideea de Opoziție. Delegația Permanentă din 4-5 aprilie a PNȚ-cd dă la 6 aprilie un comunicat în care prezintă opțiunile aflate în dezbatere internă: 1. Să candideze pe liste proprii, dar cu un pact electoral semnat cu celelalte partide democratice. 2. Să candideze pe liste comune cu celelalte partide democratice, într-un cartel electoral. 3. Să încheie cu toate partidele democratice o înțelegere de colaborare parlamentară și guvernamentală[593]. La 8 aprilie partidele anunțau rezultatul negocierilor pentru pactul electoral: „Varianta cartelului electoral cu liste comune ale celor trei partide și ale partidelor celorlalte cu program democratic fiind fără obiect, s-a discutat

[591] BIINI, *Interviuri...*, pp. 54-55.
[592] *Adevărul*, nr. 97, 20 aprilie 1990, p. 1.
[593] *Dreptatea*, Anul XXII (seria a IV-a), nr. 52, 6 aprilie 1990, p. 1.

încheierea unei convenții electorale. Scopul ei e apărarea solidară a libertății alegerilor în condițiile măsurilor impuse de intimidarea și teroarea care se exercită în prezent împotriva partidelor politice"[594]. La 10 aprilie este publicată *Declarația* comună a PNȚ-cd, PNL și PSDR prin care se angajau să evite orice atac propagandistic sau aprecieri negative față de celelalte formațiuni cosemnatare și să lupte împreună „împotriva adevăraților inamici ai democrației"[595].

În aceleași prime zile ale lunii aprilie, Corneliu Coposu denunța pentru prima dată public atmosfera „de calomnii, dezinformări și teroare împotriva PNȚ-cd" și „atmosfera de teroare organizată, care a fost întinsă până în cele mai îndepărtate colțuri ale țării"[596]. Originea campaniei de denigrare era manifestația din 28 ianuarie, pe care liderii CFSN–FSN au văzut-o incorect drept o „tentativă de lovitură de stat" (a fost o contralovitură de stat eșuată), considerând că din acel moment liderul țărănist a încălcat regulile democrației. Încurajați de finalurile avantajoase ale manifestațiilor din 12 și 29 ianuarie, dominate de forța angajaților din întreprinderi bucureștene și a minerilor, liderii CFSN–FSN au lansat teza „dușmanului" Corneliu Coposu. Acesta va fi nevoit să dea o declarație publică, din care înțelegem cel mai bine natura calomniilor la care era supus:

„Către

Redacția ziarului *România Liberă*

În ultima vreme s-au lansat o serie de calomnii incitatoare la adresa mea, pe care am obligația de a le dezminți.

1. Manifestația din 28 ianuarie a avut drept obiectiv separarea puterilor în stat și renunțarea Consiliului Frontului

[594] *Dreptatea*, nr. 54, 8 aprilie 1990, p. 1.
[595] *Dreptatea*, nr. 55, 10 aprilie 1990, p. 1.
[596] *Dreptatea*, nr. 54, 8 aprilie 1990, p. 1.

Salvării Naţionale la monopolul puterii legiuitoare şi executive, conform propriului lui decret, în urma hotărârii pe care a luat-o de a se prezenta în alegeri. Tot ce s-a colportat în legătură cu alte obiective ale respectivei manifestaţii sunt calomnii şi incitaţii.

2. Afirmaţiile absurde care pretind că manifestaţia ar fi urmărit ocuparea sediului Consiliului, preluarea puterii politice de către manifestanţi, dizolvarea Frontului, sunt simple aberaţii.
3. Nu sunt venit din străinătate. Nu am fost plecat din ţară nici o zi, din anul 1938. Nu am nici dolari, nici casă, nici avere. Nu am avut niciodată moşii, nici în Prahova, nici în altă parte.
4. Am fost condamnat şi închis în timpul dictaturii comuniste vreme de peste 17 ani. Am avut apoi domiciliu obligatoriu în Bărăgan şi am stat sub vigilenta supraveghere a Securităţii, prin toate metodele cunoscute (percheziţii, corespondenţă violată, telefon înregistrat sau suspendat, zeci de chemări în faţa organelor represive, presiuni şi ameninţări).
5. În zilele de 20, 21, 22 decembrie, am fost prezent printre manifestanţi, înfruntând represiunea dictaturii, iar în ziua de 22 Decembrie am fost, trecând printre schimburile de focuri, în localul Televiziunii.
6. Nu am refuzat niciodată dialogul propus de domnul Iliescu şi am avut mulţumirea de a ajunge la anumite concluzii satisfăcătoare.
7. Nu am făcut nici o declaraţie din care să rezulte că aş revendica puterea sau guvernarea. Am negat categoric această bănuită intenţie, ori de câte ori am fost întrebat.
8. Campania de calomnie dirijată împotriva mea, împletită cu incitaţii, nu mă determină să-mi schimb atitudinea şi dorinţa de a milita consecvent pentru stabilizarea situaţiei

și promovarea democrației românești, în slujba căreia am militat toată viața.

Corneliu Coposu
București, 30 ianuarie 1990"[597].

Rolul Televiziunii. Revenind în aprilie 1990, principalele cotidiene, influențate atât de foștii ziariști comuniști încă aflați în redacții, cât și de serviciile secrete abia înființate, vor lansa imediat atacul la adresa candidatului PNȚ-cd. La numai două zile după desemnarea lui Ion Rațiu, ziarul *Adevărul* publica un comentariu asupra documentului înțelegerii Rațiu–Hodicksa, dinainte de revoluție, prin care se urmărea „scoaterea în afara teritoriului național a unei părți din România și integrarea ei în Europa Unită"[598]. Articolul „Un fals subtil sau o subtilitate falsă" punea la îndoială patriotismul lui Rațiu și lansa teoria trădării de țară, care va fi amplificată de tabloidele anexe ale FSN. În general, ziarul *Adevărul,* aflat atunci sub conducerea scriitorului Darie Novăceanu, va duce o campanie indirectă, dar suficient de transparentă, în favoarea FSN prin articole de genul „Ruginesc macaralele", „Ce punem în farfurie?" sau „Fluierați, domnilor polițiști!", acesta din urmă în serial, cu scopul de a stimula autoritatea Poliției și, mai ales, de a ieși din starea de neintervenție față de numeroasele manifestații publice neautorizate. „Oricât v-ar acuza huliganii libertății și democrației că ați fost «ceaușiști»– scria Darie Novăceanu –, încercați să fluierați măcar o dată pe zi"[599]. A apărut apoi cazul Doru Braia, un tânăr refugiat în Vest, implicat de pe teritoriu străin în pregătirea diversiunii de la Timișoara, și care a fost prezentat atunci drept un pericol la siguranța națională. La o conferință de presă ținută de Inspectoratul Poliției Capitalei, înalți funcționari ai MI au declarat că „în cadrul unei discuții purtate la Ministerul Apărării Naționale, el (Doru

[597] *România Liberă*, nr. 14 067, 31 ianuarie 1990, p. 1.
[598] *Adevărul*, nr. 89, 8 aprilie 1990, p. 1.
[599] *Adevărul*, nr. 86, 5 aprilie 1990, p. 1. (Vezi și nr. 87, 6 aprilie 1990.)

Braia) a afirmat că introducerea democrației în România nu s-ar putea face fără exterminarea unui milion de persoane"[600]. *România Liberă* transmitea periodic mesajul „poporul vrea liniște", mesaj care va inspira, paradoxal, dar în spațiul curent al paradoxului politic românesc, campania lui Ion Iliescu. Alt paradox al acelui moment: sigla, antetul, hârtia de corespondență și de reprezentare, simbolurile și documentele electorale ale PNL și FSN erau făcute de aceeași persoană: graficianul Sergiu Georgescu[601].

Televiziunea, aflată în realitate într-un haos intern total, alesese sub conducerea profesorului Răzvan Theodorescu – instalat la 12 februarie în numele CFSN de Ion Caramitru –, metoda transmiterii tuturor acțiunilor de stradă mai importante, insistând pe ilegalitatea acestora și pe accentele de violență, filmate și comentate tendențios. Așa cum avea să-i declare autorului mai târziu, Răzvan Theodorescu nu avea cum să cunoască realitatea de la fața locului, dându-și seama abia în perioada mitingurilor din Piața Universității că operatorii aveau înclinația de a filma strada din unghiuri și cu ipostaze subiective. Restul era desăvârșit la montaj. Tot în primele zile ale lunii aprilie se dezvoltă în Televiziune, dar și în stradă, tema televiziunii private independente pentru care insista Ion Rațiu. Acesta s-a întâlnit cu Răzvan Theodorescu, ocazie cu care președintele Radioteleviziunii i-a pus la dispoziție liderului țărănist toate informațiile legate de posibilitățile de emisie și de costuri. „Țin minte că, prin specialiștii noștri, i-am dat atunci viitorului candidat prezidențial Ion Rațiu toate explicațiile, primite și refuzate de simpaticul om politic cu același permanent zâmbet jovial – care îl face mereu plăcut și mereu neconvingător –, dar de atunci ideea «alternativei» audiovizuale a devenit, nesistematic, empiric, utopic chiar, calul de bătaie al celor nemulțumiți de Radioteleviziune"[602].

---

[600] *Adevărul*, nr. 87, 6 aprilie 1990, p. 3.

[601] Acesta era rudă prin alianță cu Petre Roman și urmaș al generalului Aldea, revendicat de PNȚ-cd.

[602] Răzvan Theodorescu, *Cele 900 de zile ale „manipulării"*, Ed. Tinerama, București, 1994, p. 44.

Reamintim, inclusiv pe baza mărturiilor lui Corneliu Coposu, că familia britanică a lui Ion Raţiu i-a blocat posibilitatea de a folosi averea personală în campaniile din România şi că majoritatea sumelor folosite în acea perioadă proveneau din fonduri puse la dispoziţie de organizaţii din SUA şi Marea Britanie, la recomandări oficiale. În faţa dificultăţilor financiare, dar şi a perspectivei unei emisii improvizate noaptea, în condiţii precare, Ion Raţiu pasează această temă străzii, cu menţiunea discretă că nu este lăsat să o pună în aplicare. Tema televiziunii independente va fi preluată de grupurile protestatare din stradă, cu speranţa că vor fi mediatizate mai amplu şi prezentate în lumina declaraţiilor lor populiste, nu a felului cum arătau şi vorbeau membrii acestora. Mesajul de faţadă se sprijinea pe faptul că Radioteleviziunea era subordonată şefului statului – o evidentă anomalie –, dar şi pe legătura dintre acest fapt şi punctul 8 al *Proclamaţiei de la Timişoara*. Contracararea mediatică va veni în toată perioada campaniei electorale din politica Televiziunii de a specula slăbiciunile şi inconsecvenţele Opoziţiei, ceea ce îi înfuria şi mai tare pe protestatari. Este ceea ce în manualele de PR se numeşte „a-i arăta maimuţei oglinda". De exemplu, un miting de solidaritate al organizaţiilor din Bucureşti cu *Proclamaţia de la Timişoara* a fost transmis fără restricţii, astfel încât s-a putut vedea şi auzi un lider al Opoziţiei declarând că ar trebui să avem monarhie ca în Finlanda, fapt ce a trezit ilaritate şi a aruncat întregul demers în ridicol. Când, după un astfel de rateu, apărea Petre Roman cu prestanţa sa şi cu preocupări economice, sau Ion Iliescu vorbind despre consens şi nonviolenţă, contrastul de imagine creat pe ecranul televizoarelor – cel politic, nu cel tehnic – era convingător: Puterea are lideri serioşi, Opoziţia are derbedei. Imediat urma o secvenţă de manifestaţie neautorizată. În centrul activităţilor de stradă se va afla eroul baricadei din ziua şi noaptea de 21 decembrie, Dumitru Dincă. Luptător necontestat al revoluţiei (alături de Dan Iosif), Dumitru Dincă, de provenienţă etnică ţigan – fapt care la acea dată trezea în România reacţii xenofobe primitive –, apărea mereu agitat, zgomotos, părând că a pierdut „trenul revoluţiei", cum spunea Silviu Brucan, şi că

acum caută să obţină un beneficiu material, speculând participarea sa la evenimentele din decembrie.

Iniţiatorul fenomenului: Dumitru Dincă. La 22 aprilie, grupul organizaţiilor neguvernamentale care manifestaseră la Televiziune profită de scurgerea în ordine şi protejată de Poliţie a manifestaţiei partidelor politice din imediata apropiere, din Piaţa Aviatorilor, şi se ataşează mulţimii aflate în deplasare spre Piaţa Dorobanţi, încercând să o transforme într-o nouă manifestaţie, de această dată politică. Preluând mesaje ale partidelor, membrii Asociaţiei „16–21 Decembrie", ai Alianţei Poporului (din conducerea căreia făcea parte Dumitru Dincă), ai Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici ş.a., fac apel la punctul 8 al *Proclamaţiei de la Timişoara* şi denunţă „refuzul" Televiziunii de a permite înfiinţarea postului independent de televiziune (!). Pe Calea Dorobanţi se produce un incident regretabil, considerat şi astăzi ca unul de agresiune voluntară: un locatar de la etajul 7 aruncă un ghiveci cu flori, care loveşte în cap o femeie, producându-i o fractură craniană. Agresiunea este interpretată ca un act al susţinătorilor FSN. Un grup îl conduce pe Ion Raţiu până acasă, unde improvizează o manifestaţie de sprijin electoral. Pe acest fond, o parte dintre manifestanţi se deplasează în zona Piaţa Universităţii-Hotel Intercontinental, unde reuşeşte să blocheze circulaţia. Poliţia ezită să intervină, timorată de consecinţele pe care le-ar avea o acţiune de împrăştiere a unor oameni care se revendicau de la baricada construită în decembrie, pe acelaşi loc. La acea dată, foştii conducători ai Miliţiei şi Securităţii erau arestaţi şi trimişi în judecată sub acuzaţia că au tras la baricadă în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989. Spre dimineaţa zile de 23 aprilie, Poliţia reuşeşte să deblocheze circulaţia. „Manifestaţia s-ar fi stins de la sine dacă forţele de ordine şi cei care dădeau ordine nu ar fi comis un şir de abuzuri şi greşeli. În ziua de 23 aprilie 1990, ştirea arestării lui Dumitru Dincă, revoluţionar din decembrie 1989 şi unul dintre liderii Alianţei Poporului, a provocat o nouă manifestaţie. Mii de oameni s-a adunat în Piaţa Universităţii, blocând iar circulaţia. După-amiază, Dincă reapărea în piaţă, spunând că fusese chemat doar

pentru a da unele explicații"[603]. Din literatura pe acest subiect și din actele oficiale nu am reușit să depistăm în ce au constat abuzurile forțelor de ordine. Reporterul ziarului *Dreptatea* a descris originea „fenomenului Piața Universității": „În jurul orei 16.00 se aflau în piață mii de oameni hotărâți să lupte pentru eliberarea lui Dumitru Dincă. Guvernanții au cedat în jurul orei 17.00, când domnul Dincă a fost adus de cei ce-l dețineau până atunci: polițiștii de la sectorul 1, domnul colonel Petre, comandantul sectorului de poliție, a declarat că, de fapt, a fost vorba de o «invitație» la poliție în vederea consemnării unei declarații. Domnul Dincă s-a adresat mulțimii mulțumind pentru actul de solidaritate cu cauza pe care o apără. Domnia sa a spus că nu a fost supus nici unui fel de presiuni din partea Poliției pe durata detenției. Mitingul a continuat. Demonstranții au cerut din nou o televiziune liberă, interzicerea candidaturilor foștilor activiști ai PCR la alegerile din mai, precum și supunerea legislației sindicale preconizate de guvern, unei dezbateri publice"[604]. Manifestația se stinge din nou peste noapte. Cunoscutul analist politic Dan Pavel pune escaladarea incidentelor din Piața Universității pe seama intervenției supradimensionate a forțelor de ordine în dimineața următoare, 24 aprilie, foarte devreme (pe la ora 05.00). Cauza intervenției a aproximativ 700 de polițiști și militari în termen pare a fi informația care fusese pusă peste noapte la dispoziția liderilor FSN, că între lideri ai organizațiilor revoluționare și Ion Rațiu a intervenit o înțelegere de finanțare. Nu există confirmări ale acestei ipoteze, însă la acea dată era cunoscut faptul că Ion Rațiu plătise anumite partide mici în schimbul sprijinului, dar și al listelor de semnături strânse de acestea (în bună măsură fictive) pentru susținerea candidatului lor la Președinție. Teza mai veche a Securității, că Ion Rațiu va veni în țară și va folosi banii lui pentru a influența politica românească, era reluată acum. Adevărul este că Ion Rațiu a stat foarte puțin în București în acele zile. Pe 22 aprilie

[603] Dan Pavel, Iulia Huiu, *„Nu putem reuși decât împreună". O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989–2000*, Ed. Polirom, Iași, 2003, p. 51.
[604] *Dreptatea*, Anul XXII, nr. 66, 25 aprilie 1990, p. 1.

dimineața a fost la Galați, după-amiază la mitingul din Piața Aviatorilor, pe 23 aprilie a fost la Brașov, iar pe 24 aprilie s-a deplasat la Buzău. Aici a fost întâmpinat de o mulțime ostilă, care l-a huiduit și l-a acuzat că a venit din străinătate să cumpere oameni. Rațiu afirmă că ar fi fost în pericol să fie linșat și că la un moment dat s-a pus în discuție scoaterea lui din oraș cu un elicopter[605]. Se va întâlni cu liderii organizațiilor revoluționare care manifestau în Piața Universității abia pe 30 aprilie.

În timpul unei transmisiuni de televiziune a ședinței CPUN, Ion Iliescu face eroarea de a-i numi *golani* pe cei care blocau bulevardul în dreptul Hotelului Intercontinental. Se referea la cei câțiva membri ai asociațiilor revoluționare care se aflau în acel moment în stradă. Iritarea lui Ion Iliescu nu a demonstrat altceva decât că a fost atins de acel protest, fiind vorba în realitate de conținutul punctului 8 din *Proclamația de la Timișoara* pe care o susțineau aceștia. În spatele nervozității se aflau propunerea venită de la PNȚ-cd ca Radu Câmpeanu și Ion Iliescu să renunțe la candidatură, idee lansată dimineața în CPUN, și convingerea că punctul 8 îl vizează, nu ca un necesar și posibil act de lustrație, ci ca o manevră pentru a permite victoria lui Ion Rațiu. Este posibil ca și unele articole de presă să-l fi iritat, cum ar fi, de exemplu, articolul „Despre legitimitate" al lui Cornel Mureșan din *România Liberă*, în care autorul (probabil un jurist) afirma cu temei: „În ce privește actualele structuri de stat la nivel central și local până la alegeri, legitimitatea le este provizorie, deci limitată în timp, în conținut și în constituire"[606]. Articolul argumenta dreptul la protest în stradă al poporului, atât timp cât noua conducere a statului se afla în „legitimitate populară", adică în legitimitatea conferită de popor.

Stimulată de reacția nervoasă a lui Ion Iliescu, manifestația condusă de Dumitru Dincă primește în seara zilei de 25 aprilie un sprijin important din partea intelectualilor. I se alătură Grupul pentru Dialog Social (GDS) și Liga Studenților din Universitatea București. Este

[605] Ion Rațiu, *op. cit.*, p. 158.
[606] *România Liberă*, nr. 14 133, 20 aprilie 1990, p. 1.

întocmită o *Declarație*[607] și, pentru a putea fi auzită de participanți, liderii Ligii Studenților cer deschiderea balconului de deasupra colțului clădirii Universității. Acesta fiind în dreptul Facultății de Geologie, profesorul Emil Constantinescu decide deschiderea lui. Declarația era axată pe ideea lustrației și pe cea a interzicerii partidelor comuniste, România fiind în continuare „sub un regim comunist". Ion Iliescu era declarat „principalul vinovat de deturnarea caracterului anticomunist al revoluției începute în decembrie 1989". Manifestanții se gândeau la 16 decembrie, potrivit *Proclamației de la Timișoara*, ceea ce era ilogic, problema unei legături între Ion Iliescu și deturnarea mișcării anticomuniste neputând fi luată în considerare decât din 22 decembrie 1989, după ora 17.30. Potrivit diferitelor surse publice, în seara de 25 aprilie 1990, mulțimea adunată în Piața Universității depășea 30-50 000 de persoane. Secția de Informare și Relații Publice din MApN (SIRPA) îl informa pe ministrul Apărării, printr-o notă internă, că spațiul ocupat de manifestație nu poate fi acoperit de mai mult de 10 000 de persoane, iar pentru ziua de 25 aprilie 1990 estima mulțimea la aproximativ 5 000 de persoane, între care doar aproximativ 200 active în colțul Universității dinspre Institutul de Arhitectură[608]. La 30 aprilie, generalul Victor A. Stănculescu va ordona infiltrarea manifestației în scop informativ. Va fi ținut în permanență la curent cu evoluția evenimentelor din piață, iar la 4 mai va avea o întâlnire tête-à-tête cu Rațiu, la locuința acestuia. Martor al felului în care a debutat manifestația din Piața Universității, ziaristul Cristian Tudor Popescu va scrie articolul „Nu așa", fiind dezamăgit de faptul că metoda de protest încălca normele democratice și legile, așa cum erau ele atunci. „Am plecat din fața Interului cu un gust amar"[609], avea să scrie el. În același număr, comentariul asupra evenimentelor din piață era compus din replici (poate autentice!) ale participanților, prezentați ca analfabeți – „terolistule" în loc de „teroristule"– sau ca infractori: „bișnița din

[607] Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, pp. 63-64.
[608] Arh. MApN, fond SIRPA și Biroul de Presă, Notă din 26.04.1990.
[609] *Adevărul*, nr. 102, 26 aprilie 1990, p. 1.

lume nu dispare niciodată"[610] etc. O zi mai târziu, fenomenul Piața Universității este numit „Houcrație", scăldându-se între patetism și confuzie[611]. Cam din 25 aprilie începe și contraatacul organului de presă al FSN, cotidianul *Azi*. Imaginea proiectată de această publicație era de asociere forțată între „golanii" din piață și intelectualii care s-au solidarizat cu ei, scopul principal fiind acela de compromitere a intelectualilor. Într-un articol intitulat „Ce vor oamenii ăștia?" era reprodusă o declarație a lui Stelian Tănase: „Pe 22 decembrie a fost o contrarevoluție. Adevărata revoluție se va face pașnic de acum înainte"[612], iar într-un alt articol se declanșa campania de durată, presărată cu violențe de limbaj și incitări împotriva lui Gabriel Liiceanu: „MiLiiceanu la intersecție", în care cunoscutul scriitor era comparat cu un milițian care vrea să impună altă ordine. Atacul se datora mai multor întâlniri ale lui Gabriel Liiceanu cu studenții, cea de la Institutul de Arhitectură fiind televizată. Rezultatul acelei campanii de incitări s-a văzut în 14–15 iunie, când grupuri dirijate de mineri l-au căutat pe Liiceanu în clădirea Casei Presei Libere pentru a-l linșa. Gabriel Liiceanu nu va ierta niciodată legătura directă făcută de ziarul *Azi* între mineri, FSN și Ion Iliescu. Cotidianul FSN-ului se va angaja inclusiv în seria de demascări făcută de ziarele anexe ale noului partid-stat – asta era FSN atunci – împotriva adversarilor politici:

„**Dumitru Mazilu**: fost securist, anchetator și nomenclaturist PCR (acum idolul «Partidului Revoluției», înființat ad-hoc în piață);

Octavian Paler: fost membru al CC al PCR, fost deputat MAN, fost șef al propagandei ceaușiste și ale cărui legături cu Securitatea nu au fost încă elucidate;

Ion Rațiu: om de afaceri englez, plecat acum 50 de ani din România, ale cărui angajamente față de cercurile străine și ale cărui relații cu Securitatea n-au fost încă făcute publice;

---

[610] *Ibidem*, p. 3.
[611] *Adevărul*, nr. 103, 27 aprilie 1990, p. 1.
[612] *Azi*, Anul I, nr. 11, 25 aprilie 1990, p. 3.

Stelian Tănase: fost activist UTC, fost director de casă de cultură de sector, București, organizator de spectacole pro-Ceaușescu;
Dan Petrescu: fost deținut de drept comun (5 ani închisoare pentru viol și furt în dauna avutului personal);
Petre Mihai Băcanu: al cărui cazier și activitate în închisoare se așteaptă încă a fi clarificate"[613].

Era, mai degrabă, un articol de intimidare, informațiile provenind de la Securitate, instituție invocată pentru a le reaminti persoanelor citate că au avut legături cu ea, legături care pot fi date publicității. Se anunța apariția unei organizații numite *Liga de luptă împotriva prostituției morale*, pe care însă nu a văzut-o nimeni, niciodată. Urma prezentarea „mitingiștilor" Dumitru Dincă și Eugen Capruciu, primul prezentat ca vânzător de gogoși cu dosar penal, iar cel de-al doilea ca „cel mai calificat" pentru acțiuni de stradă, având trei condamnări la activ. „Ei nu sunt golani, sunt apostoli!"[614] Apoi era făcută legătura: „Cuplul politic G. Liiceanu–D. Dincă", în care „eseistul și traducătorul subțire și-a găsit partenerul politic: gogoșarul analfabet Dincă"[615]. Piața Universității este prezentată ca o „sărbătoare câmpenească" și tratată cu bășcălie: „Când vin studenții, nivelul sucului din piață urcă până la Intercontinental, coboară pe fereastra *Uni-Fun*-ului și ajunge pe calea undelor în str. Bitoliei la Mircea Dinescu. E inufan, domnilor"[616].

Până la sfârșitul săptămânii, proiectată în seriozitate și importanță de intelectuali cunoscuți, precum și de gesturile de solidaritate ale lui Eugen Ionescu și Alexandru Paleologu venite de la Paris, manifestația din Piața Universității se transformă într-un „fenomen". Termenul de fenomen nu se referă doar la faptul că, imediat ce se lăsa seara, în spațiul declarat „Zona liberă de comunism" se adunau mai mulți bucureșteni pentru a asculta muzică, declarații și cuvântări anti-FSN, ci

[613] *Azi*, Anul I, nr. 17, 4 mai 1990, p. 3.
[614] *Azi*, Anul I, nr. 18, 5 mai 1990, p. 3.
[615] *Azi*, Anul I, nr. 16, 3 mai 1990, p. 3.
[616] *Ibidem*, p. 1. Cuvântul *inufan* era o combinație ironică între inuman și denumirea postului de radio UNIFUN pus la dispoziția studenților de o organizație franceză.

pentru că în acel loc se exprimau liber toate ideile și pozițiile politice pe care Televiziunea, Radioul și presa scrisă încă aservită Puterii nu le comunicau populației sau le comunicau deformat. Postul de radio *UNIFUN* și ziarul *Dreptatea* vor prelua și expune mai multe intervenții din balconul Universității. Dumitru Dincă, de exemplu, a anunțat: „Nu voi candida niciodată la funcția de președinte al țării. Sunt golan și rămân golan". Filip Răduți, de la Iași, a denunțat o vizită electorală a lui Ion Iliescu: „La Iași pentru vizita de lucru, copiii muncitorilor de la fabrica «Țesătura» au fost scoși în piață în costume naționale și cu flori". Sever Ghiață, fost deținut politic, a anunțat că „și-a dat foc, arzând ca o torță vie pe platforma Militari"[617](!) Nu s-au păstrat, din păcate, intervențiile lui Gabriel Liiceanu, Lucian Pintilie, Octavian Paler. Versurile unei melodii au devenit șlagăr: „Mai bine haimana, decât trădător/ Mai bine golan, decât dictator/ Mai bine huligan, decât activist/ Mai bine mort, decât comunist"[618]. Constatând efectul în cascadă al declarației sale din CPUN, Ion Iliescu își va prezenta scuze public: „Regret în mod sincer folosirea cuvântului «golan» la adresa celor din Piața Universității"[619], fără nici un efect însă. Ion Iliescu continua însă să creadă că manifestația este încercarea unor grupuri de presiune de a face în libertate – libertatea adusă de el – ceea ce nu au avut curajul să facă pe vremea lui Ceaușescu, așa cum se petrecuse în RDG și Cehoslovacia sub dictatură comunistă.

Mesajele Pieței Universității. Pentru mulți dintre manifestanți, „fenomenul" Piața Universității a fost continuarea firească a „fenomenului" Cenaclul Flacăra, condus înainte de revoluție de poetul Adrian Păunescu și interzis de Ceaușescu pentru „libertățile" pe care și le luau participanții. Impactul puternic al Cenaclului Flacăra în rândul tinerilor, mai ales, a lăsat urme adânci: arestat în noaptea de 16 decembrie pe străzile Timișoarei și aruncat în închisoare, revoluționarul

[617] Toate declarațiile în *Dreptatea*, nr. 70, 29 aprilie 1990, p. 1.
[618] Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, p. 65.
[619] *Adevărul*, nr. 109, 6 mai 1990, p. 1.

Marius Mioc – foarte activ și după revoluție, scriind mai multe cărți despre evenimente la care nu a participat – a rezistat în pușcărie recitând din Păunescu; potrivit mărturiei lui Gelu Voican Voiculescu, la baricada de la București se cântau melodii lansate de Cenaclu, iar un grup de revoluționari s-a deplasat în două rânduri acasă la poet pentru a-l aduce. Deși se încearcă impunerea unei teze potrivit căreia la început fenomenul a fost curat și nemanipulat, și apoi s-a degradat, manifestația maraton din Piața Universității a fost tot timpul același lucru: o acțiune politică împotriva unei puteri izolate ca urmare a erorilor sale și, în primul rând, a loviturii de stat din ianuarie, când s-a angajat direct în lupta politică, apoi în campania electorală folosind toate privilegiile puterii oferite provizoriu de popor. Timp de 16 ani clarificarea consistenței și rolului ei a fost îngreunată de simptomul „revoluției spontane", imprimat încă de la început și accentuat de micile grupuri revoluționare conduse de cei câțiva revoluționari care înfruntaseră moartea la baricadă. Deși unii lideri ai GDS dădeau semnale – mai ales prin revista *22* – că înțeleg mecanismul real al răsturnării regimului comunist din România, le era imposibil să explice revoluționarilor și mulțimii că mișcarea a fost provocată pentru că națiunea – adică cei aflați sub balconul Universității – nu a reacționat *atunci* la abuzurile lui Ceaușescu și a fost nevoie să fie provocată, că a fost manipulată și apoi terorizată printr-un fenomen creat artificial menit să blocheze tendința naturală de a depăși programul gorbaciovist pentru o rupere bruscă din lagărul comunist. Într-un editorial intitulat „Nu *perestroika!*", Stelian Tănase atingea esența problemei politice din acel moment: „Eroarea majoră a FSN este că dorește să facă *glasnost* și *perestroika* în România. Și poate ar fi fost în drept s-o facă, dacă mulți dintre cei care astăzi decid pentru soarta celor mulți ar fi luptat împotriva dictaturii și ar fi făcut ceva să o răstoarne mai devreme"[620]. Intelectualii au încercat atunci să preia mulțimea așa cum era – derutată, urmărită de complexul complicității la comunism, frustrată – pentru a o canaliza spre filonul politic anticomunist, urmând a produce

[620] *22*, nr. 3, 2 februarie 1990, p. 1.

saltul istoric pe care nu reușise să-l facă în 22 decembrie 1989, ca urmare a declanșării diversiunii teroriste. Având în vedere și situația juridică a *establishment*-ului politic din acel moment din România, fenomenul Piața Universității era perfect legitim, în sensul articolului 35 din Declarația drepturilor din 1793, singura sa valoare fiind însă morală. Efortul de a transforma legitimitatea populară, enunțată la 1793 prin dreptul moral la insurecție, în acțiune politică a fost remarcabil, chiar dacă era fără nici o șansă. Știm astăzi că Marile Puteri conveniseră din nou păstrarea României în sfera de interese sovietică, că autoritatea statală era atât de fragilă, iar regimul comunist slăbise până la disoluție mecanismele sociale de reglare ale națiunii, încât țara nu se putea apăra în fața unei agresiuni decât tot prin mișcare de *masse* (vezi Târgu-Mureș) și că, în astfel de situații, instrumentele luptei erau contrapunerea unor grupări civile.

Oricât de puternică ar fi tendința unor intelectuali, jurnaliști și analiști politici de a respinge sau ridiculiza problema comandourilor sovietice prezente atunci în țară, actul politic al prim-ministrului Petre Roman de a cere oficial ambasadorului URSS retragerea acestora, în octombrie 1990, și retragerea efectivă a lor în numai 48 de ore dovedește că prezența lor a fost reală și deloc întâmplătoare.

„Petre Roman: La expunerea clară, concisă a lui Caraman, directorul CIE, de care v-am vorbit eu, am cerut sovieticilor să-și retragă comandourile. Era vorba de circa 25-30 de mii de oameni.

AMS: Octombrie 1990. Uitasem: și asta este un argument, al patrulea.

PR: S-au retras ca urmare a faptului că Gorbaciov schimbase strategia și spusese că URSS nu mai este jandarm în această zonă. Sigur că asta n-a convenit"[621].

De altfel, în ultimii ani a început să apară mărturii asupra implicări sovietice inclusiv în mineriada din 13–15 iunie 1990. Rolul și

[621] BIINI, *Interviuri...*, p. 64.

ponderea lor este încă în discuție, însă nu trebuie uitată nici infiltrarea în structurile de conducere ale statului pe care o reușiseră sovieticii în decembrie 1989. Ideea că „sperietoarea sovietică" este o manevră a Securității aparține contrateoriilor recente, distanțate de realitatea de atunci în care Mitterrand și Gorbaciov se înțelegeau politic și militar asupra soartei României, iar SUA cerea intervenție militară sovietică la București.

Probabil că secretul principal al cazului Ion Iliescu constă în cunoașterea exactă a pericolului – cât de mare sau cât de mic – pe care continua să-l reprezinte influența sovietică în România. Numai documentând solid acel moment-cheie din aprilie 1990, pentru a identifica situația internațională reală a României, îl vom putea judeca pe Ion Iliescu pentru prudență responsabilă sau obstrucționism. Ar fi fost însă ideal pentru România ca, reluând istoria de la momentul 22 decembrie 1989, ora 17.30, „fenomenul" Piața Universității să producă o schimbare politică la vârf și o rupere a țării din sfera de influență sovietică. Nu știm dacă se putea. Știm sigur că se putea după puciul de la Moscova.

Manifestația a fost monitorizată în permanență de ofițerii serviciilor secrete, SRI și UM 0215, ofițeri din Armată și de foști ofițeri de Securitate dați afară, în beneficiul exclusiv al FSN. Aceștia au informat zilnic asupra faptului că noaptea, când mulțimea de participanți dispărea, în „zona liberă de comunism" rămâneau doar cele câteva persoane plătite cu 50–100 de dolari de Ion Rațiu, iar în corturi se practica prostituția[622]. Informațiile corespundeau realității, problema fiind că acest aspect cvasipermanent al „fenomenului Piața Universității" a fost exploatat împotriva spectacolului lirico-politic, mult mai important sub aspect istoric, care se desfășura acolo seara. Marius Oprea arată că „imediat după prăbușirea regimului Ceaușescu, ofițerii DSS au suferit la nivel instituțional, dar și individual, un proces similar cu cel denumit de psihologi «criză de identitate»"[623]. Marius Oprea

[622] Aceste scene au fost filmate și se află în arhiva SRI.

[623] Marius Oprea, *Moștenitorii Securității*, Ed. Humanitas, București, 2004, p. 89.

constată generic și că „în plan instituțional, dilema securiștilor față cu democrația nu și-a găsit prea greu rezolvarea. La întrebarea justificată *noi unde vom lucra*, răspunsul nu l-au dat ei, ci puterea provizorie a lui Ion Iliescu și a grupului de activiști comuniști și de militari în fruntea căruia se poziționase acesta"[624]. Astăzi suntem în măsură să oferim o mărturie calificată, a ofițerului Viorel Roșu, martor direct al destinului postdecembrist al Securității:

„Viorel Roșu: UM 0215 apare ca act de naștere la 1 februarie 1990. Se face o confuzie. Această unitate n-a avut de la început, ca mijloace de muncă, filajul și investigația. În niște lucrări găsesc că s-au înființat în cadrul Ministerului de Interne, care rămăsese fără structuri informative, două unități: una 0215, care la început s-a numit «Direcția de pază a obiectivelor de interes politic», așa am găsit-o prin hârtii, cu un efectiv militar de 236 de ofițeri de la Securitatea București și circa 40 de ofițeri de la CI. Au mai intrat în 0215, individual, ofițeri din foste structuri ale Securității desființate, revoluționari, tot felul de civili... era un talmeș-balmeș. Nu avea filaj și investigații, însă în cadrul Inspectoratului General al Poliției apare o «Direcție de supraveghere și investigație». De ce a apărut această structură și efectiv ce a fost cu ea? Condusă de colonelul Dima Traian. Ce se întâmplase? Până în 1989, în România existau două feluri de filaj: filajul Securității și filajul Miliției. Înclin să cred că, desființându-se SMB-ul, cei de la Miliție, transformați în Poliție, au căutat să-și refacă structura proprie de filaj și investigații. Astfel că, în evenimentele de după '89 vom întâlni personaje implicate în tot felul de acțiuni, despre care s-a spus generic că sunt foști securiști, dar nimeni nu a produs vreo dovadă.

AMS: Pe undeva, ceea ce spuneți dvs. explică de ce s-a afirmat că Securitatea era o structură labirintică, foarte complicată.

VR: Nu discutăm aici de unități acoperite sau de structuri pe care nu le știau decât șefii. Eu vorbesc despre desființarea Securității și urmările ei vizibile, că le-am văzut cu ochii mei. La început v-am spus:

---

[624] *Ibidem*, pp. 98-99.

Securitatea avea clădiri, structuri pe hârtie, dar în realitate ea însemna oameni. Eu de oameni vorbesc.

AMS: V-am înțeles.

VR: În toată această perioadă dinainte să se înființeze SRI-ul, oamenii ăștia umblau, se interesau unde să-și găsească un loc de muncă. Se deschisese, dacă vreți, o «bursă a locurilor de muncă» pentru foștii angajați ai Securității. Unii au fost angajați, alții au plecat și s-au descurcat în viața civilă. Nu i-a trimis nimeni: «Bă, infiltrați-vă pe nu știu unde», din două motive: nu avea cine să le dea ordinul ăsta, că erau la Armată încă, și în al doilea rând, nu au plecat organizat. Au existat și oameni cu inițiativă și securiștii s-au dus la ei. Că se cunoșteau dinainte sau i-au chemat ăia, fiindcă n-aveau cu cine să-și facă firmele, e o altă treabă, o să discutăm...

AMS: Adică dvs. vreți să spuneți că în prima perioadă, până să apară SRI, nu a existat un ordin sau o manevră de infiltrare în societatea civilă, în economie, pentru că nu exista instituția care să ordone asta.

VR: Da!

AMS: Cine a colaborat cu SRI începând cu 1990, nu aude nimeni de el sau este apărat cu dinții.

VR: Între timp, mulți au trecut în rezervă, este și o chestiune de timp, pentru că noi discutăm la momentul 2006, iar lucrurile astea se petreceau acum 16 ani. Un tip de 45 (de ani) atunci, are peste 60 acum. A ieșit. Și, când spun a ieșit, mă refer și la cei care atunci au plecat. Unii au dat faliment, alții au pus niște bani deoparte și trăiesc din ei, cei mai mulți stau la pensie. Din felul complicat și chiar haotic în care s-a destructurat Securitatea și s-au compus noile structuri, precum și din chestiile astea de care vorbeam...

AMS: Trecerea timpului...

VR: Da... din toate astea rezultă o imagine falsă asupra realității actuale. Povestea cu Securitatea de astăzi deja este în afara realității. Trebuie să ne întoarcem la momentul '90-'91 pentru a găsi implicarea în politică.

AMS: În ce măsură au fost implicate structuri ale Siguranței Naționale, cum s-a numit imediat după decembrie, sau noile structuri în bătălia politică?

VR: Se termină cu Militaru. Toată lumea știa despre ce e vorba, o acțiune de forță a tovarășilor... Ofițerii tineri de la Marele Stat Major s-au dus la Iliescu și i-au spus: ori noi, ori el. Și este numit Victor Atanasie Stănculescu. Ne-a adunat în sală, cum v-am spus, că de aici reluăm povestea. Acolo se ridică unul pe care îl amintiți în carte, Gheorghe Diaconescu, locțiitor la a III-a, bețivul, chipurile, se erija într-un fel de șef. A intrat Victor Atanasie Stănculescu în uniformă militară de general-colonel și cu profesorul Măgureanu. Stănculescu a luat-o prin sală, a verificat o ușă, cică, probleme, profesionistul, să nu fim ascultați... Ofițerii se uitau unii la alții: «Vai de capul nostru pe mâna cui am ajuns!» Păi eram la ei, la Armată, cine asculta pe la uși? «Dragii mei, de ce v-am chemat...», așa și pe dincolo. Măgureanu n-a vorbit nimic.

AMS: Mai țineți minte data?

VR: Este după plecarea lui Militaru, imediat.

AMS: El pe 23 februarie are o conferință de presă în care vorbește despre situația Securității, câți au fost dați afară, că nu se mai ascultă telefoane.

VR: Pe 23 dimineața a fost cu noi și probabil că după-amiază a ținut conferința. Era dimineață, 10.00-11.00. Măgureanu n-a vorbit, nu circula încă vestea că va fi pus la SRI. Atunci mi-am dat seama că omul pe care l-am văzut la proces era aici.

AMS: Vă referiți la dl Măgureanu și la procesul lui Ceaușescu.

VR: Da. Și, la ședința asta, se ridică Gheorghe Diaconescu, cum vă spuneam, și zice: «Aseară am fost la domnul Iliescu și principala problemă este ca...» Domnule Stoenescu, eu m-am dus cu agenda la noii șefi: Ordonați ce misiune am? Și ei mi-au spus ceva în noua limbă de lemn, că în noile condiții, democrația, apărăm cuceririle revoluționare, germenii democrației, și vom trece și vom face... Zic, bine, am înțeles, deși, în mintea mea, ordinele astea erau identice cu cele dinainte, numai că se schimbase stăpânul. Bun, zic, dar la meserie, coborând acum la profesiune, ce facem? Care e misiunea? Nimic. Revin. Se ridică Diaconescu în picioare..., a fost bețiv rău de tot, dar un profesionist bun, lucra pe spațiul american. Și se ridică în picioare și ne

spune că principala sarcină trasată de noua conducere, n-a spus de Iliescu, dar ne-a spus că a fost la Iliescu, este că vine în țară un trădător, un nenorocit... Cine dracu o fi? Am stat și ne-am gândit, am făcut o pauză și ne-am tot întrebat între noi cine o fi marele pericol... Era părintele Calciu-Dumitreasa. «Atenție că vine marele trădător și spion Calciu-Dumitreasa!» Noi ne-am gândit că Diaconescu a luat-o razna. Chiar așa, am făcut gestul ăsta: «Băi, frățioare, ne întoarcem la oase, la bătrânii care abia se mai țineau». Ce Calciu Dumitreasa, cu povestea lui din anii '70, răsuflată, că nu mai credeau nici ăia care lucrau cazul?

AMS: Vine Calciu-Dumitreasa și ne dă germenii democrației peste cap.

VR: Vine Calciu-Dumitreasa, pericol mare, și se dărâmă România! Extraordinar, dom'ne! Și pe tema asta s-au brodat niște chestii, știți, pe linie de muncă, să luăm măsuri. Ce să-i facem, băi frățioare, lui Calciu-Dumitreasa, era un cetățean de peste 70 de ani, venea în țară după mulți ani, ce să-i faci? Înclin să cred că cei care stăteau prin jurul lui Iliescu sau care se duceau la el să-i arate ce servicii mari pot să facă pentru el i-au insuflat bazaconii, din aripa aia primitivă a Securității..., «Dom'ne, Calciu-Dumitreasa rămâne până moare un pericol pentru noua democrație din România. El a fost pericol și înainte și rămânea pericol 150 de ani». În rest, nimic altceva. Ne-a ținut un spici Victor Atanasie, că o să avem tot sprijinul conducerii, și băieți... la treabă. Noi ne priveam ca stafiile. Care treabă? Că despre Securitate se poate scrie orice, că urmărea oamenii, îi asculta toată ziua, îi tortura... Păi 15 000 de oameni nu făceau asta. 15 000 de oameni îndeplineau misiuni, fiecare cu misiunea lui. Se făcea pe bază de ordin, în structuri organizate, pe specialități, cu obiective bine stabilite, cu sarcini și limite individuale. Toate astea erau înlocuite cu... «să apărăm germenii democrației».

AMS: Plus că nu aveați lege.

VR: Așa e, că nu aveam nici lege. Stai, că mi-am adus aminte, a mai luat cuvântul contraamiralul Dinu Ștefan, cel de la DIA. A zis că își ia angajamentul să asigure toate condițiile... Ne-am dus la treabă și

am început să ne ocupăm de Calciu-Dumitreasa. Nu aveai practic ce să faci, omul venise și stătea de vorbă cu ai lui. Păi, în viața publică se spuneau lucruri mult mai periculoase pentru siguranța statului, de către ăștia, revoluționari, disidenți și alți închipuiți care până atunci circulau pe la birourile noastre să se toarne între ei. Ulterior am aflat că a fost o lucrare, tot pe la 0215, cu Doru Braia. Alt pericol național!

AMS: A fost expulzat.

VR: Iacătă, așadar, cu ce ne ocupam. Nu au existat alte misiuni sau nu știu eu. De la băieții de la a III-a, pe care eu îi consider adevărații profesioniști din fosta Securitate – fuseseră formați altfel, selectați altfel, dintre intelectuali –, și de la ei vin, cred că înainte să apară SRI, vin niște liste cu persoanele care să fie date în consemn la ambasade, în primul rând la ambasadele occidentale. Mi-arunc ochii pe liste și văd acolo... Doina Cornea! Parcă era înainte de 1989, când primisem astfel de ordine, tot cu persoane tip Doina Cornea. Mai văd Dinescu... Poate greșesc, dar erau aceleași nume dinainte.

AMS: Să spunem că aceste persoane aveau dosare la Direcția a III-a Securității, la contraspionaj.

VR: Bine, dar acum erau în CFSN! Oamenii ăștia erau acum în conducerea statului! Spioni-nespioni, erau acolo. Acum era o altă lume, o altă chestie... Caramitru era mâna dreaptă a lui Iliescu sau cel puțin așa părea. Dacă ofițerul era profesionist, că așa spun mulți: eram profesioniști, nu executam orbește ordinele conducerii, indiferent care erau. Dacă era trădător, nu ofițerul operativ stabilea asta, ci șefii mari. Iar lovituri spectaculoase date de servicii apar o dată pe secol. În plus, era o schimbare de regim, se schimbase lumea. Sensul cuvântului trădător era altul.

AMS: Deci lista asta a venit de la Direcția III?

VR: A venit de la resortul informativ. Nu mai reținexact data, este posibil să fi apărut SRI-ul. Dar nu are nici un fel de importanță. Dacă erai unitate de execuție, primeai ceea ce se numea cerere sau sarcină, adică exact cum te duci la Nufărul și le ceri: curățați haina asta. Dacă ai făcut o crimă cu ea, răspunderea juridică nu este a Nufărului. Dau exemplul ăsta ca să se înțeleagă, pentru că este multă confuzie

asupra felului cum funcționa aparatul și eu cred că este întreținută special, iar unii, ca domnii Oprea și Olaru, special sunt intoxicați. Pe urmă totul se amplifică: colaboratorii, informatorii, securiștii, în general, că nu se mai înțelege nimic, toți la grămadă, și la grămadă scapă tocmai ăia care au făcut chestii grave (...)"[625]

Într-adevăr, la începutul lunii martie părintele Calciu-Dumitreasa a vizitat România și a dat un interviu săptămânalului *22*: „**Î**: Vă temeți că în România asistăm la o *perestroikă* românească? **CD**: Absolut. Așa o tratează toți politologii din Occident; *perestroika* care merge pe o stradă înfundată"[626]. Vizita sa a trecut, Doru Braia a fost expulzat, și astăzi ne dăm seama că pericolul era închipuit. În această perioadă, activitate de infiltrare și acțiune în rândurile Opoziției a dus UM 0215, în timp ce SRI a excelat în furnizarea de informații către conducerea FSN. UM 0215, care în momentul deciziei de înființare avea 214 cadre de la SMB – plus comandantul inițial „Cico" Dumitrescu, 215, de unde i se trage indicativul –, este completată după 1 februarie cu alți ofițeri și civili până la efectivul de 276 cadre. Avea în compunere două Divizii, una de informații și una pentru protecția cadrelor. În cadrul Diviziei de Informații existau trei servicii: Serviciul de luptă și intervenție antihuliganică; Serviciul delicvență și parazitism; Serviciul de supraveghere a partidelor politice[627]. Este zona exactă a implicării atât în furnizarea de informații despre manifestația din Piața Universității, cât și în mineriada din 14 iunie 1990. La rândul său, SRI a acționat atunci pe două căi principale:

1. **Furnizarea de informații** din fondul operativ al Securității despre adversarii politici, dar și despre unii apropiați ai lui Ion Iliescu. O mărturie interesantă din partea lui Gelu Voican Voiculescu: „Eu l-am întrebat o dată pe Iliescu: «Ce v-a făcut să mă numiți viceprim-ministru, că

[625] BIINI, *Interviuri*..., pp. 331-333.
[626] *22*, nr. 7, 2 martie 1990, p. 17.
[627] Cristescu Radu Constantin, *op. cit.*, p. 206.

nu m-ați întrebat niciodată cine sunt?» Însă, trece un timp, și Iliescu îmi pune în mână un dosar cu cele două sentințe de condamnare a mea la Tribunal... condamnat pentru înșelăciune în dauna avutului obștesc și trafic de valută. Și zice: «Uite, le-am găsit pe astea la mine. Nu știu cine le-a lăsat pe aici». Eu i-am spus atunci: «Pe astea vi le-a adus cineva ca să vă arate că sunt un pușcăriaș»"[628]. Sursa nu putea fi colonelul Condoiu, fostul său anchetator, care acum conducea Divizia de Informații din UM 0215 în subordinea directă a lui Voican, ci numai SRI.

2. **Dezinformare**, dar nu cum greșit s-a afirmat, prin Diviziunea D a SRI – care era de Filaj –, ci prin ofițeri proveniți de la diferite alte structuri ale Securității, în primul rând de la Direcția I, infiltrați în partide și în presă, în colaborare cu informatorii lor rămași acolo.

Un caz tipic de dezinformare a fost caracterul legionar al manifestației din Piața Universității. Ca participant la manifestație timp de trei seri, dar și în calitate de cunoscător al problemei legionare, am fost martorul sursei acestei diversiuni. În Piața Universității erau, în mod cert, foști membrii ai Mișcării Legionare a lui Horia Sima. I-am cunoscut pe un anume Brânzan, în vârstă de 77 de ani, și pe un anume Stănescu, în vârstă de 73 de ani, participanți la luptele de stradă din perioada 1945-1947 cu comuniștii. Ambii aveau capacitatea de a strânge în jurul lor tineri participanți la manifestație pentru a le povesti fapte exagerate și deformate despre Mișcarea Legionară, pe care o prezentau drept principala forță de luptă împotriva comuniștilor în acea perioadă de început a ocupației sovietice. Pretindeau că noaptea se întâlnesc pentru a reface cuiburile la Târgoviște și Pitești, cu scopul de a continua lupta împotriva comunismului. Tinerii îi ascultau fascinați, la care se adăuga zvonul că unul dintre organizatori – Liga Studenților din Universitatea București, condusă de Marian Munteanu – se află sub influența filozofului Petre Țuțea, ceea ce însemna reluarea filonului legionar al lui Corneliu Zelea Codreanu. Unele declarații ale liderilor Ligii, precum și afișarea unui mare

[628] BIINI, *Interviuri...*, p. 132.

portret al lui Mihai Eminescu, considerat de Codreanu drept mentor spiritual al Mişcării, a întărit această convingere. Propaganda bătrânilor legionari avea un anumit efect de îndoctrinare asupra tinerilor: în momentul în care i-am atras atenţia lui Brânzan – pe care l-a cunoscut şi scriitorul Constantin Turturică la Uniunea Scriitorilor – că Mişcarea lui Horia Sima era infiltrată de sovietici şi că legionarii au intrat masiv în partidul comunist, la chemarea Anei Pauker, a trebuit să părăsesc în grabă piaţa, huiduit şi înjurat, acuzat că sunt securist. Nu m-am mai întors acolo. La un moment dat, folkiştii din balconul Universităţii au lansat melodia *Libertate te iubim, ori învingem, ori murim,* devenită între timp celebră, fără ca participanţii la miting să ştie că originea sa era legionară: „Suntem echipa morţii/ Căpitane te iubim/ Aruncaţi de zarul morţii/ ori învingem, ori murim". Cazul va fi imediat taxat de presa FSN-istă[629].

Fără îndoială că ofiţerii UM 0215 şi ai SRI au surprins toate acele scene de propagandă legionară şi multe altele, la care trebuie adăugată şi acţiunea grupului din jurul lui Ion Puiu şi constituirea micii grupări de foşti legionari din cadrul AFDPR, pentru că există un amănunt public care leagă existenţa acestor nuclee de serviciile secrete. Ion Iliescu a fost persiflat pentru afirmaţia că în Piaţa Universităţii a apărut un steag verde al legionarilor. Nu apăruse aşa ceva. I s-a răspuns în zeflemea că nu Mişcarea Legionară avea steag verde, ci profetul Mahomed. Se înşelau: Mişcarea Legionară avea steaguri de culoare verde, brodate cu diferite simboluri ale organizaţiilor judeţene sau cuiburi, care însă se găseau numai în încăperile speciale ale Caselor Verzi, puse pe masa sau altarul improvizat ca acoperământ, nefiind perfect vizibile datorită obiectelor de cult creştin aşezate pe ele. Majoritatea legionarilor nu cunoştea aceste amănunte. Le cunoştea însă foarte bine Securitatea din Fondul de dosare „Mişcarea Legionară" aflat în arhivele sale. Nici lucrarea lui Mihai Fătu apărută în 1971 (ediţia ilustrată), care publica fotografiile unor astfel de altare, nu putea fi sursa, imaginile fiind alb-negru. Prin urmare – şi ca un exemplu

[629] *Azi*, Anul I, nr. 28, 17 mai 1990, p. 3.

de inadecvare a Opoziției la bătălia politică – nu povestea în sine a steagurilor verzi legionare, ci sursa care i-a oferit această informație lui Ion Iliescu era importantă.

Manifestația din Piața Universității a durat 57 de zile, 29 până la alegerile din 20 mai, când Puterea în România a devenit legitimă, și 28 după această dată, într-o situație de infracționalitate din partea organizatorilor și manifestanților. De teama consecințelor juridice ale blocării bulevardului principal al Capitalei și ale campaniei politice pe care o duseseră împotriva Puterii, organizatorii manifestației cer pe 18 mai protecția ONU: „Solicităm trecerea noastră imediată sub protecția directă a opiniei publice internaționale și a Organizației Națiunilor Unite, urmând ca această organizație să identifice formele concrete de exercitate a acestei protecții, fără a se aduce nici o atingere suveranității, integrității și libertății României"[630]. Unii din lideri, cum au fost cei de la Liga Studenților, au anunțat voalat că se retrag din piață. Alții însă au continuat să întrețină acțiunea. În momentul în care secretarul general al Guvernului, Sever Georgescu, și ministrul de Justiție, Teofil Pop, s-au deplasat la Universitate și au cerut manifestanților să părăsească zona, reprezentanții autorității au fost busculați și injuriați. Ziaristul Sergiu Andon va scrie a doua zi: „Îngerii slinoși din piața exhibiționiștilor au coborât o nouă treaptă a decăderii"[631]. Dan Pavel vede în „fenomenul" Piața Universității „un ping-pong intelectual care se instaurase între putere și manifestanți"[632]. Alți intelectuali, aflați în exil, cred că „această mișcare, chiar dacă a avut un rol cu adevărat mobilizator pentru o parte a societății, a purtat în sine, prin însăși natura ei, germenii propriei stingeri. Manifestația din Piață n-a reușit să se transforme într-o mișcare de opoziție constructivă, cu o structură și cu un program propriu"[633]. Adică nu a reușit să transfere potențialul revendicativ al societății civile într-o acțiune

[630] *România Liberă*, nr. 14 155, 18 mai 1990, p. 1.

[631] *Adevărul*, nr. 123, 23 mai 1990, p. 1.

[632] Dan Pavel, Iulia Huiu, *op. cit.*, p. 52.

[633] Mihnea Berindei, Ariadna Combes, Anne Planche, *13-15 iunie 1990. Realitatea unei puteri neocomuniste*, Ed. Humanitas, București, 2006, pp. 17-18.

politică eficientă în stare să schimbe Puterea instalată în decembrie 1989 cu o altă reprezentanță a ei – grupul partidelor din Opoziție. Potrivit sociologului Alfred Bulai, revoluția „a impus o schemă, un model revoluționar de acțiune extrem de facil": majoritatea așteaptă ca un grup minoritar, dar curajos, din rândul ei să iasă în stradă pentru a protesta. „Dacă unii au acest curaj și vor putea rezista suficient timp în stradă, atunci până la urmă puterea și, în primul rând, slujitorii ei vor ceda"[634]. Este teza lașității, teză care tulbură conștiința oricărui istoric onest. Deși Bulai o aplică și „fenomenului" Piața Universității, ea nu pare a fi adecvată, deoarece majoritatea nu susținea manifestația. Alfred Bulai are însă dreptate atunci când afirmă: „Contestatarii sunt, la nivel național, o minoritate absolut nesemnificativă statistic în acele momente; ea este formată în cea mai mare parte din populația frustrată a revoluției, și nu din susținători ai unor forțe politice"[635]. Comparația între comportamentul națiunii din decembrie 1989 și cel din aprilie–iunie 1990, precum și apelul la teza lașității, ascund nu secretul Pieței Universității, ci chiar pe cel al revoluției: în decembrie 1989, națiunea nu aștepta mai mult decât o retragere a lui Nicolae Ceaușescu în favoarea fiului său, Nicu Ceaușescu. Odată numit secretar general, acesta urma să iasă pe centura Bucureștilor și să înceapă să oprească TIR-urile cu pui, cum făcea la Sibiu, pentru a le da populației. În mentalul unei majorități, balamucul din decembrie fusese o întâmplare nedorită, care a fost totuși rezolvată, pentru liniștea ei, de Ion Iliescu. Această afirmație este susținută de două cifre electorale, pe care le vom prezenta aici anticipat: la alegerile din 20 mai, în orașul revoluției, Timișoara, Ion Iliescu a luat 57% din voturi, iar la București, unde fuseseră baricada și „fenomenul" de conștiință Piața Universității, precum și „zona liberă de comunism", Ion Iliescu a obținut 77% din voturi.

Ratarea obiectivelor manifestației din Piața Universității a venit în primul rând de la incapacitatea intelectualilor români de a influența

[634] Alfred Bulai, *Mecanismele electorale ale societății românești*, Ed. Paideia, București, 1999, p. 81.
[635] *Ibidem*, p. 78.

națiunea, deși, la 26 aprilie, profesorul Emil Constantinescu pronunțase cuvintele potrivite și enunțase corect misiunea acelei adunări: „Prezența dumneavoastră aici reprezintă nu numai o apărare a revoluției, ai cărei făuritori ați fost, o apărare a ceea ce am cucerit, dar și un act de rezistență care continuă rezistența oamenilor de cultură și de știință, rezistența muncitorilor și țăranilor care au menținut valorile tradiționale ale spiritualității românești. Ea reprezintă și reacția la o situație nouă și periculoasă, pentru că, **în acest moment, opoziția față de schimbările reale în viața României nu vine numai din partea fostei nomenclaturi sau a fostului aparat de represiune, dar și din neaderența unei mari părți a populației la valorile democrației**. Această neaderență este explicabilă pentru că este generată de structurile mentale deformate în timpul a 45 de ani de comunism"[636].

Cauza eșecului se găsește și în faptul că adevărul, rostit astfel din balconul Universității, s-a pierdut imediat printre versuri și muzici balcanice din care a renăscut, tot imediat, obiceiul nostru național: legenda menită să ascundă repede realitatea. Piața Universității a fost o bibliotecă în aer liber unde s-a compus și impus legenda despre „revoluția anticomunistă din decembrie 1989" din care a trăit timp de zece ani Opoziția și pentru care intelectualii din balcon, cu mici excepții, acuză de securism pe oricine contrazice această teză nerealistă și antiistorică.

Votul de la 20 mai

O moștenire grea. Alegerile din 20 mai 1990 au fost al 81-lea scrutin electoral din istoria modernă și contemporană a României. Cifra are o anumită semnificație, deoarece, între 1859 și 1990, adică pentru o perioadă de 131 de ani, ciclul electoral normal (odată la 4 ani) ar fi trebuit să cunoască 33 de chemări la vot, adică de două ori și jumătate

[636] Emil Constantinescu, *Timpul dărâmării, timpul zidirii*, vol. III, Ed. Universalia, București, 2002, p. 611.

mai puțin decât a cunoscut România pseudodemocratică. Chiar dacă exemplul este pur teoretic, și cifra alegerilor în regim democratic stabil ar fi fost ceva mai mare, alte cifre vin să întărească semnul de întrebare care se ridică asupra istoriei alegerilor din România. Dacă luăm în calcul perioada considerată convențional ca desemnând regimul democratic (1859–1938), atunci vom constata că în 79 de ani cetățenii României au fost chemați de 44 de ori la urne, în loc de 20, și că în aceeași perioadă am avut 52 de guverne, adică o medie de un guvern la 1,5 ani. Această expresie matematică este imaginea sintetică a unei instabilități parlamentare și guvernamentale cronice din perioada cu regim democratic – de fapt, pseudodemocratic – și asta în condițiile în care nu s-au luat în calcul remanierile guvernamentale, între care unele au fost majore. Ciclul electoral a fost întrerupt între 1939 și 1946, iar regularitatea intervenită în perioada comunistă (1948–1985) nu poate fi luată în calcul, pentru că alegerile nu au fost libere.

În mod normal, alegerile din 20 mai trebuiau să fie organizate pentru a alege o Adunare Constituantă, care să dea o nouă Constituție; rolul lor principal a fost însă acela de a încheia procesul revoluționar declanșat la 14 decembrie 1989 la Iași și de a asigura reîntoarcerea statului la legitimitate juridică. Este și motivul pentru care alegerile din 20 mai 1990 au configurat statul democratic român postcomunist cu mai multe anomalii genetice. Una dintre ele este construcția parlamentară, care, prin Legea electorală din 14 martie 1990, proiecta un Parlament bicameral în care Senatul nu mai este cameră superioară, ci o dublură a Camerei Deputaților, având aceleași atribuții. Mai mult decât atât, Parlamentul a fost supradimensionat încă de atunci, cei 395 de deputați și 118 senatori corespunzând în realitate unei populații de 36 de milioane de locuitori, nu de 21 de milioane cât avea România în 1990[637]. A doua anomalie majoră a fost regimul Puterii din perioada „legitimității populare" – sau a protodemocrației, cum o numesc sociologii –, transferat procesului constituțional. Deși a enunțat

[637] Cristian Preda, *Partide și alegeri în România postcomunistă: 1989–2004*, Ed. Nemira, București, 2005, p. 31.

prin programul politic din 22 decembrie ideea separației puterilor în stat, CFSN-ul își subordona Guvernul, ținea loc și de legislativ și de putere prezidențială, apoi s-a transformat în CPUN, pe care l-a construit pervers, prin pervertirea principiului parității „în sensul că jumătate din numărul membrilor săi sunt din actualul consiliu, iar cealaltă jumătate este formată din reprezentanți ai partidelor, formațiunilor politice și organizațiilor minorităților naționale, cooptați în consiliu"[638]. Executivul a rămas în continuare subordonat Legislativului, iar președintele provizoriu al CPUN semna documente ca șef al statului. Din acest mecanism de putere, Constituția din 8 decembrie 1991 va configura un stat în care puterile sale sunt declarate separate, dar în realitate se controlează și se condiționează reciproc, ca într-un cerc vicios. Nici o putere nu avea și nu are independența și atribuțiile de a împinge România înainte, exact atunci când avea și are mai multă nevoie de ceea ce Horia Roman Patapievici numea un *Schwung*. Un impuls istoric. Problema cea mai gravă este că, până în 1996, România nu a cunoscut niciodată alegeri democratice care să respecte definiția integrală a acestora: alegeri corecte, adică potrivit legii, prin vot liber exprimat, universal, egal, direct și secret. De fiecare dată, în cele 81 de scrutinuri electorale a intervenit ceva, fie o prevedere legală, fie un abuz al autorității care a anulat unul din elementele definiției. A dominat însă incorectitudinea alegerilor, absența șanselor egale pentru competitori și abuzul la sau în jurul urnelor de vot, precum și falsificarea rezultatelor, nu numai în timpul regimului comunist, cât și înainte.

Alegeri libere, dar nu și corecte. Nu am întâlnit vreo structură a societății civile care să accepte alegerile din 20 mai 1990 drept corecte. Acest fapt este pus de fosta autoritate politică (FSN și PDSR) pe seama subiectivității politice și a propagandei. Politologii, citând un studiu american, văd altfel lucrurile: „Fostul FSN și-a dorit ca alegerile din mai 1990 să fie catalogate drept «libere și corecte», un clișeu internațional importat de noi pe fondul neclarității sensului său: el

[638] *Monitorul Oficial*, nr. 27, 10 februarie, p. 1.

poate însemna cu un scrutin a fost «acceptabil» sau că a avut și ceva în plus. Dacă preluăm tipologia «liber și corect», scrutinul din mai 1990 a fost «liber»: cetățeanul cu drept de vot a avut libertatea de a opta pentru un candidat în detrimentul altuia. Scrutinul nu a fost însă, din aceeași perspectivă, «corect»: FSN a avut «avantaje nerezonabile» față de competitorii săi, adică a beneficiat de o distribuție preferențială a «resurselor relevante» din punct de vedere electoral. În plus, nu au fost create «oportunități egale pentru exercițiul libertăților politice»"[639].

Imaginea avantajelor pe care și le-a creat FSN la alegerile din 20 mai 1990 este aceea a unei puteri angajate să îndeplinească acele condiții ale scenariului gorbaciovist de reformare a socialismului, pe care a încercat să-l aplice în toate statele fostului lagăr comunist european: o aripă reformistă din fostul partid comunist se desprinde, cu un lider socialist luminat în frunte, și câștigă alegerile, obținând astfel legitimitatea pe care o pierduse partidul comunist. În plus, în cazul particular al României, Puterea avea interesul acut de a nu permite investigarea profesionistă a evenimentelor din 21–27 decembrie 1989, pentru că atingea comportamentul dubios al grupului de conducere, precum și investigarea comportamentului Armatei, Justiției și Internelor între 14 și 22 decembrie 1989, care ar fi regenerat potențialul de lovitură de stat al instituțiilor de forță. Este adevărat că Opoziția nu conștientiza acest pericol, crezând că Occidentul nu va permite așa ceva, iar organizațiile societății civile căutau sprijinul la ONU, cea mai mare figurantă a politicii internaționale. Doar Corneliu Coposu, ca și Iuliu Maniu în 1947, a înțeles perfect atitudinea Vestului: „Occidentul se va lăsa păcălit, sunt convins de acest lucru, nu ne vom putea baza pe el; primii care ne vor întoarce spatele vor fi americanii"[640].

---

[639] Marius Tudor, Adrian Gavrilescu, *Democrația la pachet. Elita politică în România postcomunistă*, Ed. Compania, București, 2002, p. 100, *apud* Joseph Colomes, *Strategie Transition. Game Theory and Democratization*, J/H. Univ. Press, Baltimore, 2000).

[640] Liviu Vălenaș, *op. cit.*, p. 67, interviu din 16 februarie 1990.

FSN și-a lansat organul de presă, cotidianul *Azi*, la 11 aprilie 1990, în prelungirea Conferinței Naționale care se ținuse în zilele de 7 și 8 aprilie. FSN-ul ieșea din adunarea sa constituantă cu un program propagandistic-protecționist, adică destinat exclusiv liniștirii și solidarizării propriului electorat, pe care îl cumpărase și căruia îi amintea programul „v-am dat", la care se adăuga mesajul de garanție că, votând FSN, nu vor fi considerați comuniști și nu vor trăi vreo consecință a lașității politice. Conferința Națională FSN din 7–8 aprilie 1990 a lansat o *Proclamație către Națiune* în care se afirma că „Frontul Salvării Naționale își propune realizarea unui sistem politic pluralist, democratic, a unei economii moderne și eficiente, precum și renașterea culturii naționale. Ruptura totală și irevocabilă cu sistemul comunist și cu ideologia sa este o condiție esențială a împlinirii acestor obiective"[641]. Textul se dovedea mult mai îngrijit, ca formă, dar în conținut era o minciună, baza structurală a partidului fiind preluată de la fostul partid comunist, asigurându-se tocmai continuitatea politică în proiectile sale gorbacioviste. *Proclamația către Națiune* mai transmitea mesaje către țărănime, prin promisiunea de „împroprietărire a țăranilor" și către exterior prin aderarea la „valorile social-democrației europene". Organizatoric, conducerea FSN avea un Colegiu director compus din 71 de membri, cu o suprastructură aleasă din rândurile secundare ale fostului PCR și ale revoluționarilor: președinte Ion Iliescu; 5 vicepreședinți: Claudiu Iordache, Marin Costescu, Sorin Vornicu, Vasile Ailenei, Nicolae S. Dumitru; 5 secretari: Bogdan Pătrașcu, Constantin Ivanovici, Florica Dumitrescu, Vasile Văcaru, Adrian Năstase.

Opoziția a intrat în campania electorală cu un handicap insurmontabil: imaginea negativă pe care reușise Puterea să o proiecteze asupra ei prin presă și mai ales Televiziune. Ea a fost accentuată în lunile aprilie și mai de forța mediatică a presei aservite FSN, în primul rând cotidienele de mare tiraj *Adevărul* și *Azi*, care, trebuie subliniat, aveau un corp de jurnaliști experimentați, într-un contrast

[641] *Azi*, Anul I, nr. 1, 11 aprilie 1990, p. 1.

profesional evident cu tinerii entuziaşi şi cu bătrânii uzaţi de comunism care scriau în presa Opoziţiei. Mediatizarea manifestaţiilor din 12 şi 28 ianuarie şi 18 februrie, ca fiind acţiuni neautorizate, ilegale şi necinsite ale Opoziţiei împotriva unei Puteri care se zbate să acorde românilor drepturi spirituale şi materiale, precum şi identificarea manifestaţiei din Piaţa Universităţii ca o manevră ascunsă, plătită şi neloială a partidelor politice cu scopul de a interzice candidatura lui Ion Iliescu, au fost tronsoanele principale ale drumului spre înfrângerea electorală. S-au adăugat abuzul autorităţilor locale şi lipsa de profesionalism a candidaţilor şi comunicatorilor Opoziţiei. Radioteleviziunea Română a pus la dispoziţia alegătorilor cinci emisiuni specializate, necenzurate – „Dialog electoral", „Studioul electoral", „Curier electoral", „Tribuna electorală", „Aveţi cuvântul", însumând 70 de ore de radiodifuzare şi 230 de ore de televizare[642] –, dar prestaţia candidaţilor Opoziţie a fost lamentabilă. Psihologia majorităţii involuase spre scheme simple: cine nu spune o vorbă bună despre Ion Iliescu sau nu îl sprijină este un inamic plătit din afară pentru a introduce în România şomajul şi drogurile, ca în capitalism. De fapt, percepţia publică se limita la imaginea pe care i-o crease despre capitalism propaganda comunistă din lagărul sovietic şi din socialismul francez. Lipsa de adecvare a mesajului către această majoritate şi uneori a ţinutei – „papionul lui Raţiu" –, deşi au fost invocate ca erori ale Opoziţiei, erau în realitate prejudecăţi ale naţiunii. Necunoaşterea coordonatelor libertăţii şi democraţiei – şcoală pe care trebuia s-o promoveze în primul rând Puterea – a făcut ca mesajele Opoziţie să pară stranii, dacă nu chiar suspecte. La rândul ei, Puterea a acţionat politic cu experienţă, răspunzând la tema punctului 8 al *Proclamaţiei de la Timişoara* cu propunerea de a interzice candidatura la Preşedinţie a celor care în ultimii 5 ani nu au avut domiciliul în România. Pentru manevra aceasta a fost folosită aceeaşi organizaţie fantomă numită *Liga de luptă împotriva prostituţiei morale*[643]. La acea dată Ion Raţiu era încă

[642] Răzvan Theodorescu, *op. cit.*, p. 80.
[643] *Azi*, Anul I, nr. 24, 12 mai 1990, p. 1.

cetățean britanic, iar Radu Câmpeanu cetățean francez. Majoritatea construită pervers în CPUN îi permitea lui Ion Iliescu să-i elimine, iar decizia de a ceda prin renunțarea la această prevedere a părut un gest de generozitate din partea lui Ion Iliescu și o dovadă că este superior contracandidaților săi. Luat peste picior cu ironie, în momentul în care Radu Câmpeanu protesta pentru violențele fizice la care fusese supus la Brăila, candidatul PNL era atacat în ziarul FSN-ului în bătaie de joc: „Faptul că domnul Radu Câmpeanu a sprijinit, în mod patriotic, desigur, activitatea fostei Securități, nu reprezintă – așa cum pretinde în mod totalmente nejustificat *România Liberă* de vineri, 11 mai a.c. – un impediment în calea participării domniei sale la alegerile prezidențiale"[644]. La aceste defecte s-a adăugat tema monarhisto-regalistă, întemeiată pe fals istoric, dar mai ales promovată prin delir.

Tema monarhisto-regalistă. Problema unei alternative *Monarhie* sau *Republică* în România anilor 1990–1991, ca și în câțiva ani ulteriori, a pornit de la un drept suveran al cetățenilor României, acela de a-și alege forma de guvernământ, în condițiile în care anularea *de facto* a Constituției comuniste și trecerea statului prin perioada de „legitimitate populară" întâreau acest drept, pe care cetățenii îl au în orice moment, dar nu se gândesc la el. Din păcate, de la început tema a fost greșit abordată[645].

În primul rând adepții Tronului, care au încercat să folosească tema în bătălia politică, au născut o confuzie de bază între Monarhie, ca instituție, și versiunea regalistă a ei, care rezuma problema exclusiv la persoana fostului suveran Mihai I. Nu era același lucru. Monarhia, în sine, putea fi pusă în discuție în orice moment pe baza dreptului poporului asupra suveranității (care apare și în Constituția din 1991, la art. 2), precum și pe baza voinței politice, prin calitatea de reprezentativitate conferită de același drept. Totodată, în cazul Monarhiei, ca instituție, acest drept este independent de persoana

[644] *Azi*, Anul I, nr. 25, 13 mai 1990, p. 3.

[645] Analiza care urmează este o sinteză a studiului elaborat de conducerea Patriarhiei și a Ministerului Apărării Naționale în primăvara anului 1992.

care ar putea urca pe Tron. Prin urmare, tentativa de a impune reluarea regimului monarhic din 1947, cu regele Mihai I pe tron, reprezenta o încălcare a dreptului enunțat. Ea aparținea curentului politic *regalist*, care se limita la persoana regelui Mihai I, nu adevăratului curent *monarhic*, care se referea la instituție. Singurul membru al Opoziției care a făcut publică această diferență, într-o emisiune a muzicologului Iosif Sava, a fost Alexandru Paleologu.

În al doilea rând, curentul regalist avea o problemă constituțională foarte serioasă. Potrivit primelor trei articole ale Capitolului II, Secțiunea I, *Despre Rege*, din Constituția 1923, puterile constituționale ale regelui se transmit „din bărbat în bărbat prin ordinul de primogenitură și cu exclusiunea perpetuă a femeilor și coborâtorilor lor" (art. 77) ceea ce făcea ca o eventuală urcare pe Tron a regelui Mihai I să introducă, încă din germenii acestui act, o criză monarhică. La articolul 78 era definită vacanța Tronului drept situația în care nici unul din urmașii regelui Carol I nu s-ar găsi în viață sau nu ar dori să ia Tronul, fapt care ridica două probleme: una, că între 1948 și 1990 existase o vacanță a Tronului, ca urmare a abdicării regelui Mihai I și a proclamării Republicii, dar de altă natură, neprevăzută de Constituția din 1923, și a doua: că exista un urmaș legitim al regelui Carol I, prin Carol II, în persoana prințului Carol Mircea, și un urmaș pe linie masculină al acestuia în persoana prințului Paul. Contestarea filiației acestora la Carol II este o bazaconie, n-are legătură cu realitatea umană și juridică. Drept consecință, orice revenire la Constituția din 1923 nu putea certifica decât abdicarea regelui Mihai și existența unui urmaș legitim în persoana prințului Paul. În cazul în care acesta refuza Tronul, se aplicau prevederile articolului 79, care autoriza Adunarea să aleagă un rege „dintr-o dinastie suverană din Europa occidentală". Și această prevedere îl excludea pe Mihai I, precum și Casa de Hohenzollern (pentru că membrii săi nu conduc monarhii).

În al treilea rând, Mihai I, el însuși, avea o problemă extrem de serioasă. Potrivit Constituției din 1923, ca să fii rege legitim trebuia să

depui „în sânul Adunărilor" un jurământ (art. 82), fapt care nu s-a petrecut în 1940, la urcarea sa pe Tron. Știm bine că, legal și constituțional, Carol II nu a abdicat la 6 septembrie 1940, ci doar a „transferat prerogativele regale asupra fiului său Mihai"[646], iar acesta a depus un jurământ neconstituțional în fața generalului Ion Antonescu, „Șeful de Stat Român, președinte al Consiliului de Miniștri"[647], a Patriarhului, Președintelui Înaltei Curți de Casație și Justiție și a lui Horia Sima, șeful Mișcării Legionare. Chiar și jurământul pe care la semnat în aceste condiții conținea un angajament pe care regele, prin lovitura de stat de la 23 august 1944, nu l-a îndeplinit: „Jur să păzesc și să apăr ființa Statului și integritatea teritoriului României". Decretul Regal nr. 1 626 din 31 august 1944, deși prevedea că „puterile statului se vor exercita după regulile așezate în Constituțiunea din 29 martie 1923", nu avea nici o valoare juridică și practică, întrucât, prin capitularea necondiționată înfăptuită la 23 august 1944 și prin Convenția de armistițiu din 12 septembrie, întreaga autoritate a statului român trecea în subordinea Înaltului Comandament Aliat (sovietic)[648]. Mihai I nu a domnit constituțional nici în perioada 30 august 1944–30 decembrie 1947, motiv pentru care invocarea Constituției din 1923 (sau a celei din 1938, în egală măsură) pentru revenirea sa pe Tron nu avea nici un obiect.

În al patrulea rând, mecanismul constituțional de trecere la Monarhie presupunea decizia Guvernului de a convoca Adunările Parlamentului (art. 84 din Constituția 1923), care trebuiau să aleagă un rege dintr-o altă casă regală suverană din Europa. Guvernul nu putea face acest lucru în 1990, pentru că era subordonat CPUN, organismul statal care a emis Legea electorală, în care se prevedea candidatura la Președinția României. Situația a devenit mult mai complicată după 20 mai, când țara a avut un președinte de Republică ales cu o majoritate de 85%.

---

[646] *Universul*, 8 septembrie 1940, p. 1.
[647] *Monitorul Oficial*, nr. 206 bis, 6 septembrie 1940, p. 1.
[648] *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 219, 22 septembrie 1944.

În drumul spre o clarificare a acestei probleme, Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române şi Ministerul Apărării Naţionale au elaborat în 1992 un model teoretic având următoarele trei opţiuni:

1. Urcarea pe Tron, prin reactivarea Constituţiei din 1923, a prinţului Carol Mircea sau a fiului acestuia Paul de România, situaţie în care se restabilea întreaga autoritate şi legitimitate a regimului monarhic anterior, dar cu riscul ca această alegere să nu fie recunoscută de Casele Regale europene.
2. Revenirea la domniile pământene (erau vizaţi prinţul Sturdza şi unul din fiii săi), cu modificarea Constituţiei din 1923 şi cu riscul ca şi această alegere să nu fie recunoscută internaţional.
3. Alegerea unui prinţ dintr-o casă suverană europeană, soluţie care îndeplinea toate condiţiile constituţionale şi putea asigura atingerea scopului principal al unei astfel de decizii – stabilitatea statului, garanţia democraţiei şi recunoaşterea internaţională. Ea este valabilă şi astăzi.

Din motivele arătate mai sus, toate aceste opţiuni îl excludeau pe Mihai I de la revenirea pe un Tron ocupat constituţional doar în perioada 1927–1930, ca minor. La începutul anului 1990, Grigore Traian Pop era primul care aborda în revista *Renaşterea* a PNŢ-cd problema Monarhiei, cu menţiunea că „propune ca rege al României să fie cel mai bătrân ţăran, al celei mai vechi familii româneşti atestată documentar"[649]. Singura soluţie viabilă de revenire la Monarhia constituţională în România anilor '90 era alegerea unui rege străin, fapt care, din păcate, nu s-a pus în discuţie. Restul – inclusiv tentativa de a intra fraudulos în ţară, sub un nume fals, a lui Mihai I – a fost şi este politică. Felul incorect, mincinos şi pe alocuri fanatic-ridicul în care a fost abordat subiectul Monarhiei de către regalişti a compromis şi această idee, inclusiv exercitarea dreptului de suveranitate al naţiunii române pe acest subiect. În sfârşit, lansarea şi întreţinerea temei reinstaurării regelui Mihai I pe Tronul României, pentru a servi în bătălia politică, a fost încă o lovitură dată Opoziţiei

[649] *Renaşterea*, Anul II, nr. 2, 12 ianuarie 1990, p. 4.

în campania electorală, o lovitură dată din interiorul ei. FSN-ului i-a fost extrem de ușor să sugereze că opțiunea pentru regele Mihai își are cauza în lipsa unui candidat puternic la Președinție, slăbind și mai mult șansele lui Rațiu și Câmpeanu.

Cu cine s-a luptat Ion Iliescu. Abuzurile împotriva PNȚ-cd. Dacă ar fi să adunăm adversarii lui Ion Iliescu pe o listă, potrivit declarațiilor sale publice, aceasta s-ar compune din: 1. Partidele politice care doresc întoarcerea la 1946. 2. Un grup de golani care ocupă ilegal Bulevardul 1848 și altul care a scris punctul 8 al *Proclamației de la Timișoara*. 3. Un grup de intelectuali, „oameni inteligenți, firește, cultivați și vorbind limbi străine, dar pentru care poporul rămâne o simplă proiecție intelectuală, un fundal abstract"[650]. 4. Jurnaliștii și politicienii străini pe care îi păcălesc intelectualii de la punctul 3.

Măsura în care Ion Iliescu identifica eronat sau corect adversarul și doza de adevăr sau eroare din imaginea sa despre adversar sunt greu de evaluat. În primul rând, dorința partidelor, în frunte cu PNȚ-cd, de întoarcere la 1946, atinge mai multe aspecte, toate legate însă de condițiile în care s-au desfășurat alegerile din mai 1990. Era, fără îndoială, o utopie și un gând cam iresponsabil să vrei reîntoarcerea la situația din 1946, când România era sub ocupație sovietică, iar alegerile câștigate de PNȚ-cd nu aveau cum să fie validate de un regim legitimat de toate cele patru Mari Puteri învingătoare la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Iar înainte de acesta fusese o dictatură militară, înaintea căreia fusese o dictatură regală, ambele ostracizând partidul lui Maniu și Mihalache. Singura dorință rațională de întoarcere la o situație constituțională și politică din trecut era legată de anii 1928–1930, când PNȚ avea 77,76% în Parlament, cu 348 de deputați și 105 senatori. O astfel de situație – absurdă – i-ar fi permis să anuleze efectele istorice ale loviturii de stat din 8–13 iunie 1930, care a dat peste cap sistemul democratic din România și a călcat în picioare Constituția din 1923. Problema confruntării cu PNȚ-cd este că **liderii acestui partid recunoșteau în comportamentul FSN din**

[650] Ion Iliescu, *Revoluție și reformă*, Ed. Enciclopedică, București, 1994, p. 93.

1990, comportamentul comuniștilor din 1946. Echipele de șoc ale FSN acționau la fel ca cele de bătăuși din care făcuse parte și Nicolae Ceaușescu, în tinerețea lui „revoluționară" – distrugerea de afișe, intimidarea și agresarea candidaților, sedii devastate, calomnii și diversiuni. Profesorul Victor Iancu a întâlnit echipele de șoc ale FSN în Maramureș: „Peste tot am fost întâmpinat cu ostilitate, deși fusesem cunoscut de *bun* înainte de 1990, ca scriitor, conferențiar universitar la Institutul din Baia Mare și susținător al unei rubrici de cultivarea limbii, citită cu foarte mare interes între anii 1963 și 1989. Pentru devotații domnului Iliescu toate astea nu contau. Eram «omul lui Coposu» și gata. Trebuia să mi se dea la cap. Am fost grav agresat, împreună cu alți doi candidați, la Ariniș, unde purtasem discuții foarte pașnice cu cetățeni din satele vecine, aflați la «târg de țară» în comuna menționată. Unul dintre noi a ajuns chiar la spital, cu două coaste rupte și desfigurat. Era s-o pățesc la Ardusat, unde, în înțelegere cu celebrul dirijor Valentin Băințan dorisem să mă adresez coriștilor adunați pentru repetiție. Imediat însă au apărut în sală băieții cu ochi albaștri și m-au somat să spun dacă sunt sau nu de partea domnului Iliescu. Le-am spus că fac parte din alt partid. «Atunci dispari imediat de aici! În Ardusat n-au ce căuta vânzătorii de țară. Du-te în Ungaria dacă vrei să faci propagandă!»"[651]. O scenă mult mai violentă s-a petrecut în Argeș: „Marți, 24 aprilie, domnii Iuliu Nicolescu, președinte al organizației PNȚ-cd Argeș, Vișan Cernat, secretar general, și Petre Ionescu, candidat pentru Senat din partea aceleiași organizații județene, ieșeau cu automobilul din localitatea Răchițele. O Dacie le-a blocat la un moment dat drumul, forțându-i să oprească. Din aceasta au coborât trei bărbați înarmați cu pari, «instrumente democratice» cu care au început să lovească cu bestială furie automobilul oamenilor noștri, spărgându-i toate geamurile, parbrizul, deteriorându-i caroseria"[652]. Cu două zile înainte de alegeri,

[651] Victor Iancu, *Istoria pierdută a României postdecembriste*, Ed. Mașina de scris, București, 2000, p. 39.
[652] *Dreptatea*, Anul XXII, nr. 70, 29 aprilie 1990, p. 1.

Corneliu Coposu abia a scăpat de la linșaj: „În ziua de 18.05.1990, în jurul orei 15.00, președintele PNȚ-cd, domnul Corneliu Coposu, se afla la Zalău, în locuința domnului Pop, vicepreședinte al organizației PNȚ-cd județene. Doi indivizi, care au aflat de prezența sa, au alertat pe alții. Aproximativ 80 persoane s-au strîns și au luat cu asalt locuința. Președintele nostru și ceilalți membri de partid au fost la un pas de a fi linșați. Alertată, poliția a trimis o mașină care a reușit să-i salveze. Această mașină a fost și ea lovită cu diferite corpuri contondente și avariată grav“[653]. Corneliu Coposu va denunța FSN-ul în 1990 că „ei au organizat o campanie de violență, de intimidări și de calomnii la adresa partidului nostru, o serie de mistificări și au reușit să stabilească un fel de comando-uri în toate satele“[654], la fel cum Iuliu Maniu denunța abuzurile regimului comunist în 1946: „Alegerile de la 19 noiembrie a.c. pot fi socotite ca o sinistră parodie jucată sub semnul falsului și al terorii“[655]. Dar și răspunsurile propagandistice ale PNȚ-cd au fost iremediabil penibile: „Români, luați aminte, Ion Iliescu, ajuns din proprie inițiativă în fruntea Revoluției pe care a furat-o tinerilor noștri eroi, urmărește să ducă țara din nou spre comunism și să instituie o dictatură de grup. Toate activitățile sale politice de până acum scot în evidență acest fapt care ar fi dezastruos pentru noi toți și ar însemna sfârșitul poporului român“[656]. Pare un anunț scris special pentru a compromite PNȚ-cd prin lipsă de credibilitate, dar era reacția dominantă a tot felul de disperați, frustrați și ratați care s-au refugiat atunci la partid. Asta, în situația în care nu erau foști colaboratori ai Securității, dirijați acum să o facă pe anticomuniștii, cum a declarat campania „Voci curate“ a ziarului *Ziua* în 2006. Ei vor fi văzuți apoi în Parlament și pe ecranul televizorului prăbușind până la temelii imaginea eroică a partidului.

---

[653] *Dreptatea*, Anul XXII, nr. 86, 20 mai 1990, p. 1.
[654] *Dreptatea*, Anul XXII, nr. 83, 17 mai 1990, p. 1.
[655] *Dreptatea*, Anul XXI (Seria III), nr. 233, 16 noiembrie 1946, p. 3.
[656] *Dreptatea*, Anul XXII, nr. 66, 25 aprilie 1990, p. 1.

Dezvoltarea mediatică în România primului mandat Petre Roman a fost extrem de firavă. Într-un raport pentru Directoratul de Cultură și Audiovizual al Comisiei Europene, Alin Theodorescu arăta că apariția posturilor de televiziune private s-a petrecut, în condiții de emisie modeste, în zona de Vest a țării: „Prima stație de televiziune privată a fost TV1 Timișoara, care a pornit emisia în 21 decembrie 1989. A fost urmată de TV1 Oradea (ianuarie-februarie 1990), SOTI București, TV1 Brașov, Cinemar – Baia Mare și altele. Împreună au format grupul celor 12 stații de televiziune UNTELPROM, care au relatat alegerile locale în februarie 1990"[657]. Informațiile nu erau tocmai exacte, alegerile fiind în mai, iar unele televiziuni menționate și-au deschis emisia mult mai târziu.

În ce îi privește pe intelectualii din balconul Universității, Ion Iliescu se lăsa influențat de notele pe care le primea de la SRI, în care se vedeau lașitățile unora pe timpul lui Ceaușescu sau adevărurile pline de compromisuri și baloane de săpun ale disidenței altora. Gabriel Liiceanu era „filozof fără operă", Lucian Pintilie era „fost colaborator al Securității", naistul Gheorghe Zamfir era „falit și în căutare de bani de la oricine", Stelian Tănase, „fost activist UTC", Gabriel Andreescu, „homosexual".

Cel mai năpăstuit a fost Dan Petrescu, numit secretar de stat la Ministerul Culturii pentru că fusese disident și pe care presa FSN „l-a dat în gât" încă de atunci: ieșise din pușcărie la 15 august 1975, după o detenție de 5 ani și jumătate pentru fapte de drept comun, i se dăduse voie să dea examen la Facultatea de Filologie din Iași, „cunoscut ca un informator tenace al Securității", și-a părăsit soția în toamna anului 1981 și s-a căsătorit cu Tereza Culianu, sora lui Ion Petre Culianu. În anul 1987 primește de la Securitate viza pentru a călători în Olanda și Franța, la întoarcere devenind disident. Celebrul telefon neîntrerupt de

[657] Alin Teodorescu, „Disguised players waiting in the wings: Romania" în *The Development of the Audiovisual Landscape in Central Europe since 1989*, Ed. John Libbey Media, Luton, 1996, p. 181.

nimeni dat la *Europa Liberă* înainte de revoluție se petrecuse „într-o casă conspirativă a Securității"[658].

În plus, erau plătiți din străinătate: „Într-un document remis autorităților americane, așa-numitul «National Endowment for Democracy» menționează sume considerabile vărsate la acea vreme, mai multor organizații care au jucat un rol important în mișcarea din Piața Universității: Grupul pentru Dialog Social, Liga Studenților, o centrală sindicală, redacția ziarului *România Liberă*, partidele Național-Liberal și Național Țărănesc – deși conducătorii acestor partide au dezmințit-o; totul lăsa să se creadă că ei nu erau întotdeauna la curent cu ceea ce se făcea în spatele lor"[659]. Legătura directă cu denigrarea lui Ion Iliescu în străinătate era făcută prin intelectualii de la București care îi minteau pe străini despre trecutul său comunist și legăturile lui cu KGB-ul. Era o viziune simplistă și prea subiectivă. Numai un naiv poate să creadă că marile enciclopedii și anuare internaționale își extrag informațiile din Piața Universității.

Când în seara de 17 mai 1990, postul național de Televiziune deschidea transmisiunea în direct a primei confruntări electorale între candidații Radu Câmpeanu, Ion Iliescu și Ion Rațiu, filmând scaunele goale cu focalizare pe cel din mijloc, pe care urma să stea Ion Iliescu, Institutul Român pentru Sondarea Opiniei Publice (IRSOP) publicase deja sondajul de opinie în care Ion Iliescu era acreditat cu 69,3%, Radu Câmpeanu cu 12,8% și Ion Rațiu cu 6,4%[660]. Diferența era prea mare ca să poată fi vorba de falsificări și manipulări electorale. În acea emisiune, Ion Iliescu s-a axat pe un mesaj simplu și constant: efortul făcut de FSN și de Guvern „pentru a veni în întâmpinarea cerințelor populației", mesaj care s-a încadrat în formula „V-am dat", consacrată apoi analitic de cercetarea institutelor sociologice. Dezbaterile televizate din CPUN au reușit să impună în percepția publică drept criteriul de apreciere a performanței *partici-*

[658] *Azi*, Anul I, nr. 67, 1 iulie 1990, p. 3.
[659] Ion Iliescu, *op. cit.*, p. 124.
[660] Cornel Miclescu, *Cotroceni. Gară pentru doi*, Ed. All, București, 2002, p. 18.

parea la revoluție (criteriu irelevant) și *activitatea de guvernare* (drepturile redate de Ion Iliescu și Petre Roman) în contrast cu *tradiția istorică* și *programele electorale*[661]. Prin tradiție istorică, la momentul mai 1990, se înțelegea o imagine vagă despre rolul istoric pe care îl avuseseră PNȚ și PNL în trecut, în calitate de actori politici ai fostului regim democratic, și o imagine puternică a unui Iuliu Maniu simbol al luptei pentru democrație, asasinat în pușcăriile comuniste. Reacția unei majorități a electoratului a fost că există o vinovăție criminală a comunismului împotriva bătrânului lider țărănist, precum și asupra liberalului Gheorghe Brătianu, asasinat în celulă cu o țeavă de calorifer, dar că aceste crime aparțin unei generații dispărute, care nu are nici o legătură cu ea, cu generația care urma să voteze la 20 mai. Revista *România Mare*, care între iulie 1990 și martie 1991 a avut tiraje de 600.000 de exemplare, a reușit să fixeze imaginea că autorii acelor crime erau străini, evrei și unguri, întărind și mai mult convingerea majorității electoratului că nu are nici o responsabilitate pentru instalarea sistemului comunist în România. În ce privește programele electorale, situația partidelor de Opoziție a cunoscut piedici și erori substanțiale. În primul rând, deși ziarele *Dreptatea* și *Liberalul* au publicat programele *in extenso*, ele nu au ajuns la electoral, fie din cauza tirajului nesemnificativ, fie pentru că distribuția lor era sabotată sistematic. Aparițiile televizate au fost inconsistente și în unele cazuri catastrofale. A contat foarte mult și profilul telespectatorului, populația rurală și cea urbană trecută de 50 de ani fiind fascinată de dezbaterea politică, în timp ce tineretul era mai degrabă interesat de noutatea și occidentalitatea emisiunilor de televiziune (vizionarea filmelor, videoclipurilor muzicale și spectacolelor interzise înainte de 1990). Acesta este și motivul pentru care două erori de mediatizare ale PNL – clipul electoral „Alungați lupii" și terapia de șoc comparată cu tăierea cozii unui câine – nu au avut impact asupra electoratului tânăr. În schimb, Ion Rațiu, nu doar lipsit de sprijinul partidului său, dar și rău sfătuit de consilieri, a lăsat impresia unui om fals, care

[661] *Ibidem*, p. 17.

ascunde multe, finalul campaniei ducându-l în situația de a fi „demascat" ca mincinos – a anunțat prezența la Aeroportul Otopeni a fostului președinte Jimmy Carter, venit în sprijinul său, informație infirmată a doua zi de presă, care l-a și măcelărit cu ocazia asta.

Un factor care a focalizat atenția și interesul pe cei trei candidați alPreședințe și pe cele trei partide care contau (FSN, PNȚ-cd și PNL) a fost deriziunea în privința corpului politic al țării, în general, și a partidelor politice în particular. Cum Decretul-lege nr. 8 din 31 decembrie 1989 prevedea un număr minim de 251 de membri pentru înființarea unui partid (Art. 3), iar listele de membri nu erau verificate (multe erau întocmite după Cartea de telefoane), la momentul alegerilor România avea, juridic, 87 de partide și organizații obștești. Ultimul partid înregistrat înainte de alegerile din 20 mai este și simbolic pentru deriziunea scenei politice românești, acesta fiind înscris la tribunal prin Decizia civilă nr. 90/15 mai 1990 cu sigla PECLERVAGB, denumirea lui fiind **Partidul Eroilor Căzuți pentru Libertatea Eroilor Rămași în Viață Afectați de Gloanțele Barbare**, cu sediul în comuna Berzeasca, județul Caraș-Severin[662]. Pe fondul lipsei de reglementări, multe dintre inițiativele partinice vizau obținerea unui sediu, care era exploatat apoi în scop comercial, inclusiv drept casă de *rendez-vous*, cea mai celebră fiind pe Bulevardul Dacia din centrul Bucureștilor. Uniunea Liberală „Brătianu", care se considera continuatoare a lui Ion C. Brătianu, Ionel I.C. Brătianu, Vintilă Brătianu, I.G. Duca, Constantin (Dinu) Brătianu și Constantin (Bebe) Brătianu, este cea care a îngropat un cartof și o portocală pentru a demonstra că numai cartoful va da roade. Partidul Liber Schimbist îl avea ca simbol electoral pe Gâgă, iar organul de presă se numea *Răcnetul Carpaților*. Președintele Partidului Viitorul Democrat al Patriei a hotărât să plece voluntar în Basarabia pentru a lupta cu arma în mână, dar a renunțat pentru ca România să nu fie acuzată internațional că a trimis acolo trupe. Partidul Tribuna Republicană se angaja să lupte împotriva diavolului prin emanciparea „electoratului primitiv".

---

[662] *România. Partide Politice*, Agenția Națională de Presă-Rompres, București, 1993, p. 167.

Principalele cotidiene au fost destul de rezervate în ziua alegerilor. *România Liberă* titra: „Cetățeni români de pretudindeni și oameni buni! Alegerile de astăzi sunt cu adevărat libere, votul este cu adevărat secret! Nu vă temeți, nu vă lăsați intimidați – nimeni nu va ști cu cine ați votat!"[663] *Adevărul*, după ce s-a războit cu *România Liberă* prin anunțul: „Muncitori, citiți *România Liberă*, cel mai dement ziar, cei mai demenți redactori"[664], cu referire la numărul din 16 mai în care „poporul român este făcut idiot", va publica o primă pagină albă pe care nu era scris decât: „Avem nevoie de liniște, oameni buni!"[665] Două zile mai târziu, Darie Novăceanu va scrie editorialul: „Și a fost liniște..."[666]

La alegerile de la 20 mai 1990 au votat 86,19% din cetățenii cu drept de vot. Rezultatul oficial al alegerilor pentru funcția de președinte al României a fost:

Ion Iliescu – 85,07%
Radu Câmpeanu – 10, 64%
Ion Rațiu – 4,29%

Rezultatul alegerilor parlamentare, pentru principalele partide și uniuni, a fost:

Adunarea Deputaților
FSN – 66,31% Frontul Salvării Naționale
UDMR – 7,23% Uniunea Democrată a Maghiarilor din România
PNL – 6,41% Partidul Național Liberal
MER – 2,62% Mișcarea Ecologistă din România
PNȚ-cd – 2,56% Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat
AUR – 2,12% Partidul de Uniune Națională a Românilor și Partidul Republican
PDAR – 1,83% Programul Democrat Agrar din România

[663] *România Liberă*, nr. 14 157, 20 mai 1989, p. 1.
[664] *Adevărul*, nr. 118, 17 mai 1990, p. 1.
[665] *Adevărul*, nr. 121, 20 m ai 1990, p. 1.
[666] *Adevărul*, nr. 122, 22 mai 1990, p. 1.

PER – 1,69 Partidul Ecologist Român
PSDR (Partidul Socialist Democratic Român) – 1,05%

Senat
FSN – 67,02%
UDMR – 7,20%
PNL – 7,06%
MER – 2,45%
PNȚ-cd –2,50%
AUR – 2,15%
PER – 1, 38%

Configurația zonală a voturilor a dat atunci și dă oricum un răspuns pentru istorie asupra distanței de la imaginație politică la realitate. Felul cum au votat românii în locurile-cheie ale revoluției a demonstrat nu numai forța și rezistența mentalității comuniste, acționând în libertate, ci și adevărul despre distanța de la nemulțumirea împotriva lui Nicolae Ceaușescu la schimbarea de sistem politic petrecută în decembrie 1989. Ion Iliescu a obținut 70% din voturi în județul Timiș, 74% la Cluj și 77% în Bucureștii „zonei libere de comunism" din Piața Universității[667]. În municipiul Timișoara, Ion Iliescu a obținut 57% din voturi. Aceste rezultate, care dau consistență principiului de drept al „confirmării unui fapt revoluționar prin scrutin electoral liber și corect", demonstrează că revolta populară din decembrie a cunoscut o majoritate care dorea doar răsturnarea lui Nicolae Ceaușescu și numai o infimă minoritate care cerea căderea comunismului. Privite din perspectivă istorică, alegerile din 20 mai 1990 aduc cel mai convingător argument pentru teza **implicării limitate** a națiunii române în ceea ce noi numim, potrivit categoriilor istorice, o revoluție. Acest fapt anulează teza „luptei întregului popor împotriva comunismului" și scoate în evidență importanța și eroismul real al celor câțiva revoluționari autenici, care au luptat cu

[667] Cornel Miclescu, *op. cit.*, p. 33 (datele după *Monitorul Oficial).*

adevărat în stradă, la Timișoara și la București. Un anumit procent dintre ei, greu de cuantificat, a fost dirijat de sprijinul și influența Occidentului.

În perioada traficului internet pe care l-am avut cu membrii grupului *Mansarda*, Octavian Mihăescu a mărturisit cu amărăciune: „La drept vorbind, nici activitatea noastră în PNȚ-cd nu mai are vreo relevanță. Grupul Mansarda a fost decapitat, aruncat ca o măsea stricată, trădat de partid încă din iunie '90. Și aici dau dreptate domnului Negară, pentru că era vorba de un grup autentic creștin, ce nu avea ce căuta în politică, lucru dovedit din plin și de UE, respectiv PPE, acel nenorocit popularism. Accent pe care și SUA l-au pus, din varii motive ce rămân să fie decodificate. Ar fi o naivitate crasă să credem că doar dragostea de Hristos a animat SUA să ne susțină!"[668]

Numărul total al revoluționarilor autentici nu depășește câteva sute de oameni.

Partidul Național Țărănesc-creștin democrat a suportat foarte greu umilința acelui rezultat. Ziua de 20 mai 1990 – Duminica orbului – a fost declarată „Ziua abuzurilor electorale libere în România", ziarul *Dreptatea* publicând liste lungi de cazuri de încălcare a Legii electorale. Tineri ziariști, fără experiență politică și cultură istorică, vor denunța faptul că „istoria măsluirilor s-a repetat", comparând alegerile din 20 mai 1990 cu cele din 1947 (!), neștiind că alegerile fuseseră în 1946. A fost publicată și lista neregulilor electorale întocmită de observatorii Uniunii Democratice Europene:

„– inegalitatea dintre șansele partidelor;

În perioada campaniei electorale, FSN folosea toate posibilitățile aparatului de putere, mai ales publicitar.

– faptul că președinții comisiilor electorale, numiți de administrația locală, erau în multe cazuri vechi funcționari ai regimului Ceaușescu, recunoscuți ca atare mai ales la sate;

[668] Corespondență internet cu grupul Mansarda, text din 23 mai 2006 (6:57 pm), Octavian Mihăescu.

aceştia dădeau indicaţii clare ţăranilor că trebuie să voteze pentru Front;

– la o populaţie de 23 de milioane de cetăţeni nu ne putem explica cifra de 15,9 milioane ca având drept de vot şi, mai ales, numărul de 16,8 milioane înscrişi;

– la verificare s-a constatat că erau admişi, în mare parte, cei neînscrişi ca votanţi;

– faptul că buletinul de vot pentru Camera Deputaţilor avea, de exemplu la Bucureşti, 32 de pagini şi că, pe plan naţional, participarea a peste 80 de partide politice la scrutin cauza grave neregularităţi, oamenii nefind suficient informaţi asupra alegerilor şi Frontul având un avantaj net;

– nu erau suficient de multe birouri de votare – aveau în medie între 2 000 şi 3 000 de înscrişi. Din această cauză se formau lungi cozi – uneori trebuia ca oamenii să aştepte mai mult de 3 ore pentru a vota;

– mai multe persoane în cabina de vot;

– funcţionari ai Securităţii *(ai organelor de pază,* n.a.) în birourile de vot;

– buletine de vot ştampilate dinainte;

– multe persoane neînscrise, admise la vot;

– la Comisia 122 (din Bucureşti) preşedintele comisiei a fost destituit împotriva voinţei sale şi înlocuit printr-un alt funcţionar;

– desfacerea voturilor trebuia să se facă de către membrii comisiei după ora 24 şi după 18 ore de supraveghere, fără pauză"[669].

Informaţiile de acest gen erau date observatorilor străini, în principal de agenţii electorali ai PNŢ-cd, şi aceştia extrem de puţini. Informaţiile descoperite de presă în timp, chiar mulţi ani după aceea, au arătat că frauda electorală făcută de FSN la 20 mai 1990 s-a constituit în oprimul rând, adică cel mai substanţial, prin folosirea lucrători-

[669] *Dreptatea*, Anul XXII, nr. 88, 23 mai 1990, p. 1.

lor Ministerului de Interne și a militarilor implicați în transportul sacilor cu voturi pentru înlocuirea acestora cu saci de voturi FSN sau anularea prin dublă ștampilă a voturilor partidelor politice. Mesajul pesimist al lui Corneliu Coposu a fost transformat într-un editorial de ziaristul Ilie Păunescu: „America trădează încă o dată democrația". Articolul era un răspuns la declarația lui Garrey E. Carruthers, șeful delegației de observatori americani, care considera corecte alegerile din România: „Desigur, am auzit acuzații de nereguli, dar acestea se fac și se vor face întotdeauna și oriunde în lume. Important este să se verifice dacă ele sunt întemeiate și, dacă sunt, să se ia măsuri să nu se mai repete. În ceea ce ne privește, alegerile au fost corecte. Suntem mândri de ceea ce am văzut în România"[670]. Declarația reflecta politica americană din acel moment, care considera că democratizarea se poate face în etape și că începutul democratizării fostelor state comuniste implică nereguli electorale acceptabile, dacă ele nu împiedică apariția noilor instituții democratice, chiar și dominate de foștii comuniști. După publicarea declarației lui Garrey E. Carruthers, PNȚ-cd va acuza America de trădare, „într-un dispreț total pentru adevăr, pentru libertate, pentru drepturile omului și pentru celelalte principii declamate patetic, în ocazii solemne, de cei mai înalți demnitari americani"[671]. Adevărul era că PNȚ-cd nu a avut nici atunci, nici mai târziu, până la dispariția sa, un nucleul electoral mai mare de 3%, dar a reușit, prin opera politică remarcabilă a lui Corneliu Coposu, să dea impresia de forță prin compunerea unor formațiuni de tip Convenția Democrată sau Convenția Democrată–2000, pe care le-a condus și în interiorul cărora slăbiciunea sa electorală nu se vedea. Pe de altă parte, principalul „pericol" electoral pentru FSN era Partidul Național Liberal, care reușise să atragă electoratul tânăr bine educat și un important bazin electoral în marile centre urbane. PNL-ului i s-au furat atunci cele mai multe voturi. Alegerile din 20 mai 1990 au avut ciudățeniile lor: numărul

[670] *Azi*, Anul I, nr. 32, 22 mai 1990, p. 1.
[671] *Dreptatea*, Anul XXII, nr. 88, 23 mai 1990, p. 1.

prea mare de alegători înscriși, depășind cu mult numărul populației active cu drept de vot; numărul extrem de mic de voturi anulate, deși în viitorii ani, odată cu creșterea nivelului de educație electorală, numărul voturilor anulate a atins ordinul milioanelor; diferența inexplicabilă între procentele cu care era creditat PNL în sondaje, precum și între procentele obținute de candidatul Radu Câmpeanu și procentele declarate oficial de BEC: de la 12,7% pentru partid s-a ajuns la 6,41% și de la 12,9% pentru Radu Câmpeanu s-a ajuns la 10,64%. De menționat că alegătorii maghiari au votat monobloc pentru Câmpeanu, astfel că nici suma voturilor sale plus a celor maghiare nu poate da rezultatul anunțat oficial de BEC. La alegerile din 20 mai 1990 încă nu putem vorbi de așa-numitul „vot inteligent" în care peste 600 000 de alegători să fi votat PNL la parlamentare și Ion Iliescu la prezidențiale. Presa a speculat că procentul real al PNL-ului era în jurul a 18%, dar mai credibilă este cifra de 12%.

Alegerile din 20 mai 1990 s-au terminat cu un denunț al lui Corneliu Coposu, un denunț destinat Istoriei și care a avut și are în continuare efect doar prin Istorie. Generațiile viitoare de istorici și cititori trebuie să știe că alegerile din 1990 nu au îndeplinit condițiile minime ale unui scrutin democratic. Națiunea a acceptat și acest compromis, conformându-se teoriei psihologiei poporului român în privința superficialității și incapacității de a finaliza un proces istoric. Protestul președintelui PNȚ-cd rămâne un document care explică indirect cauza întârzierii reformelor politice și economice din România anilor 1990–1997 și de ce România a devenit foarte repede o țară monitorizată. Avem un stat al unei națiuni obligate să se conformeze unor criterii de performanță pe care, sub conducerea dominantă a FSN, nu a vrut să le aplice la timp.

„Comunicatul Partidului Național Țărănesc-creștin democrat cu privire la alegerile din 20 mai a.c.

Constatând incapacitatea Guvernului și a organelor locale de a asigura desfășurarea alegerilor din 20 mai a.c. în condițiile prevăzute de legea electorală;

Apreciind că, pentru întreaga națiune română, aceste alegeri reprezintă un eveniment de maximă importanță;

Considerând că modificarea orei de închidere a localurilor de vot la anumite secții de votare favorizează frauda electorală;

Având în vedere numeroasele nereguli și sutele de încălcări ale legii semnalate de candidați, alegători, observatori și reprezentanți ai presei române și străine ca:

1. Propagandă electorală desfășurată de președinții secțiilor de votare în interiorul localului de vot în favoarea FSN;
2. Eliminarea delegaților partidului nostru din birourile de votare;
3. Violența practicată de delegații FSN împotriva reprezentanților noștri;
4. Împiedicarea candidaților Partidului Național Țărănesc-creștin democrat de a pătrunde în localurile de votare;
5. Liste electorale defectuos întocmite;
6. Voturi exprimate în numele unor persoane absente, decedate, minore sau inexistente;
7. Votarea frauduloasă în mod repetat de către aceleași persoane;
8. Buletine de vot gata votate pe listele FSN înmânate alegătorilor;
9. Urne nedesfăcute lăsate fără pază în localurile de votare etc.

PNȚ-cd contestă legalitatea, onestitatea și valabilitatea acestor alegeri.

Președinte PNȚ-cd,
CORNELIU COPOSU[672]

*

Alegerile din 20 mai 1990 au marcat încheierea procesului revoluționar care a avut în România o dublă consecință: dobândirea libertății pentru națiune și prăbușirea instituțională pentru stat. Ar fi simplu de spus că națiunea a învins în lupta cu statul dictatorial, dar în perspectiva istorică revoluția română dintre 14 decembrie 1989 și 20 mai 1990 a fost minată de paradox: românii au dobândit libertatea

[672] *Dreptatea*, Anul XII, nr. 87, 22 mai 1990, p. 1.

cu un preț atât de mare, plătit de națiune și de stat, încât valoarea libertății obținute a fost nefericit de mică. La foarte scurt timp după exuberanța eliberării și după consumarea banilor strânși de Ceaușescu, românii s-au repezit cu brațele întinse către stat, fie pentru a le da de muncă, fie pentru a-i cere ajutor. Doar câțiva au profitat de conjunctură pentru a acumula rapid o avere. Statul fusese redus la un sistem sumativ, la interacțiunea între elemente componente slabe, motiv pentru care instituțiile – adică oamenii sistemului – au fost dominate de tendința naturală de a se solidariza cât mai repede în jurul unei noi ordini. Așa se explică și lipsa de reacție a principalelor instituții naționaliste – Securitate și Armată – în fața intervenției sovietice și a conducerii prizoniere a influenței moscovite, precum și aderența sa totală la FSN, împotriva minorității prodemocratice. O clasă politică foarte slabă, și aceasta pusă la zid datorită depășirii prin violență a scenariului transferului pașnic de putere, precum și calitatea mediocră a intelectualității creatoare au permis consumarea extrem de rapidă a potențialului democratic autentic aflat în societate. Violențele de stradă la care a fost obligată să apeleze Opoziția a stârnit spaima de necunoscut și conformismul majorității tăcute, care nu a strigat nici în timp ce Nicolae Ceaușescu o supunea la privațiuni inumane, nici când liderul Opoziției era scos din sediul partidului său cu tancheta, ca să nu fie linșat. Lipsa de reacție politică a românilor, neparticiparea la viața socială și mai ales la viața politică – figurația din organizațiile PCR – au condus la situația în care o minoritate infimă (câteva sute de oameni) să iasă în stradă strigând, luptând și murind pentru ceilalți. O astfel de imobilitate națională lasă întotdeauna urme și se plătește cu decenii de umilință. *„Liniște, armonie, cârpeală, șiretenie primară, echilibru* mai mult sau mai puțin forțat – scria Petre Țuțea în 1929 –, o doză însemnată de *fatalism* (fatalismul este frișca spirituală care îmbracă în haine de mister gândirea grupurilor minore, cu orizonturi limitate), cam acesta ar fi dicționarul gândirii noastre, profesată de câte ori se întâmplă vreo mișcare socială mai violentă, care ar ținti la răsturnarea orânduirii existente"[673]. Pe acest

[673] Petre Țuțea, *Anarhie și disciplina forței*, Ed. Elion, București, 2002, p. 121.

fond, ideea că România ar fi avut o soartă mai bună între decembrie 1989 și mai 1990 este o iluzie. Ion Iliescu și grupul strâns în jurul său, dacă nu ascund secretul unor intenții mult mai periculoase din partea unei Moscove tutelare, au scris pe o pagină veche istoria primului guvern Petre Roman, compusă din câteva paragrafe noi: păstrarea cu orice preț a puterii pentru a evita întrebările despre felul cum au luat puterea; salvarea imaginii Armatei, autoare a represiunii împotriva propriului popor; protejarea statutului de satelit al URSS și împiedicarea ruperii din sistem, în primul rând prin blocarea ascensiunii Opoziției la putere; încercarea de a reforma economia socialistă, pentru a împiedica oferta occidentală, cu scopul de a nu pierde rapid baza electorală a fostului partid comunist; salvarea structurilor de partid, a Justiției și a birocrației prin preluarea rolului conducător de la PCR, cu prețul minciunii. Primul guvern Petre Roman nu a fost decât ceea ce s-a proiectat la 27 decembrie 1989, un organism subordonat CFSN și însărcinat să gestioneze consumul. Reacția haotică a Opoziției și violențele de stradă au produs o minimă înaintare în istorie, pe un fundament de conflict deschis și în care ea, Opoziția, a jucat timp de șase ani numai roluri secundare. Adevăratul conflict exista, s-a dezvoltat în interiorul Puterii și a izbucnit abia în 1991.

CAPITOLUL VIII

MINERIADA din 13–15 iunie 1990

La originea violenţelor din 13–15 iunie 1990, cunoscute cu numele consacrat de „mineriadă", s-au aflat, dincolo de bătălia politică propriu-zisă, probleme de fond ale societăţii. Înţelegerea acestui fenomen politic cu consecinţe grave asupra vieţii interne, poziţiei internaţionale a statului şi a personalităţilor sale, precum şi asupra Istoriei României porneşte de la revoluţie, de la evenimentul istoric prin care puterea dictatorială, dar legitimă, a fost răsturnată de acţiunea sovietică, de reacţia prudentă a Securităţii şi de schimbarea totală de atitudine a Armatei, cu folosirea nemulţumirii generale a populaţiei şi a unor mici grupuri de cetăţeni activi (revoluţionari). De regulă, în mai toate abordările intelectuale ale mineriadei, violenţele sunt izolate pe scena politică, reduse la o acţiune brutală, antidemocratică a Puterii împotriva Opoziţiei şi micşorate într-un instantaneu fotografic compus din imaginea unui student încovoiat sub loviturile minerilor. Apoi începe bătălia clasică în jurul acestei imagini: Opoziţia se rezumă la violenţele din 14 iunie, iar reprezentanţii fostei Puteri îi trimit înapoi la 13 iunie. Mineriada din 1990 a fost ultima verigă dintr-un lanţ de evenimente ale „legitimităţii populare" care au la origine felul cum a fost înlăturat regimul comunist şi cum a fost instalată noua Putere. Motivaţia subiectivă a recurgerii la elemente ale războiului civil se află în succesiunea rapidă de modificări ale bazelor şi componenţei Puterii: rolul decisiv al Armatei, pierderea aproape imediată a acestei baze de putere, ca urmare a conducerii abominabile a lui Militaru şi a fenomenului CADA,

decizia grupului Iliescu de a transforma în partid organul de putere provizoriu și pierderea imediată a personalităților care asigurau unitate și imagine CFSN-ului.

Două infracțiuni continuu în formă. Puterea a interpretat lupta Opoziției și a organizațiilor revoluționare, precum și a GDS-ului, drept un atac direct la adresa sa, cu scopul de a fi înlăturată. Din aceeași ecuație făcea parte și neîncrederea în declarațiile publice și în programele politice ale Opoziției, pe care le considera o mască, o înfățișare exterioară democratică și responsabilă, în spatele cărora se ascundeau intenții violente nedemocratice. Presa proguvernamentală a creat psihoza neofascistă și neolegionară, pentru a răspândi imaginea unui pericol letal pentru națiune (nu neapărat pentru liderii aflați ilegitim la putere), dar și pentru a proiecta, prin contrast, imaginea liderilor FSN drept apărători ai democrației. Articolul revelator al temerilor de fond care străbăteau gândirea liderilor FSN, dar și al proiecțiilor diversioniste despre Opoziție, a fost „Se cer milioane de victime" apărut în ziarul *Azi*. Se scria acolo că „Doru Braia și grupările neofasciste ne obișnuiseră cu pretenția de a da câteva milioane de morți pentru a avea «democrație»" și că, în sfârșit, s-a aflat ce vor manifestanții din Piața Universității: „... ei cer «cercetarea și trimiterea în judecată» nu numai a foștilor activiști de partid, indiferent dacă au comis abuzuri sau nu, din 1945 până în 1989, **ci și a milioanelor de susținători de azi ai FSN** *(subl. art.)*, căci ei «se fac vinovați de susținerea regimului distructiv din țară»"[674]. În continuare se apăsa pe pedala dorinței de sânge a Opoziției: „Ceea ce mai cer acești indivizi dubioși nu e doar demisia dlui Iliescu, ci «capul» său, căci îl consideră, pur și simplu, «principalul vinovat de deturnarea caracterului anticomunist al revoluției»; în cel mai fericit caz ei vor judecarea sa alături de trădători de teapa lui Ceaușescu, Bobu, Postelnicu etc!"[675]. „Se cer milioane de victime!" era un comentariu-ripostă la *Declarația* manifestanților din 25 aprilie 1990, publicată ulterior de cotidianul

[674] *Azi*, Anul I, nr. 16, 3 mai 1990, p. 1.
[675] *Ibidem*.

România Liberă, în care se propunea desfășurarea unei mari manifestații de 1 mai împotriva „regimului totalitar din țară"[676]. S-a conturat încă de la începutul lunii mai, pe fondul principal al campaniei electorale, un tronson de imagine indusă despre Opoziție și anumiți lideri ai acesteia, constituit din câteva linii-forță:

1. Liniștea și unitatea necesare țării sunt nu numai tulburate, dar și amenințate de grupuri neofasciste și neolegionare, care urmăresc continuarea violențelor sângeroase din decembrie 1989 prin executarea liderilor FSN; se miza pe imaginea negativă (parțial falsă) pe care o proiectaseră regimurile totalitare (regalist, antonescian și comunist) asupra Mișcării Legionare;
2. Grupurile neofasciste ale Opoziției doresc să preia puterea prin mijloace nedemocratice pentru a trimite în judecată milioane de foști membri ai PCR și milioane de actuali membri sau simpatizanți ai FSN;
3. Grupurile violente din Piața Universității sunt formate din pleava societății, mercenari – „plătiți cu bani grei și, unii dintre ei, sunt probabil drogați" –, conduși din umbră de forțe obscure din străinătate, dușmane României; persoana cea mai vizată era liderul țărănist Ion Rațiu;
4. Intelectualii care s-au asociat acestor grupuri sunt foști colaboratori ai Securității care se răzbună acum pe victimele Securității (în primul rând Ion Iliescu), după ce au schimbat stăpânul în decembrie 1989, trecând de la comuniști în slujba occidentalilor și ungurilor; prin sublinierea acestui salt li se inducea puternic imaginea de extremiști.

La această imagine supradimensionată sau falsă a evenimentelor au contribuit substanțial și decisiv cele două servicii de informații proaspăt înființate: SRI și UM 0215, care i-au alimentat în permanență pe liderii FSN cu informații despre pregătirile Opoziției de a

[676] Domnița Ștefănescu, *op. cit.*, pp. 63-64.

da o lovitură de stat. Pe baza a două rapoarte ale Ministerului de Interne (Dosar nr. 657/12.XII.1990 „Relații cu privire la organizarea unei manifestații a PNȚcd și Partidului Revoluției Creștin-Democrate; Direcția de Poliție a Municipiului București" și Dosar nr. 662/12.XII.1990 „Situația manifestațiilor publice din Capitală în perioada 1 ianuarie–25 noiembrie 1990"), precum și a notei-sinteză a SRI din 30.XI.1990 (Dosar 630), Comisia parlamentară pentru anchetarea mineriadei din 1990 (documentul principal) a tras concluzia că formațiuni ale Opoziției pregăteau o lovitură de stat. Comisia avea de a face cu o parte a notelor informative primite de conducerea FSN de la SRI și UM 0215 în perioada premergătoare atacului din 13 iunie. În 2006, pe fondul redeschiderii dosarului mineriadei din 1990, Petre Roman a afirmat că primea două tipuri de rapoarte informative: cele de la Ministerul de Interne, care erau profesioniste și ilustrau situația de la baza societății, și cele de la SRI care conțineau în principal avertismente de pericole extrem de grave, comploturi și lovituri de stat. Potrivit acestor din urmă informații, la 21 mai 1990, a doua zi după alegeri, a avut loc o întâlnire între Constantin Ticu Dumitrescu, I. Neamți, M. Trifu, Teodor Mărieș și Marian Munteanu „în timpul căreia s-a hotărât recurgerea la forță; în acțiunea preconizată trebuiau să ia parte circa 20 000 persoane, din care 10 000 să acționeze la Guvern și alți 10 000 la Televiziune (Dosar nr. 471, fila 3)"[677]. Marian Munteanu, liderul Ligii studenților, nu a fost de acord cu această acțiune și, ca urmare, a cerut manifestanților din piață să nu se miște de pe loc. Întâlnirea ar fi continuat în cortul Asociației „Alianța Poporului", unde s-ar fi pregătit materiale de propagandă și ar fi fost aduse arme albe de către Doru Ardelean, secretar al PNȚ-cd, filiala Brașov[678]. Ulterior, acele obiecte au fost scoase din zonă de membri ai Asociației „21 Decembrie". Un oarecare Grigore Eugen se angajase să le furnizeze complotiștilor arme de foc. În continuarea analizei

[677] Arhiva Camerei Deputaților (de aici Arh. CD), *Raportul Comisiei parlamentare de anchetă instituită în vederea cercetării evenimentelor petrecute în zilele de 13–15 iunie 1990*, București, 1991, p. 25.
[678] *Ibidem*, p. 26.

asupra informațiilor pe care le primea conducerea FSN de la serviciile secrete, ne oprim asupra loviturii pregătite de manifestanți pentru ziua de 14 iunie: „Există date că pentru ziua de 14 iunie se pregătea o lovitură de forță asupra unor obiective strategice din București, Timișoara, Arad, Oradea, Satu Mare, Târgu-Mureș, Miercurea Ciuc și Constanța. În București se preconiza folosirea de bâte, bile, sticle incendiare și există informația că trebuiau să sosească arme de la Cugir. Armata «nu ar fi reacționat»"[679]. Se insinua o înțelegere secretă cu generalul Stănculescu, intrat în tot felul de negocieri cu fosta Casă regală și cu lideri ai PNȚ-cd (Ion Rațiu). Chiar dacă multe din aceste informații erau nesigure, imprecise și exagerate, liderii Puterii provizorii le-au crezut pentru că ele veneau să confirme imaginea pe care și-o făcuseră aceiași lideri despre evenimentele din 12 și 28 ianuarie 1990. Așa cum dovedesc izvoarele multiple ale acelei perioade (documente, declarații, articole de presă, mărturii), Ion Iliescu, Petre Roman, Cazimir Ionescu, Gelu Voican Voiculescu și ceilalți aveau convingerea că, pe fondul provizoratului și al ilegitimității, Opoziția încearcă să-i răstoarne de la putere pentru a le lua locul și a se răzbuna apoi pe ei, ca reprezentanți și continuatori ai comunismului. Fără sprijinul explicit al Armatei și cu o Poliție încă timorată, FSN a apelat, în toată acea perioadă critică dintre ianuarie și mai 1990, la forțe civile mobilizate de organizațiile FSN din unitățile economice și de la județe, precum și la sindicatele abia înființate, cărora le promitea recunoașterea oficială și accesul la imensul patrimoniu al UGSR. FSN a hotărât, începând cu 25 ianuarie 1990, să folosească în interes propriu puterea provizorie acordată teoretic de națiune (ca urmare a luptei cu „teroriștii") și practic de grupul CFSN (disidenți, opozanți și revoluționari) adunat la 27 decembrie 1989 în clădirea din Piața Victoriei. Comunicatul CFSN din 25 ianuarie 1990 este actul care marchează pentru Istorie lovitura de forță, document care, deși era emis de Consiliul Frontului Salvării Naționale, punea în discuție participarea Frontului Salvării Naționale la alegeri și, totodată, sublinia

[679] *Ibidem*, p. 27.

că **Frontul, ca mișcare politică, și nu CFSN** preluase puterea în 22 decembrie 1989: „Frontul de Salvare Națională, ca mișcare, a fost rezultatul procesului revoluționar, **este emanația revoluției populare** din 22 decembrie 1989. **El a preluat conducerea politică a revoluției**, s-a situat în fruntea maselor de tineri muncitori, intelectuali și împreună cu Armata a înfrânt forțele detașamentelor speciale ale Securității, ale teroriștilor, asigurând victoria revoluției"[680]. Acest pasaj al Comunicatului CFSN din 25 ianuarie este esența teoriei „revoluției spontane și a emanației sale" și totodată chintesența falsului grosolan care a stat la baza doctrinei revoluționare a liderilor FSN, până la începutul anilor 2000, când istoricii de ținută, moderatorii posturilor de televiziune și gazetarul Ion Cristoriu au demolat-o total.

În conjunctura diversiunii și a lipsei de informație din 1990, folosirea repetată de către FSN a unor grupuri sociale împotriva Opoziției a mai fost și reflexul diferenței între iluziile de libertate ale intelectualității anticomuniste și ceea ce voia în realitate națiunea de la Nicolae Ceaușescu, iar acesta nu-i dădea, și i-a oferit Ion Iliescu. Faptul că în iunie 1990 minerii primeau salariile și sporurile retrase de Ceaușescu, în condițiile în care munceau mai puțin și mai prost, nu este decât un aspect particular al fenomenului social trăit de majoritatea națiunii.

Raportul Comisiei parlamentare. Ca sursă istorică, *Raportul Comisiei parlamentare cu privire la mineriada din 1990* suferă de bolile pe care le vor avea și alte acte emise de Parlamentul României (între care cele mai dramatice au fost Legea dosarelor Securității și Legea caselor naționalizate): lipsa de claritate, absența definițiilor și a concluziilor, caracterul contradictoriu al părților sale componente. Raportul este compus dintr-o versiune favorabilă Puterii (Documentul principal) și dintr-o alta, ca Opinie separată, a reprezentanților Opoziției. Ambele demirapoarte conțin atât informații valoroase cât și comentarii partizane. Analiza datelor de bază, care au stat la originea cercetărilor Comisiei, este blocată de secretizarea neconstituțională și

[680] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 15, joi, 25 ianuarie 1990, p. 1.

ilegală a documentelor provenite de la instituțiile implicate. Pe fond, raportul proguvernamental insistă pe vinovăția manifestanților din Piața Universității și pe amenințarea reprezentată de organizațiile care pregăteau lovitura de stat, astfel încât descrierea faptelor din timpul mineriadei să capete o justificare și să creeze impresia unei intervenții legitime, iar Opinia separată insistă pe vinovăția directă a lui Ion Iliescu și a Guvernului pentru dezastrul intern și extern care a urmat. Din aceste motive, terminologia folosită de ambele rapoarte este fie ambiguă, fie complet nepotrivită. Astfel, Opinia separată pornește cu concluzia că „decizia de folosire a forțelor civile împotriva altor civili a constituit o încălcare a normelor ce caracterizează statul de drept"[681]. Așa era, numai că România nu se afla în situația unui stat de drept, ci în situația provizorie a legitimității populare, cea care permitea și Opoziției toate atacurile de stradă la adresa Puterii. „Acești manifestanți fuseseră un fel de instrument-pirat de luptă electorală – scrie Ion Iliescu; ei se bucuraseră de o totală libertate pentru a-și face auzit mesajul politic. Dar alegătorii au decis să urmeze o altă cale. Pactul democratic cerea acum încetarea acestei mișcări atât de limpede respinsă de majoritatea electoratului. Refuzul de a se supune rezultatului alegerilor ar fi îndreptățit o intervenție imediată a forțelor de ordine pentru a lichida o mișcare care contesta puterea legitimă"[682]. Rezultatul alegerilor din 20 mai 1990 tocmai conferise legitimitate juridică puterii instalate prin lovitura din 25 ianuarie și acreditase automat toate actele înfăptuite de aceasta începând cu 27 decembrie 1989, dar încă nu pusese în funcțiune instituțiile legitime ale statului: Parlament, Guvern, Președinție. De altfel, reprezentanții de frunte ai noii puteri chiar încercau să demonstreze că atacul la care urmau a fi supuși exploata ambiguitatea perioadei de tranziție, de la provizorat la intrarea în funcțiune a instituțiilor alese de națiune, pentru a împiedica trecerea statului la faza de

[681] Arh. CD, *Raportul Comisiei parlamentare de anchetă instituită în vederea cercetării evenimentelor petrecute în zilele de 13-15 iunie 1990*, București, 1991, *Opinie separată*, p. 106.
[682] Ion Iliescu, *Revoluție și reformă*, Ed. Enciclopedică, București, 1994, pp. 130-131.

stabilitate politică. Cu toate acestea, există cel puțin un element fundamental și grav care indică o vinovăție incontestabilă a Puterii: folosirea forțelor civile împotriva manifestanților aflați și ei în stare de infracționalitate.

Temeiul de Drept al situației din 11–14 iunie 1990. Să încercăm să înțelegem care era temeiul de Drept al acelei situații:

Manifestanții din Piața Universității încălcau *Decretul-lege nr. 39 privind unele măsuri referitoare la desfășurarea adunărilor publice*, apărut în *Monitorul Oficial* – nu întâmplător! – împreună cu celebrul Comunicat din 25 ianuarie 1990 prin care se anunța preluarea puterii în stat de către partidul FSN, și, potrivit articolului 8 al acelui act normativ, ei riscau o închisoare contravențională de la 15 la 30 de zile[683]. Mai încălcau legea circulației pe drumurile publice, în timp ce greviștii foamei încălcau legea care interzicea campingul pe domeniul public. La prima vedere, autoritățile erau îndreptățite nu numai să elibereze domeniul public de persoanele care îl ocupau legal, dar și să le rețină în vederea aplicării sancțiunilor legii, motiv pentru care formularea Opiniei separate din Raportul Parlamentului, cum că ar fi fost vorba de o represiune, este nepotrivită. Mai mult decât atât, cazul Piața Universității cunoștea și particularitatea unei *societas scelerum*, prevăzută de Codul Penal (art. 323), care incrimina „fapta de a se asocia sau de a iniția constituirea unei asocieri în scopul săvârșirii unei sau mai multor infracțiuni altele decât cele arătate în art. 167 (text de lege care incriminează complotul), ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unei astfel de asocieri"[684]. În baza acestui text, autoritățile ar fi putut trece la reținerea organizatorilor manifestației ilegale din Piața Universității, organizatori mediatizați intens și, astfel, unanim cunoscuți, timp de aproape două luni: liderii „Alianței Poporului", „Partidului Revoluției", „Asociației 16–21 decembrie", GDS (Liga Studenților s-a retras după 20 mai). Prima problemă era

[683] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 15, joi, 25 ianuarie 1990, p. 3.

[684] Sebastian Rădulețu, Lucian Săuleanu, *Dicționar de expresii juridice latine*, Ed. Științifică, București, 1999, p. 267.

că la infracțiunea organizatorilor aderase, cum arată chiar definiția din Codul Penal, un număr foarte mare de persoane, toți participanții la mitingurile și spectacolele neautorizate ținute acolo timp de 54 de zile, iar a doua problemă era chiar responsabilitatea autorității față de durata unei infracțiuni cunoscute și vizibile. Ca aspect factologic important, atunci când autoritățile au încercat să-i rețină pe unii dintre organizatori, mulțimea s-a solidarizat cu ei. Practic, autoritatea, chiar și provizorie, nu putea fi exercitată. „Asemenea manifestări – arăta profesorul Gheorghe Diaconescu în lucrarea sa destinată infracțiunilor în legi speciale – exprimau, în ultimă instanță, criza de autoritate străbătută de instituțiile publice fundamentale în perioada de referință"[685]. Consecințele încălcării pactului social din decembrie 1989 a fost observată chiar de teoreticianul principal al grupului Iliescu: „Legitimitatea unui regim nu poate fi recunoscută odată pentru totdeauna, ea trebuie supusă mereu unei revizuiri deoarece trebuie să existe mereu o concordanță între valorile proclamate inițial și realizările sale ulterioare"[686]. În acest loc al analizei este evident că puterea provizorie nu a acționat, fiind conștientă de ilegitimitatea ei, iar manifestanții au mizat exact pe ceea ce a rostit unul dintre organizatori: „Pe 22 decembrie a fost o contrarevoluție. Adevărata revoluție se va face pașnic de acum înainte". Cea care a permis această acțiune îndreptată împotriva autorității provizorii nu a fost explicit absența legitimității juridice, ci așa-numita „legitimitate populară" sau „revoluționară", fenomen istoric de care erau conștienți liderii intelectualității implicate în activitatea politică din Piața Universității. Justiția nu poate rezolva independent un asemenea caz, pentru că, la fel ca în cazul manifestațiilor împotriva lui Ceaușescu din 16, 17, 20 sau 21 decembrie 1989, dacă manifestația din Piața Universității reușea să răstoarne puterea politică instalată la 25 ianuarie 1990 și își instala propria putere provizorie, la tribunal ajungeau Ion Iliescu,

[685] Gheorghe Diaconescu, *Infracțiuni în legi speciale și legi extrapenale*, vol. I, Ed. Sirirus, București, 1994, p. 108.

[686] Virgil Măgureanu, *Studii de sociologie politică*, Ed. Albatros, București, 1997, p. 85.

Petre Roman și ceilalți, mult înainte să vină minerii. Dacă aceștia veneau și restabileau puterea FSN-ului, liderii acelei lovituri, câți ar fi scăpat nelinșați, ar fi înfundat pușcăriile. Toată această ipoteză nu este deloc fantezistă, ci este un scenariu care s-a repetat de mai multe ori în istorie în timpul revoluțiilor sau a loviturilor de stat urmate de contralovituri de stat și asupra căruia Justiția s-a pronunțat la sfârșit, de la ghilotină la Gulag, după instalarea unei autorități învingătoare. Același scenariu a stat la baza gândirii liderilor FSN învingători la alegerile din 20 mai 1990. În spatele lor se afla autoritatea votului din acea zi. Eroarea s-a produs în momentul în care, la cererea expresă a ministrului de Interne Chițac, conducerea FSN a hotărât ca la acțiunea de evacuare a Pieței să participe și civili mobilizați prin organizațiile FSN.

Potrivit Opiniei separate, resposabilitatea primă aparține „președintelui României Ion Iliescu, care în această calitate este primul care are îndatorirea de a veghea asupra respectării legalității și a drepturilor omului". Ca președinte al CFSN sau al CPUN, Ion Iliescu nu avea aceste îndatoriri, deoarece Decretul-lege nr. 2 din 27 decembrie 1989, la articolul 5, unde se precizau atribuțiile sale, nu le conținea[687], și nici Decretul-lege nr. 81 din 8 februarie 1990 sau Decretul-lege nr. 82 din 13 februarie 1990. Însăși formularea „președintele României" este încă o grafie greșită, pentru că nu corespundea realității juridice stabilite prin Decretul-lege nr. 92 din 14 martie 1990, capitolul VII, art. 81: „Validarea alegerii președintelui României se face de Curtea Supremă de Justiție, în plenul său, în termen de 20 de zile de la data alegerilor. Hotărârea curții se prezintă în ședința comună a Adunării Deputaților și a Senatului. **De la această dată cel ales este declarat președintele României**"[688]. Parlamentul era întrunit, dar la 11–14 iunie 1989 Ion Iliescu nu era președintele României, ci doar președinte ales (validat de BEC). Potrivit Dreptului constituțional, „organismul care validează alegerea președintelui României nu este în drept să se

[687] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 4, miercuri, 27 decembrie 1989, p. 3.
[688] *Monitorul Oficial*, Anul II, nr. 35, 18 martie 1990, p. 7.

pronunțe decât în ceea ce privește legalitatea operațiunilor electorale"[689] și numai „depunerea jurământului are ca efect juridic începerea exercitării mandatului prezidențial"[690]. La 11 iunie 1990 Ion Iliescu era practic doar președinte al CPUN, calitate din care nu avea atribuții de intervenții în probleme de ordine publică. Așa cum s-a stabilit ulterior de către Curtea Constituțională a României, pentru a-i permite lui Ion Iliescu să candideze a treia oară la Președinția României, „între funcția de președinte al României, funcție instituită prin decretul-lege nr. 92/1990 și funcția de președinte al Consiliului Frontului Salvării Naționale sau al Consiliului Provizoriu de Uniune Națională nu este similitudine"[691]. Guvernul era în continuare provizoriu, iar România nu avea o Constituție care să consacre principiile drepturilor omului; ea se supunea Cartei ONU, însă nu avea instrumentele aplicării acelor principii, așa cum vor fi ele consacrate prin Articolul 20, alineatele 1 și 2 din Constituția 1991[692]. Opinia separată arată însă că „mobilizarea cetățenilor civili a fost încredințată prim-vicepreședintelui FSN-ului, N.S. Dumitru. Acesta s-a întâlnit în ziua de 12 iunie cu Comitetul Director al FSN discutându-se mobilizarea unor muncitori pentru acțiunea de a doua zi. În cadrul comitetului, dl Dan Iosif și dl Niculescu Duvăz s-au opus antrenării muncitorilor în acțiunile care puteau să conducă la conflicte între diferite segmente ale societății"[693]. Documentul principal al Raportului recunoaște că „acceptul dat de dl N.S. Dumitru reprezintă o atitudine care trebuie dezavuată și Comisia apreciază ca fiind corectă și conformă cu regulile statului de drept atitudinea adoptată de ceilalți membri ai conducerii Frontului Salvării Naționale"[694]. Nu era vorba

[689] Cristian Ionescu, *Drept constituțional și instituții politice. Sistemul constituțional românesc*, vol. II, Ed. Lumina lex, București, 1997, p. 321.
[690] Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, Ed. All Beck, București, 2004, p. 261.
[691] Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 320.
[692] *Monitorul Oficial*, Anul III, partea I, nr. 233, 21 noiembrie 1991.
[693] Arh. CD, *Raportul Comisiei parlamentare de anchetă instituită în vederea cercetării evenimentelor petrecute în zilele de 13–15 iunie 1990*, București, 1991, Opinie separată, p. 107.
[694] *Ibidem*, Document principal, p. 30.

de un accept, ci de organizarea unei acțiuni din categoria războaielor civile. Responsabilitatea pentru mineriada din 1990 revine în întregime conducerii FSN, de la președinte și până la ultimul lider de sindicat implicat în mobilizarea civililor pentru a participa la acțiunea împotriva civililor din Piața Universității.

Reconstituirea faptelor. Unul dintre argumentele care au întărit hotărârea Puterii provizorii FSN de a interveni în forță pentru lichidarea fenomenului Piața Universității a fost inaugurarea lucrărilor Parlamentului în ziua de sâmbătă 9 iunie 1990. Comunicatul ROMPRES arăta că în dimineața acelei zile s-a desfășurat în sala „Omnia" prima ședință a Senatului României postdecembriste, deschisă de senatorul FSN Paul Jerbas cu subiecte organizatorice. Ca președinte de vârstă al Senatului a fost desemnat Cezar Buda (PNL), asistat de patru secretari aleși dintre cei mai tineri. Din 119 senatori au fost prezenți 115. La Camera Deputaților a fost ales președinte de vârstă René-Radu Policrat (PNL), care, în cuvântul său, a arătat că „cea mai frumoasă dintre toate dictaturile este dictatura libertății", dar „aceasta trebuie să fie în desăvârșit acord cu autoritatea"[695], cuvinte cam confuze și care nu știm dacă se refereau la situația limită din Piața Universității. Deputatul N.S. Dumitru a propus discutarea proiectului de norme preliminare privind activitatea Adunării Deputaților, după care s-a acordat o pauză de o oră. La reluare a început ceea ce va deveni o obișnuință în parlamentul dâmbovițean, nesfârșitele propuneri fanteziste, intervenții agitate și acuze, aberații juridice și legislative, după care un anunț realist a spart ședința: „propun să începem odată, că trebuie să înceapă meciurile"[696]. Era vorba de meciurile campionatului mondial de fotbal din Italia – 1990, între primele numărându-se și partida România–URSS. Meciul va fi câștigat de echipa noastră cu 2-0, provocând delirul unor parlamentari ai Opoziției, precum și al presei anti-Iliescu, pe motiv că fotbaliștii au dat peste cap „înțelegerile secrete de aservire a României la URSS"

[695] *România Muncitoare*, Anul I, nr. 113, 10 iunie 1990, p. 1.
[696] *România Muncitoare*, Anul I, nr. 114, 12 iunie 1990, p. 3.

convenite la Moscova între Ion Iliescu și Mihail Gorbaciov cu ocazia întâlnirii din 7 iunie 1990. Meciul a fost comparat cu victoria echipei de hochei a Cehoslovaciei împotriva celei a URSS de la campionatul mondial din 1968, după invazia din august. Atât vizita lui Iliescu la Moscova, prilejuită în realitate de reuniunea Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia, cât și meciul de fotbal au fost folosite de propaganda antiguvernamentală pentru a sublina încă o dată apartenența noii Puteri la sfera de influență sovietică. Încercările lui Ion Iliescu de a arăta că 7 iunie 1990 era prima dată în viața lui când se întâlnea cu Mihail Gorbaciov și că întrevederea oficială, la care a participat și Petre Roman, a durat doar o jumătate de oră, în condiții absolut protocolare[697], n-au fost luate în serios de Opoziție. Imaginea proiectată cu insistență de ea era aceea a unei Puteri care s-a instalat prin alegeri fraudate pentru a menține România în sfera de influență sovietică, Ion Iliescu fiind agentul principal al politicii lui Gorbaciov în țara noastră. Această imagine publică alimenta rezistența manifestanților din Piața Universității, pornind de la principiul dreptului națiunilor la libertate (explicat în acea perioadă de părintele Stăniloaie la televizor), și speculând mentalitatea rusofobă a românilor de rând.

A doua ședință a Parlamentului a fost programată pentru joi, 14 iunie 1990, ora 10.00, când urmau a fi validați parlamentarii și să fie alese prin vot funcțiile de conducere ale instituțiilor, Senat și Camera Deputaților, în frunte cu președinții. Nu există până acum o explicație rațională pentru amânarea ședințelor celor două camere ale Parlamentului în loc de luni, 11 iunie pentru joi, 14 iunie. Singurul răspuns logic este că a fost o decizie deliberată a majorității FSN pentru a permite Guvernului să lichideze fenomenul Piața Universității înainte de ședința solemnă în care Ion Iliescu trebuia să depună jurământul în calitate de președinte al Republicii. Asta ar presupune că, încă din 9 iunie, la nivelul conducerii se luase deja decizia de degajare în forță a pieței, subliniindu-se astfel caracterul premeditat al acțiunii.

---

[697] *Azi*, Anul I, nr. 49, 10 iunie 1990, p. 3.

În ziua de 11 iunie a eşuat ceea ce a rămas în memoria formală drept ultima încercare de dialog între Putere şi manifestanţii din Piaţa Universităţii. Cu această ocazie, Biroul de presă al Guvernului a dat publicităţii un comunicat în care se arăta că în ziua de 11 iunie 1990, la ora 15.00, a avut loc dialogul promis de Guvern cu reprezentanţii greviştilor foamei, făcându-se totodată sublinierea că dialogul a fost acceptat şi purtat numai cu greviştii foamei, nu şi cu grupul organizatorilor fenomenului Piaţa Universităţii, deşi reprezentanţii acestora erau prezenţi la întâlnire. Guvernul făcea o distincţie între cele două grupuri, greviştii foamei şi organizatorii manifestaţiei, inclusiv pe criterii programatice: primii cereau înfiinţarea unui post de televiziune independent, iar ceilalţi aveau revendicări politice (punctul 8 al *Proclamaţiei de la Timişoara*, judecarea lui Ion Iliescu, trimiterea în judecată a militarilor implicaţi în represiunea din decembrie 1989 ş.a.), susţinute printr-un grup de aproximativ 200 de persoane dispuse pe latura de Est a Pieţei Victoriei, în faţa Guvernului. În dialogul cu greviştii foamei, Guvernul a precizat că problema înfiinţării unui post de televiziune independent este de competenţa Parlamentului şi că „sprijină în principiu crearea mai multor posturi de televiziune şi staţii TV, inclusiv independente, unele private"[698]. Comunicatul arăta în continuare că „în urma acestui dialog s-a semnat un protocol, urmare căruia reprezentanţii greviştilor s-au angajat să-şi încheie acţiunea"[699]. În ce priveşte relaţia cu grupul de organizatori ai manifestaţiei din Piaţa Universităţii, reprezentanţii Guvernului au cerut, în primul rând, degajarea Pieţei Victoriei de grupul de presiune instalat acolo, cerere pe care liderii Alianţei Poporului şi ai Asociaţiei 16-21 decembrie au acceptat-o. Teama că, rămaşi fără sprijinul din stradă, vor fi arestaţi în clădirea Guvernului, i-a determinat pe liderii manifestanţilor să refuze dialogul. Ei vor părăsi sala „motivând că doleanţele lor, de natură politică – complet diferite de cele ale greviştilor foamei – nu sunt incluse

[698] *Azi*, Anul I, nr. 50, 12 iunie 1990, p. 1 („Comunicat al Guvernului din 11 iunie 1990", ROMPRES).
[699] *Ibidem*.

în convorbiri"[700]. Ieşiţi în stradă, liderii manifestanţilor vor încerca o pătrundere în forţă, împreună cu susţinătorii lor, pe la intrarea principală a sediului Guvernului, dar vor fi opriţi de forţele de ordine. Pe un ton ameninţător, dar însoţit de ridicolul tipic al ameninţărilor Puterii, purtătorul de cuvânt al Guvernului anunţa că „orice acţiune similară va fi tratată ca fiind în afara legii", de parcă cea la care tocmai participaseră era în interiorul vreunei legi. Cu ocazia unei întrevederi informale din seara de 11 iunie - care, precizăm, nu a fost o şedinţă de Guvern! -, ministrul de Interne, Chiţac, propune evacuarea, Petre Roman aprobă, apoi este informat Ion Iliescu. Acesta, potrivit propriei mărturii, şi-a dat acordul, în sensul că a fost de acord ca Guvernul să ia măsurile propuse. În amintirile sale, Ion Iliescu scrie categoric despre „legitimitatea indiscutabilă pe care mi-o dăduseră alegerile"[701] - ceea ce era fals, potrivit articolului 81 din Legea electorală şi demonstraţiei făcute mai sus- şi recunoaşte doar jumătate din responsabilitatea sa: „Mi s-a reproşat, deopotrivă, intervenţia din 13 iunie, dată la care am acceptat hotărârea Guvernului ca forţele de ordine să redea unei vieţi normale acest loc, care constituie inima Bucureştilor"[702]. Este o declaraţie Iliescu tipic evazionistă. Ion Iliescu arată că a acceptat *hotărârea* Guvernului. A fost vorba de *acceptarea propunerii* şi *asumarea de către el a hotărârii*, iar aceasta n-a avut loc în 13 iunie, ci în seara de 11 iunie, după cum arată Raportul Comisiei parlamentare. În plus, Ion Iliescu se referă la „forţele de ordine", nu şi la forţele civile pe care le-a implicat, în intervenţia din 13 iunie, din ordinul său N.S. Dumitru. Într-un interviu acordat în 1992, cotidianului *Dimineaţa*, N.S. Dumitru a încercat să explice contextul în care a primit ordinul să organizeze contramanifestaţia:

„**1.**Pe 12 VI, dl preşedinte Iliescu ne invită, pe dl Marţian şi pe mine, şi ne comunică: a) rezultatele tratativelor încheiate la

[700] *Ibidem*.
[701] Ion Iliescu, *op. cit.*, p. 130.
[702] *Ibidem*, p. 131.

10 iunie cu reprezentanții demonstranților din Piața Universității; b) decizia ședinței din 11 VI **(condusă de președinte și de prim-ministru)** de a se elibera blocajul acestei piețe, pe 13 iunie (contrar celor susținute în unele rapoarte, eu nici nu am știut de ședința menționată!); c) mi s-a comunicat că, în calitate de lider al grupului FSN de deputați, să susțin candidatura dlui Dan Marțian, ca președinte al Camerei în ziua de 13 VI *(în grupul parlamentar*, n.a.); d) în fine, existând informații că după evacuarea Pieței Universității, în zorii zilei de 13, este posibilă reocuparea ei de către o parte din foștii demonstranți și alte forțe, mi s-a comunicat că ar fi necesar ca **organizația frontistă a Capitalei** să asigure un **„miting de solidaritate"** cu acțiunea de deblocare a pieței. Mi s-a precizat că în aceeași seară voi fi informat pe această temă și de către ministrul de Interne, dl Chițac, fiind vorba de o decizie guvernamentală, într-o situație în care nu este exclus să intervină «surprize destabilizatoare».

2. La câteva ore după această convorbire, la sediul central al FSN (str. Varșoviei) am rugat pe liderul organizației Capitalei, dl B.N. Duvăz și pe dnii Dan Iosif, Bogdan Pătrașcu (secretar organizatoric în Biroul Central) și Sorin Meșter, să pregătească acest miting. Aici am comis două erori tactice, care m-au costat mult: a) pentru a preveni declanșarea unei stări „tensional-alarmiste", în cursul nopții de 12/13 iunie, am amânat comunicarea obiectivului mitingului (pentru a doua zi dimineața), asigurându-i – pe liderii menționați – doar că este vorba de un caracter absolut pașnic; b) nu le-am comunicat că **era vorba de o decizie oficială a președintelui FSN (în funcțiune încă) – dl Iliescu**"[703].

Prin urmare, N.S. Dumitru, principalul organizator al contramanifestației din dimineața de 13 iunie 1990, indică de o manieră foarte

[703] *Dimineața*, Anul III, nr. 105 (617), 2 iunie 1992, p. 3 (sublinierile pe text aparțin autorului).

clară că autorul **deciziei** de folosire a forței civile a FSN este **Ion Iliescu**, că nu e vorba de nici o „recomandare" sau decizie a Guvernului și că acțiunea a aparținut în totalitate partidului, Ion Iliescu acționând în calitate de președinte al acestei formațiuni politice. Diversiunea cu „mitingul" (adică un tip de manifestație statică, pașnică) este pusă de N.S. Dumitru între ghilimele tocmai pentru că, om inteligent, și-a dat seama că nici o persoană rațională nu poate interpreta acțiunea în forță, violentă a grupurilor civile FSN, organizată de el, drept un miting pașnic.

Situația autorității oficiale a Guvernului era cumva neclară juridic, pentru că, deși Parlamentul avusese prima sa ședință, Guvernul nu avea formal nici o autoritate, prim-ministrul și miniștrii săi de Interne și al Apărării fiind în continuare angajați ai unei instituții provizorii care funcționa pe baza Decretului din decembrie 1989 în subordinea CFSN. Practic, deși exista Parlament, grupul FSN de la putere i-a pasat responsabilitatea restabilirii ordinii prin intermediul forțelor Ministerului de Interne, ca și cum era un Guvern legitim, înzestrat cu toate atributele autorității. Pe acest temei logic se poate interpreta că nu numai forțele civile angajate în violențele din 13 iunie, dar și Guvernul provizoriu au acționat în baza unor ordine venite pe linie de partid, prin conducerea FSN, nu pe linie de stat. Linia corectă de autoritate venea de la CPUN, adică decizia de a degaja piața trebuia să aparțină noului Parlament. Acesta a fost evitat, mutat cu următoarea sa sesiune pe 14 iunie, iar decizia a fost luată de conducerea FSN, în frunte cu Ion Iliescu. Ea a fost expresia prelungirii prin FSN a situației de putere exercitată prin partidul-stat PCR, situație denunțată public de liderul PNȚ-cd, Corneliu Coposu, și de cei doi lideri ai tineretului liberal, Dinu Patriciu și Călin Popescu Tăriceanu, încă din 28 ianuarie, ca fiind extrem de periculoasă pentru mersul democrației fragile din România. Instinctiv sau poate conștient, oamenii aceștia avuseseră dreptate.

Revenind la ziua de 12 iunie, sursele oficiale și mărturiile liderilor politici implicați arată că în acea dimineață a avut loc o întâlnire la Guvern, la care au participat ministrul Apărării, ministrul de

Interne, directorul SRI, prim-ministrul și președintele FSN Ion Iliescu. Cu această ocazie, ministrul Chițac a cerut sprijin civil, invocând pericolul ca forțele polițienești să fie izolate și percepute ca forțe ale fostei Miliții implicate în represiunea din decembrie 1989. Precizăm că la acea dată conceptul juridic de *ordine publică* era în continuare cel reglementat de legile statului comunist și că instituția autorizată să asigure ordinea publică era fosta Miliție căreia i se schimbase doar denumirea în Poliție prin Decretul-lege nr.2 din 27 decembrie 1989 (ultimul paragraf al articolului 2). Prin același articol al decretului, dar cu un paragraf mai sus, se arăta că organele de poliție și unitățile de pompieri „își păstrează toate atribuțiile specifice"[704], ceea ce înseamnă că în iunie 1990 organul de stat însărcinat cu asigurarea ordinii publice funcționa după legislația regimului comunist. Analiza juridică a acestui aspect aparent minor – pornind de la premisa că actele emise de Ion Iliescu, de CFSN sau CPUN erau întocmite de juriști – dezvăluie una din problemele teoretice ale revoluției (14 decembrie 1989–20 mai 1990) și urmarea ei imediată (până la 28 iunie 1990), și anume universalitatea legitimității intervenției forțelor de ordine pentru restabilirea ordinii, fapt care punea legitimitatea intervenției forțelor de ordine ale Ministerului de Interne împotriva manifestanților din 16–22 decembrie 1989 într-o altă lumină, în lumina juridică. În faptul revoluționar este posibil să acuzi și chiar să condamni pe cineva pentru că a folosit gaze lacrimogene împotriva unor manifestanți (18 decembrie, la Timișoara), dar în planul Dreptului așa ceva este ridicol, indiferent sub ce regim se petrece fapta. Prin urmare, orice tentativă de a judeca, cu ajutorul legilor statului de drept, ordinul dat de Guvern forțelor de ordine de a degaja Piața Universității este sortită eșecului. Este, de asemenea, un subiect pentru analiza juridică problema păstrării în statul postcomunist român a „atribuțiilor specifice" ale Miliției (Poliției), în condițiile în care *acea legislație comunistă se sprijinea fundamental pe participarea și implicarea directă a populației civile în acțiunile forțelor de ordine.*

[704] *Monitorul Oficial*, Anul I, nr. 4, 27 decembrie 1989, p. 3.

Prin urmare, Ion Iliescu, semnatarul decretului, nu numai că nu a anulat sau modificat atribuțiile Miliției comuniste, dar chiar le-a întărit printr-o dispoziție expresă, așa cum am arătat mai sus. Nu există mărturii că ar fi făcut acest lucru intenționat.

Ca urmare a întrevederii evocate (localizată în vila prezidențială de la Scroviștea) și pe baza hotărârii luate de Ion Iliescu, generalul Chițac trece la întocmirea planului de evacuare prin forță a manifestanților din Piața Universității, plan care includea folosirea unităților de Poliție Militară și a unei echipe SRI, în conformitate cu vechiul plan de cooperare între instituțiile de forță ale regimului comunist, folosit de Nicolae Ceaușescu în decembrie 1989. Paralel cu aceste activități de pregătire militară, liderii politici ai FSN declanșează acțiunea civililor. Așa cum arătam, vicepreședintele FSN, N.S. Dumitru, convoacă Comitetul Director, legenda fesenițtilor fiind construită în jurul ideii că N.S. Dumitru ar fi acționat de capul lui, mai ales că unii lideri (Dan Iosif și Niculescu Duvăz) s-au opus. Aici lucrurile trebuie clarificate: vicepreședintele FSN nu putea convoca un Comitet Director decât din însărcinarea președintelui, iar deciziile unui astfel de for nu puteau fi urmate decât în condițiile în care adunarea era statutară. Faptul că N.S. Dumitru a ignorat obiecțiile membrilor Comitetului Director și a trecut la acțiune, mobilizând organizații FSN din unități economice, este a doua dovadă că nu o făcea de capul lui. Mai mult, el dezvăluie că a ascuns ordinul oficial primit de la Ion Iliescu. Prin urmare, declarația lui N.S. Dumitru din iunie 1992, potrivit căreia decizia de folosire a forței civile împotriva manifestanților din Piața Universității i-a aparținut lui Ion Iliescu, are toate atributele veridicității. **Privit din perspectivă istorică, ceea ce este incriminant în mineriada din 1990 nu este intervenția forțelor de ordine – chiar și pe baza legilor comuniste -, pentru că atribuțiile lor sunt general și internațional valabile, ci folosirea unor forțe civile (inclusiv minerii) organizate și coordonate de stat împotriva altor cetățeni ai statului.** Decizia de a folosi civili pentru restablirea ordinii publice a revenit conducerii FSN, în frunte cu Ion Iliescu (încă președinte al acestui partid și încă neinstalat legal ca președinte al statului),

acțiunea fiind organizată pe linie de partid, nu prin exercitarea unor atribuții conferite de instituțiile sau legile statului. Parlamentul a fost ocolit în mod premeditat.

În seara de 12 iunie, ministrul de Interne, directorul SRI, ministrul Apărării, ministrul Sănătății și primarul general al Capitalei – în Raportul Comisiei parlamentare sunt enumerate evazionist instituțiile, nu conducătorii lor – au definitivat și adoptat planul de acțiune, care consta în „închiderea pieței printr-un cordon al trupelor de jandarmi, reținerea persoanelor aflate în perimetrul acesteia, internarea în spitale a celor aflați în greva foamei, degajarea carosabilului de materialele ce blocau circulația, demontarea corturilor de pe gazonul din fața Teatrului Național. După degajarea pieței urma să se facă un baraj din autobuze ale Ministerului de Interne, în spatele căruia trebuia spălat carosabilul și trasate marcajele pentru circulația rutieră"[705]. Documentul principal al Raportului consideră acest plan ca defectuos pentru că nu prevedea măsuri de contracarare a unei riposte violente, însă măsura de a amplasa autobuze pe laturile pieței pentru a bloca o pătrundere în forță dovedește că și această posibilitate fusese luată în calcul. Problema a fost alta: acțiunea va fi deconspirată imediat ce planul a fost definitivat și decizia de intrare în acțiune a doua zi a fost luată. Deconspirarea s-a făcut printr-un comunicat al Procuraturii Generale difuzat în seara de 12 iunie 1990 prin radio și televiziune, în care se cerea Guvernului să ia măsuri de degajare a Pieței Universității, fapt ce anunța iminența atacului. Dincolo de aspectul hilar, că Procuratura soma Guvernul, deconspirarea a fost amplificată de prevenirea făcută, cu scopul de a se autoproteja în fața unor ordine ilegale de genul celor din decembrie, asupra liderilor partidelor de Opoziție, ai organizațiilor nonguvernamentale și chiar direct asupra manifestanților din piață de către ofițeri operativi ai tuturor instituțiilor implicate în planul de acțiune: Ministerul de

[705] Arh. CD, *Raportul Comisiei parlamentare de anchetă instituită în vederea cercetării evenimentelor petrecute în zilele de 13-15 iunie 1990*, București, 1991, Document principal, pp. 31-32.

Interne, Ministerul Apărării Naționale, Procuratura Generală, Primăria Capitalei și SRI, acesta din urmă acționând deliberat pentru a-i speria pe manifestanți și a ușura a doua zi degajarea pieței. Scurgerile din aceste instituții au anulat surprinderea, existând probe că, încă din seara de 12 iunie, manifestanții și-au ridicat aparatura de amplificare și alte scule electronice, retrăgându-se peste noapte în zone din apropierea pieței.

Acțiunea de degajare a pieței s-a declanșat la ora 4.30 în dimineața de 13 iunie, în apropierea zorilor. Forțele Ministerului de Interne au înconjurat zona și au trecut la reținerea manifestanților găsiți în piață, reținerea fiind însoțită și de agresarea lor fizică (celebra metodă „lovituri de bastoane și șuturi în fund"). Raportul Comisiei parlamentare indică cifra de 263 de persoane reținute la acea oră, ceea ce nu corespunde informațiilor date de participanți, care arată că în momentul declanșării acțiunii în piață nu erau mai mult de 30 de persoane. Probabil că este o confuzie cu cifra totală a a reținuților, la diferite ore ale intervenției. Un număr de 263 de persoane la ora 04.30 în Piața Universității presupune o acțiune organizată de rezistență, pentru că, în mod normal, „fenomenul Piața Universității" se deschidea în jurul orei 09.00. Este posibil să avem de a face cu una din diversiunile Raportului, care subliniază că „unii din manifestanți au opus rezistență", fapt greu de crezut în fața raportului real de forțe: 1 400 de polițiști contra 30 de manifestanți. Cifra mai mare trebuie să se refere la numărul important de privitori și participanți inactivi ai „fenomenului Piața Universității" de mai târziu, care au fost mobilizați de două zvonuri cu impact: că manifestanții ridicați de pe carosabil la 04.00-05.00 dimineața au fost bătuți, la fel ca și cei din 21 decembrie noaptea, și că greviștii foamei au fost maltratați, deși abia se mai puteau mișca de slăbiciune. Acest din urmă aspect neconform cu realitatea – imaginea unor oameni epuizați, incapabili de mișcare, loviți cu brutalitate și duși apoi într-o direcție necunoscută – a avut un impact emoțional major asupra celor prezenți. Ofițeri SRI aflați în zonă au identificat echipe de doi–trei tineri care răspândeau acest zvon și încercau să adune cât mai mulți oameni, inclusiv din

zone relativ îndepărtate de Piața Universității (Calea Victoriei în dreptul Palatului Telefoanelor, Magazinul Unic, Magazinul Cocorul).

În jurul orei 05.00 se pătrunde în clădirea Institutului de Arhitectură, de unde cinci studenți care lucrau la proiectele lor de sfârșit de an erau martori ai violențelor poliției. Un alt student, Călin Alexei, făcuse imprudența de a arunca de la fereastră un pachet de manifeste, ceea ce a atras atenția polițiștilor. Studenții sunt reținuți și duși în zona de detenție provizorie de la Măgurele[706]. Problema pătrunderii în Institutul de Arhitectură, ca și mai târziu în Universitate, este generată de analiza făcută la Ministerul de Interne, în care a fost subliniată ideea că imunitatea universitară fusese deja încălcată de studenți prin activitățile politice desfășurate acolo pe timpul celor 54 de zile de manifestație: ședințe, introducerea de aparatură, folosirea unui balcon al clădirii, precum și folosirea sălilor și mijloacelor grafice ale Institutului de Arhitectură pentru a produce banerele și afișele cu caracter politic din piață. Argumentul era valabil, numai că încălcarea imunității universitare se discută și se rezolvă prin intermediul conducerii instituțiilor respective, nu prin pătrunderea în forță. Începând cu ora 10.30, cordoanele de blocare a bulevardului sunt agresate verbal de mici grupuri mai active, pe fondul dezaprobării manifestate de tot mai mulți curioși informați despre brutalitățile la care fuseseră supuși greviștii foamei și despre faptul că aceștia au dispărut, fiind probabil „omorâți în spitale", ca la Timișoara. Cetățenii, în această fază, nu dezaprobau degajarea pieței, ci felul brutal în care fusese făcută. La ora 11.00, Biroul de presă al Guvernului emite un comunicat în care se preciza că temeiurile legale ale intervenției forțelor de ordine au fost... comunicatul Procuraturii citit în seara precedentă la radio și televiziune! Se mai afirma că „în cursul operațiunii s-au manifestat încercări de a răspunde prin violență din partea persoanelor ce ocupau Piața, confiscându-se arme și obiecte contondente"[707].

---

[706] Mihnea Berindei, Ariadna Combes, Anne Planche, *13-15 iunie 1990. Realitatea unei puteri neocomuniste*, Ed. Humanitas, București, 2006, pp. 32-33 (studenții vor fi eliberați în jurul orei 07.00).

[707] *Azi*, Anul I, nr. 52, 14 iunie 1990, p. 1.

Afirmațiile vizau acoperirea brutalității cu care fuseseră reținuți manifestanții în acea dimineață, cu argumentul că au rezistat reținerii, și inducerea imaginii de periculozitate al acestora: fuseseră confiscate arme, ceea ce însemna arme de foc.

Potrivit Raportului Comisiei parlamentare, „în jurul aceleiași ore *(10.30*, n.a.), dinspre Spitalul Colțea și-au făcut apariția două grupuri de circa 150-200 persoane fiecare, formate din muncitori de la IMGB și ICTB, constituite la inițiativa conducerilor respectivelor întreprinderi"[708]. Angajații scandau „IMGB face ordine!", dovedind în modul foarte clar scopul organizării și prezenței lor acolo. Lozinca în sine este elocventă: un grup de civili era mobilizat și organizat pentru o intervenție care aparține legal doar forțelor de ordine. Întâmpinați în dreptul Institutului de Arhitectură cu scandări „Jos comunismul!", grupurile de la întreprinderi vor ataca intrarea în Institut, după ce cordonul de polițiști se va da la o parte pentru a le face loc. Au fost devastate intrarea și ferestrele de la parter ale clădirii, iar unii dintre studenții aflați în preajmă au fost maltratați[709]. Ora la care s-au petrecut aceste incidente este în dispută: Raportul indică 10.30, martori intervievați de Mihnea Berindei vorbesc de 11.30, iar presa proguvernamentală precizează orele 12.00 sau 12.30[710]. Această ultimă oră pare mai plauzibilă și legată în lanțul logic, deoarece în jurul orei 13.00 a izbucnit conflictul fizic între „unele grupuri mai mari de tineri, se pare că mulți dintre aceștia studenți"[711] și muncitorii celor două întreprinderi, peste care au intervenit forțele de ordine în sprijinul muncitorilor. Este logic și pentru că acest interval orar leagă cauzal declanșarea violențelor fizice din acea dimineață, reacția tinerilor având drept motivație intervenția în forță a muncitorilor de la IMGB și ICTB asupra clădirii Institutului de Arhitectură. Protejați de Poliție, muncitorii se îndreaptă spre clădirea Universității pentru

[708] Arh. CD, *Raportul Comisiei...*, Documentul principal, p. 35. (Formațiunile celor două întreprinderi erau constituite de liderii FSN și de sindicat.)
[709] Mihnea Berindei, Ariadna Combes, Anne Planche, *op. cit.*, pp. 54-55.
[710] *România Muncitoare*, Anul I, nr. 116, 14 iunie 1990, p. 1.
[711] *Ibidem*.

a „face ordine" și acolo, prin capturarea liderilor Ligii studenților. Între orele 13.30 și 14.30, în zona fântânii de la Universitate, a străzii Biserica Enei și a străzii Academiei se dau lupte violente între forțele de ordine și manifestanți, între care apar indivizi foarte hotărâți, cu aspect și comportament de membri ai lumii interlope. Până în jurul orei 16.00 sunt incendiate mașini ale Poliției și se înregistrează primii răniți din rândurile forțelor de ordine. „Profitând de retragere precipitată și în dezordine a forțelor polițienești din zonă, grupuri de cetățeni au ocupat Piața Universității. La ora 17.00, în balconul Universității își fac apariția diferiți lideri ai unor asociații, între care și liderul Ligii Studenților, dl Marian Munteanu"[712]. Opinia separată privește această secvență a incidentelor într-o manieră romantică: „Retragerea poliției din piață și dispariția ei din scena evenimentelor din 13 iunie constituie un fapt grav a cărei cauză poate fi numai lipsa de motivație a cadrelor tinere pentru a lupta împotriva populației revoltate de violențele precedente"[713]. Astfel de afirmații caraghioase, care introduc în povestea evenimentului tema cinematografică a refuzului de executare a ordinului, vor împiedica mereu aflarea adevărului. Este un extras din propaganda comunistă privind refuzul soldaților de a trage în țărani la 1907, deși în realitate atunci s-a apelat inclusiv la artilerie, tunurile acelei epoci netrăgând niciodată singure, ci manevrate de militari. Începând cu ora 17.00, grupurile violente de manifestanți vor ataca pe rând sediile Poliției Capitalei, SRI și ale Ministerului de Interne, pătrunzând în incintă și devastând spațiile de la pater și etajul 1. S-a înregistrat capturarea unei arme automate și a șapte pistolete, iar fișierul evidenței populației – țintă predilectă a interlopei – a fost incendiat. Sustragerea armelor a permis acoperirea dreptului de foc din partea forțelor de ordine, care s-a soldat cu patru morți, cu argumentul că au fost nevoite să riposteze la focuri trase din mulțime.

După ora 15.00, președintele Radioteleviziunii, profesorul Răzvan Theodorescu, se deplasează la Palatul Victoria, unde îi cere lui Ion

[712] Arh. CD, *Raportul Comisiei...*, Document principal, p. 36.
[713] *Ibidem*, Opinie separată, p. 114.

Iliescu să vină la Televiziune și să facă o declarație „pentru calmarea spiritelor"[714]. Deși președintele ales era înclinat să asculte această rugăminte, consilierii săi îl sfătuiesc să refuze, pe motiv că ceea ce se petrecea în București era „derizoriu". În jurul orei 17.30, la întâlnirea străzii Pangrati cu Calea Dorobanților se adună primele grupuri de manifestanți, care rămân însă aproape două ore inactivi. Cu o coincidență suspectă – dacă e să dăm crezare datelor furnizate de Comisia parlamentară –, la ora 19.30, în timp ce pe ecranele televizoarelor Ion Iliescu se adresează cetățenilor țării, cerându-le „să se adune în jurul clădirii Guvernului și Televiziunii pentru a curma încercările de forță ale acestor grupuri extremiste, pentru a apăra democrația atât de greu cucerită"[715], grupurile din fața Televiziunii se activează brusc și pornesc un atac împotriva clădirii centrale. „Către 20.45 a pătruns în Televiziune, în forță, prin poarta din Dorobanți unde *a fost lăsat să intre* de către polițiștii în uniformă ce ne păzeau, un grup de civili înarmați cu bâte și drugi de fier, bine organizați și foarte hotărâți, care au început sistematic distrugerile «pe orizontală», în zona studiourilor de emisie, fără atracție către locul de unde se emitea pentru programul 2 – neinteresant pentru noi-veniți –, cu atacarea Controlului general, a studioului 4 în care s-au baricadat cei din zonă și care continua să emită. Evident, era o treabă de cunoscători, organizată bine și nu pe moment!"[716] La fel de evident, acești „cunoscători" nu puteau fi nici studenții de la Arhitectură, și nici măcar țiganii care vor fi arătați mai târziu drept agresori. În zilele următoare, Emanuel Valeriu, director general al TVR, va declara fără rezerve că „ne-am trezit în birouri cu niște țigani însoțiți de doi reporteri francezi...", iar „dacă nu am cedat insistențelor acestor țigani – aflați în stare de ebrietate – ne-au agresat, ne-au amenințat că ne aruncă pe fereastră, au distrus cabinetul medical, au aruncat bombe incendiare"[717]. Putem

[714] Răzvan Theodorescu, *Cele 900 de zile ale „manipulării"*, Ed. Tinerama, București, 1994, p. 89.
[715] Arh. CD, *Raportul Comisiei...*, Opinie separată, p. 126.
[716] Răzvan Theodorescu, *op. cit.*, pp. 90-91.
[717] *România Muncitoare*, anul I, nr. 118, 16 iunie 1990, p. 1.

presupune doar că nu erau bombe incendiare de genul celor aruncate de avioanele americane în Vietnam pentru desfrunzirea junglei. Mai mult decât atât, grupurile pătrunse în incinta Televiziunii îi strigau profesorului Theodorescu: „Jidanule", „Jidănitule", „Te-ai vândut ovreilor!", ceea ce nu a fost niciodată și nici nu va fi caracteristic interlopei. Tema va fi abordată pe larg în săptămânalul *România Mare*. Concluzia simplă și clară a mărturisirilor fostului președinte al Radioteleviziunii este că atacul din acea seară a fost coordonat și executat în relație cu planul aprobat de Guvern și de Ion Iliescu. Folosirea interlopei pentru acțiuni de stradă a fost mereu o combinație a Miliției (Poliției), mai ales după ce se produc grațieri și eliberări masive din penitenciare. La sfârșitul lunii aprilie 1990, juristul Vasile Gionea atrăgea atenția asupra unor decrete de grațiere și amnistie emise de Ion Iliescu la începutul campaniei electorale, prin care au fost eliberate din penitenciare persoane condamnate pentru „înșelăciune, furt și delapidare, viol, vătămare corporală gravă, tâlhărie, omor, luare de mită, loviri cauzatoare de moarte"[718]. Acești indivizi vor popula toate mitingurile și mișcările violente de stradă din campanie și din zilele de 13 și 14 iunie 1990, fiind arestați apoi, denunțați prin ziarele guvernamentale ca recidiviști și arătați la televizor ca mercenari ai Opoziției. Acești indivizi au fost în permanență sub controlul Miliției și Procuraturii, pentru că folosirea lor presupunea rearestarea, îmbunătățirea condițiilor de detenție (de exemplu, păstrarea în arestul IGM) și apoi, după ce se potolesc lucrurile, eliberarea.

În jurul orei 20.00, Răzvan Theodoresu cere ministrului Comunicațiilor să oprească emisia Televiziunii, dar este refuzat. La ora 20.15, lucrătorii de la Controlul General, „atacați, se hotărau în același sens, fără a mai cere aprobarea; cei doi miniștri au dat în acest sens dispoziție centrelor de emisie de la Palatul Telefoanelor și Palatul Presei Libere de unde se retransmiteau programele noastre"[719]. Închiderea emisiei între orele 20.15 și 21.15 a creat un întreg complex de

[718] *Dreptatea*, Anul XXVII, seria IV, nr. 66, 25 aprilie 1990, p. 1.
[719] Răzvan Theodorescu, *op. cit.*, p. 93.

interpretări, cea mai percutantă fiind „șocul psihologic" produs asupra populației și, mai ales, asupra minerilor. Credem că este o teză mult exagerată, în primul rând pentru faptul că majoritatea minerilor a fost mobilizată de liderii sindicali și de organizațiile FSN/CPUN și s-a pus în mișcare **mult înainte ca Televiziunea să-și oprească emisia**. Nici teza cu mobilizarea spontană ca urmare a secvențelor transmise din Piața Universității nu este solidă, pentru că imaginile din elicopter care prezentau o piață acoperită de fumul negru al incendiilor s-au difuzat târziu, în timp ce minerii de la Filipeștii de Pădure, de exemplu, erau în mișcare de la ora 14.00[720]. Totodată, mobilizarea organizată de FSN prin N.S. Dumitru nu i-a vizat doar pe mineri, ci și alte categorii de salariați din provincie, mai ales din județele Buzău, Călărași, Ialomița. Aceste județe mai furnizaseră civili pentru luptele de stradă în 28 și 29 ianuarie. În sfârșit, este un subiect de interogație cât de șocați au fost niște telespectatori care timp de cel puțin 5 ani erau obișnuiți cu două ore de emisie și cu întreruperi ale programelor în mijlocul meciurilor de fotbal, al emisiunilor de varietăți sau al filmelor, pentru a se da comunicate oficiale sau pentru a se pune mira. Tinerii și străini care nu cunosc România comunistă trebuie să afle că, sub regimul Ceaușescu, televiziunea difuza, fără nici o explicație, doar mira timp de zeci de minute, atunci când nu avea viza de emisie sau era în pregătire un program politic iminent. Totodată, televiziunea cunoștea căderi de emisie frecvente, datorate unor defecțiuni ale aparaturii învechite cu care transmitea.

La ora 21.52, Ion Iliescu transmite un nou comunicat în care denunță „acțiunile violente ale elementelor extremiste de tip legionar" și face încă un apel explicit de implicare a civililor în luptele de stradă: „Ne adresăm tuturor forțelor democratice ale țării care și-au dat votul pentru libertate și stabilitate în România cu chemarea de a sprijini acțiunea de lichidare a acestei rebeliuni legionare, de a conlucra cu forțele de ordine și cu Armata pentru restabilirea ordinii, izolarea și arestarea elementelor extremiste care trebuie aduse în fața

[720] Arh. CD, *Raportul Comisiei...*, Opinie separată, p. 138.

Justiției pentru a da socoteală de cele comise"[721]. Mesajele de acest tip, imaginile dramatice și comentariile panicate ale Televiziunii, dar mai ales chemările anterioare prin organizațiile FSN și prin sindicatele afiliate din Valea Jiului pun în mișcare minerii. Potrivit Raportului Comisiei parlamentare, organizațiile FSN și CPUN din Alba-Iulia, Olt, Brașov, Petroșani, Deva, Galați au solicitat garnituri de tren pentru deplasarea a 15 000-20 000 de mineri și muncitori la București, alte organizații punând la dispoziție autobuze. Într-un interviu acordat lui Petre Mihai Băcanu în 1994, prim-ministrul Petre Roman relata felul în care a aflat de punerea în mișcare a minerilor și apoi de sosirea lor în București: „Această informație, în amintirile mele, este legată de faptul că mi s-a comunicat că la Craiova inginerul Mănucu, care era șeful Dispeceratului Regionalei, ar fi debranșat sistemul electric de alimentare a liniilor de tensiune pentru transportul feroviar: am fost atenționat de la CFR, de la Ministerul Transporturilor, că inițiativa periclitează, poate să pericliteze traficul feroviar. Al doilea moment ține de informația propriu-zisă despre venirea minerilor. Din câte îmi amintesc, Gelu Voican a fost acela care a venit în cabinetul meu și mi-a spus că minerii au ajuns în Gara de Nord. Era în jurul orei patru dimineața și nu puteam înțelege de ce a fost nevoie de venirea lor, când armata, parașutiștii au reușit, încă de la ora douăsprezece și jumătate-unu noaptea, să ajungă să controleze violența stradală, când atacurile împotriva Ministerului de Interne, a Televiziunii și a altor instituții de stat au fost deja anihilate..."[722] Ca martor principal și direct, Petre Roman aduce informații de calitate asupra cauzelor care au generat violențele minerilor în București: „În momentul în care minerii au pătruns spre Piața Victoriei ne-am reunit un număr de persoane, nu-mi amintesc de toți cei care erau de față, și a avut loc o discuție despre ce trebuie să facem"[723]. Grupul de conducere a analizat situația în care minerii chemați de lideri FSN nu mai

[721] *Ibidem*, p. 127.
[722] Petre Roman, *România încotro?*, Ed. Scripa, București, f.a., p. 40.
[723] *Ibidem*, p. 41.

erau de folos din cauza intervenției Armatei din timpul nopții și a stingerii acțiunii/diversiunii agresorilor. Ideea era ca minerilor să li se ofere o masă caldă, posibilități de odihnă și apoi să fie trimiși cu trenurile în localitățile de origine. „Spre surprinderea multora dintre cei prezenți – explică Petre Roman –, dl Iliescu, contrar celor hotărâte, le-a cerut să meargă să ocupe Piața Universității, să curețe Piața Universității; cineva a adăugat, și dl Iliescu a preluat și el, «și să planteze flori»"[724]. Într-adevăr, Ion Iliescu a ieșit în balconul Palatului Victoria și a ținut minerilor un discurs care, din perspectivă istorică, este mult mai important decât cel ținut la plecarea minerilor, sub cupola Sălii Expozițiilor, superinvocat și mediatizat ca probă a complicității lui Ion Iliescu la mineriadă. Este invers – cuvântarea din dimineața de 14 iunie 1990, de la balconul Palatului Victoria, este cea care îl implică direct pe Ion Iliescu în mineriadă. Scena există și pe film, secvențele înregistrate astfel constituind o probă indubitabilă.

Cuvântarea lui Ion Iliescu din dimineața de 14 iunie 1990 dezvăluie mai mult decât orice mecanismele mineriadei. Încă de la început, Iliescu a calificat „forțele destabilizatoare ce au acționat în aceste zile împotriva autorităților ca fiind aceleași care au inspirat loviturile din 12 ianuarie, 28 ianuarie și 18 februarie"[725]. Nici astăzi nu știm care au fost forțele destabilizatoare din 12 și 28 ianuarie sau 18 februarie, deși Ion Iliescu sugera că au aparținut partidelor de Opoziție, „cu detașamente instruite din timp, de formație legionară, inspirate de forțe de extremă dreapta din țară și de peste hotare"[726]. Era, de fapt, șablonul pe care i-l oferiseră serviciile secrete, SRI și UM 0215, timp de două luni. „Detașamentele instruite" au fost puse ulterior, și de Opoziție, și de liderii FSN, pe seama fostei Securități, însă aceasta, după cum am arătat, fusese regrupată chiar de liderii FSN în noile servicii secrete. În ce privește „forțele de extremă dreapta din țară și din străinătate", era vorba de aceeași teză a apartenenței lui Ion Puiu la

[724] *Ibidem.*
[725] *România Muncitoare*, Anul I, nr. 117, 15 iunie 1990, p. 3.
[726] *Ibidem.*

Mișcarea Legionară și de tânărul care apăruse în uniformă legionară (Horia Sima) la Televiziune, individ (se pare că îl chema Horia Niță) prezentat de foștii săi colegi de la organizația de tineret a PNȚ-cd drept „cam diliu". Striga din balcon Ion Iliescu: „În această rebeliune legionară cu care s-a confruntat în aceste zile poporul român, unele elemente au apărut chiar în costumație legionară, au afișat drapelul verde, au folosit limbajul legionar"[727]. Diversiunea și autorii ei devin inteligibili în momentul în care apelăm la o altă mărturie de calitate, cea a prorectorului de atunci al Universității București, profesorul Emil Constantinescu, viitor președinte al statului: „La Universitate, la Casa Scânteii, la sediile partidelor – pretutindeni apăreau acești misterioși pseudomineri, purtând cămăși albe contrastând cu fețele teatral înnegrite de cărbune ale ortacilor și invariabila geantă diplomat plină cu fotografii. La «Asociația 21 Decembrie», au fluturat poza actorului Dragoș Pâslaru, în costumația de legionar cu diagonală, pe care o purtase într-un film (cred că în *Actorul și sălbaticii*) și i-a dat cu capul de pereți pe cei găsiți în dimineața de 14 iunie, să spună unde sunt Pâslaru și «ăsta grasu'». «Grasu'» era Dan Petre, implicat în toată perioada de organizare legală a mitingului, dar care, în acea dimineață, alergase la hotelul unde ajunsese Vladimir Tismăneanu, sosit cu o zi înainte de la Washington"[728]. Ion Puiu folosise într-o zi costumul național cu suman bucovinean. În perioada de maximă corespondență cu membrii grupului Mansarda – grup creștin sprijinit de SUA –, Octavian Mihăescu a transmis tuturor membrilor grupului aflați în străinătate un mesaj nu numai sincer, dar și valoros din punct de vedere istoric: „(Ion) Puiu trebuie redat corect, așa cum a fost, cum s-a manifestat. Așa cum atunci ne-am detașat, respingând legionarismul, care nici prin cap nu ne trecea, la fel trebuie să facem și azi! Acuza aceasta dovedită de dușmani, confirmată și din interiorul nostru, este foarte gravă, pentru că noi nu am militat pentru

[727] *Ibidem.*

[728] Emil Constantinescu, *Timpul dărâmării, timpul zidirii*, Ed. Universalia, București, 2002, p. 123 (filmul în cauză era *Drumeț în calea lupilor).*

extrema dreaptă, ci pentru un stat de drept, democratic, iar în PNȚ-cd (OT) nu s-a defilat niciodată cu steaguri, uniforme, cămăși verzi legionare, nici apologia acestei mișcări nu s-a făcut. Ion Puiu trebuie să răspundă istoric de acțiunile sale din acel moment, care a compromis partidul și însuși OT-PNȚ-cd-*Mansarda!* Iar dacă se reușește a se înțelege personalitatea lui complexă, cauzele ce au condus la un asemenea accident, repet, accident, explicabil în acele vremuri de haos total, va fi benefic însuși lui Ion Puiu, va demonta teza FSN–Iliescu, care sunt autorii acelor diversiuni și lovituri antidemocratice, antistatale"[729].

Instigatorii „extremei drepte" din străinătate erau preotul Calciu-Dumitreasa, aflat în acel moment la 10 000 de kilometri distanță, și diversionistul Doru Braia, între timp expulzat din țară. În continuare, Ion Iliescu dă expresie în fața minerilor – care nu înțelegeau mare lucru, decât că există un inamic intelectual și un altul student –, informațiilor primite dela SRI și UM 0215 potrivit cărora Opoziția pregătea o lovitură de stat pentru 14 iunie: „... elementele care au ocupat atâta vreme Piața Universității erau de fapt pregătite pentru o asemenea manifestare de forță cum a fost cea din ultimele 24 de ore"[730]. Agitat și vizibil încărcat de ură, Ion Iliescu va îndrepta atenția minerilor asupra partidelor politice din Opoziție, informându-i că foarte multe elemente agresoare au fost arestate, „dar «capetele», cei care stau în spatele acestor acțiuni, nu au fost încă depistați"[731]. Nemulțumit de faptul că unele colective de oameni ai muncii nu au răspuns la apelul său de a se implica în împrăștierea și arestarea civililor din Piața Universității, că unii lideri sindicali au refuzat implicarea și că Armata a stat mult timp imobilă, președintele FSN și-a dezlănțuit furia pe care numai secvențele filmate o pot reda în adevărata sa intensitate: „Trebuie ridicat gradul de combativitate al românilor – a spus în continuare dl Iliescu – în special al cetățenilor Capitalei, al muncitorilor Capitalei, al liderilor sindicali care i-au

[729] Corespondență internet cu grupul Mansarda, text din 23 mai 2006 (6:57 p.m.), Octavian Mihăescu.
[730] *România Muncitoare*, Anul I, nr. 117, 15 iunie 1990, p. 3.
[731] *Ibidem*.

împiedicat ieri pe aceştia să vină în sprijinul organelor de ordine"(...) „Armata trebuie să constituie un element de stabilitate şi de apărare al cuceririlor poporului, nu să stea indiferentă când vandalii se dedau la asemenea acte barbare împotriva poporului"[732]. Intervenţiile lui Ion Iliescu semănau izbitor cu cele ale lui Nicolae Ceauşescu din 17 decembrie 1989: „Să se discute foarte serios în toate unităţile, să se vadă în învăţământul superior necesitatea de a se arăta tineretului că este necesar să se adopte o poziţie fermă faţă de orice manifestări antisocialiste, care pun în pericol integritatea şi independenţa României, cuceririle poporului"[733](...) „Ştiţi cum aţi procedat voi?! Pur şi simplu, aţi avut o atitudine capitulardă, defetistă. Dacă aş fi ştiut că nu sunteţi în stare să opriţi pe aceşti huligani, pe aceste elemente deplasate, apelam la 500 de muncitori, îi înarmam şi rezolvam problema"[734]. Încă o dată, legătura directă între violenţele minerilor şi cuvântarea lui Ion Iliescu din balconul clădirii Guvernului a fost făcută explicit de Petre Roman: „Apelul care li s-a adresat a fost, cred, scânteia care a declanşat explozia de violenţă pe care a cunoscut-o Bucureştiul în acea zi de 14 iunie şi, parţial, în ziua de 15 iunie"[735].

Mobilizaţi şi trimişi în Piaţa Universităţii de Ion Iliescu, minerii au ocupat zona fostului „fenomen anticomunist", câţiva dintre ei apucându-se să sape peluza din faţa Teatrului Naţional. Comisia parlamentară arată că minerii au început să ocupe Piaţa Universităţii începând cu ora 04.30 (14 iunie) şi că la ora 06.00 erau cel puţin 10 000 în acel loc. „În jurul orelor 05.00 – arată în continuare Raportul – în Piaţa Universităţii au năvălit sute de persoane îmbrăcate în haine de mineri care veneau dinspre Piaţa Romană şi erau înarmaţi cu bâte, rângi metalice, topoare, securi, bucăţi de cauciuc cu inserţie metalică, lanţuri etc. Din două declaraţii rezultă că aceştia erau conduşi de

---

[732] *Ibidem*.

[733] Constantin Sava, Constantin Monac, *Revoluţia română din decembrie 1989 retrăită prin documente şi mărturii*, Ed. Axioma Edit, Bucureşti, 2001, p. 149 (Stenograma teleconferinţei din ziua de 17 decembrie 1989).

[734] *Ibidem*, p. 142.

[735] Petre Roman, *op. cit.*, p. 41.

câteva persoane îmbrăcate în haine civile, una dintre acestea legitimându-se ca ofiţer de poliţie, iar alta fiind indicată ulterior de mineri ca reprezentant al FSN"[736]. Apropo de ideea „mitingului", se pune întrebarea: ce rost avea grupul violent de mineri sosit în forţă la locul faptei, de vreme ce „locul faptei" era ocupat de mineri? Grupuri de mineri, dirijaţi de agenţi ai serviciilor secrete sau ai Poliţiei – uneori din autoturisme MI dotate cu megafoane – au început să atace tineri şi persoane cu ochelari sau cu barbă din zona Universităţii, bănuind a fi intelectuali implicaţi în manifestaţia anti-FSN. „Comisia a stabilit că în ziua de 14 iunie 1990 s-a pătruns fără drept în sedii ale unor partide politice, asociaţii şi instituţii publice, agresând persoanele prezente şi deposedând de bunuri şi valori unele dintre acestea. De asemenea, s-a pătruns fără drept în locuinţele unor persoane de unde s-au sustras sau distrus valori"[737]. Minerii au fost dirijaţi apoi spre cartiere mărginaşe ale Bucureştilor, unde nu s-au desfăşurat pogromuri împotriva ţiganilor, cum s-a acreditat la un moment dat, ci au fost devastate şi desfiinţate talciocurile, care mişunau într-adevăr de bişniţari, în majoritate ţigani. Minerii s-au deplasat la aceste talciocuri cu camioane puse la dispoziţie de organizaţiile FSN din întreprinderi bucureştene.

Încă de a doua zi presa proguvernamentală a fost pusă să repare gravele prejudicii politice şi de imagine suferite de România în 13–14 iunie 1990. Printr-un comunicat al Guvernului s-a încercat definirea evenimentelor din 14 iunie ca o reacţie legitimă la o acţiune „extremistă de tip fascist", în condiţiile în care „agresorii violenţi din ziua şi noaptea de 13 iunie au produs victime umane şi pagube materiale considerabile". De asemenea, „la subsolul clădirii sediului central al PNŢ-cd au fost găsite sticle incendiare, muniţie, droguri"[738]. Afirmaţiile nu corespundeau adevărului, dar asta s-a aflat mult mai târziu.

---

[736] Arh. CD, *Raportul Comisiei...*, Opinie separată, p. 145 (situaţia este confirmată şi de Documentul principal, p. 60).
[737] *Ibidem*, Document principal, pp. 61-62.
[738] *România Muncitoare*, Anul I, nr. 117, 15 iunie 1990, p. 1.

Încercând să aducă dovezi în favoarea Puterii, ziarul *Azi* a primit dreptul de a sta de vorbă cu unii dintre arestaţi: Vasilică Lixandru, de 23 de ani, a luat de la sediul Poliţiei Capitalei un pistol calibrul 7,65 cu care a tras 8 cartuşe; 7 cartuşe le-a tras în peretele apartamentului unui prieten în timpul meciului Camerun–România (am pierdut cu 2–1), iar pe ultimul l-a tras în aer de la etajul al IX-lea al blocului. Corneliu Borcăuan a fost arestat ca organizator al violenţelor, deşi a demonstrat că prezenţa sa în mijlocul mulţimii se datora calităţii de ziarist la *Dreptatea*[739]. „Minerii" al lui Ioan Toma este un articol important pentru faptul că declanşa campania de contracarare a tezei securiştilor (în majoritate angajaţi ai UM 0215) care au dirijat şi organizat violenţele minerilor: „La un moment dat am surprins următoarea discuţie: «Ascultă-mă ce-ţi spun, ăştia nu-s mineri!/ Crezi?/ Păi nu vezi ce organizaţi şi disciplinaţi sunt?/ Da... Ai dreptate./ Pot să jur că ăştia sunt securişti îmbrăcaţi în haine de mineri.» Cu toată revolta pe care am simţit-o, absurditatea afirmaţiei m-a făcut să râd"[740]. Un dialog dramatizat în acest fel într-un cotidian de ştiri este întotdeauna un semn al diversiunii. În acelaşi ton dramatic şi comunist-romantic scria şi cotidianul sindicatelor „libere" din România, organizaţie-marionetă a FSN: „Dar tot în acest perimetru am văzut marşul nesfârşitelor coloane de oameni sosite din marile întreprinderi ale Capitalei şi din alte judeţe pentru a-i susţine şi afirma dreptul lor şi al ţării la linişte, la pace, la muncă, la fericirea şi bunăstarea familiilor. Pe Bdul Kogălniceanu, Bdul Republicii, dinspre Piaţa 1848 au fost întâmpinaţi cu ovaţii şi aplauze. Am întrebat un bărbat între două vârste care saluta coloana de la «Semănătoarea»: «De ce îi aplaudaţi? Cum de ce? Nu sunt oare muncitorii scutul de nădejde al liniştii noastre?»"[741]. Dialogurile acoperirii cu diversiune a barbarismului comis de FSN împreună cu minerii continuă: „Cineva din mulţime intervine: «De ce aveţi bâte?» Un tânăr miner îi răspunde: «Cu ce să ripostăm

[739] *Azi*, Anul I, nr. 56, 19 iunie 1990, p. 1.
[740] *Azi*, Anul I, nr. 55, 17 iunie 1990, p. 1.
[741] *România Muncitoare*, Anul I, nr. 118, 16 iunie 1990, p. 1.

extremiștilor? Cu flori? Nu noi am incendiat mașinile răsturnate în piață, nu noi am tras cu arma azi noapte pe Strada Academiei. Guvernul s-a dovedit slab. La fel și Poliția. Și nu vom pleca înapoi până ce nu avem certitudinea liniștii după care tânjim pentru a putea lucra, acolo în subteran, cu gândul și cu fapta la bunăstarea țării»"[742].

În după-amiaza de 15 iunie, prim-ministrul Petre Roman a ținut o conferință de presă, generată de reacția devastatoare a presei străine la atrocitățile mineriadei, moment care a marcat pentru istorie „fenomenul mineriadei românești", așa cum este consemnat în tratate, enciclopedii și dicționare din întreaga lume. Petre Roman se arăta contrariat de „acuzarea autorităților române de a fi întreprins un program de tip fascist împotriva opoziției"[743], când lucrurile, după opinia sa, au stat invers. Premierul se arăta nemulțumit pentru faptul că nici unul dintre comunicatele guvernamentale nu a fost menționat în știrile și articolele presei străine. Mai bine că nu le-au reprodus: conțineau informațiile false, diversioniste venite de la serviciile secrete. Petre Roman acuza agențiile de presă pentru „luarea în considerare a unor surse orale neverificate, care convin însă intereselor unor cercuri politice". Se înșela: informațiile despre violențele minerilor și despre legătura acestora cu FSN proveneau de la corespondenții acreditați de acele agenții la fața locului, adică de la martori oculari direcți. Ca dovadă că nu cunoștea toate dedesubturile „afacerii mineriada", Petre Roman va declara în acea conferință de presă „că își asumă întreaga răspundere pentru evenimente", ceea ce reprezintă un mare risc personal, inclusiv de natură penală. Premierul a avut o singură rezervă, în privința caracterului legionar al acțiunii manifestanților, unde a preferat să-l citeze pe Ion Iliescu[744]. Roman se afla sub efectul vizitei din acea dimineață de la Universitate, unde fusese huiduit și acuzat de studenți, fapt care l-a marcat în calitatea sa de profesor universitar. El va rămâne timp de un an convins că minerii sunt nevinovați, că nu i-a chemat nimeni și că informațiile

[742] *Ibidem.*
[743] *Azi*, Anul I, nr. 55, 17 iunie 1990, p. 1.
[744] *Ibidem*, p. 3.

despre implicarea foștilor ofițeri de securitate în acțiune este o poveste, până în momentul septembrie–octombrie 1991 când el însuși va fi răsturnat de la putere cu aceleași mijloace. Ulterior, a mărturisit că odată cu formarea Guvernului de la 28 iunie 1990, a pornit și bătălia pentru estomparea efectului dezastruos al mineriadei în străinătate: „Unul dintre țelurile mele, construindu-l *(Guvernul din 28 iunie*, n.a.), a fost să atenuez oprobriul internațional adus asupra țării de evenimentele din iunie și de rolul pe care îl avusese Iliescu în desfășurarea lor"[745]. Prima reacție internațională importantă la „mineriada lui Iliescu" a fost refuzul ambasadorului SUA la București de a participa la ceremonia de învestitură a noului președinte român, fapt care s-a petrecut cu aprobarea Casei Albe.

Adevărurile și erorile Opoziției. Opoziția era, la 21 mai 1990, a doua zi după alegeri, o parte extrem de slabă a societății, compusă din grupul celor trei partide – PNȚ-cd, PNL și PSDR – și din micile grupuri de intelectuali anticomuniști, între care GDS a rămas pentru un timp bine individualizat. De fapt, arcul politic opoziționist autentic era constituit doar din PNȚ-cd și GDS, având în vedere că PNL întreținea, cel puțin la vârf, o conivență cu factori de decizie ai Puterii (Ion Iliescu, Alexandru Bârlădeanu, Virgil Măgureanu), iar PSDR era o ficțiune organizatorică. PNȚ-cd fusese zdrobit în alegeri, inclusiv ca urmare a propriilor greșeli, iar GDS era compromis ca organizație neutră a societății civile prin comportamentul partizan, nu atât propartide democratice, cât anti-FSN. Deși izolat ca grup intelectual minor și ineficient politic, GDS va reprezenta vocea cea mai interesantă și activă a momentului, pe fondul detentei postelectorale înregistrate de PNȚ-cd. Problema era de impact – unul foarte mic. La 1 iunie 1990, GDS îi transmitea lui Ion Iliescu o scrisoare deschisă în care îi semnala faptul că „prin proporțiile ei, victoria dvs. în alegerile din 20 mai este mai favorabilă formației pe care o conduceți decât dezvoltării democratice a țării"[746]. GDS recunoștea că „victoria dvs. este în bună măsură și opera unei opoziții neinspirate",

[745] Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 149.
[746] 22, Anul I, nr. 20, 1 iunie 1990, p. 1.

dar trăgea și concluzia cu valoare istorică, bine definită și extrem de realistă, potrivit căreia „până la 20 mai aparatul vă datora dvs. supraviețuirea; după 20 mai, dvs. datorați, într-o măsură apreciabilă, aparatului legitimitatea"[747]. Era vorba de legitimitatea juridică dobândită prin alegeri și al cărei preț era dependența de structurile fostului regim comunist. În anii următori, liderii GDS vor dezvălui că în acel moment au avut nu numai sentimentul înfrângerii, ci și pe cel al defazării, descoperind că majoritatea foarte largă a națiunii nu cunoaște, nu înțelege și nu vrea (încă) sistemul democratic. Situația a fost explicată intelectualității, în mijlocul unei opere eufuistice destinate grupului elitist din care făcea parte, de scriitorul Horia Roman Patapievici în volumul său *Cerul văzut prin lentilă*. Ar fi mai întâi de observat că trimiterile lui H.R. Patapievici la alegerile din decembrie 1937 (considerate impropriu drept ultimele alegeri libere) sunt inegale valoric, din cauza premiselor false și a contaminării propagandistice. Patapievici identifică momentul decembrie 1937 drept o „înghețare" a regimului democratic ca urmare a trei note: „1. naționalismul xenofob, cu pandantul său în politica externă, alinierea incondiționată la o putere străină autoritară, sub lozinca izolaționismului autarhic *(autorul se referă probabil la Mișcarea Legionară și la intențiile liderului C.Z. Codreanu de alianță cu Germania nazistă, dar pornește de la premisa falsă că liderul Mișcării preconiza o aliniere necondiționată și că se îndrepta spre izolaționism, când în realitate era vorba de ieșirea din izolaționismul în care fusese adusă țara de regimul autoritar mascat al regelui*, n.a.). 2. creditul acordat personalității charismatice, cu presupoziția sa latentă – neîncrederea în parlamentarism și identificarea politicului cu politicianismul *(autorul se referă probabil tot la Zelea Codreanu, numai că acesta fusese parlamentar, formațiunea sa participa la alegerile din decembrie 1937 cu un partid politic, iar dacă e vorba de Carol II, abandonul electoratului s-a produs* după *ce, prin politica aberantă a partidelor democratice și prin conducerea nedemocratică și coruptă a statului de către rege și camarila sa, populația a identificat politicul cu politicianismul*, n.a.). 3. în fine, credința că România nu

[747] *Ibidem*.

mai poate evolua viabil pe coordonatele României clasice (i.e. regim parlamentar plus capitalism liberal)"[748]. Autorul vede în mod eronat un sfârșit brusc de sistem, cu argumentul că din 1938 și până în 1990 în România s-a instalat sistemul dictatorial, când, din perspectivă istorică, anularea rezultatului alegerilor din 1937 și instalarea dictaturii regale s-au produs la capătul unui proces de degradare treptată a regimului democratic – în care nici comuniștii, nici legionarii nu au avut vreun rol – și a marcat, totodată, începutul altui proces descendent care se va finaliza cu dispariția vechiului stat și apariția statului comunist. Raporturile reale ale națiunii române cu regimul democratic aveau să fie sintetizate perfect de Archie Gibson, corespondentul lui *The Times* și șef al rezidenței Intelligence Service în România: „Această situație în care se găsește România astăzi *(1942,* n.a.) derivă dintr-o succesiune de evenimente care își au originea în decăderea sistemului parlamentar. Obosiți de convulsiile politice și confuzionați de succesul regimurilor totalitare în Germania și Italia, românii au renunțat de bunăvoie la libertățile lor, acordând puteri nelimitate regelui Carol al II-lea prin plebiscitul din februarie 1938. La ora fatală care a lovit România în 1940, regele și-a plecat capul în fața presiunii rusești, în timp ce un regim parlamentar, responsabil în fața electoratului, n-ar fi făcut probabil același lucru. Cedarea Basarabiei și a Bucovinei a fost primul dintr-o serie de dezastre care au rupt coloana vertebrală a României și au târât-o în alianță cu Germania, o țară cu care ea nu avea nimic în comun. Politicienii și presa de partid sunt primii de blamat pentru compromiterea sistemului parlamentar și pentru târârea populației românești spre totalitarism. În Camera Deputaților și chiar în Senat reprezentanții națiunii n-au făcut altceva decât să se injurieze unul pe altul, iar uneori au ajuns la bătaie. Principala preocupare a presei a fost să proclame cu glas tare bănuiala de corupție a miniștrilor, senatorilor și deputaților. Parlamentul și presa au reușit să creeze o falsă imagine a administrațiilor succesive prin exagerarea defectelor unor persoane care, deși departe de a

[748] Horia Roman Patapievici, *Cerul văzut prin lentilă*, Ed. Nemira, București, 1995, p. 137 („Durata lungă și alegerile").

fi ireproşabile, reuşiseră totuşi să facă ceva pentru ţară"[749]. Atunci când se întoarce la relaţia sa cu naţiunea din care face parte, Horia Roman Patapievici este evident derutat şi stânjenit. Consideră violenţele din 29 ianuarie 1990 ca un prag al legăturilor sale invizibile de identitate cu oamenii simpli, la care descoperă „cu totul altfel de reprezentări despre lume"[750] şi că, „dincolo de valori, care pot fi mai mult sau mai puţin arbitrare, chestiunea este cum am ajuns, părţi din acelaşi popor, să avem instincte atât de deosebite?"[751]. Cine cunoaşte opera lui H.R. Patapievici este îndreptăţit la dilemă, pentru că acelaşi autor suferise rigorile represiunii în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989 şi apucase, încă marcat de ororile la care fusese supus împreună cu ceilalţi demonstranţi, să scrie: „Din acest motiv, pentru că ştiu cui îi datorez viaţa, pentru mine, din 22 începând, oamenii se împart în două categorii: cei care au ieşit în dimineaţa zilei de 22 să demonstreze ştiind că riscă să fie împuşcaţi – şi care mi-au salvat viaţa; şi sunt cei care au refuzat să protesteze, şi care, în concepţia mea, au consimţit la ştergerea mea dintre vii"[752]. Probabil că în acea noapte Patapievici credea că baricada despărţea două entităţi naţionale: de o parte statul, de cealaltă parte poporul. Se înşela: poporul era în altă parte, dormea, asculta *Europa Liberă* sau dădea telefoane insistente la Miliţie, cerând dispersarea mai energică a „huliganilor", pentru că el, poporul, munceşte, şi a doua zi se duce la serviciu. Salvarea lui Patapievici şi a celorlalţi manifestanţi, pe care Elena Ceauşescu i-ar fi asasinat ca şi pe cei de la Timişoara, a venit de la Armată şi de la Securitate, realitate extrem de inconfortabilă pentru susţinătorii tezei revoluţiei spontane. Dar din acele comentarii ale lui Patapievici, alţi intelectuali au construit teoria existenţei a două popoare române:

---

[749] Dennis Deletant, *Studies in Romanian History*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1991, p. 243. (Acest proces de degradare a încrederii naţiunii în sistemul democratic, în parlamentarism şi politic se petrece şi astăzi, în 2006-2007, în condiţiile aceloraşi cauze arătate de A. Gibson în 1942.)

[750] Horia Roman Patapievici, *op. cit.*, p. 85 („Poporul meu şi cu mine").

[751] *Ibidem.*

[752] Horia Roman Patapievici, *Politice*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 196, p. 16 [„În preajma ştreangului (istoria unei nopţi)".]

unul primitiv și antidemocratic, dar majoritar, și unul democratic, minoritar, constituit din cei care formau sau sprijineau Opoziția. În sfârșit, națiunea care a votat la 20 mai 1990 și trăia sentimente de ură împotriva celor câțiva intelectuali activi publicistic (Gabriel Liiceanu, Stelian Tănase, Gabriel Andreescu, Petru Creția), precum și asupra organizatorilor fenomenului Piața Universității, era aceeași națiune care acordase creditul său lui Nicolae Ceaușescu și Securității Poporului. Eroarea venea din același loc istoric, pe care îl tot prezentăm și analizăm în studiul de față: **credința falsă că în decembrie 1989 a avut loc o revoluție anticomunistă.** De cealaltă parte, perfect informat asupra realității evenimentelor din decembrie 1989 (intervenție sovietică neconvențională, puci și diversiune teroristă în care *massa* a fost numai obiect al manevrei), Ion Iliescu va îndeplini toate condițiile care asigurau „înghețarea" raporturilor între națiune și liderul creditat de aceasta: 1. găsirea unui vinovat general – Securitatea, care prelua toată vinovăția sistemului și scutea națiunea de orice responsabilitate. 2. satisfacerea cererii imense de consum și eliberarea de constrângerile legii, cea mai importantă fiind dreptul de a fura fără a fi sancționat. 3. combaterea influenței și implicării externe, care în ultimă instanță era sursa generală și singura garanție a reinstalării în România a regimului democratic distrus de Iuliu Maniu și de PNȚ în iunie 1930, printr-o guvernare pe care – atenție! –, națiunea a „plebiscitat-o", după cum arată tot Horia Roman Patapievici.

La 18 iulie a fost dat publicității un sondaj de opinie al Institutului Român pentru Sondarea Opiniei Publice (IRSOP) efectuat pe un eșantion de 3 800 de persoane în vârstă de peste 17 ani, având ca temă „situațiile din 13–15 iunie". Sondajul arăta că 84% din populația matură a României dezaproba fenomenul Piața Universității, și numai 16% o aproba, că 76% aproba evacuarea ocupanților Pieței Universității, că 67% aproba „apelul adresat populației de a veni în sprijinul autorităților" – adică apelul lui Ion Iliescu la acțiuni tipice războiului civil –, iar venirea minerilor era un fapt controversat, încă dificil de evaluat: 55% o aprobau, 45% o dezaprobau[753]. Felul în care

[753] Toate datele după sondaj IRSOP publicat în *Azi*, Anul I, nr. 81, 18 iulie 1990, p. 1.

Televiziunea a informat asupra evenimentelor era apreciat pozitiv de 63% din populație, iar reacția presei străine era dezaprobată de 75%. Prioritățile a 70% din populație erau la acea dată: „1. Să asigure liniștea în țară; 2. Să colaboreze cinstit unele cu altele (partidele); 3. Să găsească soluții pentru economie"[754]. Toate corespundeau mesajelor electorale ale lui Ion Iliescu. Sondajul IRSOP a estimat atunci și părerea dominantă a populației, care demonstrează astăzi și distanța uriașă de la mesajele intelectualității anticomuniste la mentalitatea dominant comunistă a populației, de la viziunea idealist-occidentală la România profundă, de care intelectualii s-au izbit ca de un zid: „... este posibil ca multe din conflictele verbale și nu numai verbale care au străbătut România postrevoluționară să fi fost, pentru o mare majoritate a populației, relativ lipsite de obiect"[755].

[754] *Ibidem*.
[755] *Ibidem*, p. 3.

STENOGRAMA
întrevederii cu ambasadorul URSS la București
27 decembrie 1989

(ora 10.00, a.m.)

E. Tiajelnikov: În primul rând sunt bucuros că am posibilitatea ca din partea tovarășului Gorbaciov și din însărcinarea lui să înmânez textul felicitării adresate cu ocazia victoriei revoluției și constituirii Consiliului Frontului Eliberării Naționale. Nu îl citesc. Îl cunoașteți. A fost publicat. Felicitările au fost transmise prin radio. De aceea, tovarășul Gorbaciov m-a rugat să-l înmânez în mod personal. Vă cunoaște foarte bine trecutul, viața de luptă și muncă și sigur este foarte bucuros că Consiliul Frontului v-a ales în această funcție de mare importanță. De asemenea, președintele Consiliului de Miniștri vă roagă să primiți felicitări sincere cu prilejul alegerii în funcția de președinte al Consiliului Frontului. Dvs. ați condus țara în cea mai grea perioadă, când patrioții români au acționat hotărât pentru salvarea națiunii de forțele arbitrare și teroriste, pentru afirmarea ordinei, încetățenirii democrației reale pe teritoriul său. Înțelegând întreaga complexitate și importanță a sarcinilor care stau în fața Frontului vreau să vă asigur că poporul român prieten întâlnește în calea înnoirii sprijinul din partea popoarelor și conducerii URSS. Țările noastre sunt legate prin legături îndelungate și puternice de alianță, legături rodnice economice și culturale. Sunt încredințat că acum se deschid posibilități largi pentru dezvoltarea și întărirea colaborării româno-sovietice

în folosul reciproc al popoarelor noastre, în interesul păcii trainice și stabilității în Europa. Ajutoarele vor fi transmise.

Ion Iliescu: Vă rog să transmiteți mulțumiri tovarășului Gorbaciov din partea mea. Putem vorbi la telefon. Vom face un text, îl vom da la presă imediat.

E. Tiajelnikov: Dacă nu vă supărați, să terminăm cu partea protocolară. Doresc să îndeplinesc și însărcinarea dată de tov. Rîșkov cu prilejul victoriei revoluției și constituirii Consiliului, „exprimând speranța că legăturile româno-sovietice se vor dezvolta rodnic, în interesul menținerii transformărilor adânci democratice, revoluționare din țările noastre, întăririi prieteniei și colaborării multilaterale între popoarele URSS și României. Vă adresez succes în înalta dvs. misiune".

Petre Roman: Vă mulțumesc foarte mult. Vă rog să transmiteți tovarășului Rîșkov aceste mulțumiri.

E. Tiajelnikov: Dorim, tovarăși, să știm de ce aveți nevoie, din punct de vedere politic, de armament, acum imediat și, de asemenea, și pentru perspectivă, în viitor. Este vorba de ajutor umanitar, ajutor de ordin militar, economic. Conducerea sovietică este gata să trimită la București o delegație, pe tovarășul Șevardnadze care să aibă consultări cu prim-ministrul, cu ministrul de Externe și să elaborăm un program solid de colaborare în interesul susținerii revoluției, așa cum a arătat tovarășul Gorbaciov, în rezolvarea problemelor cele mai acute care stau în fața revoluției.

Ion Iliescu: Este foarte bine asta. Vă mulțumesc. Avem nevoie de sprijin, că aceasta este cea mai importantă problemă acum, sprijin moral și politic. Conducerea dvs. a făcut acest lucru de la început, imediat. Eu nu m-am îndoit de acest lucru și toți care m-au întrebat cum o să vadă țările socialiste această mișcare a noastră, am spus să nu-și facă probleme. În ce privește ajutorul umanitar, primim din toate țările și din partea dvs. S-au acordat multe ajutoare ieri, am discutat despre acest lucru. Cel mai important este că M. Gorbaciov a propus să discutăm problemele dezvoltării viitoare a operațiunilor. Deocamdată însă este greu, pentru că nu suntem încă organizați,

pentru că asta nu a fost o lovitură dată de cineva anume, ci particularitatea procesului de la noi, spre deosebire de alte țări socialiste, este că Ceaușescu și acoliții lui au dus țara la o asemenea catastrofă încât a dus la explozia maselor, masele l-au respins, nimeni nu a știut nimic dinainte, a fost opera tuturor, opera tineretului.

Petre Roman: Nimeni nu a știut, nu a fost acolo intenționat. Ne-a dus valul. Nu a fost nimic organizat.

Ion Iliescu: Noi ne-am bucurat de simpatia acestor mase. Ceaușescu a reușit să creeze o asemenea situație în țară, în ceea ce privește PCR și comuniștii, încât dacă nu ar fi fost și comuniști care să se bucure de sprijin, nu știu... „Nu avem nevoie de comuniști." Nu știu cum o să fie, nu putem vorbi despre PCR. Nu a fost o campanie anticomunistă, s-a creat o asemenea atmosferă în jurul partidului din motivele arătate mai înainte. Din această cauză am făcut o platformă pentru toate forțele și tendințele. Nu ne trebuie partide pe interese, sectare, ci o platformă politică care să unească toate forțele, tendințele, forțele creatoare ale țării și pe această platformă să acționăm și, cum ați văzut, o asemenea abordare a primit aprobarea tuturor, chiar în condițiile acestea de teroare oamenii acționează cu succes. În primele zile s-a creat haos, a fost o criză de putere și un vacum, pentru că, neavând forțe care să organizeze lovitura, nu există structuri. Acum abia organizăm această structură. Noi acum lucrăm cu acei oameni tineri care au fost cu noi acolo, în ceasul revoluției.

Petre Roman: Cu oameni de 24 de ani *(este prezentat tânărul Mihai).* El a luat legătura cu mine și a spus: „Eu sunt cu dvs." Toți acești oameni tineri sunt inteligenți și capabili, cărora li s-au deschis alte orizonturi. Asta este revoluția tineretului. Nu avem nici o legătură cu organizarea acestui miting de masă. Nu știu personal cum am ajuns la tribună, cum am ajuns să vorbesc.

Ion Iliescu: Reflecția maturității politice a maselor! Toți au înțeles că este necesar să se facă ceea ce s-a făcut, când au văzut activitatea acestor teroriști, pentru că Ceaușescu a prăbușit toată economia, întreaga viață a țării, dar a creat un asemenea organ de represiune, pentru că era singura posibilitate de susținere a puterii lui. Aparatul

a fost instruit foarte bine, ca un robot programat, care și după dispariția lui a acționat și a creat situații grele și noi nu am înțeles la început că există un asemenea grup de teroriști. Oamenii în mod spontan s-au prezentat să lucreze, să apere, să ne apere. La mine soția a rămas singură și au fost semnale că au vrut să-mi ia prizonieri membrii familiei mele și pe tovarășii mei și trei tineri au plecat atunci imediat la locuința mea să mi-o păzească. Mama locuiește la marginea Bucureștiului, este singură, într-un cartier, la bloc. Am luat legătura cu ea după două zile, am întrebat-o ce s-a întâmplat și mi-a zis: „Vezi-ți de treabă pentru că oamenii au venit și mi-au spus că mă vor apăra. Mi-au propus să mă mut, dar nu am vrut și atunci din blocul respectiv au creat o gardă de oameni care au apărat-o" și multe, multe asemenea situații. Este un moment revoluția aceasta, care a trezit la viață asemenea potențiale care stăteau în profunzimea oamenilor, este partea bună. Sigur că avem mari greutăți, că se pun probleme legate în domeniul economic, social, dar să sperăm că le vom trece.

Petre Roman: În ce privește propunerea sovietică ca Șevardnadze să vină în România, suntem bucuroși, numai că trebuie să ne pregătim și noi, să vedem când se va putea realiza, ca să avem posibilitatea să ne pregătim să discutăm concret. În paralel, sigur, eu zic că și putem vorbi de livrarea de petrol, de gaze. Trebuie, repet, să simțim bine tendințele, să cunoaștem problemele, să semnăm unele documente, cum se vor face aceste livrări, pe decade, nu numai pe trimestru. Așa este bine pentru toți. Și apoi discutăm în ce privește perspectiva. Mă gândesc la specialitatea dvs., de pildă, sunteți energetician.

E. Tiajelnikov: Au fost specialiști aici, au studiat problema modernizării sistemului energetic român și au fost elaborate propuneri. Eu cred că trebuie să ne întoarcem la acest program, la aceste programe, pentru că dau și sunt călăuzele posibilității de colaborare; este vorba de capacitatea metalurgică, a industriei metalurgice, a întreprinderilor chimice. Nu mai vorbesc de posibilitatea creării de întreprinderi comune pentru a folosi capacitățile dvs. practic mai bine.

Petre Roman: Este o problemă mai importantă.

E. Tiajelnikov: Aș fi mulțumit dacă Guvernul, tovarășul Roman ar da atenție acestor probleme, pentru că aveți acum mii de alte probleme, dar și acestea trebuie rezolvate. Poate că ar putea să vină aici tovarășul Șevardnadze, o serie de miniștri sovietici care se ocupă de respectivele sectoare, domenii de activitate, sau vicepremierul nostru, domenii în care există perspective bune de colaborare. Am venit prin Chișinău. Am ajuns greu la București. Am stat 6 ore la Bacău pentru că nu era curent electric.

Petre Roman: Dar acum este în ordine, aproape totul.

E. Tiajelnikov: La Moscova timpul nu era bun. Tovarășul Gorbaciov personal m-a ajutat să ajung cu avionul mai repede la Chișinău și am venit astfel să vă felicit și să vă ofer ajutorul nostru. Moldova, cei de acolo vor să vă transmit că sunt gata să colaboreze cu dvs., să-și trimită tovarăși aici, să se discute problemele acestei colaborări. Sunt probleme comune în anumite domenii și dacă ne vom uni forțele tuturor oamenilor de știință, a celor care lucrează în domeniile respective, numai așa vom putea rezolva problemele.

Petre Roman: Asta este în avantajul reciproc. Trebuie însă să se lucreze la acest nivel nemijlocit.

E. Tiajelnikov: În Moldova există această dorință sinceră. Tovarășul Mihail Gorbaciov și Biroul Politic ar fi recunoscători dacă ne-ați spune care este aprecierea dvs. privind etapa actuală a revoluției și a situației politice de masă. Măcar pe scurt.

Ion Iliescu: În primul rând, așa cum am spus, elementul fundamental este caracterul revoluției. La noi, caracterul spontan al acestei mișcări, spre deosebire de evoluția precedentă, care a împins țara într-o criză profundă, multilaterală, nu avea altă soluție decât explozia revoluționară. Mult m-am mai gândit la trecerea aceasta, că dacă nu vom fi capabili să acționăm cu forțe organizate, că dacă partidul însuși nu este în stare să-și asigure rolul conducător și să rămână, atunci a fost clar pentru mine de la început că dacă nu se produce deci acest lucru, se produce explozia, dar o explozie periculoasă pentru partid, care poate fi luat cu valul, și așa s-a întâmplat. Acum

trebuie lucrat prin individual, ca să evităm împingerea spre dreapta a proceselor, a problemelor sociale de la noi. Şi eu cred că din punct de vedere politic preocuparea principală a celor câţiva care suntem aici este de a contribui la o dezvoltare sănătoasă, pe calea revoluţionară şi să frânăm posibilitatea elementelor de dreapta de a prelua comanda, tendinţe care se manifestă şi în alte ţări socialiste. Instrumentul gândit, rapid ne-a venit ideea, pentru că a fost clar că altceva nu avem de făcut, a fost ideea acestui Front, Frontul Salvării Naţionale, subliniind acest lucru prin denumirea lui, că ţara toată este în pericol şi că aceasta creează o platformă reală de interese comune ale tuturor susţinătorilor şi nu ne-am mai adresat mulţimii ca o secţiune, ca o forţă conducătoare, ci am exprimat ideea necesităţii consensului şi unirii tuturor forţelor interesate în însănătoşirea vieţii economice, sociale ş.a.m.d. şi ne bucurăm, ne bucură faptul că nu am greşit în evaluarea noastră şi că ecoul a fost pozitiv şi cel puţin în acest moment există unanimitate în jurul platformei Frontului, asta înseamnă că am învins, tendinţe viitoare fiind însă posibile. Am proclamat ideea pluralităţii politice, nu am spus mai mult decît pluritate, nu am confundat pluripartidismul cu pluripartide. Nu excludem posibilitatea apariţiei şi de partide, şi de tot felul de organizaţii, ba, chiar din punctul nostru de vedere cu cât vor fi mai multe, cu atât mai bine, va fi mai puţin periculos pentru unitate decât dacă s-ar crea o singură forţă. Îi lăsăm să se difuzeze şi apoi o să acceptăm un dialog în cadrul Frontului.

Petre Roman: Platforma este aşa încât poate fi acceptată de oricine.

Ion Iliescu: Îi chemăm pe toţi sub platforma Frontului. Că în cadrul ei sunt interese particulare care le exprimă într-o formă sau alta, inclusiv interese politice, treaba lor. Cam aceasta este ceea ce am reuşit şi deocamdată este pozitiv. În acelaşi timp, am promis să organizăm alegeri libere, pentru că trebuie să se organizeze o nouă putere, această formă tranzitorie nu poate să dureze mult. Pentru stabilitate trebuie organizate alegeri. Au fost presiuni mari să le facem mai repede. Nu am fi putut să trăim în formele tranzitorii şi am acceptat, dar va fi greu să pregătim într-o durată aşa de scurtă şi baza constituţională, legislativă a organizării, şi platforma conceptuală cu care să

ne prezentăm. Elementele de bază sunt aici și ele au prins, dar și mai important este ca, pe lângă platforma conceptuală, pe care o vom elabora încă și completa, este important ca în aceste 3–4 luni să avem și rezultate practice, că pentru mase nu atât proclamațiile, nu atât comisiile, nu atât perspectivele sunt importante, ci ceea ce simt ele în viață. Lumea s-a săturat de vorbe și de promisiuni. De aceea, pentru noi principalul element al platformei electorale este ca în aceste 3–4 luni să se demonstreze capacitatea de a acționa în practică, în viață, în interesul oamenilor, și de aceea, deși încă nu suntem constituiți ca putere de stat, ca guvern, dar sprijiniți de aparatul existent, primele măsuri, de început, pe lângă cele politice, au fost să rezolvăm câteva probleme imediate în sprijinul oamenilor și printre altele au avut un mare ecou câteva decrete scoase și publicate ieri, care au înlăturat niște lucruri cu efect negativ în viața oamenilor, niște legi care smulgeau din venitul oamenilor; era concepția lui Ceaușescu: pe de o parte, platforme privind nivelul de trai și creșterea salariilor, a acestui nivel, și apoi tot felul de legi care să smulgă din venitul oamenilor: ca prețurile majorate la căldură, energie. Am înlăturat câteva asemenea reglementări care să ușureze viața oamenilor, ca de pildă: legea cu întreruperea sarcinilor și alte legi cu efecte pozitive.

Petre Roman: Am anulat legi antiumane!

Ion Iliescu: Este mult mai important decât proclamațiile, pentru că oamenii simt că problemele lor pentru noi sunt prioritare și vrem să le realizăm în program. Vă mulțumim pentru ajutor. Și alte țări au fost generoase cu noi, ne-au ajutat să ameliorăm aprovizionarea populației pe piață. Și, în situația aceasta grea, sub focul teroriștilor, oamenii s-au aprovizionat mai bine decât în „Epoca de aur a lui Ceaușescu".

Petre Roman: Teroriștii mai există încă!

E. Tiajelnikov: Au fost încercări asupra dvs.?

Ion Iliescu: Au fost. Putem să spunem că există niște forțe bine organizate. Nu știm ce forțe au acționat. Siria, Libia s-au dezis că ar fi organizatorii acesor forțe și am primit cu satisfacție aceste declarații.

Petre Roman: Îi considerăm sprijinitori în solda lui Ceaușescu și era în caracterul lui să-i asigure asemenea oameni.

Ion Iliescu: Forța principală venea din organele de la Interne și de la Securitate, care se umflaseră cu un aparat foarte puternic și unități operaționale foarte puternice. În ultimii ani de zile Ceaușescu se temea. Au fost încercări din partea unor cadre superioare ale Armatei de a organiza răsturnarea lui Ceaușescu, au simțit că nu există forțe politice capabile să-l răstoarne. Ceaușescu a înlăturat toate elementele politice capabile din conducerea partidului, s-a înconjurat de lachei, oameni lipsiți de personalitate, legați de el și nu erau posibile nici un fel de acțiuni în interiorul partidului. Au fost descoperite aceste câteva încercări, a început să schimbe comandanții Armatei, pe de o parte, iar pe de altă parte a slăbit foarte serios dotarea Armatei cu tehnică de luptă, în anumite perioade unitățile militare nu aveau armament, aveau arme, dar nu aveau armament, el ținea totul în mână; nu dădea carburant unităților militare, nu se dădea carburant decât cu aprobarea personală a lui, ceea ce arată că se temea. În schimb, a creat unități de luptă, de securitate, cu mare eficiență tehnico-militară, cu tehnică americană și japoneză, printre altele și unități cu profesioniști de înaltă clasă, pușcași, lunetiști, instruiți foarte serios. Acestea au constituit elementul de bază. Noi am fost în această situație când a trebuit să ne organizăm, pentru că prima chestiune era să salvăm oamenii, să oprim măcelul. Armata toată a fost alături de noi, populația, de asemenea.

Petre Roman: Dar, din fericire, nu Armata a făcut revoluția. Ea nu a tras însă în populație și s-a alăturat revoluției, dar revoluția este a poporului.

Ion Iliescu: În confruntarea aceasta între Armată și oamenii organelor de represiune, pușcașii aceștia care au ținut țara sub teroare, în timp ce ei aveau tehnică militară înaltă, instrucție militară înaltă, soldații noștri erau în inferioritate ca pregătire. Armata, până acum, era forța de muncă gratuită.

Petre Roman: „Sclavii moderni".

Ion Iliescu: Folosiți în agricultură la munci, în construcții, iar instrucția militară era inexistentă. Ne spuneau specialiștii militari că în ceea ce privește eficacitatea unui pușcaș instruit, ne situăm, după

aprecierea lor, un pușcaș corespunde a 60 de soldați de-ai noștri din punct de vedere al eficacității. Sunt instruiți pentru activități individuale, stimulative.

Petre Roman: În grup de câte 4, pentru acțiuni mobile, cu cea mai mare mobilitate, puteau să lovească acum aici și peste 10 minute la 1 km. Ostașii noștri sunt nepregătiți pentru lupta în oraș, ei se instruiesc pentru lupta de front în formații unite, masive. Li s-a interzis să se organizeze trupe de intervenție ale Armatei în oraș, li s-a interzis direct de către Ceaușescu.

Ion Iliescu: Din păcate, la aceste distrugeri a contribuit și această situație.

E. Tiajelnikov: Dacă se poate să cunoaștem întreaga componență a Consiliului și care este structura lui și nucleul conducător?

Ion Iliescu: Numele? Am întocmit o listă pe picior, în focul luptei, în bătălie, cu cei care erau pe baricade. Acesta a fost primul nucleu, dar împreună am convenit că asta nu corespunde unei reprezentări corespunzătoare și ne-am lăsat răgazul să gândim o integrare mai largă a unor reprezentanți ai tuturor straturilor, categoriilor. Avem o ședință cu acest prim nucleu (30 de persoane), pe care vrem să-l lărgim până la 101 membri. Între aceștia vor fi 41 președinți ai consiliilor județene ale Frontului.

E. Tiajelnikov: Există deci, deja și la județe?

Petre Roman: Cunoaștem că există.

Ion Iliescu: Acum, o grupă de oameni întocmește lista acestor președinți de județ, pentru că nu știm cine sunt, cum se numesc. Este pentru prima oară când lucrăm într-un sediu al nostru. Noi ne aflam în pericol. Nu ne puteam întâlni nici măcar cu cei 30, ne-au împiedicat să muncim democratic. Unii ne-au și spus-o și am spus că au dreptate: „Unde să ne întâlnim, vreți ca acest nucleu să fie împușcat?" Astăzi ne amenajăm un spațiu de lucru, discutăm răspunderile pe niște criterii. Să avem reprezentanți și din rândul muncitorilor – sunt câțiva tineri care au fost în piață – vrem însă să cerem din unitățile mari din București, din întreprinderile mari, din alte centre industriale, deci reprezentanți ai muncitorilor, minerilor din Valea Jiului

pentru a-i prinde în Consiliu, reprezentanții intelectualității, studenților, tinerilor, câteva figuri cunoscute ale vieții culturale, figuri proeminente; din partea agriculturii trebuie să vedem. Astăzi vrem să prezentăm o structură mai largă a Consiliului Frontului. Asta s-a întâmplat tocmai pentru că nu a fost planificată revoluția.

E. Tiajelnikov: Va fi un birou al Consiliului?

Petre Roman: Deocamdată practic biroul a acționat. S-a constituit și a acționat sub focul armelor și au făcut față teroriștilor.

E. Tajelnikov: Doamna Cornea și alții ce se întâmplă cu ei?

Ion Iliescu: Doamna Cornea este președinta de onoare a Consiliului Frontului de la Cluj. Au scos-o din închisoare și au pus-o în frunte ca președinte de onoare. Președinte este un actor de la Cluj. Sunt și probleme în faza aceasta, niște lucruri care puteau și pot produce greutăți și anarhie și nu am rezolvat aceste probleme. Aceste organisme care s-au creat din oameni nemulțumiți, suspicioși pe toți cei care au lucrat chiar corect în organele vechii puteri, au început să-i înlăture din funcții pe toți cei care conduceau activitatea locală, economia locală și aceste organe acum stagnează, organe care rezolvau probleme vitale ale oamenilor. Este o perioadă de „bâlbâială" până se pun în funcții oameni capabili, competenți, să-i convingem că nu toți cei care au făcut parte din vechiul aparat sunt o apă și un pământ, să-i păstrăm, să-i folosim și pe cei cu experiență, utili, capabili și, de asemenea, să propunem oameni mai mulți.

E. Tiajelnikov: Interesant. Alegerile vor fi concomitent și pentru MAN, și pentru Consiliu?

Petre Roman: Vom mai vedea.

E. Tiajelnikov: M. Gorbaciov a rugat să mă interesez dacă ideea de partid comunist va rămâne?

Ion Iliescu: Nu știu. Nu știm cum vom rezolva această problemă! Deocamdată, dacă am pronunța numai acest cuvânt...

Petre Roman: Te scuipă.

E. Tiajelnikov: Printre demonstranți au fost și lozinci „fără comuniști".

Ion Iliescu: Vrem să le dăm încrederea în posibilitatea realizării unei acțiuni comune a tuturor, indiferent ce sunt ei și că nu vrem să

restabilim vechile concepte şi concepţii depăşite despre comunism, despre partid. Eu personal sunt gata să merg în continuare fără partid, cu acest Front, care, de fapt, să devină forţa politică esenţială a naţiunii.

Petre Roman: Asta ne-a lăsat Ceauşescu!

E. Tiajelnikov: Dacă puteţi să-mi spuneţi câteva cuvinte despre formarea guvernului.

Petre Roman: Astăzi trebuie să lucrăm neapărat.

E. Tiajelnikov: Aveţi viceprim-ministru.

Petre Roman: Aşa a fost. Suntem doar doi!

E. Tiajelnikov: Aveţi ministrul Apărării Naţionale, ministrul Afacerilor Externe?

(Lipsă răspuns în stenogramă, continuă cu o nouă intervenţie a ambasadorului sovietic.)

E. Tiajelnikov: Tovarăşul Şevardnadze s-a interesat de o serie de probleme cu Tratatul de la Varşovia, cu CAER, este vorba de aparatul de lucru, dacă se vor mai întâlni reprezentanţii acestor organisme şi grupele lor de lucru.

Ion Iliescu: Eu cred că Constantin Oancea ştie. El a făcut parte, s-a ocupat.

Constantin Oancea: Ne pregătim şi mergem, normal!

E. Tiajelnikov: Tovarăşii din conducere vor să ştie părerea noilor lideri în legătură cu „glasnosti"?

Petre Roman: În focul luptei, fiind vorba de o mişcare populară, deşi am fost 4–5 oameni care am... ideea egalităţii era absolut fundamentală. Eu m-am ferit total să zic măcar ce am făcut, era lucru inadmisibil, ce merit aveam eu în plus în această revoluţie? Exact ca şi cei care sunt alături şi şi-au riscat viaţa şi erau zeci de mii! Nu aveam alt drept, nici unul. Trebuie să fim foarte atenţi. În legătură cu aceasta, dacă Frontul nostru încearcă să recupereze această mişcare, eu mă dau la o parte şi Ion la fel. Noi înţelegem să canalizăm această mişcare pentru a însănătoşi societatea, a o democratiza, dar nu în favoarea cuiva. Exact cum a spus Ion.

E. Tiajelnikov: M. Gorbaciov vrea să vă doresc în mod sincer succes şi încă o dată să vă felicite pentru curaj şi vă dorim să formulaţi

cât mai curând ideile, programul dvs., organele dvs. de lucru pentru că Congresul Deputaților Sovietului Suprem a fost informat de tovarășul Gorbaciov despre situația din țara dvs. și sprijinul pe care-l acordăm.

Ion Iliescu: Am apreciat de la început modul inteligent în care a acționat Gorbaciov personal și conducerea sovietică, chiar și în legătură cu ajutorul sovietic. Francezii și americanii au aruncat o nadă: „că ar fi gata să-și modifice concepția despre ideea de intervenție". Asta este o altă provocare. Am avut o consultare cu tovarășul Gorbaciov de la militari. Ne puneam la un moment dat problema aceasta, când Armata era îngrijorată și vedea că nu are eficiența scontată, nu știa ce forțe acționează, ce surse de informații au acestea. Unde organizam noi ceva, apăreau imediat!

Petre Roman: Eram sub controlul lor, se pare!

Ion Iliescu: Revoluția era în pericol și ne-am consultat în legătură cu o posibilă asistență de specialitate și am căzut de acord că nu este cazul, că ar putea avea loc interpretări nedorite și ar fi coincis cu aprecierea lui Ceaușescu, care și la proces a spus că este o lovitură de stat cu ajutor militar străin. Lumea știe că nu a fost așa!

Petre Roman: Este clar asta. Nu a fost. Și felul cum Gorbaciov a prezentat în Sovietul Suprem problema a fost inteligent.

E. Tiajelnikov: Opinia noastră publică s-a interesat mult, a citit interviul dvs. și l-a apreciat foarte mult. Au venit și ziariștii noștri și mi-au spus acest lucru. Am dori să ne spuneți dacă programul de două ore care s-a dat la televiziune îl apreciați.

Petre Roman: Noi nu am văzut absolut nimic la televizor și nici un ziar, până ieri la prânz. Nici un ziar românesc. Nu am avut timp!

E. Tiajelnikov: O rugăminte: o serie de specialiști sovietici se află la periferie, cerem să le acordați ajutor, să spuneți celor care trebuie să aibă grijă de securitatea lor, pentru că nu au asupra lor documente: pașapoartele sunt la ambasadă, au adeverințe, dar s-ar putea ca la control să nu se recunoască aceste autorizații. Sunt într-o situație grea!

Ion Iliescu: Nu avem organe de securitate.

E. Tiajelnikov: Am în vedere organele Frontului.

Petre Roman: Am păstrat Miliția pentru aceste chestiuni de ordine publică. Securitatea a intrat în competența Armatei. Securitatea nu mai există.

E. Tiajelnikov: De aceea, v-am ruga foarte mult să dați indicații corespunzătoare, ca să fie asigurată securitatea unor specialiști sovietici, pentru că Armata nu se va amesteca!

Ion Iliescu: Fără îndoială!

Petre Roman: Aceștia sunt teroriștii...

E. Tiajelnikov: Avem deja doi răniți din clădirea în care s-a tras.

Petre Roman: Noi, de la Televiziune, vedeam clădirea dvs., dar nu puteam face nimic, eram sub foc permanent!

Ion Iliescu: Trebuia să lucrăm, și în jurul nostru, pe toate clădirile, erau pușcași, era punct strategic, punctul strategic nr. (1) al nostru. L-au atacat cu bombe incendiare, cu aruncătoare de grenade! A fost un moment când am vrut să cerem ajutor! Un căpitan m-a salvat de la moarte, a sesizat un terorist cu pistolul în mână în spatele meu. Bine că a observat. Nu l-am prins însă!

Petre Roman: A fost după atacul cu bombe incendiare și aruncătoare de grenade!

E. Tiajelnikov: Cer scuze pentru reținerea întregii conduceri. Vă mulțumesc. De asemenea, M. Gorbaciov m-a rugat să vă transmit ca prin ambasada sovietică la București să țineți legătura și să transmiteți orice probleme, rugăminți în legătură cu ceea ce aveți nevoie și să se ia legătură cu tovarășii care coordonează aceste probleme (ale) dvs. *(prezintă doi tovarăși),* care cunosc problemele, în toată această perioadă au transmis informații acasă și vor păstra legătura cu Frontul. Vă mulțumesc și vă doresc să fiți forte, să aveți forța să treceți peste aceste proleme. Suntem cu dvs. și vă dorim sincer succes.

STENOGRAMA
ședinței Consiliului
Frontului Salvării Naționale
27 decembrie 1989, orele 16.00

Dl Ion Iliescu: Stimați prieteni, colegi, doamnelor și domnilor, o să învățăm, cu încetul, să ne adresăm unii altora, în spiritul pluralismului programat. Acum suntem în prima reuniune; toți oamenii de aici sunt cei de pe baricade; Consiliul a fost constituit în pripă, în noaptea aceea, din cei care au fost prezenți în ziua respectivă în Piața Palatului și în alte puncte fierbinți. Am lucrat pe grupuri mai întâi și acum s-a putut să ne întâlnim. A trebuit să ținem seama de securitatea noastră. În această ședință aș vrea să spun câteva cuvinte. De fapt, până acum au predominat problemele procesului revoluționar. Ați văzut cât de dificil s-au desfășurat lucrurile în primele zile. La un moment dat, și cei care erau în Ministerul Forțelor Armatei erau îngrijorați, ca noi toți, de menținerea sub tensiune a orașului și a multor locuri; dar pericolul era, nu că erau numeroși, ci profesioniști *(este vorba de teroriști).* Lucrul esențial este că această mișcare s-a bucurat de adeziunea deplină a poporului, a Armatei. De asemenea, Armata a fost marele nostru sprijin și în probleme organizatorice. Acolo ne-am adunat să elaborăm și unele lucrări; tot acolo am formulat și obiectivele programatice ale mișcării noastre. După câte am observat, aceste materiale s-au bucurat de o bună primire. Vrem să ne debarasăm de fetișurile trecutului, să realizăm o platformă de unire a tuturor, o dezvoltare reală a valorilor, să realizăm ceea ce este necesar oamenilor,

să fie idei fundamentale; platforma-program să reprezinte consensul, pe baza conjugării intereselor generale; pe baza unui studiu şi al contribuţiei româneşti la acest proces al României de azi şi în spiritul pluralismului politic, o să putem veni cu idei interesante. Frontul să fie factorul apropierii. Să păstrăm unele elemente fundamentale, independent de dezvoltarea acestei mişcări, să păstrăm pentru Front ideile recunoscute; să fie o platformă largă, a tuturor, cu idei comune. Pe lângă aceasta, trebuie să ne pregătim pentru alegeri; în patru luni vor fi alegeri libere.

Dl Mircea Dinescu: Putem să mai amânăm.

Dl Ion Iliescu: Ne-am angajat şi este greu să amânăm. Noi va trebui să ne prezentăm la alegeri, ca Front, cu o platformă de ridicare a reprezentanţilor celor mai valoroşi ai naţiunii, tot pe ideile unităţii şi concretizării acestor elemente pentru viitor. Din acest punct de vedere, elaborarea acestei platforme şi a orientărilor principale au o importanţă deosebită. Platforma să fie exprimată şi în fapte, nu numai în vorbe, să rezolve nişte probleme pentru oameni. În aceste prime cinci zile, am şi făcut ceva în acest sens. Aţi văzut deciziile de desfiinţare a unor decrete şi legi, care să uşureze situaţia oamenilor – aceste legi aveau efecte negative asupra vieţii oamenilor. Ecoul a fost pozitiv. Ne-am aflat într-o tensiune maximă în oraş, datorită stării de pericol. Mă temeam la un moment dat de nerezolvarea unor probleme importante – aprovizionarea populaţiei, funcţionarea reţelei comerciale, apa, energia electrică etc. Din păcate, n-am putut să mă deplasez prea mult în oraş; dar am înţeles că este bine. În privinţa procesului cuplului Ceauşescu, acesta a avut loc în condiţii legale. Când s-a prezentat filmul, aţi văzut că a funcţionat un complet de judecată constituit normal, cu procurori, avocaţi ai apărării etc., totul normal. Şi a avut loc execuţia. Am auzit că unii au întrebat de ce ne-am grăbit cu executarea lui. Dar aveam doar două alternative – să procedăm aşa sau să riscăm să fie eliberaţi de acolo. Cred că n-am procedat greşit. Elemente semnificative care interesează, de la proces: comportamentul militar din unitate; toţi ofiţerii s-au oferit să participe, să facă parte din Consiliul de judecată. Pentru sentinţă s-au oferit toţi să

fie în plutonul de execuție. În noaptea în care s-a prezentat prima dată filmul, acesta avea o serie de stângăcii; era târziu, timp puțin, trebuie să ferim oamenii care erau în completul de judecată. Am dat prima variantă mai restrânsă, fără sonor. A fost o adevărată isterie, chiar în interiorul Televiziunii. Sergiu Nicolaescu s-a aflat în mijlocul lor. Eu mi-am asumat răspunderea în noaptea aceea; ne aflam la Ministerul Forțelor Armate; era problema circulației filmului; filmul dura vreo două ore; era singurul exemplar; nu putea să plece cu el.

Dl Petre Roman: La un moment dat, dintr-o eroare, noi nu aveam cadavrele.

Dl Ion Iliescu: Da, a fost un moment când am avut impresia că s-au răpit cadavrele. Momentele au fost dramatice. Cei de la Televiziune cereau caseta originală, integrală; am trimis o scrisoare, mi-am asumat răspunderea, cu promisiunea că a doua zi vom trimite o copie.

Dl Mircea Dinescu: Dacă vorbim de noaptea aceea, a fost un moment îngrozitor din cauza Televiziunii Române, care ar fi trebuit să lase comentariile și să explice, să lămurească lucrurile.

Dl general Voinea: Fiți încredințați că s-a procedat foarte bine.

Dl Ion Iliescu: Până acum s-a procedat bine. Acesta a fost un moment culminant, cu dramatismul lui. De asemenea, am încercat să facem primele numiri ca să putem să ne mișcăm. Nu mai avem un șef al Guvernului. Trebuia să realizăm despărțirea între cele două puteri de stat. Dar nu aveam prim-ministru. Într-un cerc mai restrâns l-am numit pe Petre Roman în această funcție de prim-ministru. Noi, Consiliul, trebuia să ne organizăm, de asemenea, ca o structură executivă. L-am numit pe Mazilu prim-vicepreședinte. Trebuie să ne putem rezolva sarcinile. Domnul Mazilu a fost un simbol, dar are și calități reale. Este un profesionist și un om de suflet. Vrem să ne organizăm azi, în această ședință. Un grup de membri ai Consiliului au lucrat la MFA (unde am avut un loc de lucru) la elaborarea unui proiect de lege pentru constituirea, organizarea și funcționarea Consiliului nostru. Mazilu îl va prezenta. În baza acestui proiect de lege o să vedeți ce ne propunem. O să fie un consiliu mai larg, să avem – ca să zic așa – un mic parlament. Să avem reprezentanții tuturor județelor,

de asemenea. Să vedem și ca structură – mai mulți muncitori din Timișoara, Brașov, Valea Jiului, Petroșani și intelectuali.

Dna Ana Blandiana: Intelectuali care reprezintă cinstea.

Dl Ion Iliescu: Și reprezentanți ai agriculturii. Deci, la al doilea punct vom discuta câteva orientări privind lărgirea Consiliului Frontului Salvării Naționale. Apoi, funcționarea consiliului nostru – să ne întâlnim o dată la două săptămâni în plen; să avem un Comitet Executiv și un număr de comisii pe domenii, la care să atragem și specialiști. Apoi, să discutăm unele probleme organizatorice, să avem un aparat ajutător, în acest sediu, care ne va ajuta în activitatea noastră. V-aș ruga să fiți de acord să elaborăm un îndrumar metodologic pentru activitatea consiliilor județene. Nu am avut încă contacte. Reprezentanții din Oradea ne spun cum s-au organizat ei. Kiraly, din Târgu-Mureș – de asemenea; m-am înțeles cu el să vină să ne sfătuim. După unele semnalmente, oamenii au și probleme. Aici trebuie și priceperea lucrurilor. Era o solicitare a lui Sergiu Nicolaescu să ne deplasăm în teritoriu. Chiar și noi, din partea Consiliului, să ne putem deplasa.

Dl Caramitru: Am primit zilele acestea un mesaj în acest sens.

Dl Ion Iliescu: După Anul Nou va trebui să ne organizăm în ceea ce privește aceste deplasări. Cam acestea ar fi principalele probleme la ordinea de zi.

Dl Caramitru: Ne aflăm în acest moment istoric, la această întrunire născută în urma unei mișcări la care am participat cu toții; este un miracol pe care trebuie să-l orientăm cu mare grijă. Acest colectiv din care facem parte – nu ne cunoaștem, nu știm unii despre alții. Am venit împreună cu tancul, cu flori, am intrat în Televiziune, dar nu ne cunoșteam.

Dl Mircea Dinescu: Personal, am rămas surprins că s-a numit un prim-ministru, fără să fim întrebați. Nu știm cu ce se ocupă prim-ministrul din actualul guvern. Mi se pare nefiresc. Este nepermis ca timp de câteva zile, cât am stat la casele noastre, să fim nepăziți. Nu este de neglijat acest lucru. Nu tanchete... Personal, am stat cu sticle Molotov în casă pentru apărarea copiilor; este frică pentru copiii

noștri. O altă chestiune – este o necesitate numirea ministrului Culturii. Împărțirea puterii în stat. O altă problemă este presa. Vreau să spun că presa arată mizerabil, aceleași ziare cu titlu schimbat. Aceste ziare trebuie să arate bine. Presa este liberă. La Televiziune sunt aceleași comentarii. Trebuie ca noul ministru ales să aibă o capacitate extraordinară, care să patroneze presa și Televiziunea. Cel mai bun om este Ana Blandiana. De asemenea, Andrei Pleșu – o minte strălucită, cunoscut și în Occident, de talie europeană. Trei luni trebuie să accepte. Toți suntem pentru trei luni.

Dl Petre Roman: Vreau să completez ceva – presa și Radioteleviziunea să nu mai depindă de Guvern. Toată lumea este de acord? *(Se votează în unanimitate.)*

Dl Mircea Dinescu: Și nu numai presa. La ora actuală au apărut tot felul de fițuici. La Uniunea Scriitorilor este o debandadă – au venit doi inși cu niște bâte. Am auzit că, la CCES, Dulea s-a dus la Suzana Gâdea, și-a pus o banderolă tricoloră și a zis că este reprezentantul poporului. Asta este o victimiadă națională. Nu merge chiar așa. Uite, dom'ne, că ăla a stat la pușcărie, a suferit și să-l punem și pe el. Nici nu ne cunoaștem între noi.

Dl Ion Iliescu: Vreți mai multe explicații despre Petre Roman? Să se prezinte singur. Cred că este bine să ne prezentăm pe rând, cu toții. Să începem.

(Urmează prezentările membrilor Consiliului Frontului Salvării Naționale.)

Dl Cazimir Ionescu: Să se aleagă un prezidiu; eu cred că este primul pas spre a începe să lucrăm organizat. În aceeași ordine de idei, ceea ce se întâmplă la Televiziune este inadmisibil – vorbește oricine, spune tot ce-i trece prin cap. Să vină niște oameni cu idei clare în cap, niște intelectuali bine pregătiți. A zis cineva să fie și muncitori, și țărani. Sigur că da, dar oare acești intelectuali nu fac parte din muncitorii productivi? Asemenea întâlniri trebuie să se facă la Televiziune, ca oamenii să înțeleagă ce societate să construim noi și de ce este nevoie de acești muncitori. Să nu mai existe posibilitatea să se ridice prostia la rang de lege și de stat, să nu mai fie puterea juridică și legislativă împreună.

Dl Ion Iliescu: Rog pe cei de față să ne permită să prezentăm acest proiect de lege.

(Domnul Mazilu dă citire proiectului de lege privind constituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Frontului Salvării Naționale.)

Dl Petre Roman: Am o obiecție *(pe text)*. „Eliminarea lucrurilor care provoacă daune". Să găsim o formulare – „eliminarea pe cale tehnologică a emisiilor de noxe".

Dl Ion Iliescu: Sunt activități la care trebuie aduse ameliorări tehnologice pentru a elimina noxele. Promovarea de tehnologii nepoluante. Deci, să găsim o reformulare potrivită.

Dl Ovidiu Tocaciu: Mă opun. Am făcut destule greșeli. Să înființăm acest consiliu. Le știți prea bine. Să nu dăm prilejul să se spună că ne jucăm de-a politica. În programul nostru am spus – propunem. Singurul lucru care avem dreptul este să abrogăm legi din Constituție. Deși este nelegal, dacă socotim că avem în continuare acest drept, pentru că am spus că am dizolvat Consiliul de Stat. Să nu vă supărați dacă la redactarea proiectului vom constitui o Comisie pentru redactarea noii Constituții. Este o revoluție, s-a înlăturat Guvernul prin voința poporului. S-a desființat Marea Adunare Națională. Rugămintea este să avem puțină atenție, să respectăm legalitatea. În ce privește denumirea țării – dacă spunem România, dăm posibilitatea regelui Mihai să vină înapoi în țară.

Dl Ion Iliescu: Deci, să reținem partea rațională a chestiunii. România era republică socialistă. Nu este socialistă. Socialismul era doar o aspirație și nu o realitate. Nu, țara este România; forma de guvernământ este republica.

Dl Andrei Pleșu: Nu o să propunem monarhie în loc de republică. Originalitatea în această denumire de România a avut un ecou extrem de favorabil în public. Dacă vom spune acum că se numește Republica, ce va crede lumea?

Dl Aurel Dragoș Munteanu: Da, un nou mod de conducere și de forme procedurale. Vă rog, când ridicăm o obiecție, să ne referim la ea. Să precizăm ca avem o legitimitate revoluționară, toate formele vechi sunt abolite. Să elaborăm o constituantă, toate elementele care

să proclame Constituția. Noi instituim aici, noi dăm decrete, să acționăm pentru a ne organiza.

Dl Ion Iliescu: Vedeți ce înseamnă educația politică. Ce dacă greșește un om, nu are voie să greșească? Este omenește. Să discutăm ordonat, să elaborăm un concept despre pluralism; aceasta înseamnă toleranță. Să proclamăm un singur gen de intoleranță: intoleranța împotriva intoleranței. Deci, numele țării rămâne România, forma de guvernământ, republica.

Dl Aurel Dragoș Munteanu: Am o obiecție în legătură cu stema și cu drapelul țării. Este obiect de studiu, în lege acestea se descriu. Deci, să descriem stema și drapelul țării.

Voce din sală: LAROUSSE 1977 conține steagul Ciadului...

Dl Mircea Dinescu: Stați, stați, nu are nici o legătură – are o frunză verde... Steagul să nu fie lăsat fără stemă, fără coroană. Mai trebuie gândit.

Dl Oliviu Tocaciu: Vreți să adoptați în pripă un proiect care să ne facă de râsul lumii. Nu avem experiența necesară azi, o s-o avem mâine. Să constituim un colectiv format din specialiști, oameni de toate specialitățile să facă acest proiect, să facă această treabă așa cum trebuie și, apoi, dacă sunteți de acord...

Dl Bogdan Teodoriu: Exprimarea este neclară. Am văzut ce s-a întâmplat în întreprindere. Au luat de gât șeful de secție... dacă n-ar fi fost Armata, azi n-am mai fi fost aici. Sunt probleme serioase; trebuie să facem un apel către Justiție, specialiști, oameni care au lucrat în diverse domenii înainte. Când ne exprimăm „structura de putere" am înțeles mai mult puterea politică.

Dl Mazilu: Se păstrează textul din program.

Dl Dragoș Munteanu: Există decret. Să permitem să-și reglementeze existența până la elaborarea unor forme de funcționare. Dăm decrete până la alegeri. Trebuie să ne gândim bine în ce situație suntem. Putem produce noi o organizație, noi, Frontul? Pluralism înseamnă pluralism politic, dacă îmi permiteți să spun așa.

Dl Caramitru: Nu mai trebuie să ridicăm puterea la grad de rege. Trebuie să avem în spate un Consiliu și, când avem vreo problemă,

să o dăm spre dezbatere. Acest Consiliu poate fi format din 100, 200, 300 de oameni care să studieze și să prezinte soluții. Noi să putem avea discernământ. Problema este alta. Trebuie revizuită formularea. Putem să dăm acest decret peste 1–2 zile. Trebuie să revizuim totul bine. Nu putem emite legi dacă nu existăm.

Dl Gelu Voican: Textul pe care îl aveți rămâne ca atare.

Dl Sergiu Nicolaescu: Niște specialiști trebuie să ne prezinte propuneri într-o jumătate de oră.

Dl Dumitru Mazilu: Să înregistrăm propunerile și să mergem mai departe. La articolul 6 *(citește textul)* cred că nu sunt observații. *(Aplauze.)* Articolul 7 *(citește textul).* Suntem, deci, toți de acord. Articolul 8 *(citește textul).* Sunt observații?

Dl Bogdan Teodoriu: Deci, deocamdată, ministerele își continuă activitatea în actuala structură; să spunem că se democratizează toate structurile de decizie centralizate ale fostului regim dictatorial.

Dl Mircea Dinescu: Ne-am bucurat că Miliția se va numi Poliție. Să chemăm și un milițian în mijlocul nostru; nu este corect așa, să stabilim singuri.

Dl Dumitru Mazilu: Ne-am săturat de toate denumirile pe care le-am folosit atâția ani.

Dna Ana Blandiana: În legătură cu structura ministerelor, care rămâne neschimbată, asta înseamnă și oamenii?

Dl Dumitru Mazilu: Avem nevoie de întregul aparat să fie menținut, ca să nu fie oamenii aruncați pe drumuri. Rămâne totul așa cum este, până la alegeri. Miniștrii rămân pe loc pentru moment, dar ei vor fi schimbați.

Dl Andrei Pleșu: În probleme de industrie poți păstra un bun tehnolog pentru că nu cere înființarea unui serviciu de cadre.

Dl Sergiu Nicolaescu: Este vorba de unele excepții, dar ei au dreptate – ministerele funcționale trebuie să le păstrăm. În cazul Culturii, al Ministerului Culturii, aici trebuie să se ia măsuri urgente.

Dl Dumitru Mazilu: Treptat – asta înseamnă în câteva zile – vom promova oameni noi, oameni care să convină, să se găsească acolo, dar eu trebuie să am structura, ca să pot promova omul politic.

Dl Oliviu Tocaciu: Când s-a dat decretul, n-a fost prezent nimeni. Hotărâm toţi împreună, şi generalul Stănculescu, şi toţi cei care suntem aici. Fiind vorba de o stare excepţională şi fiind împuterniciţi să numim un prim-ministru ad-interim, tot aşa putem să numim şi pe alţii, dar să nu uităm că există ministere, ca Învăţământul, Cultura, există Tribunalul Suprem, Procuratura şi altele şi va trebui făcută o distincţie între ele. Propun ca miniştrii care există în forma actuală, în ministerele păstrate pe structura lor actuală, care sunt buni tehnic sau nu sunt compromişi politic, să-i analizăm şi, dacă nu corespund, să-i dăm jos.

Dl Dan Marţian: Să cădem de acord, pentru că suntem într-o perioadă de tranziţie şi dacă se dezintegrează, riscăm să ajungem la anarhie. A doua problemă este problema persoanelor de conducere. Propun să găsim o formulă elastică, să trecem treptat, chibzuit, la schimbarea de personal.

Dl Dumitru Mazilu: Dar textul nu mă opreşte să promovez omul. Este de competenţa noastră, dar nu face obiectul acestui proiect.

Voce din sală: Sunt de acord cu dvs. Sunt o serie de oameni buni, să se analizeze. Ar fi interesant, dacă prim-ministrul era aici. *(Se referă la C. Dăscălescu*, n.a.)

Voce din sală: Există cineva în sală care are un anumit orgoliu de a-şi vedea adoptată o anumită propunere? Presupun că nu există. Istoria a arătat câteva aspecte. În perioada de anarhie, dezmembrare, cei care au pus ordine au fost regimurile militare. În acest spirit, de multe ori, deşi am luptat pentru democraţie, este nevoie ca decizia să fie unică. În ceea ce priveşte conducerea ministerelor, dat fiind faptul că omul care va lucra direct cu aceste ministere este prim-ministrul, să-l lăsăm pe prim-ministru să-şi facă Cabinetul.

Dl Mircea Dinescu: Nu sunt de acord ca prim-ministrul să facă numirile. Trebuie să vină aici cu propunerile. Să vină cu lista de miniştri.

Voce din sală: Rog să se permită domnului Mazilu parcurgerea întregului text şi fiecare să-şi noteze ce are de spus, să ia cuvântul la urmă, altfel ne apucă noaptea aici.

Dl general Stănculescu: Am făcut o investigare economic-teritorială a situației. Necesitatea și urgența acestui document ne obligă să-l facem urgent și imediat, pentru că, dacă nu facem un proiect, pierdem baza. Diversitatea de forme la județe și comune. Același fenomen a început să apară în străinătate. Urgența numirii Guvernului, a ministrului de Externe, Finanțe, Comerț exterior, interior și ministrul Culturii. Este necesar să se studieze problemele financiare și valutare, pentru că au apărut probleme deosebite și ne apropiem de un blocaj. Avem 30 miliarde blocate. Avem probleme legate de alte domenii. Trebuie să încheiem anul financiar. Trebuie să avem în vedere structura actualelor conduceri, a unor organisme care dau stabilitate organelor bancare (bănci, CEC etc.). Avem nevoie de specialiști care cunosc situația, ca să putem încheia acest an. Aș vrea să nu mai discutăm mai departe. Este necesar să avem în ordine toate sistemele de transport auto, naval, aviație etc. Este necesar să avem acest document și, odată cu publicarea lui, să facem apel la toți oamenii muncii să intre în producție. Pot să vă spun că întreprinderea „23 August" a dat sărbătoare de la 23 decembrie la 3 ianuarie – un consiliu care s-a format acolo. Să atragem atenția – poate este o defecțiune profesională –, dar să atragem serios atenția asupra vigilenței permanente, pentru că lucrează sistemul de infiltrare a vechiului regim, sistemul de infiltrare a unor agenturi străine, care ne caută și ne va căuta. Să nu se permită aceasta, să nu se permită destabilizarea. Situația economică: prevederile de plan față de realizări sunt departe; vom începe noul an foarte prost. Chiar dacă avem unele scăpări, mai bine le corectăm pe drum.

Dna Doina Cornea: Eu o să fiu foarte scurtă. În privința componenței Consiliului văd că sunt totuși oameni care lipsesc și care au făcut foarte mult pentru cauza noastră comună: Dan Petrescu, Radu Filipescu, Ion Puiu, Gabriel Andreescu, Dobre Constantin. Eu nu mai știu alte nume. În legătura cu reînființarea ministerelor, eu aș cere autonomia Bisericii ortodoxe față de stat și relegalizarea Bisericii catolico-ortodoxe.

Voce din sală: Să mărim la 143 sau la 145 numărul membrilor Consiliului, ca să avem o marjă de siguranță.

Dl Mircea Dinescu: Să nu ne jucăm de-a democrația și să nu suferim de complexe occidentale, când prim-ministrul este un om pe care valul de pe stradă l-a adus aici. Dacă în ziua respectivă, prim-ministrul avea treabă în provincie și era plecat din București, aveam altul acum. A fost ales într-o uriașă lipsă de totalitate a membrilor. Miniștrii trebuie propuși aici, și pentru fiecare post să fie 2–3 personalități propuse, să avem caracterizările lor și apoi să-i alegem. După luna martie, prim-ministrul își poate alege singur guvernul, dar nu acum.

Voce din sală: Nu vreau să fac parte din acest Consiliu. Am fost de acord să particip la această revoluție. Vreau să vă spun că prim-ministrul este un om tânăr, care și-a demonstrat capacitatea, și prin prezentarea pe care și-a făcut-o singur, și prin faptul că poate lupta pentru popor. Când se preia puterea provizoriu, pentru crearea cadrului constituțional, sau a doua soluție, propusă de domnul general, pentru a semna un proiect făcut tot în condiții de stare de necesitate, eu nu voi semna așa ceva.

Dl Cazimir Ionescu: Prim-ministrul să facă câte propuneri dorește, dar toate acestea să se voteze aici.

Dl Ascanio Damian: N-aș fi de acord ca guvernul Allende să fie înlocuit cu un guvern Pinochet.

Dl Victor Stănculescu: Militarii ne opunem categoric.

Dl Mircea Dinescu: Deocamdată este o stare în care trebuie să judecăm chibzuit. Nimeni dintre noi nu suntem eroi. Trebuia strigat de acum 20 de ani.

Dl Victor Stănculescu: Eu am înțeles așa – că atunci când a fost prezentat prim-ministrul, toți am aplaudat, deci am fost de acord. Este greu ca la ora actuală să avem totuși aceeași părere. Dacă s-a stabilit și îl acceptăm, să îl sprijinim pe prim-ministru și să-l ajutăm.

Dl Dumitru Mazilu: Domnul prim-ministru să propună miniștrii pe care îi crede el, și noi să hotărâm aici.

Dl Ion Caramitru: El propune și noi vom vota și atunci se va hotărî un plan.

Dl Mazilu: Deci, nu sunt obiecții la text.

Dl Ascanio Damian: Mi se pare necesar să avem și o comisie care să se ocupe de arhitectură.

Dna Mariana Celac: Comisia nr. 2 să fie în cadrul ecologic.

Voce din sală: Căsătoriile cu străinii – să nu spunem avizează, ci înregistrează.

Dna Ana Blandiana: Insist cu rugămintea, la propunerea dnei Cornea, să fie incluși în Consiliu și Gabriel Andreescu. Este obligatoriu.

Dl Bogdan Teodoriu: Punctul 4 – Consiliul Frontului Salvării Naționale are următoarea componență...

Dl Mazilu: Avem în vedere majoritatea simplă. Deci, rămâne precizarea – majoritatea simplă.

(În acest loc, pe stenograma publicată de Ion Iliescu apare: **se votează în unanimitate**, n.a.)

Dl Bogdan Teodoriu: În legătură cu propunerile care se fac aici. Mi-a plăcut arta întotdeauna, dar vă rog să înțelegeți, nu avem nimic împotriva artiștilor. Nu discutăm noi cine va intra dintre ei, avem nevoie de medici, ingineri, economiști, avem nevoie de muncitori; nu este important acum cine vine la Cultură.

Dl Iliescu: Nu știm să discutăm ordonat și eficient. Dar vom învăța. Când discutăm în colectiv, să fim la obiect.

(Între timp, președintele Iliescu a fost căutat la telefon de președintele Gorbaciov.)

... Am întârziat pentru că s-a obținut greu legătura telefonică cu Gorbaciov. Mi-a transmis un salut călduros. Mi-a spus că urmărește cu atenție ceea ce se petrece în România. S-a transmis inclusiv un interviu al lui. În Congresul Poporului s-au prezentat evenimentele din România. El a făcut aprecieri frumoase și a răspuns chiar la unele provocări. În zilele respective au apărut niște zvonuri – posibil spionaj sovietic, intervenție militară. Francezii și americanii au spus că ar fi gata să accepte o eventuală intervenție militară a URSS. S-a ridicat problema că s-ar fi cerut ajutor. Gorbaciov a arătat că nici partea română nu a cerut ajutor militar și că nici ei nu sunt dispuși să o

facă. Pentru că nu este nevoie. Realmente ne-am descurcat singuri. Problema s-a pus de sprijin cu materiale mai sofisticate. Francezii s-au oferit că sunt gata să ne sprijine cu profesioniști și instructori. Le-am spus că aceasta ar cere timp. Gorbaciov a spus că ne stă la dispoziție cu orice problemă; sunt solidari cu noi, ne acordă ajutor dacă avem nevoie. Dimineață, ambasadorul URSS a transmis că Șevardnadze se pregătește pentru a veni în țara noastră *(pentru a discuta unele probleme privind relațiile noastre – livrări de petrol, gaze, energie electrică etc.* – nu se înțelege scopul acestei paranteze, n.a.). Își exprimă această dorință pentru a veni în întâmpinarea nevoilor noastre. I-am mulțumit. I-am mulțumit, de asemenea, și pentru aprecierile făcute. În final, a vorbit despre perspectivele unei viitoare întâlniri. În drum, la reîntoarcerea mea în sală, m-a acostat Televiziunea Română, care m-a întrebat de ce am părăsit sala. Închipuiți-vă că m-am lăsat provocat și le-am răspuns.

Dl Sergiu Nicolaescu: Aș avea unele propuneri de făcut: – libertatea cultelor, desființarea vizelor de intrare și ieșire atât pentru români, cât și pentru străini.

Voce din sală: De acord, însă trebuie să avem mare grijă să nu se fugă cu valorile noastre.

Dl Mazilu: Toate le avem în vedere. Pentru că mergem pe formula unei eliberări depline. Dar, deocamdată, să lăsăm puțin acest lucru.

Dl Sergiu Nicolaescu: Acestea au existat exprimate în toate revoluțiile din țările socialiste *(problema desființării vizelor).*

Dl Mazilu: Este în program.

Dl Caramitru: Dar, neavând nevoie de vize, vin alți teroriști din afară. Deocamdată, nimeni nu trebuie să părăsească țara, fiecare trebuie să-și aducă contribuția la reclădirea ei. Nimeni nu trebuie să plece la plimbare; să ajute la reconstrucție. Un principiu important în aceste zile este îmbunătățirea vieții oamenilor. Energia este scumpă, telefoanele, de asemenea. Toată lumea a vorbit mult la telefon, au vorbit cu străinătatea, toate aceste lucruri vor aduce o gaură foarte mare în bugetul oamenilor; să începem democratizarea prin a ajuta oamenii, a da oamenilor ceva, să-i scăpăm de anumite impozite (de

exemplu, telefoanele după ora 18.00 – prețul să fie scăzut în timpul nopții, de asemenea; energie, la fel).

Dl Iliescu: Acum discutăm un proiect de lege a Consiliului.

Dl Mazilu: Obiecții?

Dl Caramitru: Numiți conducerea Televiziunii, să se înființeze un comitet. Acolo este locul cel mai fierbinte. Trebuie să fie cineva care să salveze ideea revoluției.

Dl Petre Roman: Noi suntem convinși că bucuria a fost revoluția și ea ne-a adus pe noi. Televiziunea are obligația să răspundă zvonurilor, știrilor false.

Dl Iliescu: Dacă o trecem la Consiliu, ca o activitate de coordonare (sunt niște reglementări), nu mai trec pe la Guvern; le rezolvă direct Consiliul FSN. Nu o să avem un serviciu de control pentru presă, unitar, în nici un caz. Să vedem legea presei. Ce este, cum se aplică, care sunt ideile, dar aici nu este locul. Trebuie să mai vedem capitolul „Organele locale", să fim de acord. Un proiect de lege cu privire la organizare, funcționare; nu trebuie multe detalii. Un act legislativ nu trebuie să abordeze fiecare amănunt. Trebuie să se rezume la reglementările necesare. Mai învățăm. Poate să se facă cineva mentor? Eu nu știu și nici nu cunosc pe cineva. Se supune votului. Toți sunt de acord. Un alt punct este completarea numerică a Consiliului. Propun să ne mai consultăm. Dați, vă rog, mandat Biroului Executiv să mai lucreze puțin la această componență! Să discutăm cu județele, să vedem ce s-a propus și ce se mai propune.

Dna Ana Blandiana: Vă rog să fiți atenți la minorități, la naționalitățile conlocuitoare.

Dl Iliescu: Să vedem, să avem o componență mai echilibrată.

Dl Laszlo Tökes: Fraților, vă cer scuze că în cuvântul meu – fiind singurul membru al clerului și totodată al minorităților în această întâlnire –, îmi revine datoria să ridic această problemă, să atrag atenția deosebită, fiind din părțile Transilvaniei, să se acorde o importanță deosebită acestei probleme naționale, a etnităților, Bisericii în general. Știm din istorie câte nenorociri au pornit din această problemă și trebuie să câștigăm de la început pe minoritarii din țară și pe credincioșii

tuturor Bisericilor pentru revoluția noastră comună. Rog Consiliul Frontului Salvării Naționale să acorde o atenție mare acestei probleme, ca și culturii și presei în general, care sunt în legătură cu ideologia și religia, și conștiința națională și știm că ideologia i-a dărâmat viața și să revenim la tradiție și la credință. Atrag atenția asupra problemei celor fugiți din țară. Noi, din biserica din Mineu, județul Sălaj, fiind în jurul nostru niște reporteri din străinătate, am adresat un apel către opinia publică mondială și din țară și către acești refugiați să vină acasă. Știm că majoritatea nu s-a dus de bunăvoie, ci a avut motivații și adresăm un apel ca toți, care vor, să vină acasă, să ne ajute în munca noastră enormă. Vă mulțumesc.

Dl Bogdan Teodoriu: Articolul 13 spune că Consiliul teritorial al Frontului Salvării Naționale răspunde pe plan local de desfășurarea activității în toate domeniile. În exercitarea atribuțiilor lor, aceste consilii emit decizii. O țară întreagă așteaptă să vadă o lege după care să se organizeze. Ea trebuie să fie făcută la nivel de țară, de oraș, de întreprindere. Am îndoieli în legătură cu comisia de politică externă. Asta este tot ce le spunem lor să facă acolo? Există o ambiguitate în exercitarea atribuțiilor lor.

Dl Ion Iliescu: Cred că are dreptate. Este prea succint. Este nevoie și de alte referiri ale consiliilor locale. Oamenii simt nevoia să aibă lucruri mai clare, mai precise. Despărțirea funcțiilor organelor legislative de cele judiciare să apară mai clar.

Dl Bogdan Teodoriu: O să vă citesc o decizie a celor din Bihor, pe care mi-a dat-o un om de acolo, să vedeți ce propun ei *(Dă citire textului).*

General Voinea Gheorghe: Să le dăm oamenilor un ghid, o lege, ca să știe ce să facă.

Dl Bogdan Teodoriu: Ce înseamnă nivel teritorial?

General Voinea Gheorghe: Dacă stăm să discutăm proiectul, o să mai stăm încă două zile.

Dl Aurel Dragoș Munteanu: S-a citit că „Consiliul emite legi și decrete". Legile le face numai Parlamentul. Ați proclamat că presa și televiziunea sunt libere și nu depind de guvern; să treceți asta aici în

hotărâre. Asta trebuie trecut în decret. Aici se stabilește cadrul social în care funcționează Consiliul. Asta dă sentimentul poporului că opinia publică poate controla Guvernul.

Dl Ion Iliescu: La pagina 5, articolul 12, unde se enumeră atribuțiile Consiliului de coordonatori, să se revadă, să se reformuleze.

Dl Petre Roman: Consiliul ăsta nu are nici un buget. Eu poate o să mă descurc cu Guvernul, pentru că Institutul Politehnic este clar că n-o să mă mai plătească, dar ce fac ceilalți?

(Nu se înțelege continuarea lui Caramitru, ruptă de intervenția lui Petre Roman. Este posibil să fi vorbit separat. În ședință se vorbea între diferite grupuri, persoane, în paralel; nu era o ordine în comunicare.)

Dl Caramitru: Aceste evenimente au avut darul să sudeze în Transilvania aceste minorități. Am avut noroc. Să avem grijă de acești oameni. Dați-le ora aceea la televiziune, atât ungurilor, cât și germanilor.

Dl Iliescu: Dacă sunteți de acord să mandatăm Biroul Executiv să vadă mai atent, să ceară propuneri din Timișoara, Brașov, Iași, Cluj. Și poate, din acest punct de vedere, punctul cu privire la numărul membrilor să fie mărit și să nu se fixeze încă, pentru a avea o structură echilibrată. Dacă sunteți de acord? *(În unanimitate au fost de acord).* Un alt punct pentru funcționarea noastră operativă ar fi să organizăm un Birou Executiv. Avem în Birou un președinte și un prim-vicepreședinte. Propun să avem încă doi vicepreședinți. Între acești doi, aș propune o femeie. Eu propun pe Ana Blandiana și Karol Kiraly.

Dna Ana Blandiana: Vă mulțumesc, dar eu nu pot. Aș face prost ceea ce aș face, pentru că nu mă pricep. Vreau să fac bine ceea ce fac. Ceea ce este valabil pentru majoritatea, nu este valabil pentru femei. Pe de o parte; pe de alta, am avut toți o asemenea oroare de reprezentarea femeilor. Vă mulțumesc încă o dată, dar nu pot.

Dl Iliescu: Pentru că lucrurile erau concepute în stil cadrist.

Dna Ana Blandiana: Bine, atunci eu îl propun pe Mircea Dinescu.

Dl Caramitru: S-ar putea ca în cele trei luni să-nveți ceva pentru poezia ta.

Dl Iliescu: Suntem toți provizoriu. Unii vor confirma, alții vor infirma.

Dna Ana Blandiana: Poate că este o dovada de lașitate, dar, oricum, mi-ați stricat bucuria Revoluției pentru ca m-ați pus în Consiliu.

Dl Dan Deșliu: Atunci eu o propun pe doamna Celac.

Dna Ana Blandiana: Vă rog să înțelegeți, poeții care vor fi aici vor reprezenta prin simbol. Ca vicepreședinte nu pot.

Voce din sală: Domnul general Stănculescu v-a lămurit că este în deplină cunoștință de cauză; Armata și-a câștigat prestigiul. Nu este o rușine să alegem un om care s-a ocupat de comerțul exterior.

Voce din sală: Propun pe domnul Cazimir. Avem nevoie de oameni hotărâți.

Dl Iliescu: Deci, Karol Kiraly – de acord. Da. Îl cunosc, am propus, dacă acceptă. Da – în unanimitate.

Dl Petre Roman: Îl propun pe domnul Silviu Brucan. Este la Comisia pentru politica externă.

Dl Iliescu: Am vorbit cu el, nu este de acord; îl propun tocmai pentru că nu este aici. A acceptat să coordoneze Comisia pentru politica externă.

Dl Caramitru: Îl propun pe Cazimir.

Dl Cazimir Ionescu: Eu voi activa, am pregătire, dar pot să fac și una, și cealaltă?

Dl Iliescu: Da, o să poți. Deci, Mazilu prim-vicepreședinte, Karol Kiraly și Ionescu Cazimir – vicepreședinți (Mazilu – Comisia pe probleme judiciare, drepturile omului, Kiraly – problema naționalităților conlocuitoare, Ionescu – echilibru ecologic, mediu înconjurător). Pe lângă cele trei comisii, aș propune o comisie pentru strategia economică. Propun ca această comisie să o coordoneze Bogdan Teodoriu.

Dl Cazimir Ionescu: Acest om s-a prezentat la un concurs la Salzburg. După două-trei luni l-au cerut americanii, dar nu a plecat. Propun o Comisie pentru problemele tineretului – Neacșa Vasile și Romeo Raicu.

Dl Caramitru: BTT vor să rămână cu o structură proprie. Să fie subordonat Comisiei tineretului.

Dl Iliescu: Ion Caramitru să coordoneze Comisia de cultură și artă. Să-l păstrăm pe Pleșu pentru guvern. Comisia militară este complexă – factorii civili și factorii militari, gărzile patriotice. Există propunerea pentru Sergiu Nicolaescu, ajutat de Rădulescu. Această comisie la Consiliu nu are caracter operativ, are un caracter de studiu; existența controlului, toate avizările la acte normative... etc. O comisie pe probleme ale științei și tehnologiei. E propus doctorul Manole. Mă mai gândesc la o comisie de *public relations*.

Dl Petre Roman: Aveți prea multe comisii la Consiliu și se suprapun. Să-i zicem altfel. Dan Rădulescu să fie coordonatorul colectivului și să mai fie Cristina Ciontu, studenta.

Dl Ion Iliescu: Și, în fine, un colectiv pe probleme organizatorice la nivelul Consiliului, cu un secretariat, condus de Montanu, care ne-a ajutat și până acum, s-a ocupat de aspectele organizatorice. Deci, acestea sunt comisiile de lucru. Am lărgit puțin; au ieșit 10 comisii, trei dintre ele coordonate de vicepreședinți, deci rămân șapte, care formează Biroul, la care se adaugă secretarul Consiliului. Mai am o idee, dar nu am putut-o concretiza. Aș vrea și un grup de consilieri, un „sfat al bătrânilor", la care să apelăm în probleme importante. Mă gândesc la Alexandru Bârlădeanu, poate Malița, Corneliu Mănescu.

Dl Dan Deșliu: Să vă mai gândiți puțin la Maurer, pentru că a avut o contribuție la ridicarea lui Nicolae Ceaușescu.

Dl Ion Iliescu: Eu am fost ales la același Congres, când a fost exclus Apostol din CC. Și a venit vorba într-o ședință a CPEx, despre anul 1965, după moartea lui Gheorghiu-Dej. Nicolae Ceaușescu i-a „demascat" pe Bodnăraș și Maurer că ar fi vrut să-l promoveze prim-secretar pe Apostol. Ceaușescu s-a înțeles mai întâi cu Chivu Stoica și Drăghici, în discuții preliminare; pe primii doi i-a speriat și ei s-au abținut. Acesta este adevărul. Nu Maurer l-a promovat pe Ceaușescu.

Dl Dan Deșliu: Când fac o afirmație, o fac în directă cunoștință de cauză.

Voce din sală: Am luat legătura cu Ion Gheorghe Maurer și a spus că va veni la Televiziune și va spune totul așa cum a fost.

Dl Mircea Dinescu: Am toată stima pentru Maliţa, dar fiţi atenţi, pentru că și la Televiziune a ţinut un *speach* covăsit. Să fie sita deasă, să nu fie găuri mari să treacă oricine.

Dl Ion Iliescu: Eu nu am vrut să pronunţ încă nici un nume.

Dna Ana Blandiana: Dacă păstraţi ideea, gândiţi-vă și la personalităţi culturale mari, nu numai politice. Și să ne gândim și la minorităţi, pentru că aţi văzut ce delicat ne-a atras atenţia pastorul Tökes că era singurul.

Dl Mircea Dinescu: Am fost șocat văzând filme americane unde arătau un grup de savanţi și aceștia erau numai tineri. Trebuie lămurit că de la 30 de ani poţi să fi savant în România. Nu am nimic împotriva bătrânilor. Altă problemă – Eugen Jebeleanu, care a scris cinstit înainte de 23 august, a dispărut și nu mai este de găsit. El este aproape orb. Trebuie căutat și văzut ce este cu el. Îmi place Consiliul pentru că sunt foarte mulţi tineri și am fost șocat de asta.

Dl Ion Iliescu: Vorbeam de „sfatul bătrânilor". Tu eşti pentru sau contra?

Dl Mircea Dinescu: Sunt pentru contra. Bătrânii sunt sătui de organizare; să-i lăsăm doar să apară la Televiziune. Vă repet, sunt pentru contra.

Dl Cazimir Ionescu: Propun ca la Comisia de politică externă să fie și un tânăr, în afară de Silviu Brucan, pentru că asemenea oameni, asemenea specialiști sunt greu de format.

Dl Ion Iliescu: Va fi multă mobilitate, în funcţie de problemele care vor fi luate în studiu.

Dl Caramitru: Sergiu Nicolaescu este o personalitate cinematografică. Trebuie să rămână, ca și mine, în opoziţie. Dacă domnii generali sunt de acord?

General Stănculescu: Având în vedere aceste probleme, aș dori să avem pe cineva care pricepe aceste chestiuni. Aș propune pe generalul Voinea. Avem probleme de structurare strategică; generalul Voinea le cunoaște. Sunt de acord să fie și un civil.

Dna Ana Blandiana: Propagandistic vorbind, dacă va apărea în Comisia militară un regizor, chiar dacă a fost militar înainte, să coordoneze activitatea militară, acesta nu va fi privit cum ar trebui.

Dl Iliescu: Am o altă propunere – să nu mai facem Comisie militară, pentru că Ministerul Forţelor Armate se va subordona Consiliului Frontului Salvării Naţionale.

Dl Sergiu Nicolaescu: Când au venit blindatele, pe mine m-au ascultat.

Dl Mircea Dinescu: Dacă Armata l-a ascultat pe Sergiu Nicolaescu nu este bine.

Dl Sergiu Nicolaescu: Prestigiul meu mi-a permis.

Dl Iliescu: O altă problemă, legat de ceea ce s-a discutat în privinţa Consiliilor judeţene. Pe lângă precizările în plus la lege vă propun să facem o Comisie pentru îndrumarea activităţii consiliilor judeţene. Să o facem acum; cu câteva deplasări ale Consiliului, după ce strângem materiale, să formulăm un asemenea îndrumar. Deci, vă rog să mandataţi Biroul să facă această comisie. O altă problemă – să constituim un aparat ajutător. Trebuie să luăm de la fostul Consiliu de Stat dactilografe, arhivari, secretare, maşini etc. Împreună, Mazilu şi secretariatul să precizeze în câteva zile. O să elaborăm nişte legitimaţii pentru membrii Consiliului.

Dl Caramitru: Să fie foarte secrete.

Dl Iliescu: Să aveţi fotografii. Să avem ştampilă. Agerpres ne-a oferit un xerox şi un telex.

Dl Petre Roman: Nu se mai poate. Guvernul trebuie să funcţioneze. Avem nişte propuneri.

Dl Oliviu Tocaciu: Avem un prim-ministru, ministru al Forţelor Armate, ministru al Afacerilor Externe. Ceilalţi miniştri de la ministerele economice pot fi reînvestiţi a.i., mai puţin cei care, prin legătura lor de familie, nu pot să facă parte din guvern. În ceea ce priveşte ministerele de suprastructură – Justiţie, Procuratură, Tribunalul Suprem, Învăţământ, Cultură – vă rog, cu acestea să nu vă grăbiţi să faceţi propuneri.

Dl Petre Roman: S-a făcut propunere pentru un ministru. Sunt de acord cu domnul Andrei Pleşu, ministrul Culturii. Vă propun deocamdată doi vicepreşedinţi. *(Se referea la viceprim-miniştri,* n.a.)

Dl Mircea Dinescu: Dacă îţi este rudă.

Dl Petre Roman: Nu mă supăr pe tine. Astă-seară ai spus două cuvinte şi de aceea nu mă supăr; victimiada şi de Mircea Maliţa că a vorbit covăsit la Televiziune. Îmi trebuie neapărat Mihai Drăgănescu; este o personalitate remarcabilă. În al doilea rând, vă propun pe Gelu Voican Voiculescu.

(Nu sunt obiecţii.)

Dl Andrei Pleşu: Este o cochetărie obligatorie să refuzi. Eu, sincer, nu ştiu să fac treaba aceasta.

Dl Caramitru: Este nevoie de tine acolo pentru trei luni.

Dl Petre Roman: Nu am decât câteva nume – la energia electrică: Mihai Pop.

Dl Iliescu: Mandataţi Biroul, deoarece nu sunt cunoscuţi; să avem o listă.

Dl Petre Roman: Toată lumea, când aude de guvern, nu vreau să existe impresia că am făcut eu aceasta, singur; eu vă spun ce am aici, deocamdată. La Ministerul Educaţiei şi Învăţământului propun pe Adrian Gheorghe. Conform statutului, legislaţiei noastre, prim-ministrul propune lista Guvernului. Dacă îmi puneţi o serie de oameni pe care nu-i cunosc... eu trebuie să colaborez cu ei, dar dacă nu-i cunosc nu este bine.

Dl Mircea Dinescu: Nu vă grăbiţi cu Învăţământul.

Dl Iliescu: Nu ne grăbim cu nimic. Mandataţi Biroul să facă şi alte propuneri.

Dl Petre Roman: Vă propun un compromis pentru Ministerul Educaţiei şi Învăţământului. Dacă sunt bun pentru prim-ministru, sunt bun şi de ad-interim la Ministerul Educaţiei şi Învăţământului.

Dl Andrei Pleşu: Am activat doi ani în învăţământul superior. Învăţământul a funcţionat catastrofal. Liceele nu există, practic. Este o instituţie compromisă, fără cadre, nu avem programe, manuale, sistemul de admitere în facultate este dezastruos. Ministerul Educaţiei şi

Învățământului este ministerul formării oamenilor. Foarte ocupat în ultimul timp, Malița nu a făcut mare ispravă. A făcut tot felul de drăcii.

Dl Sergiu Nicolaescu: De ce nu dăm încredere prim-ministrului?

Dl Andrei Pleșu: Îl propun pe Mihai Șora. Este filosof, a lucrat în Ministerul de Externe, consilier la Malița, cu experiență, cu personalitate, a lucrat și în Ministerul Educației și Învățământului.

Voce din sală: Sprijin propunerea.

Dl Petre Roman: Nu am auzit de Mihai Șora.

Dl Mircea Dinescu: Dacă nu ai auzit de Mihai Șora...

Dl Iliescu: Dar capacitățile sale organizatorice cine le cunoaște? Trebuie să muncească zi de zi.

Dl Mircea Dinescu: Numai să vrea.

Dl Iliescu: Până la urmă ați ajuns la propunerea mea. Poate cel mai urgent ar fi CSP.

Dl Petre Roman: Am o propunere, dar nu pot să o numesc până nu am acceptul.

Dl Bogdan Teodoriu: La sindicate...

Dl Iliescu: Mă întreb dacă are competență Frontul să înființeze sau să desființeze sindicatele.

Dl Ionescu Cazimir: Sindicatele să-și facă alegerile libere.

Dl Aurel Dragoș Munteanu: Să ne facă caraghioși sindicatele că le-am băgat în guvern.

Dl Iliescu: În conceptul nostru nu intră competența de a decide, de a crea sau nu sindicate. Cu aceasta am epuizat ordinea de zi.

În încheierea lucrărilor, Consiliul FSN a adoptat următorul comunicat:

COMUNICAT

În ziua de 27 decembrie 1989 a avut loc ședința Consiliului Frontului Salvării Naționale. În cadrul acesteia, la primul punct al ordinii de zi, președintele Consiliului Frontului Salvării Naționale, Ion Iliescu, a făcut o informare asupra activității desfășurate și a măsurilor luate în primele zile după declanșarea luptei revoluționare.

Consiliul a aprobat informarea și măsurile adoptate, stabilind acțiunile prioritare pentru perioada imediat următoare.

În continuare, Consiliul a dezbătut și aprobat Decretul-lege privind organizarea și funcționarea sa, care a fost dat publicității.

De asemenea, s-a discutat structura Biroului Executiv al Consiliului Frontului Salvării Naționale.

BIBLIOGRAFIE

Documente inedite

Arhiva Guvernului României (Arh.GR), Fond Cabinet prim-ministru, *Stenograma şedinţei Consiliului Frontului Salvării Naţionale, 27 decembrie 1989, orele 16.00.*

Arh.GR, *Stenograma Şedinţei de Guvern din 2 octombrie 1991.*

Arhiva MAE, *Stenograma întrevederii cu ambasadorul URSS la Bucureşti, 27 dec. 1989.*

Arhiva Senatului României (Arh.SR), *Raportul Comisiei senatoriale privind acţiunile desfăşurate în revoluţia din decembrie 1989, vol. I.*

Arh.SR, *Raportul Comisiei senatoriale privind acţiunile desfăşurate în revoluţia din decembrie 1989, vol. II. Opinii separate.*

Arh.SR, *Fond Dosare audieri Comisia senatorială pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989 (neorganizată arhivistic),* 1994.

Curtea Supremă de Justiţie. Secţia Parchetelor Militare (CSJ.SPM), Autor colectiv coordonat de gen. bg. Samoilă Joarză, *Sinteza aspectelor rezultate din anchetele efectuate de Parchetul Militar, în perioada 1990–1994, în cauzele privind evenimentele din decembrie 1989.*

CSJ.SPM, lt.-col. Gh. Cornescu, *Informare cu privire la cercetările efectuate de Parchetele Militare în cauzele referitoare la evenimentele din decembrie 1989.*

Biblioteca Institutului de Istorie „Nicolae Iorga" (BIINI) Document CFSN, *Date urgente despre:* (căutare teroriști), semnat Gelu Voican Voiculescu, 24 decembrie 1989, 1 filă.

Document CFSN, *Măsuri de organizare a acțiunilor de contracarare a activității grupurilor teroriste*, semnat Gelu Voican Voiculescu, 24 decembrie, 2 file.

Document CFSN, *Date despre:* (căutare teroriști), semnat Gelu Voican Voiculescu, 26 decembrie 1989, 2 file.

Document CFSN, *Punctaj cu probleme privind securitatea sediului și a vieții personale a principalilor șefi din Consiliul FSN în actualele condiții* (manuscris), semnat Gelu Voican Voiculescu, fără dată, dar înainte de 30 decembrie 1989, 3 file.

Document CFSN, Cabinet viceprim-ministru, *Punctaj de probleme privind modalitățile de depistare și reținere a teroriștilor rămași în libertate*, semnat Gelu Voican Voiculescu, 29 decembrie 1989, 7 file, avizat de Petre Roman.

Document CFSN, Cabinet viceprim-ministru, *Nota privind unele activități ale Întreprinderii de Comerț Exterior „Dunărea"*, semnat Gelu Voican Voiculescu, 30 decembrie 1989, avizat Petre Roman și Ion Iliescu.

Document CFSN, *Ordin nr. 1 al Șefului Consiliului Siguranței Naționale. Propuneri pentru noul Consiliu al Siguranței Naționale*, semnat Gelu Voican Voiculescu, fără dată (data estimată 5 ianuarie 1990), 2 file.

Document CFSN, Cabinet viceprim-ministru, nr. 30/15.01.1990, *Notă* (reorganizare Armată, Procuratură, Justiție), semnat Gelu Voican Voiculescu, 3 file, adnotată și avizată Petre Roman și Ion Iliescu.

Document CSAT, *Notă cuprinzând propuneri de conducere și coordonare a activităților organelor de stat și serviciilor de informații care participă la realizarea siguranței naționale a României*,

semnată gen.-lt. Marin Pancea, cu apostilă de respingere a prim-ministrului Petre Roman, 24.09.1991.

Document MApN, *Raport comandant UM 05595/* nr. T/S 145033 din 15.02.1990.

Dosar Tribunalul Militar Excepțional, judecarea lui Nicolae și Elena Ceaușescu, copie (Hotărâre CFSN, Rechizitoriu din 24 decembrie 1989, Hotărâre din 25 decembrie 1989, Copertă Dosar nr. 1/25 decembrie 1989, Minuta ședinței nr. 1/25 decembrie 1989).

Dosar corespondență Virgil Măgureanu – Ion Iliescu (1981–2003), conține scrisori, articole, manifeste, texte adresate postului *Europa Liberă.*

Interviu cu Radu Câmpeanu, 19 ianuarie 2006.

Interviu cu gen. Romeo Câmpeanu, 4 februarie 2005.

Interviu cu viceamiral Ștefan Dinu, 12 august 2005.

Interviu cu Ion Iliescu, 2 decembrie 2004.

Interviuri cu Virgil Măgureanu, 23 iulie–19 septembrie 2005.

Interviu cu gen. Constantin Olteanu, 1 august 2005.

Interviuri cu Petre Roman, 20 august 2004, 19 mai 2005.

Interviu cu gen. Victor Stănculescu, 29 octombrie 2004.

Interviu cu Mihai Ungheanu, 7 august 2005.

Interviu cu Florin Velicu, 17 aprilie 2005.

Interviu cu Sorin Ovidiu Vântu, 16 noiembrie 2003.

Jurnal personal Petre Roman (copie), 09.04.1991–28.06.1991.

Ministerul Apărării Naționale (MApN), *Documentarul-Comandantului,* Gl. mr. Voinea Gh., copertă verde.

MApN, *Documentarul-Comandantului,* Gl. mr. Voinea Gh., copertă roșie.

Dumitru Mazilu, *Declarația din 15 noiembrie 1993* înaintată Comisiei Senatoriale pentru Cercetarea Evenimentelor din Decembrie 1989.

Octavian Mihăescu, *Scrisoare din 18.04.2004*, expediată din Gochschein, Germania

Ministerul de Interne. Departamentul Securității Statului, *Instrucțiuni nr. D – 00190/1987 privind organizarea și desfășurarea activității informativ-operative a organelor de securitate, 1987.*

Ministerul de Interne. Departamentul Securității Statului, *Instrucțiuni nr. D – 00180/1987 privind activitatea de creare și folosire a rețelei informative a aparatului de securitate*, 1987.

Raportul Comandamentului Serviciilor Armatei din MApN, nr. Bi 2986/21 septembrie 1990 privind Situația pagubelor produse în Armată în perioada revoluției.

Raportul Procuraturii României către ministrul Apărării Naționale privind trimiterea în judecată a generalilor Gușă Ștefan și Topliceanu Iulian, 15 februarie 1990. (Avizat gen. Nicolae Militaru.)

Ion Rădoi, *Scrisoare din 24.11.2004*, expediată din Bosweg, Wezembeek-Oppem, Belgia.

Serviciul Român de Informații, *Punct de vedere preliminar al Serviciului Român de Informații privind evenimentele din decembrie 1989.*

Documente edite

Arhivele Securității, ediție coordonată de Silviu B. Moldovan, Ed. Nemira, București, 2004.

Biblioteca Națională a Franței „François Mitterrand" (BnFFM), *Anuarul Statistic al Franței, L'année politique, economique et sociale 1990*, Paris, 1990.

BnFFM, Anuarul Statistic al Franței, *L'année politique, economique et sociale 1991*, Paris, 1991.

Declarația-Program a Guvernului prezentată Parlamentului de domnul prim-ministru Petre Roman, București, 28 iunie 1990.

Florica Dobre, Florian Banu, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Țăranu, *Trupele de Securitate (1949–1989)*, Ed. Nemira, București, 2004.

Alexandru Duvan, *Revoluția română văzută de ziariști americani și englezi*, Ed. Fundația „România Liberă", Washington/Baltimore, 1991.

E un început în tot sfârșitul. Culegere selectivă din programele radiodifuzate în zilele de 17–25 decembrie 1989, Ed. Societății Române de Radiodifuziune, București, 1998.

Dumitru Mazilu, *Proclamația revoluției române*, Ed. Lumina lex, București, 1999.

Dumitru Preda, Mihai Retegan, *1989. Principiul dominoului*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 2000.

Puteri și influențe. Anuar de geopolitică și geostrategie 2000–2001, Beaumarchais Center for International Research și Ed. Corint, București, 2001.

Raport privind stadiul aplicării reformei economice și necesitatea accelerării acesteia, București, 18 octombrie 1990.

Petre Roman, *România încotro?*, Ed. Scripta, București, f.a.

Petre Roman și colectiv, *Triumful adevărului*, Ed. Fiat lux, București, 1993.

Petre Roman, *Reintegrarea României în lumea liberă*, București, 1994.

Trésor et secrets du Quai d'Orsay. Une histoire inédite de la diplomatie française, Ed. JC Lattes, Paris, 2001.

Nicolae Werth, Gael Moullec, *Rapports secrets sovietiques (1921–1991). La societe russe dans les documents confidentieles*, Ed. Gallimard, Paris, 1994.

Lucrări generale

Vladimir Alexe, *România secretă*, Ed. Elit, București, 2004.

Sorin Antohi, *Exercițiul distanței. Discursuri, societăți, metode*, Ed. Nemira, București, 1997.

Vartan Arachelian, *Cuvântul care zidește*, Ed. Roza vânturilor, București, 1993.

Armata și Societatea. Culegere de texte de sociologie militară, Ed. INFO-TEAM, București, 1998.

Jacques Attali, *Verbatim III, 1988–1991*, Ed. Fayard, Paris, 1995.

Dan Badea, *Averea președintelui. Conturile Ceaușescu*, Ed. Nemira, București, 1998.

Daniel Barbu, *Republica absentă*, Ed. Nemira, 2004.

Daniel Barbu, *Politica pentru barbari*, Ed. Nemira, București, 2005.

Daniel Barbu (coordonator), *Firea românilor*, Ed. Nemira, București, 2004.

Georges-Marc Benamou, *Le dernier Mitterrand*, Ed. Plon, Paris, 1996.

Lavinia Betea, *Mentalități și remanențe comuniste*, Ed. Nemira, București, 2005.

Mihnea Berindei, *13-15 iunie 1990. Realitatea unei puteri neocomuniste*, Ed. Humanitas, București, 2006.

Yann Breault, Pierre Jolicoeur, Jacques Lévesque, *La Russie et son ex-empire. Reconfiguration géopolitique de l'ancien espace soviétique*, Ed. Presses de Science PO, Paris, 2003.

Mihai Botez, *Dilemele speranței*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1994.

Traian Brăileanu, *Sociologie generală*, Ed. Albatros, București, 2003.

Silviu Brucan, *România în derivă*, Ed. Nemira, București, 2000.

Silviu Brucan, *Democrația în România începe cu democrația în Front*, Ed. Semnalul, București, 1990.

James M. Buchanan, *Limitele libertății. Între anarhie și Leviathan*, Ed. Institutului european, Iași, 1997.

Vladimir Bukovski, *Judecată la Moscova*, Ed. Albatros, București, 1998.

Liviu Chelcea, Puiu Lățea, *România profundă în comunism*, Ed. Nemira, București, 2000.

Ion Chiciudean, Bogdan-Alexandru Halic, *Noțiuni de imagologie istorică și comunicare interetnică*, Ed. SNSPA, București, 1999.

Dominique Colas (coordonator), *L'Europe post-communiste*, Ed. PUF, Paris, 2002.

Emil Constantinescu, *Adevărul despre România*, Ed. Universalia, București, 2004.

Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 508.

Ralf Dahrendorf, *După 1989. Morală, revoluție și societate civilă*, Ed. Humanitas, București, 2001.

Kai Diekmann, Rolf Georg Reuth, *Helmut Kohl: „Je voulais l'Unité de l'Allemagne"*, Ed. de Fallois, Paris, 1997.

Nicolae Durac, *Neliniștea generalilor*, Timișoara, 1990.

George Enache, *Ortodoxie și putere politică în România contemporană*, Ed. Nemira, București, 2005.

Pierre Favier, Michel Martin-Roland, *Le décennie Mitterrand*, Tome 3, 4, Ed. Seuil, Paris, 1999.

Ion Florea, *Mistica politică și paradoxurile democrației*, Editura FRM, București, 1996.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *Prelegeri de filozofie a istoriei*, Ed. Academiei, București, 1968.

Monica Heintz, *Etica muncii la românii de azi*, Ed. Curtea Veche, București, 2005.

Leslie Holmes, *Postcomunismul*, Ed. Institutului European, Iași, 2004.

Robert D. Kaplan, *Fantomele Balcanilor. O călătorie în istorie*, Ed. Antet, Filipeștii de Târg, Prahova, 2002 (copyright 1993).

John Keane, *Societatea civilă. Imagini vechi, viziuni noi*, Institutul European, Iași, 2003.

Dominique Lejeune, *Histoire du monde actuel (1990–2000)*, Ed. Armand Colin, Paris, 2001.

V.I. Lenin, *Ce-i de făcut?*, Ed. Partidului Comunist Român, București, 1946.

Arend Lijphart, *Modele ale democrației. Forme de guvernare și funcționare în treizeci și șase de țări*, Ed. Polirom, Iași, 2000.

Alexandru Mamina, *Societate, instituții, reprezentări sociale*, Ed. Enciclopedică, București, 1998.

Herbert Marcuse, *La fin de l'utopie*, Ed. Seuil, Paris, 1968.

Adrian Marino, *Politică și cultură, Pentru o nouă cultură română*, Ed. Polirom, Iași, 1996.

Curzio Malaparte, *Tehnica loviturii de stat*, Ed. Nemira, București, 1996.

Virgil Măgureanu, *Declinul sau apoteoza puterii?*, Ed. RAO, București, 2003.

Sever Meșca, Ilie Neacșu, *Vadim între Președinție și Ospiciu*, Ed. Universul, București, 2002.

Georges Mink, Jean-Charles Szurek, *La grande conversion. Le destin des communistes en Europe de l'Est*, Ed. Seuil, Paris, 1999.

Alina Mungiu, *Românii după '89. Istoria unei neînțelegeri*, Ed. Humanitas, București, 1995.

Sergiu Nicolaescu, *Cartea revoluției române. Decembrie '89*, Ed. „Ion Cristoiu", București, 2000.

Stejărel Olaru, Georg Herbstritt, *Stasi și Securitatea*, Ed. Humanitas, București, 2005.

Marius Oprea, *Moștenitorii Securității*, Ed. Humanitas, București, 2004.

Dan Pavel, Iulia Huiu, *„Nu putem reuși decât împreună". O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989–2000*, Ed. Polirom, Iași, 2003.

Jean-Paul Picaper, Karl Hugo Pouys, *Helmut Kohl*, Ed. Fayard, Paris, 1995.

Ernest D. Plock, *East German-West German Relations and the Fall of the GDR*, Ed. Westview Press, Oxford, 1993.

Heather Rae, *Identitatea statelor și omogenizarea popoarelor*, Ed. Epigraf, Chișinău, 2005.

Nestor Rateș, *România: revoluția încâlcită*, Ed. Litera, București, 1994.

Ion Rațiu, *Politică pentru Occident*, Ed. Progresul Românesc, București, 1992.

Ion Rațiu, *România de astăzi. Comunism sau independență?*, Ed. Condor, București, 1990.

Șerban Rădulescu-Zoner, Gheorghe Cliveti, Gheorghe Onișoru, Dumitru Șandru, Apostol Stan, *Istoria Partidului Național Liberal*, Ed. All, București, 2000.

Ioan Saizu, *Intelectuali români implicați în dezvoltarea civilizației economice*, Ed. Academiei Române, București, 2003.

Thomas Schreiber, *Hongrie. La transition pacifique*, Ed. Le Monde, Paris, 1991.

Vladimir Shlapentokh, Neil F. O'Donnell, *The last years of the Soviet Empire. Snapshots from 1985–1991*, Ed. Westport, Londra, 1999.

Oleg Serebrian, *Politică și Geopolitică*, Ed. București, 2004.

Peter Siani-Davies, *The Romanian Revolution of December 1989*, Ed. Cornell University Press, Ithaca & London, 2005.

Jadwiga Staniszkis, *Pologne, la revolution autolimitée*, Ed. PUF, 1982.

D. Stark, L. Bruszt, *Traiectorii postsocialiste. Transformarea politicii și a proprietății în Europa Centrală și de Est*, Ed. Ziua, București, 2002.

Alex Mihai Stoenescu, *Armata, mareșalul și evreii*, Ed. RAO, 1997.

Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. I–IV, Ed. RAO, București, 2001–2005.

Nicolae Stroescu, *Pe urmele revoluției*, Ed. Albatros, București, 1992.

Stelian Tănase, *Revoluția ca eșec. Elite & societate*, Ed. Polirom, Iași, 1996.

Gheorghe Teodorescu, *Sociologia mirabilis*, Ed. Fundației AXIS, Iași, 2003.

Françoise Thom, *Le moment Gorbatchev*, Ed. Hachette, Paris, 1989.

Cristian Troncotă, *Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România*, Ed. Elion, București, 2003.

Corneliu Vadim Tudor, *Cartea de Aur*, Ed. Fundației România Mare, București, 2003.

Petre Țurlea, *UDMR și societatea românească*, Ed. România pur și simplu, București, 2003.

Petre Țuțea, *Omul. Tratat de antropologie creștină*, Ed. Timpul, Iași, 2003.

Petre Țuțea, *Anarhie și disciplina forței*, Ed. Elion, București, 2002.

Liviu Vălenaș, *Convorbiri secrete cu Corneliu Coposu*, Ed. Ars Longa, Iași, 2005.

Dominique de Villepin et co., *Histoire de la Diplomatie Française*, Ed. Perrin, Paris, 2005.

Max Weber, *Etica protestantă şi spiritul capitalismului*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2003.

Nicolas Werth, *Histoire de l'Union Soviétique*, Ed. PUF, Paris, 2004.

Thierry Wolton, *KGB-ul în Franţa*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1992.

Tudor Călin Zarojanu, *Viaţa lui Corneliu Coposu*, Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 2005.

Slavoj Zizek, *Que veut l'Europe? Réflections sur une nécessaire réappropriation*, Ed. Climats, Castelnau-le-Lenz, 2005.

Lucrări speciale

Arhiva Guvernului României, *Carta Albă a Guvernării Roman (28 iunie 1990-17octombrie 1991). Documente, rapoarte, informări prezentate Parlamentului*, noiembrie 1992.

Victor Axenciuc, „Consideraţii asupra tranziţiilor la alte sisteme economico-sociale, în secolele XIX-XX în România" în *Studii de istorie economică şi istoria gândirii economice*, vol. VI, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2004.

Ion Bălin, „Problema diferenţierii şi ierarhizării limbajelor" în *Revista de teorie socială*, tomul V, nr. 3, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2001.

Nicolae Belli, *Tranziţia mai grea decât un război. România 1990–2000*, Ed. Expert, Bucureşti, 2001.

Ionica Berevoescu, Dan Chiribucă, Mircea Ioan Comşa, Narcisa Grigorescu, Andra Aldea Lăzăroiu, Sebastian Lăzăroiu, Marilena Pop, Lucian Pop, Sofia Manuela Stănculescu, *Feţele schimbării. Românii şi provocările tranziţiei*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1999.

Aurelian Bondrea, *Starea națiunii 2000. România încotro?*, Ed. Fundației România de Mâine, București, 2000.

Teodor Brateș, *Echipa de sacrificiu. Din culisele guvernării postrevoluționare. 5 ianuarie 1990–5 februarie 1991*, Ed. România azi, București, 1992.

Alfred Bulai, *Mecanismele electorale ale societății românești*, Ed. Paideia, București, 1999.

Mircea Ciumara, „Deux siècles de discordance entre la transition économique et celle alimentaire (1800–2000)" în *Studii de istorie economică și istoria gândirii economice*, vol. VI, Ed. Academiei Române, București, 2004.

N.N. Constantinescu, *Învățăminte ale tranziției economice în România*, Ed. Economică, București, 1997.

Daniel Dăianu, *Pariul României. Economia noastră: reformă și integrare*, Ed. Compania, București, 2004.

Gheorghe Diaconescu, Floarea Șerban, Nicolae Pavel, *Controlul democratic asupra Armatei în România*, Editura Enciclopedică și Asociația Manfred Wörner, București, 1996.

Mihail Dobre, „Regional developments in Post-Cold War Central Europe" în *Central European Issues*, vol. I, nr. 2, 1995/96.

Vintilă Dongoroz, *Drept penal. Partea specială*, Ed. Lex, București, 1930.

Colin S. Gray, „Geopolitical influences on international security" în *Central European Issues*, vol. I, nr. 2, 1995/96.

Cristian Ionescu, *Instituții politice și Drept constituțional*, Ed. Juridică, București, 2004.

Cristian Ionescu, *Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală a instituțiilor politice*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1997.

Ghiță Ionescu, *Opoziția. Trecutul și prezentul unei instituții politice*, Ed. Humanitas, București, 1992.

Constantin Ionete, *Criza de sistem a economiei de comandă și etapa sa explozivă*, Ed. Expert, București, 1993.

Sorin D. Ivănescu, „The De-sovietization of the Securitate after 1960" în *Revue Roumaine d'Histoire*, Tome XL-XLI, Ed. Academiei Române, 2001–2002.

Charles-Henri Lafont, *Le processus de la privatisation en Roumanie et en Bulgarie. Un transition confisquée?*, Ed. L'Harmattan, Paris, 2004.

Șerban Lanescu, „Corupția ca fenomen social" în *Revista română de sociologie*, Serie nouă, Anul XII, nr. 5-6, Ed. Academiei Române, 2001.

Anda Moculescu, „Dimensiuni ale succesului social în perioada de tranziție" în *Revista română de sociologie*, Serie nouă, Anul XII, nr. 5-6, Ed. Academiei Române, 2001.

Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Ed. All Beck, București, 2003.

Andreea Nicolaescu, Radu Ștefan Mălureanu, „Dinamica și percepția mișcării sindicale în România postdecembristă" în *Revista română de sociologie*, Serie nouă, Anul XII, nr. 5-6, Ed. Academiei Române, 2001.

Tudorel Postolache (coordonator), *Economia României – secolul XX – noua tranziție la economia de piață: premise istorice și perspective*, Ed. Academiei Române, București, 1991.

Tudorel Postolache (coordonator), *Schiță privind strategia înfăptuirii economiei de piață în România*, București, mai 1990.

Cristian Preda, *Partide și alegeri în România postcomunistă: 1989–2004*, Ed. Nemira, București, 2005.

Ulm Spineanu, *Încotro... România 2000?*, Ed. Mondograf, Constanța, 1995.

Alex Mihai Stoenescu, *Interviuri despre revoluție*, Ed. RAO, București, 2004.

Marius Tudor, Adrian Gavrilescu, *Democrația la pachet. Elita politică în România postcomunistă*, Ed. Compania, București, 2002.

Iulian Văcărel, „Economia politică – obiect, metode și legi obiective" în *Studii de istorie economică și istoria gândirii economice*, vol. V, Ed. Academiei Române, București, 2003.

Publicații

Academica, Ed. Academiei Române, nr. 43, octombrie 2005, Anul XV.

Adevărul, Anul I, nr. 1-7, 25–31 decembrie 1989.

Adevărul, Anul II, 1 ianuarie–30 decembrie 1990.

Arhivele totalitarismului, INST, 1998–2004.

Armata poporului, Anul III, nr. 17(72), 24–30 aprilie 1991.

Azi, Anul I, nr. 1–33, aprilie–mai 1990.

Biz, nr. 100, 1–14 martie 2005.

Building Democracy? The International Dimension of Democratisation in Eastern Europe, Ed. Leicester University Press, Londra, 1997.

Buletinul Oficial al RSR, partea I, nr. 32/14 martie 1969 (Lege privind înființarea, organizarea și funcționarea Consiliului Apărării RSR).

Buletinul Oficial al RSR, partea I, nr. 160/ 29 decembrie 1972 (Lege privind organizarea apărării naționale a RSR).

Buletinul Oficial al RSR, nr. 54/6 aprilie 1974 (Legea nr. 10 privind rechizițiile).

Buletinul Oficial al RSR, nr. 50/18 octombrie 1985 (Decret prezidențial nr. 208/17 octombrie 1985 privind instituirea stării de necesitate și a regimului militarizat în unitățile din sistemul energetic național).

Buletinul Oficial al RSR, partea I, nr. 65/29 octombrie 1986.

Businessman's, Anul II, nr. 7, 2005.

Capital, nr. 3, noiembrie 2004.

Courrier des pays de l'Est – Centre d'Etudes et de Documentation sur la CEI et l'Europe de l'Est, ianuarie 1992, BnFFM.

Curierul Național, Anul II, nr. 178, marți, 20 august 1991.

Current Digest of the Post Soviet Press-East European Politics and Society, Biblioteca națională a Franței „François Mitterrand" (BnFFM).

Cuvântul liber, Târgu-Mureș, 10 februarie 1990.

Democratization, vol. 13, issue 1, 2006.02.01, Londra, 2006.

Document. Buletinul Arhivelor Militare Române, MApN, 1998–2005.

Dreptatea, Anul XXI, noiembrie 1946.

Dreptatea, Anul XXII, (seria a IV-a), nr. 1-87, ianuarie-mai 1990.

Evenimentul Zilei nr. 4 242/ joi, 13 octombrie 2005.

Historia, nr. 30, mai 2004; nr. 45, septembrie 2005.

Journal of Southern Europe and the Balkans, vol. 3, nr. 1, mai 2001, BnFFM.

Joint Comitee on Slavic and East European Studies, vol. 42, nr. 48, ianuarie 1991 – vol. 43, nr. 53, ianuarie 1992.

Jurnalul Național, luni, 16 mai 2005.

La datorie, serie nouă, nr. 1/24 decembrie 1989.

Le Figaro, nr. 14 105–14 117, 1–15 ianuarie 1990.

Le Monde, februarie 1990.

Le Point, nr. 902–922, ianuarie–mai 1990.

L'Evénement, 19–28 august 1999.

Liberalul, Anul II, nr. 1, 4 ianuarie 1990.

Libertatea, Anul I, nr. 2, sâmbătă, 23 decembrie 1989.

Libertatea, Anul III, nr. 507, miercuri 21/joi 22 august 1991.

Memoria nr. 1-6, Uniunea Scriitorilor din România, 1990.

Memoria, nr. 21-22, USR, 1997.

Monitorul Oficial al României, Anul I, nr. 1–9, 22 decembrie–31 decembrie 1989.

Monitorul Oficial al României, Anul II, nr. 1–35, 3 ianuarie–18 martie 1990.

Partide Politice, Agenţia Naţională de Presă–ROMPRES, Bucureşti, 1993.

Renaşterea, Anul I–II, nr. 1–6, decembrie 1989–august 1990.

Revista de filosofie, Ed. Academiei Române, tomul LI, nr. 1–2, ianuarie–aprilie 2004.

Romanu' liber, nr. 1-5, Roman, 1989.

România Mare, 13 august 2004.

România Liberă, nr. 3 469 din 11 decembrie 1955, „Scrisoarea lui C. Titel Petrescu".

România Liberă, Anul XLVII, nr. 14 037–14 042, 25–31 decembrie 1989.

România Liberă, Anul XLVIII, 1 ianuarie–01 iulie 1990.

Scânteia poporului, 22 decembrie 1989, ediţie specială.

Scânteia poporului, 23 decembrie 1989, ediţie specială.

The Development of the Audiovisual Landscape in Central Europe since 1989, Ed. John Libey Media, Luton, 1996.

The reliable book of facts. Hungary '98, Ed. Greger–Delacroix, Budapesta, 1998.

Tineretul liber, Anul I, nr. 5, marţi 26 decembrie 1989.

Cronologii, dicţionare, enciclopedii

Ion Alexandrescu, Stan Stoica, *România după 1989. Mică enciclopedie*, Ed. Meronia, Bucureşti, 2005.

Atlas de Istorie Mondială, vol.1–2, Ed. RAO, 2001.

Rodney Castleden, *The Concise Encyclopedia of World History*, Ed. Parragon, Londra, 1994.

Aymeric Chauprade, François Thual, *Dicţionar de Geopolitică*, Ed. Corint, Bucureşti, 2003.

Das Neue Taschen Lexikon, vol.1-20, Bertelsmann Lexikon Verlag, Gütersloh, 1992.

Doctrine politice în România secolului XX, Ed. Institutului de Teorie Socială, Academia Română, Bucureşti, 2001.

Enciclopedia operelor fundamentale ale filosofiei politice, Ed. Institutului de Teorie Socială, Academia Română, Bucureşti, 2001.

Enciclopedie de Istorie Universală, Ed. De Agostini şi All, Bucureşti, 2003.

Le Petit Larousse illustré, Larousse, Paris, 2005.

Oxford. Dicţionar de Istorie Universală Contemporană de la 1900 până azi, vol. 1–2, Ed. All, 2005.

J.I. Rodale, *The Synonym Finder*, Ed. TWC, New York, 1998.

Stan Stoica, *România. O istorie cronologică (1989–2002)*, Ed. Meronia, Bucureşti, 2002.

Stan Stoica, *Dicţionarul partidelor politice din România (1989–2003)*, Ed. Meronia, Bucureşti, 2003.

Domniţa Ştefănescu, *Cinci ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor. Decembrie 1989–decembrie 1994*, Ed. Maşina de scris, Bucureşti, 1995.

The Wordsworth Enciclopedia, vol.1–5, Helicon Pub., 1995.

Websters's II New Riverside University Dictionary, Ed. Riverside Publishing Company, Boston, 1988.

Memorii, jurnale

Amintirile mitropolitului Antonie Plămădeală. Convorbiri cu Dragoș Șeuleanu și Carmen Dumitru, Ed. CUM, București, 1999.

Iosif Boda, *Cinci ani la Cotroceni*, Ed. Evenimentul Românesc, București, 1999.

Silviu Brucan, *Generația irosită. Memorii*, Ed. Universul & Calistrat Hogaș, București, 1992.

Călătorie prin veac. Gabriel Țepelea în dialog cu Emil Șimăndan, „Vasile Goldiș" University Press, Arad, 1999.

Emil Constantinescu, *Timpul dărâmării, timpul zidirii*, vol. I-IV, Ed. Universalia, București, 2002.

Doina Cornea, *Libertate? Convorbiri cu Michel Combes*, Ed. Humanitas, București, 1992.

Ion Diaconescu, *După temniță*, Ed. Nemira, București, 2003.

Ion Diaconescu, *După revoluție*, Ed. Nemira, București, 2003.

Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie (1948–1990)*, Ed. Albatros, București, 2002.

Louis J. Freeh, *My FBI. Bringing down the Mafia, investigating Bill Clinton, and fighting the War on Terror*, Ed. St. Martin's Press, New York, 2005.

Mihail Gorbaciov, *Memorii*, Ed. Nemira, București, 1994.

Andrei Gratchev, *Le mystère Gorbatchev. La Terre et le Destin*, Editions du Rocher, Paris, 2001.

Daniela Veronica Gușă de Drăgan, *Condamnat la adevăr. General Ștefan Gușă*, Ed. RAO, București, 2004.

Victor Iancu, *Istoria pierdută a României postdecembriste*, Ed. Mașina de scris, București, 2000.

Ion Iliescu, *Revoluție și reformă*, Ed. Enciclopedică, București, 1994.

Ion Iliescu, *Revoluția română*, Ed. Presa Națională, București, 2001.

Ion Iliescu, *Viața politică între violență și dialog*, Ed. Semne, București, 2005.

Ioan Judea, *Târgu-Mureș. Cumpăna lui martie*, Ed. Tipomur, Târgu-Mureș, 1991.

Norbert Juretzko mit Wilhelm Dietl, *Bedingt Dienstbereit. Im Herzen des BND–die Abrechnung eines Aussteigers*, Ullstein Buchverlag GmbH, Berlin, 2004.

Dan A. Lăzărescu, *Confesiuni. Dialoguri realizate cu Radu Țoancă*, Ed. Hestia, Oradea, 1997.

Marele șoc din finalul unui secol scurt. Ion Iliescu în dialog cu Vladimir Tismăneanu, Ed. Enciclopedică, București, 2004.

Nikolai Morozov, *Corespondentul Agenției TASS care a văzut totul*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 2002.

Constantin Olteanu, *File din istoria Bucureștilor. Însemnările unui primar general*, Ed. ALDO, București, 2004.

Andrei Pleșu, *Comédii la porțile Orientului*, Ed. Humanitas, București, 2005.

Răsvan Popescu, *Purtătorul de cuvânt*, Ed. Universalia, București, 2002.

Ion Rațiu, *În fine, acasă. Note zilnice. Decembrie 1989–Decembrie 1990*, Ed. Univers, București, 1999.

Michel Rocard, *Entretien*, Ed. Flammarion, Paris, 2001.

Petre Roman, *Libertatea ca datorie*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1994.

Adrian Severin, *Lacrimile dimineții. Slăbiciunile Guvernului Roman*, Ed. Scripta, București, 1995.

Anatoli Sobtchak, *Chronique d'une chute annoncée*, Ed. Flammarion, Paris, 1991.

Eduard Șevardnadze, *Opțiunea mea*, Ed. Presa Națională, București, 2003.

Transformări, inerții, dezordini. 22 de luni după 22 decembrie 1989. Andrei Pleșu și Petre Roman în dialog cu Elena Ștefoi, Ed. Polirom, Iași, 2002.

Corneliu Vadim Tudor, *Jurnalul Revoluției, de la Crăciun la Paște*, Ed. Fundația România Mare, București, 1999.

Radu Vasile, *Cursă pe contrasens*, Ed. Humanitas, București, 2002.

biblioteca rao

De la clasici la contemporani, într-o formulă
grafică nouă, cei mai reprezentativi autori pentru

biblioteca dumneavoastră

Madeleine Albright	DOAMNA SECRETAR DE STAT
Grigore Arbore	LIBERTATEA FĂRĂ DEMOCRAŢIE ŞI „GLONŢUL DE AUR"
David Baldacci	JOCUL ORELOR
M. Baigent, R. Leigh, H. Lincoln	SÎNGELE SFÎNT ŞI SFÎNTUL GRAAL ◆ MOŞTENIREA MESIANICĂ
Blue Balliet	PE URMELE LUI VERMEER
Steve Berry	CAMERA DE CHIHLIMBAR
Luc Besson	ARTUR ŞI MINIMOŞII ◆ ARTUR ŞI CETATEA INTERZISĂ ◆ ARTUR ŞI RĂZBUNAREA LUI MALTAZAR
J.L. Borges & E. Sábato	DIALOGURI BORGES–SÁBATO (consemnate de Orlando Barone)
Jules Boucher	SIMBOLURILE FRANCMASONERIEI
Gyles Brandreth	PHILIP ŞI ELISABETA
Dan Brown	ÎNGERI ŞI DEMONI ◆ CODUL LUI DA VINCI ◆ FORTĂREAŢA DIGITALĂ ◆ CONSPIRAŢIA ◆ CODUL LUI DA VINCI ILUSTRAT
Charles Bukowsky	POVESTIRI DESPRE NEBUNIA OBIŞNUITĂ
Ian Caldwell & Dustin Thomason	MISTERUL MANUSCRISULUI
Albert Camus	STRĂINUL / CIUMA / CĂDEREA / EXILUL ŞI ÎMPĂRĂŢIA ◆ FAŢA ŞI REVERSUL / NUNTA / MITUL LUI SISIF / OMUL REVOLTAT / VARA ◆ CARNETE ◆ TEATRU ◆ PRIMUL OM
John Le Carré	PRIETENIE ABSOLUTĂ
Luigi Castoldi	ROMÂNUL DIN ITALIA
Eugen Ovidiu Chirovici	MISTERELE ISTORIEI ◆ A DOUA MOARTE
Richard Clarke	POARTA SCORPIONULUI
Bill Clinton	VIAŢA MEA
Robin Cook	RISC ASUMAT ◆ ŞOCUL
Clive Cussler	AURUL INCAŞILOR ◆ WALHALLA ◆ ODISEEA TROIANĂ
Nelson DeMille	CĂDEREA NOPŢII
Charles Dickens	DAVID COPPERFIELD (2 vol.)
Denis Diderot	NEPOTUL LUI RAMEAU
Josif Constantin Drăgan	PRIN EUROPA (5 vol.)
Nancy Farmer	MAREA TROLILOR
William Faulkner	CĂTUNUL ◆ ORAŞUL ◆ CASA CU COLOANE ◆ STEAGURI ÎN ŢĂRÎNĂ
Joseph Finder	PUTERI EXCEPŢIONALE ◆ PARANOIA
Colin Forbes	RINOCERUL ◆ CONSPIRAŢIA ◆ VALUL UCIGAŞ
David Gibbins	ATLANTIDA
André Gide	FRUCTELE PĂMÎNTULUI ◆ FALSIFICATORII DE BANI / PORUMBELUL ◆ AMINTIRI DE LA CURTEA CU JURI / SECHESTRATA DIN POITIER
Olivia Goldsmith	PREŢUL LIBERTĂŢII
Witold Gombrowicz	FERDYDURKE ◆ TRANS-ATLANTIC
John Grisham	ULTIMUL JURAT ◆ UN ALTFEL DE CRĂCIUN ◆ CAMPIONUL DIN ARKANSAS ◆ MAESTRUL ◆ MOŞTENITORII ◆ MEDIATORUL
V.D. Guşă de Drăgan	CONDAMNAT LA ADEVĂR
Jack Higgins	ATAC LA PREŞEDINTE
Hermann Hesse	LUPUL DE STEPĂ ◆ SIDDHARTHA / CĂLĂTORIE SPRE SOARE-RĂSARE ◆ KNULP / DEMIAN ◆ JOCUL CU MĂRGELE DE STICLĂ
Franz Kafka	CORESPONDENŢĂ (vol. 1) ◆ CASTELUL

Dean Koontz	ÎN PUTEREA NOPŢII ◆ TRĂIEŞTE NOAPTEA ◆ CHIPUL ◆ INVAZIA
Elisabeth Kostova	COLECŢIONARUL DE ISTORII
Gerd Langguth	ANGELA MERKEL
Mario Vargas Llosa	CONVERSAŢIE LA CATEDRALA
André Malraux	CUCERITORII / CALEA REGALĂ
Thomas Mann	DOCTOR FAUSTUS ◆ POVESTIRI ◆ MĂRTURISIRILE ESCROCULUI FELIX KRULL ◆ LOTTE LA WEIMAR ◆ ALTEŢĂ REGALĂ
G. García Márquez	TOAMNA PATRIARHULUI ◆ DESPRE DRAGOSTE ŞI ALŢI DEMONI ◆ INCREDIBILA ŞI TRISTA POVESTE A CANDIDEI ERÉNDIRA ŞI A BUNICII SALE FĂRĂ SUFLET ◆ DRAGOSTEA ÎN VREMEA HOLEREI ◆ AVENTURA LUI MIGUEL LITTÍN, CLANDESTIN ÎN CHILE ◆ A TRĂI PENTRU A-ŢI POVESTI VIAŢA ◆ GENERALUL ÎN LABIRINTUL SĂU ◆ POVESTEA TÎRFELOR MELE TRISTE ◆ OCHI DE CÎINE ALBASTRU ◆ UN VEAC DE SINGURĂTATE ◆ DOUĂSPREZECE POVESTIRI CĂLĂTOARE
Virgil Măgureanu	DECLINUL SAU APOTEOZA PUTERII?
Julia Navaro	CONFRERIA SFÎNTULUI GIULGIU
Ilie Năstase	MR NĂSTASE
Regina Noor	CALEA SPRE CREDINŢĂ
Christopher Paolini	ERAGON ◆ ERAGON II: CARTEA PRIMULUI NĂSCUT
Ioan Paul al II-lea	MEMORIE ŞI IDENTITATE
L. Picknett & C. Prince	MISTERUL TEMPLIERILOR ◆ CONSPIRAŢIA STARGATE ◆ GIULGIUL DE LA TORINO
Juan Manuel de Prada	FURTUNA
Marcel Proust	ESEURI
Mario Puzo	OMERTA
Ernesto Sábato	ESEURI (vol. 1)
Antoine de Saint-Exupéry	CURIERUL DE SUD / ZBOR DE NOAPTE / PĂMÎNT AL OAMENILOR / PILOT DE RĂZBOI ◆ MICUL PRINŢ
Jean-Paul Sartre	TEATRU ◆ CUVINTELE / GREAŢA ◆ ZIDUL
John Saul	CASA DE LA RĂSCRUCE ◆ CLUBUL MANHATTAN ◆ VOCILE
Dinu Săraru	TRILOGIA ŢĂRĂNEASCĂ ◆ CIOCOII NOI CU BODYGUARD
Dinu Săraru & Victor Stănculescu	GENERALUL REVOLUŢIEI CU PICIORUL ÎN GHIPS
Boris von Smercek	AL DOILEA GRAAL
John Steinbeck	ŞOARECI ŞI OAMENI ◆ FRUCTELE MÎNIEI ◆ PĂŞUNILE RAIULUI ◆ CARTIERUL TORTILLA
Stendhal	ROŞU ŞI NEGRU ◆ MĂNĂSTIREA DIN PARMA
Alex Mihai Stoenescu	ISTORIA LOVITURILOR DE STAT ÎN ROMÂNIA (vol. I, II, III şi IV[1, 2]) ◆ PATIMILE SFÎNTULUI TOMMASO D'AQUINO ◆ INTERVIURI DESPRE REVOLUŢIE
J.R.R. Tolkien	ROVERANDOM ◆ POVEŞTI NETERMINATE
L.N. Tolstoi	CAZACII ŞI ALTE POVESTIRI
Marius Tucă	ASTENII DE BUZUNAR ◆ PAMFLETE CU ROMÂNI
Philipp Vandenberg	CONJURAŢIA SIXTINĂ
Oswald Wirth	FRANCMASONERIA PE ÎNŢELESUL ADEPŢILOR SĂI
Moony Witcher	FETIŢA CELEI DE A ŞASEA LUNI ◆ NINA ŞI MISTERUL NOTEI A OPTA ◆ NINA ŞI BLESTEMUL ŞARPELUI CU PENE ◆ NINA ŞI OCHIUL SECRET AL ATLANTIDEI

Au apărut în format nou – ediție revizuită

Alex Mihai Stoenescu
REVOLUȚIE ȘI
FRANCMASONERIE
VOL. 1

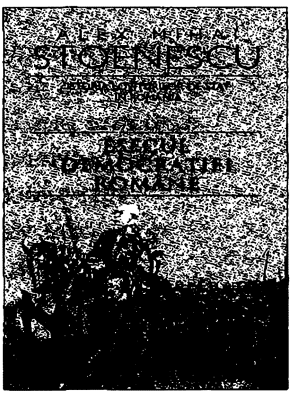

Alex Mihai Stoenescu
EȘECUL
DEMOCRAȚIEI ROMÂNE
VOL. 2

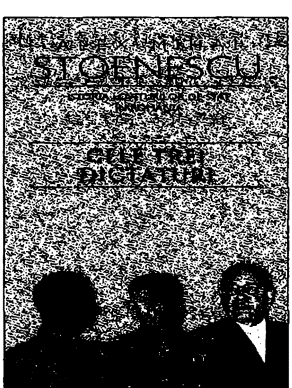

Alex Mihai Stoenescu
CELE TREI DICTATURI
VOL. 3